

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת "א" שבת תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹתָ בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲסֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָו לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנְיֹךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנִתְתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם כַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֹּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנִתְתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ
לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתָּיִם לְתַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדוֹרָתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפְּנֵף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם
קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החרודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי לשכלל יחד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חֹמֶשׁ - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורויו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בציוויון שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יתפך ל"חדר ובוית של צדקה".

תהלים

קמז.

שבחים גדולים להקדושי-בורך-הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִלֵי־מָוֶת
וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצְּאוּנֵי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנֹהּ יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן נַפְשִׁי לְמִנְחֹתַי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּז פֶּלֶאֱדָרָם כֹּזֵב: יב מִדֵּ־אֲשִׁיב לִיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמּוֹתֶה לַחֲסִידָיו: טז אָנֹהּ יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי־עֲבַדְךָ בְּן־אֲמֹתָךְ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לָךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרֹת |
כִּי יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמר משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִיּוֹם: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמְת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ וכי' מהו"ר יוסף יהודא שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' אלול, בו מבאר סדר היומי שלו, ומסיים בשאלה, כי מפני רגילותו
להתפלל לאט לאט, הנה חסר אצלו ענין התפלה בצבור, ולפעמים גם זמן התפלה:

מענה: ידוע בזה הנהגת החסידים ולפעמים תכופות הי' זה עפ"י הוראת נשיאינו רבותינו
הק"י, אשר בענין תפלה בצבור נהגו בשמיעת ברכו, קדושה (וקריאת התורה) בהמנין, ואח"כ התפללו
במתנות ולפעמים גם באריכות, והרי ידוע ג"כ הפירוש המובא בקובץ התמים בשם האוורוטשער בן
האדמו"ר הצי"צ שתפלה בצבור ענינה שמקבץ ומאחד את כל הכחות עשר כחות נפשו בענין התפלה...

בטח יתועדו בחי"י אלול הבע"ל, וכן יפרסם את תוכן הקטע משיחת שבת מברכים אלול באופן
המתאים.

ובהיותו גובה לטובת בית רבקה, הנה בודאי ידוע לו פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שאמר
להמשולחים והשדריים, אז מען זאל קלייבען גשמיות און זייען רוחניות, ויתן השי"ת הצלחה מרובה
בעבודתו כפולה זו.

בברכת כוח"ט לו ולכל בי"ב שי' לשנה טובה ומתוקה.

מפתח כללי

מסכת סנהדרין עם ביאורים	סדר הנחת תפילין	ב
מדף מט עד דף נה	מזמורי תהלים קטז, קיז	ג
קפו	מאמר ד"ה להבין מה שאמרו בזהר	ג
	שבת פרשת כי-תבוא, ח"י אלול, ה'תשי"ז	ה
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	מכתב כללי ערש"ק פי תבוא, ח"י אלול תשמ"ז	יא
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	שיחת שבת פרשת תבוא,	ה
אדמו"ר הזקן	ח"י אלול, ה'תשי"ז	טו
ריד	שיחת שבת פרשת כי-תבוא,	ו
כג	ח"י אלול, ה'תשי"ז	כד
שולחן ערוך הלכות פסח	לקוטי שיחות פרשת כי-תבוא – ח"י אלול כרך יט ... מו	ז
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ח הר"ח המקובל	ח
ריד	רי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נ
כד	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת כי-תבוא	נב
אדמו"ר הזקן	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת כי-תבוא	נג
ריז	שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי-תבוא	עט
כה	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יב
שערי תשובה	לשבוע פרשת כי-תבוא	פ
אדמו"ר האמצעי	לוח "היום יום" לשבוע פרשת כי-תבוא	צא
ריט	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צד
כו		
מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו		
אדמו"ר ה"צמח צדק"		
רכ		
כז		
תורת שמואל תרל"ב		
אדמו"ר מוהר"ש		
רכ		
כח		
שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב		
אדמו"ר מוהרש"ב		
רכא		
כט		
ספר המאמרים ש"ת		
אדמו"ר מוהרי"צ		
רכב		
ל		
ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק		
אדמו"ר מוהרי"צ		
רכג		
לא		
אגרות קודש		
אדמו"ר מוהרי"צ		
רכה		
לב		
ביאורים לפרקי אבות פרק ג-ד		
רכו		
לג		
חומש לקריאה בציבור		
רכז		
לד		
קריאת התורה למנחת שבת קודש		
רלו		
לה		
לוח זמנים לשבוע פרשת כי-תבוא		
רלח		
לו		
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש		
רלט		
	שיעורי רמב"ם	
	ג' פרקים ליום לשבוע פרשת כי-תבוא	צז
	פרק אחד ליום לשבוע פרשת כי-תבוא	קנג
	ספר המצוות לשבוע פרשת כי-תבוא	קעב
	נביאים וכתובים	יח
	ישעיה פרק מז, איוב פרק ל-לא	קעו
	משניות – מסכת יומא	יט
	ביאור קהתי	קעה
	עין יעקב מסכת תענית	קפה

ביאור בדרך אפשר

41 השפעה מיסוד למלכות - ואומר "לִמְעַן אַחֵי וְרַעֲיִי", שֶׁהַשְּׁפַעַת
42 'יְסוּד זְעִיר־אֲנִפִּין' לִמְלֻכּוֹת' ("אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ -
43 שבחינת היסוד הנקראת "שלום" מדברת, כלומר משפיעה ומביאה דברים
44 לידי גילוי, לבחינת "בך", היא ספירת המלכות) הִיא "לִמְעַן אַחֵי
45 וְרַעֲיִי", שֶׁבְּשִׁבְלֵם וּלְמַעַנְם
46 נִמְשָׁךְ הַשְּׁפַעַת שֶׁל 'יְסוּד זְעִיר־
47 אֲנִפִּין' לִמְלֻכּוֹת'.

48 וְצָרִיף לְהִבִּין, מִי הֵם אֵלוֹ
49 שֶׁנִּקְרָאִים "אַחִים וְרַעֲיִים"
50 שֶׁלֹּוּ של הקדוש-ברוך-הוא, כביכול?
51 (ב) אִף הֶעֱנִין בְּנֵה, דְּהִנֵּה
52 כְּאֲשֶׁר נֶאֱצְלוּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת
53 דְּאֲצִילוֹת בְּאֻרוֹת וְכֵלִים, בְּדֶרֶךְ
54 כִּלְל, כשמדובר בחסידות על עשר
55 הספירות העליונות, הכוונה לעשר
56 הספירות כפי שהן בעולם האצילות,
57 העולם הראשון והנעלה יותר מארבעת
58 העולמות הכלליים של 'סדר
59 ההשתלשלות' של האלוקות, מהקדוש-
60 ברוך-הוא בעצמו ועד לעולם הזה
61 (אצילות, בריאה, יצירה, עשייה). ועל
62 ייחודו של עולם האצילות ביחס לשאר
63 העולמות, מוסבר בחסידות שעולם
64 האצילות הוא 'אלוקות ממש'. כלומר,
65 הוא אמנם 'עולם' והוא האלוקי שבו
66 נחלק לעשר ספירות שונות זו מזו, ועם
67 זאת בעולם האצילות - האלוקות היא
68 בגלוי, ולכן עשר הספירות שבו
69 'נאצלו', היינו הופרשו, מתוך האלוקות
70 עצמו והפכו ל'יצויר' של ספירות
71 שונות, אבל לא 'נבראו' להיות מציאות

72 נבדלת בפני עצמה אלא נשאו דבוקות באלוקות. וכאשר הספירות שבעולם
73 האצילות 'נאצלו' והאורות נתלבשו בכלים להיות ספירות מוגדרות ב'ציויר'
74 מסוים - נֶאֱצְלוּ עִמָּהֶם עם הספירות גַם-בְּנֵן נְשֻׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת,
75 כידוע שיש חילוקי דרגות בנשמות, כך שאמנם באופן כללי כל נפש מישראל
76 בלי יוצא מן הכלל היא 'חלק אלקה ממעל ממש', ובכל זאת יש נשמות
77 גבוהות יותר ויש נשמות מדרגות יותר נמוכות, והנשמות הגבוהות ביותר הן
78 'נשמות דאצילות', שעליהן נאמר בחסידות שהן 'אלוקות ממש' כמו הספירות
79 שבעולם האצילות, ולא 'ש' ודבר נפרד' כמו העולמות בריאה-יצירה-עשיה
80 (אלא שלעומת הספירות דאצילות, הנשמות דאצילות הן בדרגה יותר נמוכה,

1 לְהִבִּין מֵה שֶׁאֲמָרוּ בְּהִרָא! מֵאֵן פְּנֵי הָאָדֹן הַגּוֹי' כו' נאמר
2 בתורה, לגבי מצוות העלייה לרגל: "שלוש פעמים בשנה, יִרְאֶה כל זכורך את
3 פני האדון ה' אלוקי ישראל". ואמרו על כך בזהר - מיהו "פני האדון ה'?"
4 דָא - זה - רַבִּי שֶׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי. ודברים אלו צריכים ביאור
5 ("להבין"): מה משמעות האמירה
6 שרבי שמעון בן יוחאי נקרא בזהר
7 "פני האדון ה'?"

8 וּמִבְּאֵר בְּזֶה בְּמֵאֲמָר שֶׁל
9 אֲדַמּוּר הַזְּקֵן³ ב'דיבור המתחיל'
10 הוה (שנאמר בשנת תקס"ד): דְּהִנֵּה
11 כְּתִיב⁴ לִמְעַן אַחֵי וְרַעֲיִי
12 אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ, וְיָדוּעַ
13 שֶׁ"שְׁלוֹם" קָאֵי עַל 'יְסוּד
14 זְעִיר־אֲנִפִּין' [פנים זעירות].
15 כלומר, עשר הספירות העליונות
16 מתחלקות באופן כללי לשלושה
17 חלקים - המוחין (חכמה, בינה דעת),
18 המידות (חסד, גבורה, תפארת, נצה,
19 הוד, יסוד) וספירת המלכות. והמידות
20 נקראות 'זעיר-אנפין' (בשונה מ'אריך'
21 אנפין' [פנים ארוכות], שהיא בחינה
22 שלמעלה מהספירות), ובמידות עצמן
23 יש חשיבות מיוחדת למידת היסוד
24 שהיא הסיים והחותם של ששת
25 המידות, כך שלפעמים מידת היסוד
26 כשלעצמה נקראת 'זעיר אנפין',
27 ובפסוק זה המדבר על השפעה
28 מהמידות בכלל, ומידת היסוד בפרט -
29 לספירת המלכות, בחינת היסוד נקראת
30 "שלום" ו"בְּךָ" קָאֵי עַל סְפִירַת
31 הַמְּלֻכּוֹת, כמבואר בקבלה וחסידות

32 שההשפעה מהמידות - זעיר-אנפין - למלכות, נמשלה להשפעה מזכר
33 לנקבה, שהזכר (ו"א) הוא המשפיע, והנקבה (מלכות) מקבלת את ההשפעה.
34 ולכן המילה "בך", לשון נקבה, מתייחסת לספירת המלכות וּפְרוּשׁ
35 "אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ" הוּא הַשְּׁפַעַת 'יְסוּד זְעִיר־אֲנִפִּין'
36 לְסְפִירַת הַמְּלֻכּוֹת, וְהוּא עַל-דֶּרֶךְ מֵה שֶׁכְּתוּב⁵ וְנִתְּחִי שְׁלוֹם
37 בְּאָרְץ (כְּמִבְּאֵר בְּהִרָא⁶) שגם בפסוק זה המשמעות הרוחנית של
38 הדברים היא השפעה מספירת היסוד שנקראת "שלום" לספירת המלכות
39 הנקראת "ארץ".
40 וּמִקְדָּיִם בְּכֵתוּב - לפני האמירה "שלום בך" שמשמעותה הרוחנית היא

בס"ד. שבת פרשת כי-תבוא,

ח"י אלול, ה'תש"ז

(הנחה בלתי מוגה)

1 לְהִבִּין מֵה שֶׁאֲמָרוּ בְּהִרָא! מֵאֵן פְּנֵי הָאָדֹן הַגּוֹי'²
2 כו' דָא רַבִּי שֶׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, וּמִבְּאֵר
3 בְּזֶה בְּמֵאֲמָר שֶׁל אֲדַמּוּר הַזְּקֵן³, דְּהִנֵּה כְּתִיב⁴
4 לִמְעַן אַחֵי וְרַעֲיִי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ, וְיָדוּעַ
5 שֶׁ"שְׁלוֹם" קָאֵי עַל 'יְסוּד זְעִיר־אֲנִפִּין', ו"בְּךָ"
6 קָאֵי עַל סְפִירַת הַמְּלֻכּוֹת, וּפְרוּשׁ "אֲדַבְּרָה נָא
7 שְׁלוֹם בְּךָ" הוּא הַשְּׁפַעַת 'יְסוּד זְעִיר־אֲנִפִּין'
8 לְסְפִירַת הַמְּלֻכּוֹת, וְהוּא עַל-דֶּרֶךְ מֵה שֶׁכְּתוּב⁵
9 וְנִתְּחִי שְׁלוֹם בְּאָרְץ (כְּמִבְּאֵר בְּהִרָא⁶). וּמִקְדָּיִם
10 בְּכֵתוּב "לִמְעַן אַחֵי וְרַעֲיִי", שֶׁהַשְּׁפַעַת 'יְסוּד
11 זְעִיר־אֲנִפִּין' לִמְלֻכּוֹת' ("אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ")
12 הִיא "לִמְעַן אַחֵי וְרַעֲיִי", שֶׁבְּשִׁבְלֵם נִמְשָׁךְ הַשְּׁפַעַת
13 שֶׁל 'יְסוּד זְעִיר־אֲנִפִּין' לִמְלֻכּוֹת'. וְצָרִיף לְהִבִּין,
14 מִי הֵם אֵלוֹ שֶׁנִּקְרָאִים "אַחִים וְרַעֲיִים" שֶׁלֹּוּ.

15 (ב) אִף הֶעֱנִין בְּנֵה, דְּהִנֵּה כְּאֲשֶׁר נֶאֱצְלוּ עֶשֶׂר
16 סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת בְּאֻרוֹת וְכֵלִים,
17 נֶאֱצְלוּ עִמָּהֶם גַם-בְּנֵן נְשֻׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת, וְהֵן

(1 ח"ב לח, א. 2) תשא לד, כג. 3) ד"ה להבין מ"ש בזהר כו' מאן פני האדון תקס"ד (נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' קו). וראה מאמר זה עם הגהות וכו' - אוה"ת ויחי שנט, א ואילך. סה"מ תרל"ב ח"א ע' לח ואילך. תרל"ג ח"א ע' נ ואילך. תרמ"ד ס"ע רצב ואילך. תרנ"ה ע' נב ואילך. וראה גם ביאורי זהר להצ"צ ח"ב ס"ע תתנ"ג ואילך. סה"מ תרל"ד ע' עח ואילך. פר"ת ס"ע ר ואילך. תרפ"ז ע' קב ואילך. תרפ"ח ע' מג ואילך. תרצ"ט ע' 167 ואילך. 4) תהלים קכב, ת. 5) בחוקותי כו, ו. 6) ח"ג קיג, סע"ב.

להבין מה שאמרו בווהר מאן פני הארון הוי'

ביאור בדרך אפשר

1 כפי שכתוב על נשמות דאצילות ב'אגרת הקודש' שבתיגא סימן כ': "אך אינן
2 אלוקות ממש לברוא יש מאין, מאחר שכבר יצאו ונפרדו מהכלים דעשר
3 ספירות" וְהֵם הנשמות דאצילות הַנְקָרָאוֹת "אַחִים וְרַעִים"
4 לְזַעֲרֵי־אַנְפִּין⁷ כשם שבאדם המידות 'נולדות' מהשכל (ולכן חכמה-
5 ובינה נקראו בתורת הקבלה אביואם),
6 כך גם באצילות, 'ליתר' המידות,
7 בחינת ז"א, היא מהמוחין העליונים,
8 ולכן החכמה והבינה שלמעלה נקראות
9 אב ואם, והנשמות דאצילות הם 'אחים'
10 למידות העליונות, כי גם הנשמות
11 'נולדו' ונתהוו מהמוחין העליונים
12 (ובלשון תורת הקבלה: מ"יחוד אבא-
13 ואמא דאצילות") כמו המידות, ומאחר
14 שה'הורים' של הנשמות הם ה'הורים'
15 של המידות (ז"א), נמצא שלזעיר-
16 אנפין דאצילות, ולנשמות - יש
17 'הורים' משותפים, כביכול, ולכן ראוי
18 לקרוא לנשמות דאצילות 'אחים'.
19 והחלוק שָׁבִין הנשמות
20 דאצילות (שְׁנֵקָרָאוֹת "אַחִים
21 וְרַעִים" לְזַעֲרֵי־אַנְפִּין)
22 לְנִשְׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּעוֹלָם
23 הַבְּרִיאָה הוּא, שְׁנִשְׁמָה
24 דאצילות לא תוכל לסבל כל
25 דְּבָר רַע, לְפִי שֶׁבְּעוֹלָם
26 הָאֲצִילוֹת אֵין רַע כְּלָל, כְּמוֹ
27 שְׁתּוֹב⁸ לא יגורף רע, וְהִינּוּ,
28 שְׁעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הוּא אֱלֻקוֹת
29 מִמֶּשׁ, וְאֵין בְּאֱלֻקוֹת שׁוֹם
30 תְּעוֹרֹבֶת רַע חֶסֶד־וְשְׁלוֹם. לכן
31 מייחסים לעולם האצילות את הפסוק
32 ילא יגורף רע, כי הספירות שבו הן
33 אלוקות ממש, ומוכן שבאלוקות
34 ממש, היינו כאשר יש גילוי אלוקות ללא כל העלם והסתר, אין שום נתינת
35 מקום לרע כלשהו וְלִכֵּן מְצִינוּ בְּדוֹד הַמֶּלֶךְ שֶׁבִּשְׂעֵת מַעֲשֵׂה
36 הַחֲטָא נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה כו'⁹ כיוון שלרוד המלך הייתה נשמה
37 גבוהה מאד, הרי בעצם הוא לא היה שייך לחטא, שהרי היה דבוק באלוקות
38 תמיד ולא הייתה שום אפשרות שיחטא, ורק כאשר באופן יוצא מן הכלל
39 נסתלקה ממנו שכינה, נוצרה אפשרות שיחטא (ולכן לאחר החטא ביקש דוד
40 מהקדוש-ברוך-הוא "השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני", היינו
41 שהשכינה תשוב ותשרה עליו), אבל בעולם האצילות אין מקום לרע כלל.

ביאור בדרך אפשר

42 מֵה־שְׂאִי־בֵן כְּאֶשֶׁר הִכַּח הָאֱלֹקִי מִסְתַּתֵּר בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה
43 כדי שתוכל להיות בריאה של נבראים (רוחניים כפי שהם בעולם הבריאה או
44 גשמיים כפי שהם בעולם העשייה, לאחר הסתר נוסף של האור האלוקי) אֲזִי
45 יֵשׁ בּוֹ כִּכּוּחַ הָאֱלֹקִי תְּעוֹרֹבֶת רַע, שְׁמַעוּטוֹ רַע¹⁰ כמובא בספרי
46 קבלה שעולם הבריאה רובו טוב
47 ומיעוטו רע, ובעולם העשייה רובו רע
48 ומיעוטו טוב, וְאֲזִי כאשר האור
49 האלוקי נסתר ועלם שִׁנְךָ עֲנִין שֶׁל
50 חֲטָא, שְׁזָהוּ מֵה שְׁנֵאָמַר¹¹
51 וְנִפְשׁ כִּי תַחֲטָא, "נִפְשׁ"
52 דִּיקָא, שכן לנשמה יש כמה שמות,
53 שכל אחד מהם מתייחס לדרגה אחרת,
54 ורק בבחינה הנקראת "נפש" שהיא
55 דרגה נמוכה ביחס לדרגות האחרות
56 שְׁהִיא - הנפש - מְעוֹלָמוֹת
57 בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה וְלֹא
58 מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת ואילו בנשמות
59 דאצילות לא ייתכן חטא.
60 ג) וְהִנֵּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי
61 הָיָה נִשְׁמָה דאצילות¹², וְכִיּוֹן
62 שֶׁבְּחִינַת הָאֲצִילוֹת הוּא
63 אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ, וְלִכֵּן הָיָה יָכוֹל
64 רַשְׁבִּי לומר על עצמו "אָנָּא
65 סִימְנָא בְּעֵלְמָא"¹³, אני אינני
66 מציאות עצמאית, ואין לי שום תחושת
67 ישות כלשהי, אלא אני רק סימן
68 למציאותו של הקדוש-ברוך-הוא
69 וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה בְּהַתְּפָאָרוֹת
70 וְרוּמְמוֹת עֲצֻמוֹתוֹ בְּמֵאֵד
71 מְאֵד, וכן מצינו בווהר עוד ביטויים
72 דומים לזה שאמר רבי שמעון בר יוחאי
73 על עצמו, בהם לכאורה הוא מפאר
74 ומרומם את עצמו במידה גדולה
75 ועצומה, כמו למשל הביטוי המפורסם שאמר על עצמו "בחד קטירא
76 איתקטנא, ביה אחידא, ביה להיטא" - אני קטור עם הקדוש-ברוך-הוא
77 בקשר אחד, בו אני אחוז ובו אני להוט ובווער, אִף שְׂאִין זֶה מְדַרְכֵּי
78 הַצְּדִיקִים, ולכאורה תמוה: מה פשר הדבר שרשב"י אמר על עצמו כאלה
79 שְׂבָחִים מופלאים, והרי אין זה מדרכי הצדיקים הנוהגים, כמובן, בענווה רבה
80 ואינם מפארים את עצמם? כִּי עֲנִין זֶה אֵינוֹ רוּמְמוֹת וְהַתְּנַשְׂאוֹת
81 עֲצֻמוֹ, פִּי־אִם רוּמְמוֹת וְהַתְּנַשְׂאוֹת הָאֱלֻקוֹת. התשובה לשאלה
82 היא שרשב"י היה בְּטָל לאלוקות בתכלית הביטול ולא היה מציאות עצמית

(7) ראה לקו"ת שה"ש יט, סע"ב ואילך. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי קיד, ד ואילך. ולאדמו"ר הצ"צ ח"א ע' תקמו ואילך. (8) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג. ובכ"מ. (9) ראה סנהדרין קז, א. (10) ע"ח שער מב פ"ד. שער מז פ"ד. לקו"ת במדבר שם, ד. ובכ"מ. (11) ויקרא ה, א. (12) רמ"ז לזח"ג צד, ב. לקו"ת שה"ש שם. ובכ"מ. (13) זח"א רכה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מצין ב'לקוטי שיחות' חלק ב' עמ' 511): 'וה' בהיכל קדשו, דא ר' יצחק בר' לעזר בכנישתא מדרשא דקיסרין וזה ר' יצחק בן ר' לעזר באסיפת המדרש בקיסרין' אף לא פל נשמות הצדיקים יכולות להתנשאות פל-פך, מלבד אלה שגשמתם היא מבחינת אצילות ממש שנקראים "אחים ורעים", והם יחידי סגולה שבדור, פנשמת רבי שמעון בן יוחאי וכיצא בזה, ודי-למבין (ואחר-כך מוסיף כנראה הכונה להגהה של אדמו"ר ה'צימת זרק' במאמר הגי'ל של אדמו"ר הזקן: ועין ב'תורה אור' פרשת בא, בענין שם 'צבאות'. שם נתבאר כי הסיבה לכך שהשם 'צבאות' לא נזכר בתורה אלא רק בימי הנביאים - היא, שבימי משה רבנו שנבואתו הייתה מעולם האצילות, בני ישראל היו במצב נעלה והיו יכולים לקבל את דבר ה' בתורה כפי שהוא באצילות, היינו שהאלוקות שבתורה תהיה בגלוי, אבל בימי הנביאים כאשר בני ישראל היו במצב שהנביאים נדרשו להוכיח אותם על מעשים לא רצויים, הם לא היו יכולים לקבל את דבר ה' היישר מעולם האצילות, והיה צורך בהתלבשות וירידת דבר ה' מעולם האצילות לעולם הבריאה וכן הלאה, ולכן הנביאים דיברו בשם 'צבאות' השייך לעולם הבריאה, ומתייחס לגדודי וחילות המלאכים והנשמות שבעולם הבריאה, אבל משה רבנו העביר את דבר ה', כאמור, מעולם האצילות ויש לוֹמַר שמסירת דבר ה' מעולם האצילות עלי-ידי משה רבינו היא על-דרך שאמר משה "ונתתי עשב"¹⁵ ומוסבר על כך בחסידות, שלכאורה תמוה איך יכול משה רבנו לומר לבני ישראל שאם ישמעו את מצוות ה' יזכו לשפע ברכות "ונתתי עשב בשדך..."¹⁶, בסגנון שמשמעו שמשם רבינו הוא הנותן, והרי הקדוש-ברוך-הוא הוא המשפיע את עשב השדה וכל שאר ההשפעות? אלא שמשם רבינו היה בטל לקדוש-ברוך-הוא בתכלית הביטול, וכאשר הוא אומר "ונתתי" אין כוונתו חלילה לעצמו, אלא כדברי חכמינו ז"ל "שכינה מדברת מתוך גורנו", ולמעשה הקדוש-ברוך-הוא הוא האומר "ונתתי" ועל-דרך שמצינו¹⁶ שהמלאך נקרא לפעמים בשם הוי' וגם זה מאותה סיבה - כיוון שהמלאך בטל לקדוש-ברוך-הוא ואינו מציאות לעצמו אלא פועל בשליחות הקדוש-ברוך-הוא, הרי הוא נקרא בשם ה' (ה').¹⁷ כפי שמצויין בהערה 17, עד כאן הביא הרבי את תוכן המאמר של אדמו"ר הזקן בדבור-המתחיל הזה (משנת תקס"ד), ועל כך מוסיף הרבי כדלהלן.

נפרדת כלל, עד כדי כך שכאשר הוא אומר שבאים על עצמו, אין לו שום כוונה לפאר ולרומם את עצמו אישית, חלילה, אלא לרומם ולנשא את האלוקות.
וזהו ההבדל בין מעמדו ומצבו של הנשמות בעולם האצילות, למעמדו ומצבו של הנשמות בעולמות שלטמה מאצילות. בעולם האצילות - האלוקות היא בגלוי, ומימלא הנשמות הן בתכלית הביטול לאלוקות. אבל למטה מעולם האצילות, כיוון שהאלוקות נסתרה, הנשמות אינן באותה דרגה של ביטול - זה גורם גם את ההפרש בין אפן העבודה של הנשמות בעולמות בריאה-יצירה-עשייה לאפן העבודה של הנשמות בעולמות האצילות, שיהיה עשייה היא בענין הבטול, לפי שנתהוה ונברא בבחינת נפרד כו', מה-שאין-כן נשמה דאצילות שאינה בבחינת נפרד אלא בבחינת אלקות ממש¹⁴, עבודתה היא באפן של הגבחה כו', לפי שאין זה הגבחה עצמו אלא הגבחה האלקות, שהרי כל מציאותו היא המציאות דאלקות. ועל-פי-זה יובן מה שאמרו על רבי שמעון בן יוחאי "מאן פני האדון" כו'. אף לא פל נשמות הצדיקים יכולות להתנשאות פל-פך, מלבד אלה שגשמתם היא מבחינת אצילות ממש שנקראים "אחים ורעים", והם יחידי סגולה שבדור, פנשמת רבי שמעון בן יוחאי וכיצא בזה, ודי-למבין (ואחר-כך מוסיף: ועין ב'תורה אור' פרשת בא, בענין שם 'צבאות'. ויש לומר על-דרך שאמר משה "ונתתי עשב"¹⁵, ועל-דרך שמצינו¹⁶ שהמלאך נקרא לפעמים בשם הוי' (ה').
מה-שאין-כן נשמה דאצילות שאינה בבחינת נפרד אלא בבחינת אלקות ממש¹⁴, הרי כיוון שהיא דבוקה באלוקות, היא בטלה לחלוטין ואינה זקוקה ל'עבודה' ומאמץ כדי להתבטל אלא עבודתה היא באפן של הגבחה כו', כלומר, התעלות וההתרוממות וההגבחה אינן סתירה להתבטלות המוחלטת לאלוקות, לפי שאין זה הגבחה עצמו אלא הגבחה האלקות, שהרי כל מציאותו היא המציאות דאלקות ואין לה מציאות נפרדת מאלוקות ואין לה כל תחושה של ישות, כך שכאשר היא מתעלה ומתרוממת, זו התעלות והתרוממות של האלוקות. ועל-פי-זה יובן מה שאמרו על רבי שמעון בן יוחאי "מאן פני האדון" כו'. לפי זה, אין זה פלא שהזוהר אומר על רשב"י שהוא "פני האדון ה'", כיוון שבהיותו נשמה דאצילות, הוא בטל לאלוקות בביטול מוחלט, ובלשון אדמו"ר מהור"י צ"ע (במאמר משנת תרפ"ז, נסמן בהערה 1): "הרשב"י נ"ע שהיה בתכלית הביטול לאור-אין-סוף ולא היה בבחינת מציאות לעצמו כלל, על-כן שייך לומר עליו "אדון ה'" היינו האלוקות שבו, כי לעצמו אינו בבחינת מציאות כלל", וכדברי התלמוד הירושלמי (שהרבי

(14) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, א.) 15) עקב יא, טו. וראה לקו"ת בחוקותי נ, א. ובכ"מ. 16) ראה אגה"ק ס"ו"ס כה (קמא, א.) קו"א קנט, א. 17) ע"כ תוכן מאמר אדמו"ר הזקן.

להבין מה שאמרו בווהר מאן פני הארון הוי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ד) וְזֶהוּ גַם עֲנִינוּ שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן שְׁבַח"י אֵלּוּל, יוֹם אֲמִירַת מֵאָמֶר
2 זֶה, חַל יוֹם הוֹלְדָתוֹ שֶׁהָיָה נִשְׁמָה דְאֶצְיָלוֹת¹⁸, וְהֵינּוּ, שְׁבִהֵיחוֹתוֹ
3 לְמִטָּה הָיָה כְּמוֹ בְּעוֹלָם הָאֶצְיָלוֹת מִמֶּשׁ¹⁹, וְלִכְן כָּל
4 הַנְּהַגוֹתָיו לְמִטָּה הָיוּ נֶעֱשׂוֹת מֵאֲלֵיהֶם, בְּלִי כָּל הַשְׁתַּדְּלוֹת,
5 בְּאוֹתוֹ אִפְּן כְּמוֹ שֶׁהֶעֱנִינוּם
6 הֵם לְמַעְלָה, כְּדוּמָה לֵאמֹר לְעִיל
7 שֵׁנִשְׁמוֹת דְאֶצְיָלוֹת לֹא זְקוּקוֹת לְעֹבְדָה
8 וּמֵאִמָּן כְּדִי לְהַתְּבַטֵּל אֶל הַקְּדוּשׁ-בִּירֹךְ
9 הוּא, אֲלֵא הֵם כְּטוֹלוֹת מֵאֲלֵיהֶן. וְזוֹ
10 הִיחָה הַדְּרָגָה שֶׁל אֲדוּמ"ר הֶזְקֵן שֶׁבִּגְלָל
11 דְּבֻקָּתוֹ הַמוֹחֲלֵט בְּאֻלּוֹקוֹת, כְּתוּצָא
12 מִכֶּן שֶׁגַם בְּהִיּוֹתוֹ נִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם
13 הַזֶּה הָיָה מֵעַמְדוֹ וּמִצְבּוֹ כִּי שֵׁנִשְׁמָתוֹ
14 הַגְּדוּלָה הֵיחָה בְּעוֹלָם הָאֶצְיָלוֹת, כּוֹ
15 אֵין הֶעֱלַם וְהִסְתֵּר עַל הָאֻלּוֹקוֹת
16 וְכִידוּעַ שְׁבַעֲרַב שְׁבַת-קֹדֶשׁ
17 הָיָה נִרְדָּם מֵאֲלֵיו, מִפְּנֵי
18 שֶׁלְּמַעְלָה הוּא זְמַן שִׁנְיָה
19 כּוֹ²⁰.
20 וְכִינּוֹן שֶׁהָיָה נִשְׁמָה דְאֶצְיָלוֹת,
21 הָיָה אֶצְלוֹ גְּלוּי אֲלֻקוֹת
22 לְמִטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, לִכְן הָיָה
23 בְּכַחוֹ לְפַעַל גְּלוּי אֲלֻקוֹת
24 לְכָל, כְּלוּמָר שֶׁלִּגְבוּי הָאֵיר הָאֻלּוֹקוֹת
25 בְּגִילוּי, לֵאלֵא הֶעֱלַם וְהִסְתֵּר, לִכְן פִּעַל
26 אֲדוּמ"ר הֶזְקֵן גִּילוּי אֻלּוֹקוֹת לְכָל גַּם
27 בְּעוֹלָם הַזֶּה (כִּי שִׁיּוּסְבֵּר לְהֶלֶן) וְכִמּוֹ
28 שְׁנִתְּבָאֵר לְעִיל בְּפִרוּשׁ "לְמַעַן
29 אַחֵי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם
30 בְּךָ", שֶׁ"לְמַעַן אַחֵי וְרַעֲי"
31 שֶׁהֵם נִשְׁמוֹת דְאֶצְיָלוֹת נֶעֱשָׂה
32 הַשְּׁפַעַת 'יֹסֵד וְעִיר-אֲנָפִין'
33 בְּסִפְרֵת הַמְּלָכוֹת, שְׁעַל-יְדֵי-
34 זֶה נֶעֱשָׂה גְּלוּי עוֹלָם
35 הָאֶצְיָלוֹת בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-
36 יְצִירָה-עֲשִׂיָה. כֵּאמֹר, הַהִשְׁפַּעַת
37 מִמִּידַת הַסִּידוֹר, וּמִכְּלוֹת הַמִּידוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת הַנִּקְרָאוֹת 'עִיר אֲנָפִין' לְסִפְרֵת
38 הַמְּלָכוֹת, הֵיא "לְמַעַן אַחֵי וְרַעֲי" כְּלוּמָר שֶׁבִּשְׁבִיל לְמַעַן הַנִּשְׁמוֹת דְאֶצְיָלוֹת, וְזוֹת
39 כְּדִי לְהַבִּיא וּלְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁל עוֹלָם הָאֶצְיָלוֹת גַּם לְעוֹלָמוֹת
40 שֶׁל מִטָּה מֵאֶצְיָלוֹת, וְכִן גַּם לִגְבֵי אֲדוּמ"ר הֶזְקֵן – הַעוֹבְדָה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הַגְּדוּלָה,

(18) סה"ש תורת שלום ע' 166. סה"ש תש"ו ע' 6. וש"נ. 19) סה"ש תש"ז ע' 91. וש"נ. 20) סה"ש תורת שלום ע' 13.
(21) סה"ש שם ס"ע 112 ואילך. ובכ"מ. 22) הובא באגה"ק הבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בתחילתו.
ובכ"מ. 23) ראה אגה"ק הבעש"ט שם: "הי לי צער גדול באריכות הזמן כ"כ מתי זה אפשר להיות". וראה גם סה"ש
תורת שלום ע' 113. 24) מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – "היום יום" בתחלתו. אג"ק שלו ח"א ע' רנט. – נתבאר
בלקו"ש ח"ד ע' 1252 ואילך. 25) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הבעל-שם-טוב כשם שמאתיים כוללים בתוכם מאה אֶלָּא שְׂזוּהֵי אֲמַתִּית
 2 תּוֹרַת הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב, חסידות חב"ד מבארת ומגלה את העומק,
 3 הפנימיות והאמת הטמונה בתוך תורת הבעל-שם-טוב וְכִי־דוּעַ²⁶ (פתגם הרבי
 4 הרי"צ נ"ע) שֶׁהַבְּעַל-שָׁם-טוֹב הִרְאָה אִיךָ צְרִיכִים לַעֲבֹד אֶת
 5 הַשָּׁם-יִתְבָּרֵךְ, וְרַבְּנֵי הַזֶּקֶן
 6 הִרְאָה אִיךָ אֲפָשָׁר לַעֲבֹד אֶת
 7 הַשָּׁם-יִתְבָּרֵךְ] בָּאֵפֶן שֶׁגַם
 8 בְּשִׁכְלֵךְ אֲנוּשֵׁי יִשְׂרָאֵל, אִיךָ
 9 וְעַד שֶׁגַם אֵלֹו שֶׁעֲבֹדְתֶם אֵינָה
 10 עַל-יְדֵי לְמוֹד וְהַשְׂגָּה פִּינּוּן
 11 שֶׁעֲדִין לֹא שְׂכִימִים לָזֶה, כִּי אִינִם
 12 מְסוּגִלִים לְמוֹד וְלִהְבִּין אֶלָּא הֵם
 13 אֲנִשִׁים פְּשוּטִים, אֲשֶׁר עֲבֹדְתֶם
 14 עֲבוֹרַת ה' שְׁלָהֵם הִיא "לְשֹׁכֵן שְׂמוֹ
 15 שָׁם"²⁷, לַהֲשִׁיב (הֵינּוּ לְהַמְשִׁיךְ
 16 וְלִגְלוֹת) אֶת שֵׁם ה' בְּעוֹלָם (זוּחַ) עַל-
 17 יְדֵי אֲמִירַת בְּרָכָה וּפְסוּק
 18 תְּהִלִּים²⁸, הִנֵּה עַל-יְדֵי תּוֹרַת
 19 חֲסִידוֹת חב"ד נַעֲשִׂית גַּם
 20 אֲצִלִּים אֲמִירַת בְּרָכָה וּפְסוּק
 21 תְּהִלִּים בָּאֵפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי,
 22 נַעֲלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל-יְדֵי
 23 חֲסִידוֹת הַכְּלָלִית כִּי לְמִרוֹת שֶׁרַמַּת
 24 הַהַבְנָה וְהַשְׁגָּה שְׁלָהֵם נִמְכָּה יַחֲסִית, דִּי
 25 בַּה כְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵהֶם בְּמִידָה כּוֹז
 26 שֶׁעֲבוֹדָתָם בְּאִמִּירַת בְּרוּכָה וּפְסוּק
 27 תְּהִלִּים תְּהִי בְּאֵפֶן אַחֵר, נַעֲלָה יוֹתֵר
 28 וְכִמְשַׁל הָאָדָם, שֶׁפָּאָשָׁר הוּא
 29 בְּעַל-שִׁכְלֵךְ, אֲזִי גַם הַחֲסִיד-
 30 גְּבוּרָה-תְּפָאֵרַת וְהַנְּצַח-הוֹדֵר-
 31 יִסוּד-מְלָכוֹת נַעֲשִׂים אֲצִלּוֹ
 32 בָּאֵפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר עֹבְדָה שֶׁשְׁכַל
 33 הָאָדָם מִשְׁפִּיעַ עַל הַמִּידוֹת שְׁלוֹ, וְכַל
 34 שֶׁשְׁכַל נַעֲלָה יוֹתֵר כִּךְ הַמִּידוֹת שְׁלוֹ הֵם
 35 בְּאֵפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר, וְכִךְ גַּם בְּעֵינֵינוּ –
 36 הַתְּגִלוֹת תּוֹרַת חֲסִידוֹת חב"ד, שֶׁעֵינֵינוּ
 37 לִימּוֹד וְהַבְנָה עֵינֵינוּ חֲסִידוֹת בְּשִׁכְלֵךְ,
 38 פּוֹעֵלַת וּמִשְׁפִּיעָה כִּךְ שֶׁגַם מִי שֶׁהַבְּנָה
 39 וְהַשְׁגָּה שְׁלוֹ אֵינְנָה בְּרַמָּה גְּבוּוּהָ כֹל-
 40 כִּךְ, גַּם הוּא מוֹשְׁפֵעַ מִתּוֹרַת חֲסִידוֹת וְגַם עֲבוֹרַת ה' שְׁלו נַעֲלִית יוֹתֵר.
 41 (ה) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה עִם תּוֹרַת הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב²⁹ שְׁנֵאמַר
 42 בְּגִן-עֵדֶן בְּשַׁבַּת פְּרֻשַׁת כִּי־תבוא ח"י אלול תרנ"ב והתגלתה על-ידי הרבי

הרשב"ב נ"ע והרבי הרי"צ נ"ע, והרבי נשיא דורנו חזר עליה כמה וכמה
 פעמים על הפסוק³⁰ בתחילת פרשת השבוע וְהִיָּה כִּי־תבוא אֶל
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר הֵנּוּ אֶלְקִיךָ נוֹתֵן לָךְ נַחְלָה וִירְשָׁתָה וַיִּשְׁבַּתָּ בָּהּ
 וְגו', שֶׁפָּאָשָׁר בָּאִים מִגֵּיעִים אֶל הַרְצוֹן וְהַמְרוּצָה שִׁישְׁנוּ
 בְּמַתְנָה מִלְּמַעְלָה בִּירוּשָׁה
 בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲזִי
 הַעֲבוּדָה בְּזֶה הִיא לְפַעַל
 שִׁיָּהִי בְּהַתְּיָשְׁבוֹת ("וַיִּשְׁבַּתָּ
 בָּהּ"), כַּמְבוֹאֵר בְּחִסְדוֹת בְּהַרְחַבָּה
 שֶׁעֲבוֹרַת ה' צְרִיכָה לְהִיוֹת בְּאֵפֶן שֶׁל
 'רְצוֹא וְשׁוֹב' (בִּיטוּי שְׁמֻקּוֹדוּ בְּנִכּוּוֹת
 יִחְזַקֵּל הַמַּתָּאֵר אֶת מִרְאֵה הַמְּרַכְבָּה
 הַעֲלִינָה, וְאוֹמֵר "וְהַחֲיוֹת - חֲיוֹת
 הַקּוֹדֵשׁ רְצוּת - רְצוּאוֹ-וְשׁוֹב"), כְּלוֹמֵר
 שִׁילּוּב שֶׁל תְּשׁוּקָה לְהַתְּעַלּוֹת מִלְּמַטָּה
 לְמַעְלָה וְלְדַבּוֹק בְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 מִחוּץ לְמִסְגָּרָתָם ('רְצוּאוֹ'), עִם הַמְּשַׁכַּת
 אֲלוֹקוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בְּתוֹךְ גְּרֵדֵי
 וְגִבּוּלוֹת הָעוֹלָם בְּצוּרָה מִיוֹשְׁבַת
 וּמִתּוֹאֲמַת לְעוֹלָם ('שׁוֹב'), וַיֵּשׁ לְכַךְ גַּם
 מִשְׁמַעוֹת נֹסֶפֶת - הֵינּוּ, שֶׁגַּם
 הַעֲנִינִים הַנְּעִלִים בְּיוֹתֵר
 שֶׁנִּמְשָׁכִים מִלְּמַעְלָה, בְּמַתְנָה
 וִירוּשָׁה, לֹא עַל-יְדֵי עֲבוּדָה וּמֵאֵמֶץ
 מִצַּד הָאָדָם, וְלִכֵּן יִתְכַּן שְׁלֹא יוֹמַשְׁכּוּ
 בְּדֶרֶךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית הַמִּתּוֹאֲמַת
 לְאָדָם וְלַגְּדֵי הָעוֹלָם אֲלֵא יִישָׁרוּ
 עֲלִינִים וּמְקִיפִים מִלְּמַעְלָה -
 צְרִיכִים לְפַעַל בְּהֵם שִׁיָּהִי
 בְּהַתְּיָשְׁבוֹת (שֶׁעֲנִין זֶה הוּא
 עַל-דֶּרֶךְ עֲנִין גְּלוּי עוֹלָם
 הָאֲצִילוֹת בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה-
 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה כַּנֵּ"ל הֵינּוּ
 הַמְּשַׁכָּה וְגִלּוּי שֶׁל הָאוֹרוֹת הַעֲלִינִים
 שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת לְעוֹלְמוֹת שְׁלֵמַטָּה
 מֵאֲצִילוֹת, בְּאֵפֶן כּוֹה הַשְׁאוֹרוֹת
 'תְּלַבְּשׁוּ' וַיִּקְלְטוּ בְּאוֹתָם עוֹלְמוֹת) –
 שֶׁגַּם עֲנִין זֶה נִפְעַל עַל-יְדֵי
 רַבְּנֵי הַזֶּקֶן דְּוָקָא בְּהַתְּגַלּוֹת
 תּוֹרַת חֲסִידוֹת חב"ד³¹ כִּי כֹאשֶׁר לּוֹמְדִים אֶת תּוֹרַת חֲסִידוֹת חב"ד
 "קוֹלְטִים" עֵינֵינוּ אֲלוֹקוֹת נַעֲלִים בִּיּוֹתֵר וּמְלַבִּישִׁים אוֹתָם בְּשִׁכְלֵךְ, וְכִךְ גּוֹרֵמִים
 שֶׁהַדְּבָרִים הַכִּי נַעֲלִים יְהִי 'בְּהַתְּיָשְׁבוֹת' ('וַיִּשְׁבַּת בָּהּ').

(26) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' ססה. נתבאר בלקו"ש ח"ט ע' 251 ואילך. (27) לשון הכתוב – פרשנונו כו, ב.
 (28) כתורת הבעש"ט – בז' התורות שאמרם בגן-עדן בש"פ כִּי־תבוא ח"י אלול תרנ"ב (ראה בשיחה שלפני המאמר ס"ב
 תוי"מ ח"כ ע' 240 ואילך)). (29) בהתחלת ז' תורות הנ"ל. (30) ריש פרשתנו. (31) ראה בשיחה שם ס"ח ואילך ובהערות

להבין מה שאמרו בווהר מאן פני הארון הוי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַעֲנִין בְּזָה, שֶׁהַחֲדוּשׁ שֶׁל תּוֹרַת חֲסִידוֹת חֲב"ד הוּא שֶׁפֶל
 2 הָעֲנִינִים צָרִיכִים לְהִיֹּת עַל-יְדֵי עֲבוּדָה דְּוָקָא³², וְלִכְן, גַּם
 3 בְּעֲנִינִים שְׁנַמְשְׁכִים מִלְּמַעְלָה בְּאֶפְסוֹן שֶׁל מִתְנַה וִירוּשָׁה כְּמוֹ
 4 יְרוּשַׁת הָאָרֶץ שְׁבַה מְדוּבָר בַּפְּסוּק "וְהִיא כִּי-תְּבוּאָה", צָרִיף לְהִיֹּת עֲנִין
 5 שֶׁל עֲבוּדָה, לְפַעַל שְׁיִהְיֹ
 6 בְּהַתְּיָשְׁבוֹת, שְׁכֵן בְּדֶרֶךְ כֻּלָּ כְּאִשֶׁר
 7 דָּבָר בֹּא לְאָדָם בְּדֶרֶךְ יְרוּשָׁה אוֹ מִתְנַה,
 8 מְבַלִּי מֵאֲמֵץ וְהַשְׁתַּדְּלוֹת מִצִּידוֹ, יִתְּכֵן
 9 שֶׁהַדָּבָר לֹא יוֹתֵאֵם לוֹ לְפִי יְכוּלַת
 10 הַקְּלִיטָה וְהַקִּיבּוּל שֶׁלוֹ, וְהָאָדָם לֹא יוּכַל
 11 לְהַתְּחַבֵּר וְלְהַתְּקַשֵּׁר בּוֹ בְּאֶפְסוֹן פְּנִימִי,
 12 בְּנִיגוּד לְדַבְרִים שֶׁהוּא מִקְבֵּל וּמְשִׁיג
 13 עַל-יְדֵי עֲבוּדָה וּמֵאֲמֵץ שֶׁמִּלְּכַחֲתִילָה יֵשׁ
 14 הַתְּאֵמָה בֵּין הַמֵּאֲמֵץ לְהִישָׁג, וְהַתּוֹצֵאָה
 15 הִיא בְּהַתְּאָם לְמֵאֲמֵץ, וּמֵאַחַר שְׁחִסִּידוֹת
 16 חֲב"ד דּוֹרֶשֶׁת וּמְחַיִּיבַת שְׁכַל דָּבָר וְכֹל
 17 עֲנִין יְהִיָּה דּוּקָא עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם,
 18 נִמְצָא בְּהַכְרַח שֶׁגַם דְּבָרִים שְׁבָאִים
 19 בִּירוּשָׁה וּמִתְנַה נִחְפְּסִים לְפִי כֻּלִּי
 20 הַקְּלִיטָה וְהַקִּיבּוּל שֶׁל הָאָדָם, שְׁכֵן גַּם
 21 בְּהֵם צְרִיכָה לְהִיֹּת עֲבוּדַת הָאָדָם.
 22 וְטַעַם הַדְּבָר, מְדוּעַ בְּאֵמַת דּוֹרֶשֶׁת
 23 חֲסִידוֹת חֲב"ד עֲבוּדָה וַיִּגְעַה שֶׁל הָאָדָם
 24 גַּם בְּדַבְרִים שְׁבָאִים בְּמִתְנַה וּבִירוּשָׁה
 25 מִלְּמַעְלָה? דְּנוֹסָף לְכַף שְׁעַל-יְדֵי
 26 הָעֲבוּדָה בְּעֲנִינִים אֱלוֹ יִשְׁנֹו
 27 הָעֲלוֹי שְׂאִין זֶה בְּכַחֲתִינַת
 28 נְהֻמָּא דְּכִסּוּפָא³³ [לְחַם בּוּשָׁה –
 29 כְּאִשֶׁר אָדָם מִקְבֵּל דָּבָר מְבַלִּי לְעַבּוּד
 30 וְלְהַתְּאָמֵץ לְשֵׁם כֶּךָ, כְּמִתְנַה בְּלִבְדוּ, הוּא
 31 חֹשׁ בּוּשָׁה, וְהַעֲבוּדָה הַעֲצִמִית נּוֹעֵדָה
 32 לְנִמְנוּעַ אֵת הַבּוּשָׁה, וּבְנוֹסָף לְכַף הַרְי
 33 עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה מְגִיעִים
 34 לְדְרָגָה נְעִלִית יוֹתֵר מִמָּה שְׁנִתְּנָן
 35 מִלְּמַעְלָה בְּאֶפְסוֹן שֶׁל מִתְנַה
 36 וִירוּשָׁה (הִינֵנוּ בְּאֶפְסוֹן נְעִלָה
 37 יוֹתֵר מִמְּעֻלַּת שְׁנִיָּהֵם יַחַד³⁴
 38 שְׁכֵן בִּיחֹס לְמִתְנַה וִירוּשָׁה עֲצִמָּה, יֵשׁ
 39 מְעֻלוֹת לְגַבֵּי בִירוּשָׁה לְגַבֵּי מִתְנַה וַיֵּשׁ מְעֻלוֹת
 40 בְּמִתְנַה לְגַבֵּי יְרוּשָׁה, אֲבָל מַה שְׁמוּשָׁג
 41 עַל-יְדֵי עֲבוּדָה עֲצִמִית שֶׁל הָאָדָם נְעִלָה יוֹתֵר מִהַמְּעֻלוֹת שֶׁל שְׁנֵיהֶם יַחַד).
 42 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, שֶׁמִּלְּכַד הָעֲבוּדָה בְּעֲנִינִים שְׁבָאִים

(תו"מ ח"כ ע' 244 ואילך). (32) ראה לקו"ד ח"א קמא, ב. ובכ"מ. לקו"ש שם ע' 255. ובכ"מ. (33) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. (34) ראה בשיחה שם ס"ד ואילך (תו"מ ח"כ ע' 241 ואילך).

מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה, ערב שבת-קודש פ' תבוא,
ח"י אלול, ה'תשמ"ז
ברוקלין, נ. י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

כידוע מהווה כל חודש אלול תקופה של הכנה לקראת ראש-השנה ולקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה, בכלל, לכן הרי זה זמן של חשבון-נפש רציני, ובמיוחד בשנים-עשר הימים האחרונים של החודש, החל מיום ח"י אלול, שהחשבון בימים אלה בפרט הוא יום לחודש: כל יום הוא יום חשבון לחודש מסויים של השנה החולפת ועוברת — ח"י אלול קשור לחודש תשרי שעבר, י"ט אלול לחשוון, וכך הלאה.

במיוחד בשנה הנוכחית שהיא שנת שמיטה, שבת לה'. נדרש חשבון מעמיק יותר מבשנה רגילה, וביחוד כאשר תחלתה (ה"ראש"י) של השנה, יום ראש-השנה, חלה ביום שבת-קודש, דבר ש"רומם" וקידש עוד יותר את כל הענינים, כולל של חיי יום-יום, בשנה החולפת — לדרגה געלית יותר של קדושה.

ערב שבת-קודש: שהוכפל בו טוב — בראשית א, כה. שם, לא. חזקוני עה"פ שם, לא. וראה רמב"ן שם. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 641 הערה ד"ה עש"ק.
ערב שבת-קודש: ח"י אלול: זמן ההכנה לח"י אלול, ע"ד מארו"ל (ע"ז ג, א) מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת.

ערב שבת-קודש: ה'תשמ"ז: ראה לקו"ש שם הערה ד"ה עש"ק. . ה'תשד"מ.
שבת-קודש: ח"י אלול: יום הולדת את שני המאורות הגדולים, הבעש"ט בשנת נח"ת (ראה לקו"ד כרך א לא, א ואילך. ספר השיחות ה'תשי"ג ע' 146. שם ע' 188) ורבינו הזקן בשנת קה"ת (ראה ספר השיחות שם ע' 188) — ספר השיחות שם ע' 141 ואילך. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 178 ואילך, ובהנסמן שם. שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול שנה זו. ולהעיר, אשר רשבי" (ות"ח בכלל) איקרי שבת (זח"ג קמד, ב. כט, א. וראה ברכות מז, סע"ב. שבת קיט, א).

פ' תבוא: ראה לקו"ש שם ע' 641 הערה ד"ה פ' תבוא. לקו"ש תבוא שנה זו הערה 1. פ' תבוא. ח"י אלול: להעיר מתורות הבעש"ט בפסוקי ריש פרשת תבוא שנאמרו בש"פ תבוא ח"י אלול (כהקביעות דשנה זו) תרנ"ב ("היום יום" ח"י אלול. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סי' ג). וראה שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול שנה זו. ביאור תורה הראשונה — ראה גם לקו"ש חכ"ד שיחה לח"י אלול ס"ה ואילך (ע' 183 ואילך). ביאור ב' תורות הראשונות — שיחת ח"י אלול ה'תשי"ז. וראה או"ת להה"מ (הוצאת קה"ת) ר"פ תבוא (נו, א ואילך). ד"ה והי' כי תבוא באוה"ת תבוא (כרך ה) ע' בינט ואילך. ד"ה זה דח"י אלול ה'תשל"ז.
אלול: הראש-תיבות בתיבה זו — ראה לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 313-14. קונטרס שיחת ש"פ ראה ה'תשמ"ו ס"א-ד. וש"נ.

חודש אלול. הכנה לקראת ראש-השנה: ראה לקוטי מהרי"ל הלי ימים הנוראים. ל"ת להאריז"ל עה"פ (תצא כא, יג) ובכתה גוי ירח ימים (וראה אוה"ת נ"ך כרך ב ס"ע אינ' ובשוה"ג שם). טור או"ח ר"ס תקפא.
חודש אלול: חשבון-נפש: סה"מ אידיש ע' 75, 78, 129. ובכ"מ.
בשנים עשר הימים האחרונים של החודש: יום לחודש: ספר השיחות ה'תשי"ג ע' 177. שם ע' 179.
בשנה הנוכחית: שמיטה: ראה מכתב יום שלשים לחודש תשרי שנה זו, ובהנסמן בהערות שם.
שנת שמיטה, שבה להוי: ראש-השנה. שבת-קודש: להעיר, אשר שנת השמיטה, שבת להוי' ויום השבת שייכים זל"ז, וכמחז"ל שבת לה', כשם שנאמר בשבת בראשית — תו"כ (הובא בפרש"י) עה"פ בהר כה, ב. וראה ראב"ע ורמב"ן ועוד שם.
שבת להוי': בהר שם, ד.

תחלתה (ה"ראש"י) של השנה, יום ראש השנה: ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א-ב. דרושים לר"ה נח, א-ב. עטרת ראש שער ר"ה בתחילתו. אוה"ת דרושים לר"ה (כרך ה) ע' ביעז ואילך. ובכ"מ. ולהעיר, שגם יום ח"י אלול (יום החשבון דתשרי ורי"ה העבר) חל בשנה זו בש"ק.

אגרות קודש

נדרש, איפוא, חשבון-צדק אמיתי ביותר, עד כמה היתה ההתנהגות, בימי וחדשי השנה החולפת, תואמת את דרישת התורה בזמן זה, ומה ניתן לתקן, להשלים ולשפר בכל האמור — במיוחד בימים האחרונים של השנה, כדי שיהי אפשר להתחיל את השנה החדשה ברמה המתאימה.

כבר דובר בהזדמנויות קודמות — אך הדגשה נוספת בזמן המתאים מועילה תמיד — שחשבון-הצדק, וההחלטות הנובעות ממנו, צריכים להקיף את כל שלושת העמודים: תורה, עבודה וגמילות חסדים, אשר על שלושתם יחד עומד וקיים העולם הגדול, וכן "העולם הקטן" של כל יחיד. וכדי שכל אחד משלושת העמודים יהיה כפי שצריך להיות — נדרשת בכל אחד מהם קביעות, קביעות בזמן ובמקום, וכן — ואדרבה: בעיקר — קביעות בנפש.

תורה: נוסף על קביעות-עתים לתורה כפשוטה (שיעורים סדירים וקבועים בתורה, ביום ובליילה) צריכה להיות קביעות בנפש, שכל מה שנלמד בתורה ה', תורת חיים (הוראה בחיים), יחדור ויקיף את כל המציאות (וההכרה) של האדם, עד כדי — "גדול לימוד שמביא לידי מעשה", מעשה המצוות, ושהדבר ישתקף בפועל בכל ההתנהגות בחיי יום-יום, גם אחרי הלימוד.

עבודה: נוסף על כך שתהי' תפלה בזמנה ותפלה בצבור, צריכה ה"עבודה שבלב זו תפלה" להקיף ולמצות את הלב והנפש, שה"דע לפני מי אתה עומד" יתבטא בפועל, עד שיהיה "כל מעשיך לשם שמים" גם לאחר התפלה. וידועה תורת הבעש"ט (שיום ח"י אלול הוא יום הולדתו) ש"כל האדם צריך לעבוד השי"ת בכל בחינותיו. . מפני שהשי"ת רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים".

וזה בעצם גם תוכן המילים הראשונות של התפלה וההודאה מיד עם היקיצה מן השינה: "מודה אני לפניך מלך" — שהאדם יזכור תמיד כי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא.

חשבון-צדק אמיתי ביותר: ראה מכתב ערב ח"י אלול ה'תשמ"א (לקו"ש חכ"ד ע' 601 ואילך).
הדגשה נוספת בזמן המתאים: להעיר ממחז"ל (מכילתא הובא בפרש"י עה"פ יתרו יט, כד): שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה.
שלושת העמודים. . עומד וקיים העולם הגדול: אבות פ"א מ"ב. שם מיי"ח. וראה לקו"ת שלח מט, ב. ד"ה על שלשה דברים היש"ת (ע' 160 ואילך). ולהעיר, אשר ג' העמודים נרמזים הם (גם) בהר"ת דאלול — ראה בהנסמן לעיל הערה ד"ה אלול.

"העולם הקטן" של כל יחיד: עולם קטן זה האדם — תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקו"ז תס"ט ק, ב. קא, א). וראה אדר"נ ספ"א. לקו"ת במדבר ה, סע"א ואילך. זח"א קלד, ב. סה"מ תרכ"ו ע' ככו.
תורה. . קביעות-עתים: ראה גם תניא פל"ד.

קביעות בנפש: ראה לקו"ד כרך א ז, א (בשם אדה"ז): עפ"י דרך החסידות צריך להיות הקביעות לא רק בזמן לבד כ"א שיהי' הקביעות בנפש. וראה אוה"ת נ"ד כרך א ע' לו. המשך תערי"ב ח"א פ"ד (ע' ז).
תורת חיים (הוראה בחיים): ראה זח"ג נג, ב: תורה, אמאי אקרי תורה בגין דאורי וגלי במאי דהוה סתים דלא אתידע. חיים, דכל חיים דלעילא בה אתכלילו וממנה נפקין. וראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. גדול לימוד שמביא לידי מעשה: קידושין מ, ב. ושי"ח. רמב"ם ה' ת"ת פ"א הי"ג. פ"ג הי"ג. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

עבודה שבלב זו תפלה: תענית ב, א. רמב"ם ה' תפלה בתחלתן. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע ה.

דע לפני מי אתה עומד: ראה ברכות כח, ב.

כל מעשיך לשם שמים: אבות פ"ב מ"ב. רמב"ם ה' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א. וצע"ק שבשו"ע אדה"ז. או"ח סקנ"ז ס"ב השמיטו (אבל מציין בפנים לעיין באדר"נ פ"ז ובח"פ להרמב"ם פ"ה, שבשניהם מקושר הנ"ל עם "בכל דרכך דעה" — שהובא בשו"ע אדה"ז שם).

וידועה. . הבעש"ט: צוואת הריב"ש (הוצאת קה"ת) בתחילתה (ס"ג).

שיום ח"י אלול הוא יום הולדתו: בענין יום הולדתו של צדיקים — ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 86 שוה"ג להערה 1. ושי"ח. וראה ג"כ בענינו (ח"י אלול): ספר השיחות ה'תשי"ג ע' 89 ואילך. שם ע' 186. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ד ע' 178 ואילך.

המילים הראשונות. . מיד עם היקיצה מן השינה: להעיר מכתב שם טוב סרי"ב (כו, ג-ד) ע"ד גודל ענין דיבור הראשון בקומו משנתו וא"ז שהוא משפיע על כל היום. סה"מ — מלוקט — ע' מה-מו. ולהעיר מפתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אשר ה"נקודה" (שאחרי תיבת "בתמלה") שב"מודה אני צריך לפושטה (פאנאנדערשפרייטן) על כל היום כולו — שיחת יום אחש"פ תרצ"ז בסעודה ס"א (נדפסה ב"כרם חב"ד" גליון ב, ניסן שנה זו ע' 25). קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ט.

מיד עם היקיצה מן השינה: מודה אני: סדר היום בתחילתו — הובא בבאר היטב או"ח ס"א סק"ה. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ק ס"א ס"ה. מהדו"ב ס"א ס"ו. סידור אדה"ז לפני "מודה אני".

אגרות קודש

גמילות חסדים: נוסף על החסד והצדקה בפשטות, כולל הדבר הן חסד בגופו ובנשמתו, הן חסד בממונו, בין לעשירים ובין לעניים, גם עשירים ועניים ברוחניות:

וכל האופנים צריכים להיות חזורים באהבת ישראל אמיתית, על בסיס ה"כלל גדול בתורה": ואהבת לרעך כמוך.

וידועה תורת אדמו"ר הזקן (שיום ח"י אלול הוא יום הולדתו) ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך", הקשורים באהבת התורה, תורת ה' אלקיך.

כלל האמור — החשבון-צדק, ההחלטה, המעשה בפועל בהשלמת כל זה עד כדי הרמה והגבהה לדרגה של "שבת" — ישנה ההקדמה וההבטחה של תורתנו, תורת חיים: "איני מבקש אלא לפי כוחי", הקב"ה דורש מן האדם לפי כוחותיו, וכל אחד ואחת, מקטן ועד גדול, מקבלים מן הקב"ה את מלוא הכוחות כדי למלא את רצון הקב"ה בשלימות ובשמחה.

וחיזוק מיוחד בא לכל זה בחודש אלול, הזמן שבו י"ג מדות הרחמים מתגלות ומאירות את כל אחד ואחת — ואף אם אין האדם חש בכך בגלוי ממש (בגלל גשמיות העולם ובגלל חושך הגלות) הרי הנשמה חשה בכך — באור פני מלך חיים, הארת הפנים של הקב"ה, כפי שאדמו"ר הזקן מסביר בהרחבה את טיבו היחודי של חודש אלול במשל של תקופת הימצאות ה"מלך בשדה", ובלשונו:

"משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאיין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו".

ומיום ח"י אלול מוכנסים יותר חיים וחינויות פנימיים בכל עניני אלול, כידוע.

גמילות-חסדים . . בגופו ובנשמתו.. בממונו: ראה סוכה מט, ב. פרש"י ורבינו יונה לאבות פ"א מ"ב. וראה ד"ה אשר ברא והמשכו וד"ה כל הנהנה תרפיט פ"ד ואילך ופ"ח ואילך (סה"מ קונטרסים ח"א כג, א ואילך).

גמילות-חסדים . . בין לעשירים ובין לעניים: סוכה שם.

עניים ברוחניות: ראה נדרים מא, א: אין עני אלא בדעה. כתובות סח, א: עני — עני בדעת, עשיר — עשיר בדעת. זח"ג רעג, ב.

כלל גדול בתורה: ואהבת לרעך כמוך: קדושים יט, יח. תוי"כ (הובא בפרש"י) עה"פ. ויתירה מזו: זו היא כל התורה כולה — שבת לא, א. וראה תניא פלי"ב.

תורת אדמו"ר הזקן: הובאה בהוספות לשה"מ תרנ"ט ע' רט. "התמים" חוברת ד ע' מה [קפח, ב]. אגרות-קודש אדמו"ר מהורי"צ ני"ע ח"ג ע' תכו. קונטרס תורת החסידות ע' 24. "היום יום" ו' תשרי. ספר השיחות היש"ת ע' 3. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך א ערך אהבת ישראל ס"ו. ושי"נ.

ואהבת לרעך כמוך . . ואהבת את השם אלקיך. הקשורים באהבת התורה: ראה ספר השיחות היש"ת ע' 2 ואילך לקו"ש ח"ב ע' 499. ספר הערכים שם.

ואהבת את השם אלקיך: ואתחנן ו, ה.

איני מבקש אלא לפי כוחו: במדב"ר פ"ב, ג. תנחומא נשא יא.

בשלימות: ראה במקומות שהובאו באוה"ת לך ד"ה ומלכי צדק (עו, ב ואילך). לקו"ת ראה ל, ג. ושי"נ. ובשמה: ראה ד"ה שמח תשמח ה'תשמ"א (קונטרס י"ג אלול תשמ"ז) ס"ד. ושי"נ.

בחודש אלול . . י"ג מדות הרחמים מתגלות: לקו"ת ראה ד"ה אני לדודי האי ס"א (לב, א-ב). ד"ה זה ה' ס"א (לג, א). שם ד"ה ושמותי כדכד האי ס"א (כד, ד). מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ס"ע תכב ואילך, ובהנמסר שם בהערה ד"ה הנוכר בספרי הקבלה.

באור פני מלך חיים: משלי טז, סו. וראה לקו"ת בלק עב, ב. מסעי צג, ב.

כפי שאדמו"ר הזקן מוסביר בהרחבה: בלקו"ת ד"ה אני לדודי האי שם.

רשאיין: ומוסיף ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בסד"ה לך אמר לבי (בסה"מ היש"ת ע' 167. היש"ת ע' 285):

רשאים ויכולים.

ובלכתו העירה: ב"ה עש"ת כו' שמח"ת (ראה לקו"ת שם רד"ה אני לדודי האי וסד"ה הנ"ל השני).

הרי הם הולכים אחריו: שגם ע"ז ניתנו הכחות באלול.

ומיום ח"י אלול ואילך מוכנסים . . וחינויות: ראה שיחת ח"י אלול ה'תש"ה (לקו"ד כרך ג ע' 946 ואילך. ספר השיחות ה'תש"ה ע' 122 ואילך): א) ח"י אלול איז דער טאג וואס האט געבראכט און ברענגט א לעבן אין אלול. ב) ח"י אלול גיט א חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי. — נתי בלקו"ש ח"ט שיחה לח"י אלול (ע' 250 ואילך). לקו"ש ח"י אלול ה'תש"מ.

אגרות קודש

ויהי רצון, שכל אחד ואחת יתבוננו יותר ויתעמקו במשמעות הדברים ובאפשרויות הבלתי רגילות שימים אלה מביאים אתם, וינצלו אותן במלוא המדה, במיוחד כיוון שהרי מתקיים בכל אחד ואחת: "פנה אלי וחנני תנה עוזך לעבדך", ובוודאי יוסיף כל האמור עוד יותר בכתיבה והחתימה טובה לשנה החדשה, בכל הדרוש לכל אחד, לעצמו ולבני ביתו, בתוך כלל אחינו בני ישראל — שליטי"א.

ככבוד ובברכה להצלחה בכל האמור ולשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד

/מקום החתימה/

במלוא המדה: ראה כתובות טז, רע"א.

פנה אלי. . לעבדך: תהלים פו, טז.

בכתיבה והחתימה טובה. . לשנה טובה ומתוקה: ראה בערות למכתב ח"י אלול ה'תשמ"ו בסופו. וש"נ.

בגשמיות וברוחניות: ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רצג.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

שני העדים את שני קצות הסודר, זה מוֹשֶׁף את קצה הסודר האחד
אֶצְלוֹ, וְזה מוֹשֶׁף את קצה הסודר השני אֶצְלוֹ, עַד שֶׁנִּפְשְׁפוּ יוצאת.

נמרא

הגמרא מבררת היכן נאמרה מיתת חנק בתורה: תנו רבנן, נאמר בתורה גבי הנואף עם אשת איש (ויקרא כ ז) 'אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אִשְׁתּוֹ אִשׁ, אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אִשְׁתּוֹ רְעוּהוּ, מוֹת יוֹמֵת הַזֶּאֱפָת/ וכך דרשו חכמים את הפסוק, 'אִישׁ – גדול, הוא שחייב מיתה אם ינאף, פָּרָט לְקַמֵּן שניאף את אשת איש שאינו חייב מיתה, לפי שאינו בר עונשים. 'אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אִשְׁתּוֹ אִישׁ – דוקא כשניאף עם אשת גדול חייב מיתה, פָּרָט לְמֵנֶאף עם אִשְׁתּוֹ קָמֵן שאינו חייב מיתה, לפי שאין קידושין לקטן ונמצא שהיא איננה אשת אלא פנויה. 'אִשְׁתּוֹ רְעוּהוּ – המנאף עם אשת חבירו, כלומר אשת ישראל, חייב מיתה, פָּרָט לְמֵנֶאף עם אִשְׁתּוֹ אֲחֵרִים – אשת גוי, שאינו חייב מיתה, לפי שאין קידושין לגוי, ונמצא שאיננה אשת איש אלא פנויה. ומסיים הפסוק 'מוֹת יוֹמֵת', באיזו מיתה, הוי אומר בְּחֵנֶק.

שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר ש'מוֹת יוֹמֵת' ה'כוונה בְּחֵנֶק, מנין לך זאת או אינו אֵלָּא בְּאֵהָת מְכַל מִיתוֹת הָאֲמֹרוֹת בְּתוֹרָה. משיבה הברייתא: אֲמַרְתָּ – יש לך לומר, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר מִיתָה בְּתוֹרָה סָתֵם ולא פירט הכתוב באיזו מיתה, יתכן שכונתו היתה למיתה הקלה מכולם שהיא חנק, ולכן מספק אין אַתָּה רִשְׁאֵי לְמוֹשֶׁפֶה לְהַחְמִיר עֲלֵיהֶּ – להעמידה במיתה יותר חמורה, אֵלָּא לְהַקֵּל עֲלֵיהֶּ, דְּבָרֵי רַבֵּי יֵאֻשְׁיָהוּ. רַבֵּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לֹא מִפְּנֵי שֶׁחֲנֵק הִיא מִיתָה קְלָה אֲנִי מוֹכְרָחִים לְהַעֲמִיד בָּהּ אֶת הַכְּתוּב, כִּי לֹא מִיתַת חֲנֵק הִיא הַמִּיתָה הַקְּלָה שֶׁבְּכוֹלֵן אֵלָּא מִיתַת הַרְג הִיא הַמִּיתָה הַקְּלָה שֶׁבְּכוֹלֵן, אֵלָּא קְבֵלָה הִיא בִּידֵינוּ שֶׁכָּל מִיתָה הָאֲמֹרָה בְּתוֹרָה סָתֵם אֵינָה אֵלָּא חֵנֶק, רַבֵּי אוֹמֵר – מבאר רבי את דברי רבי יונתן, נֶאֱמַר מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם אֲצֵל אֲנֹכִי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לח ז) 'וַיִּמָּת גַּם אַתָּה' לפי שלא רצה לייבם את תמר, וְנֶאֱמַר בְּפִרְשַׁת נֹאֵף מִיתָה בִּידֵי אָדָם – 'מוֹת יוֹמֵת הַזֶּאֱפָת/ מִה מִיתָה הָאֲמֹרָה בִּידֵי שְׁמַיִם הִיא מִיתָה שְׁאִין כֶּה רוֹשֶׁם – סימן וחבורה, לפי שהנשמה מסתלקת והגוף נשאר קיים, אַף סתם מִיתָה הָאֲמֹרָה בִּידֵי אָדָם הִיא מִיתָה שְׁאִין כֶּה רוֹשֶׁם, וזו מיתת חנק שהנשמה מסתלקת והגוף נשאר קיים.

שואלת הגמרא על דברי רבי: וַאֲיֵמָּא שְׂרִיפָה – אם משום מיתה שאין בה רושם, הרי גם שריפה אין בה רושם כמו ששנינו (לעיל ע"א) שהשריפה היא שריפת נשמה וגוף קיים, ואם כן שמה מיתה האמורה בנואף היא שריפה ולא חנק. מתרצת הגמרא: מְדַאֲמַר רַחֲמֵנָא – מכך שאמרה תורה שבת כֶּתֵן שְׂוִיתָה דִּינָה בְּשְׂרִיפָה, מְקַלְל – נשמע מכך דָּהָא וְבֵי יִשְׂרָאֵל שְׂוִיתָה לָאוּ בַּת שְׂרִיפָה הִיא אֵלָּא בְּחֵנֶק.

מיתה יפה.
לעיל הביאה הגמרא פסוק ממנו למדים שרוצה עבדו מיתתו בחרב. בחרב. הגמרא חוזרת לברר מנין שאף רוצח בן חורין מיתתו בחרב, ומנין שהריגתו בחרב ולא בקופיץ. שואלת הגמרא: אֲשֶׁפֶתָּה – מצאנו בתורה מיתת חרב ברוצח דְקָטַל עַבְדָּא – שהרג עבד, כפי שלמדה הגמרא לעיל מ'נַקְס יִנְקְס' הנאמר לגבי מכה את עבדו, אבל רוצח בן חורין מְנַא לֵן שְׁמִיתוֹ עַל יַדֵי חַרְב, הרי בו נאמר (במדבר לה טז) 'מוֹת יוֹמֵת הַרְצֵחַ' וסתם מיתה חנק היא. משיבה הגמרא: וְלָאוּ קַל וְחֹמֶר הִיא – וכי דבר זה לא ניתן ללמוד על ידי קל וחומר, הרי איך יתכן דְקָטַל עַבְדָּא היא דינו בְּסִיפָה וההורג בן חורין החמור מהורג עבד היא דינו בְּחֵנֶק שהיא מיתה קלה מן הסייף.

מקשה הגמרא: הֲנִיחָא – הלימוד מקל וחומר מובן לְמֵאֵן דְאֲמַר [ל'לחכמים (שבמשנה לעיל מט)] שדין חֵנֶק קַל מִדִּין הַרְג, אֵלָּא לְמֵאֵן דְאֲמַר [ל'רבי שמעון (סו)] שדין חֵנֶק הַמִּוֹר מִדִּין הַרְג כֵּאֵי אִנְיָא לְמִימַר – מנין שההורג בן חורין דינו בסייף, אולי היא דינו בחנק לפי שעשה עוון יותר חמור מההורג עבד. מתרצת הגמרא: אֲכַן מִי שְׁסוּבַר שֶׁחֲנֵק חֲמוּר מִסִּיפָה נְפָא לִיה – ילמד שמיתת רוצח בן חורין בסייף ולא בחנק מְדַתְנֵיא, נאמר בפרשת עגלה ערופה (דברים כא ט) 'וְאֵתָה תִּבְעַר הַדָּם תִּנְקֵי מִקְרָבָךְ', וכן נאמר בכל שופכי דמים (דברים יט ט) 'וּבְעֵרַת הָרַע מִקְרָבָךְ, הַקִּישוּ – הושוו בגזירה שווה של ביעור ביעור כָּל שׁוֹפְכֵי דָמַיִם לְעֵגְלָה עֲרוּפָה, מַה לְהֵלֵן – בעגלה ערופה עורפים את העגלה בְּסִיפָה ולא בחנק, וּמֵן הַצְּנֹאֵר – הערפיפה נעשית במקום הצואר ולא במקום אחר בגוף, אַף כֵּאֵן – במיתת בית דין, דינו של הנהרג בְּסִיפָה ולא בחנק, וּמֵן הַצְּנֹאֵר ולא במקום אחר.

מקשה הגמרא: אֵי אַתָּה לַמַּד אֶת כֹּל שׁוֹפְכֵי דָמַיִם מִעֵגְלָה עֲרוּפָה, נאמר עוד, מַה לְהֵלֵן – בעגלה ערופה עורפים אותה בְּקוֹפִיץ – בסכין שחיתה ולא בסייף, וּמְמַל עוֹרָף – מהמקום הסמוך לעורף, והיינו מאחורי הפנים ולא מן הגרון, אַף כֵּאֵן – במיתת בית דין יהרגוהו בְּקוֹפִיץ ולא בסייף, וּמְמַל עוֹרָף ולא מהגרון. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב נְחֻמִּי, אֲמַר רַבָּה בַר אֲבוּהִי, אֲמַר קְרָא 'וְאֵהָבֵת לְרַעַף בְּמוֹד', פָּרוּר לוֹ מִיתָה יָפָה, ומיתה בקופיץ מן העורף אינה מיתה יפה לפי שאינו מת במהרה, לְכַךּ מִיתַתוֹ בְּסִיפָה וּמֵן הַצְּנֹאֵר.

משנה

המשנה מבארת כיצד בית דין מקיימין את מיתת 'חנק': מְצִוֵת הַחֵנֶקֶן כִּיצַד, הִיוּ מְשַׁקְעִין אוֹתוֹ נוֹבֵל עַד אֲרַבְנוּתָיו – ברכיה, כדי שלא יוכל לזוז לכאן ולכאן, וְנוֹתֵן סוּדָר וְיַחְתִּיכֵת בְּגָדוֹ קִשֶׁה לְתוֹךְ הַסוּדָר הַרְבֵּה, כדי שלא יפצע הסודר הקשה את צוארו ויחננו, וְכוּרְךָ אֶחָד מִן הַעֵדִים אֶת הַסוּדָרִים עַל צְנֹאָרוֹ, לאחר מכן תופסים

המשנה מבארת כיצד בית דין מקיימין את מיתת 'חנק': מְצִוֵת הַחֵנֶקֶן כִּיצַד, הִיוּ מְשַׁקְעִין אוֹתוֹ נוֹבֵל עַד אֲרַבְנוּתָיו – ברכיה, כדי שלא יוכל לזוז לכאן ולכאן, וְנוֹתֵן סוּדָר וְיַחְתִּיכֵת בְּגָדוֹ קִשֶׁה לְתוֹךְ הַסוּדָר הַרְבֵּה, כדי שלא יפצע הסודר הקשה את צוארו ויחננו, וְכוּרְךָ אֶחָד מִן הַעֵדִים אֶת הַסוּדָרִים עַל צְנֹאָרוֹ, לאחר מכן תופסים

בס"ד. שיחת שבת פרשת תבוא, ח"י אלול, ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

- א. לפני¹ עשרים שנה סיפר כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר² אודות שבת פרשת תבוא שנת תרנ"ב, שחל
 בח"י אלול (כבקיעות שנה זו).
- באותה תקופה התקיימה חתונת דודתו³, אחותו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן. ה'שבע
 ברכות' האחרונות היו ביום ה'. באותו יום היה אדמו"ר נשמתו-עדן ב"אוהל" (של אדמו"ר ה'צמח צדק'
 ואדמו"ר מהר"ש), ולמחרת, ביום וערב שבת-קודש, הלך עוד פעם ל"אוהל".
- ענין זה – ההליכה אל ה"אוהל" יומיים רצופים, שלא כסדר הרגיל שהיה נוסע בזמנים קבועים –
 עורר תמיהה גדולה.
- גם תפילתו של כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן ביום השבת-קודש הוא היתה בדרך הפלאה.
- לאחרי משך זמן, בעת התוועדות⁴, הסביר כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן את סיבת הדבר:
- כל מאמר שאומר ברבים, אינו אומרו עד שהמאמר נתעצם עמו תחילה. וכיון שהמאמר שהוצרך לומר
 בשבת-קודש פרשת תבוא עדיין לא נתעצם עמו כפי שרצה, לכן נסע אל האוהל של אדמו"ר מהר"ש –
 כי המאמר היה מאמר של אדמו"ר מהר"ש – בכדי לפעול שיתעצם עם המאמר.
- וכיון שאין הקב"ה נשאר בעל-חוב – הנה בגלל היגיעה שהתייגע על מאמרו של אדמו"ר מהר"ש,
 לקחו אדמו"ר מהר"ש ביום השבת-קודש פרשת תבוא, ח"י אלול, להיכל הבעל-שם-טוב, ושם שמע את
 שבעת ה'תורות' שאמר מורנו הבעל-שם-טוב ביום הולדתו.
- כאשר כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן סיפר אודות שבעת ה'תורות' – תיאר בפרטיות את ציור הגן-עדן,
 וסיפר בפרטיות אודות כל אחת משבעת ה'תורות', באיזה זמן ובאיזה אופן היתה אמירתה, כדלקמן.
- ב. ה'תורה' הראשונה היתה אחר קבלת שבת, קודם תפילת ערבית, ונאמרה בהקהל, היינו, לפני
 תלמידיו ותלמידי תלמידיו כו', ואפילו נשמות דנוקבא היו במעמד זה.
- וה'תורה' היא⁵:
- "והיה⁶ כי תבוא אל הארץ" – "ארץ" לשון מרוצה⁷ [כי מצינו גם ש"ארץ" הוא מלשון רצון⁸, אבל
 כאן פירש "ארץ" מלשון מרוצה], ופירוש "והיה כי תבוא אל הארץ" – אַז דו וועסט צוקומען (כאשר
 תגיע) אל הרצון ומרוצה – "אשר ה' אלקיך נותן לך" – בדרך מתנה – "וירשתה" – בדרך ירושה, אזי
 העבודה היא – "וישבת בה", להמשיך בהתיישבות, "ושמת בטנא" – אורות בכלים, "והלכת אל המקום
 אשר יבחר ה' אלקיך", היינו, שיהודי צריך לידע שכאשר בא למקום מסויים הרי זה בהשגחה פרטית,
 והכוונה בזה היא – "לשכן שמו שם", לפרסם אלקות בעולם.
- ה'תורה' השניה נאמרה גם כן בהקהל, אחר תפילת ערבית.
- בתורה זו אמר עוד פעם את ה'תורה' הקודמת, והוסיף: "והיה כי תבוא אל הארץ" – בכדי להגיע
 אל הרצון כו', הרי זה על-ידי – "לשכן שמו שם", שהוא ענין המסירות-נפש לפרסם אלקותו בעולם,
 על-ידי אמירת ברכה ופסוק תהלים.
- כאשר כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן חזר על ה'תורה' הנ"ל, ביאר: למטה – ענין ההשכלה הוא יחוס,
 אבל למעלה – היחוס הוא ברכה וקאפיטל תהלים.

(4) בשמע"צ תרנ"ג (המו"ז).

(5) נעתקה ב"היום יום" חי אלול.

(6) ריש פרשתנו.

(7) ראה פי' מהר"ו לבר"ר פ"ה, ח.

(8) פי' המת"כ שם. וראה תו"א בראשית א, סע"ג.

(1) הבבא לקמן – ראה גם שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול
 דאשתקד ס"ה ואילך (תו"מ חי"ז ס"ע 194 ואילך). וש"נ.

(2) שיחת ליל שמע"צ תרצ"ז ס"א (סה"ש תרצ"ז ס"ע 189
 ואילך).

(3) הרבנית חי' מושקא – עם הרה"ח וכו' מו"ה משה הכהן
 הארענשטיין – ביום ועש"ק (פ' תצא) יו"ד אלול תרנ"ב (המו"ז).

- 1 שאר ה'תורות' נאמרו בשאר הזמנים, לא בהקהל, אלא עבור יחידי סגולה, ואין כאן מקומם.
- 2 ג. כיון שב' תורות' הנ"ל נאמרו בהקהל, ואפילו במעמד נשמות דנוקבא, היינו, לא רק נשמות דדכורא
- 3 שהם משפיעים, אלא גם כאלה שאינם בבחינת משפיעים, כיון שלעת-עתה אין להם מה להשפיע, וענינם
- 4 הוא רק לקבל – הרי מובן ש'תורות' הנ"ל מהווים הוראה לכל.
- 5 ובבוא ח"י אלול, ובפרט כשחל בשבת פרשת תבוא, כבפעם הראשונה – חוזר ונשנה ענין זה עוד
- 6 פעם – כמבואר בכתבי האריז"ל⁹ על הפסוק¹⁰ "והימים האלה נזכרים ונעשים" – שגם עתה שומעים כל
- 7 הנשמות השייכות לתלמידי הבעל-שם-טוב את ה'תורות' הנ"ל.
- 8 ד. ב'תורה' הנ"ל מדובר אודות ענין הירושה ("וירשתה"), שהוא ענין נעלה ביותר¹¹ – שהרי הירושה
- 9 אינה תלויה במעמדו ומצבו של הירוש, שהרי אפילו תינוק בן יומו יורש הכל ללא ענין של עבודה כלל.
- 10 ומוסיף ומקדים לזה ענין המתנה ("נותן לך"), שגם זה ענין נעלה ביותר – כמאמר רבותינו ז"ל¹²
- 11 "כל הנותן בעין יפה הוא נותן", ועוד זאת, שזהו ענין נעלה יותר מענין הירושה.
- 12 ובהקדמה:
- 13 לכאורה יש מקום לומר שב' הענינים דירושה ומתנה הם שוים, כיון שבשניהם ישנה אותה מעלה –
- 14 שהם למעלה מערך כלי המקבל, וזוהי מעלתם לגבי מכירה, שמכירה היא לפי אופן עבודת הלוקח,
- 15 מה-שאיין-כן ירושה ומתנה הם לפי ערך המוריש והנותן.
- 16 ויתירה מזה: לא זו בלבד ששניהם שוים, אלא אדרבה, יש מעלה בירושה לגבי מתנה – שהרי במתנה
- 17 אמרו חכמינו ז"ל¹³ "אי לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה לא הוה יהיב ליה מתנתא", והיינו, שבמתנה יש
- 18 איזו אחיזה להמקבל, מה-שאיין-כן בירושה שמצב הירוש אינו נוגע כלל.
- 19 אך האמת היא שמתנה היא למעלה מירושה, כי:
- 20 בענין המתנה – הרי אף-על-פי ש"אי לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה לא הוה יהיב ליה מתנתא",
- 21 מכל-מקום, אין הכוונה שהמתנה היא לפי ערך ה'נחת-רוח' שעשה להנותן, דאם כן, הרי זה ענין של
- 22 שכר, ולא מתנה, ועל כן צריך לומר, שהמתנה היא למעלה מערך ה'נחת-רוח' שעשה לנותן, והיינו,
- 23 שה'נחת-רוח' הוא רק "גורם" בלבד, ונתינת המתנה היא שלא בערך ה'נחת-רוח'.
- 24 ועוד זאת, שיש מעלה במתנה לגבי ירושה – כי, ירושה קשורה עם מציאותו של הירוש, סיבת הירושה
- 25 היא, בגלל שהוא "יורש", היינו, שהוא אדם שיש לו קשר עם המוריש, ולכן הוא הירוש של המוריש,
- 26 וכמו שכתוב¹⁴ "תחת אבותיך יהיו בניך", ואם כן, ענין הירושה קשור עם מציאותו של הירוש.
- 27 כלומר: אף שהירושה אינה תלויה במצבו של הירוש (שהרי ירושה אינה כמכירה שהיא לפי אופן
- 28 עבודתו של הלוקח ולפי הכלים שלו, ולא לפי אופן המוכר, מה-שאיין-כן בירושה, שלהיותו יורש, עומד
- 29 הוא במקום המוריש כמו שהוא, מבלי הבט על מעמדו ומצבו), מכל-מקום, ענין הירושה הוא מצד
- 30 מציאותו, שהוא "יורש", היינו, מצד התקשרותו עם המוריש, ולכן הרי זה תלוי לפי אופן ההתקשרות;
- 31 עד כמה שהוא מקושר בקשר אמיץ – במדה כזו הוא יורש שעומד במקום המוריש.
- 32 מה-שאיין-כן במתנה – הרי נתינת המתנה אינה מצד מציאותו של המקבל, כי אם מצד מציאותו של
- 33 הנותן, ד"כל הנותן בעין יפה" (שהרי ה'נחת-רוח' שעשה לנותן אינה אלא "גורם" בלבד, כנ"ל).
- 34 ה. וב' ענינים אלו – ירושה ומתנה – ישנם בתורה:
- 35 (א) ענין הירושה – כמו שכתוב¹⁵ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב",

(9) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד
(13) ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.
(14) תהלים מה, יז. וראה ב"ב קנט, רע"א. וראה גם שו"ת
צפע"נ דווינסק ח"א סק"ח. לעיל ע' 112. וש"נ.
(15) ברכה לג, ד.

(9) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד
(10) אסתר ט, כח.
(11) בהבא לקמן – ראה גם תו"מ ח"י ע' 102 ואילך. וש"נ.
(12) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

1 (ב) וענין המתנה – כמו שכתוב¹⁶ "ויתן אל משה", שהתורה "ניתנה לו במתנה", ו"נהג בה טובת עין
2 ונתנה לישראל"¹⁷.

3 וכמו כן ישנם ב' ענינים אלו בעבודה:

4 ירושה – כידוע בפירוש "ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו"¹⁸, שהוא ענין ירושת האורות דתהו
5 (שרשו של עשו), שהרי בתהו היה הענין ד"וימלוך גו' וימת"¹⁹, ובמילא ישנו ענין הירושה, והיורש הוא
6 יעקב, כמו שכתוב²⁰ "הלא אח עשו ליעקב".

7 וזהו שענין הירושה אינו שכר העבודה אלא למעלה מכפי עבודתו – כיון שמקבל לא רק "ז' תחתונות
8 דתהו" שבהם היה ענין השבירה, אלא גם "ג' ראשונות, כתר-חכמה-בינה דתהו".

9 אמנם, גם "ג' ראשונות" שבהם לא היתה השבירה, שייכים לתהו, ולכן נמשכים גם הם – מצד ענין
10 הירושה ד"אח עשו ליעקב".

11 אך ישנו ענין נעלה יותר – מתנה – שלמעלה לגמרי מתהו ותיקון, וענין זה שייך לבני ישראל מצד
12 עצמם, והוא ענין המשכת עצמותו יתברך שבא בדרך מתנה באופן ד"כל הנותן בעין יפה הוא נותן".

13 ו. אמנם, אף-על-פי שמתנה היא למעלה מירושה, מכל-מקום, נזכר גם ענין הירושה.

14 וטעם הדבר – לפי שיש גם מעלה בירושה לגבי מתנה, שמתנה יש לה הפסק, מה-שאינ-כן ירושה
15 אין לה הפסק²¹, שנמשכת עד סוף כל הדורות. ולכן נאמר "נותן לך וירשתה", להורות שבענין זה ישנן
16 המעלות שבשניהם.

17 וכפי שמבאר ה'צמח צדק'²² בדברי הגמרא שמתנה יש לה הפסק – ש"שם גופא²³ אמרו דמתנה למי
18 שראוי ליורשו אין לה הפסק".

19 ז. ועל זה מבאר ב'תורה' הנ"ל, שכאשר מגיעים "אל הארץ", במדריגה היותר נעלית בירושה ומתנה
20 – אזי העבודה היא "וישבת בה", להמשיך ולהוריד באופן של התיישבות, היינו, להמשיך למטה כדי
21 לחבר גשמיות עם רוחניות.

22 וזהו ענין הביכורים – שהרי הביכורים הם דבר גשמי, והמובחר של הגשמיות, ועוד זאת, שאין
23 מקריבים אותם על-גבי המזבח, אלא נותנים אותם לכהן, והכהן אוכל אותם ונעשים דם ובשר כבשרו;
24 וענין זה נעשה קדושה.

25 והכח לזה הוא מבית-המקדש – כי, בבית המקדש היה הזמן והמקום למעלה מזמן ומקום, ולכן היתה
26 יכולה להיות שם עבודת הביכורים, ליקח דבר גשמי, המובחר שבגשמי, וליתנו לה', כמו שכתוב²⁴ "כל
27 חלב לה'", ובאופן ד"הגדתי היום לה' אלקיך"²⁵, "הגדתי" מלשון שבח²⁶, היינו, לשבח את הקב"ה עם
28 הגשמיות גופא.

29 וזהו גם "לשכן שמו שם" – לשכן שמו בעולם גופא, היינו, שבתחתונים גופא עושים דירה לעצמותו
30 יתברך²⁷, "כתפארת אדם לשבת בית"²⁸.

* * *

31 ח. ח"י²⁹ אלול הוא יום הולדת של מורנו הבעל-שם-טוב (בשנת נח"ת) ושל כ"ק רבינו הזקן (בשנת
32 קה"ת).

(24) ויקרא ג, טז. וראה רמב"ם הל' איסורי מזבח בסופן.

(25) פרשתנו כו, ג.

(26) תרגום ירושלמי עה"פ. וראה רמב"ן עה"פ.

(27) ראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32.

(28) ישעי' מד, יג.

(29) שיחת זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית),

ונדפסה בלקו"ש ח"ד ע' 1136 ואילך. במהדורא זו ניתוספו ע"י

המו"ל עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(16) תשא לא, יח ובפרש"י.

(17) נדרים לח, א.

(18) יהושע כד, ד.

(19) וישלח לו, לב ואילך.

(20) מלאכי א, ב.

(21) ב"ב קטט, ב. קלג, סע"א.

(22) אה"ת בראשית יז, א.

(23) שם קל, רע"א (במשנה).

- 1 ידוע³⁰ שרבינו הזקן היה קורא להבעל-שם-טוב "זיידע" (סבא). – כפשוטו היה זה בגלל שרבינו הזקן
 2 היה תלמיד תלמידו של הבעל-שם-טוב, ואמרו חכמינו ז"ל³¹: "כל המלמד בן חברו תורה מעלה עליו
 3 הכתוב כאילו ילדו".
- 4 אבל במאמר חכמינו ז"ל נאמר "כאילו ילדו", בכ"ף הדמיון, ולא שאכן ילדו. וכן מבואר בחסידות³²,
 5 שכל השפעה של שכל היא רק הארה מהמשפיע, ולא המשכה מהעצם שלו כמו בהולדה, ולכן הרי זה
 6 רק "כאילו ילדו".
- 7 ואילו רבינו הזקן קרא להבעל-שם-טוב "סבא", ללא כ"ף הדמיון, ויתירה מזה: ידוע³³ מה שאמר
 8 אודות רבי ברוך ממעזיבו, שהיה נכדו של הבעל-שם-טוב (על-ידי בת, ויש מעלה מסוימת בכך בתו
 9 לגבי בן בנו³⁴), שהוא – רבי ברוך – נכדו של הבעל-שם-טוב בגשמיות, ואילו אני – אמר רבינו הזקן
 10 על עצמו – הנני נכד ברוחניות, ואמר זאת למעליותא.
- 11 והיינו, שרבינו הזקן "לקח" את הפנימיות של הבעל-שם-טוב: לא רק השפעת השכל שהיא הארה,
 12 אלא אפילו פנימיות זו שאינה נמשכת בהשפעה עצמית של הולדה.
- 13 והביאור בזה בקצרה:
- 14 "הצדיקים דומים לבוראם"³⁵. על-דרך שהקב"ה אומר "אנא נפשי כתבית יהבית"³⁶, שהכניס את
 15 עצמותו בתורה – כן הוא גם בצדיקים, שמכניסים את עצמותם בתורה.
- 16 בתורת החסידות הכניס הבעל-שם-טוב את עצמיותו, גם מה שלא נמשך אפילו לַבֵּן. וכיון שרבינו
 17 הזקן לקח את הפנימיות דתורת הבעל-שם-טוב³⁷ – לקח על-ידי-זה את הפנימיות והעצמיות של
 18 הבעל-שם-טוב³⁸, ולכן הוא הנכד האמיתי.
- 19 ועד שהיחוד הפנימי והעצמי³⁹ של רבינו הזקן עם הבעל-שם-טוב התבטא גם בלידתם בגוף הגשמי –
 20 והרי הגוף קשור עם עצמותו יתברך⁴⁰ – שיום הולדת של שניהם הוא באותו יום: ח"י אלול.

פון איין שיסל, און דער ליטוואק האָט צוגינעמען די ווערעכשקע
 (חלק העליון) (תורת שלום ע' 47). וראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר
 (מוהרש"ב) נ"ע ל"ט כסלו תרס"ב (פאקסימיליא מהמכתב –
 בקונטרס ומעין ע' 17 (נעתק ב"היום יום" בתחלתו)): והיא היא
 תורת הבעש"ט ז"ל (נתבאר בשיחת י"ט כסלו תש"כ, נדפסה
 בלקו"ש ח"ד ע' 1252).

38) וכן מובן גם מענין הספירות (שידוע (סה"מ תש"ט ע' 76)
 שהבעש"ט הוא בחי' עתיק, ואדמו"ר הזקן בחי' אבא) דפנימיות
 אבא פנימיות עתיק (משיחת חג הסוכות תש"כ).

39) בהוספה על ה"יחוד נפלא" שנעשה ע"י ענין השכל,
 ובפרט בלימוד התורה, ובפרט בפנימיות התורה שכולה פנים
 (ראה תניא קו"א קס, סע"ב ואילך), ובפרט אצל צדיקים שדומים
 לבוראם (מהנחה בלתי מוגה).

40) ראה תורת שלום ע' 12 וע' 120.

30) "התמים" ח"ב ע' נו (נדפס באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב
 ע' שסב. ח"ג ע' שעג – נעתק ב) "היום יום" כז אייר. וגם בני
 רבינו הזקן היו רגילים לקרוא את המגיד בשם "זיידע" ואת
 הבעש"ט "עלטר זיידע" (לקו"ד ח"א מא, ב).

31) סנהדרין יט, ב.

32) לקו"ת שה"ש לט, ד. ד"ה זאת חוקת התורה תרס"ו
 (המשך תרס"ו ע' קעג ואילך).

33) "התמים" שם.

34) ראה "התמים" ח"ג ע' כג. "היום יום" כח אייר (מאג"ק
 אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' תקד ואילך. וראה "רשימות" חוברת
 קעה ע' 6 ואילך. וש"נ)*.

35) רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ח. במדב"ר פ"י, ה.
 אסת"ר פ"ו, ב.

36) שבת קה, א וכגרסת הע"י.

37) כידוע שאמר הרב מבארדיטשוב: מיר האָבן אַלע גיגעסען

(* לאחרי הסתלקות אדמו"ר האמצעי – בשנת תקפ"ח, שאמרו חסידים שסימנה "הפ"ח נשבר" – רצו החסידים שהצמח צדק יקבל את הנשיאות,
 ולא רצה, וטען שישנו בן.

– כוונתו היתה לר' חיים אברהם, בנו של אדמו"ר הזקן. או לר' נחום בנו של אדמו"ר האמצעי –
 עד שלקראת חג השבועות תקצ"א פנה א' החסידים להצמח צדק ואמר שיש לו ראי' מפורשת אשר רק לו יאתה הנשיאות, וענה הצמח צדק:
 עם מאמר חז"ל אסור לשחוק... אמר מה פביץ ונשמע ואמר החסיד הנ"ל: כתיב (תוריע יב, ב) "אשה כי תוריע וילדה זכר", ואמרו חז"ל (ברכות
 ט. א. וש"נ) "איש מזריע תחילה יולדת נקבה (ווא אמו של הצמח צדק). אשה מזרעת תחילה יולדת זכר" (וה הצמח צדק). – ואז הסכים הצמח
 צדק לקבל את הנשיאות, ולבש בגדים מיוחדים (בגדי לבן שריו בירושה מרבינו הזקן) ואמר חסידות.
 ומזה מובן שיש מעלה בבן בתו דוקא (מהנחה בלתי מוגה).

ט. היחס של סבא ונכד הוא בשתיים: הנכד מקבל מהסבא, והוא משלים את הסבא. וכמאמר רבותינו ז"ל על הפסוק⁴¹ "לא ימוש גו' זרע זרעך גו' תורה מחזרת על אכסניא שלה", ונאמר "עטרת זקנים בני בנים"⁴².

וכיון שרבינו הזקן מייחס את עצמו כנכד של הבעל-שם-טוב, הרי מובן, שאצלו ישנם ב' הענינים: (א) הוא לקח את עצמיותו של הבעל-שם-טוב, כנ"ל, (ב) הוא משלים את הבעל-שם-טוב: הכוונה דתורת הבעל-שם-טוב נשלמת על-ידי תורת חסידות חכמה-בינה-דעת. חסידות חב"ד פועלת על-ידי גם בחסד-גבורה-תפארת ונצח-הוד-יסוד-מלכות, וכמבואר במקום אחר⁴³ החידוש של חסידות חב"ד, שאפילו אנשים פשוטים שאינם שייכים לכאורה להבנה והשגה, יכולים גם הם להתעלות על-ידי חסידות חב"ד, יותר אפילו מאשר על-ידי תורת החסידות הכללית.

מלבד זה שרבינו הזקן ונשיאי חב"ד שלאחריו, גילו, המשיכו-הורידו והלבישו את תורת הבעל-שם-טוב בשכל דקדושה, עד שכל אחד ואחד יוכל להבין אפילו בשכל אנושי, הנה נוסף לזה, פעלו על-ידי-זה גם שלימות בתורת הבעל-שם-טוב, כי, בכדי להמשיך-להוריד בשכל את תורת הבעל-שם-טוב שהיא למעלה מהשכל, יש צורך בכח עמוק ביותר ("גאָר אַ טיפערן כח"), ועל-ידי-זה נמשך אור נעלה יותר, שמביא שלימות.

י. על-פי הנ"ל יובן מה שכתב ה'צמח צדק'⁴⁴ אודות רבינו הזקן: "גם מזקיני נשמת-עדן שמענו עתידות קולע אל השערה". ולכאורה אינו מובן: וכי כוונת ה'צמח צדק'⁴⁵ לשבח את רבינו הזקן בענינים חיצוניים, ענינים של מופתים⁴⁶? וכי זהו השבח של רבינו הזקן⁴⁷?

אך הפירוש בזה הוא:

ענין זה בא בהמשך למה שכתב שם לפני-זה: "שהוא (הבעל-שם-טוב) ותלמידו הרב המגיד (ממעזריטש) נשמתם-עדן היו רואים מסוף העולם ועד סופו ממש בעין ראייה. . . והיינו על-ידי שהיה גלוי לפנייהם אור שנברא ביום ראשון (דהבריאה) שהשם-יתברך גנזו בתורה"⁴⁸;

ועל זה אומר ה'צמח צדק': "גם מזקיני נשמת-עדן שמענו עתידות כו', ומהלשון "גם" מוכח שה"עתידות" של רבינו הזקן הם אותו ענין שנאמר לפני-זה בנוגע להבעל-שם-טוב והרב המגיד: התגלות ה"אור שנברא ביום ראשון", אלא שאצל רבינו הזקן היה זה באופן ד"קולע אל השערה".

גם תר"מ ח"ג ע' 99. וש"נ).

47 ואדרבה, ממעלתו של רבינו הזקן שהוא אור עצמי, שאור עצמי אין זקוק למופתים (תורת שלום ע' 167). – ויש לבאר שהוא ע"ד החילוק שמשה רבינו "עומד על עמדו שלם" בשעת הנבואה ולא כשארי הנביאים שהיו יראים ונבהלים ומתמוגגין (הל' יסוה"ת פ"ז, ה"ו). ועד"ז הוא גם בנוגע לאדמו"ר הזקן שלא הוצרך למופתים – שינוי הטבע, בחי' הפשטה מהעולם**, כי כל המדרגות היותר נעלות האירו אצלו בהתיישבות (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1120). וראה בד"ה פדה בשלום תרפ"ה בסופו (סה"מ תרפ"ה ע' פח): המופתים הם שינויי הטבע, והכוונה העצמית היא שהטבע ממש יהי' אלקות. . . וזה בא ע"י רבינו בהתלבשות בהשגה דוקא.

48 ראה ב"ר פ"ג, ו (וכ"ה בירושלמי ברכות פ"ח, 1) – ושם הוא לצדיקים לע"ל. אבל במדרש רות בזהר חדש פה, א איתא שהוא בתורה (עיין ג"כ ח"א רסד, א. זח"ב קמט, א). לקו"ת במדבר יח, ד. ובדגל מחנה אפרים פ' בראשית בשם הבעש"ט באריכות.

41 ישע"י נט, כא. ב"מ פה, א.

42 משלי יז, ו. אבות פ"ו, ט. ב"ר רפס"ג.

43 ראה שיחת ח"י אלול תשי"א ס"ב (תר"מ ח"ג ע' 301).

וש"נ.

44 דרך אמונה מצות עדות סה, א.

45 והגע עצמך:

ענינו של ה'צמח צדק' הי' באופן שכולו תורה, והרי לגבי התורה כל שאר הענינים הם באין ערוך*.

וא"כ, כיון שה'צמח צדק' משבח את רבינו הזקן בענין של אמירת עתידות, ולא עוד אלא שמביא ענין זה במאמר דא"ח – הרי בודאי שזהו ענין חשוב ועיקרי שעל-ידו ניתוסף בתורה, ובפנימיות התורה, שזהו"ע הקשור עם ביאת המשיח, וכללות הכוונה דידרה בתחתונים! (מהנחה בלתי מוגה).

46 ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ח: משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהאמין ע"פ האותות יש בלבו דופי כו'. וראה גם "התמים" ח"ב ע' סד (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שעה): בעיני גדולי חסידי חב"ד המופתים הם כעין פגיעה בכבוד החסידות, קטנות ושפלות, ואין משימ לב לזה (ראה

(* בענין זה נזכר גם מאמר הירושלמי שהובא בתשובותיו של הצמח צדק.

(** ועד"ז בענין הנבואה – שבעת התגלות הנבואה צריך הנביא להיות בהפשטת הגשמיות, שזהו גם ענין הפשטת הלבושים בעת הנבואה, כמ"ש (שמואל"א יט, כד) "ויפשט גם הוא בגדיו ויתנבא" (ראה סה"מ תש"ז ע' 118. ועוד). – מהנחה בלתי מוגה.

- 1 "אור שנברא ביום ראשון" הוא האור שלמעלה מסדר השתלשלות⁴⁹, ולמעלה מזה – האור שקודם⁵⁰
 2 הצמצום⁵¹, ושם גופא – האור שלגלות עצמותו⁵².
- 3 הגם שבפני הבעל-שם-טוב והמגיד האיר אור זה גם בנוגע לגשמיות העולם⁵³, שלכן ראו בראיה
 4 ממש⁵⁴ – הרי אצל רבינו הזקן ניתוסף⁵⁵ שהאור היה מאיר בהתיישבות⁵⁶, "קולע אל השערה". ובכדי
 5 שאור שלמעלה מסדר השתלשלות יוכל להיות בעולם בהתיישבות – אין זה מצד האור, אלא מצד עצמותו
 6 יתברך, שהוא נושא כל הפכים⁵⁷.
- 7 וכן יהיה גם לעתיד לבוא, כשתושלם הכוונה העליונה דדירה בתחתונים – דירה לעצמותו, שמצד
 8 עצמותו יתברך יתחברו שני ההפכים דגשמיות ורוחניות, שיהיה "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר"⁵⁸,
 9 שהבשר הגשמי יראה אלקות, וענין זה יהיה אצלו בהתיישבות.
- 10 ויש לומר, שזהו הפירוש הפנימי בדברי ה'צמח צדק' "גם מזקיני נשמתו-עדן שמענו עתידות": בתיבת
 11 "עתידות" מרמז גם על הגילויים דלעתיד⁵⁹.
- 12 וכל זה הכניס רבינו הזקן בחסידות חב"ד: על-ידי לימוד החסידות "לוקחים" את הענינים היותר
 13 נעלים, עד ל"אור הגנוז" ולמעלה מזה, ובא בשכל דנפש האלקית – באופן של התיישבות אור בכלי –
 14 ועד להבנת שכל דנפש הבהמית, ועד שיהיה "ונגלה כבוד הוי' וראו (אפילו) כל בשר", בביאת משיח
 15 צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

- 16 יא. מאמר (כעין שיחה) 'דיבור המתחיל' להבין מה שאמרו בזהר מאן פני הארון כו'.

* * *

- 17 יב. בהפטרה דפרשת כי תבוא שבה מדובר אודות ביאת המשיח – נאמר⁶⁰ "ושלמו ימי אבלך", והיינו,
 18 שיגמרו⁶¹ ימי אבלך.

שלא שינה" (בהעלותך ח, ג ובפרש"י. וראה ס"פ צו ובפרש"י)
 – שהחידוש בזה הוא שעבודתו היתה באופן של התיישבות
 (מהנחה בלתי מוגה).

57 "התגלות הבעש"ט הי' שיהי' התגלות פנימיות התורה
 והיי' התגלות שלא בכחי' התלבשות, והראי' דגם תלמידו הרב
 המגיד ממעזריטש אשר פי שנים ברוחו בדוגמת אלי' ואלישע
 הנה גם הוא קודם אמירת דא"ח הי' אומר שמעו סודות התורה
 ולא הי' העולם יכול לקבל זאת והגם שזהו מדריגה גבוה ונעלה
 במאד ומכל מקום אין זה עדיין התגלות עצם פנימיות התורה ובא
 על ידי רבינו בהתלבשות בהשגה שבוה נמשך עצם פנימיות
 התורה" (ד"ה פדה בשלום תרפ"ה (סה"מ תרפ"ה ריש ע' עט),
 בשם אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, י"ט כסלו עטר"ת (נדפס
 בסוף סה"מ עטר"ת "קה"ת, תשמ"ח) ע' תרעג). – וענין גילוי
 הבעש"ט והה"מ היו הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה שנתגלה
 על ידי רבינו הזקן – בדוגמת עבודת האבות (ריחות) שהיו הכנה
 לגילוי העצמות דמתן תורה (משיחות כ"ק אדמו"ר (מוהרי"צ)
 נ"ע ליל ש"ק פ' תשא שנת תרפ"ח – סה"ש תרפ"ח ע' 18 ואילך).
 58 ישע"י מ, ה.

59 וע"ד מ"ש (ברכה לר, ב ובפרש"י) שהקב"ה הראה למשה
 רבינו "עד הים האחרון", "עד היום האחרון" (מהנחה בלתי
 מוגה).

60 ישע"י ס, כ.

61 מצו"צ ומצו"ד עה"פ.

49 ראה תו"א מד, ג. ובד"ה והי' אור (לקו"ת פ' צו).
 50 כידוע שהאור שלאחרי הצמצום יש בו התחלקות מעלה
 ומטה וכו', ואינו בכל מקום בשוה, ודוקא האור שקודם הצמצום
 הוא בכל מקום בשוה – שזהו "שהיו רואים מסוף העולם עד
 סופו", בכל מקום בשוה.

והיינו, שמצד אור זה בטלות הגבלות המקום, שזהו שמצינו
 (ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סימן שלח ואילך.
 וש"נ) שהיו רואים בגשמיות מה שנעשה בריחוק מקום כאילו היו
 נמצאים בקירוב מקום (מהנחה בלתי מוגה).

51 מאמר דפ' נח עת"ר (סה"מ עת"ר ע' מה ואילך).

52 ד"ה נחמו תער"ב בסופו (המשך תער"ב ח"א ע' פד).
 53 וזהו הטעם ששואלים אצל רבותינו נשיאינו עצות גם
 בנוגע לענינים גשמיים (ראה תו"מ ח"ט ס"ע 127 ואילך. וש"נ) –
 מהנחה בלתי מוגה.

54 ולא בנבואה (ד"ה והוא עומד תרס"ג ע' 10 (סה"מ תרס"ג
 ע' נח)). וראה גם ד"ה ושבתה תרס"ו (המשך תרס"ו ס"ע רכו
 ואילך).

55 אין בזה סתירה לפי' הפשוט דתיבת "גם" (שזהו הוספה
 על העיקר הקודם) – ע"פ המבואר בכ"מ שההמשכה בשכל, הי'
 התלבשות בשכל ואין האור מאיר כ"כ וכו'. ובפרט "לאחר
 פטרבורג". וראה ג"כ שיחת י"ט כסלו תרס"ח (בסה"ש תורת
 שלום (ס"ע 112 ואילך)).

56 וע"ד המבואר (ראה גם שיחת ש"פ ראה סי"ב (לעיל ע'
 228). וש"נ). כמ"ש "ויעש כן אהרן גו'", "להגיד שבחו של אהרן

1 וצריך להבין: מהו דיוק הלשון "ושלמו ימי אבלך", שהוא על-דרך מה שכתוב⁶² "כי לא שלם עון
2 האמורי" – דלכאורה, כיון שמדובר כאן אודות ענין בלתי-רצוי דבני ישראל, "ימי אבלך", מתאים יותר
3 לומר "ותמו", שהוא לשון גמר וסוף, או (כיון שהלשון "ותמו" יש לפרשו גם מלשון תמימות⁶³, מתאים
4 יותר הלשון) "וכלו", לשון גמר וכליון, וכהלשון בברכת השנה (לפני "תחל שנה וברכותיה") "תכלה שנה
5 וקלותיה"⁶⁴, ומדוע נאמר "ושלמו", מלשון שלימות?

6 וליתר ביאור: מהחילוקים שבין 'לעומת-זה' לקדושה – שהענינים ד'לעומת-זה' הם באופן ד"קמא
7 קמא בטיל⁶⁵, היינו, שהולכים ומתמעטים עד שנעשים כלים לגמרי, ואילו הענינים דקדושה הם באופן
8 שהולך וניתוסף בהענין עד לשלימותו. ואם כן, כשמדובר אודות "ימי אבלך", צריך להיות בזה (לא ענין
9 של שלימות, אלא) ענין של כלין?

יג. והביאור בזה:

11 ענין האבילות – "ימי אבלך" – קשור עם ענין המיתה, והוא ענין שבירת הכלים דתהו, שעל-זה נאמר
12 "וימלוך גו' וימת" (כנ"ל סעיף ה), וענין זה הוא שרש כללות ענין החטאים והגלות כו'.

13 והנה, כללות ענין שבירת הכלים דתהו (ענין המיתה) הוא באופן דסותר על-מנת לבנות, והיינו,
14 שכוונת הסתירה מתחילתה אינה אלא בשביל התיקון והבנין.

15 ומזה מובן גם בנוגע לענין הגלות – שכוונת הגלות, היינו הפנימיות דענין הגלות, היא – עבודת בני
16 ישראל בביורר הניצוצות (שנפלו בשבירת הכלים), שלכן, כאשר בני ישראל מסיימים את עבודתם בביורר
17 הניצוצות, אזי באה הגאולה על-ידי משיח, כמבואר בתניא⁶⁶ ש"כאשר כל הנשמה ונפש האלקית שבכל
18 ישראל . . . תקיים . . . כל תרי"ג מצוות התורה וכו'" אזי באים לה"תכלית של ימות המשיח כו'".

19 ועל-פי-זה יש לבאר מה שכתוב "ושלמו ימי אבלך", "ושלמו" דייקא – דקאי על שלימות מעשינו
20 ועבודתינו כל זמן משך הגלות, והיינו, שהעבודה דזמן הגלות, שזהו הענין הפנימי של הגלות ("ימי
21 אבלך"), צריכה להיות באופן של שלימות ("ושלמו"), ועל-ידי-זה באים לימות המשיח.

22 יד. והנה, כללות העבודה שעל-ידה יוצאים מהגלות, היא, עבודת התשובה, שעל-זה נאמר⁶⁷ "והרוח
23 תשוב אל האלקים אשר נתנה" – "נתנה" דייקא, מלשון מתנה, שזהו על-דרך מה שכתוב בפרשת השבוע
24 "אשר הוי' אלקיך נותן לך", וכמו שנתבאר לעיל (סעיף ד) שענין המתנה הוא למעלה גם מענין הירושה
25 ("וירשתה").

והענין בזה:

27 ידוע הכלל שאין חבוש מתיר את עצמו⁶⁸, ולכן, כדי שתהיה היציאה מהגלות על-ידי שלימות עבודת
28 הביוררים, יש צורך בנתינת כח מדרגא נעלית יותר שלא שייך בה ענין של גלות כלל.

29 ונתינת כח זו הוא ענין המתנה ("אשר נתנה", "אשר הוי' אלקיך נותן לך") שלמעלה גם מענין הירושה
30 – כי:

31 ענין הירושה הוא מה שבני ישראל יורשים הניצוצות דתהו שנפלו בשבירת הכלים ("וימלוך גו'
32 וימת"), היינו, שזוהי דרגא ששייך בה ענין השבירה, שהוא שורש ענין הגלות, ולכן מצד דרגא זו
33 אי-אפשר להיות היציאה מן הגלות על-ידי שלימות העבודה ("ושלמו ימי אבלך"), כיון שאין חבוש
34 מתיר את עצמו.

35 ולכן יש צורך בענין המתנה שהיא למעלה גם מענין הירושה, היינו, למעלה מכללות הענין דתהו
36 ותיקון, ובמילא, למעלה גם מכללות ענין השבירה שהוא שרש הגלות כו', שזהו ענין המשכת עצמותו
37 יתברך (כנ"ל סעיף ה).

(65) ע"ז עג, א ובתוד"ה כי אתא.

(66) פל"ז.

(67) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(68) ברכות ה, ב. וש"נ.

(62) לך לך טו, טז.

(63) ראה לקו"ת פ' ראה לב, ג.

(64) מגילה לא, ב. פיוט "אחות קטנה" בכמה מחזוריים בתפלת

ראש השנה.

- 1 טו. וענין זה נעשה על-ידי לימוד פנימיות התורה שנתגלתה בתורת חסידות חב"ד:
- 2 ידוע מה שכתוב במאמר של רבי הלל מפאריטש⁶⁹ מה ששמע מר' זלמן זעזמער ור' אייזיק מהאמיל
- 3 בשם רבינו הזקן, ש"לפני נשמות הגבוהות כמו רבי שמעון בן יוחאי לא נחרב הבית כלל". וכמו שנתבאר
- 4 לעיל (במאמר⁷⁰) במעלת הנשמות דיחידי סגולה כמו רבי שמעון בן יוחאי, ועל-דרך-זה רבינו הזקן וכו',
- 5 שאצלם היו כל הענינים למטה כמו שהם למעלה כו'.
- 6 ומזה מובן, שכאשר לומדים פנימיות התורה, תורתו של רבי שמעון בן יוחאי, כפי שנתגלה בתורת
- 7 חסידות חב"ד על-ידי רבינו הזקן ורבותינו נשיאינו שלאחריו, והלימוד הוא (לא מן השפה ולחוץ, אלא)
- 8 באופן שמתעצם עם הענין שלומד עד עצם הנפש – אזי יוצא גם הוא מהגלות כמו בעל ה'תורה',
- 9 ועל-ידי-זה בכחו לפעול בעבודת הבירורים עד לגמר ושלימות העבודה ("ושלמו ימי אבלך") שעל-ידי-זה
- 10 נעשית היציאה מהגלות בפועל ממש.
- 11 טז. וזהו ענינו של ח"י אלול:
- 12 ידוע⁷¹ שב"אלול" נרמזים הראשי-תיבות של כל עניני העבודה בג' הקוין תורה עבודה וגמילות
- 13 חסדים. אמנם, ענינו העיקרי של חודש אלול בגילוי – הוא ענין התשובה, כמרומו גם בראשי-תיבות
- 14 הידוע ומפורסם "אני⁷² לדודי ודודי לי"⁷³.
- 15 והנה, ענינו של ח"י אלול הוא שנותן חיות בעבודה ד"אלול"⁷⁴.
- 16 והענין בזה:
- 17 ח"י אלול הוא יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעל-שם-טוב ורבינו הזקן, שעל-ידם נתגלתה
- 18 פנימיות התורה בתורת החסידות. והרי תורת החסידות – דברי אלקים חיים – הוא ענין החיות⁷⁵,
- 19 ועל-ידי-זה נעשה חיות בעבודה דאלול בענין התשובה, שהרי הנתנית-כח לעבודת התשובה היא על-ידי
- 20 תורת החסידות (כנ"ל סעיף טו).
- 21 וזהו גם שח"י אלול הוא התחלת י"ב הימים שבהם הוא החשבון בפרטיות על כל י"ב חדשי השנה⁷⁶,
- 22 והיינו, שבח"י אלול עצמו צריך להיות החשבון על חודש תשרי, שהוא חודש נכלי, חודש השביעי, שהוא
- 23 המשועב והמשביע⁷⁷, שממנו נמשך השובע בכל הענינים על כל השנה כולה.
- * * *
- 24 יז. מפרשת כי תבוא – באים לפרשת נצבים: "אתם נצבים היום כולכם וגו'".
- 25 והענין בזה:
- 26 "היום" – קאי על ראש השנה⁷⁸, ועל-זה נאמר "אתם נצבים היום", היינו, שבשעה שכל אומות העולם
- 27 מתמוטטים, הנה "אתם נצבים", קיימים ועומדים⁷⁹.
- 28 וענין זה נעשה על-ידי-זה שנמצאים במעמד ומצב ד"כולכם", שהוא ענין התכללות כל המדרגות
- 29 שבבני ישראל, "ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עצין עד שואב מימין"⁸⁰, שמצד זה – "אתם נצבים",
- 30 קיימים ועומדים.
-
- (69) פלח הרמון שמות ע' ז.
 (70) פ"ג ואילך (לעיל ע' ט ואילך).
 (71) ראה שיחת ח"י אלול ה'שי"ט ס"ו (תו"מ ח"א ע' 194).
 וש"נ.
 (72) שה"ש ו, ג. ובשעה"פ עה"פ. ועוד.
 (73) ראה לקו"ש ח"ט ע' 299 הערה 23. ח"ט ע' 489 בהערה.
 חכ"ט ע' 273. ועוד.
 (74) שיחת ח"י אלול תש"ה בתחלתה (סה"ש תש"ה ע' 122).
 (75) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 463 ואילך.
-
- (76) שיחת ח"י אלול תש"ג (סה"ש תש"ג ע' 177. ע' 179).
 (77) ראה ויק"ד פכ"ט, ח. כתר שם טוב (בהוצאת תשנ"ט)
 בהוספות סמ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כה אלול).
 (78) ראה פענח רזא ס"פ נצבים. לקו"ת ר"פ נצבים. כתר שם
 טוב שם.
 (79) ראה תנחומא ר"פ נצבים. פרש"י נצבים כט, יב. כש"ט
 שם.
 (80) ר"פ נצבים. וראה לקו"ת שם.

- 1 ועל-ידי-זה פועלים את הכתרת הקב"ה למלך (שזהו ענינו של ראש השנה, "תמליכוני עליכם" ⁸¹) —
 2 כמו שכתוב ⁸² "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", היינו, שכאשר מתאספים יחד
 3 להיות לאחדים כאחד, אזי נעשה הקב"ה מלך בישורון.
 4 ויש להוסיף במה שכתוב "ויהי בישורון מלך", "בישורון" דייקא — "שבחינת ישורון זהו בחינה גבוהה
 5 מאד" ⁸³, למעלה מהשם "יעקב", ולמעלה גם מהשם "ישראל", ומזה מובן, שהמלוכה על "ישורון" ("ויהי
 6 בישורון מלך") היא דרגא נעלית יותר בענין המלוכה — כמו שנתבאר לעיל ⁸⁴ שישנו ענין המלוכה (לא
 7 רק על עבדים, אלא) על מלכים, והיינו, שבני ישראל נקראים מלכים ⁸⁵, והקב"ה הוא מלך על מלכים,
 8 שמקבל את ההכתרה להיות מלך על בני ישראל.
 9 וענין זה נעשה על-ידי הביטול שבענין ההכתרה, והוא ענין "מן המיצר גו" ⁸⁶, שעל-ידי-זה באים
 10 ל"ענני במרחב" ⁸⁴, שהוא ענין התנשאות עצמית ומרחב העצמי,
 11 ומשם נמשך גם בכל הענינים הגשמיים, בבני חיי ומזוני ריחי, ועד לרויחי באופן של מרחב העצמי ⁸⁷.

(85) שבת סז, א. וש"נ.

(86) תהלים קיח, ה.

(87) חסר סיום הברכה (המור"ל).

(81) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(82) ברכה לג, ה. וראה לקו"ת שם.

(83) לקו"ת שם מה, רע"א.

(84) בד"ה זה היום דר"ה השתא פ"ה (תו"מ חיי"ח ע' 9).

אגרות קודש

בי"ה, ט"ו אלול, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

כבוד הנהלת ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, מונטרעאל, קנדה,
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קראתי את הפרטי-כל מאסיפת הועד שהיתה בחי"י מני"א, ושמחתי אשר כבר התחילו
 בעבודה בפועל, וכן אשר לאט לאט מגשימים בחיים את הענינים אשר דיברו בהיותם כאן.

ובנוגע להפרכים, הנה במה שדברו באסיפתם על דבר הדפיציט של הישיבה, כבר אמרתי להם
 בשיחתנו פה, אשר עד עתה ניסו באופן של צמצום, היינו לכוון את ההוצאה על פי ההכנסה, ומהראוי
 שעתה ניסו באופן ההפכי, היינו להשתדל בהגדלת ההכנסה כפי ההוצאה שצריכה להיות. ובפרט על פי
 פתגם כ"ק אדמו"ר מהר"ש שמסר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם כ"ק אדמו"ר אביו: די וועלט זאגט, אז
 מ'קאן ניט ארונטער דארף מען אריבער, און איך זאג, אז מ'דארף לכתחילה אריבער בתוקף המתאים.

מה שכותבים בהפרכי-כל על דבר רכישת תלמידים חדשים שהתדברו בזה עם מנהלי הייאס
 דמחנם שהם ישלחו את בני הפליטים לישיבתם, הנה בודאי לא יסמכו על זה לחוד, אלא גם מצדם
 שגיחו על זה מבלי לחכות לה[א]תערותא דלעילא של מנהלי הייאס...

בברכת הצלחה מופלגה בעבודתם בקדש בשדה החינוך הכשר, וברכת השי"ת אשר המשיך
 וממשיך עליהם כ"ק מו"ח אדמו"ר תחול על כאו"א מהם להשפיע להם ברכה והצלחה גם בעניניהם
 הפרטיים,

חחותם בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

בס"ד. שיחת שבת כ"תבוא, ח"י אלול ה'תשמ"ז.

בלתי מוגה

1 א. הענין הראשון והעיקרי - הכי קרוב ושייך אלינו - בשבת זו הוא: ח"י אלול, "יום הולדת את שני
2 המאורות הגדולים", הבעל-שם-טוב, מייסד תורת החסידות הכללית, ואדמו"ר הזקן, מייסד תורת חסידות
3 חב"ד (כפי שנתגלה ונתפרסם על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו)¹.

4 ובהקדים:

5 בשבת זו ישנם ענינים נוספים שקדמו בזמן להתגלות ענין ח"י אלול: עצם ענין השבת, "מיקדשא
6 וקיימא"², עוד לפני מתן-תורה, מתחילת הבריאה, "זכר למעשה בראשית", ולאחרי-זה נוסף גם ענין
7 השבת שמצד מתן-תורה³. ונוסף לזה, יום השבת בחודש אלול⁴, ובחודש אלול עצמו - שבת מסויימת
8 (פרשת השבוע וכיוצא בזה). ואילו ענינו של ח"י אלול נתגלה רק בדורות האחרונים.

9 אבל אף-על-פי-כן, מתחילים בענין ח"י אלול - על-פי הכלל שיש להתחיל בדבר הכי קרוב ונוגע
10 לעצמו, ובלשון הכתוב⁵ "ושמעת אל תחינת עבדך (ואחר-כך) ועמך ישראל", וכפי שמצינו בסדר עבודת
11 כהן גדול ביום הכיפורים שהוא מקדים "אני וביתי" ל"עמך בית ישראל"⁶.

12 ב. ענינו של ח"י אלול - יום הולדת את שני המאורות הגדולים - נתגלה ונתפרסם לרבים על-ידי כ"ק
13 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (כנ"ל), ומכיון ש"הנשיא הוא הכל"⁷, הרי זה שייך לכל אנשי הדור, ולכל
14 עניני הדור, עד סוף העולם⁸.

15 וענין זה נתפרש על-ידי נשיא דורנו בנוגע לעבודה בפועל - שח"י אלול הביא ומביא 'חיות' באלול⁹.
16 והענין בזה:

17 עבודת חודש אלול היא - חשבון-צדק על עבודת כל השנה כולה, היינו, כללות כל העבודה.

18 ובפרטיות יותר - כידוע¹⁰ שבראשי-תיבות של "אלול" נרמזים שלושת הקוים: תורה עבודה
19 וגמילות-חסדים, בהקדמת ענין התשובה, וכן ענין הגאולה, תכלית השלימות של כללות מעשינו
20 ועבודתנו.

21 והרי ענינה של תורת החסידות הוא להכניס חיות בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה¹¹, שענין זה מרומו
22 גם ביום הולדתם של מייסדי החסידות, הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן - ח"י אלול, המשכת 'חיות' בכל
23 עניני תורה ומצוות הכלולים ונרמזים בעבודת חודש אלול.

24 ויש להוסיף, שמכיון שה'חיות' של ח"י אלול בעניני אלול הוא בדוגמת חיות הנשמה ("נשמתא
25 דאורייתא"¹¹) בגוף ("גופי תורה"¹²), הרי, כשם שבנוגע לחיות הנשמה בגוף יש ריבוי דרגות, הן בנוגע
26 לגוף בפני-עצמו, הן בנוגע לנשמה בפני-עצמה, והן בנוגע לאופן התקשרותם והתאחדותם עד שנעשים
27 למציאות אחת ממש, כן הוא גם בנוגע ל'חיות' של אלול, ח"י אלול, שיש בזה ריבוי דרגות, עד לדרגה
28 הכי נעלית, לא רק 'חיות' סתם, אלא גם בחינת "מחיה חיים"¹³, ובזה גופא - בעילוי אחר עילוי כו'.

- 1 (שיחת ח"י אלול תש"ג (סה"ש תש"ג ע' 141. 142. 146). ועוד.
2 (ביצה יז, א.
3 ראה שער הכולל פי"ז סכ"ט. וראה לקו"ש ח"ח ע' 49 ואילך.
4 ראה ד"ה שמח תשמח תשמ"א בסופו (קונטרס י"ג אלול ש.ד.).
5 מ"א ח, ל. ועד"ז דה"ב ו, כא.
6 ואף שיש לבאר בטעם הדבר, ששלימות הכפרה של בני ישראל היא לאחרי הקדמת שלימות הכפרה של כה"ג, שאז נפעלת כפרת בני ישראל ע"י כה"ג שהגיע לתכלית השלימות שלו - אין זה שולל את הטעם האמור של הקדמת עניני עצמו. ובכל
- אופן, כן הוא הסדר בנוגע למעשה בפועל.
7 פירש"י חוקת כא, כא.
8 כולל - שע"ז עושים "סוף" ל"עולם". מלשון העלם והסתר, היינו, שמבטלים את ההעלם וההסתר כו'.
9 שיחת ח"י אלול תש"ה (לקו"ד ח"ג תעג, ב. סה"ש תש"ה ע' 122). וראה לקו"ש ח"ט ע' 250 ואילך.
10 ראה קונטרס משיחות ש"פ ראה, מבה"ח אלול תשמ"ו. וש"נ.
11 ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ו ואילך. ועוד.
12 זח"ג קנב, א.
13 יומא עא, א. וראה סה"מ תש"י ע' 44.

ג. והנה, מלבד כללות הענין דח"י אלול בכל שנה ושנה, ניתוסף עליו מיוחד בח"י אלול בשנה זו
 - מצד קביעותו ביום השבת:
 גם ביום השבת מודגש הענין של המשכת 'חיות' - "מיניה מתברכין כולהו יומין"¹⁴, היינו, המשכת
 'חיות' לכל ימי השבוע. ומכיון שכן, הרי כשח"י אלול חל ביום השבת - ניתוסף עוד יותר בהמשכת
 ה'חיות' מצד ענינו של יום השבת. ובפרטיות יותר:
 יום השבת - עם היותו באופן ד"מיקדשא וקיימא" (מלמעלה), יש בו חילוקי דרגות, בעילוי אחר
 עילוי, וראיה לדבר - שבמתן-תורה ניתוסף בענין השבת, אף שגם לפני מתן-תורה, מתחילת הבריאה
 היה כבר הענין ד"מיקדשא וקיימא" ביום השבת (כנ"ל סעיף א).
 ומזה מובן גם שעל-ידי עבודתם של ישראל ("קב שלו"¹⁵), נוסף בהמשכה ד"מיקדשא וקיימא" בעילוי
 אחר עילוי - כמודגש גם בהוספה בהלכות שבת על-ידי לימוד התורה של עם ישראל, שמדור לדור
 נתחדש וניתוסף על-ידי "תלמיד ותיק".
 ובהכרח לומר כן גם בלאר-הכי - דמכיון שהבריאה כולה (כולל הבריאה של שבת באופן ד"מיקדשא
 וקיימא") היא "בשביל ישראל"¹⁶, הרי, מצד ההוספה בעבודתם של ישראל צריכה להיות הוספה גם
 בבריאה, ובנידון-דידן, הוספה בענין ד"מיקדשא וקיימא" כפי שהוא מצד הבריאה.
 ומזה מובן גודל העילוי של ח"י אלול שחל בשבת מצד המשכת ה'חיות' ביום השבת - לאחרי כל
 מה שנוסף בענין ד"מיקדשא וקיימא" על-ידי עבודתם של ישראל בכל הדורות.
 ד. זאת ועוד:
 שנה זו היא שנת השמיטה - "שבת לה"¹⁷, היינו, שהשנה כולה היא דוגמת יום השבת
 (ועל-אחת-כמה-יוכמה יום השבת שבה), שממנה מתברכים כל ששת השנים שלאחרי-זה¹⁸.
 ונוסף לזה, שנת השמיטה היא גם "ערב" (והכנה) 'שנת הקהל' - "מקץ שבע שנים במועד שנת
 השמיטה.. הקהל את העם גו"¹⁹ - שגם בזה ניכרת בפשטות השפעת ה'חיות' של שנת השמיטה לשנה
 שלאחרי-זה:
 אחד הטעמים לקביעות ד"הקהל" במוצאי שנת השמיטה דוקא הוא - בפשטות - ששלימות הפעולה
 ד"הקהל", "למען ישמעו ולמען ילמדו.. ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת.. כל הימים גו"²⁰, אפשרית
 רק לאחרי הקדמת ההכנה המתאימה, בשנת השמיטה, כי על-ידי-זה "שתהיה כל השנה הפְּטֻלָה מעבודת
 האדמה מוכנה לעבודתו.. שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה היא יתעוררו לדרוש את ה"²¹, היינו,
 שנוסף ריבוי זמן בכמות²², שנה שלימה, המוקדש ללימוד התורה כו' - אזי תהיה הפעולה ד"הקהל"
 בשלימותה.
 [ולמען, שאף שקיום מצות שמיטה כפשוטה אינו אלא בארץ ישראל, הרי התוכן הרוחני שבדבר,
 ההוספה בלימוד התורה במשך כל השנה כולה, שייך בכל מקום, גם בחוץ-לארץ ובזמן הגלות כו'.]
 ונמצא, ששנת השמיטה ממשיכה 'חיות' בעבודת ה' - על-ידי-זה שמאפשרת את שלימות הפעולה
 ד"הקהל", "ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים גו".
 ומכל זה מובן העילוי המיוחד בהמשכת ה'חיות' של ח"י אלול בשנה זו - מצד קביעותו ביום השבת,
 ובשנת השמיטה, "שבת לה"²³, שהיא גם הכנה לשנת "הקהל".

(20) שם, יב"ג.

(21) ספורנו עה"פ בהר שם.

(22) לא רק באופן דמועט המחזיק את המרובה, היינו, זמן
 מועט בכמות שמכניסים בו ריבוי באיכות, אלא גם ריבוי זמן

בכמות, שע"ז ניתוסף עוד יותר גם באיכות.

(14) זח"ב סג, ב. פח, א.

(15) ראה ב"מ לח, א.

(16) פירש"י עה"ת בתחילתו. ועוד.

(17) בהר כה, ב. שם, ד.

(18) ראה גם ד"ה כי תבואו אל הארץ, ש"פ בהר תשמ"ו. ועוד.

(19) וילך לא, יו"ד-יב.

1 ויש להוסיף, שמצד הענין ד"מעלין בקודש"²³, הרי ח"י אלול בשנה זו הוא באופן נעלה יותר (לא רק
2 לגבי ח"י אלול שחל באמצע השבוע, אלא) גם לגבי שאר השנים שלפני־זה שבהם חל ח"י אלול ביום
3 השבת ובשנת השמיטה.

4 ה. והמעשה הוא העיקר²⁴:

5 יש לנצל את ה'נתינת כח' של ח"י אלול, ובפרט כשחל בשבת, ובשנת השמיטה - להוסיף חיות בכל
6 עניני עבודת חודש אלול, החל מיום השבת ח"י אלול עצמו, ועל־אחת־כמה־וכמה²⁵ בימים שלאחר־זה.

7 וכאמור, שבזה נכללים כל עניני העבודה - ג' קוין תורה עבודה וגמילות־חסדים, ענין התשובה וענין
8 הגאולה, המרומזים בראשי־תיבות "אלול", אלא שאין להסתפק בהחלטה כללית, באופן של ראשי־תיבות
9 כו', אלא החלטה פרטית בענין פרטי כו' (שעל־ידי־זה מבטיחים את קיום ההחלטה במעשה בפועל²⁶),
10 כפי שנתפרשו ונתבארו פרטי עניני העבודה בריבוי מאמרים ושיחות כו' של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
11 דורנו, באופן השייך ומובן לכל אחד ואחד מישראל, למגדול ועד קטן²⁷ (גם ב"זשארגאן"), ובפרט
12 שבנוגע למעשה בפועל, הרי גם קטן יש לו מעשה²⁸.

13 ויהי־רצון שפעולתו של כל אחד ואחד תוסיף ותשלים את "מעשינו ועבודתנו"²⁹ הפועלים את הגאולה
14 - גאולה פרטית של כל אחד ואחד מישראל, ביחד עם הגאולה הכללית של כלל ישראל, כלשון הכתוב
15 בפרשה שקורין בתפילת מנחה (שתחילת זמנה - לאחר חצות היום, "רעוא דרעוין") - "אתם נצבים
16 היום נולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם גו' כל איש ישראל, טפכם גו"³⁰.

17 ובסיום וחותם ההפטרה של שבת זו - "אני ה' בעתה אחישנה"³¹, ש"לא עיכבן המקום כהרף עין"³²,
18 תיכף ומיד ממש.

* * *

19 ו. בפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שח"י אלול הוא "יום הולדת את שני המאורות הגדולים" -
20 יש לדייק ולבאר:

21 תוארם של הבעל־שם־טוב ואדמו"ר הזקן בשם "שני המאורות הגדולים" - תואר שנאמר על־ידי נשיא
22 בישראל, שידע והשיג כו' אמיתת ענין "מאורות הגדולים" - הוא בוודאי בתכלית הדיוק בכל הפרטים.

23 ולכן, יש לבאר פרטי ענין "שני המאורות הגדולים": "שני" - שני ענינים, "המאורות" - שכל אחד
24 מהם הוא "מאור" בפני־עצמו, "הגדולים" - לא רק מאור סתם, אלא "מאור הגדול"; וביחד עם זה, ישנו
25 גם חיבורם יחד - "שני המאורות הגדולים", כדלקמן.

26 ז. והענין בזה:

27 "שני המאורות הגדולים" כפשוטם (שמש וירח) - עם היות כל אחד מהם מאור (ולא רק מאור סתם,
28 אלא מאור הגדול) בפני־עצמו, מכל־מקום נבראו שניהם יחדיו, ביום אחד וברגע אחד, ועד שנבראו במאמר
29 אחד - "יהי מאורות ברקיע השמים.. ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים"³³, מאמר אחד ועשיה
30 אחת לשניהם.

(28 ראה חולין יב, ב ואילן. רמב"ם הל' טומאת אוכלין פי"ד
ה"ב. הל' כלים רפ"ב.
(29 תניא רפ"ז.
(30 ר"פ נצבים. וראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.
(31 ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.
(32 מכילתא ופירש"י בא יב, מא. מכילתא שם, מב.
(33 בראשית א, יד־טז.

(23 ברכות כח, א. וש"נ.
(24 אבות פ"א מ"ז.
(25 דמכיון שכבר היתה התחלת העבודה ביום השבת, הרי
העבודה בימים שלאח"ז, שבאה בהמשך ובהוספה לעבודת יום
השבת, היא - באופן נעלה יותר.
(26 ראה שער היחוד לאדהאמ"צ בתחילתו.
(27 כולל - חילוקי הדרגות וגדלות וקטנות שישנם אצל
כאו"א מישראל.

ומזה מוכן גם בנוגע ל"שני המאורות הגדולים" של תורת החסידות: הבעל-שם-טוב ורבינו הזקן -
 שנוולדו חיו ופעלו בזמנים שונים (בהפרש של עשרות שנים)³⁴, ולא עוד, אלא שבנוגע לענין הנשיאות
 יש ביניהם הפסק³⁵ של דור - נשיאותו של הרב המגיד. וכידוע³⁶ שרבינו הזקן נקרא נכד (ברוחניות) של
 הבעל-שם-טוב, נכד ולא בן.
 ועוד ועיקר - שהבעל-שם-טוב הוא מייסד תורת החסידות הכללית, ורבינו הזקן הוא מייסד תורת
 חסידות חב"ד³⁷, שבזה מודגש היותם "שני המאורות הגדולים", היינו, שכל אחד מהם הוא "מאור הגדול"
 בפני עצמו.
 ואף-על-פי-כן, כשם ש"שני המאורות הגדולים" נבראו ביום אחד ובמאמר אחד, כן הוא גם בנוגע
 ל"שני המאורות הגדולים" של תורת החסידות - שלאחרי ח"י אלול שבו נולד רבינו הזקן³⁸, מייסד תורת
 חסידות חב"ד, באים שניהם יחדיו. היינו, שכל רגע ורגע של ח"י אלול שייך ל"שני המאורות הגדולים"
 גם יחד, ולא באופן שחלק מהיום שייך לבעל-שם-טוב וחלקו לרבינו הזקן.
 ת. ויובן בהקדים ביאור החילוק שביניהם - "שני המאורות הגדולים" (ואחר-כך - איך שבאים יחדיו).
 ובהקדמה - שאף ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג"³⁹ ולחלק בין "שני המאורות
 הגדולים", הרי ידועה⁴⁰ הוראת כ"ק אדמו"ר נשמתי-עדן בכיוצא בזה, שבשביל להוסיף ביראת שמים
 יכולים לומר פירושים כו', על-פי כללי התורה כו', ועל-דרך-זה בנידון-דידן, להתבונן בחילוק שבין "שני
 המאורות הגדולים".
 וביאור החילוק שבין "שני המאורות הגדולים" של תורת החסידות - כידוע⁴¹ שגילוי חסידות הכללית
 על-ידי הבעל-שם-טוב הוא "גילוי אור בדרך המשכה מלמעלה למטה", ואילו גילוי חסידות חב"ד על-ידי
 רבינו הזקן הוא "בדרך מלמטה למעלה על-ידי יגיעה דוקא":
 גילוי חסידות הכללית על-ידי הבעל-שם-טוב הוא באופן של המשכה מלמעלה למטה - המשכת גילוי
 אור מלמעלה לעורר את נקודת היהדות, ענין האמונה, שעל-ידי-זה מתגלה ה'חיות' בכל עניני תורה
 ומצוות.
 וכמודגש באופן הנהגתו של הבעל-שם-טוב - שעיקר הנהגת הנשיאות ביחס לכלל ישראל⁴² היתה
 לעורר את נקודת היהדות של כל אחד ואחד מישראל, גם אנשים פשוטים⁴³, עמי הארץ ונשים, כידוע
 דברי ימי חייו של הבעל-שם-טוב שהיה מחזר בעיירות ישראל לעורר את נקודת היהדות של פשוטי-עם,
 כפי שהדבר בא לידי ביטוי באמירת אמן-יהא-שמי-הרבא, "ברוך השם", אמירת קאפיטל תהלים ועבודת
 התפילה ב'חיות' והתלהבות כו'.
 אמנם, גילוי תורת חסידות חב"ד על-ידי רבינו הזקן הוא באופן של העלאה מלמטה למעלה - לא רק
 התעוררות נקודת היהדות, כח האמונה, אלא באופן שנמשך וחודר באדם על-ידי עבודתו בכח עצמו,
 שמתייגע בשכלו ללמוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בחכמה-בינה-ודעת שבנפשו,
 שעל-ידי-זה נעשה 'חיות' פרטית בכל עניני תורה ומצוות, היינו, 'חיות' שחודרת בכל אבר פרטי לפי

(39) לשון אדה"ז בתניא פמ"ד (סג, א).

(40) קונטרס עץ החיים בסופו (ע' 88). אג"ק שלו ח"ב ע' תשכ.

(41) סה"מ תרפ"ח בהוספות ע' רב ואילך. וראה גם לקו"ש

ח"ט ע' 250 ואילך.

(42) ורק מיעוטא דמיעוטא - הן במספר אנשי דורו, והן

בכמות הזמן - ע"י הלימוד עם תלמידיו ממש.

(43) להעיר מתורת הבעש"ט (כש"ט הוספות ס"ג) ש"זריחת

פשיטות העצמות הוא אצל הפשוטים שבישראל יותר מכמו שהוא

בבני תורה".

(34) הבעש"ט - בשנת נח"ת, ואדמו"ר הזקן - בשנת קה"ת (נסמן לעיל הערה 1).

(35) דאף שבודאי ה' ממוצע המחבר, הרי סוכ"ס יש כאן ענין של ממוצע.

(36) "היום יום" כ"ז אייר. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1136 ואילך.

(37) לא "חסידות הפרטית" (אין בפרט אלא מה שבכלל),

כי-אם "חסידות חב"ד", ענין חדש בפ"ע (ראה לקמן סי"א).

(38) משא"כ לאחרי ח"י אלול שבו נולד הבעש"ט (לפני ח"י

אלול שבו נולד רבינו הזקן) - דאף שכל הענינים שנתגלו לאחרי

זמן ישנם גם מקודם לכן, יש מקום לומר שבנדו"ד שאני, שהרי

רבינו הזקן ה' נשמה חדשה (לקו"ד ח"ג תעח, א ואילך, ועוד).

- 1 ענינו (מלבד ה'חיות' הכללית שעל-ידי החסידות הכללית). ובלשון "דף השער" של ספר התניא
 2 (תורה-שבכתב של חסידות חב"ד⁴⁴) - "מיוסד על פסוק⁴⁵ כי קרוב אליך הדבר מאד גו", היינו, שזהו
 3 ענין שלו, על-ידי העבודה ב'כח עצמו' דוקא.
- 4 ובמודגש באופן הנהגתו של רבינו הזקן - על-ידי לימוד התורה דוקא (לכל אחד לפי-ערך דרגתו
 5 בהבנה והשגה⁴⁶), החל מהזמן שבו היה 'מגיד' בליאזנא⁴⁷, שהיה מעורר את קהל השומעים על-ידי
 6 אמירת מוסר בסגנון הימים ההם, דרשות בדברי תורה, ועל-אחת-כמה-וכמה לאחרי נשיאותו - הן בנוגע
 7 לתלמידי ה'חדרים', כידוע⁴⁸ שאצל רבינו הזקן היו ג' 'חדרים' (לפי-ערך חילוקי הדרגות בלימוד התורה,
 8 נגלה ונסתר) שהיה לומד עמהם נגלה ונסתר שבתורה, והן בנוגע למסעיו בעירות ישראל, שעיקר
 9 השפעתו היתה על-ידי-זה שהיה מפליא את קהל השומעים בדברי תורה, הן בנגלה שבתורה והן בנסתר
 10 שבתורה.
- 11 ט. וחילוק זה מרומז גם בשמותיהם של הבעל-שם-טוב ורבינו הזקן: שמו של הבעל-שם-טוב -
 12 "ישראל" - מורה על מעלתם העצמית של ישראל כפי שהיא מלמעלה למטה, שלכן "אף-על-פי שחטא
 13 - ישראל הוא"⁴⁹.
- 14 ואילו שמו של רבינו הזקן - "שניאור זלמן" - מורה על מעלת העבודה באופן דמלמטה למעלה:
 15 "שניאור", "שני אור", האור של תורת הנגלה והאור של תורת הנסתר⁵⁰, היינו, שעיקר ההדגשה היא על
 16 לימוד התורה באופן של הבנה והשגה בחכמה-בינה-דעת. ו"זלמן", אותיות זמן⁵¹, להורות שזה חודר
 17 גם בגדרי העולם⁵², היינו, בירור המטה דוקא.
- 18 י. והנה, אף-על-פי שגילוי החסידות הכללית וגילוי חסידות חב"ד הם שני ענינים, "שני המאורות
 19 הגדולים", שנתגלו בזמנים שונים (כנ"ל בארוכה) - מכל-מקום צריכים להיות שניהם יחדיו, "על-דרך
 20 "שני המאורות הגדולים" כפשוטם, שנבראו ביום אחד ובמאמר אחד, אלא שבנוגע לעבודה בפועל
 21 בהכרח שתהיה בסדר מסודר, לכל-לראש ההמשכה מלמעלה למטה, ואחר-כך ההעלאה מלמטה למעלה.
 22 והענין בזה⁵³:
- 23 כללות הסדר בעולם הוא - שתחילה ישנה ההמשכה מלמעלה, ואחר-כך יכולה וצריכה להיות עבודת
 24 המטה, כמודגש בכך שכללות ענין מתן-תורה (שאז התחיל בירור המטה) היה לאחרי הקדמת כ"ו דורות
 25 שהיו ניזונים בחסדו של הקב"ה⁵⁴, בירור וזיכוך בכור הברזל של גלות מצרים⁵⁵, שעל-ידי-זה נעשתה
 26 ההכשרה לעבודה באופן דמלמטה למעלה שהתחילה במתן-תורה.
- 27 ולא עוד, אלא שבמתן-תורה גופא הסדר הוא באופן ד"אני המתחיל"⁵⁶ - "וירד ה' על הר סיני"⁵⁷,
 28 ואחר-כך "ואל משה אמר עלה אל ה'"⁵⁸, היינו, שתחילה צריכה להיות ההמשכה מלמעלה למטה,
 29 ואחר-כך יכולה וצריכה להיות גם ההעלאה מלמטה למעלה, שזוהי תכלית כוונת הבריאה - נתאוה
 30 הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים⁵⁹, עד לתחתון שאין למטה ממנו⁶⁰, על-ידי בירור והעלאת המטה
 31 דוקא.

(52) כי "גדר ובחי' שם עולם נופל על בחי' . . זמן דוקא" (שעהי"א פ"ז פב, א).

(53) ראה גם סה"מ תרפ"ח בהוספות ס"ע רא ואילך.

(54) ראה פסחים קיח, א.

(55) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך.

(56) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(57) יתרו יט, כ.

(58) משפטים כד, א.

(59) תנחומא נשא טז. במדב"ר פ"ג, ו. ועוד.

(60) תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(44) קיצורים והערות לספר התניא ע' קיח ואילך. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסא ואילך.

(45) נצבים ל, יד.

(46) שלכן צ"ל לימוד התורה בסדר והדרגה דוקא - "בן חמש

שנים למקרא, בן עשר שנים למשנה, בן חמש עשרה לגמרא", עד "בן ארבעים לבינה" (אבות ספ"ה).

(47) לקו"ד ח"א יא, ב.

(48) לקו"ד שם. כט, ב. "התמים" ח"ב ע' נא ואילך. ועוד.

(49) סנהדרין מד, רע"א.

(50) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37. וש"נ.

(51) ראה לקו"ש שם ע' 41. וש"נ.

ומזה מוכן גם בנוגע לגילוי פנימיות התורה בתורת החסידות⁶¹ - שתחילה צריך להיות גילוי והמשכה מלמעלה, ואחר־כך יכול וצריך להיות גם מצד גדרי המָטָה, באופן של הבנה והשגה בחכמה־בינה־דעת, עד שחודר גם בגדרי העולם, "יפוצו מעינותיך חוצה", עד לחוצה שאין חוצה הימנו.

וענין זה (שתחילה צריך להיות הגילוי וההמשכה מלמעלה ואחר־כך באה העבודה גם מצד המָטָה) - מודגש גם בהפרש הזמן שבין לידת והתגלות הבעל־שם־טוב, גילוי החסידות הכללית באופן של המשכה מלמעלה למטה, ללידת והתגלות רבינו הזקן, תורת חסידות חב"ד באופן של העלאה מלמטה למעלה, כאמור, בסדר העבודה הוא באופן שבאים זה לאחרי זה⁶² (שהרי אי־אפשר "לחטוף" הכל ביחד, כִּי־אם בסדר והדרגה כו'⁶³).

אבל לאידך גיסא, בתואר "שני המאורות הגדולים", שנבראו ביום אחד ובמאמר אחד, מודגש שצריכים שניהם גם יחד, היינו, שבריאת המאור הגדול של גילוי החסידות הכללית היא ביחד עם בריאת המאור הגדול של תורת חסידות חב"ד, ותכלית השלימות היא - לאחרי שמתגלים בפועל שניהם גם יחד, היינו, גילוי החסידות הכללית כפי שחודרת ונמשכת בתורת חסידות חב"ד⁶⁴.

ובלשון הכתוב בריש פרשתנו: "והיה כִּי־תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה" - לא רק עצם הביאה והכניסה לגמרי לעבודת תורה ומצוות מצד נקודת ה'חיות' של גילוי החסידות הכללית, אלא גם באופן ד'וירשתה וישבת בה", היינו, באופן של התיישבות דוקא, ב'חיות' פרטית לפי־ערך פרטי כחות הנפש, על־ידי תורת חסידות חב"ד⁶⁵.

יא. ובפרטיות יותר:

אף שתורת חסידות חב"ד היא (לכאורה) גילוי ופירוט של תורת החסידות הכללית באופן של הבנה והשגה - הרי זה גם ענין בפני־עצמו, כמוודגש גם בכך שאינה נקראת בשם "חסידות הפרטית", אלא "חסידות חב"ד", ובסגנון האמור - "מאור הגדול" בפני־עצמו.

ולא עוד, אלא שעל־ידי־זה נעשה שלימות גם בתורת החסידות הכללית - על־דרך הענין ד'עטרת זקנים בני בנינים'⁶⁶, שעם היותם "בני בנינים", היינו, בחינת מקבלים מה'זקנים', הרי דוקא על־ידם נעשה השלימות של "עטרת זקנים"⁶⁷.

ונוסף לזה, ישנו גם החיבור של "שני המאורות הגדולים"⁶⁸ (היינו, שגם בחכמה־בינה־דעת ישנו הגילוי־אור שלמעלה מהשגה, ובא בהדגשה בענינים מסויימים⁶⁹), על־דרך ובדוגמת חיבור עבודת הצדיקים (המשכה מלמעלה למטה) ועבודת בעלי־תשובה (העלאה מלמטה למעלה)⁷⁰ - "לאתבא צדיקייא בתיבתא"⁷¹.

64 ראה בארוכה "התמים" ח"ב ע' נו ואילך, ביאור השייכות והיחס בין תורת חב"ד של אדה"ז ותורת החסידות הכללית של הבעש"ט. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1136 ואילך.

65 ראה לקו"ש ח"ט ע' 244 ואילך. לקו"ש השבועי בסופו.

66 משלי יו, ו. אבות פ"ו מ"ח. ב"ר פס"ג, ב.

67 ראה לקו"ש ח"ד ע' 1136 ואילך.

68 שעי"ז ניתוסף עליו מיוחד באופן שבאין־ערוך - כמוכן ממארו"ל (סוטה לד, א) "גמירי דטעונא דמדלי איניש לכתפי, תילתא דטעוני' הוי", "שליש משאוי שנושא כשמתעניו אחר"

(פירש"י שם), ומזה מוכן מדת ההוספה ע"י צירוף ב' אנשים.

69 ולדוגמא - בזו התורות ששמע כ"ק אדני"ע מהבעש"ט בגן־עדן בח"י אלול, כדלקמן (סי"ב ואילך) בארוכה.

70 להעיר מהידוע (סה"ש תורת שלום ע' 86) שענינו של רבינו הזקן - עשיית בעלי־תשובה.

71 הובא בלקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. ועוד. וראה זח"ג קנג, ב.

61 ראה גם סה"מ תפ"ח ע' רב, שהגילוי ע"י הבעש"ט והמגיד הוא הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה ע"י רבינו הזקן - ע"ד ובדוגמת עבודת האבות כהכנה להגילוי דמ"ת.

62 ובביאור הצורך בהפרש שביניהם ע"י המגיד - יש לומר (נוסף על הענין ד'עטרת זקנים בני בנינים" (כדלקמן בפנים)),

סדר השתלשלות הגילוי של תורת החסידות הוצרך להיות ע"י המגיד דוקא - ע"ד גילוי תורת האריז"ל ע"י תלמידו הרח"ו

(כידוע האזהרה שאין לסמוך אלא על מה שקיבל הרח"ו), ודוגמתו בסדר השתלשלות התורה - קבלת הזקנים מיהושע

("משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים"), אף שמצינו ב"סדר המשנה" (עירובין נד, ב) שהזקנים למדו ממש

(ביחד עם יהושע, שהרי ב"סדר המשנה" לא נמנה יהושע בפ"ע).

63 להעיר מהידוע שהעבודה בזמן הזה היא באופן ד'חטוף ואכול כו'" (ראה קונטרס ומעין ע' 22). אבל, גם ענין האכילה

הוא באופן שדורש זמן וסדר מסודר - טחינה בשיניים כו', ואח"כ

יעיכול במעיים וכו'.

1 יב. ענין הנ"ל (חיבור החסידות הכללית עם חסידות חב"ד) מרומז גם בסיפור נפלא שגילה כ"ק מו"ח
2 אדמו"ר נשיא דורנו (לפני חמישים שנה)⁷² אודות שבע ה'תורות' שאמר מורנו הבעל-שם-טוב בשבת
3 פרשת כִּי־תבוא, ח"י אלול תרנ"ב, בגרעון, כפי ששמעם אביו, כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן, בעת עלייתו
4 לגן-עדן בהיותו בחיים חיותו בעלמא דין, כפי שסיפר בפרטיות את תוכן ה'תורות', וסדר אמירתן כו'.
5 ובהקדמה:

6 ידוע⁷³ שבחב"ד לא הדגישו כל-כך את ענין ה'מופתים', הנהגה נסית שלמעלה מהטבע כו', כלומר,
7 אף שאצל רבותינו נשיאנו ראו ריבוי מופתים, ובפרט לאחרונה, מכל-מקום לא הדגישו ענין זה כל-כך
8 (כמו אצל הבעל-שם-טוב), בהתאם לחידושה של חסידות חב"ד להדגיש שאין להסתפק בגילוי והמשכה
9 מלמעלה (שזהו ענין המופתים), אלא העיקר הוא שתהיה עבודה בכח עצמו, מלמטה למעלה.

10 ועל-פי-זה, דרוש ביאור והסבר:

11 מאורע זה, שבשבת פרשת כִּי־תבוא ח"י אלול תרנ"ב, היה כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן בגן-עדן (בחיים
12 חיותו בעלמא דין), ושמע שבע 'תורות' ממורנו הבעל-שם-טוב - הוא 'מופת' נפלא... ואם-כן, מהו הטעם
13 לשינוי סדר ההנהגה להדגיש ולפרסם ברבים עניני מופתים מופלאים כו', היפך סדר ההנהגה בחב"ד?.

14 יג. תמיהה זו מתחזקת יותר - כשמדובר אודות עניני תורה:

15 בעניני תורה מודגשת ביותר שלילת עניני מופתים - שהרי התורה "לא בשמים היא"⁷⁴, היינו, שאין
16 לסמוך על פסק-דין שניתן בשמים, בגן-עדן, כִּי־אם על פסק-דין שניתן למטה בארץ, על-ידי נשמה בגוף,
17 ולכן, כש"קמיפלגי במתיבתא דרקיע.. אמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני⁷⁵, נשמה בגוף דוקא⁷⁶.

18 ומוכן, שהכלל ש"לא בשמים היא" הוא לא רק בנוגע לפסקי הלכות בנגלה שבתורה, אלא גם בנוגע
19 להוראות בעניני עבודת ה' בנוגע למעשה בפועל, הלכה למעשה, כבנידון-דין, ההוראה של מסירות-נפש
20 על פרסום אלקות בעולם, "לשכן שמו שם", גודל היוקר של חומש ותהלים, וכיוצא בזה בשאר ענינים
21 שנתבארו בשבע ה'תורות'.

22 ועל-פי-זה נשאלת השאלה: כיצד יכולים להורות הלכה למעשה בעבודת ה' על יסוד 'תורות' שאמר
23 הבעל-שם-טוב בגן-עדן - היפך הכלל ד"לא בשמים היא"??!

24 ויש לומר הביאור בזה - שמצינו דוגמתו גם בפסקי הלכות בנגלה שבתורה, כדאיתא ב'ביאורי
25 הזוהר'⁷⁷ ש"תנאים ואמוראים הגדולים היו מביטין אורחין ושבילין דאורי-אין-סוף באותן ההלכות.. ולפי
26 השגתם בארחות אורי-אין-סוף כך יפסוק הדין וההלכה" (ועל-דרך-זה מצינו בכמה מקומות, שגדולי ישראל
27 פסקו הלכות על יסוד מה שקיבלו בשמים, מאליהו הנביא וכיוצא בזה⁷⁸) - שאין זה בסתירה לכלל ד"לא
28 בשמים היא", מכיון שלאחרי השגתם בארחות דאורי-אין-סוף, עסקו בהבנה והשגה על-פי שכלם הם, עד
29 שהפסק-דין בפועל היה מצד ההבנה וההשגה של נשמה בגוף⁷⁹. ועל-דרך-זה יש לומר בנידון-דין,
30 שלאחרי ששמע כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן 'תורות' אלו מהבעל-שם-טוב, נתעצם הדבר בהבנתו והשגתו,
31 עד שנעשה "תורתו", תורה והוראה שנאמרת על-ידי נשמה בגוף. אמנם, גם לאחרי הביאור שיכולים
32 ללמוד הוראה הלכה למעשה מ'תורה' שנאמרת בגן-עדן - עדיין נשאלת (ומתחזקת יותר) השאלה
33 האמורה: מהו הצורך להדגיש ולפרסם ברבים ש'תורות' אלו נאמרו על-ידי הבעל-שם-טוב בגן-עדן -
34 היפך ההנהגה בחב"ד שלא להדגיש עניני מופתים, אפילו בעניני העולם, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע

כו" (כס"מ הל' תומאת צרעת ספ"ב. וראה גם לקו"ת ס"פ תזריע).

77 לאדהאמ"צ וישלח כ, ב. ולהעיר גם שנשמות ששרשן ממדת חסד הנהגתן גם-כן להטות כלפי חסד להקל כו' (הקדמת התניא. אגה"ק סי"ג. ובכ"מ).

78 ראה שיחת חמשה עשר באב סי"ד הערה 85 ובשוה"ג.
79 ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רסג ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 1187. ח"ז ע' 170 ובהערה 13 שם. ועוד.

72 שיחת שמע"צ תרצ"ז (כש"ט הוספות ס"ג).

73 ראה סה"ש תורת שלום ע' 167. "התמים" ח"ב ע' נו ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 493 ואילך. ח"ד ע' 1137 ואילך ובהערות שם. ח"ה ע' 375. ועוד.

74 ב"מ נט, ב. רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.

75 ב"מ פו, א.

76 והטעם שפסק הרמב"ם דלא כרבה בר נחמני - "ל"ל דכיון שבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי, הוי בכלל לא בשמים היא

1 לתורה ש"לא בשמים היא", כִּי־אם על־ידי יגיעה בהבנה והשגה בחכמה־בינה־ודעת - לכאורה, היו יכולים
 2 לספר ולפרסם ה'תורות' עצמן מבלי להדגיש שאמרן הבעל־שם־טוב בגן־עדן?
 3 יד. ויש לומר הביאור בזה – על־פי האמור לעיל שח"י אלול (זמן אמירת ושמיעת 'תורות' ה"ל"80),
 4 "יום הולדת את שני המאורות הגדולים", מדגיש את חיבור החסידות הכללית עם חסידות חב"ד:
 5 שמיעת 'תורת' הבעל־שם־טוב בגן־עדן על־ידי כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן – הוא ענין של גילוי
 6 והמשכה מלמעלה לגמרי, בדרך של נס ומופת: ואמירתה בתוספת ביאור והסבר על־ידי כ"ק אדמו"ר
 7 נשמתו־עדן (ובנו ממלא־מקומו כ"ק מו"ח אדמו"ר), נשיא חב"ד, ממלא־מקום מהנשיאים שלפני־זה עד
 8 (לרבינו הזקן, מייסד חסידות חב"ד - הוא, שלאחרי הגילוי וההמשכה מלמעלה, נוסף בזה גם ענין ההבנה
 9 וההשגה בחכמה־בינה־ודעת.
 10 ועל־דרך־זה בנוגע לסיפור ופרסום ה'תורות' ברבים - שההקדמה לשומעים שיאמרו להם 'תורות'
 11 שאמרן הבעל־שם־טוב בגן־עדן, היא בבחינת גילוי אור מלמעלה שפועל רגש של רוממות והפלאה מצד גדול
 12 ויוקר הפלאה הענין, עד לשינוי סדרי בראשית, שכ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן יעלה לגן־עדן לשמוע 'תורות'
 13 הבעל־שם־טוב, ולאחרי הקדמה זו באה אמירת ה'תורות' בתוספת ביאור והסבר של תורת חסידות חב"ד.
 14 ומוכן, שפעולת 'תורות' אלו בנוגע לעבודה בפועל לאחרי ההקדמה האמורה, היא שלא בערך לגבי
 15 הפעולה מצד שמיעת ה'תורות' סתם (ללא ההקדמה האמורה), כי הידיעה אודות שינוי סדרי בראשית
 16 כדי להודיע לו הוראות אלו, מעוררת התרגשות מיוחדת כו', ולכן גם הפעולה בעבודה היא בתוקף יותר.
 17 דוגמא לדבר בנוגע לכללות גילוי החסידות - ה'משל הידוע⁸¹ של רבינו הזקן אודות פרסום והפצת
 18 החסידות, משחיקת האבן היקרה שבכתר המלך כו' כדי להציל חייו של בן המלך, שכאשר יהודי יודע
 19 ששוחקים את האבן היקרה של כתר המלך (גילוי והפצת מעיינות פנימיות התורה חוצה) בשבילו, פועלת
 20 התעוררות והתרגשות מיוחדת שעל־ידי־זה מתווסף גם בלימוד החסידות בהבנה והשגה בחכמה־בינה־
 21 דעת.
 22 טו. ומכאן באים גם לביאור הטעם שענין זה נתפרסם ברבים על־ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו
 23 דוקא:
 24 המאורע שכ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן שמע שבע ה'תורות' ממורנו הבעל־שם־טוב בגן־עדן - היה בשנת
 25 תרנ"ב, ואף־על־פי־כן, כשחזר כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן מה'אוחל' או מגן־עדן, לא מיהר לגלות ולפרסם
 26 את הדבר⁸², וגם לאחרי שגילה ליחידי סגולה, ובפרט ליחיד־סגולה, בנו וממלא־מקומו - עברו עשרות
 27 שנים עד שנתגלה ונתפרסם לרבים (עד לפרסום באופן של דפוס)⁸³.
 28 ובהקדים - שמצינו דוגמתו בכללות התורה, שמדור לדור הולך וניתוסף בהתגלות התורה, ועד לדורות
 29 האחרונים, שאף ש"אכשור דרא" (בתמיה)⁸⁴, הרי התגלות התורה היא בריבוי הכי גדול, יותר מכל
 30 הדורות שלפני־זה, כמשל ה"ננס" שעל־גבי ה"ענק"⁸⁵.
 31 ובפרטיות יותר - בנוגע להתגלות פנימיות התורה, "כמו שכתב האריז"ל דדוקא בדורות אלו
 32 האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"⁸⁶, ובדורות שלאחרי־זה נוסף גם גילוי תורת החסידות, החל
 33 מהחסידות הכללית על־ידי הבעל־שם־טוב, ואחר־כך גם חסידות חב"ד על־ידי רבינו הזקן, ומוסיף והולך
 34 על־ידי רבותינו נשיאינו מדור לדור.

83) להעיר, שכן הוא גם בנוגע לכללות ה"דח"י אלול – שהי' מהחגים הנסתרים, עד שהגיע הזמן שהתפרסם לחג ומועד גלוי ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר.
 84) יבמות לט, ב ובפרש"י. וש"נ.
 85) הובא בשבלי הלקט בראש הספר בשם ה"ר מטראני.
 86) אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).

80) וקרום לומר שקשור עם תוכן ומעלת היום.
 81) "התמים" ח"ב ע' מט. חוברת ח ע' נ. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.
 82) יש ר"ד שדיבר עדי"ז בחגה"ס הסמוך (ברבים או בסעודתו בלבד). ובכל אופן, הרי זה מגדיל יותר התמי' – שגם לאח"ז לא דובר עדי"ז כלל במשך יותר מארבעים שנה!

- 1 ומזה מובן גם בנוגע לשבע ה'תורות' ששמע אדמו"ר נשמתו-עדן ממורנו הבעל-שם-טוב בגן-עדן -
 2 שרק בדורנו זה נתגלה ונתפרסם הדבר לכל ישראל, על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בהתאם
 3 לחידוש שלו בהפצת המעיינות חוצה, עד כדי כך, שגם 'תורות' שאומר הבעל-שם-טוב בגן-עדן יכולות
 4 וצריכות להתפרסם לכל אחד ואחד מישראל, עד ל"חוצה".
- 5 ובטעם הדבר – יש לומר, שמצד התגברות החושך הכפול ומכופל בזמן הגלות, יש צורך בגילוי אור
 6 גדול יותר. וכדוגמת הטעם להתגלות החסידות בדורות האחרונים, כמשל שחיקת האבן הטובה שבכתר
 7 המלך כו' בגלל התגברות מחלתו של בן המלך להציל חייו כו' (כנ"ל). ועל-דרך-זה בנידון-דידן -
 8 שמוסיפים לגלות 'תורות' שאמר הבעל-שם-טוב בגן-עדן, וכאמור, בדרך של נס ומופת, שכ"ק אדמו"ר
 9 נשמתו-עדן עלה לגן-עדן לשמוע 'תורות' אלו, כדי שלבסוף יתגלו ויתפרסמו ויפעלו בעבודה בפועל של
 10 כל אחד ואחד מישראל.
- 11 טז. והנה, בהמשך להאמור לעיל אודות ההפלאה שבסיפור שמיעת שבע 'תורות' הבעל-שם-טוב
 12 בגן-עדן, ענין של מופת כו' - יש להוסיף בתור מאמר המוסגר:
 13 ישנם "שפיץ-חב"ד" שטוענים שאין מה להתפעל מעניני מופתים, כאמור, שבחב"ד לא עשו
 14 "שטורעם" מיוחד מענין המופתים.
- 15 ומוסיפים להסביר הטעם שאין מקום להתפעל מעניני מופתים – על-פי תורת הבעל-שם-טוב⁸⁷ ש"ענין
 16 הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם הראשון על הטבע נקרא נס, ואחר-כך נעשה זה טבע גם-כן", כלומר,
 17 לאמיתתו של דבר, הרי גם הטבע הוא ענין של נס, אלא שלאחרי שהדבר חוזר ונשנה ריבוי פעמים עד
 18 שנעשה לדבר הרגיל, שוב לא מתפעלים מזה, ומכיון שכן - טוענים הם - אין מה להתפעל גם מענין
 19 של נס. והמענה לזה:
- 20 לכל לראש - הרי, בדבר שנוגע לו באמת, בעניניו הגשמיים, בני חיי ומזונא כו', כאשר המצב אינו
 21 בדיוק כמו שהוא רוצה, אזי הוא מרעיש עולמות, ומבקש ותובע שיעשו לו... נס! כאן הוא כבר "מתפעל"
 22 מענין של נס, ומרגיש היטב ש"יש הפרש וחילוק" בין טבע לנס!...
- 23 ולגופו של ענין - הרי, על-פי תורה ישנו חילוק בין טבע לנס. היינו, אף שגם בעניני הטבע יודע
 24 ומרגיש כל אחד ואחד מישראל שאין זה מצד הטבע, כִּי-אם הנהגתו של הקב"ה, אבל אף-על-פי-כן,
 25 בהנהגתו של הקב"ה ישנו חילוק בין הנהגה טבעית להנהגה נסית.
 26 ולדוגמא - בנוגע לזריעת השדה, "מאמין בחי העולמים וזורע"⁸⁸:
- 27 אף-על-פי שהסדר הקבוע בהנהגת הטבע הוא שעל-ידי הזריעה בשדה צומחת תבואה - הרי, כשיהודי
 28 זורע שדה, אין זה מפני שסומך ובוטח על הטבע, כִּי-אם ש"מאמין בחי העולמים וזורע", היינו, שמקיים
 29 ציווי הקב"ה לזרוע שדהו, ומאמין ובוטח בהקב"ה שיעשה את שלו להצמיח התבואה, ועד כדי כך,
 30 שלולי האמונה בחי העולמים, הרי הזריעה באדמה היא איבוד הזרעים, "בל תשחית", אף שיודע אודות
 31 הנהגת הטבע.
- 32 ואף-על-פי-כן, הרי זה "לחם מן הארץ" (כנוסח הברכה), היינו, דבר טבעי, ולא דבר נסי כמו "לחם
 33 מן השמים"⁸⁹.
- 34 מה-שאינ-כן כשישנו מאורע בלתי רגיל כלל, היפך הנהגת הטבע - ענין נסי, שמברכים עליו ברכת
 35 הנסים כו'.
- 36 ומזה מובן גם (ובמכל-שכן וקל-וחומר) בנוגע לנס ומופת בקשר להתגלות שבע 'תורות' שאמר מורנו
 37 הבעל-שם-טוב - עד כמה צריכה להיות ההתפעלות מנס ומופת זה, וכתוצאה מזה, הוספה יתירה בנוגע
 38 לעבודה בפועל, כנ"ל בארוכה.

לקו"ש חט"ו ע' 370. וש"נ.

(87) כש"ט סימן קיט, ורנו.

(88) בשלח טז, ד. וראה לקו"ש חט"ו ע' 176 הערה 29.

(89) ירושלמי הובא בתוד"ה אמונת - שבת לא, א. וראה

1 יז. ויה־רצון - והוא העיקר - שעל־ידי פרסום והפצת עניני החסידות, כולל שבע 'תורות' הנ"ל,
 2 יתוסף בעבודה בפועל ממש.
 3 ועל־ידי מעשינו ועבודתנו בכל הענינים האמורים - ממהרים ומזרזים את הגאולה האמיתית והשלימה
 4 על־ידי משיח צדקנו.
 5 ובפשטות - "תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה", לארצנו הקדושה,
 6 לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, במהרה בימינו ממש, כאמור, באופן ד"אחישנה", "לא עיכבן
 7 המקום כהרף עין".

* * *

8 יח. בנוגע לשבע ה'תורות' שאמר מורנו הבעל־שם־טוב בגן־עדן - נרשם במקומות אחדים "חסר".
 9 ומכיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לגילוי 'תורות' שנאמרו בגן־עדן כו'
 10 - בוודאי שגם בענין ד"חסר" יש לימוד והוראה. ובהקדמה:
 11 מצינו דוגמתו בנוגע לחלק השני בספר התניא, 'שער היחוד והאמונה', שבהוצאות הראשונות נדפס
 12 בסופו - "חסר".
 13 וידוע מה שכתב תלמידו הגדול של רבינו הזקן, הרה"ג והרה"ח וכו' מוהר"ר אהרן הלוי
 14 מסטאראשעלע, בהקדמתו לספר 'שערי היחוד והאמונה' שלו: "שער היחוד והאמונה.. לא הספיק הזמן
 15 בידו להשלימו כפי כוונתו ורצונו הקדוש".
 16 אבל אף־על־פי־כן, בהוצאות התניא שלאחרי־זה, הושמטה תיבת "חסר", ופשיטא - על־פי הידיעה
 17 וההסכמה, ויתירה מזה, על־פי הוראת רבותינו נשיאינו, ועד כדי כך, שנשכח לגמרי שנדפס "חסר" (ומה
 18 שעכשיו מזכירים הנשכחות - הרי זה מפני שכבר עשו מזה "א גאנצן טאראאם").
 19 ובביאור הדבר יש לומר - שלאחרי שניתוסף בגילוי החסידות על־ידי רבותינו נשיאינו, כבר נשלם
 20 ה"חסר"⁹⁰. ומצינו דוגמא לדבר בתורה בכלל - שישנם ענינים שלא נתפרשו (בבחינת חסר), עד שבא
 21 תנא פלוני ואמר "אני אפרש"⁹¹.
 22 אמנם, בנוגע לשבע 'תורות' הנ"ל - נשארה תיבת "חסר", ובאופן כזה נדפסו ונתפרסמו 'תורות' אלו,
 23 וכאמור, ענין זה הוא בוודאי בהשגחה פרטית, ולכן יש בו לימוד והוראה.
 24 יט. ויש לומר הביאור בזה:
 25 כתיב⁹² "תן לחכם ויחכם עוד", כלומר, שמלבד מה שמגלים ונותנים לחכם, ישנם פרטים שצריך
 26 להחכים בעצמו כו'.
 27 ולכאורה, מכיון שמדגישים כאן את ענין הנתניה, "תן לחכם", ש"כל הנותן בעין יפה הוא נותן"⁹³ -
 28 הרי יכולים לתת הכל, ולא להשאיר פרטים שבהם יצטרך להיות "יחכם עוד"⁹⁴?
 29 ומזה מוכח, שכן הוא הסדר בגילוי עניני התורה, שגם כאשר נותנים לחכם, בעין יפה - לא נותנים
 30 הכל, אלא משאירים פרטים מסויימים באופן ד"חסר", כדי ש"יחכם עוד" ע"י יגיעתו כו'.
 31 ועל־דרך־זה יש לומר גם בנוגע ל"חסר" בשבע 'תורות' הנ"ל - שזהו בבחינת "תן לחכם ויחכם עוד".
 32 ואף ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת" כו' שיוכל להשלים את ה"חסר" בשבע ה'תורות'
 33 שאמר מורנו הבעל־שם־טוב בגן־עדן - הרי, לאחרי ריבוי עניני החסידות שגילו רבותינו נשיאינו במשך
 34 הזמן שבינתיים, ישנה אפשרות להשלים ה"חסר", על־פי כללי התורה כו', כמובן וגם פשוט.

93 ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ. רמב"ם הל' מכירה פכ"ה ה"ד.
 הל' זכ" ומתנה פ"א הכ"ב.
 94 ראה גם לקו"ש ח"י ע' 80 ואילך.

90 להעיר ממאור"ל (בר" פ"א, ו ובפירש"י שם) "אשר ברא
 אלקים לעשות, לתקן".
 91 פסחים צו, ב - במשנה. ועוד.
 92 משלי ט, ט.

1 כ. ועוד ענין בנוגע לשבע ה'תורות' - דוגמת הנ"ל: בנוגע לסדר אמירת שבע ה'תורות', זמן אמירתן
2 וכו' - איתא בר'שימה', ששתי 'תורות' הראשונות נאמרו ב"הקהל", במעמד תלמידי הבעל-שם-טוב
3 ותלמידי תלמידיהם והחסידים שלהם, גם נשים. ומזה מובן שחמש ה'תורות' שלאחרי-זה נאמרו רק בפני
4 אנשים.

5 ויש לומר ההסברה בזה - על-פי המבואר ברשימה הנ"ל (בנוגע לשתי ה'תורות' שנאמרו גם במעמד
6 הנשים) שגם לנשמות דעלמא דנוקבא מניחים לשמוע תורה בגן-עדן - שבעניני תורה ישנם חילוקים⁹⁵,
7 עניני תורה השייכים גם לנשמות דעלמא דנוקבא, דוגמת שתי ה'תורות' הראשונות, ועניני תורה השייכים
8 רק לנשמות דעלמא דכורא, דוגמת חמש ה'תורות' שלאחרי-זה.

9 אמנם, לאחר ש'תורות' הנ"ל נתגלו ונתפרסמו בדפוס - הרי, גם נשים יכולות ללמוד, ולא עוד, אלא
10 שחייבות ללמוד, כשם שחייבות בלימוד שאר הענינים של תורת החסידות⁹⁶.

11 ועל-פי-זה נשאלת השאלה - ממה-נפשך: אם חמש ה'תורות' אינן שייכות לנשים - מדוע נדפסו
12 ונתפרסמו באופן שגם נשים יוכלו ללמוד? ולאידך, אם בימינו אלו שייכות גם 'תורות' אלו לנשים
13 (על-ידי ההוספה בגילוי תורת החסידות במשך הדורות) - מדוע נדפס ונתפרסם שרק שתי 'תורות'
14 הראשונות נאמרו במעמד הנשים, שמזה משמע, לכאורה, שחמש ה'תורות' שלאחרי-זה אינן שייכות
15 אליהן!?

16 בסגנון אחר קצת: מכיון שנדפס ונתפרסם החילוק בין אנשים לנשים, בהכרח לומר שגם פרט זה
17 שייך לדורות - אמנם לא בנוגע לשמיעת ה'תורות', שהרי בימינו אלו גם האנשים אינם שומעים 'תורות'
18 אלו מהבעל-שם-טוב... אלא, שיש בזה לימוד והוראה, כדלקמן.

19 כא. ויובן בהקדים המסופר ב'בית רבי'⁹⁷ אודות בתו של רבינו הזקן, מרת פריידא, שהיתה חביבה
20 לרבינו והיה אומר בפניה 'דברי-אלקים-חיים', ואחיה אדמו"ר האמצעי, כשהיה תאב לשמוע איזה ענין
21 מרבינו, היה מבקש ממנה שתשאל היא מרבינו, והוא היה מתחבא ושומע כו'. ובהקדמה:

22 מובן וגם פשוט שלא היתה כאן כוונה של הערמה וכו' - שהרי חלילה-וחס לחשוב על אדמו"ר
23 האמצעי, בנו ומלא-מקומו של רבינו הזקן, שיערים על אביו ורבו, אחד בפה ואחד בלב כו' (אפילו
24 בשביל לשמוע דברי תורה, באופן ד"מים⁹⁸ גנובים⁹⁹ יומתקן¹⁰⁰).

25 ועל כן צריך לומר ההסברה בהנהגה זו - על-דרך האמור לעיל, שיש עניני תורה השייכים לנשמות
26 דעלמא דכורא, ויש עניני תורה השייכים לנשמות דעלמא דנוקבא. ולכן, בזמנים מיוחדים שלא היו
27 ראויים לאמירת 'תורה' חדשה לנשמות דעלמא דכורא (מאיזו סיבה שתהיה), שלח אדמו"ר האמצעי
28 את אחותו, שתעורר את רבינו הזקן לומר 'תורה' חדשה השייכת לנשמות דעלמא דנוקבא¹⁰¹.

תגנוב, היינו בעניני תורה כו', כדאיתא בזהר (ח"ב צג, ב) "אי
לאו דפסקא טעמא הוא אסיר אפילו למגנב דעתא דרבי באורייתא
. . ובמה דפסקא טעמא, אסיר ושרי".

100) להעיר גם מהסיפור הידוע (בית רבי ח"א פ"ב בהערה)
אודות רבינו הזקן ורבי אברהם המלאך, שהי' מדובר ביניהם
שרבינו הזקן ילמד עם הר"א המלאך נגלה, והר"א המלאך ילמד
עם רבינו הזקן חסידות, וסיפר רבינו הזקן שלפעמים הי' מחזיר
את המורה-שעות לאחריו כדי ללמוד יותר, אשר נוסף להרווח
בזמן, הרי בלימוד שבזמן זה ניתוסף גם העילוי ד"מים גנובים
יומתקו".

101) להעיר שמצינו דוגמתו גם בפשט"מ - חידוש פרשה
בתורה (1) דוקא ע"י נוקבא - בנות צלפחד, (2) דוקא ע"י דכורא
- פסח שני ("ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם", "מישאל
ואלצפן . . שהיו עוסקין בנדב ואביהוא" (סוכה כה, סע"א ואילך),
שהרי רק אנשים יכלו להיכנס בפנים להוציא את נדב ואביהוא).

95) ע"ד כללות החילוק בין "מצוות דיהו" (ד' מצוות ב"נ)
לתרי"ג מצוות דבני", ובתרי"ג מצוות דבני" - מצוות השייכות
לישראלים, ליום וכהנים, עד לכה"ג, וכיו"ב.

96) ראה לקו"ש ח"ז ע' 268 (ובכ"מ) - בנוגע לחיובן בשש
המצוות התמידיות כו'.

ולהעיר גם מפס"ד הרמב"ם (סוף הל' תשובה) "מלמדין את
הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ . . לעבוד מיראה . . עד
שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט
ומרגילין אותן לענין זה בנחת, עד שישגוהו וידעוהו ויעבדוהו
מאהבה" - "מעלה גדולה מאד . . מעלת אברהם אבינו שקראו
הקב"ה אוהבו".

97) ח"א פכ"ד (נו, ב).

98) משלי ט, יז.

99) וגניבה זו - מצוה היא, שלכן הטעם בתיבות "לא תגנוב"
הוא אתחנתא, בכדי להפריד תיבת לא מתיבת תגנוב, כי לפעמים

- 1 ואף ש'תורות' אלו שייכות בעיקר לנשמות דעלמא דנוקבא - הרי, מצד גודל ההשתוקקות וההשתדלות
 2 כו' לשמיעת 'תורה' מרבינו הזקן, זכה גם הוא לשמוע 'תורות' אלו, שכן, גם אם עמד מאחורי הדלת
 3 (וכיוצא בזה), הרי שמע 'תורה' מרבינו הזקן בכבודו ובעצמו, נשמה חדשה!
 4 ועל-פי-זה מובן שאין כאן ענין של הערמה - כי מצד גודל ההשתוקקות וההשתדלות לשמוע 'תורה'
 5 השייכת לנשמות דעלמא דנוקבא, נתחדשה אצלו שייכות גם ל'תורה' זו, היינו, שזוהי 'תורה' השייכת
 6 גם אליו (ולא באופן של גניבה והערמה כו'), ואדרבה: מכיון ששייכותו ל'תורה' זו נתחדשה על-ידי
 7 שמסר נפשו על זה, ניתוסף עליו וחיבות יתירה - "וימתקו" - "לפום צערא אגרא"¹⁰².
 8 כב. על-פי-זה יש לבאר גם בנוגע לשבע ה'תורות', שחלקן נאמר גם בפני הנשים, וחלקן רק בפני
 9 אנשים:
 10 עצם הסיפור ש'תורות' אלו נאמרו רק בפני אנשים, ולא בפני נשים (להיותן שייכות לנשמות דעלמא
 11 דדכורא דוקא) - מעורר אצל הנשים תשוקה ללמוד גם 'תורות' אלו, ולכן על-ידי השתדלותן ויגיעתן
 12 כו', יש ביכלתן ללמוד גם 'תורות' ששייכות בעיקר לנשמות דעלמא דדכורא, היינו, שנעשה אצלן שייכות
 13 לעלמא דדכורא כו'.
 14 [דוגמא לדבר - על-דרך שמצינו בנוגע ליצחק, ש"מחמת פחד העקידה פרחו נשמתו ממנו שהיתה
 15 רק מעלמא דנוקבא, וניתנה בו נשמה חדשה שמעלמא דדכורא.. ולכן לא הוליד¹⁰³ אלא שלש שנים אחר
 16 העקידה, שנתיישרה בו נשמה זו, מה-שאינ-כן קודם העקידה, כי מי שנשמתו מנקבה אינו יכול להוליד
 17 כו"¹⁰⁴].
 18 ובענין זה יש גם לימוד והוראה - שעל-ידי גודל ההשתוקקות וההשתדלות והיגיעה כו', יכול לזכות
 19 לקבל גם דבר נעלה שאינו שייך לנשמתו כו' (על-ידי-זה שמקבל מנשמה אחרת - בבחינת עיבור¹⁰⁵ או
 20 גלגול כו').
 21 וכאמור, מלבד עצם הענין שזוכה לקבל - ניתוסף בזה גם עליו וחיבות מיוחדת, על-דרך "מים
 22 גנובים יומתקו", שהרי ענין זה לא היה שייך אליו, אלא שסוף-כל-סוף הצליח "לגנבו" על-ידי גודל
 23 ההשתוקקות וההשתדלות כו', שלכן יש בזה חיבות יתירה.
 24 כג. ויש להוסיף, שמעין ודוגמת הענין ד"מים גנובים יומתקו", מצינו גם בכללות הענין דהפצת
 25 המעיינות חוצה (כולל גם בנוגע לשבע 'תורות' הנ"ל):
 26 ידועה אגרת-הקודש של הבעל-שם-טוב¹⁰⁶ אודות דברי המלך המשיח, שיבוא כשיפוצו מעיינותיך
 27 (דהבעל-שם-טוב) חוצה, אשר ידיעה זו מעוררת ומזרזת עוד יותר לעסוק בלימוד והפצת המעיינות, כדי
 28 לקרב את הגאולה.
 29 ולכאורה, העסק במעיינות פנימיות התורה כדי להביא את הגאולה, הוא באופן ד"שלא לשמה"! ומה
 30 גם שעל-ידי-זה עושים מה"מעיינות" דפנימיות התורה כמו דבר אמצעי וטפל להבאת הגאולה.
 31 והמענה לזה - בפשטות - כמאמר רבותינו ז"ל¹⁰⁷ "לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה"¹⁰⁸,
 32 כלומר, כשנמצא במעמד ומצב שהדרך היחידה להשפיע עליו ללמוד ולהפיץ המעיינות דפנימיות התורה,
 33 היא על-ידי-זה שיעשה זאת כדי להביא את הגאולה¹⁰⁹ - יכול וצריך לעסוק בזה באופן ד"שלא לשמה".

107 (פסחים נ, ב. וש"נ. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג.)

108 (ומפורש בעשה"ד - "למען יאריכון ימך גוי".)

109 אפילו כאשר תשוקתו לגאולה היא בשביל טוב גשמי, בני חיי ומזונא רויחא - "באותו הזמן . . הטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כו'" (רמב"ם סוף הל' מלכים).

102 אבות פ"ה מכ"א. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג סה"ו.

103 ובפרט הולדת יעקב - בחירי שבאבות.

104 אוה"ת בראשית (כ"ך ב) תלב, סע"א ואילך.

105 ראה תניא ספי"ד: באתערותא דלתתא אתערותא

דלעילא, וכולי האי ואולי יערה עליו רוח ממרום ויזכה לבחי' רוח משורש איזה צדיק שתעבר בו כו'.

106 כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

1 ונוסף לזה, הרי עצם העובדה שהתירו לימוד והפצת המעיינות דפנימיות התורה "שלא לשמה" (כדי
2 להביא את הגאולה) הוא בבחינת "מים גנובים", שמצד המסירות-נפש לפעול את ענין הגאולה, "גונבים"
3 ענין הכי נעלה, מעיינות דפנימיות התורה, ומשתמשים בו לפעול ביאת משיח צדקנו, ולכן ניתוסף בזה
4 עילוי - "יומתקו".

5 ויהי-רצון שמהדיבור בזה נזכה בקרוב ממש לקיום בפועל - "אתי מר, דא מלכא משיחא", שאז יהיה
6 עיקר גילוי פנימיות התורה, ובאופן של ראייה¹¹⁰, עדי קיום היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו
7 גו"¹¹¹, במהרה בימינו ממש.

* * *

8 כד. בין מאמרי החסידות השייכים לתקופה זו, ישנו גם ה'המשך' הידוע "שמח תשמח תרנ"ז",
9 שהתחלת אמירתו היתה בעת חתונת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ב"ג אלול תרנ"ז - לפני תשעים
10 שנה - ונמשך אמירתו במשך שבעת ימי המשתה¹¹², כולל (ובמיוחד) יום הבהיר ח"י אלול¹¹³. ובהקדמה:
11 בכל פעם שנאמר חלק מסויים מ'המשך' זה, במשך שבעת ימי המשתה - ניתוספה התחלה וסיום
12 לחלק מה'המשך' שנאמר בפעם ההיא, אבל אף-על-פי-כן, בכתב ובהעתקה ובדפוס - בא בהמשך אחד,
13 בהשמטת ההתחלות והסיומים (מה-שאינ-כן בשאר ה'המשכים' הידועים, כמו: 'המשך תרס"ו', 'המשך
14 תער"ב'¹¹⁴ - שגם ההתחלות והסיומים של חלקי ה'המשך' שנאמרו בכל פעם, ניתנו בכתב, נעתקו
15 ואחר-כך גם נדפסו), ויודעים רק (חלק מ)הפסוקים שבהם התחילו המאמרים¹¹⁵, ולא את ההתחלות
16 והסיומים עצמם.

17 ומכיון שכן, לא ידוע מהו החלק המדוייק מה'המשך' (ואיזה דיבור-המתחיל כו') שנאמר בח"י
18 אלול¹¹⁶, כי-אם שקרוב יותר לסיים ה'המשך'.

19 כה. מאמר דיבור-המתחיל "שמח תשמח רעים האהובים".

* * *

20 כו. נהוג בכל התוועדות דיום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין
21 בהערות אאמו"ר על הזוהר, משנה בפרקי אבות שלומדים בשבת זו, והלכה בשיעור היומי ברמב"ם.
22 בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע - נתעכב על מה שהעירו בפסוק¹¹⁷ "תחת אשר לא עבדת את
23 ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, מרוב כל": מדוע לא מבאר רש"י דיוק הלשון "לבב" ולא "לב", כפי
24 שמפרש בפסוק¹¹⁸ "בכל לבבך", "בשני יצריך"?

25 ואין לומר שרש"י סומך על פירושו הנ"ל - מכיון שבפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך
26 בשמחה ובטוב לבב" אי-אפשר לפרש ש"לבב" קאי על השמחה "בשני יצריך", ובהקדמה:

27 בנוגע לעבודת ה' בשמחה - כותב רבינו הזקן בספר התניא¹¹⁹: "ומקרא מלא דיבר הכתוב, תחת אשר
28 לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וגו', ונודע לכל¹²⁰ פירוש האריז"ל¹²¹ על פסוק זה". ותוכן הפירוש -

(115) ראה סה"מ תרנ"ז בהוספות ע' שיז הערה 1.
(116) מלבד הידוע (סה"מ תרנ"ז ע' שיג) ע"ד אמירת מאמר חסידות בענין אור שנברא ביום ראשון הי' אדה"ר מביט בו מסוף העולם עד סופו.
(117) כח, מז.
(118) ואתחנן ו, ה.
(119) פרק כו.
(120) ראה קונטרס משיחות ש"פ וראא ש.ז. הערה 60.
(121) ראה שער המצוות להאריז"ל בהקדמתו. של"ה סוף פרשתנו (שפו, א). ועוד.

(110) לקו"ת צו יז, א ואילך. שער האמונה פ"ס. סד"ה וידבר אלקים (השני) תרצ"ט. ועוד.
(111) ישע"י מ, ה.
(112) במעמד "פנים חדשות" (שו"ע אה"ע סס"ב ס"ז), שע"ז ניתוסף בשמחת הנישואין, כולל גם - באמירת דא"ח בקשר ובשייכות לנישואין.
(113) עד י"ט או כ' אלול - שתלוי בזמן אמירת שבע ברכות הראשונות, ב"ג (שאו סיומם בי"ט) או שנמשך לי"ד (שאו סיומם בכ"י).
(114) מלבד חלק חשוב - בכמות, ועאכו"כ באיכות - שבא בהמשך אחד, ללא התחלות וסיומים.

1 שהעונש שבפסוק הוא על העדר השמחה בעבודה, כלומר, "אף-על-פי שהוא 'עובד אלקים', רק שאין
2 העבודה בשמחה ובטוב לבב, אזי יומשך העונש ועבדת את אויבך"¹²².

3 ולכאורה, לפירוש זה, ש"בשמחה ובטוב לבב" קאי על העבודה עצמה - היה שייך לפרש בתיבת "לבב"
4 "בשני יצריך", היינו, שהשמחה שבעבודת ה' היא (לא רק אצל היצר-טוב, אלא) גם אצל היצר-הרע.
5 אמנם, כד דייקת שפיר, לא מסתבר לפרש כן - כי: ידועה השאלה על פירוש הנ"ל¹²² - "מפני מה
6 יהיה העונש המר הזה ("ועבדת את אויבך") מחמת חסרון השמחה לבד"?!

7 וכפי שידוע גם 'בן חמש למקרא' שהקב"ה מעניש באופן של מדה כנגד מדה - "כי בדבר אשר זדו
8 עליהם"¹²³ ("במים דמו לאבדם והם נאבדו במים"¹²⁴), ובנידון-דידן, מכיון ש"עבדת את ה' אלקיך" (אף
9 שלא עבדת "בשמחה ובטוב לבב"), צריך הקב"ה לתת לו את האפשרות והיכולת להמשיך ב"עבדת את
10 ה' אלקיך", ולא להענישו ב"ועבדת את אויבך".

11 ומכיון שכן, הרי לא מסתבר להוסיף ולפרש ש"לבב" קאי על "שני יצריך", שהעונש הוא לא רק על
12 העדר השמחה בעבודת ה', אלא אפילו על העדר השמחה של היצר-הרע בעבודת ה'. כלומר, שגם כאשר
13 "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", אלא שחסר רק בשמחה ד"לבב", שהשמחה תהיה "בשני
14 יצריך", אזי מגיע עונש הכי חמור ד"ועבדת את אויבך" - דבר הכי מופרך !

15 וכל זה - לפירוש האריז"ל, אבל על-פי פשוטו של מקרא - העונש ד"ועבדת את אויבך" הוא על
16 ש"לא עבדת את ה' אלקיך" (לא על העדר השמחה בעבודת ה', כי-אם על העדר העבודה עצמה¹²⁵),
17 שלכן העונש הוא "ועבדת את אויבך" - "מדה כנגד מדה": ונוסף לזה, מכיון ש"לא עבדת את ה' אלקיך
18 (בהיותך) בשמחה ובטוב לבב מרוב נל" ("בעוד שהיה לך כל טוב"¹²⁶), לכן "ועבדת את אויבך גו' בחוסר
19 נל" - "מדה כנגד מדה".

20 ומכיון שכן, הרי בפשוטו של מקרא, אין מקום מלכתחילה לפרש כאן "בשני יצריך" - כי "בשמחה
21 ובטוב לבב" לא קאי על העבודה עצמה (שהעבודה היא בשמחת הלב, עד לשמחת לבב, "בשני יצריך"),
22 כי-אם על מצבו של האדם, בהיותו "בשמחה ובטוב לבב (לא מצד העבודה, אלא) מרוב נל".

23 ועל-פי-זה - דרוש ביאור והסבר מהו הדיוק ד"בשמחה ובטוב לבב", ולא "לבב".
24 וכפי שיתבאר לקמן.

25 כז. בנוגע להערות אאמו"ר על הזוהר - אין הערות על הזוהר בפרשתנו, אבל בהערות על הזוהר
26 בפרשת שלח¹²⁷, "זכאין אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא, דקודשא-בריך-הוא אתרעי בהו ואתכני בהו
27 ואתפאר בהו"¹²⁸, ומבאר אאמו"ר "והיינו מה שכתוב בפרשת תבוא¹²⁹ ולתתך עליון על כל הגוים (הוא
28 מה שאמר כאן שהם קיומא דכל שאר עמין), לתהלה לשם ולתפארת, תהלה - יהל אור הוא מצד החסד,
29 והוא.. דאתרעי, ולשם - הוא מה דאתכני בהו שנקרא בשמם, ולתפארת - הוא מה שאתפאר בהו".

30 ויש להוסיף ולבאר את הלימוד והוראה בעבודת האדם לקונו, וכן הקשר והשייכות לענינא דיומא,
31 ח"י אלול, כפי שיתבאר לקמן.

32 כח. בנוגע לפרקי אבות - הרי, על-פי מנהג ישראל לסיים כל פרקי אבות לפני ראש-השנה, לומדים
33 בשבת זו שני פרקים, פרק שלישי ופרק רביעי.

34 וכאן מתעוררת השקלא-וטריא בנוגע להקדמה במשנת "כל ישראל", והסיום במשנת "רבי חנניה בן
35 עקשיא" - האם אומרים משניות אלו פעם אחת, משנת "כל ישראל" לפני פרק שלישי, ומשנת "רבי חנניה

עבדת את ה' אלקיך".

(126) פירש"י עה"פ.

(127) לקוטי לוי"צ ע' שעה.

(128) זח"ג קסא, א.

(129) כו, יט.

(122) לקו"ת תזריע כ, ג. ובכ"מ.

(123) יתרו יח, יא.

(124) פירש"י עה"פ.

(125) ולכן לא מתרץ רש"י השאלה האמורה היתכן עונש חמור

כזה על חסרון השמחה בלבד (שאלה ששואל גם בן חמש למקרא) - מכיון שבפשוטו של מקרא העונש הוא על ש"לא

- 1 בן עקשיא" לאחרי פרק רביעי, או שאומרים משניות אלו שתי פעמים. היינו, שלאחרי פרק שלישי אומרים
2 משנת "רבי חנניה בן עקשיא", ואחר-כך חוזרים ואומרים משנת "כל ישראל" כהקדמה לפרק רביעי
3 (כמדובר במקום אחר¹³⁰).
- 4 ובהקדמה - שישנם החושבים שתמורת השקלא-וטריא בנוגע לביורר המנהג בענין זה, נקל יותר
5 להחמיר ולומר שתי פעמים, שהרי גם אם אין צורך לאמרם שתי פעמים, לא הפסיד מאומה כשיאמרם
6 פעם נוספת.
- 7 והמענה לזה - שלא זו הדרך לבטל את הכלל¹³¹ "ד"כ דהתירא עדיף", על-ידי-זה שבכל ענין של
8 ספק, הנה במקום לברר את הפסק-דין וההלכה, יחמיר על עצמו! - בלית-ברירה, בוודאי צריכים
9 להחמיר, "ספיקא לחומרא", אבל מובן וגם פשוט, שלכל-לראש יש לברר את הפסק-דין וההלכה בדבר.
10 משל למה הדבר דומה - לאדם שיאמר שבמקום לדרוש ולחקור אודות כשרות המאכל, יחמיר שלא
11 לאכול (במדה האפשרית)... הנהגה כזו מושללת מכמה סיבות:
- 12 לכל לראש - "דייך מה שאסרה לך תורה"¹³², היינו, שאין להוסיף חומרות יתירות שלא נצטוונו
13 עליהם. וטעם הדבר - (לא מפני שהתורה להוטה להוסיף בהנאותיו של האדם, אלא) מכיון שדברים
14 המותרים (שאינם "אסורים וקשורים בידי החיצונים"¹³³) צריך האדם להשתמש בהם כדי לבררם
15 ולהעלותם, ולכן אין לו לפרוש מהם.
- 16 ונוסף לזה, ישנו ציווי בתורה "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה גו"¹³⁴, "מצות-עשה לידע
17 הסימנין שמבדילין בהן כו"¹³⁵, כלומר, אפילו כשאין הדבר נוגע למעשה בפועל, צריך "לידע הסימנין
18 שמבדילין בהן" כחלק מלימוד התורה.
- 19 ועל-דרך-זה בעניננו - שלא זו הדרך להשתמט מביורר "מנהג ישראל" (ש"תורה הוא"¹³⁶) על-ידי-זה
20 שיחמיר על עצמו לומר משניות הנ"ל שתי פעמים.
- 21 ובפרט שנפקא-מינה לפועל בנוגע לאופן האמירה¹³⁷ - אם האמירה היא בתור "מנהג ישראל תורה
22 היא", או שהאמירה היא בתור חומרא בעלמא כו' (כשם שיכול לומר סתם משנה שאין לה קשר למנהג
23 אמירת פרקי אבות). ועוד וגם זה עיקר: אמירת המשניות הנ"ל שתי פעמים מפני הספק, אינה רק חומרא
24 בלבד שהמחמיר לא הפסיד מאומה, כי אם "מנהג ישראל" הוא שיש לומר משניות אלו פעם אחת,
25 בתחילת פרק ג' ובסיום פרק ד', מכיון ששני הפרקים נעשים ענין אחד, הרי הוספת משניות אלו בין פרק
26 ג' לפרק ד' יש בה משום הפסק באמירת שני הפרקים בהמשך וענין אחד.
- 27 ומכל זה מובן הצורך בביורר המנהג הנ"ל, ו"תן לחכם ויחכם עוד". ונוסף לזה, יש להתעכב גם
28 בנוגע לתוכנם של הפרקים שלומדים בשבת זו - דמכיון שלומדים שני הפרקים באותה שבת, באותה
29 תפילת מנחה ובאותו זמן של "רעוא דרעוין", בוודאי יש להם קשר ושייכות לענינא דיומא, ח"י אלול,
30 כפי שיתבאר לקמן.
- 31 כט. בשיעור היומי ברמב"ם - לומדים הלכות בענינים דהיפך הטהרה, שגם ענינים אלו כפי שנלמדים
32 בתורה הרי הם תכלית הטוב כו', כידוע¹³⁸ בענין "יעקב ועשו האמורים בפרשה"¹³⁹, שגם ענינו של "עשו"
33 כפי שהוא "בפרשה" (בתורה) הוא תכלית הטוב כו'.
- 34 וכרגיל - יש להתעכב על הלכה פרטית בשיעור היומי, לבאר את הלימוד וההוראה ב"לתקן
35 הדעות"¹⁴⁰, כולל ובמיוחד - בקשר ובשייכות לעבודת חודש אלול כו', כפי שיתבאר לקמן.

חכ"ב ע' 56 הערה 2.

137 (137) ע"ד החילוק באמירת "איזהו מקומן" (וכיו"ב) כהכנה
וחלק מהתפילה, או כלימוד בתורה.
138 (138) ראה לקו"ש ח"כ ע' 114. וש"נ.
139 (139) פירש"י ר"פ תולדות.
140 (140) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.

130 (130) התוועדויות תשמ"ה ח"ה ס"ע 2887 ואילך. ועוד.
131 (131) ברכות ס, א. וש"נ.
132 (132) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א. רמב"ם הל' דעות רפ"ג.
133 (133) תניא פ"ז (יב, א). אגה"ק סכ"ו (קמג, ב).
134 (134) קדושים כ, כה.
135 (135) רמב"ם ריש הל' מאכלות אסורות.
136 (136) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סתצ"ד סט"ז. הנסמן בלקו"ש

1 ל. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר) אודות הענין ד"שמח תשמח" - יש להזכיר גם אודות עניני
 2 שמחה, התוועדויות ומסיבות בקשר לבנין בית חב"ד חדש, שיעורים חדשים וכיוצא בזה.
 3 וכרגיל, יגשו עתה כל אלו שהכניסו קנקני משקה - "גדולה לגימה שמקרבת"¹⁴¹, משקה המשמח -
 4 לקבל המשקה, ויכריזו על תוכנה של ההתוועדות והמסיבה, מקומה וזמנה, ויזמינו את כל המסובים,
 5 בתוככי כלל ישראל, להשתתף בהתוועדויות אלו, ובתור התחלה - יחלקו מהמשקה לאחדים מהמסובים
 6 כאן.
 7 ויהי־רצון שתהיה זו הכנה לשלימות השמחה בבית־המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו, בגאולה
 8 האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.
 9 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

10 לא. הביאור בפירוש רש"י - ובהקדמה:
 11 בנוגע לכללי רש"י - הנה, מלבד הכללים הספורים שנתפרשו על־ידי רש"י, ישנם כללים נוספים
 12 המובנים מעצמם על יסוד פירושי רש"י, באופן המוכן גם ל'בן חמש למקרא' (בהתאם למה שכתב
 13 רש"י¹⁴² "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא", החל מהתחלת הלימוד, "בן חמש שנים למקרא",
 14 שצריך כבר להבין פשוטו של מקרא).
 15 ולדוגמא - הכלל בנוגע ל'חסר ויתיר'¹⁴³:
 16 במקומות מסויימים מפרש רש"י הטעם ד'חסר ויתיר', ולדוגמא: "ולוט ישב בשער סדום, ישב כתיב,
 17 אותו היום מינוהו שופט עליהם"¹⁴⁴, "ועפרון ישב, כתיב חסר, אותו היום מינוהו שופט עליהם"¹⁴⁵,
 18 וכיוצא בזה. ולאידך, ברוב המקומות ד'חסר ויתיר' לא מבאר רש"י מאומה.
 19 ומזה למדים כלל בפירוש רש"י - שהכתיב ד'חסר ויתיר' אינו קושי שמכריח ביאור והסבר בפשוטו
 20 של מקרא, ומה שבמקומות מסויימים מבאר רש"י הטעם ד'חסר ויתיר', הרי זה משום שבמקומות אלו
 21 שייך הדבר לפשוטו של מקרא (מכיון שיש שאלה בפשוטו של מקרא, או שעל־ידי־זה ניתוסף ביאור
 22 והסבר בפשוטו של מקרא).
 23 וההסברה בזה (חסר ויתיר) - על־דרך ש'דיברה תורה כלשון בני אדם'¹⁴⁶:
 24 רש"י לא צריך להסביר ל'בן חמש למקרא' מה שכתוב¹⁴⁷ "יד ה'", "היד הגדולה"¹⁴⁸, אף שאין לו
 25 גוף ודמות הגוף כו' - מכיון שה'בן חמש למקרא' מבין מעצמו ש'דיברה התורה כלשון בני אדם", היינו,
 26 שכוונת הכתוב לפעולה שהיא בדוגמת פעולה שנעשית על־ידי הדי, וכיוצא בזה.
 27 [ועל־דרך־זה לא צריך רש"י להסביר ל'בן חמש למקרא' ש'ויעש אלקים' שנאמר בבריאת העולם,
 28 אינו בדוגמת עשיית האדם שעשייתו אינה אלא חקיקת צורה בדבר מסויים (יש מיש, ולא יש מאין¹⁴⁹),
 29 שהרי קודם הבריאה לא היתה שום מציאות מלבדו יתברך - מכיון שה'בן חמש למקרא' מבין מעצמו
 30 ש'ויעש' אינו אלא לשון בני אדם, ותו לא מיד].
 31 ולכן, אין כל קושי אצלו בנוגע ל'חסר ויתיר' - מכיון שכן הוא "לשון בני אדם" שכותבים לפעמים
 32 'חסר' ולפעמים 'יתיר'.

(141) ראה סנהדרין קג, סע"ב ואילך.

(142) פירש"י בראשית ג, ה. ועד"ז שם, כד. ועוד.

(143) בהבא לקמן - ראה התוועדויות תשמ"ג ע' 1938 ואילך.

1952 ואילך. לקו"ש עקב תשמ"ה.

(144) וירא יט, א.

(145) חיי שרה כג, יו"ד.

(146) ברכות לא, ב. וש"נ.

(147) וארא ט, ג.

(148) בשלה יד, לא.

(149) להעיר מפירוש הרמב"ן - מפשטי המקרא - בתיבת

"ברא", ש"אין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא

לשון ברא" (כפי שמבאר בארוכה), משא"כ רש"י, שאינו מפרש

תיבת "ברא" (אף שבפסוק (קורח טז, ל) "ואם בריאה יברא ה',

מפרש רש"י "בריאה ודדשה").

- 1 ועל-פי כלל זה - יש לבאר גם בנידון-דידן, שרש"י אינו מפרש את הדיוק ד"לכב", ולא "לב":
- 2 תיבת "לב" או "לכב" מופיעה בתנ"ך מאות פעמים, ואין כל צורך בביאור והסבר - בפשוטו של מקרא
- 3 - מדוע בפסוקים אלו נאמר "לב" ובפסוקים אלו נאמר "לכב", מכיון שמצינו כן גם בלשון בני אדם.
- 4 החידוש הוא, איפוא, בפסוק "בכל לבבך", שבו מפרש רש"י ש"לכבך" היינו "בשני יצריך".
- 5 וטעם הדבר - מכיון שעל-ידי-זה ניתוסף ביאור והסבר בתוכן פשטות הכתובים בנוגע להדגשת גודל
- 6 האהבה לה', "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", שהאהבה לה' חודרת בכל חלקי הלב, "בשני יצריך".
- 7 לב. הביאור בהערות אאמו"ר:
- 8 בפסוק "לתהלה ולשם ולתפארת" שבפרשת כי-תבוא - יש רמז לחסידות הכללית וחסידות חב"ד
- 9 (שיום הולדת מייסדיהם בח"י אלול שקביעותו קשורה עם פרשת כי-תבוא), כי ג' הלשונות "לתהלה
- 10 ולשם ולתפארת" קאי על חסד-גבורה-תפארת (כפירוש אאמו"ר המוזכר לעיל) - כנגד החסידות הכללית,
- 11 הנקראת גם חסידות חסד-גבורה-תפארת, וכן על חכמה-בינה-דעת, כמבואר ב'לקוטי תורה'¹⁵⁰ ש"תהלה -
- 12 מלשון בהלו נרו¹⁵¹ שהוא לשון אורה, בחינת חכמה - ראייה. ו'שם' הוא בחינת בינה, שנקרא 'שם הגדול'.
- 13 ותפארת - הוא בחינת דעת, שהוא כולל חסד וגבורה", כנגד חסידות חב"ד. ושניהם מרומזים באותן
- 14 תיבות, להורות על החיבור שביניהם, כנ"ל בארוכה.
- 15 והלימוד וההוראה בעבודת ה' - כמבואר ב'לקוטי תורה'¹⁵⁰ ש"ולתתך עליון על כל הגוים לתהלה
- 16 ולשם ולתפארת", קאי (גם) על "הגוים ואויבים שבארץ" ("אל זר אשר בקרבך"¹⁵²), להכניעם, שלא יהיה
- 17 מונע מבית ומחוץ, ולהיות מאיר כך חכמתו ובינתו של אין-סוף ברוך-הוא, וזהו לתהלה ולשם
- 18 ולתפארת", בחינת חכמה-בינה-דעת, כנ"ל.
- 19 ויש להוסיף בביאור ההוראה בעבודת ה', בקשר ובשייכות לשני הפירושים הנ"ל, חסד-גבורה-תפארת
- 20 או חכמה-בינה-דעת - על-פי הידוע¹⁵³ שעיקר העבודה בזמן הזה היא עבודת המדות (שעיקרן
- 21 חסד-גבורה-תפארת), לבררן ולזככן כו', ואילו עבודת המוחין - עיקרה ושלמותה לעתיד-לבוא, לאחרי
- 22 ההכנה בזמן הזה.
- 23 וענין זה קשור גם עם כללות הפרשה, "והיה כי-תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה" - כי: תוכן
- 24 הכיבוש של ארץ שבע אומות בעבודת האדם הוא - בירור שבע המדות, שזוהי העבודה בזמן הזה,
- 25 ולעתיד-לבוא "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"¹⁵⁴, כיבוש עשר אומות (כולל ארץ קיני קניזי וקדמוני)¹⁵⁵,
- 26 מכיון שיהיה גם שלימות הבירור ד'שלוש ראשונות', חכמה-בינה-דעת.
- 27 ואז יהיה ניכר הענין ד"לתתך עליון על כל הגוים" גם ביחס לעבודת האדמה ב"ארץ אשר ה' אלקיך
- 28 נותן לך נחלה" - כמו שכתוב¹⁵⁶ "ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם", היינו, שעבודת האדמה
- 29 ב"ארץ אשר ה' אלקיך נותן לך", תהיה על-ידי "בני נכר", שיעבדו שדותיהם של ישראל, "אכריכם".
- 30 וההכנה (מעין ודוגמא) לזה - בשנת השמיטה, שבני ישראל אינם עוסקים בעבודת האדמה, כי-אם
- 31 בלימוד התורה, ובלשון הגמרא¹⁵⁷ "אפשר אדם חורש.. וזורע.. תורה מה תהא עליה, אלא.. מלאכתך
- 32 נעשית על-ידי אחרים, שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'".
- 33 לג. בשיעור היומי ברמב"ם, יש הלכה שממנה למדים הוראה נפלאה ב"לתקן הדעות":
- 34 לאחרי שמבאר הרמב"ם פרטי הדינים דטומאת זב, שמטמא משכב ומושב על-ידי מדרס כו'
- 35 - כותב הרמב"ם בשיעור היומי¹⁵⁸: "זב שדרס על כלי שלא נעשה למשכב או למושב או למרכב.. הרי

(154) שופטים יט, ח.

(155) פירש"י עה"פ.

(156) ישעי' סא, ה.

(157) ברכות לה, ב.

(158) הלי' מטמאי משכב ומושב ספ"ז.

(150) פרשתנו מב, ב.

(151) איוב כט, ג.

(152) ראה שבת קה, ב. זח"ג קו, רע"ב.

(153) ראה ד"ה אל תצר את מואב במאמרי אדהאמ"צ ע"ס

דברים בתחלתו.

1 זה טהור, שהרי אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו בכלי זה.. שנאמר¹⁵⁹ אשר ישב עליו, המיוחד לשיבה, לא שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו".

2 והנה, בהלכה זו יש הוראת־דרך כיצד להתגבר על היצר־הרע, ובהקדמה - שענין זה דורש תפילה ובקשה מיוחדת, ובלשון הידוע (שאומרים ב"מענה לשון" בעת השתטחות על קברי צדיקים) "אתה חפץ ואנו חפצים ומי מעכב שאור שבעיסה, גלוי וידוע לפניך שאין בנו כח לעמוד כנגדו, אלא יהי רצון.. שתשביתהו מעלינו ותכניענהו כו'", ולא עוד, אלא שגם הקב"ה בעצמו אומר "מי יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותי"¹⁶⁰, היינו, שצריך לזה סיוע ונתינת־כח כו' (אף ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"¹⁶¹). ונוסף לזה, יש גם נצח והוראת־דרך כיצד להתגבר על היצר־הרע - "אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו", כדלקמן.

לד. ביאור הענין:

11 כאשר היצר־הרע בא לבלבל ולהפריע מעבודת ה', וטוען להגנתו שהקב"ה צוה לו לעשות מלאכה זו, כמשל הזוהר¹⁶² אודות בן המלך והזונה, ולהיותו "יראשמים" צריך למלא את התפקיד שהוטל עליו - "אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו":

14 הן אמת שיש לך - היצר־הרע - תפקיד ושליחות, אבל מכיון שגם לנו יש תפקיד ושליחות - "אני נבראתי לשמש את קוני'¹⁶³, אומרים לך "עמוד ונעשה מלאכתנו", כלומר, אינך יכול להפריע לנו לעשות מלאכתנו.

17 כלומר, כאשר יהודי חי עם רגש תמידי ש"אני נבראתי לשמש את קוני'", היינו, שנמצא תמיד באמצע העבודה - לא יכול היצר־הרע להפריע לו, מכיון ש"אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו", כפסק ההלכה - "הרי זה טהור"!

20 ויש להוסיף ולבאר דיוק הלשון "עמוד¹⁶⁴ ונעשה מלאכתנו", ולא "לך", "הסתלק" או "רד" וכיוצא בזה - שאין זה רק ענין של שלילה בלבד, סילוק היצר־הרע, אלא ששלילה זו היא באופן של עמידה (עליה ושלמות)¹⁶⁵ אצל היצר־הרע גופא, שכן תכלית הכוונה בשליחותו של היצר־הרע לבלבל מעבודת ה', היא לא שיצליח בכך, אלא אדרבה, שהאדם יתגבר עליו וינצחו, שאז דוקא נעשה עליה ושלמות גם ביצר־הרע.

25 לה. ויהי־רצון שמהדיבור אודות עליית היצר־הרע, נבוא גם לקיום הענין בפועל ממש, ועד לתכלית השלימות שבזה - לעתיד־לבוא, שאז יקויים היעוד¹⁶⁶ "והשבתי חיה רעה מן הארץ", לא רק "מעבירן מן העולם"¹⁶⁷, אלא יתירה מזה - "משביתן שלא יזיקו"¹⁶⁷, העילוי דאתהפכא¹⁶⁸.

28 ובהמשך לזה באים גם לסיום וחותם ספר הי"ד - "באותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות", היינו, שלילת כל ענינים בלתי־רצויים, וממשיך "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", "כל העולם", אפילו אומות העולם, וכמו שכתוב¹⁶⁹ "כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך גו'", ועל־אחת־כמה־וכמה - ובאופן נעלה יותר כו' - בני ישראל, כפי שממשיך "ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כו"¹⁷⁰. וההכנה לזה - ההוספה בהפצת המעיינות חוצה בסוף זמן הגלות, כדאיתא בזוהר ש"בשנת שית מאה לשתיאה, יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא כו"¹⁷¹, ועד ש"אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו"¹⁷², ובלשון

א ואילך. ובכ"מ).

166 בחוקותי כו, ו.

167 תו"כ עה"פ.

168 ראה לקו"ש חי"ז ע' 59. וש"נ.

169 תהלים פו, ט.

170 ראה לקו"ש הדרן על הרמב"ם תשמ"ה סי"ג ואילך.

ועוד.

171 ח"א קיז, א.

172 קיח, א.

159 מצורע טו, ד.

160 ואתחנן ה, כה.

161 ברכות לג, ב. וש"נ. פירש"י עקב יו"ד, יב.

162 ח"ב קסג, א. הובא בתניא ספ"ט וספכ"ט.

163 משנה וברייאתא סוף מס' קידושין.

164 אף שבפשטות י"ל שהלשון "עמוד" הוא בניגוד לשיבה

שכיבה או רכיבה.

165 דוגמא לדבר - בשנת השמיטה, שהשביטה מעבודת

האדמה (ענין של שלילה) קשור עם עליית העולמות (דרמ"צ לה,

- 1 הכתוב - שהולכים לקרוא בתפילת מנחה - "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם
2 גו' טפכם", עדי קיום היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו גו'".
3 וכן תהיה לנו - על-ידי מעשינו ועבודתנו בכל הענינים האמורים לעיל, ובאופן ד"עבדת את ה' אלקיך
4 בשמחה ובטוב לבב", "שמח נפש עבדך"¹⁷³,
5 ועד לשלימות השמחה - "שמחת עולם על ראשם"¹⁷⁴.

* * *

- 6 לו. בנוגע לפרקי אבות שלומדים בשבת ח"י אלול, פרק ג' ופרק ד' - יש לומר, שהם כנגד שני
7 הענינים שבח"י אלול, חסידות הכללית וחסידות חב"ד. ובהקדמה - שלימוד פרקי אבות קשור עם גילוי
8 החסידות, שהרי פרקי אבות הם "מילי דחסידותא"¹⁷⁵, מדת חסידות, לפני משורת הדין.
9 ובביאור הקשר והשייכות ד"מילי דחסידותא" לשבתות הקיץ דוקא - יש לומר, על-פי הידוע¹⁷⁶
10 שעבודת ה' היא בנקל יותר בימות הקיץ מפני תוקף הגילוי ד"שמש הוי"¹⁷⁷, כמובן גם מדברי המדרש¹⁷⁸
11 בביאור החילוק שבין ימות הקיץ לימות החורף, על-פי המשל של "בנות נשואות למקום קרוב, ובנות
12 נשואות למקום רחוק".
13 ויש לומר, שלימוד פרקים ג' וד' בשבת ח"י אלול בקביעות שנה זו, הוא כנגד שני הענינים בגילוי
14 החסידות ("מילי דחסידותא") - חסידות הכללית וחסידות חב"ד, כפי שבאים שניהם יחדיו, כמרומו
15 בלימוד שני הפרקים בהמשך אחד.

16 לז. ביאור הענין:

- 17 החילוק שבין מספר ג' (פרק ג') למספר ד' (פרק ד') הוא¹⁷⁹ - על-פי המבואר בגמרא¹⁸⁰ שגימ'ל
18 דל"ת הוא ענין "גמול דלים", היינו, שמספר ג' מורה על ההשפעה מלמעלה ("גמול"), בחינת האורות,
19 שהם במספר ג', ומספר ד' מורה גם על ההמשכה בכלי המקבל ("דלים"), בחינת הכלים, שהם במספר
20 ד'. [וכפי שמצינו במקדש (שממנו נשתלשלו כל עניני העולם) - החילוק שבין מנורה, ענין האור, שהיו
21 לה ג' רגלים¹⁸¹, לבין השולחן שהיו לו ד' רגלים, מצד ההמשכה למטה עד לעניני אכילה כו'. ועל-דרך-זה
22 ב'מרכבה', ששלימותה שישנו גם רגל הרביעי, דוד מלכא משיחא¹⁸². ודוגמתו בעולמות - אצילות-
23 בריאה-יצירה ("כל הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו יצרתיו"¹⁸³), הם במספר ג', ועל-ידי ההמשכה בעשיה
24 ("אף עשיתיו"¹⁸⁴, לאחר הפסק ד"אף"), נעשה מספר ד']. וענין זה מרומז גם בהתחלת כל פרק:

- 25 התחלת פרק ג' - "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה", היינו, שמצד ההסתכלות
26 (התבוננות עמוקה כו') ב"שלשה דברים", בחינת ג', היינו, כפי שהענינים הם למעלה - אזי נשללת
27 האפשרות לענין של עבירה (אפילו "לידי עבירה"¹⁸⁵).

- 28 והתחלת פרק ד' - "איזהו חכם.. איזהו גיבור.. איזהו עשיר.. איזהו מכובד", ד' ענינים, ובפרטיות:
29 "חכם גיבור ועשיר" קאי על בחינת חכמה-בינה-דעת או חסד-גבורה-תפארת¹⁸⁶, ו"מכובד" קאי על בחינת
30 המלכות¹⁸⁶.

- 31 ויש להוסיף ולהמתיק - שחילוק זה מרומז גם במספר המשוניות שבכל פרק (על-פי החלוקה בסידורו

180 שבת קד, א.
181 ראה צפע"נ עה"ת ר"פ ויצא.
182 זהר ח"א רמח, ב. ח"ג רסב, ב. ועוד.
183 ישעי' מג, ז.
184 ראה ביאורים לפרקי אבות ע' 80. 113.
185 ע"ד ב' הפירושים ב"לתהלה ולשם ולתפארת", כנ"ל
סל"ב.
186 ביאורים לפרקי אבות ס"ע 118 ואילך.

173 תהלים פו, ד.
174 ישעי' לה, יו"ד.
175 ראה ב"ק ל, א.
176 סד"ה ביום השמע"צ תרל"ב, עזר"ת (הא' - סה"מ
עזר"ת ע' לח). לקו"ש ח"א ע' 4.
177 תהלים פד, יב. שעויה"א רפ"ד.
178 שהש"ר פ"ז ב (ב). ד"ה להבין ענין שמח"ת תשל"ח.
179 ראה לקו"ש ח"ז ע' 201 ואילך. ח"ח ע' 322 ואילך.
וש"נ.

1 של רבינו הזקן¹⁸⁷, בעל יום ההולדת): בפרק ג' - י"ח (ח"י) משניות, בחינת היסוד¹⁸⁸, משפיע ("גמול"),
 2 ובפרק ד' - כ"ב משניות, כנגד כ"ב אותיות התורה שבהם נברא העולם ככ"ה באלול (בשבת הבאה), כה
 3 הוא בחינת המלכות, מקבל ("דלים"). וחיבורם יחד הוא ענין "ואמרתם כה לחי"¹⁸⁹, חיבור "יסוד'
 4 ו'מלכות', כהכנה לראש-השנה, ש"התקשרות ויחוד זה, זהו בראש-השנה שבו נברא האדם"¹⁹⁰.
 5 [ונוסף לזה, ישנו גם הענין של פרק חמישי ופרק ששי שלומדים בשבת שלאחרי-זה, כ"ה אלול -
 6 כפי שיתבאר בעזר השם-יתברך בהתוועדות הבאה].
 7 ועל-פי האמור לעיל שהחסידות הכללית הוא ענין ההמשכה מלמעלה למטה, וחסידות חב"ד הוא
 8 ענין העלאה מלמטה למעלה - נמצא, שהחסידות הכללית, ההמשכה מלמעלה, שבזה מודגש בעיקר בחינת
 9 המשפיע, הוא ענין מספר ג' (פרק שלישי), וחסידות חב"ד, העלאה מלמטה, שבזה מודגש בעיקר בחינת
 10 המקבל, הוא ענין מספר ד' (פרק רביעי). ולימוד פרקים ג' ד' בהמשך אחד בשבת פרשת כִּי־תבוא ח"י
 11 אלול (יום הולדת את שני המאורות הגדולים) - מורה על חיבור החסידות הכללית עם חסידות חב"ד,
 12 כנ"ל בארוכה.
 13 לח. ועל-ידי ההוספה במעשינו ועבודתנו בכל הענינים האמורים לעיל, באופן ד"הרבה להם תורה
 14 ומצוות" (כפי שמסיימים לאחרי אמירת פרקי אבות) - באים לתכלית השלימות ד"גידיל תורה ויאדיר"¹⁹¹,
 15 "דרוש וקבל שכר"¹⁹², הן בנגלה שבתורה, והן בנסתר שבתורה ("שני אור").
 16 ואז מתגלה גם המעלה העצמית של כל אחד ואחד מישראל - "ישראל אשר כן אתפאר"¹⁹³, ובלשון
 17 המשנה שאומרים לפני פרקי אבות: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר¹⁹⁴ ועמך כולם צדיקים
 18 לעולם ירשו ארץ, נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", דקאי על עולם התחיה¹⁹⁵.
 19 ולהעיר, מהשייכות המיוחדת לחודש אלול - שהרי אחד הראשי-תיבות של "אלול" הוא: "לה"¹⁹⁶
 20 ויאמרו לאמר אשירה"¹⁹⁷, שבה נרמז ענין תחיית המתים ("כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא") - "שר
 21 לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה"¹⁹⁸.
 22 ואז יהיה גם ענין השמחה והשירה בשלימות - "שירה העשירית"¹⁹⁹, "אז ישיר משה ובני ישראל
 23 גוי"¹⁹⁶, כי יקיים היעוד²⁰⁰ "הקיצו ורננו שוכני עפר", כולל גם "רעים האהובים" הנ"ל (בשמחת נישואין
 24 של י"ג אלול), ובאופן ד"שמח תשמח", עד לשלימות השמחה (שלמעלה גם מתענוג הבלתי-מורכב,
 25 בחינת "רעוא דרעוין" של מנחת שבת²⁰¹ (כנ"ל במאמר)), ביחד עם "סימן טוב ומזל טוב", ממש ממש
 26 במהרה בימינו.

* * *

27 לט. בהמשך להאמור לעיל (ס"ב) שח"י אלול מכניס 'חיות' ב'אלול' - יש לעורר עוד פעם אודות
 28 ההוספה בכל עניני עבודת חודש אלול, הכוללים את כל עניני העבודה, ג' קוין תורה עבודה
 29 וגמילות-חסדים, בהקדמת התשובה, וכן ענין הגאולה, היינו, הציפיה והבקשה כו' על הגאולה, "לישועתך
 30 קוינו כל היום". וכאן המקום לעורר גם אודות מגביות של צדקה בקשר ובשייכות לימי סגולה אלו -
 31 ח"י אלול וכיוצא בזה.

(193) ישעי' מט, ג.
 (194) ישעי' ס, כא.
 (195) ראה לקו"ש ח"י ע' 344. וש"נ.
 (196) בשלח טו, א.
 (197) פע"ח שער ר"ה פ"א.
 (198) סנהדרין צא, ב. מכילתא ופירש"י עה"פ.
 (199) מכילתא שם. תנחומא שם יו"ד. תרגום שה"ש בתלתו.
 (200) ישעי' כו, יט.
 (201) ראה המשך תרס"ו ריש ע' תקמה.

(187) ונפק"מ לדינא - ע"פ מ"ש ה'חלקת מחוקק' (אה"ע
 סל"ח סק"מ) בדין המקדש את האשה על מנת שאני יודע לשנות,
 די"ל שמספיק (וצריך) ג' משניות (וראה לקו"ש ח"ד ע' 1175
 הערה 1).
 (188) ראה ספר הליקוטנים (דא"ח להצ"צ) ערך מספרים ח"י
 (ע' תתקעח). וש"נ.
 (189) ש"א כה, ו.
 (190) לקו"ת נצבים מז, ב.
 (191) ישעי' מב, כא. חולין סו, ב.
 (192) סוטה מד, א. וש"נ.

- 1 וכמו כן יש לעורר בנוגע לענין החינוך - בקשר עם התחלת שנת הלימודים בימים אלו - להשתדל
 2 ככל האפשרי שילדי ישראל בכל מקום ומקום יקבלו חינוך הכשר, עד לחינוך על טהרת הקודש.
 3 ולהעיר גם משייכות חינוך ילדי ישראל, לעבודת ההכנה לראש-השנה - שהרי השופר דראש-השנה
 4 קשור עם השופר דמתן-תורה²⁰² (כמודגש בנוסח ברכת שופרות), ובמתן-תורה מודגש ביותר ענין החינוך
 5 - "בנינו ערבים בעדנו"²⁰³.
 6 ויהירצון - והוא העיקר - שמהשופר של מתן-תורה ושל ראש-השנה נזכה בקרוב ממש ל"שופר
 7 גדול" דלעתיד-לבוא - "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול"²⁰⁴.
 8 מ. וכאן המקום לעורר גם אודות ענין הכנסת אורחים - בהמשך להכרזה לאחרי התפילה:
 9 מכיון שכבר מתחילים לבוא האורחים לחודש תשרי, על-מנת לשהות בארבע אמותיו של כ"ק מו"ח
 10 אדמו"ר נשיא דורנו, ארבע אמות של תורה, של תפילה ושל צדקה, להשתטח על ה'ציון' שלו, וללמוד
 11 תורתו וכו' וכו' - יש להשתדל בכל פרטי הענינים דהכנסת אורחים בתכלית השלימות, בהתאם למאמר
 12 רבותינו ז"ל²⁰⁵ "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה".
 13 "ואני המתחיל" - על-ידי נתינת דבר מאכל גשמי מהתועודות זו בקשר עם פתיחת ה"הכנסת
 14 אורחים".
 15 ויהירצון שמ"הכנסת אורחים" נזכה לתכלית השלימות ד"הקבלת פני שכינה" - כאשר יקויים היעוד
 16 "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו", בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
 17 ואז, לא יצטרכו לסדר את ה"הכנסת אורחים" נאן - כי כולנו יחדיו, בתוככי כלל ישראל, נהיה אורחים
 18 בארצנו הקדושה (ולא רק אורחים, אלא גם בעל-בתיים, "לעולם ירשו ארץ"), בירושלים עיר הקודש ובבית
 19 המקדש, שיבנה במהרה בימינו ממש.
 20 מא. ועוד לפני-זה, בסוף זמן הגלות, נותן הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל כל המצטרך לו,
 21 כולל ובמיוחד - בקשר לימי ההכנה לראש-השנה - ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה,
 22 שנה מבורכת בכל עניני ברכות,

שנת אורה,

שנת ברכה,

שנת גדלות,

שנת דיצה,

שנת הוד והדר,

שנת ועד טוב,

שנת זכיות גדולות,

שנת חיים וחסד,

שנת טובות גדולות,

שנת יעוד טוב,

שנת כניסת כל הגליות,

שנת לומדות,

204 ישע"י כז, יג. וראה ד"ה והי' ביום ההוא בלקו"ת דרושים
 לר"ה נח, א ואילך.

205 שבת קכז, א. וש"נ. רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ב.

202 ראה אבודרהם טעמי התקיעות בשם הרס"ג ("והענין
 השלישי").

203 ראה תנחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד (א).

שנת משיח צדקנו,

שנת נסים גדולים,

שנת עבודה בשמחה וטוב לבב ושנת עז,

שנת פרות,

שנת צדקה ושנת ציון (גאולת ציון בקרוב ממש),

שנת קוממיות,

שנת רוממות,

שנת שמחה וששון,

שנת תהלה, תפלה, תורה ותשובה,

- והעיקר - שנת גאולה ובנין בית־המקדש, "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך",¹
 בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו ממש.²
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.³
 אחר־כך התחיל לנגן ניגון "הקפות" לאביו הרלווי"צ ז"ל].⁴

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

הַמּוֹרָה מִחֶנֶק, שֶׁכֵּן שְׂרִיפָה נִיתְּנָה לְבַת כֶּהֵן שְׂוִינְתָּהּ. וּמֵאִי חוּמְרָא,²³
 כְּדֹאמְרֵן לְעִיל, שְׁכֵן מַחְלַלַת בֵּית אַבִּיָּה.²⁴
 דוּחָה הַגְּמָרָא: אֲדַרְבָּה נֶאמַר שְׁחֶק הַמּוֹר מִשְׂרִיפָה שֶׁכֵּן חֲנֵק נִיתֵן²⁵
 לְמִכָּה אֶבְיָו וְאִמּוֹ. וּמֵאִי חוּמְרָא, שֶׁכֵּן הוֹקֵשׁ כְּבוֹדֵם לְכַבּוֹד הַמְּקוֹם.²⁶
 מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא בֵּאוּפֵן אַחַר: לְמִדֵּים זֹאת מְדַאֲפְקִיָּה רַחֲמֵינָא²⁷
 לְנִשְׂוֹאָה כַּת כֶּהֵן שְׂוִינְתָּה מִכְּלָל נִשְׂוֹאָה כַּת יִשְׂרָאֵל שְׂוִינְתָּה, שֶׁאִף²⁸
 בַּת כֶּהֵן נִשְׂוֹאָה הִיָּתָה בְּכֻלָּל מַה שֶׁנֶּאמַר (ויקרא כ"ט) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף²⁹
 אֶת אִשְׁתּוֹ אִישׁ וְגו' מוֹת יוֹמֵת', וּסְתֵם מִיָּתָה כֶּחֵנֶק, וְבֵא הַכְּתוּב³⁰
 וְהַחֲמִיר עַל בַּת כֶּהֵן וְהוֹצִיאָהּ מִחֶנֶק לְשִׂרְפָּה, כַּמְבוּאָר לְעִיל, שֶׁמֶע³¹
 מִיָּנָה שֶׁשְׂרִיפָה הַמּוֹרָה מִחֶנֶק, כִּי אִם חֲנֵק חֲמוּר יוֹתֵר, הֵיאֵךְ הַקִּילָה³²
 תּוֹרָה עַל בַּת כֶּהֵן שְׂוִינְתָּה שִׂיָּהָ עוֹנֶשָׁה שְׂרִיפָה.³³
 הַגְּמָרָא מִבְּאֵרַת מִנִּין לְמִד רַבִּי שֶׁמֶעוֹן שְׂרִיפָה חֲמוּרָה מִזֶּה: ³⁴
 שְׂרִיפָה הַמּוֹרָה מִסִּיף, שֶׁכֵּן שְׂרִיפָה נִיתְּנָה לְבַת כֶּהֵן שְׂוִינְתָּה. וּמֵאִי³⁵
 חוּמְרָא, כְּדֹאמְרֵן לְעִיל, שֶׁמַּחְלַלַת בֵּית אַבִּיָּה.³⁶
 דוּחָה הַגְּמָרָא: אֲדַרְבָּה נֶאמַר שְׁסִיף הַמּוֹר מִשְׂרִיפָה, שֶׁכֵּן סִיף נִיתֵן³⁷
 לְאִנְשֵׁי עִיר הַנְּדַחְתָּ, וּמֵאִי חוּמְרָא בְּעִיר הַנְּדַחְתָּ שְׁמוּכָה מִכָּךְ שְׁסִיף³⁸
 חֲמוּר מִשְׂרִיפָה, שֶׁכֵּן מְמוֹנֵם אֲבָר, וּמוֹזָה שֶׁהַחֲמִירוֹ עֲלֵיהֶם מִשְׁמַע³⁹
 שֶׁאִף הַמִּיתָה הָאֲמוּרָה בְּהֶם חֲמוּרָה בְּיוֹתֵר.⁴⁰
 מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא בֵּאוּפֵן אַחַר: אֲמַרְתָּ מִסְּבָרָא, וְכִי אִיזָה כַּת מְרוּבָּה⁴¹
 - אִיזָה עוֹן יוֹתֵר חֲמוּר, כַּת הַמְּדִיחִם אַחֲרֵים לְעַבּוּדָה זֶרָה, אוֹ כַּת⁴²
 הַנִּיבָּח וְעוֹבֵד עַבּוּדָה זֶרָה,⁴³

שְׂרִיפָה הַמּוֹרָה מִסְּקִילָה, שֶׁכֵּן שְׂרִיפָה נִיתְּנָה לְבַת כֶּהֵן שְׂוִינְתָּה,¹
 וּמֵאִי חוּמְרָא שֶׁל זֹנוּת בַּת כֶּהֵן יוֹתֵר מִשְׂאֵר עוֹנוֹת, שֶׁכֵּן כַּכֵּן הִיא²
 מַחְלַלַת אֶת כְּבוֹד אֶבְיָה.³
 דוּחָה הַגְּמָרָא: אֲדַרְבָּה נֶאמַר שְׁסִיף הַמּוֹרָה מִשְׂרִיפָה, שֶׁכֵּן סִיף⁴
 נִיתְּנָה לְמַעֲרָף וְלְעוֹבֵד עֲבוֹדַת בּוֹכְבִּים, שֶׁהֵן מִן הָעֵבְרִית הַחֲמוּרוֹת⁵
 בְּיוֹתֵר, וּמֵאִי חוּמְרָא - וּמֵהִי חוּמְרָתָן, שֶׁכֵּן הַעוֹשָׂה אוֹתָן הֵרִי הוּא⁶
 פּוֹשֵׁט יָדוֹ בְּעֵיקְרָה.⁷
 מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא בֵּאוּפֵן אַחַר: רַבִּי שְׁמַעוֹן סַבַּר שְׂרִיפָה חֲמוּרָה⁸
 מִסְּקִילָה, שְׁכֵן הוּא הוֹלֵךְ לְמַעֲרָבָה - לְשִׁיטְתוֹ, דְּחֻלַּק עַל רַבֵּן וְאִמְר⁹
 לְקַמֵּן (ע"ב), אֲחַת בַּת כֶּהֵן אֲרוּסָה וְאֲחַת בַּת כֶּהֵן נִשְׂוֹאָה יִצְאָה¹⁰
 לְשִׂרְפָּה, כְּלוּמַר, מַה שֶׁמְצִינּוּ בַּבַּת כֶּהֵן הַמּוֹנָה שֶׁהוֹצִיאָה תּוֹרָה אֵת¹¹
 דִּינָה מִכְּלָל דִּין יִשְׂרָאֵלִית הַמּוֹנָה, וְקִבְעָה שְׂדִינָה בְּשְׂרִיפָה, אִין זֶה¹²
 דוּוֹקָא בְּנִשְׂוֹאָה שֶׁהוֹצִיאָהּ מִחֶנֶק לְשִׂרְפָּה וְכַפִּי שֶׁסַּבְּרוּ רַבֵּן¹³
 לְעִיל, אֲלֵא אִף בַּת כֶּהֵן אֲרוּסָה יִצְאָה מִכְּלָל סִיף הָאֲמוּר¹⁴
 בְּאֲרוּסָה יִשְׂרָאֵלִית 'הוֹצִיאָהּ אֶת הַנְּעִרָה וְגו' וְסִקְלוּהָ אֲנָשֵׁי עִירָה¹⁵
 בְּאֲבָנִים וְנָתְתָה' (דברים כב כא), לְכֻלָּל שְׂרִיפָה שֶׁנֶּאמַר (ויקרא כ"ט) 'וְבַת'¹⁶
 אִישׁ כֶּהֵן כִּי תַחַל לְזֹנוֹת וְגו' בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף'. וּמְדַאֲפְקִיָּה רַחֲמֵינָא -¹⁷
 וּמוֹזָה שֶׁהוֹצִיאָהּ תּוֹרָה לְאֲרוּסָה כַּת כֶּהֵן שְׂוִינְתָּה מִכְּלָל אֲרוּסָה כַּת¹⁸
 יִשְׂרָאֵל שְׂוִינְתָּה, מִסְּקִילָה לְשִׂרְפָּה, שְׁמַע מִיָּנָה שֶׁשְׂרִיפָה הַמּוֹרָה¹⁹
 מִסְּקִילָה, כִּי אִם סִיף הִיָּתָה חֲמוּרָה יוֹתֵר, הֵיאֵךְ הַקִּילָה תּוֹרָה עַל²⁰
 בַּת כֶּהֵן שְׂוִינְתָּה שִׂיָּהָ עוֹנֶשָׁה בְּשְׂרִיפָה.²¹
 הַגְּמָרָא מִבְּאֵרַת מִנִּין לְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׂרִיפָה חֲמוּרָה מִחֶנֶק: שְׂרִיפָה²²

לקוטי שיחות פרשת כי-תבוא – ח"י אלול כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

18 מהן לאחר ירושה וישיבה¹¹, מובן, שאם זהו פירוש
19 המילים בכל מקום, הרי ברור שענין זה נכלל
20 במשמעותה של המילה "תבוא" בעצמה.

21 יתר-על-כן: ב"ירושה וישיבה" אין הכוונה ליחיד,
22 שלאחר שהוא מקבל את חלקו הוא חייב בהבאת
23 בכורים, אלא לאחר י"ד שנה¹² שכבשו וחלקו¹³ את
24 ארץ ישראל כולה. נוכפי שכבר הוסבר¹⁴ הדיוק בלשונו
25 של רש"י האומר בתחילת פרשתנו "מגיד שלא נתחייבו
26 בכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה", ואינו אומר
27 כלשון הפסוק "לאחר ירושה וישיבה", שבכך הוא
28 מדגיש שב"וירשתה וישבת בה"¹⁵ הכוונה היא כאן
29 לכיבוש וחלוקת הארץ כולה (שהיתה לאחר י"ד שנה¹²).

30 יוצא, שגם ענין זה של "וירשתה וישבת בה", נרמז
31 במשמעות המילה "תבוא".

ג.

"ביאה" - כניסה מושלמת

32 ההסבר לכך הוא: משמעותה האמיתית של "ביאה"
33 היא – כניסה מושלמת, כמאמר חז"ל¹⁶ "ביאה במקצת
34 לא שמה ביאה". אם חסר אפילו מעט מאוד לשלמות
35 הכניסה, הרי אין זו "ביאה" במלוא משמעותה¹⁷. כשם
36 שביאה במים – "וטהרה"¹⁸, טבילה, צריכה להיות
37 בשלמות, כך שאפילו השערות יבואו במים¹⁹.

(15) כי הלשון "ירושה וישיבה" אפשר לפרש (ע"ד הפשט) גם על
היחיד (עכ"פ במצות אלו שחיובן על כל יחיד ויחיד בפ"ע) – כמשג"ת
בלק"ש שם (ע' 154).

(16) חולין לג, ב. ועיי"ש תוד"ה דכולי.

(17) כי גם ביאת רוב שמה ביאה (תוד"ה אפילו – שבועות יז, ב).
ובכור"כ ענינים צ"ל דוקא כולו (שמה מובן שבענינים שדי רובו – אין
זה שלימות, כ"א ככולו בכ"ף הדמיון). וראה צפע"נ כללי התהומ"צ מע'
רוב שבחיטה.

(18) ראה שמיני יא, לב (לענין טבילת נזי): "במים יובא גר וטהר".
ובתור"כ שם: כולו כאחת, יכול מקצתו ת"ל (אמור כב, ז) ובא השמש
וטהר מה כו' ביאת שמשו כולו כאחת אף כאן ביאת כלי כולו כאחת:
אמור כב, ר"ז: "רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר", ועפמש"כ בתור"כ
שם (הובא בכ"י ובי"ח יו"ד ר"ס קצח): כי אם רחץ בשרו, יכול יהי'
מרחיץ אבר אבר ת"ל ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולן כאחת אף
במים כולן כאחת. וראה זבחים כו, סע"א: בבואם אל אוהל מועד עד
שיבוא כולו לאוה"מ (גם שער).

(19) עירובין ד, ב. סוכה ו, סע"א. ב"ק פב, סע"א.
ולכאורה בש"ס (ב"ק שם) הלימוד הוא בנוגע לחציצה דדוקא רוב
ומקפיד מעכב כו',

אבל בשו"ת הצ"צ יו"ד (סקנ"ח ס"א): . . מ"מ כשלא הי' משהו
תוך המים משמע לכ"ע מדאורייתא הוא. וכ"נ מ"ש אזור"ד הגאון נ"ע
בסוף הל' גדה שלו בדיני תקוני מקוה וז"ל בכדי שלא יהי' שעה צף על

א.

בפרשת כי-תבוא רמזו תוכנו של ח"י אלול

1 ח"י אלול, יום הולדתם של "שני המאורות
2 הגדולים"¹ – הבעל-שם-טוב², מייסד תורת החסידות
3 הכללית, ואדמו"ר הזקן³, מייסד תורת חסידות חב"ד
4 – חל תמיד בסמוך⁴ לשבת פרשת כי-תבוא, או בשבת
5 פרשת כי-תבוא עצמה.

6 כיוון שכל מועדי השנה ("מועד" מלשון "מועד"
7 – זמן בעל תוכן מיוחד) רמוזים בפרשות התורה
8 הנקראות בתקופה שבה הם חלים⁵, יש לומר, שבפרשת
9 כי-תבוא רמוזה משמעותו של ח"י אלול (ובמיוחד
10 כאשר הוא נקרא "יום-טוב" ו"מועד", כידוע⁶).

ב.

בשם "תבוא" רמזו הענין של "לאחר ירושה וישיבה"

11 שמה של פרשתנו, שבו נכלל תוכנה של הפרשה
12 כולה, כידוע⁷, הוא – (כי⁸) תבוא. פירושן של המילים
13 "תבוא אל הארץ" הוא "לאחר ירושה וישיבה", וזאת
14 לא רק בפרשתנו, כאשר הפסוק מפרט "וירשתה וישבת
15 בה", אלא, כדברי חז"ל⁹, בכל מקום ששם כתוב הצירוף
16 "כי תבוא" (וכדומה¹⁰) פירושו "לאחר ירושה וישיבה".
17 למרות שהדבר נלמד מכך ש"פרט לך הכתוב באחד

(1) ספר השיחות תש"ג ע' 141. 142. 146. ועוד.

(2) שנת נח"ת.

(3) שנת קה"ת.

(4) לפעמים בשבוע דש"פ תבא (קביעות שנה זו – תשל"ז),
ולפעמים – בשבוע שלאחריו (לדוגמא בשנת תשל"ה), שגם אז "מתברך"
הוא מש"פ תבא.

(5) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(6) ראה בארוכה סה"ש שם ע' 140 ואילך. סה"ש תש"ה ע' 122
ואילך. ועוד.

(7) וראה בארוכה בענין השמחה ביום הולדתם של צדיקים – לקו"ש ח"ה
ע' 86 שוה"ג להערה 1, וש"נ. וראה ג"כ בענינו (ח"י אלול): סה"ש תש"ג
ע' 89 ואילך. שם ע' 186 ואילך.

(8) ראה לקו"ש ח"ה ע' 58 ואילך ובהסגן שם. ועוד.

(9) כ"ה בטאור"ח סו"ס תכה. וברמב"ם "סדר תפלות" – "ויהי כי
תבא". ואכ"מ.

(10) קידושין לו, ב. פרש"י שלח טו, יח.

(11) ראה פרש"י שלח שם (ע"פ ספרי עה"פ. הובא בפרש"י קידושין
שם ד"ה מידי. ועוד).

(12) קידושין שם. פרש"י שלח שם.

(13) זבחים קיח, ב. פרש"י ראה יב, ח.

(14) ראה פרש"י ד"ה אבל חדש, ללמדך, והרי שבת – קידושין שם, א.

(15) ראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ט ע' 152 ואילך.

שידועה²⁵ תשובת המשיח לבעל-שם-טוב, ש"אתי 31
 מר"ל-לכשיפוצו מעינותיך חוצה". מוסבר בספרי 32
 קבלה²⁶ שעד לביאת המשיח כל ה"גילויים" בעולם הם 33
 גילויים של "חיצוניות עתיק" בלבד, והמשיח יביא 34
 לגילוי "פנימיות עתיק". 35
 וכיון שבהכנה צריך להיות משהו "מעין" הענין 36
 שאליו היא מהווה הכנה, הרי יש לומר²⁴, שהחסידות 37
 מביאה ל"פנימיות" בעבודת האדם בתורה ומצוות, 38
 ולפיכך היא מביאה לגילוי "פנימיות"²⁷ האלקות – 39
 "פנימיות עתיק"²⁸. 40

ה.

ההבדל בין פעולה ב"פנימיות" לבין פעולה ב"חיצוניות"

ההבדל בין "פנימיות" לבין "חיצוניות" אצל אדם 41
 הוא בפשטות, ש"פנימיות" היא כפי שהאדם כלפי עצמו, 42
 ו"חיצוניות" היא כפי שהוא כלפי חוץ, כלפי ה"זולת". 43
 ההבדל שבהשפעתם על עבודת האדם הוא: 44
 כאשר אדם מבצע פעולה רק בחיצוניות – אין הוא 45
 שקוע בכל "עצמיותו" ו"פנימיותו" בפעולה, אלא רק 46
 בחיצוניותו, ואף זאת רק ב"דרגה" שיש לה קשר לענין 47
 שמחוצה לה, ולכן הוא ופעולתו נשארים שני דברים 48
 נפרדים. 49
 אך כאשר אדם מבצע פעולה בפנימיותו, הרי הוא 50
 שקוע בתוכה, וכיון שמצד פנימיותו אין שום פינה 51
 שהיא מחוצה לו, הרי יוצא, שבעשותו דבר בפנימיות 52
 הרי כל-כולו מתאחד עם הדבר, והם כמציאות אחת²⁹. 53

ו.

חידושה של החסידות - התאחדות היהודי עם תורה ומצוות

וזהו החידוש של גילוי החסידות: 54
 החסידות (ופנימיות התורה בכלל, הנקראת³⁰ 55

לפיכך פירושה של "תבוא" הוא "לאחר ירושה 1
 וישיבה", כי רק אז זוהי כניסה מושלמת לארץ ישראל, 2
 באופן של התיישבות. יתר-על-כן: מפני אחדות ישראל, 3
 הרי כל עוד לא התיישבו כל ישראל, הצריכים 4
 להתיישב בארץ-ישראל²⁰, פגום משהו ב"תבוא" של 5
 כל יהודי²¹ בפני עצמו, למרות שהוא כבר "לאחר 6
 ירושה וישיבה" של חלקו. לכן ה"ביאה" האמיתית 7
 לארץ ישראל היא רק לאחר כיבוש וחלוקת כל הארץ. 8
 זהו הקשר בין פרשת כי-תבוא לבין ח"י אלול: 9
 חידושה של תורת החסידות, שנתגלתה על-ידי הבעל- 10
 שם-טוב ואדמו"ר הזקן, הוא, שעל עבודת התורה 11
 והמצוות להתבצע באופן של "תבוא" – השתקעות 12
 מוחלטת בעבודה, ללא השארת פינה כלשהיא אצל 13
 האדם שאיננה חדורה בתורה ובמצוות, כדלהלן. 14

כשם שבענין של "תבוא" יש שני ענינים²²: (א) 15
 הענין הכללי של "תבוא". (ב) הפרטים שב"תבוא" – 16
 "וירשתה וישבת בה", 17
 כך קיימים גם בח"י אלול שני ענינים דומים²²: (א) 18
 יום הולדתו של הבעל-שם-טוב, מייסד החסידות 19
 (ב) יום הולדתו של אדמו"ר הזקן, מייסד תורת 20
 חסידות חב"ד. 21

ההבדל ביניהם הוא, כפתגמו של כ"ק מורי וחמי 22
 אדמו"ר²³, שהבעל-שם-טוב הראה כיצד צריך לעבוד 23
 את הקדוש-ברוך-הוא, שזהו כענין הכללי של "תבוא", 24
 ואילו אדמו"ר הזקן הראה כיצד אפשר לעבוד את 25
 הקדוש-ברוך-הוא. כלומר, כיצד לבצע זאת בפועל, 26
 בפרטיות, בדומה ל"וירשתה וישבת בה", כפי שיוסבר 27
 להלן בסעיף י'. 28

ד.

החסידות - כהכנה לביאת המשיח

הדבר יובן על-ידי הדברים הידועים²⁴, שגילויה של 29
 תורת החסידות מהווה הכנה לביאת המשיח, כפי 30

פני המים אפילו משהו ח"ו עכ"ל משמע שהוא מדאורייתא. ובשוריו
 טהרה ליו"ד ר"ס קצח: אם נשאר כ"ש מהגוף או מן השערות חוץ למים
 לא עלתה אותו טבילה כלל מן התורה. ולא דמי להא דקיי"ל דמדאורייתא
 מעוטו ומקפיד עליו אינו חוצץ, דשאני התם דמ"מ הכל מכוסה במי מקוה
 כו'.

(20) משא"כ בני גד ורואבן וחצי שבט המנשי.

(21) ראה לקו"ש שם ע' 155. וע"ש, שעפ"ז מתורצת התמי גדולה:
 הבאת ביכורים ענינה הודי' לה, שאינו "כפוי טובה" (פרשי' פרשתנו כו,
 ג) – וא"כ צ"ל מחוייב בזה תניף כשמקבל הטובה, יתחייב היחיד
 בכבורים להודות לה' כו' תיכף כשמקבל חלק בארץ ויש לו פירות?

(22) ראה ג"כ לקו"ש שם ע' 158-160. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט
 ע' 250 ס"ב ואילך.

(23) "התמים" חוברת ב' ע' נח [עו, ב]. סה"מ תש"ח ע' 292.
 (24) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף ד' ואילך.
 (25) אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בסו"ס בן פורת יוסף. ובכ"מ.
 (26) פע"ח שער הק"ש רפט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו.
 (27) ואמיתית ענין ה"פנים" הוא ב"עתיק", שכולו פנים ואין בו בחי'
 אחוריים כלל – ראה לקו"ת חקת נט, ב. ובכ"מ.
 (28) ראה ד"ה פדה בשלום העת"ר (בהמשך תער"ב ח"ב) בענין
 ד"חסיד" שהוא המשכת אור חדש מפנימיות הכתר, בחי' פנימית עתיק
 ממש – נת' בארוכה בקונטרס הנ"ל.
 (29) להעיר מספר השיחות ה"ש"ת (ע' 52): כלל ידוע אַז כל עצמי
 פנימי כו'.
 (30) זח"ג קנב, א.

29 העולם למציאות אחת עם האלקות, כביכול – "אין
30 עוד מלבדו"³⁶.

ח.

החסידות הכללית והסידות חב"ד, בדומה לחיות הכללית והחיות הפרטית

31 בחיות האדם המתפשטת בגוף, יש שתי דרגות³⁷:
32 א) החיות הכללית, המחיה את כל הגוף, כולל כל
33 איבריו, באופן שווה. בחיות זו אין שוני בין איבר אחד
34 למשנהו.

35 ב) החיות³⁸ הפרטית, המותאמת לכל איבר לפי
36 תכונותיו. (מצד חיות זו מכונה³⁹ העקב שברגל "מלאך
37 המוות" שבאדם, כיון ששם אין ניכרת החיות בגלוי).
38 ויש לומר שההבדל בין "חיות" החסידות שנתגלתה
39 על-ידי הבעל-שם-טוב, לבין ה"חיות" שנתגלתה על-
40 ידי אדמו"ר הזקן, דומה להבדל שבין שתי דרגות
41 החיות הנ"ל⁴⁰:

42 הבעל-שם-טוב גילה חיות כללית בתורה ומצוות,
43 שהתבטאה, בכלליות, בענין האמונה, ולמרות
44 שהאמונה חודרת לכל כוחות הנפש ומשפיעה אליהם
45 באופן של חיות, החודרת לחלוטין, כנאמר⁴¹ "וצדיק
46 באמונתו יחיה", בכל זאת אין חיות האמונה מחיה כל
47 איבר בהתאם לענינו הפרטי אלא מצד הענין הכללי
48 שבו, הקשור לאמונה של הנשמה,

49 בדומה לחיות הכללית החודרת לכל האיברים
50 ומאוחדת בם, אך איננה קשורה לענין הפרטי של כל
51 איבר, אלא לנקודה הכללית של כולם, שהם חלק מן
52 הגוף⁴².

53 אך אדמו"ר הזקן הביא "חיות" בכל כח מכוחות
54 הנשמה, ובכל עבודה בתורה ומצווה, לפי תוכנו הפרטי
55 של כח זה, בדומה לחיות הפרטית המותאמת לכל
56 איבר לפי ענינו הפרטי. לכן קשורה עבודתו בחב"ד, כי

1 "נשמתא דאורייתא", מגלה את נקודת החיות³¹ של
2 היהודי בכל עניני תורה ומצוות. תכונתה של "חיות"
3 היא: התאחדות³² עם הדבר שאותו היא מחיה (בגוף
4 חי אין יותר איברים מאשר בגוף מת) – חיות בפועל
5 איננה מציאות נפרדת מן הדבר החי³³, אלא היא
6 נשמתו. כל חלקיק בגוף הוא חלקיק חי.

7 הסיבה לכך היא, שה"חיות" היא נשמתו ופנימיותו
8 של האדם, ולכן בכל מקום שאליו חודרת ה"חיות" הרי
9 היא מקיפה אותו וחודרת לכולו.

10 וזהו חידושה של החסידות בענין תורה ומצוות:
11 לימוד התורה וקיום המצוות יכולים להתבצע באופן
12 שהיהודי והתורה-ומצוותיה הם דברים נפרדים. אפילו
13 בשעת לימוד התורה, שבאמצעותו, כמוסבר בתניא³⁴,
14 נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו וכו' להיות
15 לאחדים..." עם הקדוש-ברוך-הוא, הרי זה רק לגבי
16 כוח השכל שלו.

17 ואילו החסידות דורשת ומורה את הדרך כיצד כל
18 אחד יכול לגלות את "פנימיותו" ו"חיותו" – ואז
19 נעשים היהודי והתורה-המצוות לדבר אחד³⁵.

ז.

ההסבר לכך שהחסידות היא הכנה לגילוי "פנימיות עתיק"

20 זהו ההסבר (בדרך האפשרי) לכך שהחסידות היא
21 הכנה לביאת המשיח, לגילוי "פנימיות עתיק":

22 כל דרגות ההשתלשלות, עד ל"חיצוניות עתיק"
23 מאפשרות מציאות שהיא "מחוץ" לעצמיות הקדוש-
24 ברוך-הוא, כביכול. לפיכך, אפילו כשהן מתגלות
25 בעולם, הרי אין הן שוללות לחלוטין את מציאותו.

26 אך "פנימיות עתיק" היא עצמיות האלקות, שמצידה
27 אין כלל מקום לשום דבר ש"מחוצה" לה. לכן, כאשר
28 מתגלה "פנימיות עתיק" בעולמות, הרי אז נעשה

(31) ראה קונטרס הנ"ל ס"ו ואילך. וראה ג"כ סה"מ תש"ח שם ס"ע
295 ואילך.

(32) כידוע (ד"ה כי עמך היש"ת פ"ב. ובכ"מ) שנפש גוף בערכם
זל"ז הם מהות ומציאות. וראה ג"כ ד"ה יחינו תש"א פ"ב. ועוד.

(33) כידוע (המשך תעריב ח"א פר"י. ועוד) דזה שהגוף חי הוא לא
מה שנמצא בו דבר יחיני כ"א שהוא עצמו חי. וראה ד"ה יחינו שם:
דההרגש כמו הרגש זולתו בענין החיים וזהי הוראה על החולי כו'.

(34) פ"ה.

(35) להעיר גם מלקו"ת בהר מ, ב"ד.

(36) ואתחנן ד, לה.

(37) ראה בארוכה ד"ה אשרינו היש"ת ספ"א ואילך. המשך ר"ה

תש"ח ספ"ב ואילך. ובכ"מ.

(38) כי נוסף על זה שבכל אבר יש כח פרטי השורה בו, יש ג"כ חיות
פרטי המיוחד לאבר ההוא (ראה המשך תרס"ו ע' רעו. סה"מ תש"ג ע'
14. ועוד).

(39) אדר"ג ספ"א. ועייג"כ נזיר נא, א ובתוס' ופי' הרא"ש שם.
(40) להעיר ג"כ ממשנת (לקו"ש ח"ב ע' 463 ואילך) בביאור ב'
הלשונות שבאגה"ק דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בנוגע ל"ט כסלו –
"אור וחיות נפשנו ניתן לנו".

(41) חבקוק ב, ד. וראה מכות בסופה. תניא פל"ג.

(42) ראה ס' הערכים חב"ד ע' אברים ס"א, וש"נ.

18 כך גם לגבי תורת חסידות חב"ד: דוקא על-ידי כך
19 שאדמו"ר הזקן הביא את חיות החסידות אל הכחות
20 הפרטיים של הנפש לפי תוכנם, הוא הביא לשלמותה
21 של תורת הבעש"ט⁴⁴ שמקיפה בזכות זאת גם את פרטי
22 הכחות.

י.

**תורת החסידות ותורת חסידות חב"ד רמוזות
בפרשת כִּי־תבוא**

23 וזהו הקשר בין ח"י אלול לבין פרשת כִּי־תבוא:
24 החיות הכללית של תורת החסידות הכללית רמוזה
25 בענין של "תבוא",
26 שמשמעותה (כדלעיל בסעיף ג') השתקנות מושלמות
27 בעבודת התורה והמצוות, הנגרמת על-ידי החיות
28 שמחדירה החסידות לעבודת התורה והמצוות.
29 לאחר מכן יש צורך בהבאת החיות הכללית אל
30 הכחות הפרטיים – "וירשתה וישבת בה" – הבאת
31 החיות הכללית של החסידות אל תוך ההתיישבות⁴⁵, אל
32 פרטי כחות הנפש, וזאת באמצעות תורת חסידות
33 חב"ד.

(משיחות ש"פ תבא, ח"י אלול, תש"ל, תשל"ג)

1 השכל ופעולתו היא תפיסת פרטי המושכל, באופן
2 שהוא "מתלבש" בכוחות הנפש ופועל במ פנימיותם
3 ובהתאם לתוכנו הפרטי של כל כח.

ט.

**החיות הפרטית היא החיות המושלמת, וכך
חסידות חב"ד**

4 לכאורה, החיות הפרטית היא בדרגה הנמוכה מן
5 החיות הכללית, שהרי: א) זוהי חיות מוגבלת יותר –
6 בהתאם לאיבר. ב) ההתבטלות של האיבר כלפי החיות
7 איננה חזקה כל-כך, כיון שהחיות מאפשרת ונותנת
8 מקום לענינו הפרטי⁴³. אך יש לחיות הפרטית יתרון על
9 פני החיות הכללית, עד כדי כך שמתרחש בו דבר
10 חדש, והוא:

11 עצם העובדה שהחיות הכללית איננה קשורה לענין
12 הפרטי של כל איבר, מוכיח שאין מתבטאת בו החיות
13 בשלמותה ממש, לכן הוא איננו חודר לענין הפרטי של
14 האיבר.

15 רק בחיות הפרטית, החודרת לאיברים גם לפי
16 ענינם הפרטי, באופן של חדירה מושלמת, מתבטאת
17 החיות בשלמותה ממש.

שם ועוד.

(45) ראה לקו"ש ח"ט שם, וש"נ.

(43) ראה סה"מ באתי לגני ע' מז.

(44) ראה ד"ה פדה בשלום תרפ"ה (בשם אביו כ"ק אדמו"ר
המורש"ב נ"ע – י"ט כסלו עטר"ת). וראה לקו"ש ח"ד ע' 1138 ובהערות

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

14 לשריפה, דין זה שלא נחלוק בבנותיהן של כהנים מ'ו'הם מ'קריבים
15 ו'היו ק'נ'ש' (ויקרא כא ו) נ'פ'ק'א [לומד זאת], שהרי בתחילת פסוק זה
16 כבר נאמר 'ק'ד'שים י'היו לאלהיהם', ומדוע נאמר שוב 'זהו קדש',
17 אלא לרבות אף בעלי מומין לקדושה, שעומדים בקדושתם אף
18 לאחר שנפל בהם מום, ואף בבנותיהן בקדושתן שאם זנו מיתתן
19 בשריפה.
20 ו'ר'בי י'ש'מע'אל הוצרך ללמוד זאת מ'בת ובת' ולא מכאן, דא'
21 מ'ה'היא – מ'ו'היו קדש' ה'נה א'מ'ינ'א ה'ני מ'יל' א'ינ'הו – רק כהנים בעלי
22 מומין עצמן תרבו שלא נתחללו מקדושתם, שלא נאמר שכיון
23 שפסולין לעבודה יהיו מותרין להיטמא למתים, א'כ'ל ב'נ'ו'תיהן של
24 כהנים בעלי מומין לא, ק'א מ'ש'מ'ע ל'ן ה'כתוב 'ובת כהן לרבותן.
25 שנינו בבבלייתא שרבי עקיבא דורש גזירה שוה 'אביה' 'אביה',
26 ואילו רבי ישמעאל אינו דורש כן. שואלת הגמרא: ו'ר'בי י'ש'מע'אל

1 שכונותו שהריבוי של 'בת ובת' מוציא מידי גזירה שוה זו, ולפיכך
2 הקשה עליו שאם אינך דורש גזירה שוה זו, מנין לך למעט את
3 הפנויה.
4 שואלת הגמרא: ו'ר'בי י'ש'מע'אל הסובר שרק ארוסה יצאת לשריפה
5 ולא נשואה, הא' 'בת ובת', הריבוי של הוא'ו יתירא, מא' ד'ר'יש
6 ב'יה. משיבה הגמרא: מ'י'פ'עי ל'יה ל'ב'ד'ת'ני – לדין ששנה א'ב'ו'הי
7 ד'ש'מ'וא'ל פ'ר א'ב'ו', ל'פי ש'מ'צינו לענין עבודה בבית המקדש ש'ח'לק
8 ה'פ'תוב ב'ו'ג'רים כהנים ב'ין ת'מ'י'מים שרשאים לעבוד בבית המקדש
9 ל'ב'ע'לי מ'ומ'ין שאינם רשאים לעבוד בו, ו'כול נ'ח'ל'וק אף ב'נ'ו'תיהן
10 של כהנים, שבנות כהנים בעלי מומין יצאו מכלל קדושתן ואם זנו
11 יהיה דינן כדין בת ישראל, ת'ל'מ'וד ל'ז'מ'ר 'בת ובת' לרבות שדינן
12 בשריפה כדין בנות כהנים תמימים.
13 מבארת הגמרא: ו'ר'בי ע'ק'יב'א ס'ט'ובר ש'בת ובת' בא לרבות נשואה

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית לו, כ: אֵלֶּה בְּנֵי־שָׁעִיר הַחַרִּי יִשְׁבִּי הָאָרֶץ
לְזֶמֶן וְשׂוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:

הקדמה לסימנים הבאים

פסוק לא: ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל.

פסוק לב: וימלך באדום בלע בן בעור ושם עירו דנהבה.

פסוק לג: וימת בלע וימלך תחתיו יובב בן זרח מבצרה.

פסוק לד: וימת יובב וימלך תחתיו חשם מארץ התימני.

פסוק לה: וימת חשם וימלך תחתיו הדר בן בדר המכה את מדין בשדה מואב ושם עירו עוית.

פסוק לו: וימת הדר וימלך תחתיו שמלה ממשרקה. פסוק לז: וימת שמלה וימלך תחתיו שאול מרחבות הנהר.

פסוק לח: וימת שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן עכבור.

פסוק לט: וימת בעל חנן בן עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב.

בהסימנים הבאים יבואר כמה וכמה שאלות ודיוקים בהפסוקים לא-לט, והם:

(א) בפסוק ל"א כתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו'", ואח"כ בפסוק ל"ב כתוב עוד הפעם "וימלך באדום בלע בן בעור", למה כתוב עוד הפעם "באדום", ה"י צריך לומר רק "וימלך בלע בן בעור", כמו בשאר המלכים דכתוב רק "וימלך"?

(ב) בפסוק ל"א כתוב "בארץ אדום", ובפסוק ל"ב כתוב רק "באדום" — "וימלך באדום", מהו טעם השינוי?

(ג) בהמלך הראשון בלע" כתוב (פסוק לב) "וַיָּשֶׂם עִירוֹ דְּנַהְבָּה", וכן במלך הרביעי "הדר בן בדר" (פסוק ל"ה) "וַיָּשֶׂם עִירוֹ עוֹיֵת", וכן בהמלך השמיני הדר" כתוב (פסוק ל"ט) "וַיָּשֶׂם עִירוֹ פְּעוֹ", משא"כ בהמלך השני כתוב רק (פסוק ל"ג) "יובב בן זרח מבצרה", ולא כתוב "ושם עירו בצרה", וכן ב"חשם" (פסוק ל"ד) כתוב "חשם מארץ התימני", (ובפסוק ל"ו) "שמלה ממשרקה", (פסוק ל"ז) "שאול מרחבת הנהר".

למה דוקא בהמלך הראשון, הרביעי, והשמיני, מוסיף הכתוב "וַיָּשֶׂם עִירוֹ"?

(ד) כל דבר בתורה הוא מדויק:

מהו הקשר דהמלך "בלע" עם שם העיר שלו "דנהבה", ומה הקשר דהמלך "הדר" עם שם עירו

"עוית", ומה הקשר בין המלך השמיני "הדר" עם שם העיר "פעו" דוקא?

(ה) טעם השינוי, דרך בארבעה מלכים נזכר גם שמות אבותיהם, והם: המלכים "בלע, יובב, הדר, בעל חנן", בהמלך "בלע" כתוב גם שם אביו (פסוק ל"ב) "בלע בן בעור", וכן (פסוק ל"ג) "יובב בן זרח", (פסוק ל"ה) "הדר בן בדר", (פסוק ל"ח) "בעל חנן בן עכבור". משא"כ בשאר המלכים לא כתוב שם אביהם והם: חשם, שמלה, שאול, הדר. מה טעם השינוי?

(ו) בהמשך לשאלה ה, בהארבעה מלכים גופא דנזכר שמות אבותיהם יש שינוי, בהשלשה המלכים "בלע, יובב, הדר", נזכר שמות אבותיהם רק כשכתוב "וימלך", (פסוק לב) "וימלך בלע בן בעור", משא"כ במיתת המלך כתוב רק "בלע", כמ"ש (פסוק לג) "וימת בלע", ולא כתוב "וימת בלע בן בעור", וכן ב"יובב" ו"הדר" (פסוקים לג, לה), כתוב שם אבותיהם רק ב"וימלך", ולא בהמיתה "וימת" (פסוקים לד, לו), משא"כ בהמלך "בעל חנן בן עכבור" כתוב פעמיים, ב"וימלך" (פסוק לח) "וימלך תחתיו בעל חנן בן עכבור", ועוד הפעם בה"מיתה" (פסוק לט) "וימת בעל חנן בן עכבור", ה"י יכול לכתוב "וימת בעל חנן" כמו בהשאר, מה טעם השינוי דכתוב "בעל חנן בן עכבור" גם בהמיתה?

(ז) למה בהמלך "חשם" כתוב (פסוק ל"ד) "חשם מארץ התימני", שאינו כתוב בהשאר, ב"יובב" כתוב רק "מבצרה", ב"שמלה" כתוב רק "ממשרקה" וכו', למה דוקא ב"חשם" מוסיף "מארץ"?

(ח) בתורה כתוב (פסוק ל"ד) "חשם" חסר אות ו', ובדברי הימים (א א, מה) כתוב "חושם" בתוספת אות ו'?

(ט) בהמלך "חשם" (פסוק לד) כתוב "חשם מארץ התימני", ולכאורה ה"י צ"ל "חשם מארץ תימן" כמו בהשאר (פסוק לג) "יובב בן זרח מבצרה", (פסוק לו) "שמלה ממשרקה", מהו הדיוק "התימני", שהפסוק מדגיש שהוא "תימני", ובאות ה' הידיעה "התימני", ולא סתם שהוא "מתימן"?

(י) מהו הטעם דדוקא בהמלך (פסוק ל"ה) "הדר בן בדר", שמו דומה לשמו של אביו?

(יא) למה דוקא בהמלך "הדר" (פסוק ל"ה) מוסיף הפסוק "המכה את מדין בשדה מואב", משא"כ בשאר המלכים כתוב רק שמם והמקום, מה טעם השינוי?

(יב) בהנ"ל, למה המלך "הדר" עוזר למואב ולא למדין?

(יג) המעיין יראה, דהמלך הראשון "בלע בן בעור",

(כא) בהמלך השמיני, הנה בתורה כתוב (פסוק ל"ט) "וְשֵׁם עִירוֹ עֵוֹר", באות ו', משא"כ בדברי הימים (שם) כתוב "וְשֵׁם עִירוֹ עֵוֵי" ביו"ד, מה טעם השינוי? (כב) המלך השמיני נק' "הדר", ו"הדר" יש לו שייכות לזקן (שבת קנב). "הדרת פנים זקן", מהו הקשר למלך "הדר" לענין ה"זקן"?

(כג) אחר שנזכר בתורה מלכי אדום, כתוב "ואלה שמות אלופי עשו וגו'", והיו מספר י"א אלופי עשו. מהו הטעם דמספר י"א אלופי עשו?

(כד) המעיין יראה דיש השתוות בין "מלכי אדום" ו"אלופי עשו", דיש ז' מלכי אדום*, ובארבעה מהם, "בלע, יובב, הדר, בעל חנן" נזכר גם שמות אבותיהם (וכנ"ל בשאלה ה), סך הכל י"א.

נמצא דהן במלכי אדום והן באלופי עשו יש מספר י"א, ומהו ענינו?

(כה) כל דבר בתורה הוא מדויק:

מהו הביאור והטעם, דבמלכי אדום גופא התורה מחלקת בין מספר ז', וע"ד, דנזכר בפסוקים ת' מלכי אדום, ובהם גופא (כנ"ל) נזכר רק בארבעה מהם שמות אבותיהם, והיינו דבסך הכל יש י"א במספר הנזכר בתורה בשמותיהם, ובהם גופא נתחלק למספר ת' ועוד מספר ת', מהו הענין בזה?

(כו) כל דבר בתורה הוא מדויק:

מהו הטעם דנזכר בתורה ז' מלכי אדום, וי"א אלופי עשו, סך הכל י"ח, מה הרמז במספר י"ח דוקא?

(* משא"כ המלך השמיני "הדר" ואשתו "מהיטבאל" הוא סוג בפנ"ע כמבואר לקמן בפנים.

והמלך השביעי, "בעל בן עכבור", השמות שלהן משתווים, "בלע" הוא אותיות "בעל", ו"עכבור" הוא אותיות כ"בעור", מהו הקשר המיוחד ביניהם? (יד) טעם השינוי, בכל המלכים כתוב "וימת", משא"כ בהמלך השמיני "הדר" לא כתוב "וימת"?

(טו) טעם השינוי, דבכל המלכים לא כתוב בתורה שם אשתו, משא"כ בהמלך השמיני כתוב "ושם אשתו מהיטבאל"?

(טז) למה המלך "הדר-מהיטבאל" הם מספר המלך ה"שמיני" דוקא, מה הקשר שלהם דוקא למספר "שמיני"?

(יז) בהמלך השמיני, הנה בתורה נק' (פסוק ל"ט) "הדר", ובדברי הימים (א א, נא) "הדר", מה טעם השינוי?

(יח) בהמשך שאלה יז. הנה בדברי הימים שם נשתנה רק השם המלך, דנק' "הדר", משא"כ השם דאשתו לא נשתנה "מהיטבאל", דהן בתורה והן בדברי הימים נקראת "מהיטבאל", מהו הטעם והרמז בזה?

(יט) בהמלך השמיני בתורה (פסוק ל"ט) לא כתוב וימת (כנ"ל שאלה יד), משא"כ בדברי הימים בהמלך השמיני (שם) כתוב "וימת הדר", משמע ד"בתורה" אין מיתה, משא"כ ב"דברי הימים" יש ענין המיתה, ומהו החילוק בין בחי' "תורה" ובין "דברי הימים"?

(כ) בהמשך לשאלה הנ"ל יד, יט, משמע דבהמלך "הדר" (הכתוב בתורה) אין מיתה, משא"כ בהמלך "הדר" (הכתוב בדברי הימים) יש מיתה, היינו שהחילוק נובע (גם) מחילוק השמות "הדר" — "הדר". מהו ענינו?

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' א

8 דְאָמַר אֵין קִדּוּשֵׁין תּוֹפְסִין בְּתִיבֵי לְאוּן, וּלְכַן אִינוּ חַיִּיב מְשׁוּם
9 אִיסוּר אֶשֶׁת אַב.
10 הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל הָאִמּוּר שְׂרֵבֵי יְהוּדָה סוּבֵר בּוֹה כְּרֵבֵי עֲקִיבָא:
11 מְתִיב רַב אֲשֶׁרְעָא, שְׁנִינּוּ בְּמִשְׁנֵה בְּמִסְכַּת יְבָמוֹת (כ.). יְבָמוֹת
12 הָאִסוּרוֹת לִיבָם מִחֲמַת אִיסוּר מְצִיָּה וְאִיסוּר קְדוּשָׁה, הֵרִי הֵן חוֹלְצוֹת
13 וְלֹא מְתִיבָמוֹת,

1 האסורים לו, מפלל דרפנן החולקים על רבי יהודה כברי דאף על
2 גב דאינה ראוי להנשא לו, בנה שבא עליה חייב גם משום איסור
3 אשת אב, ומדוע הא לית ליה קידושין בגווה – הלא לא חלו בה
4 קידושי אביו לפי שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות ומיתות
5 בית דין והיא אינה נחשבת לאשתו. משיבה הגמרא: אלא כוונת
6 התנא שלא היתה אמו ראוייה להנשא לאביו מחמת שהיא בכלל
7 אותם תיבי לאוין האסורים לו, ורבי יהודה סבר לה כרבי עקיבא

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

9 לדמות את איסור משכב זכור למשכב האשה, וכשם שאשה פחות
10 משלש שנים אינה ראוייה לביאה והבא עליה פטור, כך הבא על
11 הזכר פחות משלש שנים פטור.
12 הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לרב: תנאי פותיה דרב, – שנינו
13 בברייתא, הבא על (זכר) [הזכור] בן תשע שנים ויום אחד חייב.
14 משמע, שהבא על קטן פחות מבן תשע שנים ויום אחד פטור, לפי
15 שאינו נקרא זכור.

1 מאזהרת שוכב, לפיכך כל דאיתיה בְּשׁוֹבֵב – כל שיש חיוב מיתה
2 לנשכב כאשר הקטן הוא השוכב, וזהו רק בביאת קטן בן תשע
3 שביאתו ביאה, איתיה בְּשׁוֹבֵב – יש חיוב לשוכב כאשר קטן זה הוא
4 הנשכב, וזהו רק בקטן בן תשע שמחייב את שוכבו. וְכָל דְּלִיתִיה
5 בְּשׁוֹבֵב – כל שאין חיוב מיתה לנשכב כאשר הקטן הוא השוכב,
6 וזהו בקטן פחות מבן תשע שאין ביאתו ביאה, לִיתִיה בְּשׁוֹבֵב – אין
7 חיוב לשוכב כאשר קטן זה הוא הנשכב, שאינו מחייב את שוכבו.
8 וְשְׂמוּאֵל סָבַר, וְאֵת זְכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה פְּתִיב, הֵרִי שִׁישׁ

התורה ומצוות בזמן הזה, באופן ד"ציונים"¹⁰, זוכים לקיום התורה ומצוות בתכלית השלימות, "כמצוות רצונך", לאחר ש"תבוא אל הארץ" בגאולה העתידה.

ועל זה באה ההוראה והלימוד משם הפרשה – "תבוא": כדי שעבודת ההכנה לקיום התורה ומצוות "כמצוות רצונך" לאחר ש"תבוא אל הארץ" (ע"י קיום התורה ומצוות בזמן הגלות) תהי' **כדבעי** – יש צורך שיהודי יהי' חדור **בידיעה וודאית וברורה** שתיכף ומיד **תבוא אל הארץ**, כניסה וביאה לארץ **בפועל ממש**, ובאופן ד"וירשתה וישבת בה",

שכן, ידיעה זו פועלת שיוכל להתגבר **בנקל** על כל ההעלמות וההסתרים דחשכת הגלות, ולעבוד עבודתו "בשמחה ובטוב לבב"¹¹, בידעו שחשכת הגלות אינה אלא לפי שעה בלבד, **ותיכף ומיד** – "תבוא אל הארץ". וירשתה וישבת בה¹².

לקוטי שיחות חלק כט עמוד 280

כה, יא – והותירך ה' לטובה בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לתת לך

ג. והותירך ה' לטובה. והותרך חסר י', לא בזה העולם אלא לעתיד לבא¹³.

לתת מטר ארצך בעתו טל של תחיית המתים. והלוית גוים רבים אתה תלוה אותם דברי תורה, כלומר תלמדם. רמזי רבנו יואל ז"ל (מבעלי התוס')¹⁴

כה, טו – והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקיך לשמור לעשות את כל מצותיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך

ד. והי' אם לא תשמע וכו'. אמרו רז"ל דהתוכחות הללו נתקיימו בחורבן בית שני, ואפ' לרמזו דהתוכחות האלה הם צ"ח ואמרו רז"ל דבית שני חרב בעון שנאת חנם, וצ"ח כמספר חנם ולכן נתקיימו צ"ח תוכחות כמנין חנם.

וזה פירשתי בעניתי פסוק חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, כלומר אף שנקיים הרבה מצות אין מועיל לגאולה כל זמן שלא נתקן שנאת חנם שבעבורה גלינו, וז"ש חנם נמכרתם בעון שנאת חנם ולא בכסף מצות כמו שאמרו רז"ל על פסוק אוהב כסף לא בקיום מצות תגאלו כל זמן שיש שנאת חנם, ולכן העיקר תלוי לעקור שנאת חנם מן הגזע ומן השרשים ואז תבא הגאולה במהרה בימינו אמן.

חומת אנך

כו, א – והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה

א. ביאור ההוראה דפרשת תבוא – כפי שבאה בשמה של הפרשה, "תבוא":

התחלת הפרשה, "והי' כי תבוא אל הארץ" – אינה אלא **הקדמה** לציונים שצריכים לקיימם לאחר הכניסה לארץ, כלומר, **לאחרי** ש"תבוא אל הארץ", אזי "ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו' והלכת אל המקום אשר יבחר ה' וגו"¹⁵. ועד"ו בהמשך הפרשה – "ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ גו' והקמות לך אבנים גדולות גו' וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב"¹⁶; "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן גו"¹⁷.

כלומר, בפרשת תבוא לא מדובר אודות ציווי הכניסה לארץ, כיבוש וחלוקת הארץ (שכבר נאמר בפרשיות שלפני זה¹⁸), כי-אם אודות קיום המצוות לאחר הכניסה לארץ; ואילו הענין ד"כי תבוא אל הארץ" הוא – שמכיון ש"תבוא אל הארץ" תיכף ומיד, אזי, בא הציווי על ההכנה לקיום המצוות לאחר הכניסה לארץ.

ואעפ"כ, שם הפרשה הוא "תבוא", כלומר, לא על שם הציוויים לאחר הכניסה לארץ (תוכן הפרשה), כי-אם על שם הידיעה והוודאות ד"תבוא אל הארץ" (הקדמה לתוכן הפרשה).

וטעם הדבר – כי, כשיודעים בבירור בוודאות ש"תבוא אל הארץ", תיכף ומיד, אזי, גם ההכנה לקיום המצוות לאחר הכניסה לארץ נעשית באופן אחר לגמרי.

ומזה למדים הוראה בנוגע לעבודה בפועל בימינו אלו: שלימות הענין ד"תבוא אל הארץ", הוא – הכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה, גאולה שאין אחרי' גלות¹⁹, שאז יהי' קיום התורה ומצוות בתכלית השלימות, "כמצוות רצונך"²⁰.

וההכנה לזה – כללות העבודה דקיום התורה ומצוות בזמן הגלות, ובמיוחד בסוף זמן הגלות, ובלשון הספרי²¹: "אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ, היו מצויינים במצוות, שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים", "כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה"²², שכן, ע"י קיום

(1) ראה לקוטי שיחות חלק ה עמוד 58. ושם נסקמו. ועוד. ולהעיר מתורת בעלי יום ההולדת דח"י אלול (הבעש"ט ואדמו"ר הזקן) ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" מהוה ומח"י את הדבר הנקרא בשם זה (הובא מאדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה בתחלתו. לקוטי אמרים להרב המגיד סימן רמד. אור תורה להרב המגיד ד, סוף עמוד ג ואילך).

(2) כו, ב.

(3) כו, ב-ח.

(4) שם, יב.

(5) פינחס כו, נב ואילך. מסעי לג, נ ואילך. ועוד.

(6) מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוס' ד"ה הג' נאמר – פסחים קטז, ב. ועוד.

(7) ראה בארוכה תורת חיים ריש פרשת ויחי (צה, א. צו, ג-ד). אור התורה שם (כרך ו) תתשכח, ב ואילך. המשך וככה תרלו"ו פרק יז ואילך. ובכמה מקומות.

(8) עקב יא, יז. הובא ונתבאר ברמב"ן אחרי יח, כה.

(9) רמב"ן שם.

(10) לשון הכתוב – ירמ' לא, כ. ספרי ורמב"ן שם.

(11) פרשתנו כה, מז. וראה רמב"ם הלכות לולב בסופן. של"ה סוף פרשתנו (שפו, א). תניא פרק כו. ובכמה מקומות.

(12) ראה גם לקוטי שיחות חלק כט עמוד 274 ואילך.

(13) מדרש חסיו". פירושו: עפ"י הגמרא (מנחות כט), כי ב"ה ה' צור עולמים ביו"ד נברא העולם הבא בה' נברא עולם הזה.

♦ יום ראשון י"ב אלול ♦

כו (א) וְהָיָה כִּי־תִבְּוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וַיְרִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁכַּתָּ בָּהּ:

כ"ג - וְהָיָה כִּי־תִבְּוֹא וגו' וַיְרִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁכַּתָּ בָּהּ • (קידושין לו) מְגִיד שְׁלֵא נִתְחַיְבוּ בְכַפּוּרִים עַד שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וְחִלְקוּהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום, י"ט אלול)

מלמעלה, והכונה היא "לשפן שמו שם", לפרסם אלקות במקום שנמצא בו. אחר תפלת ערבית, חזר עוד הפעם תורה הקודמת, והוסיף: "וְהָיָה כִּי־תִבְּוֹא וגו'", על־מנת שתגיע לרצון כו', הרי זה על־ידי ש"והלכת אל המקום גו' לשפן שמו שם" - תמסר את הנפש גדי לפרסם שם אלקות. במה מפרסמים אלקות? בברכה ופסוק תהלים.

תכן תורת הבעל־שם טוב בשבת פרשת תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: "וְהָיָה כִּי־תִבְּוֹא אל הארץ גו'". 'ארץ' לשון מרוצה ולשון רצון, כדאיתא במדרש. כשתגיע אל ה'רצון' שהוא מתנה מלמעלה ובירושה בכל אחד מישראל, צריכה העבודה להיות 'וישבת' ל'הורידו', לעשותו מישב, 'ולקחת גו' ושמתי בטנא', להמשיך אורות בפלים, 'והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך', על יהודי לדעת שהליכתו במקום למקום אינה זמנתו אלא מובילים אותו

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך ט עמוד 356. לקוטי שיחות כרך ב עמוד 390)

תכלית ירידת הגשמה למטה

"ולקח הפהו הטנא מידך" - את כל זאת נותנים לפהו שאוכלם, ואינם עולים לליל על המזבח, דהינו שאינו שורף ומבטל את עניני העולם, אלא ממשיך בהם קדשה. שישארו במציאותם, אך יהיו קדש לה'. ויתרה מזו מדגש, שנותן לפהו רק "מראשית" ולא כל "ראשית", והינו שגם ברשותו של הישראל נשארים פרות (ומהם גם פרות מבחרים), אלא שנוצר בהם ועליהם, שמהם נלקחו בפורים לה'.

וְהָיָה כִּי־תִבְּוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ . . . וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית | כֹּל־פְּרִי הָאֲדָמָה וגו' (כו, א) "כי תבוא אל הארץ" - "ארץ" מורה על הארץ הלזו הגשמית והחמרית, ו"כי תבוא אל הארץ" היא ירידת הגשמה מאגרא רמה לבריא עמיקתא, להתלבש בגוף ונפש הבהמית. "ולקחת מראשית כל פרי האדמה" - תכלית הירידה היא לקחת את הטוב והמבחר (ראשית) שבעניני ה"ארץ" וה"אדמה" ולהעלותם לקדשה.

כלי יקר - עזו והדר

ירשה כי אם באפן זה שנסבע ה' לאבותינו ל'תת' לנו, ומעיד אני על עצמי בהבאת הבפורים "כי מאת ה' היתה" הארץ לי למנה ומתנה: וזהו שאמר (פסוק א) וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית, 'ונתת' לא נאמר, אלא 'ולקחת'. לומר לך שמראשית זה אשר תביא בית ה' לתן הודיה וכבוד לשמו יתברך, ממנו תקח את כל פרי האדמה, ותנכה בכל פרי האדמה אחר שכבר הודית כי תביא הראשית מארצה אשר ה' אלהיך נתן לך, כי ארץ זו לא תקרא ארצה כי אם אחר הבאת הראשית, ועל ידי הבאה זו תקח לך כל פרי האדמה. והבאה זו היא ההגדה האמורה בפסוק הגדתי היום: תורה ב

ידמה" (ע"פ ישעיה יז), אלא וירשתה, שתחזיק בה כיוורש כאלו היא ירשה לך מאבותיך, וישבת בה בתושב, לא כמו שנאמר (ויקרא כה כג) "והארץ לא תמכר לצמתת כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם" וגו'. וכל זה יביאך לידי רום שתשכח את ה', על בן אנכי מצורך מצות הבפורים, וכן פרש הרמב"ם (מורה הנבוכים ח"ג פל"ט) שעקר טעם מצוה זו ההכנעה וההשתעבדות אל השם יתברך: והעד על זה מה שנאמר (פסוק א) הגדתי היום לה' אלהיך, 'הגדתי' לשון עבר, והלא עדין לא הגיד כלום. אלא שרצה לומר שבהליכה והבאה זו, כבר דומה כאלו הגדתי דרך ודוי כי באתי אל הארץ וגו', רצה לומר לא בתורת

כו (א) וְהָיָה כִּי תִבְּוֹא אֶל הָאָרֶץ וגו'. לא מצינו לשון וירשתה וישבת בה כי אם כאן ובפרשת המלך (לעיל יז יד), לפי שאחר ישיבה וירשה "ישמן" ישראל "ויבעט" וישאלו להם עניני שררות ככל הגוים, כך בפרשת בכורים היתה הפונה להכניע רום לבבם אשר אחר ירשה וישיבה ושיאם לבם לומר כי להם הארץ "ובחרכם ירשה" וישכחו את ה'. זהו שנאמר וְהָיָה כִּי תִבְּוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה, כי באמת לא בתורת ירשה אתה כא אל הארץ, כי "בית והון נחלת אבות" (משלי ט יד), אבל מה' הארץ נתונה לך במתנה על מנת להחזיר אליו גמולו ולשמור כל מצותיו. "ולבבך לא כן

ומתן באמונה, ובשעת אכילה ושתיה, שכל זה נעשה לשם שמים, ועולה לקדשה.

והרי זה מיסודות תורת החסידות, שעבודת ה' אינה רק בשעת התפלה ותלמוד-תורה, אלא גם בשעת העסק במשא

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך ל"ד עמוד 150)

בפורים שבכל יום

א) "אין והיה אלא מיד" - ד"מ"ד פשנעור" (סידור הרב) אומר "מודה אני לפניך" כו', שהיא ההודיה להשם-יתברך על "שהחזרת בי נשמותי", שהכרה זו אינה באה מהתבוננות שכלית, אלא מהאמונה הפשוטה הנטועה בלבו שהקב"ה הוא המחזיר לו נשמתו ומחיהו בכל יום.

ב) כמו שבפורים נתחייבו רק לאחר שפגשו את הארץ ונתישבו בה, שאז ההודיה היא בפרות שהם בתכלית השבח והיפי, כך היא ההודיה שבתפלת השחר, שבאה פתוצאה מההתבוננות ב"רוממות האל" יתעלה ובשפלות האדם" שקדם התפלה (רמ"א באורח-חיים סימן צח סעיף א), ומהעמקת הדעת בעניני התפלה, שעל-ידי-זה ההודיה היא בהכרה עמוקה ובתכלית השלמות.

והיה כיתבוא אל הארץ . . ולקחת מראשית | כל-פרי האדמה וגו' (כו, א"ב)

הנה מצינו מחלקת בדברי רבותינו ז"ל, אימתי חלה מצות בפורים, אם "אין והיה אלא מיד" ונתחייבו בפורים מיד כשנכנסו לארץ (ספרי על הפסוק כאו), או שלא נתחייבו במצוה זו עד לאחר ירושה וישיבה (קדושין לו, ב).

ועל-פי הכלל (ערובין יג, ב) "אלו ואלו דברי אלקים חיים", יש לבאר את ההוראה מושיטי הדעות בעבודת האדם לקונו. דהנה תכן מצות בפורים הוא ההודיה להשם-יתברך על הנסים שעשה עמנו ועם אבותינו, שלכן מביא את "ראשית כל פרי האדמה", ומספר את "כל הטוב" שעשה לנו הקב"ה. ושתי הדעות בזמן חיוב בפורים, הם שני אופנים בהודיה לה' שבכל יום, כשנעור משנתו ובתפלת השחר:

ב) חתם מריש כל אבא דארעא די תעל מארעא די יי אלהיך יהב לך ותשוי כסלא ותהי לאתרא די תרעי יי אלהיך לאשראה שכנתה תמן:

ב) ולקחת מראשית | כל-פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך ושמת במונא והלכת אל-המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשון שמו שם:

משבעה מינין. זית שמן • זית אגורי, ששמנו אגור בתוכו. ודבש • הוא דבש תמרים. מראשית • (ברכות לט. בכורים פ"ג, ספרי) אדם יורד לתוף שדהו ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן, ואומר: 'הרי זה בפורים'.

כ"ט • מראשית • (מנחות פ"ד ב. ספרי) ולא כל ראשית, שאין כל הפרות חייבין בפורים אלא שבעת המינין בלבד, נאמר כאן "ארץ", ונאמר להלן: "ארץ חטה ושעורה וגו'", מה להלן משבעת המינים שנשפבקה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבת ארץ ישראל, שהם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 150)

מפנו, מתלבשת בגוף, בפלי", מקימת מצוות מעשיות דוקא (ה'תחתון' שבעולם הזה גופא) - ועל-ידי-זה היא מגיעה לשלמותה האמתית. ואף בפורים כך: שלמות המצוה היא כאשר מביאים אותם בכלי דוקא, ובכלי גופא - דבר פשוט ופחות (אין תחתון למטה מפנו), כלי ערבה.

ושמת בטנא • (כו, ב) הביאם בכלי ערבה . . הפפורים והסלים לכהנים (רמב"ם ביכורים ג, ז) יש לומר בדעת הרמב"ם, שהפלים הללו נעשים 'חלק' של הפפורים, וזוהי שלמות קיום המצוה (מה-שאין-כן אם הביאם בכלי מתכת, חוזר הפלי לבעלים). והנה מבאר בחסידות, שבפורים רומזים לנשמה. הנשמה יורדת לעולם הזה, שאין תחתון למטה

ג) חתי לות פתנא די יהי פומיא האנון ותימר לה חתי יומא דין קדם יי אלהיך ארי עלית לארעא די קיים יי לאבהתנא למתן לנא:

ג) ובאת אל-הפתן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום ליהוה אלהיך כי-באתי אל-הארץ אשר נשבע יהוה לאבותינו לתת לנו:

שאינה כפוי טובה. הגדתי היום • (שם) פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים.

כ"ט • אשר יהיה בימים ההם • (ראש השנה כה ב. ספרי) אין לך אלא כהן שבמקד, כמו שהוא. ואמרת אליו •

ו) וְלָקַח הַפֶּהַן הַטָּנָא מִיַּדְךָ וְהַנִּיחֹו לַפְּנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"ט - וְלָקַח הַפֶּהַן הַטָּנָא מִיַּדְךָ • לְהַנִּיף אוֹתוֹ. כֵּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמַנִּיף (ספרי. סוכה מז).

ה) וְעֵנִית וְאַמַּרְתָּ לַפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אָבִד אָבִי וַיְרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּנְרַשׁ שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי-שָׁם לִגְוִי גָדוֹל עֲצוּם וְרַב:

שְׂאוֹמוֹת עוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים, חוֹשֵׁב לְהֵם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַחְשָׁבָה כְּמַעֲשֵׂה. וַיְרֵד מִצְרַיִמָּה • וְעוֹד אַחֲרֵים. כָּאוּ עֲלִינוּ לְכַלּוֹתָנוּ, שְׂאֲחָרֵי זֹאת, יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם. בְּמַתִּי מֵעַט • בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ.

כ"ט - וְעֵנִית • לְשׁוֹן תְּרַמַּת קוֹל (עיינן סוטה דף לב ע"ב). אֲרַמִּי אָבִד אָבִי • מִזְכִּיר חֲסָדֵי הַמָּקוֹם: "אֲרַמִּי אָבִד אָבִי", לָכֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַפֶּלַל כְּשֶׁרָדַף אַחַר יַעֲקֹב, וּבִשְׁבִיל שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹת (לְעֵקֶב), חָשַׁב לוֹ הַמָּקוֹם כְּאִלּוֹ עֲשֵׂה,

כלי יקר - עזי והדר

יְחֻזְקָאֵל (כח), וְהוּ שְׂאֲמַר וַיִּרֶא אֶת עֵנִית וְאֵת עֲמֻלּוֹ וְאֵת לְחֻצֵי בְּפִרְשַׁת שְׁמוֹת (ג דט) "רֵאִיתִי אֶת עֵנִי עֲמִי וְגו', וְגַם רֵאִיתִי אֶת הַלְּחֻץ" וְגו', אֲבָל רֵאִיתִי עֲמֻלּוֹ לֹא מִצִּינּוּ כְּתוּב. עַל כֵּן נִרְאָה שֶׁעֲמֻלּוֹ הֵינּוּ שֶׁ"הִבִּיט עֲמֵל וְאָנוּן בֵּיעֲקֹב" בְּכַנֵּי יִשְׂרָאֵל (ע"פ במדבר כג כא) שֶׁאֲפִלוּ בְּזִמְנֵן שֶׁהָיוּ בְּעֵנִי וְלֻחֵץ מִכָּל מָקוֹם "אִישׁ שְׂקוּצִי עֵינָיו לֹא הִשְׁלִיכוֹ" (יחזקאל שם), וְרֵאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁשָׂר וְשׁוּבְרוֹ, הָעֵנִי וְהָעֲמֵל שֶׁלָּנוּ וְאֵם כֵּן וְדַאי לֹא לֹא זְכוּת אֲבוֹתֵינוּ לֹא הָיָה נֶעְתָּר לָנוּ: וַיִּצְיָאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֻזְקָה (פסוק ח), נִגְדַּ מִדַּת הַדִּין שֶׁקִּטְרָגָה עֲלֵינוּ לֹמַר 'מָה נִשְׁתַּנּוּ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ, הַלְּלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְהַלְּלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה' כו' (ראה שמור"כ כא ז). וּמִכָּל זֶה רֵאָה עַל (פסוק ט) וַיִּבְאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה 'זִיתָן' לָנוּ בְּמַתְנֵה הָאָרֶץ. וְעַתָּה (פסוק י), 'מָה שֶׁעֲבַר עָבַר וּמִכָּאֵן וְלֵהֲלֵן חוֹשְׁבָנָא' (ע"פ ילקוט אמור תרנא), כִּי עַתָּה אֲנִי מוֹדֵה "כִּי לֵה' הָאָרֶץ", וְהַמּוֹפֵת עַל זֶה כִּי הִנֵּה הַבַּתִּי וְגו': וְהַנְּחִיתוּ לַפְּנֵי ה' (פסוק י), כִּי מֵאֲזַנְתְּקָרְבַּ אֶל ה'. וְהַמּוֹרֵי אֲבָרְבָנְאֵל פִּרְשׁ וְהַנְּחִיתוּ, שִׁיעֻבְכוּ שָׁם, מִלְּשׁוֹן "וְתִנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָה" (בראשית טו טז), שֶׁלֹּא יִחְזוֹר וְיִקַּח הַטָּנָא מִשָּׁם אֶלֶּא יַעֲבֹדוּ לְכַהֲנֵי ה': תוֹרַה ד

בְּקוֹל רַם לְהַסִּיר הַפֶּשַׁע מִזֵּרַע יַעֲקֹב וְלְתַלּוֹתוֹ בְּמִקְלָקֵל בְּזֵרַע הָאֵם שֶׁהִיְתָה מֵאֲרַמִּי. וְאֹמַר אֲרַמִּי אָבִד אָבִי, לֹא הוֹכִיר אֶת לָכֵן בְּשִׁמוֹ, אֶלֶּא לֹמַר שֶׁלְּפִי שֶׁהִיָּה מִן אֲרַם עַל כֵּן נִהַג מִנְהַג מְקוֹמוֹ, וּמִמֵּנּוּ נִמְשָׁכָה מִדָּה רַעָה זֹו הָאֲמוּרָה בְּפִסּוּק (א) וַיִּרְשֵׁת וַיִּשְׁבֶּת בַּהּ לְבַקֵּשׁ יִשִּׁיבָה שֶׁל שְׁלוֹה בְּעוֹלָם הַיּוֹם, כְּדַמְסִיק בְּבִרְאֵשִׁית רַבָּה פֶּרֶשָׁה ל"ט ט) 'אֲמַר רַבִּי לֹוי בְּשִׁעָה שֶׁהִיָּה אֲבָרְהָם מִהַלֵּךְ בְּאֲרָם נִהַרְסוּ וּבְאֲרָם נְחוֹר וְרֵאָה בְּנֵי אָדָם אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּפּוֹחִיִם, אָמַר הַלּוֹאִי לֹא יְהִי חֵלְקִי בְּאָרֶץ הַזֹּאת' כו': וְלִפִּי שֶׁמִּשָּׁם לָקַח יַחֲזֵק אֶת רַבְּקָה, וַיַּעֲקֹב אֶת נָשָׁיו, מִשָּׁם לָמַד יַעֲקֹב לְבַקֵּשׁ יִשִּׁיבָה שֶׁל שְׁלוֹה בְּעוֹלָם הַיּוֹם (ראה ביר פד ז), וְעַל יְדֵי זֶה קִפְצָה עֲלָיו רִגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְעַל יְדֵי זֶה נִתְגַּלְגַּל הַדָּבָר שֶׁיִּרְדוּ מִצְרַיִמָּה, וְשָׁם הָיוּ גֵרִים וּבָאוּ ב' כּוֹר הַבְּרִזָּל" לְמַרְק אוֹתוֹ עוֹן. וְהוּ שֶׁנֶּאֱמַר אֲרַמִּי אָבִד אָבִי וַיְרֵד מִצְרַיִמָּה, וְהוֹכִיר זֶה דָּרָךְ הַתְּנַצְלוֹת עַל מַה שֶׁנֶּאֱמָר שֶׁמִּצְרַיִם בְּאֲמָרוֹ וַיִּרְשֵׁת וַיִּשְׁבֶּת בַּהּ כְּאֲמוֹר, לֹמַר שֶׁמִּעוֹן זֶה נִשְׂאָר רִשָּׁם קִצְתָּ לְדוֹרוֹת. לָכֵן אָמַר אָבִד אָבִי, 'אָבִד' לְשׁוֹן הַיּוֹם, לֹמַר שֶׁנֶּשְׂאָר רִשָּׁם זֶה גַם לְדוֹרוֹת: וְנִצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (פסוק ז), כִּי לֹא זְכוּת אֲבוֹת לֹא הָיָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּתָנוּ, לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרַיִם רַעִים וְחַטָּאִים כְּדֵאִיתָא בְּנִבְאוֹת

(ג) וּבָאתָ אֶל הַפֶּהַן אֲשֶׁר יְהוָה בְּיָמִים הָהֵם. לְפִי שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְלִמְסַכַּת כְּתוּבוֹת פֶּרֶק י"ג (קה) יְכִי אֲלִישַׁע אוֹכַל בְּכוֹרִים הָיָה, אֶלֶּא לְלַמֶּדךָ שֶׁכָּל הַמְּבִיא דוֹרוֹן תִּלְמִיד חֶכֶם כְּאִלּוֹ מְקַרִּיב בְּכוֹרִים. וּמִדַּתְלָה דוֹרוֹן שֶׁל תִּלְמִיד חֶכֶם בְּבְכוֹרִים, סִלְקָא דְעֵתָךְ אֲמִינָא שְׁלֵא יִתְנּוּ הַבְּכוֹרִים כִּי אִם לְכַהֵן תִּלְמִיד חֶכֶם שִׁיְהִיָּה בְּאוֹתוֹ מִשְׁמֵר, וְאִם אֵין בּוֹ תִּלְמִיד חֶכֶם סִלְקָא דְעֵתָךְ אֲמִינָא שְׁיִמְתִּין עַד שֶׁיָּבֹא מִשְׁמֵר שֶׁל אִינוּ כְּהֵן תִּלְמִיד חֶכֶם, תִּלְמוּד לֹמַר אֲשֶׁר יְהוָה בְּיָמִים הָהֵם. וּבְזֶה נִסְתַּלְקוּ דְבָרֵי הַרְמְבִין שֶׁכְּתוּב וְלֹא הִבִּינוּתִי זֶה' כו': וְאַמַּרְתָּ אֵלָיו הַגְּדִיתִי כְּכָר בְּהִבְאָה זֹו אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם אֲמַר וְדְבָרִים, עַל דְּרַךְ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ט בד) "וּמַעֲשֵׂה יְדֵיו מִגִּיד הַרְקִיעַ וְגו' אֵין אֲמַר וְאֵין דְּבָרִים" וְגו', כֵּן הִבְאָה זֹו מִגִּידָה וּמַעֲשֵׂה עֲלִי כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ "לֹא בְּצַדִּיקִיתִי", כִּי אִם "מִשְׁמָרוֹ אֶת הַשְּׁבָעָה" אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְתָּינוּ: וְלִפִּי שֶׁהוֹדִי הוּא מִזְבַּח כְּפָרָה, לָכֵן וְלָקַח הַפֶּהַן הַטָּנָא מִיַּדְךָ וְהַנִּיחֹו לַפְּנֵי מִזְבֵּחַ ה' (פסוק ד), לֹמַר הִנֵּה "סֵר עוֹנֵךְ וְחַטָּאתֶךָ תִּכְפֹּר" (ישעיה ו ז), וְאֲחַר הַכְּפָרָה וְעֵנִית וְאַמַּרְתָּ (פסוק ח), בְּקוֹל רַם, לֹא כְּמוֹ הַיּוֹדִי שֶׁהָיָה בְּלַחֵשׁ כִּי חֲצִיף הוּא מֵאֵן דְּמִפְרַט חֲטָאִיהַ בְּרַבִּים (ראה סוטה ז), אֲבָל דְּבַר זֶה יְכוֹל לֹמַר

תכן הנסים הנזכרים בהבאת הבכורים

חייב מצות בכורים הוא רק אחרי שבאו לארץ וכבשוה והתישבו בה. ונמצא, דהבאת בכורים היא גם הודיה להקב"ה על שנתן לנו את הארץ לשבת בה בקביעות - לאכול בה ולשבע מטובה.

וכדי להדגיש חסד זה עלינו, מזכירים שאף שהיו מקומות בהן נתישבו בני ישראל בקביעות ולמשך זמן, לא הגיע להם כל טוב במקום ההוא, ואדרבה - בו עמדו עליהם, לכלותם ולהאבידם. כי בארם גרו בני ישראל עשרים שנה, ובמצרים רד"ו שנה.

ומזכן בפשטות זה שלא הביא שאר הנסים, כי היו בדרך או במקום ששהו שם דרך עראי.

וענית ואמרת גו' ארמי אבד אבי ויגד מצרימה ויגר שם גו' ויבאנו אל-המקום הזה (כו, ה"ט)

הטעם שבהבאת בכורים מזכירים הנסים שעשה הקב"ה לאבותינו הוא, כי הבאת הבכורים היא בטוי במעשה הודיה לקב"ה על זה שהציל את אבותינו מלכן וממצרים עד שהביאם אל "ארץ זבת חלב ודבש".

אף יש לענין מדוע מזכירים בהבאת הבכורים רק את ההצלה מלכן וממצרים, ולא את שאר הנסים והחסדים שעשה הקב"ה עם בני ישראל קדם שהביאם לארץ, כמו ההצלה מעשו, קריעת ים-סוף, מלחמת עמלק ופיצא בזה? ויש לומר הבאור בזה:

ו יאבאישי לנא מצרים וענינא ויהבו עלנא פלהנא קשיא :

(ו) וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה:

ו יצלינא קדם יי אלהא ויאבהנא וקביל יי צלותנא וגלי קדמוהי עמלנא ולאותנא ודיחקנא :

(ז) ונצעק אליהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את-קלנו וירא את-ענינו ואת-עמלנו ואת-לחצנו:

ח ויאפקנא יי ממצרים בידא תקיפא ובדרעא מרמא ובחזונא רבא ובאתין ובמופתין :

(ח) ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמפתים:

ט ויאיתנא לאתרא הדין ויהב לנא ית ארעא הדיא ארעא עבדא חלב ודבש :

(ט) ויבאנו אל-המקום הזה ויתן לנו את-הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:

כ"ג < אל-המקום הזה • (ספרי) זה בית המקדש. ויתן לנו את-הארץ • במשמעו.

י ויבן ית ריש אבא דארעא דיהבת לי יי ומצענה קדם יי אלהיך ותסגוד קדם יי אלהיך :

(י) ועתה הנה הבאתי את-ראשית פרי האדמה אשר-נתתה לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך:

כ"ד < והנחתו • מגיד שנטלו אחר הנפת (ספרי) ואתו בידו פשהו קורא, וחזור ומניף (ספרי). בכורים פ"ג *

יא ותחדי בכל טבתא די יהב לך יי אלהיך ולאנש ביתך את ולואי וגיורא די בינך :

(יא) ושמת בכל-הפזב אשר נתן לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך: ם

אתה והלוי • אף הלוי חייב בבכורים, אם נטעו בתוך עריהם. והגר אשר בקרבך • (שם. מכות ט) מביא ואינו קורא, שאינו יכל לומר: "לאבותינו".

כ"ה < ושמת בכל-הטוב • (בכורים שם) מכאן אמרו: אין קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה: הינו מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופרותיו וינינו ושמןו, אכל מהחג ואילך, מביא ואינו קורא.

השָׁכֵר לְקִרְבֵי יְהוּדִים הוּא שׂוֹכְבֵי לְקִרְבֵי עוֹד

לחנכו ואחר-כך יעזבו אותו לנפשו, או שימסרו את חינוכו למישהו אחר, אלא "המתחיל במצוה אומרים לו גמור", שצריכים להביא את הביפורים עד לבית המקדש, הינו לגמור את חינוכו עד לתכלית השלמות.

וכל-כך גדלה מעלת עבודה זו, עד שהברכה שמברכים לאחרי העבודה היא "הבאת ביפורים היום, תשנה לשנה הבאה" (פרש"י כו, טז), דהשָׁכֵר הוא שִׁזְפָה לעבוד עבודה זו עוד פעם לשנה הבאה.

שמה נראה עד כמה גדלה עבודה זו, שאם זכה והביא פירות הנוער לבית ה', שָׁכֵר הוא פי לשנה הבאה יזכה לקרב עוד יהודים ועוד יהודים ולהביאם לבית המקדש, עד שזופה להביא ביפורים כפשוטו, לבית המקדש בבנינו בקרוב.

בפרשתנו מדובר אודות מצות ביפורים. ויש לבאר ההוראה ממצוה זו בעבודת האדם לקונו:

עם ישראל נקרא "פרם ה'" (ישעי' ה, ז). ובאילני הפרם ישנם שרשים, ענפים ופירות. השרשים הם האבות, הענפים הם ראשי המטות, והפירות הם הנוער, בדוגמת פירות הפרם הנולדים וגדלים באילנות.

והקב"ה נכנס לכרם עם ישראל, וכמו שכתוב "באתי לגני אחותי כלה", ורואה פרי שבכרם - ילד או ילדה שזכנסו לגיל מצוות, או אחד מישראל שנתדע מענייני התורה ומצוותיה שלא ידע עליהם עד-עתה מפני סיבות שונות.

מצוה הקב"ה ואומר שביאו "פרי זה" לביפורים. הינו, שיחנכו אותו לענייני תורה ומצוות. אמנם, לא די בזה שיתחילו

◆ יום שני י"ג אלול ◆

יב ארי תשצי לעשרא ית כל מעשר עללתך בשתא תליתאה שנת מעשרא ותתן ללוואי לגיורא וליתמא וליארמלא ויכלון בקרניך וישבעון:

(יב) כִּי תִכְלֶה לְעֵשׂוֹר אֶת-כָּל-מַעְשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעְשֵׂר וְנָתַתָּה לְלוֹוֵי לִגְרַ לִיתָוֹם וְלֹא-לְמִנָּה וְאָכְלוּ בַשְּׂעִרֶיךָ וּשְׂבָעוּ:

מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה, ששנה ראשונה ושניה של שמיטה נוהג בהן מעשר ראשון, כמו שנגמר: (במדבר ט) "כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר", ומעשר שני, שנגמר: (לעיל ז) "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך", הרי שתי מעשרות, ובא ולמדך פאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן שתי מעשרות אלא האחד, ואי זה? זה מעשר ראשון, ותחת מעשר שני יתן מעשר עני, שנגמר פאן: "ונתתה ללווי" את אשר לו, הרי מעשר ראשון. לגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני. ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם כדי שבעון, (פאה. ספרי) מכאן אמרו: 'אין פוחתין לעני בגרן פחות מחצי קב חטים וכו'.

כ"ג < כי תכלה לעשר את-כל-מעשר תבואתך בשנה השלישית. כשתגמר להפריש מעשרות של שנה השלישית, קבע זמן הבעור והודוי בערב הפסח של שנה הרביעית, שנגמר: (דברים ז) "מקצה שלש שנים תוציא וגו'", נאמר פאן "מקץ", ונאמר להלן: "מקץ שבע שנים", לענין הקהל. מה להלן רגל, אף פאן רגל. אי מה להלן חג הסוכות, אף פאן חג הסוכות? תלמוד לומר: "כי תכלה לעשר", מעשרות של שנה השלישית, רגל שהמעשרות פלין בו וזהו פסח, שהרבה אילנות יש שזולקטין אחר הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישית פלין בפסח של רביעית, וכל מי ששהה מעשרותיו, הצריכו הכתוב לבערו מן הבית. שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא

יג ומימר גדם וי אלהך פלתי קדש מעשרא מן ביתא ואף יהבתה ללוואי ולגיורא וליתמא וליארמלא ככל פקודך די פקידתני לא עברית מפקודיך ולא אתגשיתי:

(יג) וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִי הַקֹּדֶשׁ מִן-הַבַּיִת וְגַם נָתַתּוּ לְלוֹוֵי וְלִגְרַ לִיתָוֹם וְלֹא-לְמִנָּה כָּל-מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתַנִּי לֹא-עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי:

להעלותם עכשו. וגם נתתיו ללווי. (שם) זה מעשר ראשון, וגם, לרבות תרומה ובפורים. ולגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני. ככל-מצותך. נתתים פסדן, ולא הקדמת תרומה לבפורים, ולא מעשר

כ"ד < ואמרתי לפני ה' אלהיך. (סוטה לב) התודה שנתת מעשרותיך. בערתי הקדש מן-הבית. (ספרי) זה מעשר שני ונטע רבעי, ולמדך שאם שיהה מעשרותיו של שתי שנים ולא העלם לירושלים, שצריך

מינו, ומן החדש על הישן, (ולא מן המלוש על המקבר, ולא מן המקבר על המלוש). **ולא שכחתי • מלברךך על הפרשת מעשרות.**

לתרומה, ולא שני לראשון, שהתרומה קרויה 'ראשית', שהיא ראשונה משנעשה דגן, וכתוב: (שמות כב) "מלאתך ודמעתך לא תאחר", לא תשנה את הסדר. **לא-עברתי ממצותיך • לא הפרשתי ממין על שאינו**

יד לא אכלית באבלי מנה ולא פלתי מנה בדמסאב ולא יהבית מנה למית קבלית למימרא דינא אלהי עבדית ככל די פקידתני:

(יד) לא-אכלתי באני מפנו ולא-בערתי מפנו בטמא ולא-נתתי מפנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני:

זה לא תוכל לאכל הרך אכילת שעריך האמור במקום אחר. **ולא-נתתי מפנו למת • (ספרי) לעשות לו ארון ותכריכין. שמעתי בקול ה' אלהי • (מעשר שני פ"ה) הביאותיו לבית הבחירה. עשיתי ככל אשר צויתני • שמחתי ושמחתי בו.**

כ"ט - **לא-אכלתי באני מפנו • מכאן שאסור לאונן. ולא-בערתי מפנו בטמא • בין שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא טמא. והיכן הזהר על כך? (לעיל יב) "לא תוכל לאכל בשעריך", (יבמות עד. מכות ע) זו אכילת טמאה, כמו שנאמר בפסולי המקדשים: (לעיל טו) "בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו'", אבל**

~ נקודות משיחות קורש ~ (ספר השיחות תש"נ עמ' 678)

השבון צדק: בערתי הקדש מן הבית. . לא אכלתי באני מפנו וגו'. ובפסוק הבא נאמר השקיפה ממעון קדשך, ואמרו רז"ל כל השקפה שבתורה ארוכה וזה לשון ברכה, שיש לומר שרומז על מעלת אתהפכא חשוכא לנהורא על-ידי עבודת התשובה.

לא אכלתי באני מפנו (כו, יד) ח"י אלול חל לעולם בסמיכות לפרשתנו. והנה ידוע שיום זה הוא התחלת י"ב ימים האחרונים של חודש אלול, שהם פנגד י"ב חדשי השנה, יום לחודש, ובהם יש לערף השבון נפש מיחד על כל י"ב חדשי השנה. ויש לומר, שודוי מעשרות הוא על-דרך

טו אסתכי ממדור קדשך מן שמיא וברך ית עמך ית ישראל וית ארעא די יהבת לנו כמא די קימתא לאבהתנא ארע עבדא חלב ודבש:

(טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את-ישראל ואת הארצה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש: ם

אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבתינו • לתת לנו, וקימת, "ארץ זבת חלב ודבש".

כ"ט - **השקיפה ממעון קדשך • (ספרי) עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות, שאמר (ויקרא כו): "אם בחקתי תלכו, ונתתי גשמיכם בעתם".**

כלי יקר - עוז והדר

ממעון קדשך שלא להקדים המאחר, שהרי 'מוחשבתן של ישראל קדמה לעולם' (בר א ד) וברי הם קדומים אפלו למלאכים, על כן דין שלא יאמרו המלאכים שירה עד שיאמרו ישראל תחלה ביום, ואחר כך המלאכים בלילה. כמו שנאמר (להלן ג כז) "מענה אלהי קדם" דהינו אלהי ישראל הקדומים, "ומתחת" הם המלאכים שנקראו "זרעת עולם", כי במעון ישראל קודמים כאמור: **ורבותינו** ז"ל אמרו (תנחומא תשא יד) 'כל השקיפה לרעה חוץ ממתנת עניים המהפך רגו לרחמנות. והוא בזכות מדת הרחמנות שבאדם שמהפך

התחוננים, עד כאן לשונו: **והנה** קרוב לשמע שהקדוש ברוך הוא עושה חסד זה בזכות החסד שהתחוננים עושים זה עם זה, והמעשר הוא בכלל החסד, על כן אמר בזכות החסד שעשיתי במעשר זה עם הצריכי חסד, **השקיפה ממעון** לעשות חסד לצריכי חסד, כי אותם שמים ששמו 'מעון' מיחד לזה ומיחד לשמחה, כי במקום שמחה יש שירה ולא במקום שאין שמחה: **ועוד** בזכות שנאמר (פסוק יג) **לא עברתי ממצותיך** מלשון 'אין מעבירין על המצות' (פסחים סד), שלא עברתי ממצוה להקדים המאחר, כך **השקיפה**

(טו) **השקיפה ממעון קדשך וגו'.** לפי שאמר למעלה (פסוק יד) **עשיתי ככל אשר צויתני** פרש רש"י 'שמחתי ושמחתי את אחרים', על כן **השקיפה ממעון** כמו שאנו אומרים 'שהשמחה במעוני' (כתובות ח), ומשם תחור ותשמחה: **וכמסכת** חגיגה (ב) אמרו, 'מעון, שבו כחות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחסות ביום מפני כבודן של ישראל, שנאמר (תהלים מב ט) "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי", ופרש רש"י 'יומם יצוה ה' חסדו, יצוה למלאכים לשתק כדי לעשות חסד לצריכים חסד והם

◆ יום שלישי י"ד אלול ◆

טו יומא דדין יי אלהיך מפקדך למעבד ית קמיא האלין וית דינאי ותשר ותעבד ותהון בכל לכה ובכל נפשך:

(טו) הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוְךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרַת וְעִשִׂית אוֹתָם בְּכָל־לְבַבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

ושמרת ועשית אותם • בת-קול מברכתו: 'הבאת בכורים היום, תשנה לשנה הבאה'.

כ"ט היום הזה ה' אלהיך מצוה • בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאלו בו ביום נצטוו עליהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 6)

בשמך, שאין בו שנויים, יש מעלת התמידות. בנחת, המשתנה תמיד, יש מעלת ההתחדשות. ויום מחבר את שתי התנועות המגודות הללו, את שתי המעלות יחד.

רש"י כו, טו) הרי שתבת "היום" מורה על חבור שתי תנועות הפוכות: תמידיות והתחדשות. והנה, יום מרכב מיום ומלילה, משמש ומנחה.

יו ית יי חטבת יומא דין למתוי לך לאלה ולמהך בארצן דתקנון קדמוהי ולמטר קדמוהי ופקודוהי ודינוהי ולמקלא במימרה:

(יז) אֶת־יְהוָה הַאֲמַרְתָּ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר חֻקֵּי וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשַׁמֵּעַ בְּקוֹלִי:

לאלהים, והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה. (ומצאתי להם עד, והוא לשון 'תפארת', כמו: (תהלים צד) "תאמרו כל פועלי און").

כ"ט האמרתי והאמירך • אין להם עד מוכיח במקרא, ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה: הבדלתי לך מאלהי עובדי-כוכבים להיות לך

יח ויי חטבת יומא דין למתוי לה לעם חביב קמא די מליל לך ולמטר כל פקודוהי:

(יח) וַיְהִי־וְהָאֲמִירְךָ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְךָ וּלְשַׁמֵּר כָּל־מִצְוֹתָיו:

כ"ט כאשר דבר-לך • (שמות יט) "והייתם לי סגלה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך כד עמ' 261 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ישראל – אוצרו של הקב"ה

יך, ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות". ויש לבאר זה בדרך החסידות:

בפרשתנו כתוב בנוגע לעם ישראל "להיות לו לעם סגולה" (כו, יח). ובפרוש תיבת "סגולה" כתב רש"י (יתרו יט, ה ד"ה והייתם): "אוצר חביב, כמו (קהלת ב) וסגולת מלכים פלי

כלי יקר – עזו והדר

לכרך, אלא וברה, הוא מלתא באפי נפשיה. ועל פי דרך זה שפיר קאמר ויה האמירך היום להיות לו לעם סגולה וגו' ולתתה עליון על כל הגוים, כי דבר זה מבאר בהשקיפה אשר בו האמירנו ה'. וגם אם האמרת והאמירך לשון חטיבה (ראה ברכות א), מכל מקום הוא מבאר על זה הדרך, ומדקאמר בשניהם לשון היום, שמע מינה שקאי אפרשה שלמעלה של בכורים ומעשר, כי בהם מבארים שני האמרות אלה: תורה זו

יד, ולעמת זה גם ה' האמירך להשקיף ממעון קדשו מן השמים ולכרך אותך בנדר שאת על כל העמים, אף על פי שקל השקפה לרעה (תנחומא תשא יד), מכל מקום אצלך ישתנה הענין כדבר סגולה שאין בו טעם, זהו שאמר ויה האמירך היום להיות לו לעם סגולה. ויש אומרים שגם השקפה זו לרעה, ורצה לומר להשקיפה על האמות המכעיסים אותך, ותן אותם כפר על עמך ישראל. לכה לא נאמר 'השקיפה

מדת אכזריות שבו לרחמנות, כך הקדוש ברוך הוא מהפך רגו לרחמנות: תורה טו (טז) היום הזה ה' אלהיך מצוה וגו'. אחר שפיר ענה כך" כי לה' תבל ומלואה ומירו יתברך נתן לך הכל, מעתה תקבל עליך לשמר מצות ה'. את ה' האמרת היום וגו' וה' האמירך היום וגו' (פסוק ז), כי אתה האמרת אותו בהגדות אלו שבכורים ומעשר ואמרת שמעתי בקול ה' (פסוק

ומצוות ומגלים מלכותו יתברך בעולם, דבר נעלה הוא עד מאד, אף הקב"ה מתענג ומשתעשע אף בבני ישראל עצמם בלי קשר למילוי תפקידם. כי ישראל הם כמו אוצר המלך, שהמלך משתעשע בהם כמו שהם (אלא שאין זה פוטר אותם חס-ושלום ממילוי תפקידם, ורק מגלה את גודל חיבתם לפניו יתברך).

ברשותו של המלך נמצאים הרבה אבנים טובות ומרגליות. אמנם, ישנן אבנים שקובען בכתר מלכותו להדר וליפות את הכתר, ישנן אבנים שמשתמש בהן לצרכי המדינה וכיוצא בזה, אף האבנים הגנוזות באוצר המלך, אין הוא משתמש בהן כלל לאף צורך, אלא הוא משתעשע ומתענג אתו, אף שאין ממלאות תפקיד מסוים. וכמו כן הוא בבני ישראל, דזה שבני ישראל מקימים תורה

יט ולמתנה על לאה על כל עממא די עבד לתשקחא ולשום ולרבו ולמהוה עם קדיש קדם יי אלהי קמא די מליל:

(יט) וְלִתְהַדָּע עֲלִיּוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהֲלָה וְלִשְׂמֵם וְלִתְפָּאֲרַת וְלִהְיִיתָ עִם־קֹדֶשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ פֶּאֶשֶׁר דְּבַר: פ

כט"ו - וְלִהְיִיתָ עִם־קֹדֶשׁ וְגו' פֶּאֶשֶׁר דְּבַר • (ויקרא כ) "והייתם לי קדושים".

♦ יום רביעי ט"ו אלול ♦

א ופקיד משה וסבי ישראל ית עמא למימר טר ית כל תפקידתא די אנא מפקד יתכוון יומא דין:

כו (א) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׂמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם:

כט"ו - שָׂמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה • לשון הנה, גרדנ"ט בלע"ז (בעבאכטענדר).

ב ויהי ביומא די תעברון ית ירדנא לארעא דיי אלהי זהב לף ותיקם לף אבנין וברכין ותסוד יתהון בסידא:

כז (ב) וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְהִקַּמְתָּ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשִׂדְתָּ אֹתָם בְּשִׂיד:

וכנגדן בגלגל וכןגדן בהר עיבל, כדאיאת במסכת סוטה (דף לה) •

כט"ו - וְהִקַּמְתָּ לָךְ • בירדן, ואחר-כך תוציאו משם אחרות ותבנו מהן מזבח בהר עיבל. נמצאת אפה אומר: שלשה מיני אבנים היו: שטים עשרה בירדן,

ג ותכתוב עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר תבא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר יהוה אלהי אבותיך לך:

כח (ג) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבְרָךְ לְמַעַן אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבוֹתֶיךָ לָךְ:

ד ויהי במעברכון ית ירדנא תקימון ית אבניא האלין די אנא מפקד יתכוון יומא דין בטורא דעיבל ותסוד יתהון בסידא:

כט (ד) וְהָיָה בְּעֵבְרַכֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן תִּקְיֹמוּ אֶת־הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשִׂדְתָּ אוֹתָם בְּשִׂיד:

ה ותבני תמן מדבחא קדם יי אלהי מדבח אבנין לא תרים עליהן פרזלא:

ל (ה) וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא־תִנֶּה עֲלֵיהֶם בְּרֹזֶל:

ו אַבְנֵינִי שְׁלֵמִין תִּבְנֶינִי ית מִדְּבַחָא דִּינִי אֱלֹהֵךָ
וּתְסַק עֲלוּהֵי עֲלֻנֵן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵךָ:
(א) אַבְנֵינִי שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהַעֲלִית עָלָיו עֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ז וְתִכּוֹס נֶכֶסֶת קוֹדֶשִׁין וְתִיכּוֹל תִּמְנֵן וְתַחֲדֵי
קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:
(ז) וּזְבַחַת שְׁלָמוִים וְאִכְלַתְּ שֵׁם וְשַׁמְחַתְּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ:

ח וְתִקְתּוֹב עַל אַבְנֵיָא ית כָּל פְּתַגְמֵי אוּרִיתָא
הֲדָא פִּרְשׁ יֵאוֹת:
(ח) וְכִתְבַתְּ עַל־הָאבְנִים אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
בְּאֵר הַיֵּטֵב: ם

כ"ט - בְּאֵר הַיֵּטֵב • (ס) בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן.

ט וּמְלִיל מֹשֶׁה וְכַהֲנָיָא לְוָאֵי לְכָל יִשְׂרָאֵל
לְמִימְרֵי אֲצִית וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל יוֹמָא הַדִּין
הַיּוֹתָא לַעֲמָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֵךָ:
(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הִסְפֵּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית
לְעַם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"ט - הִסְפֵּת • כַּתְּרִגּוּמוֹ. הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית • בְּכָל יוֹם יְהִיּוּ בְּעֵינֶיךָ כְּאֵלוֹ הַיּוֹם בְּאֵת עֲמוֹ בְּכַרִּית.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹרֵשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּךְ כֵּס עֵנִי 282)

הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית לְעַם (כז, ט) ח"י אֵלוֹל הוּא יוֹם הַהֲלָדָת
שֶׁל שְׁנֵי הַמְּאֹרוֹת הַגְּדוֹלִים, הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאֲדַמוּ"ר הַזְּקֵן,
וְשְׁנֵיהֶם רְמוּזִים בְּפִסְוֹק זֶה. הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִהְגָּ לְחַזֵּר בְּעִירוֹת
וּבְמוֹשָׁבוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגַרְם לֵהֵם לומר "בְּרוּךְ הַשֵּׁם"
וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, הֵינּוּ שְׂגֵלָה וְעוֹרֵר בְּהֵם אֵת נְקֻדַת הַיְהוּדוּת, שְׂגֵהוּ

י וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָיו
וְאֶת־חֻקֵּי אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם: ם

יא וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֶר:
יב אֱלֹהִים יַעֲמְדוּ לְבָרְךָ אֶת־הָעָם עַל־הַר גְּרִזִים
בְּעֵבְרָתְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שְׁמַעוֹן וְלוֹי וַיהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכֶר
וַיּוֹסֶף וּבְנֵימָן:

כ"ט - לְבָרְךָ אֶת־הָעָם • כְּדֵאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה: (ד) ל' שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֵאשׁ הַר גְּרִזִים, וְשִׁשָּׁה לְרֵאשׁ
הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאֲרוֹן לְמִטָּה, בְּאֲמַצַּע.
הִפְכוּ לְוִיִּם פְּנֵיהֶם כְּלִפֵּי הַר גְּרִזִים וּפְתַחוּ בְּכַרְכָּה:

כלי יקר - עזי והדר

כז (יב) אֱלֹהִים יַעֲמְדוּ לְבָרְךָ אֶת הָעָם
וְגו'. וּבְקַלְלוֹת לֹא נֶאֱמַר
אֱלֹהִים יַעֲמְדוּ לְקַלְלֵי. לְפִי הַשְׁתּוֹבוֹת
בְּאוֹת מֵאֵת ה' בְּפַעַל, אֲבָל הַקַּלְלוֹת
אֵינָן בָּאִים בִּי אִם מֵעֲצָמָם עַל יְדֵי
הַסְתַּרְתָּ פָּנָיו וּתְבַרְךָ, בִּי מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא
תֵצֵא הָרְעוּת" (איכה ג לח). לְכָךְ נֶאֱמַר
(פסוק יג) וְאֱלֹהִים יַעֲמְדוּ עַל הַקַּלְלָה, וְלֹא
לְקַלְלֵי, כִּי אִם לְיַעֲד בִּיאַת הַקַּלְלוֹת.

<p>”ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו’”, ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ואומרים: ”ארור האיש אשר</p>	<p>”ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו’”, ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ואומרים: ”ארור האיש אשר</p>
--	--

(יג) **ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גר ואשר וזבולן דן ונפתלי:**

(יד) **וענו הלויים ואמרו אל-פל-איש ישראל קול רם: ׀**

יד ויתיבון לנאי וימרון לכל אנש ישראל קלא רמא:

כלי יקר – עזי והדר

שבסתר וכן פרש בקוקוני, ולפי שאין יכלת ביד בית דין לעמד כנגדם על פן החרימים בארור. וזה דעת נכון, והראיה עליו שלא הזכיר לשון 'סתר' כי אם בעבודה וזה שנאמר (פסוק טו) **ושם בסתר, ובמכה רעהו בסתר** (פסוק כד), כי שנים אלו בוללים כל התורה והמוצות, כי כלם נכללו בשני סוגים אלו דהינו בדברים שבין אדם למקום ברוך הוא ובדברים שבין אדם לחברו. ופרט י"א אלו לדבר בהוה כי בהם הדבר מצוי להסתירם, והוא הדין בכל מצות התורה שחור וכללם בארור אשר לא יקים את דברי התורה (פסוק כח):

ומה מאד מסכים לזה מה שדרשו (ראה עקידה) **'אשר לא יקים** זה הלומד תורה שלא לשמה; והינו דבר שבסתר שהוא לומד לשם יהרא ואין פונתו כדי לקיים המצות, ומי יוכל לעמד על דעתו. ואפלו מלאכי השרת טעו בזה כאמרו רבותינו ז"ל (ב"מ פה) "על מה אבדה הארץ" (ירמיה ט יא), דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פרושה, עד שפרשה הקדוש ברוך הוא בעצמו ויאמר על עזבם תורתנו" וכו' (שם פסוק יב). כי בנגלה היו רואים אותם עטוקים בתורה, אבל לא ידעו שלמדו שלא לשמה, וכשבאו לידי מעשה עזבוה כמנהג רב דורינו. על כן אמר **אשר לא יקים את דברי התורה**, מה שהוא מדבר בפיו אינו מקיים, שמע מינה שהוא לומד שלא לשמה, ואין לה סתר גדול מזה על פן החרימו בארור: תורה יג

ל"ה (ראה רש"י בראשית א א). **ועל** כן אמרו (ב"ב ט) 'הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות', לפי שעקר שפרו בעולם הזה הנגבל בשש קצוות, כי שפרו "ממגד שמים מעל ומתהום רבצת תחת" (ע"פ להלן לג יג) "ופרצת? מה נקדמה" וגו' (בראשית כח יא). אבל 'המפיסו' בדבור הרוחני שבו, אז עקר שפרו לעולם הנעלם בשם של ויה, דהינו אחת עשרה ברכות, כי דוקא לעולם הבא השם מלא (ראה פסחים ג), על כן באו הברכות במספר אחת עשרה: **וכן** אפלו הארורים אין הקדוש ברוך הוא שולח בשטף חמה לאלתר, כי אם ברחמים תחלה מעט מעט אולי ישבו, כדרך שעשה לדור המבול שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה (ראה רש"י בראשית ז יב), כך אפלו הקלות באים מצד הרחמים מעט מעט, על כן באו גם כן במספר אחת עשרה המורה על הרחמים. ומשעם זה כל התוכחות הן של תורת כהנים הן שבפרשה זו מתחילין בו"ו ומסימין בה"א, להורות שאפלו 'ברגו רחם וזכור' (ע"פ חבקוק ג א): **ובפרק** אלו נאמרין (פסוק לה) דרשו כל אחת עשרה אלו על נואף ונואפת, חוץ מן **מטה משפט גר יתום** ו**אלמנה** פרש רש"י לא ידעתי לפרשו. ואני אומר שקף פרושו, כי אם ינאף את אשת רעהו ותלך בן ממנו ובמותו יפסק הדין שהוא יורש עם שאר אחיו הקטנים, הרי הוא גזול היתום, וגם ממעט לאלמנה מוקלה: **והראב"ע** כתב שכל אלו דברים

והדבר בספק אם יבואו או לא, כי מאחר שאינן באים כי אם בהסתרת פנים אם כן עדין הדבר תלוי בהוראת המעשה: **ומה** שנאמרו כל הארורים בפרוש ונשארו הברכות בדיוק ולא להפך, לפי שעקר הברכה לעולם הבא הנסתר, ורק מפורותיהן יאכלו בעולם הזה להיות להם הכנה שיוכלו לקיים המצות על ידי מציאות הברכות, על כן הסתירם הכתוב. ועוד רמו בזה ש"ברצות ה' דרכי איש" (משלי טו א) אז יתפק לו הקללה לברכה שאפלו הארורים יתהפכו לברכות, על דרך אמרו רבותינו ז"ל (מ"ק טו) 'תורע ולא תחצד' כמבאר למעלה בפרשת בא (שמות י ט) בפסוק "ראו כי רעה נגד פניכם". ועוד רמו שהברכה בכלל הארורים, כי מאחר שהקללה היתה סבה שמיראתה בא לידי "סור מרע ועשה טוב" (תהלים לד טו), אם כן מפאת הקלות נמשכו הברכות: **ומה** שבאו במספר אחת עשרה, לפי ששם של 'יה' הוא מדת הדין שנאמר (תהלים קיח יח) "יסר יסרני יה", וכן (שם עז יב) "אשרי הגבר אשר תיטרנו יה", וכן "עזי וזמרת יה" (שמות טו ב) כמבאר פרשת בשלח (שם), ונמצא שו"י ה"א שבשם הגדול הוא מדת הרחמים, וכן כתב רבנו בהוי על פסוק "כי יד על כס יה" (שם יז טו). ורצה הקדוש ברוך הוא לברא את העולם במדת הדין, הינו בשם של 'יה' שנאמר (שעשע כו ד) "כי ביה ה' צור עולמיים", וראה שאינו מתקיים עד ששתף גם ו"ה

טו ליט גברא די יעבד צלם ומתקא מרחקא קדם יי עבד ידי אמן ומשוי בסתרא ותיבון כל עמא וימרין אמן :

(טו) אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה תוֹעֵבַת יְהוָה מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם בִּפְתָר וְעִנּוּ כָל־הָעַם וְאָמְרוּ אָמֵן: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת פורים תשי"ז - תורת מנחם כרך יט עמ' 184)

אישית, מדיליה - הוא מכניס "פסל ומסכה" בחלק הנסתר שבתורה "בפתר" (ראה זח"ג קכו, ב. ניצוצי אורות שם אות א).

אָשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה . . מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם בִּפְתָר (טו, טז) כ"ק מו"ח אדמו"ר אָמַר פֶּעַם, בְּשֵׁם הַזֹּהַר, שֶׁכָּאֲשֶׁר אָדָם מְחַדֵּשׁ חֲדוּשׁ בְּפִנְימִיּוּת הַתּוֹרָה מִסְבָּרָא

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת יום שמחת תורה ה'תש"ז)

בעל המאמר לפירוש הענין; אבל מה יעשה בהמאמרים השנים, שבעל המאמר כבר איננו בעלמא דין, ונמצא שגם אז צריכים לשאול את בעל המאמר? - ענה לי הרבי בקור רוח ("קאלט בלוטיק"): נו, ומה בכך ("איז וואס")? ... - וינין שבלמוד פנימיות התורה לא מתערכת מציאותו, לכן אפשר ללמוד זאת גם קודם התפלה. ואדרבה: פיון שלימוד זה ענינו ביטול - הרי זה גם הכנה לתפלה גופא.

כְּשֶׁאָדָם מְחַדֵּשׁ בְּפִנְימִיּוּת הַתּוֹרָה - דְּהִינּוּ שְׂמוּסִיף בַּה סְבָרָא אישית מדיליה - אָמַר עַל כֵּן פֶּעַם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמָּה אָדמו"ר בְּשֵׁם הַזֹּהַר, שְׁזָהוּ עֲנִין ד"ד אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל גו' וְשֵׁם בִּפְתָר! וְלָכֵן, אֶסוּר לְהַכְנִיס סְבָרוֹת מִשְׁלֹ בְּפִנְימִיּוּת הַתּוֹרָה, כִּי־אִם לְלִמּוּד אֶת "דְּבָרֵי הַרְבִּי". - כְּשֶׁהַרְבִּי דִּיבַר אוֹדוֹת עֲנִין זֶה (בְּהִיּוּתוֹ בְּפֶעֱטָעֵרבוּרָג, הַנִּקְרָאת עֵתָה בְּשֵׁם "לְעֵנִיגְרָאד"), שְׁאֵלְתִי אֶז אֶת הַרְבִּי: בְּשִׁלְמָא מֵאָמַר שְׂאָדָם שְׂמַע בְּעַצְמוֹ, יְכוֹל הוּא לְשִׁאֵל אֶצֶל

טז ליט די קלי אבויה ואמה וימר כל עמא אמן :

(טז) אָרוּר מִקִּלָּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ כש"י מִקִּלָּה אָבִיו • מִזְלָזֵל, לְשׁוֹן (לעיל כה) "וְנִקְלָה אֶחֱיָד".

יז ליט די שני תחומא דחברה וימר כל עמא אמן :

(יז) אָרוּר מִסִּיג גְּבוּל רַעְהוּ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ כש"י מִסִּיג גְּבוּל • מִחֲזִירוֹ לְאַחֲרָיו וְגוֹיֵב אֶת הַקְּרָקַע, לְשׁוֹן: "וְהוֹסֵג אַחֲזוֹר".

יח ליט די טעי עירא בארשא וימר כל עמא אמן :

(יח) אָרוּר מִשְׁגָּה עוֹר בְּדָרְדָּר וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ כש"י מִשְׁגָּה עוֹר • הַסּוּמָא בְּדָרְבַר, וּמִשִּׂאוֹ עֲצָה רַעָה.

יט ליט די צלי דין דער תמא וארמלא וימר כל עמא אמן :

(יט) אָרוּר מִמָּטָה מְשַׁפֵּט גְּרִי־תוֹם וְאֵלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן:

כ ליט די שפוב עם אתת אבויה ארי גלי פנפא דאבויה וימר כל עמא אמן :

(כ) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אִשְׁת׃ אָבִיו כִּי גִלָּה כְּנָף אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀

כא ליט די שפוב עם כל בעירא וימר כל עמא אמן :

(כא) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּחֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀

כב ליט די שפוב עם אהתה בת אבויה או בת אמה וימר כל עמא אמן :

(כב) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֲחֵתוֹ בֶּת־אָבִיו אוֹ בֶּת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן:

כג ליט די שפוב עם חמותה וימר כל עמא אמן :

(כג) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־חַתָּנָתוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀

(כד) אָרוּר מִכָּה רַעְהוּ בַּסֶּתֶר וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ ׀ ׀ כד לײט דײמחײ לחבײרה בַּסֶּתֶר וְיִימַר כָּל עַמָּא אָמֵן:

כ״ט ׀ ׀ ׀ מִכָּה רַעְהוּ בַּסֶּתֶר • עַל לְשׁוֹן הָרַע הוּא אוֹמֵר. רַאֲיִתי בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן: ׀ ׀ ׀ אַרְוּרִים יֵשׁ כָּאֵן כְּנֶגֶד י״א שְׁבָטִים, וּכְנֶגֶד שְׁמֵעוֹן לֹא כְּתֹב אָרוּר, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְכַרְכוֹ לְפָנֵי מוֹתוֹ כְּשֶׁבָרַךְ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים, לְכֹךְ לֹא רָצָה לְקַלְלוֹ.

(כה) אָרוּר לִקַּח לְשׁוֹר לְהַכּוֹת נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ ׀ ׀ כה לײט דײ מקבל שחדא למקטל נפש דם זפי ויימר כל עמא אמן:

(כו) אָרוּר אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ ׀ ׀ כו לײט דײ לא יקנים ית פתגמי אורייתא הדא למעבד יתהון ויימר כל עמא אמן:

כ״ט ׀ ׀ ׀ אֲשֶׁר לֹא־יָקִים • כָּאֵן כָּלֵל אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלֵה, וְקַבְּלוּהָ עֲלֵיהֶם בְּאֵלָה וּבְשִׁבּוּעָה.

כח (א) וְהָיָה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתַנְנָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל־גּוֹי הָאָרֶץ: ׀ ׀ ׀ כח ויהי אם קבלא תקבל למימרא דײ אלהיך למטר למעבד ית כל פקודוהי דײ אנא מפקדך יומא דײן ויתננך וי אלהיך עלי על כל עממי ארעא:

(ב) וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַפְּרָכּוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׁיגְךָ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ ׀ ׀ ב ויייתון עלך כל פרקתא האלין וידבקנך ארי תקבל למימרא דײ אלהיך:

(ג) בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: ׀ ׀ ׀ ג בריך את בקרתא ובריך את בסקלא:

(ד) בְּרוּךְ פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וּפְרִי כַּהֲמַתְךָ שֶׁגַר אֲלַפְיֶךָ וְעֵשְׂתָרוֹת צֵאֲנֶךָ: ׀ ׀ ׀ ד בריך ולדא דמעך ואבא דארעך וולדא דבעיך פקרי תוריך ועדרי ענך:

כ״ט ׀ ׀ ׀ שֶׁגַר אֲלַפְיֶךָ • וּלְדוֹת בְּקֶרֶךָ, שֶׁהַהֲמָה מִשְׁגַּרְתָּ מִמַּעִיָּה. וְעֵשְׂתָרוֹת צֵאֲנֶךָ • כְּתֻבָּה גוֹמֵל. וּרְבוּבוֹתֵינוּ דַּרְשׁוּ: לְמָה נִקְרָא שְׁמֵם 'עֵשְׂתָרוֹת'? שְׁמַעֲשִׂירוֹת

כלי יקר - עזו והדר

הַשְּׂרָרָה, כִּי תִקְנֶה עַל יְדֵהּ כָּל הַפְּרָכּוֹת שֶׁל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ כִּי 'מָה שֶׁקְּנָה עֶבֶד קְנָה רַבּוֹ'; תוֹרָה ג
(ד) בְּרוּךְ פְּרִי בִטְנֶךָ וּגְוִי. וְאַחַר כֵּן אָמַר (פסוק ד) בְּרוּךְ טַבָּאָה וּמִשְׁאֲרֵתָהּ, וּבְקַלְלוֹת שְׁנֵה הַסֶּדֶר, שְׁהוֹכִיר 'טַבָּאָה וּמִשְׁאֲרֵתָהּ' קִדְּם 'פְּרִי בִטְנֶךָ'. לְפִי שֶׁהַסֶּבְרָא נוֹתֵנֵת שְׁלֵעוּלָם יַעֲשֶׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גַם נִסְתֵּר יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיַּעֲשֶׂה גַם נִגְלָה, וּבְרַכַּת פְּרִי הַבֶּטֶן וּפְרִי הָאֲדָמָה הַכֹּל גַם נִסְתֵּר, אִף

לְכָל הַפְּרָכּוֹת כִּי 'מָה שֶׁקְּנָה עֶבֶד קְנָה רַבּוֹ' (פסחים פח). לְפִיכֵן אָמַר (פסוק א) וּנְתַנְּךָ ה' עֲלִיּוֹן וּגְוִי, כִּי זֶהוּ הַשְּׂרָרָה אֲשֶׁר לֹא יֵאֵת לָךְ לְבַקֵּשׁ אוֹתָהּ וּלְהַשְׁתַּדֵּל אַחֲרֶיהָ, וּמִכָּל מְקוֹם יִתֵּן ה' אוֹתָהּ לָךְ, וּמֵאֵז וְהִלָּאָה תִהְיֶה הַשְּׂרָרָה רוֹדֶפֶת אַחֲרֶיךָ וְתִשְׁיָגֶךָ. וְאֵגֵב הַשְּׂרָרָה יְבֹאוּ מַעֲצָמָם כָּל הַפְּרָכּוֹת הָאֵלֶּה, כִּי הוֹלְכִים לְרַגֵּל הַשְּׂרָרָה הַרוֹדֶפֶת אַחֲרֶיךָ, כִּי כָּל הַפְּרָכּוֹת יִרְדְּפוּ אַחֲרֶיךָ מִבְּלִי שֶׁתַּחֲזֹר אַחֲרֵיהֶם וְהִשִּׁיגוּךָ אֵגֵב

כח (ב) וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַפְּרָכּוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׁיגְךָ. בְּעֵינֵי הַיּוֹמָם עֲלִיּוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ (פסוק א) נֶאֱמַר וּנְתַנְּךָ ה', תִּלְּהַ הַדְּבָר בְּהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּבְמִצִּיאוֹת שְׁאָר הַפְּרָכּוֹת נֶאֱמַר וּבָאוּ, מַעֲצָמָם מִשְׁמַע. וּמִי יִרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם שְׁאֵמַר וְהִשִּׁיגְךָ. הַבְּאוּר הוּא, 'שְׂכַל הַרוֹדֵף אַחַר הַשְּׂרָרָה הִיא בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ וְהַבּוֹרַח מִן הַשְּׂרָרָה הַשְּׂרָרָה רוֹדֶפֶת אַחֲרָיו' (תנחומא ויקרא א, א) וְהַשְּׂרָרָה מְקוֹר

ה בריו סלף ואצנתה :

(ה) ברוך טנאך ומשארתה :

כ"ט ◀ ברוך טנאך • פרוטיה. דבר אחר: "טנאך", דבר לח שאתה מסגן בסלים. ומשארתה • דבר יבש, שנשאך בכלי ואינו זב.

ו בריו את במעלה ובריו את במפקה :

(ו) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך :

כ"ט ◀ ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך • (כ"ט זק) שמהא יציאתך מן העולם בלא חטא, כביאתך לעולם.

♦ יום שישי י"ז אלול ♦

ז יתן יי ית בעלי דבך דקנימין עלך תבירין קדמך בארעה סד יפקין לומך ובשבועא ארמון יעקבין מקדמך :

(ז) יתן יהוה את איביך הקמים עליך נגפים לפניך בדרך אחר יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך :

כ"ט ◀ ובשבעה דרכים ינוסו לפניך • בן דרך הנבדלים לברת, להיות מתפזרין לכל צד.

ח יפקד יי עמך ית ברפתא באוצרך ובכל אושטות ידך ויברכנך בארעה דיני אלהך יחב לך :

(ח) יצו יהוה אתך את הברכה באסמיה ובכל משלח ידך וברכך בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך :

כלי יקר - עזו והדר

העמים לא יהיו מקלקליו, ודוקא מטר ארצה אבק ועפר, לא מטר ארצות שאר האמות, ועל כן ישיאך לבך לצאת מביתך אל ארצות שאר האמות הטובים מארצה אולי תוכל לגרשם לישב במקומם, על כן אמר (פסוק כז) יתנה ה' נגף לפני איביך בדרך אחר תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו. וזה טעם יקר: תורה ה' יצו ה' אתך את הברכה באסמיה. לפי שנאמר (איוב כב כח) ויתגור אמר ויקם לך" כשהצדיק גורר גזרה הקדוש ברוך הוא מספים על ידו (ראה סוטה יב), כמו "שמש בגבעון דום" (יהושע י יב), וכמו אליהו שאמר (מלכים א' יז יד) "כד הקמח לא תכלה" וגו', ובגמרא (תענית כה) ברבי חנינא בן דוסא 'איכו נימטו בשורירי, וקאלה רביים. לכה נאמר יצו ה' אתך את הברכה, כשאתה מצוה על הברכה, אז יצוה ה' אתך ויטפים על הברכה ועל הצווי שלך: ומדקאמר באסמיה, ובכל משלח ידך, וברכך בארץ, שמע מינה

אבל בקללות נאמר (פסוק כח) בדרך אחר תצא אליו, משמע אדרבה שישאל יצאו מארצם ללחם עם האמות. וזה לפי שבקללות האמות אשר "ראו מכות הארץ ואת תחליאיה" (ע"פ להלן כט כא) מסתמא לא יבקשו הארץ של ישראל כי לא יראו בה שום הצלחה, לכה לא נאמר אחר ארוי אתה בצאתך (פסוק ט) יתנה ה' נגף לפני איביך באויבים שיובאו עליך, כי ודי לא יבואו. אלא אתה תצא מארצה אליהם כי תראה שארצם טובה מארצה, אבל לא לאלתר, כי אם אחר שיתקומו כל היעוידים הרעים שהזכיר מן ישלח ה' בך את המארה (פסוק ט) עד יתן ה' מטר ארצה אבק ועפר וגו' והיו שמיה אשר על ראשה נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל (פסוק כגכד), 'על ראשה ותחתיך' למה לי, וכי עדין לא ידענו שהשמים על ראשה והארץ תחתיך. אלא שרצה לומר אותו חלק דוקא שעל ראשה ותחתיך יהיו מקלקלים, אבל השמים והארץ שממעל ומתחת של ארצות שאר

אם ירבו יותר מן הנהוג אין זה חוץ לשבע, אבל טנאך ומשארתה שהם פרות תלושים אשר הנחו כבר בפלי, אם ירבו זה נס נגלה, בין אם יניח שנים וימצא שלשה בדרך שנאמר (מלכים א' יז יד) "כד הקמח לא תכלה" וגו', בין אם יאכל קמעא ויתברך במעיו, הכל נס נגלה. על כן אמר בברכות לא זו נסתר שיעשה לך אלא אפלו נס נגלה יעשה לך, ובקללות הוא להפך לא זו אף זו: ומאמר מיד אחר ברוך אתה בצאתך (פסוק ו) יתן ה' את איביך נגפים לפניך (פסוק ז), ובקללות לא הזכיר מיד שיהיו מנצחים כי אם אחר כמה פסוקים. לפי שהסבא נותנת שמיד כאשר יראו האויבים שכל יושבי הארץ והיא מצלחים וברוכים הם בבואם ובצאתם, אז יתקנאו האמות בישאל יצאו מביתם ללחם עם ישראל לגרשם מן הארץ הטובה ההיא, ועל זה נאמר (פסוק ו) ברוך אחר יצאו אליה וגו', משמע שהאמות יבואו על ישראל:

(ט) יְקִימְךָ יְהוָה לֹא לְעַם קְדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָךְ
כִּי תִשְׁמַר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו:

ט יְקִימְךָ יְיָ לַה לְעַם קְדִישׁ כְּמָא דִּי קַיִים
לָךְ אַרְי תִּשְׁר יְת פְּקוּדֵינָא דִּינִי אֱלֹהֶךָ וְתִתְּנֶךָ
בְּאַרְחֵן דְּתַקְנֵן קְדֻמֵּיהִי :

(י) וַיֵּרְאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֵיךָ
וַיֵּרְאוּ מִמֶּךָ:

י וַיִּחְזְיוּ כָּל עַמְמֵי אֲרֵעָא אַרְי שְׂמָא דִּינִי
אַתְקַרֵי עֲלֶךָ וַיִּדְחֲלוּן מִמֶּךָ :

~ נקודות משיחות קודש ~ (190 השיחות תשמ"ט כרך ב עמ' 592)

וַיֵּרְאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיךָ (כח, י) אֵלֹ
תַּפְּלִין שְׁבִירָאשׁ (ברכות ו, א) בַּתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ יֵשׁ חֲבוּר | שֶׁל ג' וד' - שִׁינ׳ שֶׁל ג' רֹאשִׁים וְשִׁינ׳ שֶׁל ד' רֹאשִׁים. וְהִנֵּה
דְּיוַע שְׁגִימ״ל דל"ת הִינּו גְמֹל דְּלִים (שבת קד, א), וּמְבָאָר

כלי יקר - עזר והדר

שתתן מן הארץ לתוך האוצר ותקיים:
וְכֹה שִׁנְאָמַר (פסוק יב) **יפתח ה' לך את
אוצרו הטוב**, הינו אותו אוצר
שהקדוש ברוך הוא עושה בשמים
מִיִּרְאֵת ה' אֲשֶׁר בָּהּ, כִּי הִיא אוֹצְרוֹ כְּמוֹ
שִׁנְאָמַר (ישעיה לג ח) "יִרְאֵת ה' הִיא
אוֹצְרוֹ", רִצְהָ לומר שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא. כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַבֵּנוּ בַּחֲזִי (שמות ט ה)
שֶׁכֵּל מֶלֶךְ עוֹשֶׂה אוֹצֵר וּסְגָלָה מְדַבֵּר
שְׂאִינוּ מִצְוֵי בְּדוּ כְּכֹל עַת כְּמוֹ אֲבִי
יֵקֵר, וְכֵן 'הַכֹּל בִּיַּדֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאֵת
שָׁמַיִם' (ברכות לג) עַל כֵּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא עוֹשֶׂה אוֹצֵר מִיִּרְאֵת ה' אֲשֶׁר בָּהּ.
וְשָׂמָא תִּטְעֶה לומר שֶׁיֵּשׁ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ
אִינוֹ צָרָה בְּאוֹצֵר זֶה, עַל כֵּן אָמַר **יפתח
ה' לך את אוצרו הטוב**, אֵין לוֹ יִתְבָּרַךְ
שׁוּם צָרָה בְּאוֹתוֹ אוֹצֵר, כִּי אִם לָךְ הוּא
שְׁמוֹר לְתֶן לָךְ מִשָּׁם כָּל צָרְכֶךָ
וּלְפָרְנֶסָה מִשָּׁם. וְאֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מוֹסֵר מִפְּתַח שֶׁל אוֹצֵר זֶה אֶל הַשְּׁלִיחַ,
אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ
וּבִכְבוֹדוֹ מְחַזְּקוֹ בְּדוּ, כִּי הָאוֹצֵר הַלְּוָה
חָבִיב עֲלָיו מְאֹד:
וְכֹה מִיִּשָׁב מֵה שְׂאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וַיֵּל
בְּמִסְכַּת תַּעֲנִית (ב) 'שְׁלֹשָׁה
מִפְּתָחוֹת לֹא נִמְסְרוּ בִּיַּדֵי שְׁלִיחַ, שֶׁל
חַיָּה וְשֶׁל גְּשָׁמִים וְשֶׁל תַּחֲנוּת הַמֵּתִים.
בְּשִׁלְמָא חַיָּה וְתַחֲנוּהָ שְׁפִיר כִּי הוּא
יִתְבָּרַךְ מְקוֹר חַיִּים לְכָל הַבּוֹלְדִים וְלִזְמַן
הַתַּחֲנוּת, אָמְנָם גְּשָׁמִים מֵה נִשְׁתַּנּוּ
מִשְׁאֵר דְּבָרִים. אֲלֵא לְפִי שְׁמֻקּוּדָה מִן
אוֹתוֹ אוֹצֵר שֶׁל יִרְאֵת ה'. הִדָּא הוּא
דְּכַתִּיב **יפתח לך את אוצרו הטוב את
השמים לתת מטר ארצה**, כִּי הַמְּטֵר
מִנְּחָ בְּאוֹתוֹ חֲדָר אֲשֶׁר שָׁם אוֹצְרוֹ שֶׁל
ה': תורה ט

החוזר בעולם, ועליו אמר **ובכל משלח
ידך**, שהוא שכר 'בהתהלכה בעולם
הזה':
ואחר כִּף הַזְּכִיר הַגְּבוּל הַאֲמֻצְעֵי אֲשֶׁר
בֵּין שְׁנֵי גְבוּלִים אֵלֹ, וְהוּא
'בְּשִׁכְבְּךָ בְּקֶרֶב בְּאֶרֶץ', שְׁמַתִּי אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם צַעַר חֲבוּט הַקֶּבֶר
(מסכת חייבוט הקבר פ"א ה"ח) וְגִלְגּוּל מְחֻלוֹת
(כתובות קיא) וְחִיִּין תַּחֲנוּלָה (ירושלמי כלאים פ"ט
ה"א). וְעַל זֶה אָמַר **וברכה בארץ**, בְּזִמְנָן
שְׁכַבְּךָ בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ, **אשר ה' אלהיך
נתן לך**, כִּי דוֹקָא מִתִּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
מִסְגָּלִים בְּזָה. וְאַחַר שֶׁהַזְּכִיר זִמְנָן
הַשְּׂכִיבָה בְּאֶרֶץ, הַזְּכִיר זִמְנָן הַקִּימָה
וְאָמַר (פסוק ט) **יקימך ה' לו לעם קדוש**,
וְקִימָה זוֹ הִיא בְּדַרְךָ שִׁנְאָמַר (להלן לא טו)
'הִנֵּךְ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם' הִינּוּ
הַקִּימָה שְׁלֻעֲתִיד, וְכְמוֹ שִׁנְאָמַר (ישעיה כו
ט) "וְחַיּוֹ מִתִּיב נְבֻלְתִּי יְקוּמוּן הַקִּיצוֹ
וְרַנְּנוּ שְׂכָנֵי עִפְרָי" וְגו':
ואם נִפְשֶׁךָ לומר שְׂרָאוֹי לְסִדְרַ שְׁלֹשָׁה
זְמַנִּים אֵלֹ כְּסִדְרַ הַיְזָתָן בְּדַרְךָ
שִׁנְזָבְרוּ בְּפִסּוּק 'בְּהִתְהַלְכְּךָ תִּנְחָה
אוֹתְךָ', אַזְוִי נוֹכַח לומר שְׂמָה שְׂאִמְרוּ **יצו
ה' אתך את הברכה באסמיה ובכל
משלח ידך**, מְדַבֵּר בְּשִׁכְרַ עוֹלָם הַזֶּה
כְּפִשׁוּטוֹ. וּ**וברכה בארץ**, הִינּוּ בְּשִׁכְבְּךָ
בְּקֶבֶר. **יקימך ה' לו**, הִינּוּ בְּזִמְנָן הַקִּימָה
לְעוֹלָם הַבָּא:
דבר אַחַר, בְּאֲסֻמְיָה הִינּוּ אוֹצְרוֹת
תְּבוּאָה, וְלְפִי שְׁדַרְךָ הָאוֹצְרוֹת
לְהַתְקִים עַל יַדֵי שְׁנוֹתֵינוּ לְתוֹכָן מִן
הַקֶּרֶקַע שֶׁל אוֹתוֹ מְקוּם כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ
רַש"י עַל פְּסוּק "שְׂדֵה הָעִיר אֲשֶׁר
סְבִיבֹתֶיהָ יִתֵּן בְּתוֹכָהּ" (בראשית מא מח),
עַל כֵּן אָמַר כָּאֵן וּ**ברכה בארץ**, עַל יַדֵי

שְׂמַלֵי מְלִי קְתָנִי, וְכָל אַחַת בְּרָכָה בְּפִנֵּי
עֲצָמָה. וְאוֹלֵי הַמָּה כְּנֶגֶד מֵה שִׁנְאָמַר
(משלי ו כב) "בְּהִתְהַלְכְּךָ תִּנְחָה אוֹתְךָ"
בְּעוֹלָם הַזֶּה, "בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמַר עֲלֵיךָ"
בְּקֶבֶר, "וְהַקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ" לְעוֹלָם
הַבָּא (אבות פ"ז מ"ט):
וכשאמר הברכה באסמיה, רְמֹז
לְעוֹלָם הַבָּא הַסְּמוּי מִן
הָעֵין, כִּי אֵין הַבְּרָכָה מִצְוִיָה לֹא בְּדַבֵּר
הַמְּדוּד וְהַמְּנוּי כִּי אִם בְּסֻמוּי מִן הָעֵין'
(ב"מ מב). רְמֹזוּ בְּזֶה שְׂאִין הַצְּלַחַת עוֹלָם
הַזֶּה תְּכִלִּית הַבְּרָכָה. לְפִי שְׁכֹלֵם דְּבַר
מְדוּד וּמְנוּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קֶצֶבָה וּגְבוּל וְסוּף
וְאֵין נְצַחִיּוֹת, חוּץ מִן שְׂכַר עוֹלָם הַבָּא
אֲשֶׁר "עֵין לֹא רִאֲתָה" (ישעיה סד ה) הוּא
נְצַחִי וְהוּא עֶקֶר. כְּמוֹ שִׁנְאָמַר (תהלים קלג
א) "כִּטַּל חֶרְמוֹן שִׁירָד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן"
וְגו', הוּא הַטַּל שְׁעַתִּיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְהַחֲיוֹת בּוֹ הַמֵּתִים, וְהוּא הַיּוֹרֵד
עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם "שַׁעַר הַשָּׁמַיִם"
וּמְקוּם לְעִלִּית הַנְּשֻׁמוֹת לְגֹן עֵדֶן, וְאָמַר
(שם) "כִּי שָׁם צָוָה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים
עַד הָעוֹלָם", לְפִי שֶׁהַחַיִּים הֵהֶם נְצַחִים
וְעַד הָעוֹלָם עַל כֵּן שָׁם עֶקֶר הַבְּרָכָה,
אֲבָל לֹא בְּדַבֵּר הַמְּדוּד וְהַמְּנוּי אֲשֶׁר יֵשׁ
לוֹ תְּכִלָּה וְקֵץ:
ועל בְּרָכָה זוֹ אָמַר **יצו ה' אתך את
הברכה באסמיה**, בְּעוֹלָם הַבָּא
הַסְּמוּי מִן הָעֵין. וְעַל כֵּן אָמַר 'אתך', כִּי
קִנְיָן זֶה הוּא אֲתָךְ וְדְבוּק בָּהּ, שֶׁהִרִי
הַשְּׂאֵרוֹת הַנֶּפֶשׁ אִינוֹ חוּץ מִמֶּנּוּ אֲלֵא
תְּמִיד הַדְּבָר אֲתוֹ עֵמוֹ. לֹא כֵן שְׂכַר
עוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא מְשֻׁלַּח מִמֶּנּוּ, וְכְמוֹ
שֶׁכַּתֵּב הַרְמַב"ם (בשמונה פרכים) שֶׁקִּנְיָן
הַמְּמוֹן חוּץ מִמֶּנּוּ וְאִינוֹ דְּבֻק בּוֹ, אֲלֵא
הוּא מְשֻׁלַּח מִיַּד לְיַד כִּי גִלְגַּל הוּא

בחסידות, ששולשת העולמות, אצילות בריאה וצירה, משפיעים לעולם הרביעי, עשייה, שגם בו יאיר אלקות. ואף כאן: חבור ג' וד' (גמול דלים) בתפלין של ראש גורם

להשפעה בעולם, השפעה על **כל עמי הארץ**. גם יש לומר, שחבור זה רומז לז' קניי המנוורה, שממנה אורה יוצאת לכל העולם.

יא ויתרנך יי לטבא בולדא דמעך ויבולדא דבעירך ובאבא דארעך על ארעא די קיים יי לאבתיך לתת לך:

(יא) והותרך יהוה לטובה בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיך לתת לך:

יב יפתח יי לך ית אוצרה טבא ית שמיא למפן מטר ארעך בעדנה ולברכא ית כל עובדי ידך ותזוף לעממין סגיאין ואת לא תזיף:

(יב) יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה:

יג ויתננך יי למקיף ולא לחלש ותהי ברם לעלא ולא תהי למתקא ארי תקבל לפקודיא דיי אלקה די אנא מפקדך יומא דין למשר ולמעבד:

(יג) ונתנך יהוה לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה פיתשמע אל מצות יהוה אלהיך אשר אנכי מצוך היום לשמר ולעשות:

יד ולא תסטון מקל פתגמא די אנא מפקד יתכון יומא דין מינא ושמאלא למהך בחר טענות עממיא למפלחון:

(יד) ולא תסור מפלחיהך אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין ושמאל ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם: פ

טו ויהי אם לא תקבל במימרא דיי אלקה למשר למעבד ית כל פקודיה וקמיה די אנא מפקדך יומא דין ויתון עלך כל לטיא האלי וידברנך:

(טו) והיה אם לא תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר לעשות את כל מצותיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך:

כלי יקר – עזי והדר

ארבעים ותשע. וקדם הערבות נאמר 'ואם לא תשמעו בלשון רבים, לומר ודוקא שאם "כלם סג יחדו נאלחו" (עי' תהלים נג ד), אז הם ראויין לאותן מכות כוללות, אכל הצדיק אשר בתוכם "הוא את נפשו" ימלט:

אכל כאן אחר הערבות כל אהד יסבל עונו ועון חברו, על כן באו במספר תשעים ושמונה כפול כנגד עונו ועון חברו. ונאמר **והיה אם לא תשמע** בלשון יחיד, והמכות כוללות, לומר לך שאפלו יחיד החוטא מטבב קללה אל הכלל, כמו שנגאמר (להן כט יבא) 'פן יש בככם איש או אשה' וגו', וכתוב 'וראו את מכות הארץ', שמע

בשבועת הר גריזים וחר עיבל (ראה סוטה 48), ועל כן באו במספר ארבעים ותשע לפי 'שחמשים שערי בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו למשה חסר אחת' (נדרים 48), מזה אתה למד שההדר אפשרי למין האנושי להכנס תוך חדר היכל החקמה והבינה על ידי ארבעים ותשעה שערים הפתוחים לפניו, והם "שערי צדק" אשר לפני "ה' צדיקים יבאו בו" (עי' תהלים קיח ט"ב) להבין מתוכם בינה ודעת את ה'. והחוטא אשר נכנס בו רוח שטות ולבו טח מהבין, וראה ארבעים ותשעה שערי בינה פתוחים לפניו והוא לא נכנס בשום אחת מהם, על כן ילקה במספר

(טו) והיה אם לא תשמע וגו'. כל הקללות הללו נאמרו בלשון יחיד, ואותן שפפרשת בהקתי נאמרו כלם בלשון רבים "ואם לא תשמעו" וגו' (ויקרא כו ד), כי גם באלו יש הרבה מכות אל הכלל כמו **והיו שמיה אשר על ראשך נחשת** (פסוק כג), וכן **יולף ה' אתך ואת מלכך וגו'** (פסוק לו), והרבה זולתם. ומאי טעמא היו אותן שבתורת כהנים תשע וארבעים, ואלו כפולות במספר תשעים ושמונה, "הלוא דבר הוא" (שמואל א' ז' כט):

והטעם אל זה הוא, לפי שאותן שבתורת כהנים נאמרו קדם הערבות אשר קבלו עליהם ישראל

(מז) אָרוֹר אֶתְּךָ בְּעֵיר וְאָרוֹר אֶתְּךָ בַּשָּׂדֶה:

טז לֵיט אֶתְּךָ בְּקֶרְתָּא וְלֵיט אֶתְּךָ בַּחֲקֵלָא:

(יז) אָרוֹר מְנַאֲךָ וּמְשִׁאֲרֵתְךָ:

יז לֵיט סֶלְף וְאַצְנֻתְךָ:

(יח) אָרוֹר פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ שֶׁנָּר אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתֵּרֶת צִאֲנֶךָ:

יח לֵיט וְלֵדָא דְמַעְדָּךָ וְאִפְּסָא דְאַרְעֶךָ בְּקֶרֶי תוֹרִיךָ וְעִדְרֵי עֲנָךָ:

(יט) אָרוֹר אֶתְּךָ בְּבִאָךָ וְאָרוֹר אֶתְּךָ בְּצִאֲתְךָ:

יט לֵיט אֶתְּךָ בְּמַעְלָךָ וְלֵיט אֶתְּךָ בְּמַפְקָךָ:

(כ) יִשְׁלַח יְהוָה בְּךָ אֶת־הַמָּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמְּגִעֶרֶת בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְּׂמֹדֶךָ וְעַד־אֲבֹדְךָ מֵהָר מִפְּנֵי רַע מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֹזְבֹתָנִי:

כ יִגְרִי יי בְּךָ יְת מְאָרְתָא וְיְת שְׂגוּשֵׁיָא וְיְת מְזוּפִיתָא בְּכָל אוֹשְׁטוֹת יָדְךָ דִּי תַעֲבֵד עַד דְּתַשְׁתַּצִּי וְעַד דְּתִיבֵד בְּפִרְיעַ מִן קָדָם בִּישׁוּת עוֹבְדִיךָ דְּשִׁבְקִתָּא דְחִלְתִּי:

כ"ט «הַמָּאֲרָה • חֲסָרוֹן, כְּמוֹ: (ויקרא י"ז) "צִרְעַת מִמְּאֲרֶת". הַמְּהוּמָה • שְׂגוּשׁ קוֹל בְּהֵלוֹת.

(כא) יִדְבֶק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדְּבָר עַד כִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־אֶתְּךָ בְּא־שְׂמָה לְרִשְׁתָּהּ:

כא יִדְבֶק יי בְּךָ יְת מוֹתָא עַד דִּישְׁתַּצִּי יְתָךָ מַעַל אֲרַעָא דִּי אֶתְּךָ עֲלֵל לְמִתְּנָן לְמִירְתָּהּ:

(כב) יִכְבֶּה יְהוָה בַּשְּׂחָפֹת וּבַקְּנִיחֹת וּבַדְּלִקֹת וּבַחֲרָר וּבַחֲרִב וּבַשְּׂדֵפוֹן וּבִירְקוֹן וּרְדִפוֹךָ עַד אֲבֹדְךָ:

כב יִמְחַנֵּךְ יי בַּשְּׂחָפֹתָא וּבַקְּנִיחֹתָא וּבַדְּלִקְתָּא וּבַחֲרָרָא וּבַחֲרִבָא וּבַשְּׂדֵפוֹנָא וּבִירְקוֹנָא וּבִרְדִפוֹךָ עַד דְּתִיבֵד:

כ"ט «בַּשְּׂחָפֹת • שִׁבְשָׁרוּ נִשְׁחָף וְנִפְוַח. וּבַקְּנִיחֹת • לְשׁוֹן: (דברים לב) "כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְּאִפִּי", וְהוּא אֵשׁ שֶׁל חוּלִי, מְלוּוִי בְּלַע"ז (פִּיבַעַר הִטְיָן), שֶׁהִיא חֲמָה מְאֹד. וּבַדְּלִקֹת • חֲמָה יוֹתֵר מִקְּנִיחֹת, וּמִיַּי חֲלָאִים הֵם. וּבַחֲרָר • חֲלִי הַמְּחַמְמוֹ תוֹךְ הַגּוֹף, וְצִמָּא תְּמִיד לְמַיִם, וּבְלַע"ז לְשׁוֹן: (איוב ל) "וְעֲצָמֵי תְּרָה מְנִי חֲרִב",

(ימייה 1) "נִחַר מִפּוֹחַ מְאֹשׁ". וּבַחֲרִיב • יָבִיא עֲלֶיךָ גְּיָסוֹת. וּבַשְּׂדֵפוֹן וּבִירְקוֹן • מִכַּת תְּבוּאָה שֶׁבַשְּׂדוֹת. שְׂדֵפוֹן • רוּחַ קָדִים, אֲשִׁילֹד"ה בְּלַע"ז (ואנפנפערבראנט). יִרְקוֹן • יָבֵשׁ, וּפְנֵי הַתְּבוּאָה מְכַסִּיפִין וְנִהְפְּכִין לִירְקוֹן, קמ"א בְּלַע"ז (נגלכ). עַד אֲבֹדְךָ • תְּרֻגוֹם: 'עַד דְּתִיבֵד', כְּלוֹמֵר עַד אֲבוּד אוֹתְךָ, שֶׁתְּכַלֶּה מְאֹלֶיךָ.

כלי יקר - עזו והדר

הַבִּינָה עַד הַיּוֹם, לְפִיכָךְ דוֹקֵא בַּיּוֹם הַזֶּה נִתְּנָעֵדוּ תַשְׁעִים וְשָׂמוּנָה קְלָלוֹת, עַל שֶׁלֹּא דָרְשׁוּ הַתּוֹרָה בְּשָׁנֵי פְעָמַיִם מ"ט. אָבֵל אוֹתָן שֶׁתּוֹרַת פְּהָגִים נֶאֱמָרוּ קָדָם שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי בִינָה לְהַבִּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר דִּהְיִינוּ מ"ט מִתּוֹךְ מ"ט, עַל כֵּן לֹא בָּאוּ כִּי אִם בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְתַשְׁעִי, כִּי הִזְיָה לְהֵם לְהַבִּין לְפָחוֹת הַמְּשָׁפְלוֹת רִאשׁוֹנוֹת הַבָּאִים בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְתַשְׁעִי לְכָל הַפָּחוֹת: תוֹרָה טז

אִם תִּבְקֶשְׁנָה כְּכֶסֶף וְכַמְטָנִים תַּחֲפֹשְׁנָה, וְדָרְשׁוּ בְּזָה (הוֹבֵא רַבְּנּוּ בַחֲי לַעֲלֵ א ה) מ"ט מוֹנִיִּים שְׁנֵי פְעָמַיִם, דִּהְיִינוּ מ"ט פְּנִים טְהוֹר מ"ט פְּנִים טְמֵא, וְלֹא יְכוּל הָאָדָם לְבֹא לִיַּדִּי חֲקִירָה זוּ כִּי אִם מִתּוֹךְ בִּינַת הַלֵּב הַמְּשֻׁכָּל בְּמ"ט שְׁעָרֵי בִינָה שֶׁהָרִי הַקָּדִים לוֹמֵר כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא, כִּי הַבִּינָה כְּפֹל מִן הַחֲכִמָּה כִּי הַבְּבוֹן מִבִּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר. וְהַקְּתוּב אוֹמֵר שֶׁלֹּא הִזְיָה לְהֵם לְבִינָה דִּהְיִינוּ

מִינָה שְׂרָבִים וְשָׂאוּ עוֹן הַיְחִיד כְּמוֹ שֶׁהִזְיָה בְּמַעֲשֵׂה שֶׁל עֶכָן (יהושע פרק ז). לְכָךְ נֶאֱמָר וְאִם לֹא תִשְׁמַע, שְׂאֵפְלוּ יְחִיד שֶׁלֹּא יִשְׁמַע גּוֹרֵם מִכּוֹת לְרַבִּים, וְהֵם הַמְּכּוֹת הַקְּלָלִיּוֹת הַנּוֹבְרִים בְּפָרְשָׁה: דְּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמָר (להלן שם א) "וְלֹא נָתַן לְכֶם אֱלֹהִים לֵב לְדַעַת וְגו'" עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וּבְתִיב (משלי ב גיד) "כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא לְתִבוּנָה תִתֵּן קוֹלְךָ,

כג ויהיו שמיך אשר על-ראשך נחשת והארץ תקיפא מלאחתא מטרא וארעא די תחותך תקיפא כפרזלא מלמעבד פריז:

בעולם, והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיעה, והיא מרקבת פרותיה, וכאן הוא אומר: שמיך נחשת וארץ ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אף-על-פי שלא יריקו מטר, מפל-מקום לא יהיה חרב של אבדן בעולם, והארץ לא תהא מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע ואין הפרות מרקבינן, ומפל-מקום קללה היא בין שהיא כנחשת בין שהיא כברזל, לא תוציא פרות, וכן השמים לא יריקו מטר.

כ"ג וְהָיוּ שָׁמַיִךְ אֲשֶׁר עַל-רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת. קָלֹלוֹת הֵלְלוּ, מִשָּׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אֲמָרוֹן, וְשָׁבַהּר סִינִי מִפִּי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲמָרוֹן כְּמִשְׁמָעוֹ. וְכֵן נֹאמַר: (ויקרא כו) "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי, וְאִם תִּלְכוּ עִמִּי קָרִי", וְכֵאן הוּא אוֹמֵר: "לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, יִדְבֹק ה' בְּךָ... יִכְכֶּה ה'", הַקָּל מִשָּׁה בְּקָלְלוֹתָיו לְאֲמָרוֹן בַּלְשׁוֹן יְחִיד, וְגַם כֵּן בְּקָלְלָהּ זֹה הַקָּל, שֶׁבְּרֵאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר: (שם) "אֵת שְׁמֵיכֶם כְּפִרְזֵל וְאַרְצְכֶם כְּנְחוּשָׁה", שְׁלֹא יִהְיוּ הַשָּׁמַיִם מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שְׁאִין הַבְּרִזָּל מְזִיעַ, וּמִתּוֹךְ כֵּן יֵהָא חֲרֵב

כד יתן יהוה את-מטר ארצך אבק ועפר מן השמים ירד עליך עד השמורה:

אָת עֲשֹׁב הַזְּרָעִים שֶׁהֵן לַחִים מִן הַמַּיִם, וְנִדְבֵק בָּהֶם וְנַעֲשֶׂה טִיט וּמִתְנַבֵּשׁ, וּמְרַקִּיבִין.

כ"ד וְיֵתֵן יְהוָה אֶת-מֵטֶר אֲרֻצְךָ אֶבֶק וְעָפָר מִן-הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עֲלֶיךָ עַד הַשְּׂמֹרֶה:

כה יתנגף יהוה ונגף לפני איביך בדרך אחד תצא אליו ובשבעה דרכים תנום לפניו והיית לזעוה לכל ממלכות הארץ:

כ"ה יִתְנַגֵּף יְיָ תִּבְרִי קָדָם סְנָאךָ בְּאַרְחָא חָדָא תִּפּוֹק לְוַתָּהּ וּבִשְׁבַעַא אַרְחֵן תַּעֲרוֹק מִקְדָּמוֹהִי וּתְהִי לְזִיעַ לְכָל מַלְכוּת אֲרַעָא:

כ"ה וְיִתְנַגֵּף יְהוָה וְנִגַּף לְפָנָי אִיבֵיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו וּבִשְׁבַעַה דְּרָכִים תִּנּוֹם לְפָנָיו וְהִיִּית לְזַעוּהָ לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ:

כ"ו לזעוה לאימה ולזיע, שיזועו כל שומעי מכותיך ממה, ויאמרו: 'אוי לנו, שלא יבא עלינו כדרך שבא על אלו'.

כ"ו וְהִיִּיתָ נִבְלָתְךָ לְמֵאֵל לְכָל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ וְאִין מַחֲרִיד:

כו והיתה נבלתך למאכל לכל-עוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד:

כז יככה יהוה בשחין מצרים ובטחרים ובגרב ובחרם אשר לא-תוכל להרפא:

כז יִמְחַנֵּף יְיָ בְּשַׁחֲנַא דְּמִצְרַיִם וּבְטַחְרִיִן וּבְגִרְבָּא וּבְחָרִיס נְבִישׁ דִּי לֹא תִפּוֹל לְאַתְפָּסָה:

כז וְיִכְכֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲוִין מִצְרַיִם וּבְטַחְרִיִם וּבְגִרְבָּא וּבְחָרִיס אֲשֶׁר לֹא-תוּכַל לְהַרְפֹּא:

כ"ח בשחין מצרים רע היה מאד: לח מבפנים ויבש מבחוץ, כדאיתא ב'בכורות' (דף כ"א). גרב שחין לח. חרם שחין יבש בחרם.

כ"ח וְיִכְכֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲוִין וּבְעוֹרוֹן וּבְתַמְהוֹן לְבָב:

כח ימחנף יי בטפשותא ובסמיותא ובשעממות לבא:

כ"ח וְיִכְכֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲוִין וּבְעוֹרוֹן וּבְתַמְהוֹן לְבָב: אִשְׁטוּרְדִישׁוֹן בְּלַע"ז.

כט ותהי ממשש בטיהרא כמא די ממשש עוינא בקבלא ולא תצלח נת ארחתיך ותהי ברם עשיק ואניס כל יומיא ולית דפריק:

(כט) והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה ולא תצלח את־דרכיך והיית אך עשוק וגזול כל־הימים ואין מושיע:

כס"י ◀ עשוק • בכל מעשיך יהיה ערעור.

ל אתתא תירוס וגבר אחרן ישכבנה ביתא תבני ולא תיתב בה פרמא תצוב ולא תחלגה:

(ל) אשה תארש ואיש אחר ישכבנה בית תבנה ולא־תשב בו ברם תטע ולא תחללנו:

כס"י ◀ ישגלגלה • לשון שגל פילגש, והכתוב כנהו לשבח: ישכבנה, (מגילה כה) ותקונן סופרים הוא זה. תחללנו • בשנה הרביעית, לאכל פריו.

לא תורף יהי נכס לעיניך ולא תיכול מנה חמרך יהי אגס מקדמך ולא תוב לך עגור מסירין לבצלי דבבך ולית לך פריק:

(לא) שורף טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו חמרך גזול מלפניך ולא ישוב לך צאנך נתנות לאיבויך ואין לך מושיע:

לב בניך ובנותיך מסירין לעמא אחרן ועיניך חזן ויסופן בגללהן כל יומא ולית חילא בידך:

(לב) בנך ובנותיך נתנים לעם אחר ועיניך ראות וכלות אליהם פלהיום ואין לאל ידך:

כס"י ◀ וכלות אליהם • מצפות אליהם שישבו, ואינם שבים. כל תוחלת שאינה באה, קרויה: 'פליין עינים'.

לג אבא דארעך וכל לאותך יכול עמא די לא ידעת ותהי ברם עשיק ורעיע כל יומיא:

(לג) פרי אדמתך וכל־יגיעך יאכל עם אשר לא ידעת והיית רק עשוק ורצוץ כל־הימים:

לד ותהי משפטה מחזו עיניך די תחזי:

(לד) והיית משגע מפראה עיניך אשר תראה:

לה ימחנה יי בשחנא בישא על רכביא ועל שקיא די לא תכול לאתפאה מפרסת רגלך ועד מוחך:

(לה) יככה יהוה בשחין רע על־הברפים ועל־השקים אשר לא־תוכל להרפא מכף רגלך ועד קדמך:

לו יגלי יי יתך וית מלכך די תקים עלך לעם די לא ידעת את ואבהתיך ותפלח סמן לעממא פלחי טעותא אעא ואבנא:

(לו) יולך יהוה אתך ואת־מלכך אשר תקים עליו אל־גוי אשר לא־ידעת אתה ואבתיו ועבדת שם אלהים אחרים עץ ואבן:

לז ותהי לצדו למתל ולשועי בכל עממא די ידרבנך יי לתמן:

(לז) והיית לשמה למשל ולשנינה בכל העמים אשר־ינהגך יהוה שמה:

(לעיל ח) "ושננתם", יזכרו בך, וכן תרגומו: 'ולשועי', לשון ספור, ואשתעי.

כס"י ◀ לשמה • אש"ו אשטורדיש"ן, כל הרואה אותך שום עליך. למשל • כשתבא מכה רעה על אדם, יאמרו: 'זו דומה למכת פלוני'. ולשנינה • לשון

זרע רב תוציא השדה ומעט תאסף כי יחסלנו הארבה:

כ"ט - יחסלנו • יכלנו, ועל שם כך נקרא 'חסיל', שמכלה את הכל.

פרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת:

לט פרמין תצוב ותפלה וחקרא לא תשמי ולא תכנוש ארי תיכלנה תלעתא:

זיתים יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוך כי ישל זיתך:

מ זיתין יהון לך בכל תחומך ומשחא לא תסוך ארי יתרון זיתך:

כ"ט - כי ישל • ישיר פרותיו, לשון (לעיל ט) "ונשל הפרזל".

בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי:

מא בנין ובנין תוליד ולא יהון לך ארי יתרון בשביא:

כל עצה ופרי אדמתך יירש הצלצל:

מב כל אילנך ואבא דארעך יחסננה סקאה:

כ"ט - יירש הצלצל • יעשנו הארבה רש מן הפרי. יירש • יעני. הצלצל • מין ארבה, ואי אפשר לפרש יירש לשון ירשה, שאם כן היה לו לכתב: יירש.

ולא לשון הורשה וגירושין, שאם כן היה לו לכתב: יוריש.

הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה:

מג תומב ערל די בינה יהי סליק על מנה לעלא לעלא ואת תהי נחת לתחתא לתחתא:

הוא ילוך ואתה לא תלוננו הוא יהיה לראש ואתה תהיה לזנב:

מד הוא יזפנה ואת לא תזפנה הוא יהי לתקיף ואת תהי לחלש:

ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוה והשיגוה עד השמדך כילא שמעת בקול יהונה אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוה:

מה וניתון עליך כל לוטא האלין וירדפנה וידבקנה עד דתשמיצי ארי לא כבלתא למימרא דני אלהיך למשר פקודוהי וקנימוהי די פקודך:

והיו כד לאות ולמופת ובזרעך עד עולם:

מו ויהון כך לאת ולמופת ובכניה עד עלם:

תחת אשר לא עבדת את יהוה אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל:

מז חלף די לא פלחתא גדם יי אלהיך בקדווא ובשפירות לבא מסגי פלא:

כ"ט - מרב כל • בעוד שהיה לך כל טוב.

מח ותפלה ית בעלי דבקה די יגרוה יי בך
ככפנא ובצחוחא ובפרטיליתא ובחסירות
כלא ויתן גיר פרזלא על צוארך עד
דישתיצי יתך:

וְעַבַדְתָּ אֶת־אֲבוֹךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בְּךָ
בְּרַעַב וּבְצָמָא וּבְעִירָם וּבַחֶסֶד כָּל וְנָתַן עָל בְּרוּל'
עַל־צוּאֲרְךָ עַד הַשְּׂמִידוֹ אִתְךָ:

מט ייתי יי עלך עם מרחיק מספי ארעא
כמא די משתדי נשרא עמא די לא תשמע
לישנה:

יִשָּׂא יְהוָה עֲלֶיךָ גּוֹי מִרְחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כְּאִשֶּׁר
יְדָאָה הַנָּשֵׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ:

כס"א פאשר ידאה הנשר • פתאם, ודרך מצלחת | וכן: (בראשית מא) "תשמע חלום לפתר אותו", וכן: (שם)
והקלו סוסיו. לא-תשמע לשונו • שלא תכיר לשונו, | (כב) "כי שומע יוסף", אינטינדרר"י בלע"ז (פערשטעהען) •

נ עם תקיף אפיין די לא יסב אפיין לסבא
ועל זקא לא מרחם:

גוֹי עֵז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָּנִים לְזִקְן וְנַעַר לֹא
יִחַן:

נא ויכיל ולדא דבעירך ואבא דארעך עד
דתשתצי די לא ישאר לך עבורא חמרא
ומשקא בקרי תוריך ועדרי ענה עד דיובד
יתך:

וְאָכַל פְּרִי בְהִמְתָּךְ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ עַד הַשְּׂמִדָּה
אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂאִיר לְךָ דָּגַן תִּירוּשׁ וַיִּצְהַר שָׁנָר אֶלְפִיךָ
וְעִשְׂתִּירַת צִאֲנֶךָ עַד הָאֲבִידוֹ אִתְךָ:

נב ויעק לך בכל קרויך עד דיקבש שוריך
רמא וקריכא די את רחץ לאשתובא בהן
בכל ארעך ויעק לך בכל קרויך בכל ארעך
די יבב יי אלהך לך:

וְהִצֵּר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֵדַת חֲמֹתֶיךָ הַגְּבוּהַת
וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אִתָּה בְּטַח בָּהֶן בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהִצֵּר
לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אַרְצֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְךָ:

כס"ב עד רדת חמתיה • לשון רדוי וכבוש.

נג ותיכול ולדא דמעך בשר בניך ובנתיה די
יבב לך יי אלהך בצירא ובעקמא דיעק לך
סנאך:

וְאָכַלְתָּ פְּרִי־בִטְנֶךָ בְּשֵׂר בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר־יִצְיִק
לְךָ אֲבוֹתֶיךָ:

כס"ג ואכלת פרי בטנה בשר בניך וגו' במצור • מחמת שיהיו צרין על העיר, ויהיה שם מצוק, עקת
רעבון.

נד גברא דרפיך בך ודמפנך לחדא תבאש
עינה באחיהי ובאתת קלמה ובשאר בנוהי
די ישאר:

וְהָאִישׁ הָרַף בְּךָ וְהֶעֱנַג מְאֹד תִּרַע עֵינָיו בְּאָחִיו
וּבְאִשְׁתׁ חֵיקוֹ וּבִיתֵר בְּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר:

כס"ד הרף בך והענג • הוא הרף הוא הענג, לשון | אהד, אף-על-פי שהיא מפנק ודעתו קצה בדבר
פנוק, ו"מהתענג ומרף", מוכיח עליהם ששניהם מאוס, ימתק לו לרעבוננו בשר בניו ובנותיי, עד פי

(נד) האיש הרף בך והענג מאד וגו'. והענג בך, ולמה אמר בך אחר הרף וימאד אחר והענג, וגבי האשה אמר שלא אמר 'האשה הרפה בך' ואמר (פסוק נ) והענגה ולא אמר 'מאד'. ועוד

תרע עינו בכנינו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר | הרחמני ורף הלכב, מרב רעבתנות ותאכזרו, ולא
כניו - אחיהם, אשר יאכל. דבר אחר: "הרף בך", יתנו מבשר בנייהם השחוטים לכניהם הנותרים.

נה מלמתן לחד מנהון מבשר כנוהי די
ייכול מדלא אשתאר לה כלא בצירא
ובעקמתא די יעק לה סנאף ככל קרויף:

(נה) מתת | לאחד מהם מבשר כניו אשר יאכל
מבלי השאירלו כל במצור ובמצוק אשר יציק
לה איבד בכל שיערוך:

נו דרפיכא כף ודמפנקא די לא נסיאת
פרסת רגלה לאתמא על ארעא ממפנקו
ומרכיכו תבאש עינה כגבר קלמה ובכרה
ובכרתה:

(נו) הרפה בך והענגה אשר לא נסתה כפרגלה
הצג עליהארץ מהתענג ומרוד תרע עינה באיש
חיקה ובכנה ובכתה:

נז"א תרע עינה באיש חיקה ובכנה ובכתה. הגדולים.

נו ובזער כנהא דיפקון מנה ובכנהא די
תליד ארי תיכלנון כחסירות כלא כסתרא
כצירא ובעקמתא די יעק לה סנאף כקרויף:

(נו) ובשליטה היוצת | מבין רגליה ובכניה אשר
תלד כיתאכלם בחסר כל כסתר כמצור ובמצוק
אשר יציק לה איבד בשערוך:

נז"א ובשליטה. כניה הקטנים. ככלן תהא עינה צרה כשתאכל את האחד מליתן לאשר אצלה מן הבשר.

נח אם לא תשר למעבד ית כל פתגמי
אורייתא הוד דכתיבין כספרא הדין למדחל
ית שמא קריא ודחילא הדין ית יי אלהיך:

(נח) אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה
הזאת הפתכים כספר הזה לראיה את השם
הגביר והנורא הזה את יהוה אלהיך:

כלי יקר - עזי והדר

אנשים לה, לכה לא נאמר 'האשה
הרבה':
ולפי שהאיש יש בידו כח לתן משלו
לאחיו ולא יתן, על כן אמר תרע
עינו באחיו. אבל האשה רשות אחרים
עליה ואינה רשאה לתן לאחיה כלום,
על כן לא אמר 'תרע עינה באחיה'.
ואם תאמר אם כן מהו שאמר תרע
עינה באיש חיקה, איך לא תתן
לאישה הרי הכל שלו ואיך לא תתן
לו. על זה אמר פי תאכלם כסתר,
שתסתיר מן בעלה האכילה, אבל
הנתינה לאחיה היא מפתרת פון יתגלה
הדבר ואולי אחיה עצמו יגלה אחר
כה, כי אין דבר נסתר על ידי אחר: תורהנה
(נח) אם לא תשמור לעשות את כל
דברי התורה הזאת וגו'.
לא ניקח למריותיו דתימא הכי' (ע"פ
כתובות קיא) שאם לא תעשה את כל

לא יצדק על זה האפן אחר והענג:
ולפי שכל איש בטבע אינו בעל תענוג
כמו האשה, על כן הצרף להוסיף
לשון 'מאד' אחר 'הענג', לומר דוקא
שהענג מאד אשר יצא מגדר שאר
אנשים, אצלו הדבר חדוש שהענג
מאד יאכל מבשר כניו, אבל סתם ענג
אין הדבר חדוש אצלו שיאכל מבשר
כניו, כי האיש קשה בטבע. אבל אצל
האשה הדבר חדוש אפלו בסתם ענגה
בלא מאד שתאכל דבר מאוס כזה,
לפי שהאשה בלאו הכי רכה בטבע
רבות של תענוג, כענין שאמר אחר כף
מהתענג ומרוד דהינו רבות של תענוג.
אבל מה שאמר הרפה בך, הינו רבות
של עין טובה כאמור, ולפי שסתם
נשים צרי עין באורחים (כ"מ פ"ג) וזו
יצתה מגדר סתם נשים והיא רחמנית
ודומה כאלו אינה אשה אלא דרך

סתם הרפה בך. ואצל האיש אמר תרע
עינו באחיו ובאשת חיקו, אבל גבי
האשה אמר תרע עינה באיש חיקה
ולא הזכיר אחיה. וגבי האשה אמר פי
תאכלם בחסר כל כסתר, ואצל האיש
לא הזכיר זה. ועוד קשה מה ענין תרע
עינו או עינה אל הרפות והענג, וכי
מלתא דפסיקא שכל מפנק הוא טוב
עין:
והבאור הוא, שהרפות שהזכיר אינו
רפות של ענג אלא רכות
הלב, כי מי שהוא רחמן בטבע יש לו
לב רך ולא יאמץ לכבו. על כן אמר
שהאיש הרף בך ככל ישראל, אפלו
לרחוקים היה טוב עין ולבו רך לרחם
אפלו בך ככל ישראל, ועכשו תרע
עינו אפלו באחיו וגו'. וכן הענג מאד
שלא היה אוכל כי אם למעניים,
עכשו יאכל בשר כניו, אבל מלת 'בך'

(ג) **והפלא יהוה את-מפתך ואת מכות זרעך מכות גדלת ונאמנות וחלים רעים ונאמנים:**
 נט ונפרש יי ית מחתך וית מחת פניך מחן
 ברכך ומהימנך ומכתשין בישין ומהימנך:

כ"ט «והפלא ה' את-מפתך • מפלאות ומבדלות משאר מכות. ונאמנות • ליסרך, לקיים שליחותם.

(ד) **והשיב כך את כל-מדוה מצרים אשר יגרת מפניהם ודבקו כך:**
 ס ונתב כך ית כל מכתשי מצרים די דחלתא
 מקדמיהון וידבקו כך:

כ"י «אשר יגרת מפניהם • מפני המכות, כשהיו ישראל רואים מכות משנות הבאות על מצרים, היו רואים מהם שלא יבואו גם עליהם, תדע שפן פתיב:

כלי יקר - עזי והדר

חביב עליהם, כדי שלא ידעו ולא יבינו בחשכה ותהלכו" (תהלים פב ה) וימקו בעונם, מאחר שגלוי לפניו יתברך שאף אם היו לומדין ועושיין לא היו לומדין ועושיין לשמה, כי כל דבר הנעשה על צד ההכרח אין בו שלמות כי בסור המכריח ישוב לסורו, על כן צוה ה' לפרסם עליהם 'ולגלה רעתם בקהל' (ע"פ משלי כו כח), בדור שאין עושיין כי אם מהכרח איזו תכלית מדמי כעשר וכבוד אשר "אליו הוא נשא את נפשו" (ע"פ לעיל כו כח) כמנהג דורנו זה: **על** זה אמר **אם לא תשמור וגו'**, והוא מדבר בדור השומר ולומד ועושה אך לא מיראת ה', והו שנקמר **אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה וגו' ליראה את ה'**, רוצה לומר באמת **ליראה את השם הנכבד והנורא** כי אם מיראת אנשים המכריחין אותך. ואתה מחליף וממיר יראת השם הנכבד והנורא ביראת "אנוש חציר ינתן" (ע"פ ישעיה נא יב) ה"אחוז בחבלי בוז" וקצף, כי אתה ירא פן לא ישרו מעשיך בעיני האנשים, כדרך החנפים שבודרנו העושים כדי למצא חן בעיניהם שיכבדו ויעשירו. אז **והפלא ה' את מכתך**, זו הפלאת תורה, ויגרם שאנשי אמת יאספו נגה תורתם במקום אשר "לא יראה ולא ימצא" ואל יהי חלקם עמכם, ואז ידעו כל העמים כי "משפטי ה' אמת" (תהלים ט: א) תורה נט

עליו, והמכרח בדרך ודאי אין שם חבה. ודור כזה כנס דבריה הנעימים, "לא ישמע על פירך" ללמד תורה ומוסר ל"דור תהפכת" כזה אשר כל תורתם ומעשיהם אינן כי אם מן השפחה ולחוצץ, גם ה' יסבב סבות לאבד חכמת חכמיו מן דור כזה, כי אין נחת רוח לפניו יתברך בתורה ומצוה כזה: **ועל** זה אמר הנביא (ישעיה שם יגיד) "יען כי נגש העם הנהו", כי המה נגושים ואנוסים בכל מעשיהם, ואינן עושיין מיראת ה' כי אם מיראת אנשים המכריחים אותם על העשייה. ונמשך מזה ש"בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני", כי המכריח אין בידו להכריחו כי אם על דבר שפתיים, אבל לא על פונת הלב, כי מי יודע מסתוריו של חברו. ויהי יראתם אתי מצות אנשים מלמד, שקוראים יראתי מה שאינו כי אם מצות אנשים, כי הוא מצוה מן האנשים המכריחים אותו על העשייה ואינו מצות השם. "לכן הנני יסוף להפליא את העם הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו", אין הפרוש שקלילה החכמים יהיו אבודים, שהרי לא נאמר 'ואבדו החכמים', גם אין הפרוש שהחכמה תהיה אבודה מן החכמים, שהרי לא נאמר 'ואבדה החכמה מחכמיו': **אלא** הפרוש שחכמתם תהיה אבודה מן אנשי הדור, כי יתן ה' בלבם 'שלא ישמעו בחוצץ קולם' (ע"פ ישעיה מב א, ויכניסו חכמתם בדור שאין התורה

דברי התורה ואפלו אם לא חסר מהם כי אם אחת אז **והפלא ה' מפתך** (פסוק נט), וזה גורה שאין הצבור יכולין לעמוד בה. ומהו שאמר **ליראה את השם הנכבד והנורא**, למה הזכיר תארים אלו כאן יותר מבשאר מקומות. ועוד קשה במסכת שבת (פלא) דרשו מן פסוק **והפלא ה' את מפתך** 'שעתידה תורה שתשתבח מישראל, שנאמר **והפלא ה'** וכתוב להלן (ישעיה כט יד) "לכן הנני יוסף להפליא את העם הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו", וכי מדתו של הקדוש ברוך הוא לנצל שערי חכמה מישראל כדי ש"ימקו בעונם": **אלא** ודאי שהנביא ישעיה מדבר בדור המקיים המצות, אך לא מיראת ה' כי אם מחמת איזו תכלית חיצוני המכריחים על זה, או מחמת יראת איזו אדם המכריחים על העשייה שלא בטובתם. ודבר זה גורם חלול השם, כי בלי ספק שהקדוש ברוך הוא ומענישם על רע מחשבתם, והרואים אותם עסוקים בתורה ומצוה יקראו תגר על ה': **על** כן אמרו רבותינו ז"ל (ברכות סג) 'אם ראינו דור שאין התורה חביבה עליו כנס' כו', לא אמרו דור שאינן לומדין תורה כל עקר, אלא לומדין אבל לא לשם שמיהם, ועל כן אין התורה חביבה עליהם בעצם וראשונה, אלא התכלית המדמי חביב

סא אף כל מרע וכל מחא די לא כתיבין
בספרא דאורייתא דא זיתנן זי עלף עד
דישתצף :

(סא) גם בלחלי וכלמכה אשר לא כתוב בספר
התורה הזאת יעלם יהיה עליך עד השמהך:
כש"י • לשון עליה.

סב ותשתארין פעם זער חלף די הוייתון
ככוכבי שמיא למסגי ארי לא קבלתא
למימרא דזי אלהך :

(סב) ונשארתי במתי מעט תחת אשר הייתם
ככוכבי השמים לרב פילא שמעת בקול יהוה
אלהיך :

כש"י • ונשארתי במתי מעט תחת וגו' • מועטין חלופי מרביין.

סג ויהי כמא דחדי זי עליכון לאוטבא
יתכון ולאסגאה יתכון פן יחדי זי עליכון
לאובדא יתכון ולשצאה יתכון ותטלטלון
מעל ארעא דאת עלל לתמן למירתה :

(סג) והיה פאשר-שש יהוה עליכם להיטיב אתכם
ולהרבות אתכם פן ישיש יהוה עליכם להאבד
אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה
אשר-אתה בא-שמה לרשתה:

כש"י • פן ישיש ה' • (מגילה ט) את אויביכם עליכם, להאבד וגו'. ונסחתם • לשון עקירה, וכן: (משלי טו) "בית
גאים יסח ה'".

סד ויבדרנף זי בכל עממיא מספי ארעא
ועד ספי ארעא ותפלח תמן לעממיא
פלחי טעותא די לא ידעת את ואבדתך
אעא ואבנא :

(סד) והפיצך יהוה בכל-העמים מקצה הארץ ועד-
קצה הארץ ועבדת שם אלהים אחרים אשר
לא-ידעת אתה ואבתיך עין ואבן:

כש"י • ועבדת שם אלהים אחרים • פתרגומו, לא עבודת אלהות ממש, אלא מעלים מס וגלגליות לכמרי
עבודת-כוכבים.

סה ובעממיא האנון לא תנוח ולא יהא מנח
לפרסת בגלף ויתן זי לך תמן לב דחל
וחשבת ענין ומפסחן נפש :

(סה) ובגוים ההם לא תרגיע ולא-יהיה מנוח
לכף-רגלך ונתן יהוה לך שם לב רגז וכליון עינים
ודאבון נפש:

ירגזון", (שמואל-ב כב) "מוסדות השמים ירגזו". וכליון
עינים • מצפה לישועה, ולא תבא.

כש"י • לא תרגיע • לא תנוח, כמו: (ישעיה כח) "וזאת
המרגעה". לב רגז • לב חרד, פתרגומו: 'דחל',
כמו: "שאל מתחת רגזה לך", (שמות טו) "שמעו עמים

סו ויהוון חייף תלזן לך מקבל ותהי תנה
ליליא ויממא ולא תהימין בחייך :

(סו) והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומם
ולא תאמין בחייך:

ירבובתינו דרשו: זה הלוקח תבואה מן השוק.
ולא תאמין בחייך • זה הסומך על הפלטר.

כש"י • חייך תלאים לך • על הספק, כל ספק קרוי
'תלוי': 'שמא אמות היום בתרב הבאה עלינו'. (מנחות

סו בצפרא תימר מן יתן ומשא וברמשא
תימר מן יתן צפרא מתנהות לפך די תהי
תנה ומחזו עיניך די תהי חזי:

(כו) בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן
בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך
אשר תראה:

שפצרות מתחזקות תמיד, וכל שעה מרבה קללתה
משלפניה.

כז"י < בבקר תאמר מי יתן ערב > (סוטה מט) ויהיה הערב
של אמש. ובערב תאמר מי יתן בקר. של שחרית,

סח ותיבנה יי מצרים בספינו בארץ די
אמרי לך לא תוסף עוד למחזיה ותזדבנון
תמן לבעלי דבך לעבדין ולמאהן ולית
דקנה:

(סח) והשיבך יהוה מצרים באניות בדרך אשר
אמרתי לך לא תסוף עוד לראתה והתמפרתם
שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה: שם

ועט יך אלין וועלן פערקייפען, ולא יתכן לפרש "והתמפרתם",
בלשון 'ונמפרתם' על-ידי מזכרים אחרים, מפני
שנאמר אחריו: "ואין קנה".

כט"י < באניות > בספינות בשביה. והתמפרתם שם
לאיביך. אתם מבקשים להיות נמפרים להם לעבדים
ולשפחות. ואין קנה. פי יגזרו עליך הרג וכליון.
והתמפרתם. בלע"ז איפורונדרי"ץ ווי"ש (אן איהר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך יט עמ' 932 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

והתמפרתם שם לאויביך - למעליותא

נפלו למטה מטה ביותר, הרי מזה מוכן ששרשם בקדושה
הוא במקום נעלה יותר משרש הניצוצות שנפלו לקליפת
נוגה, וככלל הידוע "כל הגבוה יותר נופל למטה יותר" (ראה
בארוכה שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואלך). ולכן, כאשר
מבררים ומהפכים גם ניצוצות אלו (שבג' קליפות הטמאות)
נמשך אור נעלה יותר מאשר בברור הניצוצות שבקליפת
נוגה.

בסיום התוכחה שבפרשתנו נאמר "והשיבך ה' מצרים
באניות גו' והתמפרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין
קנה". ויש לפרש פתוב זה למעליותא:
הפנה שפתוכחה היא שעל-ידי זה יבואו ישראל למעלת
התשובה, כמו שפתוב "ויהי כי יבואו עליך כל הדברים
האלה הברכה והקללה גו' והשבות אל לבבך גו' ושבת עד
ה' אלקיך גו'" (נצבים ל, א-ב).

וזהו הפירוש הפנימי ב"והשיבך ה' מצרים גו'", שהפנה
בכל דברי התוכחה היא לבוא למעלת התשובה "והשיבך".
ועל-ידי התשובה "והתמפרתם שם לאויביך לעבדים
ולשפחות", שאפילו מבחינת "שם" היא מקום הקליפות
(לקוטי-תורה ראה לב, רע"ג) שהם "אויביך", מבררים ניצוצות
הקדושה. ועל-ידי ברור ניצוצות הקדושה שבקליפות אלו
- "ואין קנה" - שנמשך ומתגלה אור נעלה ביותר, בחינת
"אין" (ראה לקוטי-תורה האוינו עא, ד), שבחינה זו גבוהה היא
גם מבחינת "קנה" - עולם האצילות (תורה-אור עו, ב).

והנה, מעלת התשובה היא ש"גדולה תשובה שזדונות נעשו
לו כזכיות" (יומא פו, ב). שעל-ידי התשובה ניתוסף סוג מיוחד
בזכיות שאפילו צדיק גמור אינו מגיע לזה על-ידי עבודתו.
שהרי על-ידי התשובה, נהפכים לזכיות גם ניצוצות הקדושה
שנפלו על-ידי הזדונות לג' קליפות הטמאות. מה שאין-כן
על-ידי עבודת הצדיק, אפשר לברר רק את הניצוצות
שבדברים המותרים, ששרשם מקליפת נוגה (ראה דרך מצותין
קצא, א).
ומכיון שניצוצות הקדושה שנמצאים בג' קליפות הטמאות

טט אלין פתגמי קמא די פקיד יי ית משה
למגזר עם בני ישראל בארץ מואב פר
מקמא די יגור עמהון בחרב:

(טט) אלה דברי הברית אשר-צוה יהוה את-משה
לכרת את-בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית
אשר-פרת אתם בחרב: פ

כ"י < לכרת את-בני ישראל > שיקבלו עליהם את התורה באלה ובשבועה. מלבד הברית • קללות שב'תורת
כהנים' שנאמרו בסני.

◆ שבת קודש י"ח אלול ◆

א ויקרא משה לכל ישראל ואמר להון אתון חזתון ית כל די עבד יי לעיניכון בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעה:

כט (א) ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל-אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל-עבדיו ולכל-ארציו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב ראש חודש ניסן תש"נ - לקוטי שיחות כרך לו עמ' 156)

ולשם כך לא די בראיה בפעם הראשונה, אלא יש צורך בהסתכלות - נשמתי' עמקה ופנימית, כך שההתגלות האלקית העל-טבעית תחדר ותמלא את האדם, עד שיתרומם מעל הגבלותיו הטבעיות. וזה דורש ארבעים שנות למוד והתעמקות.

אתם ראיתם . . ולא נתן ה' לכם . . ועינים לראות (כט, א-ח) יש לשאל, הרי הפסוק עצמו מדגיש שבני ישראל ראו את נסי יציאת מצרים, ואיך לא ראו אותם עד לסיום ארבעים שנה במדבר? אלא, כאן מדבר בראיה כזו המשפיעה על האדם לשמור את "דברי הברית הזאת" במלא המדה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך יד עמוד 101)

הפרת הטוב שעל-ידי הנסים

מרביה, שאזי טבע האדם הוא שמתרגל לנס ואינו מתפעל ממנו, דהרגל נעשה טבע, שלכן נסים אלו אינם מביאים ליראה.

אתם ראיתם את כל-אשר עשה יהוה לעיניכם גו' ולא-נתן יהוה לכם לב לדעת גו' עד היום הזה:

ופעלת נסים אלו שהם "חסדי המקום", היא להביא לקרוב ודבקות במשפיע הטובה, דאף שאינם פועלים יראה להיותם תמידיים, הרי אם מכיר שהדבר נסי הוא, צריכה ההפרה בזה לפעל קרוב ואהבה במשפיע הטובה.

להפיר את חסדי הקב"ה ולדבוק בו (כט, א.ג. ובפירוש רש"י) לכאורה יש לתמוה, הרי מצינו בכמה מקומות שנתנו בני ישראל לבם להודות לה' על הנסים שנעשו להם, וכגון: "וירא ישראל את היד הגדולה גו' ויאמינו בה' גו' אז ישיר משה ובני ישראל" (שמות יד, לא; טו, א), וכהנה רבות? ויש לומר, שבאור ענין זה רמז רש"י בדייק לשונו "להפיר את חסדי הקב"ה ולדבוק בו".

ובנסים אלו עוסק משה רבנו בהמשך דבריו (בפסוקים ד-ה): "ואולף אתכם ארבעים שנה במדבר, לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלף לא בלתה מעל רגלך, לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שיתיתם", שעל-זה הוכיחם שהיה עליהם "להפיר את חסדי הקב"ה ולדבוק בו".

דהנה, ישנם נסים היוצאים מגדר הטבע והרגילות, כמו הנס דקריעת ים-סוף, ונסים כאלו מטבעם פועלים יראת הרוממות כלפי הקב"ה, ואכן מצינו ברובי מקומות שיפירו בני ישראל באלו הנסים, ויודו עליהם לקב"ה. אף סוג אחר ישנו בנסים, והוא הנהגה נסית שנמשכת זמן

וזהו שממשיך רש"י: "ש'היום הזה", "הבנתי שאתם דבקים וחסצים במקום".

האתת בני ישראל די חזאה עיניה אתיא ומופתיא וברבניא האנון:

(ב) המפלות הגדלות אשר ראו עיניך והמפתים הגדלים ההם:

ג ולא יחב יי לכוז לבא למדע ועיניו למחזי ואדניו למשמע עד יומא הדין:

(ג) ולא-נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים ואזנים לשמע עד היום הזה:

ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר: 'לא לכם נתנה, לנו נתנה?' ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם: (לעיל כו) "היום הזה נהיית לעם וגו'", היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחסצים במקום.

ד"י - ולא-נתן ה' לכם לב לדעת • להפיר את חסדי הקדוש-ברוך-הוא, ולדבוק בו. עד היום הזה • שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שנאמר: (לקמן לא) "ויתנה אל הפהנים בני לוי", באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו: משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני, וקבלנו את התורה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
כִּי יֵשְׁבֶנּוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְעָבְדוּ
אֶת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ
מִצְרָיִם וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם
וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
אֵלָיו כִּי יֵשְׁבֶנּוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְעָבְדוּ
אֶת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ
מִצְרָיִם

ה לַחֵם לֹא אֵכְלֹתֶם וַיִּין וְשִׁכָר לֹא
שָׁתִיתֶם וְיַיִן וְשִׁכָר לֹא שָׁתִיתֶם
וְיַיִן וְשִׁכָר לֹא שָׁתִיתֶם

(ה) לַחֵם לֹא אֵכְלֹתֶם וַיִּין וְשִׁכָר
לֹא שָׁתִיתֶם וְיַיִן וְשִׁכָר לֹא שָׁתִיתֶם
וְיַיִן וְשִׁכָר לֹא שָׁתִיתֶם

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
אֵלָיו כִּי יֵשְׁבֶנּוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְעָבְדוּ
אֶת־מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְעָבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ
מִצְרָיִם

(ו) וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא
סִיחֵי מִלְדֵי־חֶשְׁבֹן וְעֹגֹג
מִלְדֵי־הַבְּשָׁן לְקִרְאֹתֵינוּ
לְמַלְחָמָה וְנַגְּמִים

על סוף דעתו של רבו וחקמת משנתו עד ארבעים
שנה, ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום
הזה, אבל מכאן ואילך יקפיד, ולפיכך ושמרתם
את־דברי הברית הזאת וגו'.

כ"ט וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה • עָתָה אֲתֶם רוֹאִים
עֲצָמְכֶם בַּגְּדֵלָה וּכְבוֹד, אֵל תִּבְעֲטוּ בַּמָּקוֹם וְאַל יָרוּם
לְבַבְכֶם, וְשִׁמְרֹתֶם אֶת דְּבַר הַבְּרִית הַזֹּאת. דָּבָר אַחֵר:
”וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת”, (ע"ז ה) שְׂאִין אָדָם עוֹמֵד

וַיִּסְבְּגֵן אֶת־אֶרְצוֹ וַיִּהְיֶה לְאֶחָסְנָא
לְשִׁבְטָא דְרַאובֵן וְלְשִׁבְטָא דְגָד וְלְפִלְגָתִי
לְשִׁבְטָא דְמְנַשֶׁה

(ז) וַיִּנְקַח אֶת־אֲרָצָם וַנְתַנְּהָ לְנַחֲלָה לְרַאובֵן וְלְגָד
וְלַחֲצִי שִׁבְטֵי מְנַשֶׁה

ח וַתִּטְרֹן אֶת־פְּתָגְמֵי קְנִמָא הַדָּא וַתַּעֲבֹדוּן
וַתַּהוֹן בְּדִיל דְתַצְלַחוּן אֶת־כָּל דִּי תַעֲבֹדוּן:
פ פ פ

(ח) וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־דְּבַר הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם
לְמַעַן תִּשְׁכַּלּוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן

קכ"ב פטוקים, לעבדי"ו סימן. חסלת פרשת תבא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלה

כלי יקר – עז והדר

כי השמירה תגור העשיה, ושכר
העשיה הוא למען תשכילו עוד להבא
את כל אשר תעשו:
חסלת פְרָשַׁת כִּי תבוא

אחת גורמת שתשכילו את כל אשר
תעשו כי כל אחת גוררת חברתה,
וזהו שאמרו (ס) 'ששכר מצוה מצודה'.
וזהו שאמר ושמרתם ועשיתם אתם,

כט (ח) ושמרתם וגו' ועשיתם אתם
למען תשכילו את
כל אשר תעשו. לפי שמצוה גוררת
מצודה (אבות פ"ד מ"ב), על כן אמר שמצוה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' א

1 תבילו ומדות כי תיבי דלישרוה לעגל – במהרה. קא משמע לן
2 מגזירה שוה ששריפת נשמה אף היא קרויה שריפה, ומאחר והיא
3 קרויה שריפה וגם שריפת הגוף נקראת שריפה, יש לנו ללמוד
4 מיואבת לרעך כמור' שצריך לברור לו את המיתה היפה שהיא
5 שריפת נשמה בלא שריפת הגוף.
6 כיון שהזכרה מיתת בני אהרן, מבארת הגמרא את סיבת מיתתם:
7 וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך לקראת הר סיני ונגד ואביהוא
8 מהלכין אחריהו וכל ישראל אחריהו, אמר לו נדב לאביהוא, אימתי
9 זמותו שני זקנים הללו ואני ואתה נהניג את הדור, אמר להן הקדוש
10 ברוך הוא, הנראה וזהבה ונראהו מי קובר את מי. אמר רב פפא,
11 היינו דאמרי אינשי, נפיש גמלי סבי – מרובים גמלים זקנים, דמעיני
12 משכי דהונגי – הטעונים בעורות של גמלים יונקים שמתו, ואף כאן
13 קברו משה ואהרן הזקנים את בני אהרן הצעירים מהם.
14 אמר רבי (אליעזר) ואלעזר,

1 הגמרא מבררת את דעת ת"ק. מקשה הגמרא: הלא מאן דנליף
2 מעדת קרח ששריפת בית דין היא שריפת נשמה, מאי מעמא לא
3 נליף מבני אהרן ששריפת בית דין היא שריפת הגוף, הטעם הוא
4 מפני שלשיתו והוא שריפה ממש הוא, ואם כן אדרבא נילף מינה
5 ששריפה האמורה בתורה היא שריפת הגוף. מתרצת הגמרא: אמר
6 רב נחמן, אמר רבה בר אבוי, כך אמר קרא (ויקרא י"ח) וְאֶהְיֶה
7 לְרֹעֶךָ כְּמוֹד', ציותנו התורה בזה, ברור לו את המיתה הנפשה ביותר
8 מבין כל המיתות, ואילו שריפת כל גופו של הנידון אינה מיתה
9 יפה. מקשה הגמרא: וכי מאחר דאיכא דרב נחמן שלמד שיש
10 לברור לו מיתה יפה, גזירה שוה לעדת קרח או לבני אהרן למה לי.
11 מתרצת הגמרא: אי לא גזירה שוה הוה אמינא ששריפת נשמה וגוף
12 קנים לאו שריפה היא כלל, ובית דין אינם יכולים לברור אותה. ואי
13 משום שאמרה התורה וְאֶהְיֶה לְרֹעֶךָ כְּמוֹד', וכיצד יתקיים הדבר, יש
14 לומר שבא ללמד שכשנשרוף את גופו לפישי ליה – נרבה עליו

שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי-תבוא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש ש"י אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - ט"ו אלול מפרק עז עד סוף פרק עח ופרקים מג-מה</p>	<p>יום ראשון - י"ב אלול מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו</p>
<p>יום חמישי - ט"ז אלול מפרק עט עד סוף פרק פב ופרקים מו-מח</p>	<p>יום שני - י"ג אלול מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט</p>
<p>יום שישי - י"ז אלול מפרק פג עד סוף פרק פז ופרקים מט-נא</p>	<p>יום שלישי - י"ד אלול מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב</p>
<p>שבת קודש - י"ח אלול פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט ופרקים נב-נד</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, יג מה רב טובך... עד עמ' קיט, די כו':

1 יג. "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'". - פסוק
2 בתהלים, המסתנים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת
3 הפסוק יוצא שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא,
4 שהשכר הוא "נגד בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים
5 אותו. יסביר רבנו הזקן,
6 שבעבודת בני ישראל

7 (המביאה את השכר).
8 ישנם אותם שני אופנים:
9 עבודה סמויה ועבודה
10 גלויה. ובלשון רבנו הזקן,
11 הנה, ככלל עובדי ה' -
12 מקיימי תורה ומצוות, יש
13 ב' קהילות ומדרגות
14 חלוקת מצד שרש
15 נשמתם למעלה,
16 מבחינת ימין ושמאל. -
17 חסד וגבורה, שנשמה
18 אחת באה מבחינת ה"ימין"
19 שלמעלה, ונשמה שניה
20 באה מבחינת ה"שמאל"
21 שלמעלה, דתינו, -
22 ההשפעה שבכך בעבודתו
23 של יהודי, היא - שפתינו
24 שמאל היא מדרת
25 הצמצום וההסתר

26 בעבודת ה', - עבודת הנשמה, הבאה מבחינת ה"שמאל"
27 וה"גבורה" למעלה - היא א) בצמצום, וב) בהסתר, בעבודת ה',
28 כמו שפתינו: - בנוגע להסתר: "והצנע לכת כו'" - עם ה'
29 אלקיך, וכמו שכתוב בפסוק שני: "במסתרים תכבה כו'", -
30 נפשי, וכמו שאומרים רבותינו ז"ל: "כל העוסק בתורה
31 בסתר כו'". - שבכל זה מדובר שהעבודה היא בסתר: במצוות
32 - "הצנע לכת", בתפלה - "במסתרים תכבה", ובתורה - "עוסק
33 בתורה בסתר". להלן יאמר רבנו הזקן, שמה בא גם כן צמצום
34 והגבלה. והנה, מפרדה זו - מ"שמאל", נמשכה גם כן בחינת
35 הצמצום והגבול בעבודת ה', כמו בצדקה להיות נדון -
36 ולחשוב את חובתו, בהשג יד, - לפי יכולתו, והמכובד -
37 בצדקה, אל יכזבו יותר מחמש, - הרי שהצדקה שהוא נותן
38 היא בהגבלה, ובהאי ננא - וכך גם, בתלמוד תורה ושאר
39 מצוות - די לו שיוצא ידי חובתו מחיוב מפרש שחיבתו

התורה כפרוש לקבוע עתים כו'. - הרי כמה שהתורה מחייבת
אותו לקבוע עתים לתורה - באותה מדה הוא קובע. כל
ההגבלות האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש נשמתו
הוא מבחינת ה"שמאל" שלמעלה. אך בחינת ימין - נשמה
שבאה מבחינת ה"ימין"
שלמעלה, היא מדרת
החסד וההתפשטות
בעבודת ה', בהתרחבות
כלי צמצום והסתר
כלל, כמו שפתינו:
"ואתהלכה ברחבה
כו'", וממנה - מבחינת
ה"ימין", נמשך גם כן מה
שאמרנו רבותינו
זכרונם לברכה: "זרק
מרה בתלמידים כו'".
(צריך עיון. ונראה שצריך
להיות קדם אך בחינת ימין
כו') - צריך עיון אם יש
שייכות לענין "זרוק מרה
בתלמידים" לבחינת
ה"ימין". שהרי לכאורה זה
להיפך, ענין של גבורה
וחומרא, ולא ענין של
חסד. וכפי הנראה זה צריך
לבוא לפני המלים "אך בחינת ימין", שאז המשמעות של
"וממנה" היא על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך
"זרוק מרה בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת
ה"ימין" באה איזההתחבאות בהצנע, אלא ללכת בהרחבה
בעבודת ה', וגם - לא רק אופן העבודה הוא בהרחבה, אלא גם
עצם העבודה הוא כלי צמצום וגבול כלל, ואין מעצור לרוח
נדבתו, בין בצדקה ובין בתלמוד תורה ושאר מצוות, -
הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי
גבול ולומד תורה בשופי - לא רק כפי שהוא מחוייב על-פי דין
לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח
נדיבה. ולא די לו לצאת ידי חובתו בלבד, - בענינים של
תורה ומצוות, אלא עד כלי די כו' - אלה הם האופנים של
המדריגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש נשמתם
למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".

יום שני י"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, והנה כל איש ישראל... עד עמ' 238, א"א ע"ה.

39 כגון: חסד מגבורה וגבורה מחסד, וְלִכְּנֵן הֵם מִתְּחִלָּה זֶה בְּזוֹ, 40 כִּידוּעַ לִידְעֵי חָן; - ללומדי תורת הקבלה, שלמרות שחסד 41 וגבורה הן הרי הפכיות, מדות מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת, 42 מצד זה שחסד יש בה גם מן הגבורה, וגבורה יש בה גם מן 43 החסד - הן מתאחדות 44 ומיוחדות, וּבְדַבְּרֵיב - 45 וכמו שכתוב¹² בְּאַבְרָהָם, 46 שְׂהוּא מִדַּת הַחֶסֶד 47 וְהֶאֱהָבָה: "עֵתָה יְדַעְתִּי 48 כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אִתָּךְ", - 49 אתה עובד את השם 50 יתברך במדת היראה 51 והגבורה, עַל־יְדֵי שְׁלֵבֶשׁ 52 מִדַּת הַגְּבוּרָה, - שלא 53 היתה ה"עצם" שלו, אלא 54 כמו לבוש והוספה 55 לעצמותו, "וַיַּעֲקֹד אֶת 56 יָצֶחֶק בְּנֹו", "וַיִּקַּח אֶת 57 הַמַּאֲכָלֹת כֹּו"¹³. - 58 לשחוט את בנו יחידו, 59 שזה הרי ענין של תכלית 60 הגבורה. הרי, שבאברהם, 61 שהיה בעצם איש החסד, 62 היו אצלו זמנים שבהם 63 נתגלתה בו מדת הגבורה, 64 עד לידי נכונות לשחוט 65 את בנו יצחק. וְיָמָה 66

1 וְהֵנָּה, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל צָרִיף לְהִיּוֹת כָּלוּל מִב' בְּחִינֹת 2 אֵלֹו, - של "מין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "מין" 3 וחסד, צריך שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפך, 4 וְאִין לָךְ דְּבַר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם. - גם חסד וגם גבורה יש להם 5 מקום וזמן אצל האדם, 6 מתי יש להשתמש בהם.

אגרת הקדש

וְהֵנָּה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל צ"ל כָּלוּל מִב' בְּחִי' אלו ואין 1 לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה 2 דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש 3 ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין 4 להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי' 5 ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי 6 ב"ש שהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה 7 אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות 8 שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת 9 ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון 10 דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו 11 מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע ל"ח וכדכתיב 12 באברהם שהוא מדת החסד והאהבה עתה ידעתי כי 13 ירא אלהים אתה ע"י שלבש מדת הגבורה ויעקוד 14 את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר 15 הכתוב אברהם אוהבי ופחד יצחק הנה הפרש 16 וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק 17 הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי' 18 העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה 19

7 וְלִכְּנֵן מְצִינוּ - מוצאים 8 אנו, כְּמָה דְּבָרִים מְקוּלֵי 9 בִּית־שְׂמַאי' ומחומרי 10 בִּית־הֶלֶל, - שבית שמאי 11 מקילים בהם ובית הלל 12 מחמירים בהם, לְמַדְנוּ 13 שְׂאֵף בִּית־שְׂמַאי' שְׂרָשׁ 14 נִשְׁמָתָם מִבְּחִינַת שְׂמַאל 15 הָעֲלִיּוֹן¹⁰, וְלִכְּנֵן הִיוּ דְּנִין 16 לְהַחְמִיר תְּמִיד כְּכָל 17 אִסּוּרֵי הַתּוֹרָה, - 18 להחמיר, הוא ענין של 19 גבורה ודין, שהדבר יהיה 20 אסור ושלא יוכל 21 להתעלות בקדושה, 22 וּבֵית־הֶלֶל שְׂהוּו 23 מִבְּחִינַת יְמִין הָעֲלִיּוֹן, 24 הִיוּ מְלַמְּדִין זְכוּת לְהַקֵּל 25 וְלְהַתִּיר אִסּוּרֵי בֵּית 26 שְׂמַאי, שְׂהִיוּ מְתָרִים 27 מֵאִסּוּרִים - ל"סטרא

66 שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב: "אֲבָרָהָם אֶהְיֶי" 1 - בפסוק אחר¹⁵ נאמר: 67 "פֶּחַד יֶצְחָק", - שעבודת אברהם היא במדת החסד והאהבה, 68 ועבודת יצחק - במדת הפחד והגבורה. כיצד, איפוא, זה תואם 69 למה שנאמר קודם, שאברהם עובד את השם יתברך גם במדת 70 הגבורה, ויצחק עובד את השם יתברך גם במדת החסד 71 והאהבה? הֵנָּה הַפֶּחַד וְהַהֲבָדֵל הֵנָּה הוּא בְּחִינַת גִּלּוּי 72 וְהָעֵלֶם, שְׂבִמְדַת יֶצְחָק הַפֶּחַד - והגבורה, הוּא בְּחִינַת 73 גִּלּוּי, וְהֶאֱהָבָה - והחסד, מְסַתֶּרֶת בְּחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, 74 וְהַפֶּחַד בְּמִדַּת אֲבָרָהָם אֲכִינוּ עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלוֹם. - שהפחד 75 והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר, והאהבה והחסד 76 בבחינת גילוי.

28 אחרא, איסור הוא הרי מלשון "אסור וקשור", שהדבר קשור 29 ל"סטרא אחרא" ולחיצונים, כפי שאומר בפרק ז' בחלק ראשון 30 של ספר ה"תניא", וְיִוְבְּלוּ לְעֹלֹת לְמַעְלָה - בקדושה, הרי 31 למרות שכך היה הסדר בכלל שבית-שמאי החמירו ובית-הלל 32 הקילו - אֶף־עַל־פִּירְכֵן כְּמָה דְּבָרִים הִיוּ בֵּית־שְׂמַאי 33 מְקִלִין, - וזאת מפני התכללות שרש נשמתם - של בית 34 שמאי, שְׂהוּא כָּלוּל גַּם מִיְמִין - וחסד, וְכֵן שְׂרָשׁ נִשְׁמַת 35 בֵּית־הֶלֶל כָּלוּל גַּם מִשְׂמַאל, - וגבורה, כִּידוּעַ דְּרָף וּמִדּוֹת¹¹ 36 - השיעורים והאופנים של קדש העליון, - של בחינת "קדש" 37 שלמעלה, דְּלִית תְּמָן - שאין שם, קָצוּץ וּפְרִוּד חֶסֶד־וְשְׁלוֹם, 38 וְכָל תְּמִדּוֹת - הבאות מ"קדש העליון", כָּלוּלֹת זֶה בְּזוֹ, -

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיות פ"ד-ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א". 11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים"). 12. וירא כב, יד. 13. שם כב, י. 14. ישע"י מא, ח. 15. וישלח לא, מב.

יום שלישי י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, וזהו שאמר דהע"ה... עד עמ' קכ, בסוכה וגו':

45 וְזוּבְךָ הוּא נִסְכֵּן בְּבַחֲנֵינָת גְּלוּי וְהַתְּפַשְׁטוּת "נֶגְד" – בְּפָנֵי כְּנִי
46 אָדָם, וְלֹא בְּבַחֲנֵינָת צְמֻצוּם וְהַסְתֵּר כְּלָל. – בְּכַךְ מֵתוֹרֵךְ מֵה
47 שֶׁהַפְּטוּק מֵתַחֲזִיל ב"אֲשֶׁר צִפְנַת לִירֵאִיק", שֶׁהַחֹסֵד צָפוּן וּמוֹסְתֵר,
48 וּמִסִּיִּים ב"פִּעְלַת לְחוּסִים כִּךְ נִגְד בְּנֵי אָדָם", שֶׁהַחֹסֵד הוּא בְּגִילוּי,

49 בְּפָנֵי בְּנֵי אָדָם – שְׂכָן,

50 מְדוּבֵר כִּאֵן אֹדוֹת שְׁנֵי

51 סוּגֵי חֹסֵד: הַחֹסֵד שֶׁהוּא

52 אֲצֵל "יֵרֵאִיק", שֶׁהוּא

53 בַּהֲסֵתֵר וְהֵעֱלָם, וְהַחֹסֵד

54 שֶׁהוּא אֲצֵל ה"חֹסִים כִּרְ",

55 אֲצֵל בְּעֵלֵי הַבְּטָחוֹן שֶׁהֵם

56 מִבַּחֲנֵינָת ה"יֵמִין" – וְהַחֹסֵד

57 אֲצֵלֵם הוּא גְּלוּי. (וְזֵמָה

58 שְׂקָתוֹב – "אֲשֶׁר צִפְנַת)

59 "לִירֵאִיק" וְלֹא

60 "כִּירֵאִיק", – שֶׁהָרִי, אִם

61 מְדוּבֵר אֹדוֹת בַּחֲנֵינָת

62 הַחֹסֵד שִׁישְׁנָה אֲצֵל יֵרֵאִי

63 הַשֵּׁם, הִיָּה צִרִיךְ לֹזֵמֵר

64 "כִּירֵאִיק", אֶךְ כִּשְׁכֻּתוֹב

65 "לִירֵאִיק" נִרְאָה הָרִי

66 שֶׁמְדוּבֵר אֹדוֹת הַחֹסֵד

67 שֶׁלְמַעֲלָה הַנִּיחָן כִּשְׂכֵר

68 לִירֵאִים? הֵינּוּ מִשּׁוּם שְׂכָל

69 מֵה שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵינָת

70 הָעֵלָם כְּכָל נְשֻׁמָּה, הֵנָּה

71 בְּחֵינָה זֹו אֵינָה מְלַבֶּשֶׁת

72 תּוֹךְ הַגּוֹף בְּמַחוּ וְלִבּוֹ, –

73 שְׂכָן הַמוֹחַ וְהַלֵּב אֵינֵם

74 כְּלִים לְקַלוֹט בַּחֲנֵינָה זֹו, אֶלָּא הוּא בְּבַחֲנֵינָת מְקִיף מְלַמְעֵלָה, –

75 מַעַל לְנִשְׁמָה, וּמִשָּׁם הִיא מְאִירָה לְמַחוּ וְלִבּוֹ לְעֵתִים

76 הַצְּרִיכִים לְהַתְּעוֹרְרוֹת בְּחֵינָה זֹו, שֶׁתְּתַעוֹרֵר וְתֵאִיר לְמַחוּ

77 וְלִבּוֹ, כְּדֵי לְבַא לִידֵי מַעֲשֵׂה כְּפַעַל מְשֻׁשׁ. – לְמַשֵּׁל מִי

78 שֶׁעֲבֹדוֹתוֹ בְּצַדָּקָה הִיא תְּמִיד בְּשִׁיעוֹר וּגְבוּל, תֵּהִיָּה אֲצֵלוֹ אִי־פַעַם

79 הַתְּגוּלוֹת הַמְּדָה מֵהַחֹסֵד הַנִּסְתֵּר שֶׁלוֹ שֶׁהוּא בְּלַתִּי מוּגְבֵל, לַתֵּת

80 צַדָּקָה בְּלֵי מְדָה וּבְלֵי גְבוּל, וְכוּ'. וְאָמַר עַל כֵּן, – וְלִכֵּן הוּא

81 אֹמֵר, אֲשֶׁר "רֵכ טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל", הַצְּפוּן – בְּאַלָּה שֶׁהֵטוֹב

82 וְהַחֹסֵד מוֹסְתֵרִים אֲצֵלֵם, וְהַגְּלוּי, – בְּאַלָּה שֶׁהַחֹסֵד אֲצֵלֵם הוּא

83 בְּבַחֲנֵינָת גִּילוּי, הוּא בְּבַחֲנֵינָת כְּלִי גְבוּל וּמְדָה לְפִי עֵרֶךְ

84 נְפֻשׁוֹתֵם הַמְּלַבֶּשֶׁת כְּפוּתָה, – שֶׁהָרִי אֵינּוּ בְּלִי־גְבוּל אֲמִיתִי, שְׂכָן

85 זֶה הָרִי חֹסֵד שֶׁל נִבְרָא שֶׁבְּכָלֵל הוּא מוּגְבֵל, אֶךְ לְפִי עֵרֶךְ

86 נְפֻשׁוֹתֵיהֶם זֶה הָרִי בְּלֵי גְבוּל, לְכֵן גַּם אַתָּה ה' תִּתְּנֶהָ עִמָּהֶם

87 כְּמִדַּת חֶסֶדְךָ הַגְּדוֹל – חֹסֵד שֶׁבְּבַחֲנֵינָת גְּדוּלוֹה, חֹסֵד שֶׁלְמַעֲלָה

88 מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, כְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, הַנֶּקְרָא "רֵכ חֹסֵד". – לֹא

1 וְזֶהוּ שֶׁאֵמַר יְדוּד הַמְּלַךְ עֲלוּי־הַשְּׁלוֹם: – שֶׁהוּא בַּחֲנֵינָת

2 גְּבוּרָה: "מֵה רֵכ טוֹבְךָ וְגו'". – וּמִסִּיִּים "אֲשֶׁר צִפְנַת לִירֵאִיק",

3 כְּלוּמֵר, שְׂמִדַּת הַטּוֹב וְהַחֹסֵד אֲשֶׁר הִיא בְּבַחֲנֵינָת הָעֵלָם

4 וְהַסְתֵּר אֲצֵל כָּל מִי שֶׁשָּׂרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחֵינָת שְׂמָאל, –

5 בַּחֲנֵינָת הַגְּבוּרָה, הַנֶּקְרָא –

6 בַּחֲנֵינָת הַגְּבוּרָה, כְּשֵׁם

7 "יֵרֵאִיק", – שֶׁעֲבֹדוֹת מִי

8 שֶׁשָּׂרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבַּחֲנֵינָת

9 ה"שְׂמָאל" – הִיא בְּבַחֲנֵינָת

10 יֵרֵאָה, גְּבוּרָה וְצִמְצוּם,

11 כְּמִדַּת בֵּית־שְׂמָאל, –

12 שְׂכָאוּר שוֹרְשֵׁם הוּא

13 מִבַּחֲנֵינָת ה"שְׂמָאל"

14 וְהַגְּבוּרָה, אֵלָּא שֶׁהִיא

15 כְּלוּלָה גַם מִבַּחֲנֵינָת הַטּוֹב

16 וְהַחֹסֵד, הֵנָּה אֶפֶס שֶׁהוּא

17 טוֹב הַנֶּגְנוֹ וְצְפוּן – שְׂכָן,

18 מְדַת הִירֵאָה וְהַגְּבוּרָה הִיא

19 אֲצֵלֵם הָרִי בְּגִילוּי, אֶפֶס

20 עֲלִי־פִיֶּכֶן הוּא רֵכ וְגְדוֹל

21 מְאֹד כְּמוֹ מְדַת הַגְּדוּלָה

22 וְהַחֹסֵד מְשֻׁשׁ מִבְּחֵינָת

23 יְמִין, – כְּלוּמֵר, לְמֵרוֹת

24 שֶׁאֲצֵלֵם מְדַת הַחֹסֵד הִיא

25 זֹו הַכְּלוּלָה בְּבַחֲנֵינָת

26 הַגְּבוּרָה (שְׂכָן שוֹרֵשׁ

27 נִשְׁמָתֵם הוּא הָרִי מִבַּחֲנֵינָת

28 הַגְּבוּרָה, אֵין זֶה אֵלָּא מֵה

29 שֶׁהוּא כְּלוֹל גַם מִחֹסֵד) –

30 בְּכָל זֹאת גַם בַּחֲנֵינָה זֹו שֶׁל טוֹב וְחֹסֵד הִיא בְּבַחֲנֵינָת "רֵכ" ו"גְּדוֹל"

31 כְּמוֹ בַּחֲנֵינָת הַחֹסֵד שֶׁב"יֵמִין". וְשִׁתִּיחֵן – בַּחֲנֵינָת הַחֹסֵד שֶׁמִּבַּחֲנֵינָת

32 ה"יֵמִין", וּבַחֲנֵינָת הַחֹסֵד הַכְּלוּלָה בְּבַחֲנֵינָת ה"שְׂמָאל" וְהַגְּבוּרָה,

33 שֶׁתִּיחֵן הֵן מִבְּחֵינָת גְּלוּי כְּלִי גְבוּל וּמְדָה וְשִׁיעוֹר. – שׁוּחַ הָרִי

34 מְדַת הַחֹסֵד וְהַגְּדוּלוֹה – עֵנִין שֶׁל גִּילוּי בְּלֵי מְדָה וּבְלֵי גְבוּל, שְׂכָן

35 הַמִּידָה וְהַגְּבוּל בְּגִילוּי זֶה בָּאִים מִמְּדַת הַגְּבוּרָה, וְאֵילוֹ מִצַּד מְדַת

36 הַחֹסֵד, הַגִּילוּי הוּא בְּלֵי מְדָה וּבְלֵי גְבוּל. וְזֶהוּ שְׂקָתוֹב: "מֵה רֵכ

37 טוֹבְךָ", כְּלוּמֵר – שׁוּחַ מוֹסֵב עַל שְׁנֵי הַעֲנִינִים, גַם עַל ה"צִפְנַת"

38 וְגַם עַל ה"חֹסִים כִּרְ". כְּלִי גְבוּל וּמְדָה, בֵּין הַטּוֹב "אֲשֶׁר צִפְנַת

39 לִירֵאִיק", – הַטּוֹב שֶׁבְּהֵעֱלָם וְהַסְתֵּר, וּבֵין – הַטּוֹב, "אֲשֶׁר פְּעֻלָּת

40 לְחוּסִים כְּד", שֶׁהֵם כְּעֵלֵי הַתְּפַחוּן שְׂמִבְּחֵינָת יְמִין, – שְׂכָן עֵנִין

41 הַבְּטָחוֹן קְשׁוֹר לְעֵנִין הָאֶהָבָה. כְּלוּמֵר, כְּמוֹ מִי שִׁישׁ לוֹ אוֹהֵב

42 שֶׁהוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, הָרִי הוּא בּוֹטֵחַ שֶׁהֵלֹ עֵשָׂה לוֹ רַק טוֹב, כִּךְ גַם

43 עֵנִין הַבְּטָחוֹן בֹּא מִצַּד הָאֶהָבָה; הָרִי אֵלָּה שֶׁהֵם מִבַּחֲנֵינָת ה"יֵמִין"

44 וְעֲבֹדוֹתֵם הִיא בְּבַחֲנֵינָת חֹסֵד וְאֶהָבָה – הֵם בְּעֵלֵי בְטָחוֹן, וְהַסְּדָם

1 חסד סתם של השתלשלות שבבחינת "זעיר אנפין", אלא חסד
 2 שבבחינת "רב חסד" – חסד של "אריך אנפין". **הָאֵת הַחֶסֶד**
 3 **וְאֵת הַחֶסֶד**:¹⁷ – יש חסד ויש חסד, ישנן שתי בחינות בחסד,
 4 **אֵת** – יש, **הַחֶסֶד עוֹלָם**, – חסד של עולם, כלומר חסד מוגבל,
 5 שכן עולם הוא הרי
 6 מוגבל, **שֵׁשׁ כְּנַגְדוֹ**
 7 **וְלַעֲמַתּוֹ מֵדַת הַדִּין חֶסֶד** 1 **וְאֵת חסד. אית חסד עולם שיש כנגדו ולעומתו**
 8 **וְשֵׁלֹם, לְמַעַט וְלַצְמִצָּם** 2 **מדה"ד ח"ו למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד**
 9 **חֶסְדוֹ וְטוֹבוֹ. אֶבֶל חֶסֶד** 3 **עליון הנק' רב חסד אין כנגדו מדה"ד למעט ולצמצם**
 10 **עֲלִיּוֹן הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד"** 4 **רוב חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית כי הוא**
 11 **– אֵין כְּנַגְדוֹ מֵדַת הַדִּין** 5 **נמשך מבחי' סוכ"ע וטמירא דכל טמירין הנק' כתר**
 12 **לְמַעַט וְלַצְמִצָּם רַב** 6 **עליון וז"ש תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסוכה וגו':**
 13 **חֶסְדוֹ מְלַהֲתֶפְשֵׁט בְּלִי**
 14 **גְּבוּל וְתַכְלִית**, – הרי במילא כשנמשך מחסד זה, זה חסד וטוב
 15 בתכלית, בלי גבול, **כִּי הוּא נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "סוֹכְבַּ בְּלִי**
 16 **עֲלִיּוֹן"** – שלמעלה מ"עולם" והגבלה, **וְ"טְמִירָא דְּכָל**
 17 **טְמִירִין"**, – בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם לגבי העולמות
 18 שהם טמירין ונעלמים, **הַנִּקְרָא "כְּתָר עֲלִיּוֹן"**. – בחינה של
 19 "כתר" ו"מקיף", **וְזֶהוּ שְׁכַתּוּב: – בַּפְּסוּקִים שְׁלֹאֲחַר מִכּוֹן¹⁸:**
 20 **"תַּסְתִּירֶם בְּסֹתֵר פְּנֵיךָ וְגו' תִּצְפְּנֵם בְּסוּכָה וְגו'":** – בבחינה
 21 של סוכה ומקיף, חסד שלמעלה מהשתלשלות – חסד
 22 שמבחינת "כתר" ו"מקיף".
 23 **הוֹסַפְתָּ כ"ק אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיט"א**
 24 המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר כו' לגביית

יום רביעי ט"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכ, יד לעורר את... עד עמ' 240, ר"ה ור"ה.

49 יד. רבות מאגרות קודש (הנדיפסות בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו
 50 הזקן בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקת ארץ
 51 ישראל, להחזקת החבראי קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי
 52 אברהם מקאליסק ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל), על ידי "כולל
 53 חב"ד" שיסד רבנו הזקן.
 54 באגרת הקדש זו (סימן י"ד),

אגרת הקדש

55 מדגיש רבנו הזקן במיוחד,
 56 שהצדקה לארץ ישראל
 57 צריכה להינתן כל שנה ביתר
 58 חיות באיכות, ובהוספה
 59 בנתינות בכמות – כפי שהדבר
 60 בהמשכה הרוחנית של החיות
 61 האלקית בארץ ישראל, שהיא
 62 באופן כזה, כפי שיסביר להלן.
 63 רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה באגרת זו היא, לעורר את האהבה הישנה
 64 והחיבה לארץ הקודש (ארץ ישראל), שהאהבה תהיה בוערת כרשפי
 65 אש, כאילו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו – הרוח הנדיבה לתת ביד רחבה
 66 ובכל שנה יותר ויותר.

יָד לְעוֹרֵר אֵת הָאֱהָבָה הַיְשָׁנָה וְחַבְתָּ אֹהֶ"ק
לְהִיּוֹת בּוֹעֵרַת כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ מִקְרַב
אִישׁ וְלֹב עֵמוּק כְּאִלּוֹ הַיּוֹם מִמּוֹשׁ נִתַּן ה' רֹחוֹ עָלֵינוּ
רוּחַ נְדִיבָה בְּהַתְנַדָּב עִם לְמַלְאֵי יָדָם לְה' בֵּיד מְלֵאָה
וְרַחֲבָה בְּרִיבּוֹי אַחַר רִיבּוֹי מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה הוֹלֵךְ וְעוֹלָה
לְמַעֲלָה רֹאשׁ כְּמִדַּת קֹדֶשׁ הָעֲלִיּוֹן הַמְּאִיר לְאֹהֶ"ק
נִתַּן ה' רֹחוֹ עָלֵינוּ, רוּחַ נְדִיבָה, בְּהַתְנַדָּב עִם לְמַלְאֵי יָדָם
לְה', בְּיַד מְלֵאָה וְרַחֲבָה, בְּרִיבּוֹי אַחַר רִיבּוֹי, מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה,
 – שִׁמְבִּלֵי הַבֵּט שִׁבְשֻׁנָה שֶׁעֲבָרָה נִתְּנוּ בְּהוֹסַפָּה, נִתְּנוּ בְּשָׁנָה
 הַשְּׁנִיָּה בְּהוֹסַפָּה נוֹסַפְתָּ – הוֹסַפָּה עַל הוֹסַפָּה, הוֹלֵךְ וְעוֹלָה
 לְמַעֲלָה רֹאשׁ, כְּמִדַּת "קֹדֶשׁ הָעֲלִיּוֹן" הַמְּאִיר לְאֶרֶץ הַקְּדוֹשׁ,

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קלג, ב". 18. תהלים לא שם ואילך. 19. ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשמ"ע) ע' מז ואילך.

1 - בה מאירה בחינת וספירת ה"חכמה" הנקראת "קודש העליון",
 2 הַמְתַּחַדֵּשׁ וּמְתַרְבֵּה תְּמִיד, - בחינת "קדש העליון" המאירה
 3 בארץ ישראל, מתחזקת ומתרבה תמיד, היא מאירה ביתר
 4 כמות, ומתחדשת באור חדש באיכות, כְּדַכְּתִיב: - כמו
 5 שכתוב: "תְּמִיד עֵינֵי ה'

הוא", שאין סוף ואין
 קץ למעלת וגדלת האור
 והחינת הנמשך ממנו
 ותברך ומחכמתו, בעלוי
 אחר עלוי, עד אין קץ
 ותכלית, לרום המעלות
 למעלה מעלה. - הרי
 כיוון שאין סוף ותכלית
 לעליונות ההמשכות
 הנמשכות מ"חכמה
 עילאה", מהחכמה
 העליונה, הרי מבלי הבט
 עד כמה נעלה, במדריגה,
 האור שנמשך בשנה
 שעברה - יכול להימשך
 אור נעלה יותר בשנה
 החדשה.

וככל שנה ושנה יורד
 ומאיר מחכמה עלאה -
 מהחכמה העליונה, אור
 חדש ומחדש, שלא היה
 מאיר עדיו מעולם לארץ
 העליונה, - האור הנמשך
 מ"חכמה" הוא חדש
 ומחודש, שב"חכמה"
 עצמה נמשך אור חדש
 מ"אין-סוף" שלמעלה מ"חכמה", ואור זה נמשך ב"ארץ
 העליונה", כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל ערב
 ראש השנה - בכל ערב ראש השנה מסתלק האור של השנה
 החולפת לשורשו בעצמות "אור אין-סוף", כְּשֶׁהַחֵדֵשׁ - הלבנה,
 מְתַבַּסֶּה בו, - ראש השנה נקרא "חג החודש מתבסס בו",
 הלבנה איננה מאירה אז, ומשמעות הדבר ברוחניות היא,
 שבחינת "מלכות", האור המחיה את העולמות והנבראים -
 הנקרא "סיהרא" (לבנה) - מתעלם ומסתלק לשורשו, וְאַחֲרֵי־כֵן
 על־ידי תקיעת שופר ותפלות נמשך אור חדש עליון
 מבחינה עליונה יותר שבמדרגת חכמה עלאה, - חכמה
 עליונה, להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה, - כפי הביטוי
 "המאיר לארץ ולדרים עליה", הם כל העולמות העליונים
 ותחתונים המקבלים חיותם ממנה, דְּהֵינּוּ - מה שהם
 מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר, אין זה ממנה מצד

אגרת הקדש

המתחדש ומתרבה תמיד כדכתיב תמיד עיני ה'
 אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה דהאי
 ועד אחרית כו' אינו מוכן לכאורה שהרי באחרית
 שנה זו מתחלת שנה שניה וא"כ הל"ל לעולם ועד:
אך הענין יובן ע"פ מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ
 שייסוד הארץ העליונה היא בחי' ממלא כ"ע
 והתחתונה היא ארץ חפץ המכוונת כנגדה ממש ונק'
 על שמה ארץ החיים הנה הוא נמשך מהמשכת
 והארת חכמה עילאה מקור החיים העליונים כדכתיב
 החכמה תחיה בעליה וכו' והארה והמשכה זו היא
 מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה כי הוא
 יתברך וחכמתו אחד בתכלית היחוד ונק' בשם אוא"ס
 ב"ה שאין סוף ואין קץ למעלת וגדולת האור והחינת
 הנמשך ממנו יתברך ומחכמתו בעילוי אחר עליו
 עד אין קץ ותכלית לרום המעלות למעלה מעלה
 ובכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עילאה אור
 חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ
 העליונה כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל
 ער"ה כשהחדש מתבסס בו ואח"כ ע"י תקיעת שופר
 והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחי' עליונה יותר
 שבמדרגת חכמה עילאה להאיר לארץ עליונה ולדרים
 עליה הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים
 חיותם ממנה דהיינו מן האור א"ס ב"ה וחכמתו

6 אֱלֹהֶיךָ בְּה, - בארץ
 7 ישראל, מְרִשִׁית הַשָּׁנָה
 8 וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה; -
 9 "עינים" למעלה, הוא (כפי)
 10 שייסביר (להלן) כינוי
 11 לבחינת "חכמה", והיינו
 12 שבחינת חכמה, "קדש"
 13 העליון, היא (מאירה) שם
 14 תמיד, מתחילת השנה עד
 15 סוף השנה. אך, כדי
 16 להסביר איך למדים
 17 מהפסוק שבחינת
 18 ה"חכמה" המאירה בארץ
 19 ישראל, היא בכל פעם
 20 ביתר ריבוי והתחדשות -
 21 מקדים רבנו הזקן בשאלה:
 22 דְּהֵיאִי - מה שכתוב, וְעַד
 23 אַחֲרִית כּו" אֵינּוּ מוֹכֵן
 24 לְכַאֲוָרָה, שְׁהָרִי בְּאַחֲרִית
 25 שָׁנָה זֹו מִתְחַלֵּת שָׁנָה
 26 שְׁנִיָּה, וְאַסְפֵּן הַיִּי־לִיָּה
 27 לְמִיָּמֵר - היה צריך לומר,
 28 "לְעוֹלָם וְעַד": - שהאור
 29 של ה"עינים" שלמעלה
 30 מאיר שם תמיד?
 31 אִךְ הָעֵנָן יוֹכֵן, עַל־פִּי
 32 מַה שְׁכָּתוּב: "ה' בְּחֻכְמָה יִסַּד אֶרֶץ", שְׁיִסוּד ה' אֶרֶץ
 33 הָעֵלְיוֹנָה" - היא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עֲלְמִיּוֹן", - "מלכות" של
 34 עולם ה"אצילות" הנקראת "ארץ" מפני שהיא הספירה
 35 האחרונה מהספירות העליונות, והיא מתלבשת בעולמות
 36 ובנבראים להחיותם, שזו "הארץ העליונה", וְ - ארץ הַתְּחִלְתוֹנָה
 37 - היא "אֶרֶץ חֲפָצִין" - ארץ ישראל הנקראת "ארץ חפץ",
 38 הַמְּכֻנֶּהת כְּנֻגָּה - כנגד הארץ העליונה, מְמַשׁ, וְ - ארץ
 39 ישראל נְקֻרָאת עַל שְׁמָהּ - על שם הארץ העליונה, "אֶרֶץ
 40 הַחַיִּים", הֵנָּה - יסוד זה, הוא נִמְשָׁךְ מֵהַמְּשַׁכֵּת וְהָאֲרֶת
 41 חֲכָמָה עֲלֵאָה, - חכמה עליונה, מְקוֹר הַחַיִּים הָעֵלְיוֹנִים, -
 42 מבחינת חיים" שלמעלה, כְּדַכְּתִיב: - כמו שכתוב: "תְּחַכְּמָה
 43 תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה וְכו'". - הרי שם"חכמה" נמשך היסוד לארץ זו,
 44 שזה "בחכמה יסד ארץ", ומ"חכמה" מאיר בבחינת "ארץ",
 45 בארץ שלמעלה - מלכות דאצילות, ובארץ שלמטה - ארץ

1. עקב יא, יב. 2. משלי ג, יט. 3. קהלת ז, יב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (שה"ש נ, ב): ודאי גם בח"ע נמשך אור"ח זה מלמע' כו". 5. ר"ה ח, א.

22 דאצילות (בחינת המדות של עולם האצילות), ו"יפל ה' אלקים
 23 תרדמה" - הסתלקות המוחין מו"א (מהמדות), כפי שהדבר
 24 בשעת השינה שהשכל מסתלק, ואז נמשכים מוחין חדשים
 25 ל"מלכות" שלא על ידי ז"א (שלא על ידי המדות), שכן, המוחין
 26 החדשים האלה הם
 27 למעלה מאשר כפי שהיה
 28 כש"מלכות" קיבלה על
 29 ידי ז"א. ובפרטי
 30 פרטיות, כן הוא ככל
 31 יום ויום, נמשכין מוחין
 32 עליונים יותר ככל
 33 תפלת השחר, ואינן
 34 מוחין הראשונים
 35 שנסתלקו אחר התפלה,
 36 - של אתמול, רק גבוהין
 37 יותר. ודרך כלל
 38 בכללות העולם - לא רק באדם (כמו בשעת התפלה) אלא
 39 בכל העולם, כ"שית אלפי שנים", - בששת אלפי שנה של
 40 קיום העולם, כן הוא ככל ראשי השנה וראשי השנה. -
 41 שבכל ראשי השנה נמשכים מוחין חדשים - חיות עליונה
 42 וחדשה.

1 עצמה, אלא מן האור אינסוף ברוך הוא והכמתו המלבש
 2 בה, - ב"ארץ העליונה", כדכתיב: - כמו שכתוב: "כי עמד
 3 מקור חיים, - חכמה עליונה שהיא המקור של חיים, היא
 4 "עמך", בטלה ומאוחדת עם "אינסוף", באורף - המאיר
 5 מ"חכמה" ל"ארץ
 6 העליונה", נראה אור", -
 7 האור המאיר מה"ארץ
 8 העליונה" לכל הנבראים
 9 המקבלים חיותם ממנה,
 10 דהיינו אור המאיר
 11 מחכמה עלאה -
 12 מהחכמה העליונה, מקור
 13 החיים (וכנודע ליודעי
 14 חן, - ליודעי חכמת
 15 הקבלה, שכל ראשי
 16 השנה היא הנסיקה,
 17 ומקבלת מוחין חדשים עליונים יותר כו). - זה ענין בתורת
 18 הקבלה בהקשר לענין בנין המלכות בראש השנה, וכפי שכתוב
 19 ביום בריאת האדם (הוא יום ראש השנה): "ויפל ה' אלקים
 20 תרדמה על האדם" וכו', הפרדת הצלע שממנו נבנתה חוה.
 21 כתוב בתורת הקבלה שאדם הכוונה ל"אדם העליון", בחינת ז"א

אגרת הקדש

המלוכש בה כדכתיב כי עמד מקור חיים באורך
 נראה אור דהיינו אור המאיר מחכמה עילאה מקור
 החיים (וכנודע ל"ה שבכל ר"ה היא הנסירה ומקבלת
 מוחין חדשים עליונים יותר כו') ובפרטי פרטיות כן
 הוא בכל יום ויום נמשכין מוחין עליונים יותר בכל
 תפלת השחר ואינן מוחין הראשונים שנסתלקו אחר
 התפלה רק גבוהין יותר ודרך כלל בכללות העולם
 בשית אלפי שנים כן הוא בכל ר"ה ור"ה.

יום חמישי ט"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 240, וז"ש תמיד עיני... עד עמ' קכא, וד"ל.

64 בה "מרשית השנה ועד אחרית שנה" לבדה. - ולא כתוב
 65 "לעולם ועד", כי ההמשכה הנמשכת בראשי השנה היא רק
 66 לאותה שנה, ובערב ראשי השנה היא מסתלקת כדי שיימשך
 67 אור חדש ונעלה יותר. ולכן כתיב - כתוב, "מרשית חסר א'
 68 - שהיה צריך להיות כתוב
 69 "ראשית" (באל"ף אחרי
 70 הרי"ש) וכאן כתוב בלי
 71 אל"ף - וטעמו של דבר על
 72 פי פנימיות, הוא: רומז על
 73 הסתלקות האור
 74 שמסתלק כליל ראשי
 75 השנה - שאו פנימיות
 76 החיות של העולם היא
 77 בהסתלקות, שכן אז
 78 "עליית המלכות", פנימיות
 79 ה"מלכות" עומדת בעליה
 80 והסתלקות, עד אחר
 81 התקיעות, שיועד -
 82 אחרי התקיעות, אור חדש
 83 עליון יותר שלא היה מאיר עדן מימי עולם אור עליון כזה,
 84 והוא מתלבש ומסתתר ב"ארץ החיים" שלמעלה -

43 וזהו שכתוב: "תמיד עיני ה' אלהיך בה", שה"עינים" הם
 44 כנויים להמשכת והארת אור החכמה, שלכן נקראו חכמים
 45 "עיני העדה", - שכן בהם מאיר אור החכמה המצויין בכינוי
 46 "עינים", ו"אורא דארץ ישראל מחכים"10. - האויר של ארץ
 47 ישראל מחכים, מפני
 48 ששם מאירה בחינת
 49 ה"חכמה", הרי "תמיד עיני
 50 ה' אלקיך" - שתמיד
 51 מאירה שם בחינת
 52 ה"חכמה". והארה
 53 והמשכה זו, אף שהיא
 54 תמידית, אף על פי כן
 55 אינה גבוהה ומדרגה
 56 אחת - ושוה, לבדה
 57 מימי עולם, אלא שכל
 58 שנה ושנה הוא אור
 59 חדש עליון, כי האור
 60 שנתחדש והאיר בראשי
 61 השנה זה, הוא מסתלק
 62 בערב ראשי השנה הבאה לשרשו. - כך שהאור הנמשך שוב,
 63 הוא אור חדש ונעלה יותר. וזהו שכתוב: - ש"עיני ה' אלקיך"

אגרת הקדש

זו"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה שהעינים הם כנויים להמשכת
 והארת אור החכמה שלכן נקראו חכמים עיני העדה
 ואוירא דא"י מחכים והארה והמשכה זו אף שהיא
 תמידית אעפ"כ אינה בבחי' ומדרגה אחת לבדה מימי
 עולם אלא שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון
 כי האור שנתחדש והאיר בר"ה זה הוא מסתלק
 בער"ה הבאה לשרשו. וז"ש מרשית השנה ועד
 אחרית שנה לבדה ולכן כתיב מרשית חסר א' רומז
 על הסתלקות האור שמסתלק כליל ר"ה עד אחר
 התקיעות שיועד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר
 עדיין מימי עולם אור עליון כזה והוא מתלבש

15 באותה מדה מתגלה האור החדש והנעלה יותר שנמשך בראש
16 השנה, וְיָדִי לְמִבֵּין:
17 לסיכום: הוסבר באגרת זו, שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר
18 בארץ ישראל, הוא בכל שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור
19 נעלה יותר. על-דרך-זה
20 הצדקה של ארץ ישראל
21 צריכה להיות באופן כזה,
22 שבכל שנה תינתן בהוספה
23 בכמות ובאיכות. מסיים
24 האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם
25 להתגלות האור, שהאור שירד
26 באופן של הסתר – הרי כדי
27 שיתגלה יותר ויותר – תלוי הדבר בריבוי מתן הצדקה לארץ ישראל יותר
28 ויותר.

אַגְרַת הַקִּדְשׁ

וּמִסְתַּתֵּר בְּאַרְצָא הַחַיִּים שְׁלֹמַעֲלָה וְשְׁלֹמַמָּה לַחַיּוֹת
אֵת כָּל הָעוֹלָמוֹת כָּל מִשְׁךְ שָׁנָה זֹו אֶךְ גִּילוּי
מֵהַסְתֵּר הַזֶּה תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַתְּחַתּוּנִים וְזִכּוֹתָם
וְתִשׁוּבָתָם בְּעִשְׂיִ"ת וְד"ל:

1 ב"מלכות" של עולם ה"אצילות", מקור כל העולמות והנבראים,
2 וְשְׁלֹמַמָּה, – בארץ ישראל, ההשפעה בעולם זה עוברת דרך
3 ארץ ישראל, בתחילה באה החיות בארץ ישראל, ומארץ
4 ישראל היא נמשכת בכל העולם, לְהַחְיִית אֵת כָּל הָעוֹלָמוֹת
5 כָּל מִשְׁךְ שָׁנָה זֹו. אֶךְ
6 גִּילוּי מֵהַסְתֵּר הַזֶּה, –
7 אור זה נהיה מוסתר בארץ
8 החיים שלמעלה ושלמטה,
9 וכדי שאור זה יתגלה
10 וישפיע שפע חיות
11 בעולמות ובנבראים, הרי
12 זה תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה
13 הַתְּחַתּוּנִים וְזִכּוֹתָם וְתִשׁוּבָתָם בְּעִשְׂיִ"ת יְמֵי תְּשׁוּבָה, – כפי
14 מדת הזכות שזכו, והתשובה שעשו במשך עשרת ימי התשובה,

יוֹם שִׁישִׁי י"ז אֱלוֹל

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכא, טו להבין משל ומליצה... עד עמ' קכא, מהן.

54 מ"אור איך-סוף" שהוא ענין של איך-סוף ובלי גבול – לברוא ולהנהיג
55 העולמות שהם הרי מוגבלים.
56 כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור
57 איך-סוף", ש"איהו וחיהוה חד איהו וגרמוהי ח"י"³, אור איך-סוף והאורות
58 הם דבר אחד, אור איך-סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת
59 העולמות – היא מ"אור איך-סוף", ובכל זאת העולמות הם ענין של גבול
60 ולא "איך-סוף" ובלי גבול (כמו שזה ב"אור איך-סוף" המהווה ומחיה
61 אותם), שכן, זה הרי בא על ידי ענין ה"ספירות" שבהן ישנה ירידת כוח
62 ה"גבול" להוות ולהחיות עולמות בעלי גבול.
63 ההתלבשות של "אור איך-סוף" בענין ה"ספירות", נקראת "אדם", ו"על
64 דמות הכסא דמות כמראה אדם"⁴, שכן "אדם" משמעו פרצוף של עשר
65 ספירות.
66 בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות
67 הרוחניים, ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות, ואילו
68 בתורת החסידות מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות והכוחות
69 שישנם בנשמתו של כל יהודי, שהיא – הנשמה – באה ומשתלשלת
70 מעשר הספירות⁵ – ישנן גם בה עשר הספירות, ועבודתו של יהודי
71 בעשרת כוחות נשמתו, "פעולות" גם למעלה ב"ספירות" של העולמות
72 העליונים שמחן באות הספירות והכוחות של הנשמה. הידיעה וההשגה
73 במציאות ענין ה"ספירות" למעלה, הידיעה בסדר ההשתלשלות – היא
74 עצמה "מצוה רבה ונשאה"⁶ (או "רמה ונשאה"), כפי שרבנו הזקן אומר
75 להלן ב"קונטרס אחרון"⁶, וזה מביא לאהבת ה' וליראת ה' שזן יסוד
76 ושורש לכל המצוות (כפי שמוכח גם ב"לקוטי תורה"⁷), והידיעה
77 וההשגה בספירות ובכוחות הנשמה מעניקה חיות והתעלות אחרות
78 לגמרי בעבודתו של יהודי.

29 ז"ל. ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל
30 שאר העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת
31 הקבלה ובתורת החסידות. כל ענין בריאת העולמות והנהגת
32 העולמות – הוא על ידי ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתח
33 אליהו"¹: "אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן
34 לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין" – אתה
35 – "אור איך-סוף" – האצלת (הבאת מהעלם להתגלות) עשרה
36 לבושים הנקראים "עשר ספירות", להנהיג בהם העולמות שלא
37 התגלו והעולמות הגלויים.
38 בעשר הספירות מתבטא גם הכוח הבלתי-גבול של "איך-סוף" וגם כוח
39 הגבול של "איך-סוף", כפי שהוא אומר ב"עבודת הקודש"²: "אור
40 איך-סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול כך
41 יש לו כח בגבול, שאם תאמר יש לו כח בבלתי בעל גבול ואין לו כח
42 בגבול הרי אתה מחסר שלימותו ואיך-סוף הוא שלימותא דכולא".
43 כלומר – "אור איך-סוף" יש לו כוח ב"בלי גבול", ויש לו גם כוח ב"גבול".
44 שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק ב"בלי גבול" ואין לו כוח ב"גבול", הרי
45 אתה מחסר בשלימותו, ו"אור איך-סוף" הוא הרי השלימות של הכל.
46 הרי, כיוון שענין ה"גבול" הוא שלימות, מן ההכרח שתהיה ל"אור
47 איך-סוף" את השלימות של כוח ה"גבול".
48 שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות"
49 באופן של בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם
50 פשוטים בלי ציור והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת
51 "איך-סוף" – הם ההתגלות של הכוח ה"בלי גבול" כפי שהוא "עומד"
52 בענין ה"ספירות", וה"כלים" שיש להם ציור פרטי והגבלה של "חכמה"
53 ו"חסד" – הם ההתגלות של כוח ה"גבול". ועל ידי ה"ספירות" נמשך

1. הקדמת תיקוני הזוהר. 2. ח"א רפ"ח. 3. תקו"ז בהקדמה (ג, ב). 4. ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. 4. יחזקאל א, כו. 5. ראה תניא ח"א פ"ג. 6. קנו, ב. 7. ד"ה ולא תשבת.

מפנימיותו, שלא כמו בדיבור, כשאחד מדבר, הרי הוא מוציא
 את ההבל החיצוני, אך הנופח – מוציא את פנימיות ההבל,
 וכשאומרים הלשון "נפחיה" על הכנסת הנשמה בגוף, משמעה,
 שהנשמה באה מפנימיות האלקות, וכפי שרבנו הזקן מסביר
 זאת ב"אגרת התשובה"¹⁵,
וּאִפְלוּ נֶפֶשׁ דְּעֵשְׂיָה –
 "עשיה" הוא העולם
 התחתון ביותר, ו"נפש"
 היא התחתונה בחמש
 המדרגות נפש, רוח,
 נשמה, חיה, יחידה, היא
בְּאֵה מְזוּוּג – יְחוּד, זְעִיר
אֲנִפִּין (מידות) **וְנוֹקְבָא**
 (מלכות), **דְּעֵשְׂיָה**, – של
 עולם העשיה, מיחד
 חויוג ז"א (מדות) ונוקבא
 (מלכות) של עולם
 ה"עשיה" באות הנפשות
 של עולם העשיה,
וְהַמְחִין שְׁלֵהֶם – של ז"א
 ונוקבא ד"עשיה", **שְׁהֶם**
בְּחִינַת חֵיה וְנִשְׁמָה
דְּזְעִיר־אֲנִפִּין וְנוֹקְבָא, – "חיה" היא בחינת "חכמה",
 תחיה"¹⁶, ו"נשמה" היא בחינת "בינה", נשמת שדי תבינ"¹⁷,
 כך, בנשמה שהיא רק במדרגה של נפש ד"עשיה" – ישנן כל
 הספירות, מ"ז"א" – שש מדות, מ"נוקבא" – מלכות, מ"חכמה"
 ומ"בינה", **שְׁהֵן הֵן אַחוּרִים** – החיצוניות, **דְּכָלִּים דְּזוּ"ג**
דְּאֲצִילוֹת, – שכן, הכלים של זו"ג של "אצילות" מאירים
 ב"עשיה", ומתלבשים בספירות עולם ה"עשיה"¹⁸; הרי
 שהספירות של עולם ה"עשיה", הן החיצוניות והאחוריים של
 הכלים של זו"ג ד"אצילות", **שְׁהֶם** – הכלים ד"אצילות", הם
אֵלֵהוֹן מְמַשׁ, שְׁבִתוּכֶם – בכלים ד"אצילות" **מְאִיר אֹר**
אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְמַלְכֵשׁ וְנִגְוֵוּ בְּחִכְמָה דְּאֲצִילוֹת, – כפי
 שאומר בהגה"ה שבפרק ל"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא",
 טעמו של דבר, מדוע "אור אין־סוף" שורה ב"חכמה" דוקא;
 הרי, "אור אין־סוף" שב"חכמה", מאיר בכל הספירות שבעולם
 ה"אצילות", "אבא עילאה מקננא באצילות"¹⁹, חכמה עליונה
 מקננת באצילות, והרי שבכלים של הספירות שבעולם
 ה"אצילות" מאיר "אור אין־סוף" ברוך־הוא, **דְּאֵיהוּ וְנִבְרָמוּהִי**
חַד" בְּאֲצִילוֹת, – שהוא, "אור אין־סוף" ברוך־הוא, והכלים
 של ה"ספירות" – הם דבר אחד בעולם ה"אצילות", וכיוון
 שהספירות ד"אצילות" הן פנימיות הספירות של עולם
 ה"עשיה", הרי שבספירות של עולם ה"עשיה" מתלבש "אור
 אין־סוף" ברוך־הוא, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **גַּם בְּנִשְׁמַת הָאָדָם** –
 הבאה מהספירות, **מְאִיר אֹר אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, מְלַבֵּשׁ**

1 **"לְהִבִּין מְשַׁל וּמְלַצָה דְּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתֵם" בְּעֵינֵן**
 2 **הַסְּפִירוֹת**. – הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים
 3 ו"חידותם" הוא מפסוק⁸, וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי
 4 הכוונה ב"משל ומליצה" היא לתורה שבכתב, שישנם ענינים
 5 בתורה שבגלוי הם ענין
 6 של משל לענין נעלה
 7 יותר, למרות שגם
 8 המליצה בה הוא מתבטא,
 9 הוא גם כן תורה, הוראה
 10 ולימוד (כמו למשל "ראה
 11 חיים עם האשה אשר
 12 אהבת"⁹, שזה משל על
 13 חכמת התורה, אך גם
 14 פשט הדברים הוא תורה
 15 והוראה), ו"דברי חכמים"
 16 ו"חידותם" הכוונה לתורה
 17 שבעל־פה: "דברי חכמים"
 18 הם גלויים, ו"חידות" הם
 19 דברים שמן ההכרח
 20 להודק לכך שיגלו
 21 ויפתרו את החידה. מציין
 22 רבנו הזקן, שבענין
 23 ה"ספירות" ישנם גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי
 24 חכמים ו"חידותם. שכן, ענין ה"ספירות" הוא גם למעלה
 25 בעולמות העליונים וגם למטה בנפש של יהודי. **מוֹדַעַת זֹאת** –
 26 ידוע הדבר **בְּאֵרֵן מְפִי קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן נִשְׁמַת־עֲדוֹ, לְקַרְב**
 27 **קֶצֶת אֶל הַשֶּׁכֶל מְאִי דְּכַתִּיב**: – מה שכתוב¹⁰: **"וּמִפְּשָׁרֵי**
 28 **אֲחִוָּה אֱלוֹהִי, שְׁהַכּוֹנֵה** – של הפסוק, **הִיא לְהִבִּין קֶצֶת**
 29 **אֵלֵהוֹתוֹ וְתַבְרָךְ מִנְּפֶשׁ הַמְּלַבֵּשׁת בְּבֶשֶׁר הָאָדָם**, – כלומר,
 30 הנפש המחיה את הגוף, הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: שכן,
 31 במדות הנפש כלשעצמה – כמו, ברוחניות בכלל בפני עצמה –
 32 אין כל הבנה כלל, **וְעַל־פִּי מְאִמֵר רְבוּתֵינוּ ז'ל"י עַל פְּסוּק¹¹:**
 33 **מְכַרְבֵי נִפְשֵׁי וְגוֹ"ו** – "מה הקדוש־ברוך־הוא כו", – מלא
 34 כל העולם, **אֵף הַנִּשְׁמָה כו"**, – מלאה את כל הגוף,
 35 ורבותינו ז"ל מונים שם דברים נוספים אשר כשם שהם אצל
 36 הקב"ה כך הם בנשמה. הרי, כיוון שרבותינו ז"ל משווים את
 37 הנשמה, שיש בה ענינים שישנם אצל הקדוש ברוך הוא,
 38 יכולים הרי להבין מהנשמה ענינים כפי שהם אצל הקדוש
 39 ברוך הוא, להבין ענינים באלקות. אלא, מהו באמת הדמיון
 40 ואין אכן אפשר להשוות ענינים של הנשמה אל הקדוש ברוך
 41 הוא? – יביא רבנו הזקן מהזוהר, שהנשמה באה מפנימיות
 42 האלקות ויש בה ענינים מהספירות העליונות ומאלקות, לכן
 43 יכולים להבין מהנשמה ענינים באלקות, ובלשון רבנו הזקן:
 44 **וְעַל־פִּי מְאִמֵר הַזְהַר¹² עַל פְּסוּק¹¹: "וַיַּפֵּחַ בְּאֵפִיו נִשְׁמַת**
 45 **חַיִּים"** – "מֵאֵן דְּנִפְחָה, מִתּוֹכֶיהָ נִפְחָה", – הנופח – נופח

אגרת הקדש

טו להבין משל ומליצה דברי חכמים

ו"חידותם בענין הספירות מודעת

זאת בארץ מפי קדושי עליון נ"ע לקרב קצת אל

השכל מאי דכתיב ומבשרי אחזה אלוה שהכוונה

היא להבין קצת אלהותו יתברך מנפש המלוכשת

בבשר האדם וע"פ מארז"ל ע"פ ברכי נפשי וגו' מה

הקב"ה כו' אף הנשמה כו' וע"פ מאמר הזוהר ע"פ

ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכי נפח ואפי'

נפש דעשיה היא באה מזווג זו"ג דעשיה והמוחין

שלהם שהם בחי' חיה ונשמה דזו"ג שהן הן אחוריים

דכלים דזו"ג דאצילות שהם אלהות ממש שבתוכם

מאיר אור א"ס כ"ה המלוכש וגנוו בחכמה דאצי'

דאיהו וגרמוהי חד באצילות וע"כ גם בנשמת האדם

מאיר אור א"ס כ"ה מלוכש וגנוו באור החכמה שבה

8. משלי א, ו. 9. קהלת ט, ט. 10. איוב יט, כו. 11. ברכות י, א. 12. תהלים קג, א. 13. הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד - בשם הזוהר. 14. בראשית ב, ט. 15. שם. 16. קהלת ז, יב. וראה לעיל ס"ד. 17. איוב לב, ה. 18. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. 19. תקו"ו ת"ו.

13 האדם להבין בספירות שלמעלה - נדרש לציין, שלא יחשבו
 14 שישנו איזה ערך ודמיון ביניהם, שלספירות העליונות יש איזה
 15 דמיון לכוחות שבנשמה, ושלכוחות הנשמה יש איזה ערך
 16 שהוא לספירות העליונות; לכן, בא רבנו הזקן להלן לשלול
 17 ולציין, שיש להפשיט
 18 פשטות הפירוש, שכן אין
 19 שום דמיון ושום ערך
 20 ביניהם, שהרי גם על מדת
 21 החסד של אברהם אבינו,
 22 שהיה "מרכבה" להקדוש
 23 ברוך הוא²⁰, אף-על-פי-כן אומרים עליה שאין לה שום ערך
 24 ודמיון למדת החסד שלמעלה. ובלשון רבנו הזקן:

1 וְנִנּוּ בְּאֹרֶת הַחֲכֵמָה שְׁפָה, - שבנפש, לְהַחֲיוֹת אֶת הָאָדָם.
 2 וּמִמְנָה - מהנשמה, יוכל הָאָדָם לְהִבִּין קֶצֶת בְּסִפְרוֹת
 3 הָעֲלִיּוֹנוֹת, שְׂבָלָן - כל הספירות העליונות, מְאִירוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ
 4 הַכְּלוּלָה מֵהֶן. - שכן, הנשמה הרי באה מהספירות ויש בה
 5 עשרה כוחות כנגד עשר
 6 הספירות, לכן יכול האדם
 7 להבין באמצעותם
 8 בספירות העליונות. אלא,
 9 כשאומרים שבנשמה
 10 ישנם גם כן עשרה כוחות
 11 וספירות, מפני שהיא באה מעשר הספירות שלמעלה, ובה
 12 מאירות כל הספירות העליונות, ושכך סיבה שמהנפש יוכל

אגרת הקדש

1 להחיות את האדם וממנה יוכל האדם להבין קצת
 2 בספירות העליונות שכולן מאירות בנשמתו הכלולה
 3 מהן.

יום שבת קודש י"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכא, אך צריך להקדים... עד עמ' קכב, במשל ומליצה:

55 גְּדוּלָה - בכמות, וּנְפִלְאוּת - באיכות, מִמְנָה - ממדתו של
 56 אברהם אבינו, לְמַעַלְהָ מֵעַלְהָ עַד אֵין קִין וְתַכְלִית, - אמנם
 57 גדולה ונפלאה ממנה - אך על-כּל-פּנים איזה דמיון יש ביניהם,
 58 כְּנוֹדַע מִמְדוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שְׂאִין לָהֶם [נִפְחָ אַחֵר: קִין] סוּף
 59 וְתַכְלִית מִצַּד עֲצָמוֹ, -
 60 כשהשפעה מהמדות

25 אֶךְ צָרִיךְ לְהַקְדִים, מֵה שְׁשִׁמְעֵתִי מִמּוֹרֵי עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלֹם -
 26 הרב המגיד ממזריטש, עַל פְּסוּק²¹: "וְאֵנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר",
 27 שְׂאִמֵר אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלֹם עַל הָאֶרֶץ נִשְׁמָתוֹ
 28 הַמְאִירָה בְּנוֹפוֹ מְאִיר חֶסֶד עֲלִיוֹן, - שמהאור של מדת החסד
 29 ד"אצילות" האירה

אגרת הקדש

1 אך צריך להקדים מה ששמעתי ממורי ע"ה
 2 ע"פ ואנכי עפר ואפר שאמר אברהם אבינו ע"ה על
 3 הארת נשמתו המאירה בנופו מאור חסד עליון והיא
 4 מדתו מדת אהבה רבה (נ"א שבה ה') שהיה אוהב
 5 את הקב"ה אהבה גדולה ועליונה כ"כ עד שנעשה
 6 מרכבה להקב"ה וסד"א שבחי' חסד ואהבה שלמעלה
 7 בספירות העליונות היא מעין וסוג מהות מדת אהבה
 8 רבה של א"א ע"ה רק שהיא גדולה ונפלאה ממנה
 9 למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית כנודע ממדות
 10 העליונות שאין להם [נ"א קין] סוף ותכלית מצד עצמן
 11 כי אור א"ס ב"ה מאיר ומלוכש בתוכם ממש ואיהו
 12 ונרמוהי חד. משא"כ בנשמת האדם המלוכשת
 13 בחומר שיש למדותיה קץ וגבול. אבל מ"מ סד"א
 14 שמדותיה הן מעין וסוג מדות העליונות ולו"א ואנכי

30 הנשמה בגופו של אברהם
 31 אבינו, וְהִיא מְדַתוֹ - של
 32 אברהם אבינו, מְדַת
 33 "אֶהְיֶה רַבָּה", (נִפְחָ אַחֵר:)
 34 שְׁפָה הִיא שְׁהִיָּה אוֹהֵב
 35 אֶת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא -
 36 ה'אהבה רבה' של
 37 אברהם אבינו להקדוש
 38 ברוך הוא, באה מהאור
 39 של החסד העליון
 40 ד"אצילות" אֶהְיֶה גְּדוּלָה
 41 וְעֲלִיוֹנָה כְּלִפְיָה, עַד
 42 שְׁנַעֲשֶׂה "מְרַבְּבָה"
 43 לְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. -
 44 כלומר, אברהם אבינו היה
 45 בטל לגמרי להקדוש ברוך

76 הכלים של הספירות, הם דבר אחד, במילא הרי גם המדות
 77 העליונות הן בבחינה של "אין-סוף", מֵה-שְׂאִין בְּנִשְׁמַת
 78 הָאָדָם הַמְלֻבָּשֶׁת בְּחָמֵר, - בגוף שהוא חומרי, שִׁישׁ לְמִדּוֹתֶיהָ
 79 קִין וְגִבּוּל, - הרי מוכן במילא, שמדת החסד שלמעלה גדולה
 80 ועליונה בעליונות בלתי מוגבלת ממדת החסד ואהבה של
 81 אברהם אבינו כפי שנשמתו מלוכשת בגוף, אֲבָל מִכָּל-מְקוֹם
 82 סְלֵקָא דְעֵתָה אֲמִינָא - היו יכולים לחשוב, שְׁמִדוֹתֶיהָ - של
 83 נשמת אברהם אבינו, הן מעין וסוג מדות העליונות. - קודם
 84 שלל רבנו הזקן מלמעלה למטה, שמדת החסד שלמעלה איננה

46 הוא עד לאופן הביטול של "מרכבה", שהוא למעלה מביטול
 47 העבד לאדונו. שכן, העבד למרות שהוא בטל לאדון, יש לו בכל
 48 זאת רצון עצמי, אלא שהוא מבטל את רצונו בפני רצון האדון,
 49 ואילו "מרכבה" בטלה לגבי הרכב באופן שאין למרכבה שום
 50 רצון עצמי, ובאופן כזה היה ביטולו של אברהם אבינו להקדוש
 51 ברוך הוא. וְסֵלְקָא דְעֵתָה אֲמִינָא, - והיה עולה על הדעת
 52 לומר, שְׁבַחֲנֵיתָ חֶסֶד וְאֶהְיֶה שְׁלֵמַעֲלָה בְּסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
 53 הִיא מְעִין וְסוּג מְהוּת מְדַת "אֶהְיֶה רַבָּה" שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ
 54 עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלֹם, רַק שְׁהִיא - החסד והאהבה שלמעלה, הן

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ז, ח. ובכ"מ. נת' בתניא ח"א פ"ח. פכ"ג. ועוד". 21. וירא יח, כז.

47 העץ, "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר", שהוא
 48 האפר הנשאר אחרי שנפרדו ממנו אש מים רוח. — והאפר
 49 שנשאר הוא העפר שהיה קודם עיקר מהות העץ. והנה, כמו
 50 שהאפר אין לו דמיון וערך אל מהות העץ הגדול באורך
 51 ורחב ועובי קדם שנשרף,

52 לא בכמותו ולא

53 באיכותו, — אין לאפר

54 שום דמיון ושום ערך לא

55 לכמות העץ ולא לאיכותו

56 ולחשיבותו, אף שהוא

57 [הוא] מהותו ועצמותו

58 — העץ הוא מהותו

59 ועצמותו של האפר,

60 וממנו — מהעץ, נתהוה —

61 האפר, כך על־דִּרְדֵּי־משל

62 אמר אברהם אבינו

63 על־יִוֵּה־שְׁלוֹם על מִדְּתוֹ,

64 מִדַּת הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה

65 הַמְאִירָה בוּ וּמְלַבֶּשֶׁת

66 בְּגוּפוֹ, דָּאֵף שְׁהִיא [היא]

67 מִדַּת הָאֱהָבָה וְחֶסֶד

68 הָעֲלִיּוֹן שְׁבִאֲצִילוֹת

69 הַמְאִיר בְּנִשְׁמָתוֹ שְׁהִיתָה

70 מְרַבֶּבָה עֲלֵינָה, אֵי־עַל־

71 פִּירְכֵּן בְּרִדְתָּה לְמִטָּה

72 לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ — שזה

73 הרי, על־יְדֵי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת

74 הָעוֹלָמוֹת מְמַדְרָגָה

75 לְמַדְרָגָה עֲלֵי־יְדֵי

76 צְמִצּוּמִים רַבִּים — יורד

77 הרי האור של מדת החסד

78 ד"אצילות" דרך

79 השתלשלות מדרגות

80 רבות ומצטמצם על ידי

81 צמצומים רבים — הרי אז,

82 אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות

83 אור אהבה וחסד עליון שבאצילות, אלא כערך ודמיון

84 מהות העפר שנעשה אפר אל מהותו ואיכותו בשהיה עץ

85 נחמד למראה וטוב למאכל²³ על־דִּרְדֵּי־משל, — שאין הרי

86 שום ערך ושום דמיון בין האפר לבין העץ, כך אין שום ערך ושום

87 דמיון בין מדת האהבה של אברהם אבינו לגבי מדת החסד

88 והאהבה של "אצילות". ויותר מזה, לתבדיל באלפים

89 התבדלות, — בין האפר והעץ הגשמי לגבי רוחניות מדות האהבה

90 של אברהם אבינו וחסד ד"אצילות", רק שדברה תורה כלשון

91 בני אדם במשל ומלצה: — לכן קוראים למידת החסד והאהבה

92 של אברהם אבינו על שם החסד והאהבה של "אצילות". כך יובן

1 מעין ומסוג החסד והאהבה של אברהם אבינו. וכעת הוא שולל
 2 גם מלמטה למעלה, שמדת החסד של אברהם אבינו איננה מעין
 3 ומסוג מדת החסד שלמעלה — וזאת, כדי לשלול ענין זה מכל
 4 הצדדים. ולזה אמר: — ולכן אמר אברהם אבינו: "ואנכי עפר

5 ואפר", דכמו שהאפר

6 הוא מהותו ועצמותו

7 של העץ הנשרף, ש —

8 העץ לפני שנשרף, היה

9 מרכב מד' יסודות: אש

10 רוח מים עפר, — כל דבר

11 הרי מורכב מארבעה

12 יסודות אלה²², וג'

13 יסודות: אש מים רוח —

14 חלפו והלכו להם וכלו

15 בעשן המתהוה

16 מהרפכתן פנוע, —

17 העשן יש בו משלשה

18 יסודות אלה, אש, רוח,

19 מים, שהיו בהרכבתו של

20 העץ, ויסוד ה' שהיה

21 בעץ, שהוא העפר שבו

22 — הוא אינו עולה עם

23 העשן, אלא תיורד למטה

24 ואין האש שולטת בו,

25 הוא הנשאר קים, והוא

26 האפר. — מה שנשאר

27 מיסוד העפר שבעץ, הרי,

28 שהאפר הוא מהות העץ,

29 שלפני זה היה עץ וכעת

30 הוא אפר. כך, יאמר רבנו

31 הזקן להלן, שגם קודם

32 כשהעץ היה עץ, היה

33 עיקר מהות העץ — העפר,

34 שכעת הוא אפר. והנה,

35 כל מהות העץ ומקושו —

36 שהעץ יש לו "ממש" ויכולים למששו, שזה הרי לא מהאש, או

37 הרוח או המים שבו, וחקרו וצורתו באורך ורחב ועובי שהיה

38 נראה לעין קדם שנשרף — עקרו היה מיסוד העפר שבו, —

39 שבעץ, רק שאש מים רוח כלולים בו, — שהעץ כולל בתוכו

40 גם מהיסודות אש, מים ורוח, אך העיקר שבו הוא מיסוד העפר,

41 שממנו באים האורך, הרוחב והעובי של העץ, כי העפר — יסוד

42 העפר שבו, הוא המרי יותר מכל, — מאשר שאר שלשת

43 היסודות, ויש לו ארך ורחב ועובי, מה שאין כן באש ורוח,

44 — שאין בהם אורך ורוחב ועובי, וגם המים — למרות שלמים יש

45 כבר הרי ממשות, ואורך ורוחב ועובי, אך הם מעט מזער —

46 במדה מעוטה ביותר, בעץ, וכל ארבו ורחבו ועוביו — של

אגרת הקדש

עפר ואפר דכמו שהאפר הוא מהותו ועצמותו של

העץ הנשרף שהיה מורכב מד' יסודות ארמ"ע וג'

יסודות אמ"ר חלפו והלכו להם וכלו בעשן המתהוה

מהרכבתן כנוע ויסוד ה' שהיה בעץ שהוא העפר

שבו היורד למטה ואין האש שולטת בו הוא הנשאר

קיים והוא האפר והנה כל מהות העץ וממשו וחומר

וצורתו באורך ורחב ועובי שהיה נראה לעין קודם

שנשרף עיקרו היה מיסוד העפר שבו רק שאמ"ר

כלולים בו כי העפר הוא חומרי יותר מכולן ויש לו

אורך ורוחב ועובי משא"כ באש ורוח וגם המים הם

מעט מזער בעץ וכל ארכו ורחבו ועוביו הכל היה

מן העפר והכל שב אל העפר שהוא האפר הנשאר

אחרי שנפרדו ממנו אמ"ר והנה כמו שהאפר אין לו

דמיון וערך אל מהות העץ הגדול באורך ורוחב

ועובי קודם שנשרף לא בכמותו ולא באיכותו אף

שהוא [הוא] מהותו ועצמותו וממנו נתהוה כך עד"מ

אמר אאע"ה על מדתו מדת החסד והאהבה המאירה

בו ומלובשת בגופו דאף שהיא [היא] מדת האהבה

וחסד העליון שבאצילות המאיר בנשמתו שהיתה

מרכבה עליונה אעפ"כ ברדתה למטה להתלבש

בגופו ע"י השתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה

על ידי צמצומים רבים אין דמיון וערך מהות אור

האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון

שבאצילות אלא כערך ודמיון מהות העפר שנעשה

אפר אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ נחמד למראה

וטוב למאכל עד"מ ויותר מזה להבדיל באלפים הברלות

רק שדברה תורה כלשון בני אדם במשל ומלצה:

22. רמב"ם ה' יסודי התורה רפ"ד. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענינו ראה זח"א כו, א. וצ"ע השייכות לנדוד"ר.

בנשמתו של יהודי, יכול יהודי להבין מנשמתו (המחיה את גופו) 4
 קצת בספירות העליונות, שזה תוכן הפסוק "ומבשרי אחזה 5
 אלקה". 6

1 גם במכלל-שכן, שהמדות הכוחות וספירות הנשמה של יהודי
 2 למטה, אין להם שום ערך ושום דמיון לגבי הספירות שמהן הם
 3 באים. אך בכל זאת, כיוון שהם באים מהן והספירות מאירות

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

49 שנינו במשנה: **הָאָא עַל כְּלָתוֹ כּו' חַיִּיב עֲלֶיהָ מְשׁוּם כְּלָתוֹ וּמְשׁוּם**
 50 **אִשְׁתּוֹ אִישׁ.** מקשה הגמרא: וְלַחֲיִיב נְמִי בְּחִטָּאת שְׁלִישִׁית מְשׁוּם
 51 אִיסוּר הַבַּא עַל אִשְׁתּוֹ כְּנֹ, שֶׁכֵּן בְּפִסּוּק נֶאֱמַר (ויקרא יח טו) 'עֲרֹת
 52 כְּלֹתָי לֹא תִגְלֶה, אִשְׁתּוֹ בְּנָךְ הִוא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָהּ, וּמְשַׁמַּע שְׁנֵי
 53 לֹאִוִן הֵן, אִיסוּר כְּלָתוֹ וְאִיסוּר אִשְׁתּוֹ בְּנֹ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִמְר
 54 אֲבִי, פָּתַח הַתְּנוּכָה כְּכֹלְתוֹ וְסָיִים כְּאִשְׁתּוֹ כְּנֹ, לֹמַר לָךְ שֶׁאִין אֵלּוֹ
 55 שְׁנֵי לֹאִוִן, אֵלּא זֶה הִוא כְּלָתוֹ זֶה הִוא אִשְׁתּוֹ כְּנֹ, שֶׁכֵּן מְשַׁמַּעוֹת
 56 הַפְּסוּק הִיא 'אִשְׁתּוֹ בְּנָךְ הִיא' אוֹתָהּ שְׁדִיבֵר בַּהּ הַפְּסוּק בְּתַחֲלִילָה,
 57 וְזֶה שֶׁהוֹסִיף הַכְּתוּב לֹמַר 'אִשְׁתּוֹ בְּנָךְ הִיא' הִוא בְּכַדִּי לֹאִסוּר עֲלֵיו
 58 אֵת כְּלָתוֹ אֵף לֹאֲחֵר מוֹת בְּנֹ.

משנה

59 המשנה ממשיכה לבאר את חייבי הסקילה ששנינו במשנה
 60 הקודמת: **הָאָא עַל הַזְּכוּר, וְעַל הַתְּהַמָּה, וְהָאִשָּׁה הַמְּכַיֶּינָה אֵת**
 61 **הַתְּהַמָּה עֲלֶיהָ,** דִּין הָאִישׁ הָאֵשֶׁה הָאֵשֶׁה וְהַבְּהֵמָה בְּסִקְלָהָ. מקשה
 62 המשנה: מדוע הבהמה נסקלת, אף אם אדם הוא, בהמה מה
 63 הטאה. מתרצת המשנה: **אֵלּא לְפִי שְׂבָחָה לְאָדָם תִּקְלָה עַל יְדֵהּ –**
 64 **שְׁבַגְלָה נִכְשַׁל בַּעֲבִירָהּ, לְפִיכָךְ אִמְר הַתְּנוּכָה (ויקרא כ טו) תִּסְקַל.**
 65 **דְּבַר אַחֵר –** סִיבָה נוֹסֶפֶת, כְּדִי לְשַׁלַּא תְּהֵא דְּהָמָה עוֹבְרַת בְּשׁוּק
 66 וְיִאֲמָרוּ זֶה הִוא שְׁנִסְקַל פְּלוּנִי עַל יְדֵהּ, וְהַתּוֹרָה חֹסֶה עַל הַחוּטָא
 67 שֶׁלֹּא יִתְפַּרְסֵם קְלוּנֵו בְּרַבִּים.

גמרא

68 מבררת הגמרא: הבא על הזכר, מנא לן שדינו בסקילה. מבאר
 69 הגמרא: דתנו רבנן, נאמר בפסוק (ויקרא כ יג) 'ואיש אשר ישכב את
 70 זכר משכביו אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם',
 71 ודרשו חכמים (תורת כהנים כהנים קדושים פ"ח) 'איש' – דווקא כשהשוכב גדול
 72 הוא חייב מיתה, פרט לשוכב קטן – פחות מ"ג שנה ויום אחד
 73 שפטור מן המיתה. 'אשר ישכב את זכר', מזה שלא אמר הכתוב
 74 אשר ישכב את איש, משמע ששוכב גדול חייב בין שהשוכב גדול
 75 בין שהשוכב קטן. 'משכביו אשה' – לשון רבים, מניד לך התנ"ך
 76 ששני משכבות שייכות פאשה, אחת כדרכה ואחת אינה כדרכה,
 77 ושניהם שוים לחייב עליהם בכל העריות.
 78 אמר רבי ישמעאל, הרי זה – דומה היה משכביו אשה הנזכר
 79 בפסוק נא למד על משכב הזכר, שבמשכב זכור חייב מיתה אף
 80 על פי שזו ביאה שאינה כדרכה, ולא כן הוא, אלא נמצא שהפסוק
 81 למד על עצמו לענין משכביו אשה, שהרי לגופו של ענין אין צורך
 82 בכך, שכן דבר פשוט שכל משכב זכר הוא משכב שלא כדרך
 83 השוכבים, ועל כרחך שבא הכתוב להשמיענו שהבא על האשה
 84 בין כדרכה ובין שלא כדרכה חייב.
 85 הברייתא ממשיכה לדרוש את הפסוק: 'מות יומתו בסקילה'.
 86 שואלת הברייתא: אמה אומר בסקילה, או אינו אלא פאחת מכל
 87 מיתות האמורות בתורה. משיבה הברייתא: נאמר כאן – במשכב
 88 זכור דמיהם בם, ונאמר כאן וידעו דמיהם בם, מה להלן
 89 בסקילה, כפי שנאמר מות יומתו בכאן ירגמו אתם דמיהם בם, אף
 90 כאן בסקילה.

1 **אִמְר לֹא תִגְלֶה.** מקשה הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁסָּבַר שֶׁבְּעֵרֹת אַבִּיךָ
 2 לֹא תִגְלֶה' הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה עַל אִשְׁתּוֹ אֲבִי, אִם כֵּן לִמָּה שֶׁנֶּהְיָ הַכְּתוּב
 3 לֹמַר 'עֲרֹת אִשְׁתּוֹ אַבִּיךָ לֹא תִגְלֶה'. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הִהוּא –
 4 'עֲרֹת אִשְׁתּוֹ אַבִּיךָ לֹא תִגְלֶה' מִיַּעֲנִי לִיה לְאֹהֲרָה לְאִשְׁתּוֹ אֲבִי לְאַחֵר
 5 מִיָּתָהּ שֶׁל הָאָב, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁעֵתָהּ הִיא אֵינָה אִשְׁתּוֹ אֲבִי, מִכֹּל
 6 מְקוּם הִוא מוּזָהָר עֲלֶיהָ לְפִי שְׁהִיְתָה אִשְׁתּוֹ. אֲמַנְם, וְרַבְּנָן סָבְרוּ
 7 דִּהְהוּא – לֹאִסוּר אִשְׁתּוֹ אֲבִי לְאַחֵר מִיָּתָהּ, מִסִּפָּא דְּקָרָא נִפְקָא –
 8 מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוּף אוֹתוֹ פְּסוּק 'עֲרֹת אֲבִיךָ הִוא', וּמִתִּיבוֹת מִיִּתְרוֹת
 9 אֵלּוֹ אֲנֹ לְמַדִּים שֶׁאֵף לְאַחֵר מִיָּתָהּ אֲבִי הִוא נֹאסְרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה
 10 מָה הִוא יִדְרוֹשׁ מִסִּיּוֹם הַפְּסוּק 'עֲרֹת אַבִּיךָ הִוא', הִהוּא מִיַּעֲנִי לִיה
 11 שְׁהָבָא עַל אִשְׁתּוֹ אֲבִי בְּחַיִּי אֲבִי בְּשׁוּגָג, אֵף עַל פִּי שְׁהִיא אִסוּרָה
 12 עֲלֵיו גַּם מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אֲבִי וְגַם מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ, מִכֹּל מְקוּם מְשׁוּם
 13 אִשְׁתּוֹ אֲב אִתָּהּ מְחַיִּיבוֹ חֹטָאת, וְאִי אִתָּהּ מְחַיִּיבוֹ חֹטָאת מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ
 14 אִישׁ.

15 מקשה הגמרא: האיך אפשר לומר שלרבי יהודה הבא על אשת
 16 אביו בחייו חייב רק משום אשת אביו, והאנן תנן – והרי שנינו
 17 במשנתנו **הָאָא עַל אִשְׁתּוֹ אֲב** חייב עליה שתי חטאות משום איסור
 18 אשת אב ומשום איסור אשת איש, בין בחייו אביו בין לאחר מיתת
 19 אביו, ולא פליגי רבי יהודה – ורבי יהודה אינו חולק ואומר שאינו
 20 חייב אלא משום איסור אשת אביו, משמע שאף הוא מודה שחייב
 21 שתיים. מתרצת הגמרא: אמר רבי, אף על פי שלא נחלק רבי
 22 יהודה במשנה, מכל מקום פליגי בבחייתא – חולק הוא על רבנן
 23 בתוספתא (פ"ה ה"א), ושם הוא אומר שאינו חייב אלא משום אשת
 24 אביו ולא משום אשת איש.

25 שנינו בבבביתא לעיל שרבי יהודה לומד גזירה שוה 'עונש
 26 מאזהרה' גבי איסור אשת אביו. עתה באה הגמרא לברר את דעת
 27 רבנן שאין לומדים גזירה שוה זו. שואלת הגמרא: ורבנן, אמנם
 28 אזהרה להבא על אשת אביו לאחר מותו שמענו מ'ערוה אבין
 29 היא', אך עונש סקילה דאשת אביו לאחר מיתה מנא להו, בשלמא
 30 לרבי יהודה אין להקשות כן, שכן מיתתו לה עונש מאזהרה בגזירה
 31 שוה, שכל שהזהירה עליו תורה הרי הוא אף בכלל עונש, ואם כן
 32 כשם שהזהיר על אשת אביו אף לאחר מותו כן הוא גם לענין
 33 עונש, אלא רבנן שאינם דורשים גזירה שוה עונש מאזהרה, מנא
 34 להו – אם כן מניין להם עונש גבי אשת אביו לאחר מיתה. משיבה
 35 הגמרא: אמרי לך – יכולים רבנן להשיב לך, הווא ערוה אביו גלה'
 36 דמפיק לה רבי יהודה לגזירה שוה – מאותן תיבות שנאמרו גבי
 37 עונש 'ערוה אביו גלה' שהן מיתרות ורבי יהודה דורש אותן
 38 לגזירה שוה, מפני ליה אינהו – ידרשו מהן רבנן לעונש דאשת אביו
 39 לאחר מיתה.

40 עוד שואלת הגמרא: ורבנן שאין להם גזירה שוה עונש מאזהרה,
 41 עונש לאמו שאינה אשת אביו מנא להו, ובשלמא לרבי יהודה דבר
 42 זה נלמד מהגזירה שוה כמבואר בבבביתא, אך לרבנן מניין להם כן.
 43 משיבה הגמרא: אמר רב שישא בריה דרב אידי, אמר קרא (ויקרא יח
 44 ט) 'אמר היא' – האיסור מחמת שהיא אמך, ומזה אנו למדים
 45 שעשושה התנ"ך לאמו שאינה אשת אביו פאמו שהיא אשת אביו,
 46 שהרי בשני האופנים הללו הצד השווה שהיא אמו, וכשם שהבא
 47 על אמו שהיא אשת אביו בסקילה כך הבא על אמו שאינה אשת
 48 אביו בסקילה.

ה'תש"ג	יב אלול	יום ראשון	יום ראשון
		שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: סוֹסַח. לדִּילו. תניא: יד. לעוֹרר . . . 240 מעלה.	
		הַמְשֵׁךְ הַגָּדוֹל, הַיְדוּעַ בְּשֵׁם "בְּשִׁעָה שֶׁהַקְדִּימוֹ, תַּעֲרֹב" הַתְּחִיל אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] לְאָמְרוּ יוֹם א' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תַּעֲרֹב בְּלִיּוֹבְאוֹיֻטָּשׁ, וְסִימוֹ שֶׁבֶת פְּרִשֵׁת וַיֵּרָא תַּרְע"ו בְּרוֹסְטוֹב, בְּמֵאמֶר הַמִּתְחִיל "וְהוּ אָמַר הַמְּכַסֶּה אֲנִי מֵאֲבָרָהֶם". וְבוֹ קמ"ד מֵאֲמָרִים. וַיֵּשׁ בְּכַתוּבִים חֶלֶק שְׁנֵי שְׁלֹא אָמְרוּ, וְלֹא נִחְלַק לְמֵאֲמָרִים.	

ה'תש"ג	יג אלול	יום שני	יום שני
		שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י. תהלים: סט־עא. לז־לט. תניא: ובכל שנה . . . וד"ל.	
		הַחֲסִיד ר' הַעֲנַדִּיל סִיפֵר: יְדוּעַ הִי' לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הַרְאִישׁוֹנָה הִיתָה הַעֲבֵרַת הָעֵרְלָה, וּוְאֵס נִיט וּוְאֵס, פּוֹן עֵרְלַת הַלֵּב אִיזוּ מַעַן גְּלִיךְ פֶּטוֹר גַּעוּוֹאֲרַעַן.	
		הַחֲסִיד ר' הַעֲנַדִּיל סִפֵּר: יְדוּעַ הִיָּה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הַרְאִישׁוֹנָה הִיָּתָה הַעֲבֵרַת הָעֵרְלָה. מַה שְּׁלֹא הִיָּה - מַעֲרַלַת הַלֵּב נִפְטְרוּ מִיָּד.	

ה'תש"ג	יד אלול	יום שלישי	יום שלישי
		שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י. תהלים: עב־עו. מז־מב. תניא: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.	
		מִהוֹרָאוֹת אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב]: לְהַנְזֹר מִמְלַחְמַת תְּנוּפָה עַד קֶצֶה הָאֲחֵרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שְׂאִין לָנוּ בְּמָה לְנַצַּח אוֹ מִפְּנֵי מֶרֶךְ לֵב, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׂאֵת כָּל כַּחוֹתֵינוּ עֲלֵינוּ לְהַקְדִּישׁ אֶךְ וְרַק לְחִזּוּק בְּגִינֵינוּ, בְּגִין הַתּוֹרָה וְהַמְצוֹת בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ. וְעַל זֶה עֲלֵינוּ לְמַסַּר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּפַעַל וְלֹא רַק בְּכַח.	

ה'תש"ג	טו אלול	יום רביעי	יום רביעי
		שיעורים. חומש: תבוא, רביעי עם פירש"י. תהלים: עז־עח. מג־מה. תניא: אך צריך . . . קכב ומליצה.	
		הַתִּיִסְדוֹת יִשִּׁיבַת "תּוֹמְכֵי תְּמִימִים": יוֹם א טו אֱלוֹל תַּרְנ"ז. הַתְּחִלַת הַלְמוּד בְּגִלְגָּלָה וְדֹא"ח [=חֲסִידוֹת, דְּבָרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים]: יוֹם ד חִי אֱלוֹל תַּרְנ"ז. כְּלִיל שְׂמִחַת תּוֹרָה תַּרְנ"ט אַחֲרֵי הַהַקְפּוֹת הַכְרִיז אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב]: הִיִּשִּׁיבָה שְׂמָה "תּוֹמְכֵי תְּמִימִים", וְתִלְמִידִים הַלּוֹמְדִים וּמִתְנַהֲגִים בְּרוּחָהּ שְׂמֵם "תְּמִימִים".	

יום
חמישי

יום חמישי

טז אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עט"פב. מו"מח.
תניא: והנה כללות . . . קכג כמו שית'.

רבינו הזקן פי' המאמר כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, אויף אידען דארף מען קוקען ווי ער שטייט אין מחשבה הקדומה דא"ק, און דארטען שטייט יעדער נשמה מיט אלע דורות וואָס קומען ארויס פון איהר ביז ביאת המשיח גואל צדק, און אז מען טוט א אידען אַ טובה, טוט מען אַ טובה אַט די אלע נשמות עד סוף כל הדורות.

רבנו הזקן פֿרש המאָמר "כָּל הַמְקִיִּים נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלוֹ קַיִם עוֹלָם מְלֵא", עַל יְהוּדֵי יִשְׂרָאֵל לְהַבִּיט כְּפִי שֶׁהוּא "נִמְצָא" בְּמַחְשְׁבָה הַקְּדוּמָה דָּא"ק [=אָדָם קְדֻמוֹן, דְּרָגָה עֲלֵאִית בְּיוֹתֵר בְּקִדְשָׁה, שֶׁהִיא מְקוּר בּוֹ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אַחֲדוּת], וְשֵׁם "נִמְצָאֵת" כָּל נִשְׁמָה עִם כָּל הַדּוֹרוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִמֶּנָּה עַד בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ גּוֹאֵל צְדָק, וְכִשְׁעוֹשִׂים לְיְהוּדֵי טוֹבָה, עוֹשִׂים טוֹבָה לְכָל הַנִּשְׁמוֹת הַלְלוֹ עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת.

יום
שישי

יום שישי

יז אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבא, ששי עם פירש"י.
תהלים: פג"פו. מט"נא.
תניא: והנה מדות . . . קכג מדותיהם.

רבינו הזקן הי' בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא הי' בליאזנא ש"פ תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי - והוא עודנו נער קודם הבר מצוה - הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שביוהכ"פ נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות.

כששאלו את אדהא"מ הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות".

רבנו הזקן היה בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא היה בליאזנא [ב]שבת פרשת תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי - והוא עודנו נער קדם הבר מצוה - הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שביום הכפורים נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדמו"ר האמצעי הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "לא נשמעות שום קללות".

שבת
קודש

שבת

חי אלול

ה'תש"ג

לשטי עולה תבציל קורא, ומצצמו.
שיעורים. חומש: תבא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט. נב"נד.
תניא: והנה כ"ז . . . שיתבאר במקומן.

יום הולדת את הבעש"ט בשנת תנ"ח. יום שנתגלה אליו מורו ורבו הק' - תפ"ד.
יום שנתגלה הבעש"ט - תצ"ד.
יום הולדת את רבינו הזקן - תק"ה.

תוכן תורת הבעש"ט בש"פ תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: והי' כי תבוא אל הארץ גו'. ארץ ל' מרוצה ול' רצון כדאיתא במדרש. אז דו וועסט צוקומען צום רצון וואָס איז א מתנה מלמעלה און בירושה בכל אחד מישראל, איז די עבודה דארף זיין וישבת, אראָפּטראָגען אין התישבות, ולקחת גו' ושמת בטנא, ממשיך זיין אורות בכלים, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך, א איד דארף וויסען אז ער גייט פון איין אָרט אין דעם אַנדערען, איז ניט ער גייט אליין נאָר מ'פירט איהם מלמעלה, און די כוונה איז לשכן שמו שם, אויף מפרסם זיין אלקות אין דעם ארט וואו ער איז.

אחר תפלת ערבית חזר עוד הפעם תורה הקודמת והוסיף: והי' כי תבוא גו' בכדי דו זאָלסט צוקומען צום רצון כו', איז דאָס דורך דעם אז והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם, זאָלסט זיך מוסר נפש זיין אויף מפרסם זיין דאָרטען אלקות, מיט וואס איז מען מפרסם אלקות, מיט א ברכה און א פסוק תהלים.

יום הַלְדָת אֶת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב בְּשַׁנַּת תנ"ח. יום שְׁנַתְגָּלָה אֵלָיו מוֹרו וְרַבּוּ הַקְּדוֹשׁ - תפ"ד. יום שְׁנַתְגָּלָה הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב - תצ"ד.

יום הַלְדָת אֶת רַבּוּנו הַזֶּקֶן - תק"ה.

תָּכֵן תּוֹרַת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב בְּשַׁבַּת פְּרֻשַׁת תְּבוּא ח"י אֵלוֹל תרנ"ב אַחַר קַבְּלַת שַׁבַּת: "וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ גו'". 'אַרְץ' לְשׁוֹן מְרוּצָה וּלְשׁוֹן רְצוֹן, כְּדֹאִיתָא בַּמְדְּרָשׁ. כְּשִׁתְּגַיַע אֶל הַרְצוֹן שֶׁהוּא מִתְּנָה מִלְּמַעְלָה וּבִירוּשָׁה בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, צְרִיכָה הָעֲבוּדָה לְהִיּוֹת 'וְיִשְׁבַּת' ל'הוֹרִידוּ', לְעֲשׂוֹתוֹ מִיִּשְׁב, 'וְלִקְחַתָּ גו' וְשָׁמַתָּ בְּטֵנָא', לְהַמְשִׁיךְ אִוְרוֹת בְּכָלִים, 'וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ', עַל יְהוּדֵי לְדַעַת שֶׁהִלִּיכְתוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אִינְהָ יִזְמְתוּ אֶלָּא מוֹבִילִים אוֹתוֹ מִלְּמַעְלָה, וְהַכְּנָנָה הִיא "לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם", לְפָרְסָם אֱלֹקוֹת בְּמָקוֹם שְׁנִמְצָא בו'.

אַחַר תְּפִלַּת עֶרְבִית חָזַר עוֹד הַפְּעַם תּוֹרַת הַקּוּדְמָת, וְהוֹסִיף: "וְהָיָה כִּי תָבֹא גו'", עַל מְנַת שִׁתְּגַיַע לְרְצוֹן כו', הָרִי זֶה עַל יְדֵי ש'וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם גו' לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם" - תִּמְסַר אֶת הַנֶּפֶשׁ כְּדִי לְפָרְסָם שֵׁם אֱלֹקוֹת. בְּמָה מְפָרְסָמִים אֱלֹקוֹת? בְּכִרְכָּה וּפְסוּק תְּהִלִּים.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' ב

21 הָאָדָם, שאם זינתה עמם דינה כדין הישראלית. משיבה הברייתא,
 22 כְּשֶׁהוּא - כשהפסוק ממשיך ואומר 'וְהָיָה מְחַלְלָת', הוּי אומר שאף
 23 המזונה עם כָּל אָדָם אָמור בפרשה זו לחייבה שריפה, שכן 'היא
 24 מחללת' משמעו שהיא המחללת אותו ולא הוא המחלל אותה,
 25 והיינו באופן שזינתה עם אחרים. וכיון שאינו נצרך לכך, בהכרח
 26 הָא מָה אָנִי מְקַיֵּים 'אָבִיחָ', לדרשו בגזירה שוה האמורה לעיל
 27 שְׁנֵאמַר כָּאֵן 'אָבִיחָ' וְנֵאמַר לְחֵלֶן 'אָבִיחָ', מָה לְחֵלֶן זְנוּת עִם זִיקַת
 28 הַבְּעַל, אָף כָּאֵן זְנוּת עִם זִיקַת הַבְּעַל, וְלִמַּעַט פְּנוּיָה בַת כַּהֵן שִׁזְיַנְתָּה
 29 שְׁהוּאִיל וְאִין לַה זִיקַת בַּעַל אִין דִּינָה בְּשִׁרְיָפָה.
 30 דִּין רַבִּיעִי הַנִּלְמַד מִן הַפְּסוּק. שואלת הברייתא: מאחר ואתה למד
 31 בַת כַּהֵן שִׁזְיַנְתָּה מִנְעֵרָה הַמְּאֹרָסָה שִׁזְיַנְתָּה בַּגִּזְרָה שׁוּה, אִי מָה
 32 לְחֵלֶן גְּבִי בַת יִשְׂרָאֵל מְדוּבַר בְּנִצְרָה שֶׁהִבִּיאָה שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת וְלֹא
 33 הִבִּיאָה סִימְנֵי בַּגְרוֹת וְהִיא אֲרוּסָה, אָף כָּאֵן גְּבִי בַת כַּהֵן שִׁזְיַנְתָּה
 34 מְדוּבַר בְּעוּדָה נִצְרָה וְהִיא אֲרוּסָה. אך נִצְרָה וְהִיא נְשׂוּאָה, או בּוֹנֵרַת
 35 וְהִיא אֲרוּסָה, או בּוֹנֵרַת וְהִיא נְשׂוּאָה, וְאִשְׁפִּילוּ הַזִּיקָיָה, מִנֵּן שֶׁאָף הֵן
 36 דִּינֵן בְּשִׁרְיָפָה. תְּלִמּוּד לִזְמַר 'זִבְתָּ כַּהֵן', וּמִיִּתּוֹר ה'וֹא' לְמַדִּים שִׁדִּין
 37 זֶה נֶאֱמַר עַל בַּת כַּהֵן מִכָּל מְקוֹם, בֵּין כִּשְׁהִיא אֲרוּסָה בֵּין כִּשְׁהִיא
 38 נְשׂוּאָה. בֵּין כִּשְׁהִיא נְעֵרָה וּבֵין כִּשְׁהִיא בּוֹגֵרַת.
 39 דִּין חֲמִישִׁי הַנִּלְמַד מִן הַפְּסוּק: מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'בַּת כַּהֵן'

1 זוממיה ובוועלה דינם כזוממי ובוועלי בת ישראל.
 2 הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את הפסוק האמור גבי בת כהן
 3 המזונה: תְּנֵן רַבָּנִן, נֶאֱמַר בְּתוֹרָה גְּבִי בַת כַּהֵן הַמְּזוּנָה (ויקרא כא ט) 'זִבְתָּ
 4 אִישׁ כַּהֵן כִּי תַחַל לְזָנוּת אֶת אָבִיחָ הִיא מְחַלְלַת בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף'.
 5 מבארת הברייתא את הדינים הנדרשים מפסוק זה.
 6 דִּין רֵאשׁוֹן: יָכוֹל שֶׁנִּפְרַשׁ אֶת לְשׁוֹן הַפְּסוּק 'כִּי תַחַל' שֶׁאִשְׁפִּילוּ בַת כַּהֵן
 7 שֶׁחִלְלָה אֶת הַשַּׁבַּת יֵהָא דִינָה בְּשִׁרְיָפָה. תְּלִמּוּד לִזְמַר, 'לְזָנוּת',
 8 לְלַמּוּד שֶׁרַק בְּחִילּוּלֵין שְׁבִיבוּת הַכְּתוּב מְדַבֵּר.
 9 דִּין שֵׁנִי: יָכוֹל שֶׁנִּפְרַשׁ שֶׁאִשְׁפִּילוּ פְּנוּיָה בַת כַּהֵן שִׁזְיַנְתָּה, שֶׁאָף הִיא
 10 מְחַלְלַת אֶת אָבִיחָ, יֵהָא דִינָה בְּשִׁרְיָפָה, לְמַדִּים מִגִּזְרָה שׁוּה שֶׁאִין
 11 לִזְמַר כֵּן, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר כָּאֵן - בַּבַּת כַּהֵן שִׁזְיַנְתָּה תִּיבַת 'אָבִיחָ' אֶת
 12 אָבִיחָ הִיא מְחַלְלַת, וְנֵאמַר לְחֵלֶן - גְּבִי אֲרוּסָה בַת יִשְׂרָאֵל שִׁזְיַנְתָּה
 13 'אָבִיחָ' וְהוֹצִיאָה אֶת הַנִּצְרָה גּו' וְסַקְלוּהָ אֲנָשִׁי עִירָה בְּאֶבְנִים וְמָתָה
 14 כִּי עֲשָׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזָנוּת בֵּית אָבִיחָ' (דברים כב כא) מָה לְחֵלֶן
 15 גְּבִי בַת יִשְׂרָאֵל הַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּזָנוּת עִם זִיקַת הַבְּעַל - קִשֶׁר לְבַעַל,
 16 דְּהִינֵן אֲרוּסָה או נְשׂוּאָה, אָף כָּאֵן גְּבִי בַת כַּהֵן הַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּזָנוּת
 17 עִם זִיקַת הַבְּעַל, דְּהִינֵן אֲרוּסָה או נְשׂוּאָה אַבַּל לֹא פְּנוּיָה.
 18 דִּין שְׁלִישִׁי הַנִּלְמַד מִן הַפְּסוּק. שואלת הברייתא: מִנֵּן שְׁתִּיבַת
 19 'אָבִיחָ' מִיּוֹתֵר וְנִדְרַשׁ לְגִזְרָה שׁוּה, או אִינוּ אִימַר 'אָבִיחָ' אֶלָּא
 20 לְלַמּוּד שֶׁרַק כִּשְׁזִינְתָּה עִם אָבִיחָ דִינָה בְּשִׁרְיָפָה, וְהוֹצִיאָה אֶת כָּל

שערות המת מותרות בהנאה?

יום ראשון י"ב אלול ה'תשע"ז

ה"כ"א), "המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה משום שאינו גופו".

ה'טור' וה'שולחן-ערוך' (יו"ד סי' שמט ס"ב) פסקו כדעת הרשב"א והרמב"ן, ששער המת אסור בהנאה. והוסף הרמ"א (כדברי הרשב"א) שאשה שנגזר דינה ליהרג ושערה נגזר בחייה מותר ליהנות משערותיה, כי "אף-על-פי שנגמר דינה – אין שערותיה נאסרים עד שתיקטל". וה'נקודות הכסף' (שם) כתב על זה: אף שהרשב"א חולק על הרמב"ם "המדדק היטב בסוגיא בסוף פ"ק דערכין יראה דהדין עם הרמב"ם".

ובשור"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שמט) התיר לבישת פאה נכרית העשויה משערות של מתים (גויים), כי אף ש"אין כח בדיניו להכריע להתיר שער המת בהנאה כיון דהרשב"א וה'טור' דהרמב"ם והסמ"ג סוברים דשער המת מותר אפילו בישראל – יש להקל בשער של גוי, דהרי אפילו אי מת גוי אסור, נראה דהיינו מדרבנן ואם כן דרבנן שומעין להקל".

הלכות סנהדרין פרק יב הלכה ד: וְכָל אִשָּׁה שֶׁתְּהַרְגַּהּ – מִתְּרֵי לְהֵנִיחַ בְּשַׁעְרָהּ. שנינו במשנה (ערכין ז, ב): "האשה שנהרגה נהנין בשערה". ומבאר רב נחמן בר יצחק שמותר ליהנות משער אשה שמתה כיון ש"מיתתה אוסרתה". וכתב הרשב"א (שור"ת ח"א סי' של), שהדברים אמורים באשה שנגמר דינה ליהרג, ובין גזר הדין למיתה נגזר ממנה שערה, ומכיון שגזר הדין כשלעצמו אינו אוסר את גופה בהנאה, אלא "מיתתה אוסרתה" לכן השער שנגזר ממנה קודם מיתתה מותר בהנאה, אבל השער שנגזר לאחר מיתה אסור בהנאה כמו שאר גופה, כי המת אסור בהנאה. וכן דעת הרמב"ן (תורת האדם).

אבל רש"י (ערכין שם ד"ה אלא) פירש לדעת רב נחמן בר יצחק ששער המת גם אם נגזר לאחר מיתה מותר בהנאה, כי רק "מיתתה אוסרתה", והשער "לאו בר מיתה הוא", שהשיער אינו עשוי להשתנות על-ידי המוות, ולכן הרי הוא כאילו לא 'מת'. וכן דעת הרמב"ם כאן, וכתב כך גם בהלכות אבל (פ"ד

מסכין הריגה לסכין שחיטה

יום שני י"ג אלול ה'תשע"ז

טעם זה רק לגבי הענין שנתלה עליו הנהרג, אך לא לגבי האבן והסייף הנזכרים בהמשך ההלכה הנקברים גם ללא טעם זה, כיוון שנאסרו בהנאה. אך ציין שלכאורה אין טעם לחילוק זה. ויש שכתבו כי שני הטעמים משלימים זה את זה: כדי שלא יהא זיכרון רע למת על-ידי הסכין, הרי הוא 'זוכה' בה לעצמו כדי שלא ישתמשו בה אחרים, וממילא נאסרה בהנאה כשאר כלי המת וצריכה להיקבר עמו (דבר יהושע ח"א, סי' לא, ו). ולמעשה נחלקו הפוסקים האם לדעת הרמב"ם יש לאסור בכל סכין שנהרג בה אדם או רק בהרוגי בית דין. יש אומרים כי אף שהרמב"ם מנמק את הדין כדי שלא יהיה למת זיכרון רע, גם לשיטתו הדין הוא גזירת הכתוב ("כי קבור תקברנו"), אלא שהוסף טעם למקרא, אך גם כאשר אין שייך הטעם לא ישתנה הדין (קול מבשר ח"א סי' נח).

אך יש שכתבו כי אין דרכו של הרמב"ם בספרו לתת טעמים למצוות כאשר אין בהם השלכה למעשה, וכתב טעם זה ללמדנו שהדין נאמר רק בהרוגי בית-דין ולא בשאר מתים (פסקים וכתבים להגר"א הרצוג, ח"ה, עמ' שצו).

הלכות סנהדרין פרק טו, הלכה ט: הַעֵץ שֶׁנִּתְּלָה עָלָיו נִקְרָה עֵמֹד, שְׁלֵא יְהֵא לֹו זְכָרוֹן רַע וְיֵאמְרוּ: זֶה הָעֵץ שֶׁנִּתְּלָה עָלָיו פְּלוֹנִי. וְכֵן הָאֶבֶן שֶׁנִּסְקַל בָּהּ, וְהַסֵּיף שֶׁנִּהְרַג בּוֹ הַנְּהָרְג... הַכָּל נִקְבְּרִים בְּתַפְשִׁיטַת הַנְּהָרְג.

בגמרא (ע"ז סב, ב) מבואר שיש לקבור את הסכין שנהרג בה אדם משום שהיא אסורה בהנאה. ופירש רש"י (שם) כי מכפל הלשון 'קבור תקברנו' למדים שגם הסכין טעונה קבורה.

אך הרמב"ם נותן לכך טעם משלו: כדי שהסכין לא תשמש כזיכרון רע לחטאו של יהודי, שהרי כאשר יראוה יזכרו שבסכין זו נהרג בחטאו.

ולפי זה, יש לאסור רק בסכין שנהרג בה יהודי על ידי בית-דין בחטאו, אך בסכין שנהרג בה אדם שלא מחמת חטא אין לאסור (ראה פתחי תשובה יו"ד ח, א).

ולכאורה דברי הרמב"ם מוקשים, שהרי בגמרא מבואר שיש לקבור את הסכין משום שאסורה בהנאה!

וב'שיח יצחק' (יומא, עמ' קסח) כתב כי יתכן שהרמב"ם כתב

נאמנות עד אחד

יום שלישי י"ד אלול ה'תשע"ז

והקשה ה'פני יהושע' (קידושין סג, ב. וק"א שם אות צא): שנינו במשנה (קידושין שם): נאמן האב לומר שקידש את בתו הקטנה ואף שלא באו עדי קידושין, הרי היא מוחזקת כאשת איש ואסורה לשאר אנשים. ונאמנות זו של האב נלמדת מהנאמר (דברים כב, טו) "את בתי נתתי לאיש הזה". ולדעת אמוראים, אף שנאמן האב על קידושי בתו אין סומכים על עדותו לענין עונשין, ואם זינתה אינה נסקלת (וכן

הלכות סנהדרין פרק טז, הלכה ו: אִינוּ צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְמִלְקוֹת אֵלָּא בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה; אֲבָל הָאִסוּר עֲצָמוֹ – בְּעַד אֶחָד יִחָק. בְּיַצֵּד? אָמַר עַד אֶחָד: חֲלָב בְּלִיּוֹת הוּא זֶה... וְרוֹשָׁה אוֹ זוּנָה אִשָּׁה זוּ, וְאֲבָל אוֹ בְּעַל בְּעֵדִים... הֲרִי זֶה לֹאֲקָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָבַר הָאִסוּר בְּעַד אֶחָד.

דברי הרמב"ם מבוססים על דין 'עד אחד נאמן באיסורין' (כסף משנה).

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צה

לעונשין, כיון שהורעתה חזקתה, מה שאין כן בדין המשנה, גזירת הכתוב היא (את בתי נתתי לאיש הזה) שהאב נאמן בעדותו על קידושי בתו אף שהיא בחזקת פנויה, וכדי להוציאה מחזקתה בדבר שבערוה צריך שנים, וכיון שאין לך בו אלא חידוש, נאמנות האב היא רק לאוסרה כאשר איש, אבל לא לקובעה כאשר איש גם לענין עונשין.

והגר"ע איגר (תשובות ח"א, ס"ו סק' ק) מחלק:

דברי הרמב"ם נאמרו לענין חיוב מלקות שהוא העונש בדוגמאות שהביא, אכילת חלב או נישואי אשה האסורה לכהן, אבל בדין המשנה - עדות האב שקידש את בתו - שהוא לענין חיוב מיתה, אין עדותו נאמנת להחזיקה אשת איש.

הלכה, ראה הל' איסור פ"א הכ"ג). ולפי דברי הרמב"ם כאן, שגם כאשר נקבע האיסור על-ידי עד אחד, עונשים, הרי לאחר עדות האב על קידושי בתו היא בחזקת אשת איש, ומדוע לא תיסקל אם זינתה?

ותירץ:

לכאורה צריך להבין את דברי הרמב"ם שעד אחד נאמן לומר גרושה או זונה אשה זו, הרי "אין דבר שבערוה פחות משנים", ואין יכול עד אחד לפסול אשה לכהונה אלא שמדובר באשה שהורעתה חזקתה, כגון שידוע שבעלה זרק לה גט, וספק אם הגט היה קרוב אליה (שאו מגורשת - גיטין עה, א) ואם בא עד אחד ומעיד שהגט היה קרוב לה, נאמן גם

האם יש להקדים דין הכהן לדין הישראלי? יום רביעי ט"ו אלול ה'תשע"ז

שבקדושה "לפתוח ראשון (לקרוא ראשון בתורה) ולברך ראשון (ברכת המזון)", כך יש להקדים גם תלמידי חכמים.

ומכך שלגבי תלמיד חכם נאמר שיש להקדימו לדין ואילו בכהן אין הגמרא אומרת להקדימו גם לדין, מוכח שמצות 'וקדשתו' נוהגת רק בדברים שבקדושה, וכיון שב'הקדמת דברי ריבות' אין דבר שבקדושה אין צריך להקדים את דינו של הכהן.

ולענין תלמיד חכם לומדת הגמרא מההיקש שיש להקדים דינו, כי ההקדמה לגביו היא 'דבר שבקדושה', כדי שלא יתבטל מלימודו.

אך ה'פנים למשפט' (סי' טו סק' א) הביא דעת הריטב"א (מ"ק כח) שדין 'וקדשתו' נאמר גם לענין הקדמת הכהן לדין. וכן מובן מדברי הרא"ש (נדרים שם) שיש לכבד את הכהן "לפתוח ראשון להיות ראש המדברים בכל קיבוץ עם, לדבר ולדרוש תחילה".

הלכות סנהדרין פרק כא, הלכה ו: מְקַדְמִין אֶת דִּין הַתּוֹם לְדִין הַאֲלֵמָנָה... וְדִין הַאֲלֵמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חֶכֶם. וְדִין תַּלְמִיד חֶכֶם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ.

הקשה ה'תומים' (סי' טו סק' א):

מדוע לא הביא הרמב"ם גם שיש להקדים את דין הכהן לדין הישראלי? ואמנם לשיטת התוספות (חולין פז, א ד"ה) שהמצוה להקדים את הכהן לכל דבר שבקדושה ('לפתוח ראשון ולברך ראשון') היא מדרבנן, מובן שאין מצוה זו יכולה לדחות את מצות ה'עשה' 'ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו... כקטן כגדול תשמעו', אבל לשיטת הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ד ה"א) ש"חוצות"עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם... שנאמר וקדשתו", יש להקדימם גם לדין!

ותירץ:

הגמרא (נדרים סב, א) מוכיחה שיש להקדים תלמיד חכם לדין מהפסוק "ובני דוד כהנים" (ש"ב ה, יח), היינו שהיו תלמידי חכמים ודינם ככהנים, וכמו שיש להקדים כהן לכל דבר

חומרת איסור שוחד יום חמישי ט"ז אלול ה'תשע"ז

ויש לבאר: אמרו חז"ל, "כל הגוזל את חברו כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח". ולכן גם המעוות את הדין בדיני ממונות נחשב כנוטל נפש והוא בכלל 'ארור' (אמרי שמאי דברים עמ' רלז).

ועוד יש לבאר ע"פ דברי חז"ל המובאים ב'שולחן-ערוך' (תרי"ח, ח, ב), "כל דיין נוטל ממון מזה ונותנו לזה שלא כדין, הקב"ה נוטל ממנו נפשות". ומשמע שלא רק הדיין עצמו נענש אלא הוא מסכן במעשיו אדם נוסף (נפשות' - לשון רבים). ויש לפרש שהכוונה לאשתו, כמו שאמרו חז"ל (זבחים כט, ב): "אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשים ממון (שגול) ואין לו, שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתך". ונמצא שהדיין המעוות את הדין גורם מיתה לאשתו, ולכן הוא בכלל 'ארור' לוקח שוחד להכות נפש דם נקי' - נפש אשתו.

הלכות סנהדרין פרק כג, הלכה א: לֹא תִקַּח שֹׁחַד... אֲפִלוּ לְזִכּוּת אֶת הַזֹּכֵא וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיֵּב - אֶסּוּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְהָרִי הוּא כְּכֹלל אֲרוּר לִקְחַ שֹׁחַד.

יש להבין: בפסוק נאמר "ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי", היינו לחייב את הזכאי, ומניין שאפילו נוטל שוחד על מנת לזכות את הזכאי ולחייב את החייב? גם הוא בכלל ארור? ויש לבאר על-פי דברי הגמרא (תשובות קה, ב וברש"י שם), כי אסור ליטול שוחד אפילו כשכוונתו לדון דין אמת, משום שהשוחד מטה את שיקול דעתו וחזקה עליו שיטה את הדין שלא במודע, ולכן מובן שגם עליו חל הפסוק 'ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי'.

וה'מנחת חינוך' (פג, ו) תמה: הרי בכתוב נאמר 'ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי', ומשמע שדווקא המטה את הדין נפשות הוא בכלל 'ארור', ומניין למד הרמב"ם שהכתוב מדבר גם בדיני ממונות?

מצוות הגדת עדות

יום שישי י"ז אלול ה'תשע"ז

שהכובש עדותו גם כאשר יש שני עדים, אינו חייב בדיני אדם לשלם את הנזק שגרם, כי החובה להעיד לחברו היא משום 'גמילות חסדים'. ותמה עליו הב"ח (סם): הלא אי הגדת עדות היא איסור מן התורה ('אם לא יגיד ונשא עונו') והעדות היא גם מצות-עשה ('והוא עד', ראה רב"ז כאן וספר המצוות, עשה קצח) ומדוע אינו חייב לשלם מדיני אדם?

ותירץ בספר 'חלקו של ידיד' (ח"מ סי' כח):

וודאי שהגדת עדות היא מצוה מן התורה ו'אם לא יגיד נשא עונו', אך טעם המצוה הוא "כדי לעשות גמילות חסד לחברו שלא יפסיד ממנו". והיות שכל מצות-עשה שמתן שכרה בצידה אין בית-דין כופים על קיומה (חולין קי, ב), ועל גמילות חסדים אמרו חז"ל (פאה פ"א מ"א) שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה - לכן הכובש עדותו אינו חייב לשלם את הנזק שנגרם (אלא שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים אם כופים על הצדקה. ראה בית יוסף י"ד סי' רמח).

הלכות עדות פרק א, הלכה א: העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שידע... שְׁנֵאמְרָ: וְהוּא עֵד אִו רָאָה אִו דָּעָ אִם לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ.

מלשון הרמב"ם משמע שאפילו עד אחד חייב להעיד. ואף שאין מוציאין ממון על-פי עד אחד, הרי עדותו מחייבת את הנתבע להישבע כדי להפטר מתשלום, ויתכן שכדי לא להישבע לשקר יודה וישלם (רש"י בבא קמא נו, א ד"ה אלא).

והקשה ה'כסף משנה': הרי מהגמרא (ב"ק נו, א) מובן שהלאו 'אם לא יגיד ונשא עונו' נאמר רק בשני עדים, אבל בעד אחד אף שחייב לשלם בדיני שמים (ראה להלן פ"ז ה"ז) אינו עובר על הלאו אם אינו מעיד?

ותירץ: אכן, כוונת הרמב"ם היא שאם יש שני עדים, כל אחד מהם שאינו מעיד עובר על "אם לא יגיד..." אבל כאשר עד אחד אינו מעיד, מבואר דינו להלן (פ"ז ה"ז) שפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

וב'בית יוסף' (ח"מ סי' כח) כתב בשם ה'צמוקי יוסף',

עדות בכתב

שבת קודש י"ח אלול ה'תשע"ז

שההגדה בפה מעכבת ואינו יכול להעיד בכתב, בהתאם לכלל 'כל שאינו ראוי לבילה - בילה מעכבת בו (מנחות יב, ב), אבל היכול להגיד עדותו בפה יכול לשלוח עדותו לבית-דין בכתב, כי 'הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו'.

ושיטת הרמב"ם היא שעדות בכתב אינה מתקבלת (כרש"י) ומן התורה עדות בשטר אינה עדות, אך חכמים תיקנו לקבל עדות בשטר "כדי שלא תנעול דלת בפני לווים" (שמא יכחיש הלווה והעדים אינם בנמצא, ויימנעו מלהלוות).

וה'שולחן-ערוך' (ח"מ סי' כ"א) פסק כרמב"ם: "העדים ששלחו עדותן בכתב לבית-דין - אינו עדות, דכתיב על פי שנים עדים, מפיהם ולא מפי כתבם". והרמ"א הוסיף: "וכן נוהגין. ודלא כיש מכשירין אם העדים ראויין להעיד ואינם אילמים".

והסמ"ע (שם סקמ"ב) כתב שכמה ראשונים מסכימים לדעת ר"ת שמותר לשלוח את העדות בכתב אם זוכר את העדות ויכול להעיד בפיו, וכמה 'ממורי הוראה' שלא רצו לטרוח ה'תלמיד חכם' ושלחו לו לכתוב עדותו בכתב ידו ולשלחו לבית-דין. וכן נראה לי מאחר דלר"ת וסייעתו אפילו בלא ת"ח מותר לעשות כן".

הלכות עדות פרק ג, הלכה ד: דין תורה: שאין מקבלין עדות... אלא מפי העדים. שְׁנֵאמְרָ: עַל-פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - מְפִיהֶם וְלֹא מִכְתָּב יָדָן. אֲבָל מִדְּבַר סוֹפְרִים: שְׁחוֹתְכֵן דִּינֵי מְמוֹנוֹת בְּעֵדוֹת שְׁבִשְׁטָר... כְּדִי שְׁלֹא תִנְעַל דְלַת בְּפִנֵי לִוְיָן.

ה'טור' (ח"מ סי' כח סקט"ו) הביא את דברי רש"י (על התורה דברים יט, טו) שמהכתוב "על-פי שני עדים... יקום דבר" למדים ש"לא יכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית-דין".

והקשה רש"י (גיטין עא, א ד"ה ולא): מדוע בשטר מקח או שטר הלוואה סומכים על העדות הכתובה בו ואין אומרים 'מפיהם ולא מפי כתבם'? ותירץ: חתימת העדים נעשית ביום עשיית הפעולה וזו היא דרך כתיבת שטרות (ולכן העדות היא קודם המעשה ולא אחריו).

וה'תוספות' (כתובות כ, א ד"ה ורבי יוחנן) תירצו: שטר נכתב בהסכמת מי שהשטר לחובתו (הלווה או המוכר) ולכן אין זה 'מפי כתבם' של העדים. ועוד: שטר כתוב בנוסח וסדר מיוחד ואם אינו נכתב כשטר אלא כזיכרון דברים בעלמא הרי זו 'עדות שבכתב'.

אך לדעת רבינו-תם (תוס' יבמות לא, ב ד"ה דחזו) המיעוט 'מפיהם ולא מפי כתבם' נאמר באילם שאינו יכול להעיד בפיו או ששכח עדותו כי רק במי שאינו יכול להעיד בפה אמרו

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

7 ואף העונש שניתן עליהם הוא העונש החמור ביותר, ומבואר
8 שהסקילה חמורה. ושאלת הגמרא: אֲדַרְבֵּתָ, שמא הַשְׂרִיפָה
9 חמורה יותר מהסקילה, שְׂכָן נִתְּנָה לְכַת בְּהֵן שְׂוִינְתָה, ועבירה זו
10 חמורה היא, וּמֵאֵי הוּמְרָא, שְׂכָן מְחַלְלֵת אֶת אֲבִיהָ - שמשעה
11 שזינתה מקילין בכבודו של אביה, ואף העונש שניתן על כך הוא
12 העונש החמור.

1 בּוֹלָה גּוֹפִיָה עֲדִיפָא לִיה - כיון שלבישת הכתונת חשובה שמכסה
2 את כל גופו, העדיף הפסוק להקדימו אף שסדר הלבשה אינו כן.
3 שנינו במשנה: סְקִילָה שְׂרִיפָה בו'. הגמרא מבארת מהיכן למדו
4 רבנן שסקילה חמורה: סְקִילָה חְמוּרָה מִשְׂרִיפָה, שְׂכָן מְצִינוּ שְׁנִיתָנָה
5 לְמַגְרָף - למברך את השם, וְלַעֲזוּבָה עֲבוֹדַת גֵּלּוּלִים. ועבירות אלו
6 חמורות ואין למעלה מהן, וּמֵאֵי הוּמְרָא, שְׂכָן פּוֹשֵׁט יָדוֹ בְּעֵקֶר הוּא.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ב י"ח אלול תשע"ז

ועומד במקומו". ומכאן, שאם היה מחייב ומת אינו כלום, נמצא המת המזכה מצטרף עם המזכים, והמת המחייב אינו מצטרף עם המחייבים (רדב"ז).

ד. אָמַר אָחַד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וְנִשְׁתַּקֵּק¹³ 15
אוּ מֵת קִדְּם שְׂוִלְמִד זְכוּת וְיֵאמַר מֵאֵי זֶה טַעַם מְזַכֵּה 16
- הָרִי הוּא כְּמִי שְׂאִינוּ¹⁴. 17

(13 נאלם. 14 סנהדרין שם.)

ה. שְׁנַיִם שְׂאָמְרוּ טַעַם אָחַד, אֶפְלוּ מִשְׁנֵי מִקְרָאוֹת 18
- אֵין נִמְנִין אֶלָּא כְּאָחַד¹⁵. 19

(15 שם לר, א, שנאמר (תהלים סב, יב) "אחת דיבר אלוקים, שתיים זו שמעתי - מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות" ומפרש רש"י: לא נכתבו שני מקראות לטעם אחד, ובוודאי אחד מהם (=מהדיינים) טועה. ואין צריך לומר אם שניהם אמרו טעם ממקרא אחד שאין נמנים אלא כאחד (כסף משנה). ובש"ך לחושן משפט כה, סעיף קטן יט, סובר שיש טעות בנוסח שלפנינו והגירסה הנכונה היא: "שניים שאמרו טעם אחד משני מקראות" וכו', ותיבת אפילו איננה. ולדבריו אין צורך שיהיו ל"ו טעמים לכל פסק דין, וכי יעלה על הדעת, אם יאמר אחד, פלוני חייב מיתה, שעבר על לא תרצח, וכן השני, וגם השלישי יאמר כמוהו, שלא יהרגוהו? וודאי שיחייבוהו, למרות שרובם דנוהו מכוח אותו פסוק. ולא נתכווין רבינו אלא לומר, שאם שניים אמרו אותו טעם משני מקראות, וודאי אחד מהם טעה, ואינם נמנים אלא אחד, וכאמור לעיל בשם רש"י.

ו. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ, שְׂאֵין מִתְחִילִין בְּדִינֵי 20
נְפֻשׁוֹת מִן הַגְּדוֹל¹⁶. שְׂמָא יִסְמְכוּ הַשְּׂאָר עַל דַּעְתּוֹ, 21
וְלֹא יִרְאוּ עֲצֻמַן פְּדָאִין¹⁷ לְחַלְקָ עָלָיו¹⁸. אֶלָּא יֵאמַר 22
כֵּל אָחַד¹⁹ דְּבַר הַנְּרָאָה לוֹ בְּדַעְתּוֹ. 23

(16 אלא מן הקטנים שבהם. 17 בכתב יד התימנים: כדאי. 18 שם לו, א, שנאמר לא תענה על רב (=רב חסר יו"ד כתוב). לא תענה על רב, כלומר הגדול, שלא תחלוק על המופלא של בית דין. וסובר רבינו, שאין הכוונה, שאסור לענות אחרי הגדול, שהרי להיפך, אסור לו לשתוק, כמבואר בסמוך הלכה ח, אלא כוונת הכתוב, שראוי לעשות בסדר כזה, שלא יצריכו לענות אחרי הגדול, שמא יתביישו ממנו ולא ירצו לחלוק עליו (לחם משנה). וראה בספר המצוות לא תעשה רפג, שכל זה הוא איסור לאו. 19 לפני שיפתח הגדול. והשווה לקמן פרק י"א, הלכה ו.)

ז. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין²⁰ בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת לְחוּבָה, אֶלָּא 24
לְזְכוּת. פִּיצַד? אוֹמְרִים לְזֶה שְׂחָטָא: אִם לֹא עֲשִׂיתָ 25
דְּבַר זֶה שְׂהַעִידוּ בּוֹ עָלֶיךָ - אֵל תִּירָא מִדְּבַרְיָהֶם²¹. 26

(20 מתחילים במשא ומתן. 21 שם לב, ב, שכן מצינו בתורה (במדבר ה, יט) "והשביע אותה הכהן ואמר... אם לא

יום ראשון י"ב אלול ה'תשע"ז

הַלְכוֹת סְנֵהֲדָרִין

פְּרָק עֶשְׂרִי

(1 ד"ן הנוטה אחר דברי חבריו, לא על פי טעם עצמו. האיסור ללמד חובה בדיני נפשות, אחרי שלימד זכות מתחילה. מה מותר לתלמיד לענות בדיני נפשות. בית דין שטעה בדיני נפשות ורוצה לסתור את דינו.)

א. אָחַד מִן הַדִּינִים בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת שֶׁהִיָּה מִן הַמְּזַכֵּין 1
אוּ מִן הַמְּחַיִּבִין, לֹא מִפְּנֵי שְׂאָמַר דְּבַר הַנְּרָאָה לוֹ 2
בְּדַעְתּוֹ, אֶלָּא נִטָּה אַחַר דְּבָרֵי חֲבָרָו - הָרִי זֶה עוֹבֵר 3
בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב 4
לְנִטָּת². מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ, שְׂלֹא תֵאמַר בְּשַׁעַת 5
מִנְיָן⁴: דִּי שְׂאֵהִיָּה כְּאִישׁ פְּלוֹנֵי! אֶלָּא אָמַר מַה 6
שְׂלִפְנִיךָ⁵. 7

(2 לנטות אחר דעת אחרים. 3 שקיבלו חכמינו איש מפי איש. 4 מניין הדיעות לאן נוטה הרוב. 5 תוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ד "לנטות אחרי רבים - שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו, אמור מה שבדעתך". ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ז אמרו: "לא תענה אפילו אחר מאה" והכוונה כנ"ל כמבואר ב"מראה הפנים" שם. ורבינו בספר המצוות לא תעשה רפג מביא זה בשם המכילתא, והוא במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי לפסוק זה.)

ב. וּבְכֻלָּל לֹאֵו זֶה: שְׂלֹא יַחְזֹר הַמְּלַמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי 8
נְפֻשׁוֹת לְלַמֵּד חוּבָה, שְׂנֶאֱמַר: לֹא תַעֲנֶה עַל רֵב 9
לְנִטָּת⁶. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּשַׁעַת מִשְׂא וּמִתָּן⁷; 10
אֶבֶל בְּשַׁעַת גְּמַר דִּין - יֵשׁ לְלַמֵּד זְכוּת לְחֹזֵר 11
וְלַהֲתַמְנּוֹת עִם הַמְּחַיִּבִים⁸. 12

(6 לנטות מדעתך הראשונה (רדב"ז). ומקור הדרש במכילתא פרשת משפטים: "אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות" ומפרש רבינו, שהכוונה, אחר שלימד זכות לא ילמד חובה (מראה הפנים לירושלמי סנהדרין פרק ד, הלכה ז), והשווה ספר המצוות שם. ורש"י לסנהדרין לב, א אומר: סברה היא, שהרי אמרה תורה (במדבר לה, כה) "והצילו העדה". 7 מתוך שאתה אומר לו שלא לחזור, הוא מחזר אחרי ראיות להעמיד דבריו ושמא ימצא ראיות נכונות (רש"י שם). 8 שחפש כבר הכל, ועכשיו ראה שטעה (סנהדרין לד, א וברש"י.)

ג. תְּלַמִּיד⁹ שֶׁהִיָּה מְזַכֵּה¹⁰ וְמֵת¹¹ - רֵוֵאִין אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ 13
הוּא מְזַכֵּה בְּמִקּוֹמוֹ¹². 14

(9 היושב כמתמחה לפני שורות הדיינים, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ז. 10 שהוציא דבריו וטעמו לאור. 11 טרם שעמדו למניין. 12 שם מג, א "רואים אותו כאילו הוא חי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד, א. (37) הכנסת ראש העטרה בלבד, כלשון הכתוב: את מקורה הערה (מלשון רבינו הלכות איסורי ביאה פרק א, הלכה י'). (38) שבדבר זה אין הצדוקים מודים בו, והם סוברים: כדרכה - חייב אפילו בהעראה: שלא כדרכה - אינו חייב אלא בגמר ביאה, שהיא הכנסת כל האבר, כמבואר בהוריות שם (סנהדרין לג, ב וכפירוש התוספות דיבור המתחיל שטעה).

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) ההבדלים הדייוניים בין דיני ממונות לדיני נפשות. דרכי הדייונים במסית. השתתפות האב עם בנו במהלך הדיון. כשרות הגר לדייונות.

- 21 א. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דיני ממונות
- 22 - בפְּשֻׁלָּה²; דיני נפשות - בפְּעֻשָׁרִים וּשְׁלֻשָׁה³. דיני
- 23 מְמוֹנוֹת - פּוֹתְחִין⁴ בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין לְחוּבָה; דיני
- 24 נְפֻשׁוֹת - פּוֹתְחִין לְזִכּוֹת, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ⁵, וְאֵין פּוֹתְחִין
- 25 לְחוּבָה. דיני ממונות - מְטִינִין עַל פִּי אֶחָד⁶ בֵּין לְזִכּוֹת
- 26 בֵּין לְחוּבָה; דיני נפשות - מְטִינִין עַל פִּי אֶחָד לְזִכּוֹת,
- 27 וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוּבָה⁷. דיני ממונות - מְחִזְרִין⁸ בֵּין
- 28 לְזִכּוֹת בֵּין לְחוּבָה; וְדִינֵי נְפֻשׁוֹת - מְחִזְרִין לְזִכּוֹת,
- 29 וְאֵין מְחִזְרִין לְחוּבָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ⁹. דיני ממונות -
- 30 הַכֹּל רְאוּיִין לְלַמֵּד זְכוֹת אוֹ חוּבָה, בֵּין הַדִּינָיִם בֵּין
- 31 הַתְּלַמִּידִים¹⁰; וְדִינֵי נְפֻשׁוֹת - הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוֹת,
- 32 וְאֶפְלוּ הַתְּלַמִּידִים, וְאֵין מְלַמְּדִין חוּבָה אֶלָּא הַדִּינָיִם¹¹.
- 33 דיני ממונות - הַדִּין מְלַמְּדֵי חוּבָה חוֹזֵר וּמְלַמְּדֵי
- 34 זְכוֹת, וְהַמְּלַמְּדֵי זְכוֹת חוֹזֵר וּמְלַמְּדֵי חוּבָה; דיני
- 35 נְפֻשׁוֹת - הַמְּלַמְּדֵי חוּבָה חוֹזֵר וּמְלַמְּדֵי זְכוֹת, אֲבָל
- 36 הַמְּלַמְּדֵי זְכוֹת אֵינּוּ יְכוּלִים לְחַזֵּר וּלְלַמְּדֵי חוּבָה¹², אֶלָּא
- 37 בְּשִׁעַת גְּמַר דִּין יֵשׁ לוֹ לְחַזֵּר וּלְהַמְנוֹת עִם הַמְּחִזְרִין,
- 38 כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ¹³. דיני ממונות - דְּגִין בֵּינָם וּגְמוּרִין
- 39 בְּלִילָה¹⁴; דיני נפשות - דְּגִין בֵּינָם וּגְמוּרִין בֵּינָם¹⁵.
- 40 דיני ממונות - גְּמוּרִין בּוֹ בֵּינָם¹⁶ בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין
- 41 לְחוּבָה; דיני נפשות - גְּמוּרִין בּוֹ בֵּינָם לְזִכּוֹת, וּבֵינָם
- 42 שְׁלֹאֲחֵרְיוֹ לְחוּבָה¹⁷.

(2) מדברי סופרים, אבל מדין תורה דן אפילו אחד, כמבואר לעיל פ"ב, ה"י. (3) מבואר לעיל פ"ה, ה"ג. (4) משאו ומתנו של דין. (5) לעיל פ"י, ה"ז: "אומרים לזה שחטא, אם לא עשית דבר זה... אל תירא מדבריהם." (6) דיין אחד המכריע לצד זה או אחר, והולכים אחר הרוב. (7) מבואר לעיל פ"ח, ה"א. (8) אם ראה בית-דין שטעה בדין - סותרו וחוזר ודן. (9) פ"י, ה"ט. (10) היושבים בשלש שורות לפני הדיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (11) מבואר לעיל פ"י, ה"ח. (12) שנאמר "לא תענה על ריב לנטות", וכמבואר לעיל פ"י, ה"ב. (13) שם. (14) מותר לגמור, שנאמר: "ושפטו את העם בכל עת", ועיקר משפט - זה גמר הדין (ראה לעיל פ"ג, ה"ד ובביאורנו). (15) סנהדרין לד, ב, שנאמר (במדבר כה, ד) "והוקע אותם לה' נגד השמש". (16) אם רצו. (17) אם לא יכלו לזכותו ביום ראשון - אין פוסקין את דינו לחובה, אלא מלינים את דינו עד למחר,

שכב איש אותך... הינקי ממי המרים" (=תחילת התנאי לזכות) - מכאן שפותחים בדיני נפשות תחילה לזכות.

- 1 ח. אָמַר אֶחָד מִן הַתְּלַמִּידִים בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת: יֵשׁ לִי
- 2 לְלַמֵּד עָלָיו חוּבָה - מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ²². אָמַר: יֵשׁ לִי
- 3 לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת - מַעְלִין אוֹתוֹ עִמָּהֶן לְסַנְהֶדְרִין²³.
- 4 אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְרָיו - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵינּוּ יוֹרְדִים מִשֵּׁם
- 5 לְעוֹלָם; וְאִם אֵין מִמֶּשׁ בְּדַבְרָיו - אֵינּוּ יוֹרְדִים מִשֵּׁם
- 6 כָּל הַיּוֹם כְּלוּ²⁴. אֶפְלוּ אָמַר הַגְּדוֹן עֲצָמוֹ: יֵשׁ לִי
- 7 לְלַמֵּד עַל עֲצָמֵי זְכוֹת - שׁוֹמְעִין לוֹ²⁵ וְעוֹלָה לְמַנְיָן²⁶;
- 8 וְהוּא שְׂיִיחָה מִמֶּשׁ בְּדַבְרָיו.

(22) שם מ, א, שנאמר (שם לה, ל) "ועד אחד לא יענה בנפש למות" (סנהדרין לד, א). ולענין דיני ממונות ראה לקמן פרק י"א, הלכה א. (23) שם, וכמו שדרשו שם: "למות אינו עונה אבל לזכות עונה." (24) שם מב, א, "כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו" ומפרש רש"י: שאם יורידוהו היום לעין כל, בושה היא לו. (25) שם מ, א. (26) דבר זה קשה להולמו, שהרי אדם קרוב הוא אצל עצמו ואיך יעלה למניין הדיינים, ובהגהות הרש"י לסנהדרין שם החליט, שיש כאן טעות סופר, וזה שייך למשפט הקודם העוסק באחד מן התלמידים, ושם צריך להיות: "שומעים לו ועולה למניין" וכו'. ויש להעיר, שרבינו לא מנה כאן ולא לקמן פרק י"א, שעדי דיני נפשות אינם ראויים ללמד לא זכות ולא חובה, כמבואר שם לד, א, ואולי סמך על מה שיכתוב דין זה לקמן הלכות עדות פרק ה, הלכה ח. ראה בביאורנו שם.

- 9 ט. בֵּית דִּין שֹׁטְעוֹ בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת וְחִיבּוֹ אֶת הַפְּטוֹר
- 10 וּגְמָרוֹ דִּינוֹ לְחוּבָה, וְנִרְאֶה לָהֶם הַטַּעַם שִׁסְתְּרוּ בּוֹ
- 11 אֶת דִּינוֹ כְּדִי לְזַכּוֹתוֹ - סוֹתְרִין, וְחוֹזְרִין וְדָגִין אוֹתוֹ²⁷.
- 12 אֲבָל אִם טָעוּ וּפְטְרוּ אֶת הַמְּחִיבֵי הַרְיָגָה - אֵין סוֹתְרִין
- 13 אֶת דִּינוֹ, וְאֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ²⁸. בְּמָה דְּבָרִים
- 14 אֲמוּרִים²⁹? בְּשֹׁטְעוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצְּדוּקִין מוֹדִין
- 15 בּוֹ³¹; אֲבָל אִם טָעוּ בְּדָבָר שֶׁהַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ³² -
- 16 מְחִזְרִין אוֹתוֹ לְחוּבָה³³. פִּיצֵד? אָמַרוּ: הַבָּא עַל
- 17 הַעֲרֻה³⁴ שְׁלֹא כְּדַרְבָּה³⁵ - פְּטוֹר, וּפְטָרוּהוּ - מְחִזְרִין
- 18 אוֹתוֹ וּמְמִיתִין אוֹתוֹ³⁶; אֲבָל אִם אָמְרוּ: הַמְּעָרָה³⁷
- 19 שְׁלֹא כְּדַרְבָּה - פְּטוֹר, וּפְטָרוּהוּ - אֵין מְחִזְרִין
- 20 אוֹתוֹ³⁸. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(27) שם לג, ב, שנאמר (שמות כג, ז) "ונקי... אל תהרוג" ומפרש רש"י: נקי מן החטא ואף על פי שנתחייב בדין. (28) שם, שנאמר: "וצדיק אל תהרוג" ומפרש רש"י: שנצטדק בדין אף על פי שאינו נקי. (29) שאין מחזירים אותו. (30) הכופרים בתורה שבעל פה. (31) כגון, שטעו בדבר המפורש במשנה או בדברי האמוראים. (32) המפורש בתורה. (33) שהרי כל אדם יודע, שזוהי טעות, והוראתם - אינה הוראה. (34) אשה האסורה לו, כלשון הכתוב (ויקרא יח, ו) "לא תקרבו לגלות ערווה." (35) שלא במקום בתוליה. (36) שדבר זה מפורש בתורה (שם כ, יג), "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (סנהדרין עז, א). ודבר זה גם הצדוקים מודים בו, כמבואר בהוריות

17 וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עֲלֵיו זְכוּת - אֵין מִחְזִירִין
18 אוֹתוֹ.³⁴ וְאֵין טוֹעֲנִין לְמִסִּית.³⁵ וּמוֹשִׁיבִין בְּדִינוֹ יָמֵן.³⁶
19 וְסָרִיס וּמִי שְׂאֵין לוֹ בָּנִים,³⁷ כְּדִי שְׂאֵל יִרְחַמוּ עֲלָיו.³⁸
20 שֶׁהֶאֱכָזְרִיתָ עַל אֵלוֹ שֶׁמְטַעֲנִין אֶת הָעָם אַחֲרֵי הַהֶבֶל
21 - רַחֲמִים הוּא.³⁹ בְּעוֹלָם; שְׁנֵאמַר: לְמַעַן יָשׁוּב יִי
22 מִחְרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים.⁴⁰

30 את חבירו לעבוד עבודה זרה. 31 מעמידים לו מארבים אחורי הגדר לשמוע דבריו. "וארב לו" (דברים יט, יא) מתרגם אונקלוס "ויכמן ליה". וכל זה כשלא רצה המסית להסית לשנים, כי אילו הסית לשנים, הרי הם עדיין ואין צורך בהכמנה (הל' ע"ז פ"ה, ה"ג). 32 סנהדרין פח, ב "מסית דלא בעי התראה". 33 שאין ממיתים אותם בלא התראה, כמבואר לקמן פ"ב ה"ב, וכן אין מכמנים עליהם (שם סז, א). 34 שם, לג, ב. שנאמר (דברים יג, ט) "ולא תחמול ולא תכסה עליו". 35 אם לא מצא לעצמו זכות - אין בית הדין טוענין לו, בניגוד לשאר דיני נפשות שאפילו אחד מן התלמידים מצא לו זכות - מעלים אותו, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח (שם כט, א), והשווה הל' טוען ונטען פ"ו, ה"ח. 36 ששכח כבר צער גידול בנים ואינו רחמני (רש"י שם לו, ב). 37 בניגוד לשאר דיני נפשות, שאלה פסולים לדון בהן, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ג. 38 שם לו, ב, ככתוב: לא תחמול וגו'. 39 בכת"י התימנים: היא. 40 פסוק זה מדבר באנשי עיר הנדחת, ואמרו בסנהדרין קיא, ב "כל זמן שהרשעים בעולם - חרון אף בעולם, אבדו רשעים... נסתלק חרון אף מן העולם" (השווה הל' ע"ז פ"ד, ה"טז). ובמרו"נ ח"ג, פל"ט "שהרחמנות על העבריינים אכזרית היא על כל הברואים".

23 ו. דיני ממונות, וכן הטמאות והטהרות⁴¹ - מתחילין
24 מן הגדול שבדינים, ושומעין את דבריו;⁴² ודיני
25 נפשות - מתחילין מן הצדד,⁴³ ואין שומעין דברי
26 הגדול אלא באחרונה.⁴⁴

41 אם בא אדם לשאול על דבר טהרות לידע אם טמא או טהור הוא. 42 משום כבודו. ובכל זאת, משום מדת ענוה - יותר כדאי להתחיל מן הצד, כמו שהעיד רב (סנהדרין לו, א): אני הייתי במניינו של רבי (=רבינו יהודה הנשיא) וממני היו מתחילים בראש. וראה ברש"י לגיטין נט, א שרב היה הקטן שבהם (על-פי לחם-משנה). 43 מן הקטנים. 44 משנה, שם לב, א. והטעם, מבואר לעיל פ"י ה"ו, ובביאורנו שם.

27 ז. דיני ממונות,⁴⁵ וכן הטמאות וכן הטהרות⁴⁶ -
28 הקאב וכן הרב ותלמידו מונין אותן בשנים;⁴⁷ ודיני
29 נפשות ומפות, וקדוש החדש ועבור השנה⁴⁸ - אב
30 ובנו או הרב ותלמידו מונין אותן באחד.⁴⁹

45 שאינם צריכים מומחים, ומן התורה דן בהם אפילו דיין אחד (לעיל פ"ב, ה"י). 46 בכת"י התימנים: וכן הטמאות והטהרות. שהוראתן ביחיד, ואין בהן מנין, אלא-אם-כן חולקים ביניהם, וצריך לעמוד למנין אם רבו המטמאים או המטהרים (רש"י שם לו, א). 47 אע"פ שהם קרובים זה

שמה ימצאו בלילה זכות (סנהדרין לב, א וברש"י). ושם לה, א דרשוהו מהפסוק (ישעיה א, כא) "צדק ילין בה", ומפרש רש"י: ריגילים היו להלין את הדין כדי לצדקו. וכן דרשו: "אשרו חמוץ" (שם יז) - אשרו דיין שמחמץ את דינו. ומפרש רש"י: שמהה ומלינו כדי להוציאו לאמיתו.

1 ב. לפיכך אין דיני דיני נפשות לא ערב שבת ולא
2 ערב יום טוב; ושאר יתחייב, ואי אפשר להרגו
3 למחרת,¹⁸ ואסור לענות¹⁹ את דינו ולהניחו אחר
4 השבת.²⁰ אלא אוסרין אותו²¹ עד אחד בשבת,
5 ומתחילין בדינו.

18 שאין מיתת בית-דין דוחה שבת ויו"ט, כמבואר בהל' שבת פכ"ד, ה"ז: "שנאמר, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת - זו אזהרה לבית-דין שלא ישרפו בשבת, מי שנתחייב שריפה, והוא-הדין לשאר עונשים". 19 להשהות. 20 שזהו צער לו, שמצפה כל שעה למיתה, אחרי שנגמר דינו (סנהדרין לה, א וברש"י). ושם אמרו, שלא יתכן לדונו בערב שבת ולגמור דינו בראשון בשבת, שמה ישכחו את טעמיהם שנשאו ונתנו ודקדקו בהם ביום ששי. 21 בבית הסוהר, כדברי רבינו בהל' רוצח פ"ד, ה"ג.

6 ג. דיני ממונות, אף על פי שדינין אותן בכל יום מן
7 התורה, שנאמר: ושפטו את העם בכל עת,
8 מדבריהם למדו²² שאין דיני בערב שבת.²³

22 בכת"י התימנים תיבה זו איננה, וכן מצא הכסף-משנה בכת"י ישן. 23 ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ו, משום כבוד השבת, שטרודים בו להכין צרכי שבת (פני משה). וגם הדיינים עצמם צריכים להיות מתונים בדין, ובערב שבת הם טרודים (סמ"ע לחו"מ ס"ה, ה"ס ק ג). ובנוגע לדיון דיני ממונות ביום השבת, כבר כתב רבינו בהל' שבת פכ"ג ה"ד, שאין דנים, גזירה שמה יכתוב.

9 ד. אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני
10 גלות²⁴ - הדינים האלו²⁵ שוים בהן,²⁶ אלא
11 שהמלקות בשלשה²⁷. ואין אחד מהן²⁸ בשור
12 הנסקל, חוץ מדבר אחד: שדינו בעשרים ושלשה.²⁹

24 לרוצח נפש בשגגה שגולה לערי מקלט. 25 שבין דיני נפשות לדיני ממונות, המנויים לעיל ה"א. 26 סנהדרין לג, ב. 27 בניגוד לדיני נפשות שהם בעשרים ושלשה, וראה לעיל פ"ה, ה"ד. 28 מכל הדינים המנויים למעלה הנוהגים בדיני נפשות. 29 שאמרו בו: "כמיתת בעלים, כך מיתת השור" כמבואר שם ה"ב. והטעם, שכל אלו הדינים מכוונים להצלת הנפש, ומה לנו לחוס על שור המועד, מוטב לקיים בו ובערת הרע מקרבך (לשון רש"י לסנהדרין לו, ב).

13 ה. המסית³⁰ - אין דינו פשאר דיני נפשות:
14 מכמנין³¹ לו את העדים, ואינו צריך התראה³² פשאר
15 הנהרגין³³. ואם יצא מבית דין זכאי, ואמר אחד:
16 יש לי ללמד עליו חובה - מחזירין אותו. יצא ח"ב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 והוא שתהיה אמו מישראל⁶². וגר דן את חברו הגר,
14 אף על פי שאין אמו מישראל⁶³. וכן הפמזר⁶⁴
15 והסומא באחת מעיניו - פשר לדון דיני ממונות⁶⁵.
16 אכל בדיני נפשות - אין דיני אותן אלא כהנים ליום
17 וישראלים הפשיאין לכהנה⁶⁶, ולא יהיה אחד מהן
18 סומא אפלו באחת מעיניו, כמו שבארנו⁶⁷.

61) אע"פ שאינו בא מטיפה כשרה (שם לו, ב).
62) כפירוש הר"ף שם. כי אם אין אמו מישראל, הרי אמרו
(יבמות מד, ב) "שום תשים עליך מלך - כל משימות שאתה
משים, לא יהיו אלא מקרב אחיך", וכשאמו מישראל הוא
נחשב "מקרב אחיך" כמבואר שם. והוא הדין אם אביו
מישראל הוא כשר לדון, כמבואר ב'תוספות' יבמות קב, א
ד"ה לענין. וכן בחו"מ סימן ז, סעיף א. 63) יבמות קב,
א, כי לא אמרה תורה אלא: "עליך מלך, מקרב אחיך" ולא
על הגר חבירו. 64) אע"פ שאינו כשר לבוא בקהל
(סנהדרין לו, ב), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט. 65) שם לד,
ב, שהרי דיני ממונות גומרים בליה, ולילה אינו זמן ראייה
כסומא. אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל, כמבואר לעיל
פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. 66) מיוחסים הכשרים להשיא
בנותיהם לכהנים, והגר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה,
כמפורש במשנה קידושין עז, א (סנהדרין לב, א). והטעם
מפורש שם לו, ב שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך -
בדומים לך". 67) לעיל פ"ב ה"ט, והשווה שם ה"ו
ובביאורנו שם.

פרק שנים עשר

1) כיצד דנים דיני נפשות, תנאי ההתראה בעברין, איומי
בית דין על העדים. אשה מעוברת שנגמר דינה למות אם
ממתנינים לה עד שתלד. נגמר דינו למות, ועדיין לא הקריבו
קרבנותיו, אם ממתנינים לו עד שיקריבו.

19 א. כיצד דיני דיני נפשות? פשיבואו עדים לבית דין
20 ואומרים: ראינו פלוני זה שעבר עברה פלונית -
21 אומרין להן: מפירין אתם אותו? התיריתם בו?³ אם
22 אפרו: אין אנו מפירין אותו, או נסתפק לנו,⁴ או
23 שלא התרו בו - הרי זה פטור⁶.

2) את העברין, שמא נתחלף לכם באחר. ובסנהדרין (מ, ב)
כתוב בבביתא: "מכירים אתם אותו, גוי הרג, ישראל הרג"
וכו'. ובמשנה שם עמ' א, מפרש רש"י: מכירים אתם אותו
- את ההרוג שמא גוי הוא" וכו'. ורבינו כנראה מפרש הכרה
זו לענין העברין גופו. ולענין הכרת ההרוג - ודאי שרבינו
יודה, שזוהי בכלל בדיקת העדים, וכדבריו בהל' עדות פ"א,
ה"ו: "כל המרבה בבדיקות - הרי זה משובח" (לחם-
משנה). 3) שיפוש מהעבירה, וכמבואר בסמוך ה"ב.
4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: אמרו. 5) אם זהו
העברין. וראה בחולין צו, א: אמרו, פלוני שסימניו הם כך
וכך הרג את הנפש - אין הורגים אותו, ומפרש רש"י: אין
אנו מכירים בו מעולם, אלא סימניו כך וכך היו, בגופו
ובכליו של הורג. 6) ראה בסמוך אות ט.

ב. אחד תלמיד חכם ואחד עם הארץ צריך התראה;

לזה, מתקבלות סברותיהם ונמנות לשתי דיעות (סנהדרין לו,
א). ורבינו גורס: דיני ממונות יחד עם טומאות וטהרות,
ואולם בנוסח התלמוד שלפנינו והשווה דיני ממונות לדיני
נפשות שאין מונים אותם אלא באחד, וכן גירסת הראב"ד
שם. 48) שמנין שלהם אף בתחילת הדין - מן התורה,
ואין היחיד דן בהם בשום פנים, ראה לעיל פ"ה, ה"ד-ז.
49) סנהדרין לו, א, כי מאחר שסברת התלמיד היא מחכמת
רבו, הרי לבו ושכלו כלב רבו והם אחד, כי אילו "היתה
חכמתו מפי רב אחר, היה אומר טעם אחר" (רש"י שם
ע"ב). וראה בסמוך ה"י.

1 ח. זה שאנו מונין האב עם הבן בין באחד בין
2 בשנים⁵⁰, פגון שהיה האחד מהן פסנהדרין, והשני
3 היה מן התלמידים⁵¹ שאמר: יש לי ללמד זכות או
4 חובה⁵². שומעין דבריו, ונושאין ונותנין עמו,
5 ונמנין עמו⁵³.

50) והלא הקרובים פסולים לדון?! 51) כי בסנהדרין
א"אפשר שישבו קרובים כאחד. 52) בדיני ממונות, כי
בדיני נפשות אין התלמיד מלמד חובה (לעיל פ"י ה"ח,
ולעיל ה"א). 53) לראות אם רבו המזכים או המחייבים,
ודעתו נמנית בפני עצמה בדיני ממונות, ובדיני נפשות -
אע"פ שאינה נמנית בפני עצמה, עכ"פ נושאים ונותנים עמו,
אולי ע"י שכנועו ההגייוני יחזרו הדיינים מדעתם הקודמת,
אולם כל זה הוא בשעת הוויכוח בלבד, ולא בשעת גמר דין
(על-פי כסף-משנה).

6 ט. ובשעת גמר דין⁵⁴ - אין גומרין את הדין
7 בקרובים; שהדינין הקרובים⁵⁵ פסולין לדין, כמו
8 שיתבאר⁵⁶.

54) כשבית-הדין אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני
אתה חייב. 55) שיהיו האב והבן כמושב אחד, וכן אמרו
בתוספתא שם פ"ז, ה"ב: "ולא יהא יושב בצדו ואפילו הוא
שותק, אלא עומד והולך לו". ולדעת רבינו - אין זה אלא
בשעת גמר דין. 56) בהל' עדות פט"ז, ה"ה: "אין סומכין
בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה".

9 י. תלמיד שהיה חכם ומבין⁵⁷, והיה מחסר קבלה⁵⁸
10 - הרי רבו מוסר לו הקבלה שהוא צריך לה⁵⁹ בדין
11 זה, והוא דן עמו בדיני נפשות⁶⁰.

57) למצוא ראיות וליישב הטעמים מלבו. 58) השמועה
שקיבל אף הוא מרבו. 59) שעל יסוד הקבלה, יש מקום
לישא וליתן אם המקרא הנידון דומה בפרטיו לקבלה
המסורה, או שיש חילוק ביניהם. 60) סנהדרין לו, ב, כגון
רב כהנא ורב אסי תלמידי רב, לקבלתו הם זקוקים, שהוא
בקי מהם ועשיר בידיעות יותר מהם, אבל לסברתו - לשכל
ההגייוני וכח ההשוואה - אינם צריכים, ומפרש רש"י: הרי
הם נמנים כאנשים נפרדים, כי אם תחוש לקבלת הידיעות
ששמעו ממנו, הרי כל ישראל קיבלו ממש. וראה לעיל
אות מז.

12 יא. הכל פשרים לדון דיני ממונות, אפלו גר;

בו עד סוף כל העולם. שהרי בקין נאמר²³: קול דמי
 אחיך צעקים²⁴ - דמו ודם זרעו. לפיכך²⁵ נברא אדם
 יחידי בעולם, ללמד: שכל המאבד נפש אחת מן
 העולם - מעלין עליו כאלו אבד עולם מלא; וכל
 המקיים נפש אחת בעולם - מעלין עליו כאלו קיים
 עולם מלא. הרי כל באי עולם בצורת אדם הראשון
 הם נבראים²⁶, ואין פניו כל אחד מהן דומין לפניו
 חבירו. לפיכך, כל אחד ואחד יכול לומר: בשבילי
 נברא העולם²⁷. שמה תאמר: מה לנו ולצרה זו?²⁸
 הלוא כבר נאמר: והוא עד או ראה או ידע²⁹. או
 שמה תאמר: מה לנו לחוב בדמו של זה?³⁰ והלא
 כבר נאמר: ובאבד רשעים רנה³¹. אם עמדו
 בדבריהן³² - מכניסין את הגדול שבעדים ובדקים
 אותו בדרישה וחקירה, כמו שיתבאר בהלכות
 עדות³³. אם נמצאת עדותו מכוננת³⁴ - מכניסין את
 השני ובדקין אותו פראשון. אפלו היו מאה עדים
 - בדקין כל אחד ואחד בדרישה וחקירה³⁵. נמצאו
 דברי כל העדים מכונים - פותחין לזכות, כמו
 שבארנו³⁶, ואומרים: אם לא הטאת - אל תירא
 מדבריהם. ודנין אותו. אם מצאו לו זכות -
 פטרוהו; ואם לא מצאו לו זכות - אוסרין אותו עד
 למחר³⁷. ובו פיוס מזדגגין הסנהדרין זוגות זוגות³⁸
 לעין בדינו. וממעטין במאכל ואין שותין יין כל
 אותו היום³⁹. ונושאין בדבר כל הלילה כל אחד
 ואחד עם זוג שלו או עם עצמו בביתו. ולמחרת
 משפמיין לבית דין. המזפה אומר: אני הוא המזפה,
 ומזפה אני במקומי; והמחייב אומר: אני הוא
 המחייב, ומחייב אני במקומי, או חזרתי בי ואני
 מזפה. ואם טעו בדבר ולא ידעו מי הם שחבבו או
 זפו מטעם אחד, שאינן נחשבים אלא כאחד כמו
 שבארנו⁴⁰ - הרי סופרי הדנין מזפירין אותן⁴¹,
 שהרי פותבין טעם של כל אחד ואחד⁴². ומתחילין
 בדינו. אם מצאו לו זכות - פטרוהו; ואם הצרכו
 להוסיף - מוסיפין⁴³. רבו המחייבין ונתחייב -
 מוציאין אותו להרגו. ומקום שהורגין בו בית דין
 היה חוץ לבית דין ורחוק מבית דין⁴⁴, שנגאמר:
 הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה. ויראה לי,
 שיהיה רחוק כמו ששה מילין⁴⁵, כמו שהיה בין בית
 דינו של משה רבנו, שהיה לפני פתח אהל מועד⁴⁶,
 ובין מחנה ישראל⁴⁷.

שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד,
 שמא שוגג היה⁷. וכיצד מתרין בו? אומרין לו:
 פרש, או אל תעשה, שזו עברה היא, וחייב אתה
 עליה מיתת בית דין⁸ או מלקות. אם פרש - פטור.
 וכן אם שתק או הרפין בראשו⁹ - פטור. ואפלו
 אמר: יודע אני - פטור. עד שיתיר עצמו למיתה
 ויאמר: על מנת פן אני עושה, ואחר כך יהרג¹⁰.
 וצריך שיעבר ויעשה תכף להתראה בתוך פדי
 דבור¹¹; אבל אחר פדי דבור - צריך להתראה אחרת.
 ובין שהתרה בו אחד מן העדים ובין שהתרה בו
 אחר¹² בפני עדים, אפלו אשה או עבד, אפלו שמע
 קול המתרה ולא ראה¹³, ואפלו התרה בעצמו¹⁴ -
 הרי זה נהרג.

(7) ואפילו תלמיד-חכם יכול לשגות, שלא ידע שחתיכה זו
 של חלב היא, או שהיום שבת ואסור במלאכה, וכן הוא
 יכול לומר חשבתי שלא ייעשה המעשה שנעשה וטעיתי
 (רדב"ז). והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ג: "אלא
 להבחין בין שוגג למזיד". ומפרש המגיד-משנה שם:
 להבחין המעשה אם נעשה בשלימות כוונה, אם הוא שוגג
 בשום דבר, כגון שלא ידע שזוהי ערוה וכו'. (8) אבל אין
 צורך שיודיעוהו באיזו מיתה יהרג (סנהדרין ח, ב) וכדעת
 החכמים. (9) נענע בראש לאות הסכמה. (10) תוספתא
 (סנהדרין פ"א, מ"א) וכן בירושלמי פ"ה, ה"א. ובסנהדרין
 מא, א אמרו: מנין להתראה מן התורה? שנאמר (שמות כא,
 יד) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו" - שהתרו בו ועדיין הוא
 מזיד, ומפרש רש"י: יזיד - משמע, תמיד הוא בזדונו. ומניין
 שאינו נהרג עד שיתיר עצמו למיתה? שנאמר (דברים יז, ו)
 "יומת המת", ומפרש רש"י: משמע, כבר הוא מת קודם
 שבא לבית-דין, שחייב עצמו מיתה בפיו. והשווה לקמן
 פ"ח ה"ה, לענין עונש מלקות. (11) שאם שהה כדי
 דיבור, יש לומר שכבר שכח ההתראה (שם מ, ב וברש"י).
 (12) בכת"י תימן: או שהתרה בו אחר. (13) מכות ו, ב.
 ושם אמרו: "ואפילו מן השד", ורבינו השמיטו, "לסיבה
 ידועה אצלו" (לשון הרדב"ז), שאינו מזכיר את השדים כלל
 בחיבורו, וכתב במקום זה: שמע קול המתרה ולא ראהו,
 שכן גם השדים אינם נראים. (14) שם, ומפרש רש"י: מפי
 עצמו - ההרוג עצמו התרה בהורג. והכסף-משנה מוסיף בזה
 עוד פירוש: שההורג עצמו היה מתרה בעצמו, ואומר: ראוי
 לי להמנע מלעשות זאת, שאם-כן יהרגוני בית-דין, ואח"כ
 גבר יצרו עליו ועבר.

ג. אמרו העדים: היתה לו התראה ומפירין אנו
 אותו - מאימין בית דין עליהן¹⁵. וכיצד מאימין על
 עסקי נפשות¹⁶? אומרים להן: שמה תאמר מאמד¹⁷
 ומשמרעה¹⁸, עד מפי עד¹⁹, מפי אדם נאמן
 שמעתם? או שמה אין אתם יודעים שסופנו לבדק
 אתכם בדרישה וחקירה²⁰? הווי יודעים, שלא פדינו
 ממונות דיני נפשות. דיני ממונות - אדם נוטן ממונו
 ומתפטר לו²¹; דיני נפשות - דמו ודם זרעו²² תלויין

(15) מייראים אותם, שלא יעידו שקר. (16) בכת"י תימן:
 עידי נפשות. וכן לשון המשנה בסנהדרין לו, א. (17) מתוך
 השערה ואומד הדעת. (18) שמעתם אומרים, ואינכם
 יודעים מי הוא האומר. (19) מפי עד אחר שהעיד בבית-
 דין אחר. (20) ככתוב (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת",
 ולקמן בהל' עדות פ"א, ה"ד יבואר שבשבע חקירות בודקים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא מצפה למיתה (רש"י שם). וכן שם פט, א "למה מענים דינו של זה, אלא ממיתים אותו מיד". (49) אלא הורגים ולדה עמה, שנוף אחד הוא (ערכין ז, א וברש"י). (50) שלא תבוא לידי ניוול (שם), שאם תהא חיות בוולד, יצא לאחור מיתת אמו וניוול הוא (רש"י שם). (51) הכסא שהיו מושיבים עליו את היולדת בשעת הלידה, מלשון הכתוב ישעיה לז, ג. (52) ערכין שם, כיון שעקר ונע הולד ממקומו - גוף אחר הוא (רש"י). (53) שם עמ' ב, אע"פ שהמת אסור בהנאה, שיער לאו בר מיתה הוא, שאינו עשוי להשתנות (רש"י). וכדברי רבינו לקמן בהל' אבל פי"ד, הכ"א: "חזן משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו".

7 ה. מי שִׁצַּא לְהַרְגַּ וְהָיָה זָבַח⁵⁴ זָבַח - אֵין הוֹרְגִין
8 אוֹתוֹ עַד שֶׁמִּזִּין עָלָיו⁵⁵ מִדָּם חֲטָאתוֹ וְאֶשְׁמֵו⁵⁶. וְאִם
9 נִגְמַר דִּינוֹ וְעִדִּין לֹא נִשְׁחַט הַזָּבַח - אֵין מִמְתִּינִין לוֹ
10 עַד שֶׁיִּקְרִיבוּ עָלָיו קָרְבָּנוֹ, שְׂאִין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ⁵⁷.

(54) זבח קרבנו. (55) זורקים על המזבח בשבילו. (56) שאינם קרבים לאחר מיתתו, אבל עולתו קרבה אפילו לאחר מיתתו (ערכין שם, וב'תוספות ד"ה מזין). (57) שם, "נעשה כמי שחטא באותה שעה ואין נזקקים לו", והשווה הל' שגגות פ"ג, הי"ב.

יום שני י"ג אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) יצא להיהרג, ונזכר שיש לו ללמד זכות על עצמו. הווידוי של הנידון לפני המתתו. הוצאת גזר דין למיתה בימי חול המועד, אנינות ואבלות על הרוגי בית דין, כיצד? נגמר דינו בבית דין שבחוץ לארץ וברח לבית דין שבארץ-ישראל.

11 א. מי שִׁנְגַּמַּר דִּינוֹ לְמִיתָה - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִבֵּית
12 דִּין, וְאֶחָד עוֹמֵד עַל פֶּתַח בֵּית דִּין וְהִסְוִדִין² בְּיָדוֹ,
13 וְהִסּוֹס³ רְחוֹק מִמֶּנּוּ⁴. וְהִפְרוֹז⁵ יוֹצֵא לְפָנָיו: פְּלוֹנִי
14 יוֹצֵא לְהַרְגַּ בְּמִיתָה פְּלוֹנִית, עַל שֶׁעָבַר עֲבָרָה פְּלוֹנִית
15 בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּזִמְן פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עָדִיו. מִי
16 שִׁוִּדֵּעַ לוֹ זְכוּת - כּוֹבֵא וְלִמַּד עָלָיו. אָמַר אֶחָד: יֵשׁ
17 לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - זֶה⁸ מְנִיף בְּסוּדְרִין, וְזֶה הַרוֹכֵב
18 עַל הַסּוֹס רֵץ וּמְחִזִּיר אֶת הַגְּדוּן לְבֵית דִּין. אִם נִמְצָא
19 לוֹ זְכוּת⁹ - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא - יִחְזַר וְיִצָּא
20 לְהַרְיָגָה. אָמַר הוּא בְּעַצְמוֹ: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עֲצָמִי
21 זְכוּת, אֶף עַל פִּי שְׂאִין מִמֶּשׁ בְּדִבְרָיו - מְחִזִּירִין אוֹתוֹ
22 פְּעַם רְאִשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה; שְׂמָא מִפְּנֵי הַפְּחַד נִסְתַּתְמוּ
23 טַעֲנוֹתָיו, וְכִשְׂפִיחֵזֶר לְבֵית דִּין - תִּתְנַשֵּׁב דַּעְתוֹ וְיֹאמַר
24 טַעַם. הִתְזַירוּהוּ וְלֹא נִמְצָא מִמֶּשׁ בְּדִבְרָיו - מוֹצִיאִין
25 אוֹתוֹ פְּעַם שְׁלִישִׁית. אָמַר בְּשְׁלִישִׁית: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד
26 עַל עֲצָמִי זְכוּת, אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדִבְרָיו¹⁰ - מְחִזִּירִין
27 אוֹתוֹ אֶפְלוּ בְּמָה פְּעָמִים. לְפִיכָךְ¹¹ מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי
28 תְּלִמִּידֵי חֻקָּמִים¹² שְׁשׂוּמְעֵין דְּבָרָיו בְּדֶרֶךְ. אִם יֵשׁ
29 מִמֶּשׁ בְּדִבְרָיו - מְחִזִּירִין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא - אֵין
30 מְחִזִּירִין אוֹתוֹ. אִם לֹא נִמְצָא לוֹ זְכוּת - מוֹצִיאִין

אותם. (21) אם העיד שקר, נותן ממון לזה שהפסיד על ידו ומתכפר. (22) שעתידי היה להוליד. ובכת"י תימן: ודם זרעותיו. (23) בכת"י הנ"ל: לקין נאמר. (24) "אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך" (משנה בסנהדרין לז, א). (25) כל זה מדברי האיום (רש"י שם). (26) להראותן שמאדם אחד נבוא מלואו של עולם (שם). (27) כלומר, חשוב אני כעולם מלא, לא אטרד עצמי מן העולם כבעירה אחת (רש"י שם). ולשון המשנה שם: "להגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהם דומה לחבירו". (28) להכניס ראשו בדאגה זו ואפילו על האמת. (29) והפסוק מסיים: "אם לא יגיד ונשא עוונו", יש כאן נשיאות עוון אם לא תעידו. (30) להיות מתחייבים בדמיו, נוח לנו לעמוד ב"אם לא יגיד" (רש"י שם). (31) אם רשע הוא, אין כאן עונש. (32) שמוכנים הם להעיד, למרות האיום. (33) פ"א, ה"ד. (34) שיודע לכוון את הזמן והמקום ופרטי המעשה, כמבואר שם ה"ה. (35) שאם יכחיש בדבריו את דברי הקודמים - הרי כל העדות בטלה, וכדברי רבי עקיבא במכות ה, ב. וכן אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, בטלה העדות כולה (סנהדרין ס, א), והשווה הל' עדות פ"ב ה"ג, פ"ה ה"ג. (36) לעיל פ"י ה"ז. (37) סנהדרין עח, ב, חבישה נלמדת ממקושש, שנאמר בו (במדבר טו, לד) "ויניחו אותו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו" (אור שמח). (38) בבתייהם או בשוק, ונושאים ונותנים בדבר (רש"י סנהדרין מ, א). (39) שנאמר (משלי לא, ד) "ולרוזנים אי שכר" - העוסקים ברוזו של עולם (דיני נפשות) אל ישתכרו (שם מב, א). (40) לעיל פ"י, ה"ה. (41) שם מ, א. (42) ראה לעיל פ"א, ה"ט. וראה בסנהדרין לז, א "כדי שלא יאמרו שנים, טעם אחד משני מקראות". (43) כמבואר לעיל פ"ט, ה"ב: "היו אלו כנגד אלו או שהיו המחייבים יותר אחד בלבד, מוסיפים והולכים עד שבעים ואחד". וראה שם ה"ג. (44) סנהדרין מב, ב "שמא בעוד שמולכים אותו לבית הסקילה ימצאו לו זכות (לקמן פי"ג, ה"א) ויפטר" (רע"ב שם). ובגמרא שם הוסיפו: כדי שלא ייראו בית-דין רוצחים. (45) מיל - הוא מידת ארץ של אלפים אמה (יומא סז, א וברש"י). וכן ברבינו חננאל שם. (46) באמצע מחנה שכינה. (47) שהיה שנים עשר מיל, נמצא שהיה בין משה לסוף המחנה מכל הצדדים ששה מילין. ולפי ההחצר, בה עומד המשכן, ממעטת ממחצית המחנה שיעור חציה, שהוא חמישים אמה על חמשים (החצר היתה מאה אמה על חמשים), לפיכך מדייק רבינו ואומר: "כמו" ששה מילין (תוספות יו"ט שם).

1 ד. מְשַׁנְגַּמַּר דִּינוֹ אֵין מְשִׁהִין אוֹתוֹ, אֶלְא יְהַרְג
2 בְּיוֹמוֹ⁴⁸. אֶפְלוּ הִיתָה עֲבָרָה - אֵין מִמְתִּינִין לָהּ עַד
3 שְׁתַּלְדוּ⁴⁹. וּמִפְּנֵי אוֹתָהּ פְּנִיגַד בֵּית הַהֲרִיזוֹן עַד שְׁמִימוֹת
4 הַוֹּלֵד תַּחֲלָה⁵⁰. אֲבָל אִם יִשְׁבָּה עַל הַמְּשִׁבָּר⁵¹ -
5 מִמְתִּינִין לָהּ עַד שְׁתַּלְדוּ⁵². וְכָל אִשָּׁה שֶׁתַּהַרְג - מִתָּר
6 לְהַנּוֹת בְּשַׁעֲרָה⁵³.

(48) סנהדרין לה, א, "נמצא אתה מענה את דינו" שכל היום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 וברש"י. (22) שם, שנאמר (משלי לא, ו) "תנו שכר לאובר
 2 ויין למרי נפש". והשווה מדרש תנחומא פרשת פקודי אות
 3 ב "מביאים לו יין טוב וחזק ומשקים אותו, כדי שלא יצטער
 4 מן הסקילה".
 5 ג. זה היין והלבונה, והאבן שישקל בה הנסקל²³,
 6 והסיף שיהרג בו הנהרג²⁴, והסודר שחונקין בו
 7 הנחנק²⁵, והעץ שתולין עליו הנחלה, והסודרין
 8 שמיניפין בהן לפני הרוגי בית דין, והסוס שרץ
 9 להצילו - הפל באין משל צבור²⁶. ומי שירצה
 10 להתנדב - יבוא ויתנדב²⁷.
 11 23) ראה לקמן פרק ט"ו, הלכה א. (24) שם הלכה ד.
 12 25) שם הלכה ה. (26) סנהדרין מג, א. (27) כמו שאמרו
 13 שם: "נשים יקרות שכירושלים היו מתנדבות ומביאות
 14 אותן".
 15 ד. אין בית דין יוצאין אחר הנהרג²⁸. וכל בית דין
 16 שנהרגו נפש - אסורים לאכל כל אותה היום. הרי זה
 17 בכלל לא תאכלו על הדם²⁹. ואין מברין הקרובים³⁰
 18 על הרוגי בית דין, משום לא תאכלו על הדם³¹.
 19 ודברים אלו אסורין³² ואין בהן מלקות³³.
 20 28) שם מב, ב, כדי שלא יראו בית דין רוצחים. (29) שם
 21 סג, א. (30) האבלים, שאסור להם לאכול סעודה ראשונה
 22 משל עצמם, אלא אחרים מברים ומאכילים להם, ראה
 23 הלכות אבל פרק י"ד הלכה ט. (31) על הנרצח, על
 24 מחוייבי בית דין שנהרגים על עונש, שלא ינהגו בהם כבוד,
 25 משום כפרה (רש"י לסנהדרין שם). (32) מן התורה.
 26 33) שם, שאין לוקים על לאו שבכללות, לאו אחד שכולל
 27 עניינים הרבה, וכמבואר לקמן פרק י"ח, הלכה ג, והשווה
 28 ספר המצוות לרבינו הכלל התשיעי.
 29 ה. מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד³⁴ - מעניין
 30 בדינו, ואוכלין בית דין ושותין, ואחר כך גומרין
 31 את דינו סמוך לשקיעת החמה, והורגין אותו³⁵.
 32 34) שאסור לצום בו משום מניעת שמחת יום טוב.
 33 35) מועד קטן יד, ב.
 34 ו. הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן³⁶. ובאין
 35 קרוביהן ושואלים את שלום העדים ואת שלום
 36 הדיינים, להודיע שאין בלבם עליהן פלוג, שדין
 37 אמת דנו. ואף על פי שאין נוהגין אבלות - הרי הן
 38 אוננים³⁷ עליהם; שאין אנינות אלא בלב³⁸.
 39 36) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (סנהדרין מו, ב וברש"י).
 40 ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: שאין ראוי להתאבל על
 41 הרוגי בית דין, לפי שאין עונותיהם מכופרים עד שיתעכל
 42 הפשר, והאבילות אין חיובה אלא כשסותמים הקבר, והואיל
 43 ונדחתה תידחה. והשווה לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה
 44 ט. (37) מצטערים. (38) ואין זה כבוד להרוג, ואין כפרתו
 45 נמנעת בכך (רש"י שם).
 46 ז. מי שנגמר דינו וברח, ובא לבית דין אחר - אין

1 אותו. ועדיו הם ההורגין אותו בכל מיתה שיתחייב
 2 בה¹³. ורוצח שלא הרגוהו עדיו - חייבין להמיתו
 3 ביד כל אדם¹⁴. רחוק ממקום ההריגה בעשר אמות¹⁵
 4 אומרים לו: הנהגה¹⁶! שכן דרך כל המומתין
 5 מתודין. וכל המתודה - יש לו חלק לעולם הבא¹⁷.
 6 אם אינו יודע להתודות - אומרים לו: אומר: תהא
 7 מיתתי בפרה על כל עונותי. אפלו ידע בעצמו
 8 ששקר העידו עליו, כף הוא מתודה¹⁸.
 9 2) מטפחות להניף בהן, כמבואר בסמוך. (3) ואדם רוכב
 10 עליו, כלשון המשנה שבמשניות (סנהדרין פרק ו, משנה א)
 11 "ואדם אחד רוכב הסוס". (4) בתוך תחום ראייתו, כדי
 12 שיוכל לראותו מניף בסודרין. (5) אדם מכריז. כלשון
 13 הכתוב (דניאל ג, ד) "וכרוזא קרא בחיל". (6) ביום פלוני
 14 ובשעה פלונית, ופלוני ופלוני עדיו, כדי שישמעו אחרים
 15 ויבואו להזים את העדים ויאמרו: והלא באותו יום ובאותה
 16 שעה עימנו הייתם במקום פלוני (סנהדרין מג, א).
 17 7) מבית הדין. (8) העומד על הפתח. (9) שיש ממש
 18 בדבריו. (10) קצת ראייה הדומה לזכות. (11) הואיל
 19 ובפעם השלישית אין מחזירים עד שיראו אם יש ממש
 20 בדבריו. (12) בפעם השלישית, אבל בפעם הראשונה אין
 21 צורך שיהיו מולכיו תלמידי חכמים. כי מתוך שהוא מבוהל
 22 ונפחד לא יוכל להטעים את דבריו ולנמקם (שם).
 23 13) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה
 24 להמיתו". (14) ככתב יד תימן: חייבים בית דין להמיתו
 25 ביד וכו' (שם מה, ב), שנאמר "מות יומת המכה - מכל
 26 מקום". אבל בשאר מחוייבי מיתת בית דין אין רשות להרגו
 27 אלא עדיו בלבד, ראה לקמן פרק י"ד, הלכה ח. (15) אבל
 28 קרוב לבית ההריגה יותר מזה, יש לחוש שמא תיטרף דעתו
 29 ולא יוכל להתודות (רע"ב שם פרק ו, משנה ב). (16) על
 30 כל עונותיו, הודה עליהם. (17) שם, "שכן מצינו בעכך
 31 שאמר לו יהושע (יהושע ז, יט) "בני שים נא כבוד לה'
 32 אלוקי ישראל ותן לו תודה..." ומניין שכיפר לו וידויו?
 33 שנאמר (שם כה) "ויאמר יהושע... יעכרך ה' ביום הזה" -
 34 היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא". (18) לא
 35 כרבי יהודה האומר: אם היה יודע שהוא מזומם (=שעדי
 36 הם זוממים) אומר, תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ
 37 מזה, אלא כחכמים, שהשיבו לו: "אם כן יהא כל אדם אומר
 38 כן כדי לנקות עצמו" (סנהדרין מג, ב), ויוציא לעז על
 39 העדים והדיינים (רש"י). וראוי להעיר שבספר המצוות
 40 לרבינו, עשה עג, נאמר: "יכול אף הנהרגים על פי זוממין?
 41 לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש ההיא', כלומר, שאינו חייב
 42 להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר",
 43 וכנראה, ששם מדבר מדין תורה, וכאן הוא מדברי חכמים
 44 (פרי חדש).
 45 9 ב. ואחר שמתודה משקין אותו קרט¹⁹ של לבונה²⁰
 46 בכוס של יין, כדי שתטרף דעתו עליו²¹ וישתכר,
 1 וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה בְּמִיתָהּ שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהּ²².
 2 19) גרגר קטן. (20) מין שרף חריף, ונזכר בתורה (שמות
 3 ל, לד). (21) ולא ידאג ויתמקמק בשרו (סנהדרין מג, א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ³⁹. אֵלָא כֹּל מְקוּם שְׁיַעֲמָדוּ שְׁנַיִם
2 וְיֹאמְרוּ: מַעֲיָדִין אָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שְׁנַגְמַר דִּינוֹ
3 בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עָדִינוּ - הָרִי זֶה
4 לְהַרְגוֹ⁴⁰. בְּמָה דְבָרִים אָמְרוּרִים⁴¹? בְּרוּצָה⁴²; אֲבָל שְׂאָר
5 חֲזָבֵי מֵיתוֹת - עַד שְׂיֻבְאוּ עָדֵיו הָרֵאשׁוֹנִים וְיַעֲיָדוּ
6 שְׁנַגְמַר דִּינוֹ, וְיַהַרְגוּהוּ בַיּוֹם⁴³. וְהוּא שְׁיַעֲיָדוּ בְּבֵית
7 דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה⁴⁴.
- 19 ב. כֹּל מֵיתָה מְהֵם⁹ - מְצוֹת עֲשֵׂה¹⁰ הִיא לְבֵית דִּין
20 לְהַרְגוֹ בְּהַ מִי שְׁנַתְחִיב בְּהַ. וְאֵין רְשׁוּת לְמַלְךְ לְהַרְגוֹ¹¹
21 בְּאַחַת מֵהֵן, אֵלָא בְּסִיף בְּלַבַּד¹².

- (9) בכת"י תימן: מהן. (10) כמו שאמרו (יבמות ז, א):
"אבל מיתת בית-דין דוחה שבת, שבאה 'עשה' ודוחה
לא-תעשה". והשווה ספר המצוות לרבינו, עשין רכ"ר-כט.
(11) שהוא הורג את המורדים בו, כמבואר בהל' מלכים פ"ב,
ה"ח. וכן יש לו רשות "להרוג ולתקן העולם כפי מה
שהשעה צריכה" (שם ה"י). (12) תוספתא סנהדרין פ"ט,
ה"ג: "הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד", וכן בירושלמי
שם פ"ז, ה"א. רמז לכך, דברי הכתוב (מלכים-א ב, ה)
"ואשבע לו... אם אמתך בחרב". וראה לקמן פ"ח, ה"ו
"או דין מלכות היה" ובביאורנו שם.
- 22 ג. כֹּל מְחִיב מֵיתַת בֵּית דִּין שְׁלֵא הֵמִיתוּ אוֹתוֹ בֵּית
23 דִּין - בְּטֵלוּ מְצוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא עֲבָרוּ עַל מְצוֹת לֹא
24 תַעֲשֶׂה¹³. חוּץ מִן הַמְכַשֵּׁף, שְׂאֵם לֹא הֵמִיתוּהוּ -
25 עֲבָרוּ עַל מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנַאֲמַר: מְכַשֶּׁפָה לֹא
26 תַחֲזִיק¹⁴.

- (13) שהרי לא נאמרה בהן כל אזהרה בלשון לא-תעשה.
וכתב הרדב"ז, אם עמד הנידון על נפשו, והרגוהו עדי
במיתה אחרת שיכולים להמיתו (ראה לקמן ה"ח), הרי
בית-דין זה קיים מצות-עשה, שזוהי מצוותו. (14) השווה
ספר המצוות לרבינו, לא-תעשה שי.
- 27 ד. סְקִילָה תְּמוּרָה מִן הַשְּׂרִפָּה¹⁵, וּשְׂרִפָּה תְּמוּרָה מִן
28 הַסִּיף¹⁶, וְהַסִּיף תְּמוּרָה מִן הַחֲנֹק¹⁷. וְכֹל מִי שְׁנַתְחִיב
29 בְּשֵׁתֵי מֵיתוֹת - נִדוֹן בְּתְמוּרָה¹⁸. בֵּין שְׁעָבַר שְׁתֵּי
30 עֲבָרוֹת זֹו אַחַר זֹו, בֵּין שְׁעָבַר עֲבָרָה אַחַת שְׁחִיב
31 עָלֶיהָ שְׁתֵּי מֵיתוֹת¹⁹. אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ לְקַלָּה, וְאַחַר
32 כֵּן עָבַר עַל הַתְּמוּרָה וְנִגְמַר דִּינוֹ - נִדוֹן בְּתְמוּרָה²⁰.
- (15) סנהדרין מט, ב, שכן ניתנה למגדף את ה' (ויקרא כד,
יד) ולעובד ע"ז, וזה חטא חמור ביותר, שכן פושט ידו
בעיקר. (16) שם נ, א. שכן ניתנה לבת כהן שזינתה (ויקרא
כא, ט) וחטאה חמור, שכן מחללת את כבוד אביה.
(17) שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. וענשם חמור, שהרי גם
ממונם אבד. (18) כגון נערה המאורסה בת כהן שזינתה,
נידונה בסקילה החמורה ולא בשריפה הקלה ממנה (שם
עמוד ב). (19) כגון שבא על חמותו, שהיא אשת איש,
איסור חמותו - בשריפה, ואיסור אשת איש - בחנק.
(20) ואין אומרים שמאחר שנגמר דינו לקלה - הרי הוא
כמת, ולא יענש על החמורה שעבר אח"כ (שם פא, א), רמז
לכך הנביא (יחזקאל יח, י"ב) "והוליד בן פריץ שופך דם
(= זה סייף), ואת אשת רעהו טמא (=בחנק), ואל הגילולים

(39) לחזור ולישא וליתן אולי יזכה. (40) משנה במכות ז,
א. (41) שאין צורך בביאת עדיו הראשונים. (42) שנאמר
בו (במדבר לה, כא) "מות יומת המכה רוצח הוא" - מות
יומת מכל מקום, ואפילו שלא על ידי עדיו הראשונים
(סנהדרין מה, ב). (43) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים
תהיה בו בראשונה להמיתו" (שם), וראה לקמן פרק י"ד
הלכה ה בביאורנו. (44) כי אין דיני נפשות נחתכים אלא
בבית דין של כ"ג, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ב. והואיל
ובעדותם זו ייהרג הנאשם, אין מקבלים עדות זו אלא בית
דין של כ"ג.

- 8 ח. מִי שְׁנַגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שְׁהֵיהָ בְּחוּצָה לְאָרְצוֹ,
9 וּבְרַח לְבֵית דִּין שְׁבָאֲרָץ יִשְׂרָאֵל - סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ
10 עַל כֹּל פְּנִים⁴⁵. וְאֵם הָיוּ אוֹתָן בֵּית דִּין עֲצָמָן שְׁנַגְמַר
11 דִּינוֹ בְּפְנֵיהֶם - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, אֶף עַל פִּי
12 שְׁגָמְרוּהוּ בְּחוּצָה לְאָרְצוֹ וְהֵם עִמָּה בְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל⁴⁶.

(45) אפילו כשבאו עדיו הראשונים (מכות ז, א) "משום
זכותה של ארץ ישראל" - אלי תועיל למצוא לו פתח של
זכות (רש"י). (46) שם. כיוון שנגמרו דינו לחובה, שוב לא
יראו לו זכות, אלא יושיבו בית דין אחר לדנו שנית.

פֶּרֶק אַרְבַּעַה עָשָׂר

- (1) ארבע מיתות המסורות לבית דין. נגמר דינו למות ונתערב
עם שאר העם ולא נודע מיהו. מקום הקבורה להרוגי
בית-דין, הזהירות והמתינות בהוצאת גזר-הדין למוות.
הצמדת הדיון בדיני נפשות לזמן קיום בית המקדש. הקבלה,
שבטבריה עתיד בית הדין הגדול לחזור תחילה.
- 13 א. אַרְבַּע מֵיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין²¹: סְקִילָה, וּשְׂרִפָּה,
14 וְהַרְיָגָה בְּסִיף³, וְחֲנֹק⁴. סְקִילָה וּשְׂרִפָּה - מְפַרְשִׁין הֵן
15 בְּתוּרָה⁵; וּמִפִּי מֹשֶׁה רַבְּנוּ לְמָדוּ, שְׁכָל מֵיתָה
16 הָאֲמוּרָה בְּתוּרָה סֵתֵם - הִיא חֲנֹק⁶, וְהַהוֹרֵג אֶת חֲבָרוֹ
17 - מֵיתָתוֹ בְּסִיף⁷. וְכֵן אֲנִשֵּׁי עִיר הַנִּדְחָת - מֵיתָתָן
18 בְּסִיף⁸.

(2) משנה בסנהדרין מט, ב. (3) בחרב, ראה לקמן פט"ו,
ה"ד. (4) שם, ה"ה. (5) סקילה - ויקרא כ, כז; שריפה -
שם יד. (6) סנהדרין נב, ב. ושם נג, א אמרו: ארבע מיתות
מקובלות הן למשה מסיני. (7) שם עו, ב. והוצרך רבינו
לפרש שהרוצח הוא בסייף, שאל נטעה לומר הואיל וענשו
אמור בתורה סתם (שמות כא, כ) "נקום ינקם", ודאי הכוונה
למיתת חנק, כדין כל מיתה סתמית, משמיענו רבינו שנקימה
זו נתפרשה למשה שהיא בסייף, כמבואר בסנהדרין נב, ב
ובביאורנו לקמן פט"ו, אות סה. וכן הדגיש רבינו בהל'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העדים, שהיתה להם בשעת העדתם, תהיה להם בשעת המתה (רש"י שם). (31) שאם נקטעה יד העדים אחר העדתם, הרי זה פטור. (32) שם, שהרי הוא מזיק, וחוששים שמא יהרוג עוד, ולפיכך מיתתו בכל אדם (רדב"ז), והשווה הל' רוצח פ"א, ה"ד: "ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ כי הדם הוא יחניף את הארץ". ושם פ"ד, ה"ט: "שאע"פ שיש עוונות חמורים משפיכות דמים, אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים".

נשא עיניו" (=זו ע"ז, שבסקילה), והכתוב מסיים (שם יג) "מות יומת דמיו בו יהיה" - בסקילה (גמרא שם).

1 ה. וְאָחֵד הָאִישׁ וְאָחֵד הָאִשָּׁה דָּנִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע מִיתוֹת.²¹

21 קידושין לה, א, "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה". והשווה הל' איסורי ביאה פ"ג, ה"ה "שארין הפרש בין איש לאשה לעונשין, זולתי בשפחה חרופה בלבד".

3 ו. כָּל חֵיבֵי מִיתוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה - נִדוּן כָּל אֶחָד מֵהֶן בַּקֶּלָה שֶׁבֵּהֶן.²²

22 משנה בסנהדרין עט, ב. ומפרש רש"י: מאחר שאי-אפשר מכיר מי המחוייב החמורה ומי - הקלה, אי אתה רשאי להחמיר עליו, למשכו למיתה החמורה שלא נתחייב בה, אלא ידונו בקלה שישנה בכלל החמורה.

5 ז. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ²³ שֶׁנִּתְעַרְבַּ עִם שְׂאָר הָעַם וְלֹא נִדְרַע מִי הוּא מֵאֵלּוּ²⁴, אוּ מִי שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעַרְבַּ עִם מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְלֹא נִדְרַע מִי הוּא - כָּל פְּטוּרָיוֹן. לְפִי שְׂאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּפָנָיו.²⁵

23 למיתה. (24) והלא אי-אפשר להמית את הכשרים בגללו, לפיכך נפטר אף הוא. (25) וכיון שאין מכירים אותו, אפילו כשיעמוד לפנינו אין זה בפניו (שם, וברש"י). וטעם זה נצרך רק למי שנתערב עם מי שנגמר דינו, אבל נתערב עם שאר העם, אינו צריך לטעם זה, שהרי שאר העם אינו חייב מיתה, ואין נמית את כולם בגלל החייב שנתערב (כסף-משנה). ואם רוצח שלא נגמר דינו, נתערב ברוצחים אחרים, כולם פטורים מן המיתה, ואוסרים את כולם בבית הסוהר, כמבואר בהל' רוצח פ"ד, ה"ז.

10 ח. מִי שֶׁעָמַד עַל נַפְשׁוֹ וְלֹא יָכֹלוּ בֵּית דִּין לְאַסְרוֹ עַד שְׂמִיתוּהוּ בְּמִיתָה שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהּ - הוֹרְגִין אוֹתוֹ עַדּוֹ בְּכָל מִיתָה שֶׁיִּכּוֹלִין לְהַמִּיתוֹ בָּהּ, מֵאֶחָד שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ.²⁶ וְאֵין רְשׁוֹת לְשְׂאָר הָעַם לְהַמִּיתוֹ תַּחֲלָה.²⁷

11 לְפִיכָּךְ, אִם נִקְטְעָה יַד הָעֵדִים²⁸ - פְּטוּר²⁹. וְאִם הָיוּ הָעֵדִים גְּדָמִין מִתַּחֲלָה - יִהְיֶה בְּיַד אֲחֵרִים³⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?³¹ בְּשְׂאָר מַחֲבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין חוּץ מִן הָרוֹצֵחַ; אֲבָל הוֹרֵג נַפְשׁ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - רוֹדְפִין אֲחֵרָיו בְּכָל דְּבָר וּבְיַד כָּל אָדָם עַד שֶׁמִּמִּיתִין אוֹתוֹ.³²

26 כמו שאמרו (סנהדרין מה, ב) "מניין שאם אי-אפשר יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו? תלמוד-לומר: מות יומת המכה, מכל-מקום". (27) שנאמר (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה" (שם). (28) אחרי העדתם. (29) שאי-אפשר לקיים בו: "יד העדים תהיה בו". (30) שם, שלא מצינו שעדים גדמים יהיו פסולים לדיני נפשות, ועל-כרחך כוונת הכתוב לומר: יד

19 ט. כָּל הַרוֹגֵי בֵּית דִּין - אֵין קוֹבְרִין אוֹתָן בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶם בְּכָלל יִשְׂרָאֵל³³, אֲלֵא שְׁנֵי קְבָרוֹת מִתְקַנְיִן לָהֶן בֵּית דִּין: אֶחָד לְנִסְקָלִין וְלַנְּשָׂרְפִין, וְאֶחָד לְנִהְרָגִין וְלַנְּחַנְקִין.³⁴ וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַשְּׂמוּעָה.³⁵ נִתְאַפַּל הַבְּשָׂר³⁶ - הָיוּ מְלַקְטִין אֶת הַעֲצָמוֹת וְקוֹבְרִין אוֹתָן בְּקְבָרוֹת אֲבוֹתֵיהֶן. וְיֵישׁ לְקְרוֹבֵיהֶן לַעֲשׂוֹת לָהֶן³⁷ אֶרֶון וְתַכְרִיכִין³⁸.

33 משנה בסנהדרין מו, א. וכפירוש הגמרא שם מז, א: "לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק". (34) שם, "אין קוברים רשע חמור אצל רשע קל", ונהרגים ונחנקים - קלים הם ביחס לנסקלים ונשרפים. (35) ששמעו מפי משה שקיבל מסיני, ולפיכך לא תיקנו ארבעה קברות לכל מחוייב מיתה לחוד, כי כך נתקבלה ההלכה (שם). (36) ולשון המשנה שם: נתעכל. ומפרש רש"י: כבר נתכפר במיתתו וביונו. (37) לעצמות, לאחר שנתעכל הבשר. (38) בגדים לכרוך בהם העצמות (שם מו, א) וראה לעיל פ"ג, ה"ו.

26 י. צְרִיכִין בֵּית דִּין לְהַתְּיַשֵּׁב בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת וְלַהֲמַתִּין, וְלֹא יֵאֵיצֵאוּ.³⁹ וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִרְגוּ נַפְשׁ בְּשִׁבְעַת שָׁנִים - הָרִי אֵלּוּ חַבְלָנִין⁴⁰. אִף עַל פִּי כֵן, אִם אָרַע לָהֶם לְהַרְגַּ בְּכָל יוֹם וְיוֹם - הוֹרְגִין⁴¹. אֲבָל אֵין דָּנִין לְעוֹלָם שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד⁴², אֲלֵא דָּנִין זֶה הַיּוֹם וְהַשְּׁנִי לְמַחֲרָה. הָיוּ שְׁנֵיהֶם בַּעֲבָרָה אַחַת וּמִיתָה אַחַת, כְּגוֹן נוֹאֵף עִם נוֹאֵפֶת - דָּנִין שְׁנֵיהֶם בְּיוֹם אֶחָד⁴³. לְפִיכָּךְ, אִם הָיָה הַנוֹאֵף בּוֹעֵל בַּת פְּהֵן, הוֹאֵיל וְהוּא פְּחָנְקָ⁴⁴ וְהָיָא בְּשָׂרְפָה⁴⁵ - אֵין הוֹרְגִין שְׁנֵיהֶן בְּיוֹם אֶחָד⁴⁶.

39 (39) ימהרו. (40) משחיתים ומזיקים (מכות ז, א). ובסנהדרין לה, א דרשו: "אשרו חמוץ (ישעיה א, יז) - אשרו דיין שמחמוץ (משהה) את דינו". (41) שהרי אמרו (שם מה, ב) "אין דנים שנים ביום אחד" - הרי שבשני ימים דנים זה אחר זה (רדב"ז). (42) בבית-דין אחד, שלא יוכל להפוך בזכותם, שכל אחד מהדיינים צריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו (רש"י שם). (43) שאפשר לעיין בדין שניהם כאחד (שם מו, א), פרט למיתה אחת ושתי עבירות, כגון חילול שבת ועבודה-זרה ששתיהן שתי עבירות נפרדות, וענשן סקילה (שם). (44) כדין בועל אשת איש. (45) שנאמר: היא מחללת - היא בשריפה, ואין בועלה בשריפה (שם נא, א). (46) שם מו, א.

35 יא. אֵין דָּנִין דִּינֵי נַפְשׁוֹת אֲלֵא בְּפָנֵי הַבֵּית⁴⁷. וְהוּא שְׂוִיָּה בֵּית דִּין הַגְּדוֹל שָׁם בְּלִשְׁכָּה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ.⁴⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

60) מכות ז, א. (61) לעיל פ"ד, ה"ב. ולא הזכירה רבינו כאן אלא לומר שכל אותן ארבעים שנה שבטלו דיני נפשות בא"י, בטלו גם בחוץ-לארץ. אע"פ שעדיין היה הכהן מקריב על המזבח (כסף-משנה).

פָּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

1) ביצוע מצוות סקילה, ואלה שחייבים תלייה אחרי סקילתם. מצוות קבורת הרוגי בית דין ביום הריגתם. מספר חייבי סקילה שבתורה, וכן חייבי שריפה, הרג וחנק, סכום כולם שלושים ושישה.

- 21 א. בַּיַּעַד מִצְוַת הַנְּסַקְלִין? רְחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה
- 22 אַרְבַּע אַמּוֹת מִפְּשִׁטֵּינָא אֶת הַמַּחֲזִיב סְקִילָה בְּגָדָיו²¹,
- 23 וּמְכַסִּין עֲרוֹתוֹ מִלְּפָנָיו. וְאִין הָאִשָּׁה נִסְקַלְתָּ עֲרֻמָּה,
- 24 אֲלֵא בְּחֻלּוּק אַחָד²². וּבֵית הַסְּקִילָה גְבוּהָ שְׁתֵּי
- 25 קוֹמּוֹת²³. עוֹלָה לְשֵׁם הוּא וְעָדָיו, וְיָדָיו אֲסוּרוֹת²⁴.
- 26 וְאֶחָד מִן הָעֵדִים דּוֹחֵפוֹ עַל מַתְנָיו מֵאַחֲדָיו, וְהוּא
- 27 נִהָפֵךְ וְנוֹפֵל עַל לְבָבוֹ לְאַרְצָא²⁵. אִם מַת בָּהּ - יִצְא²⁶.
- 28 שְׁהָרִי נֶאֱמַר: סָקַל יִסְקַל אוֹ יִרְהַ יִירָה²⁷. הִנֵּה הַשְּׁוֹהַ
- 29 הַנְּסַקְלָא שְׁנַפְלָא אֶת הָאֶבֶן עָלָיו²⁸ עִם הַנְּדַחָף שְׁנַפְלָא הוּא
- 30 בַּעֲצָמוֹ עַל הָאֶרֶץ²⁹. וְאִם לֹא מַת מִדְּחִיפָה זֶה -
- 31 מַגְבִּיהִין הָעֵדִים אֶבֶן שְׁהֵימָה מִנְחַת שָׁם³⁰, מִשָּׂא שְׁנֵי
- 32 בְּנֵי אָדָם, וְהָעֵד הַשְּׁנֵי מִרְפָּה אֶת יָדוֹ³¹ וּמְשַׁלְּיָךְ³²
- 33 הָאֶבֶן עַל לְבָבוֹ. אִם מַת בּוֹ - יִצְא, וְאִם לֹא - רְגִימָתוֹ
- 34 בְּכָל יִשְׂרָאֵל. שְׁנַאֲמַר: יָד הָעֵדִים תְּהִיָּה בּוֹ בְּרֵאשֵׁנָה
- 35 לְהַמִּיתוֹ³², וְיָד כָּל הָעָם בְּאַחֲרָנָה.

2) שהוא ממחר למות כשהוא ערום (סנהדרין מד, ב ובפירוש המשנה לרבינו שם). ובגמרא שם מה, א דרשו: "ורגמו אותו" (ויקרא כד, יד) - "אותו" בלא כסותו. 3) שלא תתבזה, והתורה אמרה: "ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה" ולא תבזהו. ואע"פ שהיא שוהה למות ע"ז, נוח לה לסבול צער גופני ולא להתבזות (שם מה, א). 4) וקומתו של הנידון הרי כאן שלש, ומפילו משם לארץ, ומת מהר. אבל לא תיקנו שיהיה גבוה יותר, כדי "שלא יתנוול", שאם יפול מבנין גבוה יותר, יתפזר גופו, ואבריו מתפרקים, וכריסו נבקעת (שם וברש"י). 5) מדרש תנחומא פרשת פקודי אות ב "ועוקרים לו ידיו ורגליו". 6) ובמשנה, שם מה, א כתוב: "נהפך על לבו - הופכו על מתניו", ומפרש רש"י: כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה יותר. ורבינו לא חשש לכתבו כי הוא סובר שכל הפיכתו על מתניו, אינה אלא לראות אם כבר יצאה נשמתו, וכיון שכתב: "אם מת בה יצא", הרי ההפיכה על מתניו בכלל זה, שע"י הפסקת דופק הלב בוחנים שהוא מת (לחם-משנה). 7) אע"פ שלא נרגם כלל באבן. 8) יושלך למטה לארץ (רש"י לתורה שם). 9) בכת"י תימן: "הנסקל שנפל האבן עליו". ותיבת: את, איננה. 10) ואע"פ שהסקילה הזכירה בפסוק תחילה, עושים אותה בסוף, שמצינו שסמך הכתוב סקילה למיתה, שנאמר (דברים יז, ה) "וסקלתם באבנים ומתו" (תוספות' שם מה, א ד"ה; "מניין שבדחיה). ומניין שאנו למדים מיתת בית-דין לדורות מסיני? תלמוד-לומר: סקול יסקל, לשון עתיד, לומר שאף לדורות יהא דין סקילה

- 1 שְׁנַאֲמַר בְּזֶקֶן מִמָּרָא: לְבַלְתִּי שְׁמַע אֶל הַפֶּהן
- 2 וְגוֹמְרִי⁴⁸. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שְׁבוּזְמָן שֵׁשׁ פֶּהן
- 3 מִקְרִיב עַל גְּבֵי הַמְּזֻבַּח - יֵשׁ דִּינֵי נַפְשוֹת⁴⁹. וְהוּא
- 4 שְׁהֵימָה בֵּית דִּין הַגְּדוֹל בְּמִקְוָמוֹ⁵⁰.

47) בזמן שבית המקדש קיים, ואז דנים בכל המדינה ואפילו בחוץ לארץ, כמבואר בסמוך ה"ד. 48) בכת"י תימן: אל הכהן או אל השופט. 49) שם נב, ב: "בזמן שיש כהן - יש משפט. בזמן שאין כהן - אין משפט". 50) שאם בית-הדין גלה ממקומו שבמקדש, אין דנים דיני נפשות, ככתוב (שם ח) "וקמת ועלית אל המקום" - מלמד שהמקום גורם (שם פז, א), וכמבואר בסמוך ה"ג.

- 5 יֵב. בַּתְּחִלָּה, כְּשֶׁנִּבְנְהָ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָיוּ בֵּית דִּין
- 6 הַגְּדוֹל יוֹשְׁבֵינָא בְּלִשְׁפַת הַגְּזִית⁵¹ שְׁהֵימָה בְּעֻזְרַת
- 7 יִשְׂרָאֵל⁵². וְהַמְּקוֹם שְׁהָיוּ יוֹשְׁבֵינָא בּוֹ - חַל הָיָה⁵³,
- 8 שְׁאִין יִשְׁבֵּה בְּעֻזְרָה אֲלֵא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד⁵⁴.
- 9 וּכְשֶׁנִּתְקַלְקְלָה הַשְּׁוֹהָרָה⁵⁵, גָּלוּ מִמְּקוֹם לְמִקְוָמוֹ.
- 10 וְלַעֲשָׂרָה מִקְוֹמוֹת גָּלוּ, וְסוּפְן לְטַבְרַיָּא⁵⁶, וּמִשָּׁם לֹא
- 11 עָמַד בֵּית דִּין גְּדוֹל עַד עַתָּה. וְכַבְלָה הִיא, שְׁבַטְבְּרַיָּא
- 12 עֲתִידִין לְחַזֵּר תְּחִלָּה, וּמִשָּׁם נִעְתָּקִין לְמִקְדָּשׁ⁵⁷.

51) שהיתה בנויה אבני גזית לכבוד הסנהדרין (תוספות יו"ט למדות פ"ה, מ"ד). 52) חצר המקדש, סמוכה לעזרת כהנים, ששם הכהנים עשו עבודת המקדש. 53) לא נתקדש בקדושת העזרה. 54) שנאמר בו (שמואל-ב, ז, יח) "ויבוא המלך דוד וישב לפני ה'". אבל אחרים אסרו להם לשבת, ככתוב (דברים יח, ה) "לעמוד לשרת בשם ה' (יומא כה, א וברש"י). ובסנהדרין (קא, ב) אמרו, שזוהי הלכה למשה מסיני, כדברי רש"י שם. וראה בהל' בית הבחירה פ"ה, ה"ז "לשכת הגזית... חציה היה קודש וחציה היה חול... ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבים". 55) כשגברו העוונות, ונתרבו רוצחים בישראל. 56) מלשכת הגזית לחנות, ומחנות לירושלים, ומירושלים ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא לשפרעם, ומשפרעם לבית שערים, ומשם לציפורי, ומשם לטבריא (ראש השנה לא, א), ובטבריא היו בימי אנטונינוס קיסר (רש"י שם). 57) שם.

- 13 יֵג. אַרְבָּעִים שָׁנָה קָדָם חָרְבַן בֵּית שְׁנֵי בְּטָלוּ דִּינֵי
- 14 נַפְשוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שְׁהֵימָה הַמִּקְדָּשׁ קָיָם⁵⁸;
- 15 מִפְּנֵי שְׁגָלוֹ הַסְּנֵהֲדָרִין, וְלֹא הָיוּ שָׁם בְּמִקְוָמָן
- 16 בְּמִקְדָּשׁ⁵⁹.

58) והכהן היה מקריב על גבי המזבח. 59) מכיון שראו שנתרבו הרוצחים, ולא יכלו לדונם, אמרו: מוטב שנגלה ממקום למקום כדי שלא יתחייבו מיתה, שהמקום גורם, כמבואר לעיל ה"א (עבודה זרה ת, ב).

- 17 יֵד. בְּזֶמַן שְׁדַנִּין דִּינֵי נַפְשוֹת בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - דִּינֵין
- 18 דִּינֵי נַפְשוֹת בְּחוּצָה לְאַרְצָא⁶⁰. וְהוּא שְׁהֵימָה הַסְּנֵהֲדָרִין
- 19 סְמוּכֵין בְּאַרְץ, כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוֹ⁶¹. שְׁהַסְּנֵהֲדָרִין נוֹהֲגִת
- 20 בְּאַרְץ וּבְחוּצָה לְאַרְצָא.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרדב"ז, מהמשנה הנ"ל יש ללמוד, שאין הרוגי מלכות נהרגים אלא בסיף, כדברי רבינו לעיל פי"ד, ה"ב.

15 ה. מִצְוַת הַנְּחֻמָּה: מִשְׁקֵעֵין אֶת הַמַּחֲבֵב בְּזָבֵל עַד
16 אַרְכְּבוֹתָיו, וְנוֹתְנֵין סוּדָר קָשָׁה לְתוֹף הַרֶף וְכוּרְכִין עַל
17 צְנֹארוֹ. זֶה מוֹשֵׁף אֶצְלוֹ, וְזֶה מוֹשֵׁף אֶצְלוֹ, עַד שֶׁתֵּצֵא
18 נַפְשׁוֹ.²⁴

24 שם במשנה. וראה בכיארנו לעיל אות יט והשווה לכאן.

19 ו. מִצְוַת עֲשֵׂה לְתֹלוֹת אֶת הַמַּגְדָּף²⁵ וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת
20 פּוֹכְבִים. שְׁנֵאמַר: פִּי קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוּיֹב²⁶ - הֲרֵי
21 מַגְדָּף אָמור. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים נֵאמַר: אֵת יְיָ
22 הוּא מַגְדָּף²⁷. וְהָאִישׁ נִתְּלָה, וְאִין הָאִשָּׁה נִתְּלִית.
23 שְׁנֵאמַר: פִּי יִהְיֶה בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפֵּט מוֹת וְהוֹמַת
24 וְתִלֵּית אֹתוֹ.²⁸

25 המברך (=המקלל) את השם, כלשון הכתוב (במדבר טו, ל) "את ה' הוא מגדף", ודיניו נתפרשו בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז.
26 מפני שבירך את ה' - הוא נתלה. (27 סנהדרין מה, ב) "מה מקלל זה שכפר בעיקר, אף כל שכפר בעיקר".
28 שם מו, א. "איש ולא אשה".

25 ז. מִצְוַת הַנְּחֻמָּה? אַחַר שְׁסוּקְלִין אוֹתָן
26 מִשְׁקֵעֵין²⁹ אֶת הַקּוֹרָה בְּאַרְץ, וְעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה³⁰,
27 וּמְקִיפֵין שְׁתֵּי יָדָיו זו לְזוֹ³¹, וְתוֹלְהוֹ³² סְמוּךְ לְשִׁיעֵת
28 הַחֲמָה, וּמְתִירִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאִם לֹן - עוֹבְרִין עָלָיו
29 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ³³.

29 נועצים. (30 כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה. (31 סומך זו אצל זו. (32 בידיו (רש"י שם).
33 משנה שם, והכתוב מסיים: "כי קללת אלקים תלווי", פירשו במשנה שם: "כלומר, מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל" שמזכירין, שזה בירכו (רש"י). ובגמרא שם עמ' ב שנינו: "משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו, וממיתין אותו, ואח"כ תולים אותו, אחד קושר ואחד מתיר (=אין שהות בינתיים, רש"י), כדי לקיים מצות תליה". וביהושע ח, כט וכן שם י, כו משמע שדין זה נוהג אפילו בנתלים גויים, שנאמר שם: "ויהיו תלויים על העצים עד הערב". וכתב הרד"ק שם: "מפני טומאת הארץ, היו הנתלים נקברים, אע"פ שאינם מבני ישראל... כי המת שאינו נקבר הוא טומאת הארץ... וכן לעתיד בגוג ומגוג אמר (יחזקאל לט, יב) "וקברום בית ישראל למען טהר את הארץ". וראה ברד"ק שם ח, כט.

30 ח. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְקַבֵּר אֶת כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם
31 הַהֲרִיגָה. שְׁנֵאמַר: פִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ³⁴ בְּיוֹם הַהוּא.
32 וְלֹא הַרוּגֵי בֵּית דִּין בְּלֵבָד, אֶלֶּא כָּל הַמֵּלִין אֶת מוֹתוֹ
33 - עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה³⁵. הֲלִינוּ לְקַבּוֹדוֹ לְהַבִּיאַ לּוֹ
34 אַרְוֹן וְתַכְרִיכֵין - אֵינּוּ עוֹבֵר עָלָיו³⁶.

34 (ירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור - זו מצוה עשה" וכן ב"ספרי" לפסוק זה, ורבינו הביאו ב"ספר המצוות" מצוה

נוהג אף בדחיפה (שם מה, א). (11 לצורך זה. (12 כדי שחבירו ישליכנה בכל כוחו, ששנים אינם יכולים לכונן כוחם להשליך כאחד, כשזה משליך זה מעכב (שם מה, ב וברש"י). (13 חבירו הראשון. (14 שם עמ' א. וכתב רבינו בפירושו למשנה שם פ"ז, מ"ג: "וכבר ידעת שהעדים הם שממיתים בידים איזו מיתה שתהיה, לפי שאותו הדבר אצלם אמת, שהשיגוהו בחושיהם, והוא אצלנו סיפור דברים, שאין אנו יודעים אלא מה ששמענו מהם".

1 ב. עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - אִין סוּקְלִין אוֹתוֹ אֶלֶּא עַל
2 שַׁעַר שְׁעֵבֵד בּוֹ¹⁵. וְאִם הִיתָה עִיר שְׂרָפָה עוֹבְדֵי
3 פּוֹכְבִים¹⁶ - סוּקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין¹⁷. וְדָבָר
4 זֶה קָבֵלָה מִפִּי הַשְּׂמוּעָה: אֶל שְׁעָרֶיךָ - זֶה שַׁעַר
5 שְׁעֵבֵד בּוֹ¹⁸, וְלֹא שְׁנַגְמַר דִּינוֹ בּוֹ.

15 ואפילו נידון בעיר אחרת. (16 ויש חשש איבה, או שלא יתנו לסקול על שער עירם. (17 כתובות מה, ב. וכתבו ה'תוספות' שם, לאו דוקא ליד פתח בית-דין, אלא חוץ לבית-דין ורחוק ממנו, וכן מבואר לעיל פי"ב, ה"ג, שבית הסקילה היה רחוק מבית-הדין. (18 וכן דרשו שם: "נאמר שעריך למטה (=והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך... וסקלתם באבנים), ונאמר שעריך למעלה (=שם ב, כי ימצא בקרבך באחד שעריך... איש או אשה אשר יעשה את הרע... וילך ויעבוד אלהים אחרים), מה שעריך האמור למעלה - שער שעבר בו, אף שעריך האמור למטה - שער שעבר בו". וידוע שאין אדם דן "גזירה-שוה" אלא אם קיבלה מרבו, ורבו מרבו עד למשה מסיני, כמבואר בנדה יט, ב וברש"י שם. והשווה הל' איסורי ביאה פ"ג, ה"א.

6 ג. מִצְוַת הַנְּשַׁרְפִּין: הֵיוּ מִשְׁקֵעֵין אוֹתוֹ בְּזָבֵל עַד
7 אַרְכְּבוֹתָיו¹⁹, וְנוֹתְנֵים סוּדָר קָשָׁה לְתוֹף הַרֶף²⁰
8 וְכוּרְכִין עַל צְנֹארוֹ. וְשֵׁנֵי עֵדָיו - זֶה מוֹשֵׁף אֶצְלוֹ,
9 וְזֶה מוֹשֵׁף אֶצְלוֹ, עַד שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ אֶת פִּיו.
10 וּמְתִיכִים²¹ אֶת הַבְּדִיל וְאֶת הָעוֹפְרָת וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן,
11 וְהוּא זוֹרֵק לְתוֹף פִּיו, וְהִיא יוֹרְדַת וְשׁוֹרְפַת אֶת בְּנֵי
12 מְעִירוֹ.²²

19 שלא יתהפך אנה ואנה, ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ. (20 שהרך אינו חונק לפתוח פיו, והקשה מחבל את גרונו ומנוולו, לפיכך קשה מבפנים - לחנוק, ורכה מבחוץ להגן (רש"י לסנהדרין נב, א). (21 ממסים. (22 משנה, שם נב, א. ובגמרא שם דרשו: נאמר כאן "באש תשרף", ונאמר בבני אהרן (ויקרא ו, י) "ויבכו את השריפה אשר שרף ה'". מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים, שנאמר בהם: וימותו לפני ה' - כעין מיתה, כלומר: שהגוף נשאר שלם, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים.

13 ד. מִצְוַת הַנְּהַרְגִין: מְתִיזִין אֶת רֵאשׁוֹ בְּסִיף, כְּדָרְךָ
14 שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂים²³.

23 למורדים בהם (משנה, שם עמ' ב), וכן הכתוב אומר (שמואל-ב יב, ט) "ואותו הרגת בחרב". ובמלכים-ב, ח נאמר: ואשבע לו בה' לאמור אם אמיתך בחרב". וכתב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלה' ע"ז פ"ו, ה"ג. וסקילה מפורשת בו (ויקרא כ, ב) "עם הארץ ירגמוהו באבן". (51) שניהם מפורשים שם פ"ו, ה"א-ב, וענשם מפורש בתורה ויקרא כ, כז "באבן ירגמו אותם דמיהם בס". (52) את היחיד לע"ז, וענשו מפורש בדברים יג, יא "וסקלתו באבנים ומת". (53) עיר שלימה אחרי עבודה-זרה, ומדיחי עיר הנדחת למדים ממסית שהוא בסקילה, שגם בו נאמרה לשון הדחה (שם, שם) "כי בקש להדיחך", ודנים "גזירה-שוה": הדחה - הדחה (סנהדרין פט, ב). (54) שנאמר (שמות כב, יז) "מכשפה לא תחיה", וסמוך לה נאמר (שם, יח) "כל שוכב עם בהמה מות יומת" מה שם בסקילה (ראה לעיל אות מה), אף כאן בסקילה (שם סז, ב). (55) במדבר טו, לה "מות יומת האיש, רגום אותו באבנים". (56) ויקרא כ, א "מות יומת... דמיו בו", וכבר נתבאר לעיל אות מא, שכל מקום שנאמר בו "דמיו בו" הרי זה בסקילה. (57) דברים כא, כא, "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת". וכל אלו הנסקלים מגויים במשנה סנהדרין נג, א.

יא. כַּל הַנְּשַׁרְפִּין עֲשָׂרָה, וְאֵלֹהֵי הַן: בַּת פְּהֵן שְׁנֵינְתָהּ 16
תַּחַת בַּעֲלָהּ⁵⁸. וּבָא עַל בַּתוֹ⁵⁹, וְעַל בַּת בַּתוֹ⁶⁰, וְעַל 17
בַּת בְּנוֹ. וְעַל בַּת אִשְׁתּוֹ, וְעַל בַּת בָּתָּהּ, וְעַל בַּת 18
בְּנֵיהָ⁶¹. וְעַל חֲמוֹתָי⁶², וְעַל אִם חֲמוֹתוֹ, וְעַל אִם 19
חֲמִיו⁶³. וְהוּא שָׂבָא עֲלֵיהֶן בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל לְאַחַר 20
מִיתַת אִשְׁתּוֹ - הָרִי הֵן בְּכַרְתּ בַּלְבָּד, בְּכֻלָּל הָעֲרִיּוֹת⁶⁴. 21

(58) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה, שסקילה חמורה משריפה, ונשואה יצאה לשריפה להחמיר עליה, ולא ארוסה, להקל עליה מסקילה לשריפה (סנה' ג, ב), וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פ"א, ה"ו; ופ"ג, ה"ג, ה. (59) מאנוסתו, שאינה בת אשתו. ואע"פ שלא נאמרה בתורה: "ערות בתך לא תגלה", מאחר שאסרה בת הבת (ויקרא יח, י) שתקה מן הבת, שהרי בת בתו אינה קרובה לו אלא מכח בתו (סנהדרין עו, א ולשון רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ו). (60) מאנוסתו, שאינה אשתו בקידושין. וראה בסמוך אות סא. (61) בשתייהן לא נאמרה שריפה בתורה, אלא אזוהרה בלבד (ויקרא יח, י), וענשן נלמד ב"גזירה-שוה" מאשה ובתה, כמבואר באות הבאה. (62) ככתוב (שם כ, יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא", באש ישרפו אותו ואתהן", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, א) "אין לי אלא אשה ואמה, בת אשה ובת בתה ובת בנה מניין? נאמר כאן: זימה, ונאמר להלן (ויקרא יח, יז) ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה... שארה הנה זימה היא", מה להלן בתה ובת בתה בנה (בכלל האזוהרה), אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה (=לענין שריפה), ומכאן אתה למד גם לענין בת בתו ובת בנו מאנוסתו שהן בשריפה, נאמר כאן (ויקרא יח, י) כי ערותך הנה, ונאמר בשאר אשתו: שארה הנה, אני למד "גזירה-שוה" "הנה-הנה", מה להלן (בשאר אשתו) "זימה" עמו, אף כאן "זימה", כאילו כתוב כאן "זימה". ושוב אני למד "גזירה-שוה" "זימה-זימה" מאשה ואמה שכתוב בה: "זימה היא, באש ישרפו" מה להלן שריפה, אף כאן שריפה (שם עה, א ועמ' ב). (63) ככתוב (ויקרא כ, יד) "ואיש

רלא. והשווה הל' אבל פ"ב ה"א, שהקבורה בשאר מתים היא מצוה. (35) שנאמר "כי קבור תקברנו" לרבות שאר מתים (סנהדרין מו, ב). (36) שם עמ' א. וכן אם הלינו כדי לאסוף עליו עיירות להספידו או להביא לו מקוננות - אינו עובר עליו (שם מז, א).

ט. אֵין תּוֹלִין עַל אֵילָן הַמְּחַבֵּר לְקַרְקַע, אֶלְא עַל 1
הַתְּלוּשׁ³⁷, כְּדִי שְׁלֵא יְהֵא מְחַסֵּר קְצִיצָה³⁸. שְׁהֵעֵץ 2
שְׁנַתְּלָה עֲלָיו נִקְבֵּר עִמּוֹ, שְׁלֵא יְהֵא לוֹ זְכָרוֹן רַע 3
וְיֵאמְרוּ: זֶה הָעֵץ שְׁנַתְּלָה עֲלָיו פְּלוּנִי³⁹. וְכֵן הָאֶבֶן 4
שְׁנַסְקָל בָּהּ, וְהַסִּיף שְׁנַהֲרַג בּוֹ הַנְּהַרְג, וְהַסּוּדְרִין 5
שְׁחוּזְקִין בָּהֶן - הַכֹּל נִקְבְּרִים בְּתַפְּישַׁת הַנְּהַרְג⁴⁰, אֲבָל 6
לֹא בְּקַבֵּר עֲצָמוֹ⁴¹. 7

(37) והוא נעוץ בקרקע, כמבואר לעיל ה"ז. (38) והתורה אמרה: "כי קבור" - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה (המחומר) שמחוסר קציצה וקבורה" (שם מו, ב). ואף שגם עץ הנעוץ מחוסר תלישה, אין זה מחוסר מעשה, כקציצה מן המחומר (שם). (39) כמו שאמרו שם (נד, א) לגבי הבא על הבהמה, שגם היא נסקלת, משום "שלא תהא הבהמה עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה". (40) בתוך ארבע אמותיו (רש"י שם מה, ב). וכן אמרו (סוטה מג, ב), "מת תופס ארבע אמות". (41) שם מה, ב וראה בירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור תקברנו - קבורה לו ולעצו ולאבנו".

י. כַּל הַנְּסַקְלִין שְׁבַתְּוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר, וְאֵלֹהֵי הַן: 8
הַבָּא עַל הָאִם⁴², וְעַל אִשְׁתּוֹ אָב, וְעַל פְּלִתוֹ⁴³, וְעַל 9
נַעֲרָה הַמְּאֻרְסָה⁴⁴, וְעַל הַזְּכוּר⁴⁵. וְהַשּׁוֹכֵב עִם 10
בְּהֵמָה⁴⁶. וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עֲלֵיהָ⁴⁷. 11
וְהַמְּגַדֵּף⁴⁸. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים⁴⁹. וְהַנּוֹתֵן מִזְרַעוֹ 12
לַמִּלֻּךְ⁵⁰. וְבַעַל אוֹב. וְבַעַל יִדְעוֹנִי⁵¹. וְהַמְּסִית⁵². 13
וְהַמְּדִיחַ⁵³. וְהַמְּכַשֵּׁף⁵⁴. וְהַמְּחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת⁵⁵. וְהַמְּקַלֵּל 14
אָבִיו אוֹ אִמּוֹ⁵⁶. וְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵר⁵⁷. 15

(42) ויקרא יח, ז "אמך היא, לא תגלה ערותה". דרשו חכמינו (סנהדרין נד, א) לרבות אמו שאינה אשת אביו (כגון אנוסה ומפותה) כאמו שהיא אשת אביו, ובאשת אביו נאמר (שם כ, יא) "ואיש אשר ישכב את אשת אביו... מות יומתו... דמיהם בס", וכל מקום שנאמר: דמיהם בס, הרי זה בסקילה, כשם שנאמר באוב וידעוני (שם כז) "מות יומתו, באבן ירגמו אותם דמיהם בס" (שם נד, א). (43) ויקרא כ, יב. (44) דברים כב, כד. (45) ויקרא כ, יג. (46) שם, טו, "ואת הבהמה תהרוגו", ונאמר במסית (דברים יג, י) "כי הרוג תהרוגנו", מה שם בסקילה, ככתוב (שם, יא) וסקלתו באבנים, אף כאן בסקילה (סנהדרין נד, ב). (47) ויקרא כ, טז, "דמיהם בס". וכבר הוכחנו באות מא, שכל מקום שנאמר: דמיהם בס, הרי זה בסקילה. (48) מברך את השם, וענשו מפורש בתורה (ויקרא כד, יד) "ורגמו אותו כל העדה". (49) דברים יז, ה. (50) לאליל ששמו מולך, שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים, ולא שהוא שורפו, אלא מעבירו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, וכמבואר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד אלול - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ספק. המתחייב בדין גדול נפטר מדין קטן. שאין צורך בשני עדים להחזקת האיטור למלקות. סדר ההלקאה בפני בית דין.

6 א. כָּשֶׁם שֶׁמְצֹנָה לְהַמִּית אֶת הַמְּזַיֵּב מִיָּתֵהּ, כָּף
7 מְצֹנֵת עֲשֵׂה לְהַלְקוֹת אֶת הַמְּזַיֵּב מִלְּקוֹת. שְׁנֹאמַר:
8 וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכֹּהֵן לְפָנָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְלַקוֹת
9 בְּשִׁלְשָׁה² - בְּמָקוֹם מִיָּתֵהּ הִיא עוֹמֶדֶת³.

2) בניגוד לדיני נפשות, שהם בעשרים ושלושה, ראה לעיל פרק ה, הלכה ב, והלכה ד. 3) שהיא צריכה מומחים, עדים והתראה ודרישה וחקירה כדיני נפשות. וכן אמרו (סנהדרין י, א) "מלקות במקום מיתה עומדת" ומפרש רש"י: "כיוון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות, ומיתה זו קנס עליו הכתוב, והרי הוא כאחת מן המיתות".

10 ב. מְלֻקִּין בְּזֶמַן הַזֶּה⁴ בְּכָל מָקוֹם מִן הַתּוֹרָה בְּפָנָיו
11 שְׁלֹשָׁה סְמוּכִין⁵, אֲבָל לֹא בְּפָנָיו הִדְיוּטוֹת.

4) אף על פי שאין בית המקדש קיים, בניגוד לדיני נפשות, שאין דנים אותם אלא בפני הבית, ראה לעיל פרק י"ד, הלכה י"א, ומצינו במכות טז, ב שרב יהודה חייב מלקות בזמנו לאחד שעבר על איסור תורה. 5) שנסמכו בארץ מפי חכמים מוסמכים, כמבואר לעיל פרק ד, הלכה ו, וראה לעיל פרק ה הלכה ד ובביאורנו.

12 ג. וְכָל מְלַקְיֹת שֶׁמְלַקִּין דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָן בְּכָל
13 מָקוֹם⁶, אֵינָהּ אֲלָא מַכַּת מְרֻדוֹת⁷.

6) שאינם מוסמכים. 7) שאינה שלושים ותשע מלקות, אלא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב לנזיר פרק ד, משנה ג). ובריי"ב"ש תשובה צג כתב: מכת מרדות, היא ל"ט כשל תורה, אלא שאינן חזקות כמותן. וראה ב"מגן אברהם" לאורח חיים תצו סעיף קטן ב, שמרדות היא שלוש עשרה הכאות. מרדות - לשון מרד, שמייסרים אותו על שמרד בדברי חכמים. וראה רש"י חולין קמא, ב דיבור המתחיל: מכת מרדות.

14 ד. אִין אָדָם לֹוּקָה אֲלָא בְּעֵדִים וְהַתְּרָאָה⁸. וּבִדְרִין
15 הָעֵדִים בְּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, פְּדִרְךָ שְׁעוֹשִׁים בְּדִינֵי
16 נְפֻשׁוֹת⁹. עֵבֶר עַל לָאוּ שְׁנֵתָק לְעֵשָׂה¹⁰, וְהַתְּרוּ בּוֹ
17 וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תַּעֲשֶׂה דָבָר זֶה, שְׂאָם תַּעֲשֶׂנוּ וְלֹא
18 תִּקְיִם עֲשֵׂה שְׁבוּ¹¹ - תִּלְקָה, וְעֵבֶר וְלֹא קִיָּם הָעֲשֵׂה -
19 הָרִי זֶה לֹוּקָה¹². אָף עַל פִּי שֶׁהַתְּרָאָה בְּסִפְקָ הִיא¹³,
20 שְׂאָם יִקְיִם - יִפְטֹר, הַתְּרָאָת סִפְקָ הַתְּרָאָה הִיא¹⁴.

8) כמבואר לעיל פרק י"א, הלכה ד, שהמלקות שווה בזה לדיני נפשות, על פי דברי התלמוד בסנהדרין לג, ב. ובכתובות לב, ב, אמרו: "כאן שלא התרו בו", כלומר, ולפיכך אינו לוקה. 9) שנאמר (ויקרא כד, כב) "משפט אחד יהיה לכם" - מכאן שכל הדינים צריכים דרישה וחקירה (סנהדרין לב, א), והשווה הלכות עדות פרק ג, הלכה ב. 10) שאמרה תורה אם עברת על הלאו, קיים העשה והיפטר, כגון "לא תיקח האם על הבנים" (דברים כב, ו) ואם לקחת: "שלח תשלח את האם" (שם ז). 11) כגון, שתמות האם ולא תוכל לקיים בה: "שלח תשלח". וכל שכן, אם שחט

אשר יקח את אשה ואת אמה... באש ישרפו אותו ואתה", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, ב) "מנין לעשות שלשה דורות למעלה (=למעלה מאשתו, כגון אם חמיו שהיא דור שלישי לאשתו, וכן אם חמותו) כשלשה דורות למטה (כבת בתה ובת בנה המפורשים בתורה, ויקרא יח, יז), נאמר למטה: זימה, ונאמר למעלה: זימה, מה למטה שלשה דורות, אף למעלה שלשה דורות". 64) שם עו, ב נאמר: "באש ישרפו אותו ואתה" אתהן - שתייהן משמע, והרי אשתו אינה נשרפת? אלא לומר לך, כששתייהן קיימות. כלומר, אם אשתו חיה - תישרף חמותו, ואם לאו - אין כאן עונש שריפה. וכדברי רבי עקיבא שם. ואע"פ שאמרו שם "איסורא בעלמא", סובר רבינו שזהו איסור כרת. ולגבי שריפה שהיא בידי אדם, קורא לכרת: איסורא בעלמא, שאין בה מיתת בית-דין אלא עונש מן השמים בלבד. השווה ה' איסורי ביאה פ"ב, ה"ח ובמגיד-משנה שם. והמאירי לסנהדרין שם מביא ראיה מסגנון התלמוד (קידושין סב, א) שאמרו שם: "אם שכב איש אותך - לא הנקי ולא הנקי, אלא איסורא בעלמא" - הרי שבאשת איש, קראו לאיסור כרת שבה "איסורא בעלמא". וכל אלו הנשרפים - מנויים במשנה סנהדרין עה, א.

1 י.כ. הַנְּהַרְגִין⁶⁵ שְׁנֵים: הַרוּצָח⁶⁶ וְהַנְּדָח⁶⁷.

65) בסיף. 66) שנאמר בו "נקום ינקם" (שמות כא, כ) "נקימה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר (ויקרא כו, כה), 'והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית' - הוי אומר נקימה, זו סיוף" (שם נב, ב). 67) ולשון המשנה שם עו, ב "הרוצח ואנשי עיר הנדחת", וסיף מפורש בהם בתורה (דברים יג, טז) "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב".

2 י.ג. הַנְּחַקִּין שְׂשָׁה, וְאֵלוּ הֵן: הַפָּא עַל אֶשֶׁת אִישׁ.
3 הַחוּבֵל בְּאֵבִיו אוּ פְאָמוֹ⁶⁸. וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וְזָקֵן
4 מְמָרָא⁶⁹. וְנִבְיָא הַשְּׂקָר⁷⁰. וְהַמְתַּנְבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה
5 זָרָה⁷¹. נִמְצְאוּ פֶל הַרוּגֵי בֵּית דִּין שְׂשָׁה וְשִׁלְשִׁים⁷².

68) שעשה בהם חבורה, ראה לקמן ה' ממרים פ"ה, ה"ה. 69) שמסרב על דברי בית-דין הגדול, ומורה לעשות כנגדם. 70) מתנבא על מה שלא שמע, וראה ה' ע"ז פ"ה, ה"ח. 71) שאומר: אמרה ע"ז. אפילו כיוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור (משנה בסנהדרין פט, א). וראה בה' ע"ז פ"ה, ה"ו. ובכולם נאמר בתורה "יומת" או "ומת", וכלל הוא: "כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק" (שם פד, ב). והשווה לעיל פ"ד, ה"א "ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה... היא חנק" ובביאורנו שם. וכל אלו הנחנקים - מנויים במשנה, שם פד, ב. 72) רמז לדבר (תהלים ז, יח): "ול'ו' הכין כלי מות" (תפארת ישראל בסוף מס' סנהדרין, "סוגר העונשים", אות א). וב"קריית ספר" נותן בהם סימן: "חיוב". ח"י נסקלים; י' נשרפים; ו' נחנקים; ב' נהרגים.

יום שלישי י"ד אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁשָׁה עֶשְׂרִי

1) ביאור מצוות הלקאת מי שמחוייב מלקות. דיני התראת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה). ומפורש הוא בירושלמי סוטה פרק ו, הלכה ב "אמר לו אחד חלב הוא, והתרו בו שניים, לוקה, ועיקר עדותו לא בעד אחד הוא!" והשווה הלכות שגגות פרק ג, הלכה ב. (24 העובר. 25) בכתב יד תימן: זה אינו חלב. כלומר, אין זה חלב אלא שומן ומותר. (26) וכן אמרו (קידושין טו, ב): אם הוא מכחישו כלום הוא נאמן?

ז. שְׂתַק בַּעַת שְׁהַעֲיֵד הָעֵד הָאֶחָד בְּקִבְעוֹת הָאֶסוּר, 16
וְאַחַר שֶׁעָבַר וְהִתְרוּ בּוֹ טָעַן לְהַכְחִישׁ הָעֵד - אֵין 17
שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא לּוֹקֵה.²⁷ 18

27) שם סה, ב "אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן". וסובר רבינו, שאפילו הכחישו אחי כן, נאמן העד, שאם לא הכחישו כלל אין בזה כל חידוש (כסף משנה). ומדברי רבינו יש לדייק, שאם הכחישו קודם שעבר אפילו שותק בתחילה, הכחשתו מועילה ואינו לוקה (שם).

ח. פִּיֵּצַד מְלַקְּיֵן אוֹתוֹ? פּוֹפְתָא²⁸ שְׁתֵּי יָדָיו עַל 19
הַעֲמוּד²⁹ אֵילָף וְאֵילָף, וְחִזְזוּן³⁰ הַכְּנָסַת אוֹחִז בְּבִגְדָיו³¹. 20
אִם נִקְרְעוּ - נִקְרְעוּ, וְאִם נִפְרְמוּ³² - נִפְרְמוּ. עַד 21
שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ. שְׂאִינוּ מִכְהוּ עַל פְּסוּתוֹ, 22
שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִכְהוּ - וְלֹא לְכִסּוֹתוֹ³³. וְהֶאָכֵן נְתוּנָה 23
מֵאֲחֻרָיו³⁴, שֶׁחִזְזוּן הַמִּכְּהָ עוֹמֵד עָלֶיהָ³⁵. וּרְצוּעָה 24
שֶׁל עֵגֶל בִּידוֹ, כְּפּוֹלָה לְשָׁנִים וּשְׁנַיִם³⁶ לְאַרְבָּעָה. 25
וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת שֶׁל חֲמוֹר עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ³⁷. וְרֹחֵב 26
הַרְצוּעָה טֶפַח, וְאַרְבֶּה פְּדֵי שְׁתֵּיהֶם מְגַעַת עַד פִּי 27
כְּרִסוֹ³⁸. וְיָדָיו³⁹ שֶׁל רְצוּעוֹת שְׂאוּחִז בָּהּ אֶרְבֶּה טֶפַח⁴⁰. 28

28) קושר. 29) עץ נעוץ בקרקע וגבוה כשתי אמות, והלוקה כפוף ומוטה עליו, כאדם הנסמך על בריח דלת (מכות כב, ב ובפירוש ריב"ן שם). 30) השמש, מלשון חוזה, שהוא רואה כל צרכי העיר. 31) בבית הצוואר. 32) נקרעו חוטי התפירה (שם). והרע"ב לסוטה פרק א, משנה ה מפרש: פרימה - מן הצדדים; קריעה - באורך. 33) ספרי שם אות רפו. 34) של הלוקה. 35) שתבוא ההכאה מלמעלה בכח. 36) כלומר, עוד רצועה אחת כפולה לשתיים והן שתי רצועות שהן ארבע (מכות כב, ב ובריב"ן שם). ובירושלמי (הובא בתוספות יום טוב שם) דרשו: והפילו השופט - אל תקרא והפילו, אלא והכפילו. וראה בגמרא שם כג, א. 37) כלומר, ברצועה. וכפירוש הריב"ן שם: כשמגביה ידו ומוריד, עולות הרצועות ויורדות. פירוש שני, כן דרך תפירת הרצועה, תוחב ראש רצועה בנקב (= של הידית) כנגד מטה, וחוזר ותוחב בנקב שני דרך מעלה, ונראה כמעלה ומוריד (שם). ובגמרא שם כג, א רמזו טעם לרצועה של עגל וחמור, משום שנאמר (ישעיה א, ג) "ידע שור קוניהו, וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע" וגו' - אמר הקדוש-ברוך-הוא יבוא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר בעליו. ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: "שתי הרצועות של החמור, לפי שעשה מעשה הבהמות ייענש בעוורוניהן" וכו'. ותיקנו עגל במקום שור כי של עגל רך ונכפף יפה סביב גבו. 38) ומטעם זה אמרו בגמרא שם, צריך שיהיה בידית של הרצועה נקב והחזן המלקה יוכל

בעצמו האם, שביטל העשה בידיו. 12) מכות תט, ב וכגירסת הרי"ף שם: בדברי רבי יוחנן "קיימו (את העשה) פטור; לא קיימו חייב, כלומר, אף על פי שלא ביטל העשה, כיוון שלא קיימו, לוקה על הלא תעשה", ולפיכך, כל שמתה האם או ברתה מידו, לוקה. 13) בשעה שעבר על הלאו, והתרו בו, אין הדבר ידוע אם קייים העשה או לא קייים. 14) מכות שם, וראה בר"ן לחולין קמא, את הפירוש שמביא בשם "אחרים" (כסף משנה). וכתב הרדב"ז, אף על פי שבכל מקום אין לוקים על התראת ספק, כאן שונה, שבשעה שעבר על הלאו, הרי זה וודאי עבר, והספק אינו אלא ביחס לתיקון העשה, שמא קיימה, וכל שלא קיים העשה הרי זה לוקה על הלאו, שלגביו הוא מותרת וודאי. והשווה הלכות שבועות פרק ה, הלכה ב ובביאורנו שם. וראה ב"נודע ביהודה" מה"ת לאבן העזר עז, שלא נתכווין רבינו לפסוק התראת ספק - שמה התראה, אלא בדיני מלקות, אבל בדיני נפשות - אינה התראה. תדע, שהרי לעיל פרק י"ב כשדן רבינו על התראה בדיני נפשות לא הזכיר כלום מדיני התראת ספק.

ה. עָבַר עֲבָרָה שְׁיֵשׁ בָּהּ מְלָקוֹת וּמִיתַת בֵּית דִּין 1
כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לְעִבּוּדָה זָרָה: 15 2
אִם הִתְרוּ בּוֹ לְמִיתָה - סוֹקְלִין אוֹתוֹ וְאִינוּ לּוֹקֵה, 3
שֶׁהֲרִי נִתְחַיֵּב בְּדִין גְּדוֹל מִזֶּה¹⁶; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ 4
לְמְלָקוֹת בְּלֶבֶד - לּוֹקֵה.¹⁷ 5

15) שחייב מיתה משום עובר עבודה זרה, ומלקות משום איסור אותו ואת בנו, ראה ויקרא כב, כח. 16) והתורה אמרה (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשתתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות (מכות יג, ב). 17) שהרי לא יומת, ולא ייענש אלא על רשעה אחת (חולין פא, ב), והשווה הלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה ז.

ו. אֵינוּ צָרִיף שְׁנֵי עֲדִים לְמְלָקוֹת אֶלָּא בְּשַׁעַת 6
מַעֲשֵׂה¹⁸; אֶבֶל הָאֶסוּר עֲצָמוֹ - פִּעַד אֶחָד יִחָזֵק. 7
פִּיֵּצַד? אָמַר עַד אֶחָד: חֵלֶב פְּלִיּוֹת הוּא זֶה¹⁹, פְּלִאֵי 8
הַפְּרָם²⁰ הֵם פְּרוֹת אֱלוֹ, גְּרוּשָׁה אוֹ זוֹנָה אִשָּׁה זוֹ²¹, 9
וְאֶכֶל אוֹ פֶּעַל בְּעֲדִים אַחַר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ²² - הֲרִי זֶה 10
לוֹקֵה, אֵף עַל פִּי שֶׁעָקַר הָאֶסוּר בְּעַד אֶחָד²³. בְּמָה 11
דְּבָרִים אֲמורִים? שְׁלֹא הַכְּחִישׁ²⁴ הָעֵד בַּעַת שֶׁקָּבַע 12
הָאֶסוּר; אֶבֶל אִם אָמַר: אֵינוּ חֵלֶב זֶה²⁵, וְזוֹ אֵינָה 13
גְּרוּשָׁה, וְאֶכֶל אוֹ פֶּעַל אַחַר שֶׁהַכְּחִישׁ - אֵינוּ לוֹקֵה, 14
עַד שֶׁיִּקְבְּעוּ הָאֶסוּר שְׁנֵי עֲדִים²⁶. 15

18) בשעת העבירה. 19) והרי זה חלב, שאסרתו תורה (ויקרא ג, יז) ולוקים עליו. 20) מין ממיני התבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע", כלומר, פן תתרחק ותאסור שניהם (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ו), והאוכלם לוקה, כמבואר בביאורנו לקמן פרק י"ט, הלכה ד לאוו צו. 21) ואסורות לכהן. 22) בכתב יד תימן: שהותרה בו. 23) שכן אמרו (גיטין ב, ב) "עד אחד נאמן באיסורין" (כסף

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד אלול - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 צוה הכתוב שלא להפנותו על רשעו⁵⁵; קל וחמור
23 לשאר כל האדם⁵⁶. לפיכך, כל המכה את חברו,
24 אפלו הכה עבד, הכאה שאין בה שנה פרוטה -
25 לוקה⁵⁷. אבל אם יש בה שנה פרוטה⁵⁸, הואיל והוא
26 חיב לשלם ממון - אין אדם משלם ולוקה⁵⁹, כמו
27 שבארנו בכמה מקומות⁶⁰.

להאריך ולקצר הרצועה כרצונו, שאין מכים אלא ברצועה
שראשה מגעת על פי כרסו, שהוא טבורו (רע"ב שם).
(39 הידית. 40) משנה שם כב, ב.

1 ט. האיש המכה צריף להיות יתר בדעה⁴¹ וחסר
2 בכח⁴². ומגביה את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו
3 אחת בכל כחו⁴³. ומלקהו שלישי מלפניו [על
4 חזהו⁴⁴] בין ידיו, ושני שלישים מאחוריו: שלישי
5 על פתף זה, ושלישי על פתף זה⁴⁵.

(41) משכיל במדע. (42) שם כג, א וכפירוש המשנה לרכינו
שם, "אדם משכיל ממוצע בכוחו, לא יהיה איש מתעורר ולא
משתגע שיכה מכת נקמה באיש ההוא". (43) שבשתי ידיו
כאחת לא יוכל להכות בכל כוחו (שם כג, א). והשווה לעיל
פרק ט"ו, הלכה א. (44) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד
תימן תיבות אלו אינן. (45) שפ כג, א, שנאמר (דברים כה,
ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו במספר - רשעה אחת מלפניו;
שתי רשעיות מאחוריו". ומפרש ב"תורה תמימה" כדי רשעתו
- משמעה רשעה אחת, שהיא מכה אחת, ושוב כתוב:
במספר, ואין מספר פחות משניים, מכאן, שלפניו - הכאה
אחת; ולאחוריו - שתיים.

6 י. המכה אינו עומד ולא יושב, אלא מטה. שנאמר:
7 והפילו השפט⁴⁶ והכהו לפניו - שיהו עיניו של
8 שופט בו, לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו⁴⁷.
9 מִבָּאֵן, שאין מפים שנים באחד⁴⁸.

(46) משנה מכות כב, ב, ואין לפרשו כפשוטו שיפילהו לארץ,
שכבר נתבאר בהלכה הקודמת, שצריך להלקותו שלישי
מלפניו, וזה לא ייתכן אלא כשהוא מוטה וכפוף על העמוד
(תורה תמימה). (47) ספרי פרשת תצא אות רפו. והטעם,
כדי שלא יוסיף להכותו וימות (רבינו הלל שם). (48) שאז
אין השופט יכול לרכו את כל ראיתו בכל אחד מהם. ובכתב
יד התימנים הנוסח: "והיכהו - מכאן שאין מלקים" וכו'.
ואמנם בספרי שם דורשו מ"יכנו" - אין מלקים שניים כאחד.

10 יא. הגדול שבדיינים קורא כל זמן שזה לוקה: אם
11 לא תשמר לעשות, והפלא יי את מכתך. ומתפנן
12 שיגמר הפסוקים עם המלקיות⁴⁹. ואם לא גמר -
13 חוזר לתחלת המקרא, וקורא וחוזר וקורא עד
14 שתגמר כל ההפאה. והשני שבדיינים מונה,
15 והשלישי אומר לחזן: הפה! כל זמן שמכה - על
16 פיו הוא מכה⁵⁰.

(49) מכות כג, א. ובכריתות יא, א שנינו: "בקורת תהיה"
(ויקרא יט, כ) - תהא בקריאה. והכוונה לקריאת הפסוקים
שלפנינו. (50) מכות שם.

17 יב. מת תחת ידו - פטור⁵¹. ואם הוסיף רצועה אחת
18 על האמד⁵² ומת - הרי החזן גולה⁵³. ואם לא מת -
19 הרי החזן עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: לא
20 יסיף⁵⁴. והוא הדין לכל מכה את חברו, שהוא פלא
21 תעשה. ומה אם זה, שנתנה תורה רשות להפנותו,

(51) שם כב, ב. והטעם מבואר שם ח, א, שנאמר (דברים יט,
ה): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים" וגו' - מה
חטיבת עצים רשות (=אם רצה בא וחוטב, ואם לא רצה אינו
בא), יצא... הרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין" המלקה
ארבעים למחוייב מלקות. (52) שאמדהו הדיינים, ראה
לקמן פרק י"ז, הלכה ב. (53) לערי מקלט כדין כל רוצח
נפש בשגגה, שהרי טעה חזן זה במניינו ושגג (מכות שם).
(54) ספרי, הובא במכות כג, א. (55) בכתב יד תימן: יתר על
רשעו. (56) סנהדרין פה, א, וראה שם נח, ב "המגביה ידו
על חברו אף על פי שלא היכהו נקרא רשע", והשווה הלכות
חובל ומזיק פרק ה, הלכה א"ב. (57) מכות ה, ב "ישראל
גולה ולוקה על ידי עבד", והעמידה שם, כגון שהיכהו
הכאה שאין בה שווה פרוטה. ומפרש רש"י: לוקה, משום
"לא יוסיף - פן יוסיף". (58) כגון, תשלומי דמי ריפוי או
צער. (59) כלל הוא, שמשלם ממון ואינו לוקה (כתובות
לב, ב) שנאמר (ויקרא כד, יט) "כאשר עשה כן יעשה לו...
כן ינתן בו" - דבר שיש בו נתינה, וזה ממון. (60) הלכות
חובל ומזיק פרק ד, הלכה ט; ובהלכות נערה פרק א, הלכה
י"א. וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח, הלכה א. והטעם
שאינן לוקה ומשלם, משום שנאמר: כדי רשעתו - משום
רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו, משום שתי
רשעיות (כתובות לז, א).

פֶּרֶק שֶׁבְעָה עָשָׂר

1 שאין מלקים את החוטא אלא לפי כוחו ובריאותו.
2 המחוייב מלקיות הרבה כיצד אומדים אותו. הנפטרים
3 ממלקות באמצע הלקאתם, מי אינו חוזר לשררתו אחרי
4 הלקאתו.

28 א. כיצד מלקין את המחייב מלקות? כפי כחו²¹.
29 שנאמר: כדי רשעתו במספר³. וזה שנאמר: ארבעים
30 - שאין מוסיפין על הארבעים, אפלו היה חזק
31 ובריא כשמשוין. אבל פוחתין לחלש; שאם יפה
32 לחלש מכה רבה⁴ - בודאי הוא מת⁵. לפיכך⁶ אמרו
33 חכמים⁷: שאפלו הבריא ביותר מפין אותו שלשים
34 ותשע; שאם יוסיף לו אחת, נמצא שלא הפהו אלא
35 ארבעים הראיות לו⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו
תשעה ושלשים.

מהלכה זו רואים עד כמה יש לרבנן "בעלות" על התורה
כביכול, ועד שיכולים לשנות ממה שכתוב, כי בתורה נאמר
"ארבעים יכנו", וחכמים תיקנו שלושים ותשע. על כך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבית-דין ונתכפר לו ואין לחייבו לפי אומד חדש (מכות שם).

- 11 ג. אַמְדוּהוּ הַיּוֹם שְׁיִלְקָה שְׁתֵּים עָשָׂרָה¹³, וְלֹא
12 הִלְקוּהוּ עַד לְמָחָר, וְהָרִי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לְקַבֵּל
13 שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה - אֵינּוּ לוֹקָה אֲלָא שְׁתֵּים עָשָׂרָה¹⁴.
14 אַמְדוּהוּ שְׁיִלְקָה לְמָחָר שְׁתֵּים עָשָׂרָה, וְלֹא לְקָה עַד
15 יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהָרִי הוּא חִזֵּק לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה -
16 לוֹקָה שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה; שְׁהָרִי בְּשַׁעַת הָאֵמֶד לֹא
17 אַמְדוּהוּ לְלָקוֹת אֲלָא לְאַחַר זְמַן¹⁵. וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא
18 בְּזָה¹⁶.

(13 היום. 14) אפילו כשעדיין לא לקה כלום, מכיון שהאומד הראשון היה לאותו יום, הרי זה כאילו לקה כבר, ואין לבטל את האומד הקודם (שם בבביתא). (15) והרי הוא כמי שאינו. ואם עדיין לא לקה, הולכים בו אחרי האומד השני בין להקל בין להחמיר. ולפי זה, מה שמצריך רבינו בהלכה הקודמת "משהתחיל ללקות ראוהו חלש" - הכוונה כשאמדהו ללקות למחר, אבל אמדהו שילקה היום, אפילו עדיין לא לקה, הרי זה כאילו "התחיל ללקות", ומכיון שהוא חלש, הרי זה פטור. והרי זה כאילו התחילו להלקותו מאתמול, ואמרו אינו יכול לקבל עוד (כסף-משנה). וכשאמדהו ללקות למחר ולא לקה, וביום השני הרי הוא חזק לקבל י"ח, ג"כ לוקה שמונה-עשרה, שהרי הוברר שהאומד הראשון היה בטעות, ורבינו משמיענו שאפילו לא התחזק אלא ביום השלישי, ויש להניח שהאומד הראשון לא היה מוטעה, הרי הוא כמי שאינו, והולכים רק אחרי האומד האחרון. (16) בכל המספרים שהם, הולכים אחרי האומד האחרון אפילו להחמיר, וכל-שכן להקל.

- 19 ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקִיּוֹת הַרְבֵּה¹⁷, בֵּין עַל עֲבֻרוֹת
20 הַרְבֵּה בֵּין עַל מַעֲשֵׂה אֶחָד שֶׁחִיָּבִין עָלָיו מִלְּקִיּוֹת
21 הַרְבֵּה: אִם אַמְדוּהוּ אֵמֶד אֶחָד¹⁸ - לוֹקָה וּפְטוּר;
22 וְאִם לֹא - לוֹקָה וּמִתְרַפָּא, וְחֻזְרֵי וְלוֹקָה¹⁹. פִּיּוּצָד ?
23 נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִלְּקִיּוֹת, וְאֵמֶדוּ שְׁיִכּוֹל הוּא לְקַבֵּל
24 אַרְבָּעִים וְחֻמֶּשׁ - בֵּין שְׁלֹשָׁה אַרְבָּעִים וְחֻמֶּשׁ
25 נְפֻטָר²⁰. אֲבָל אִם אַמְדוּהוּ לְמִלְּקוֹת אַחַת, וְהִכְהוּ
26 שְׁלֹשׁ אוֹ תִשְׁעֵ אוֹ שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ הָאֵמֶד²¹ - הָרִי זֶה
27 מִתְרַפָּא, וְחֻזְרֵין וְאוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמִלְּקוֹת שְׁנַיִם²², עַד
28 שְׁיִלְקָה לְכָל מִלְּקִיּוֹת שֶׁהוּא חִיָּב בָּהֶן.

(17) כגון שחרש בשור ובחמור, ובחרישתו מחפה חיטה ושעורה וחרצן בעפר, נמצא עובר משום "לא תחרוש בשור ובחמור", ומשום "לא תזרע כרמך כלאים". (18) לשני הלאים כאחד. (19) משנה, במכות כב, ב. (20) של"ט מלקיות הן לעבירה אחת, והשש הנוספות הן לעבירה השניה. ובגמרא שם, אמרו כן לגבי מספר מ"ב, ל"ט - לעבירה אחת, והשלש הנוספות - לשניה, אולם רבינו נאמן לשיטתו לעיל ה"א, שמן התורה עליו ללקות ארבעים, והחכמים פיתחו אחת משום "פן יוסיף". וכל זה יוצדק כשלא לקה אלא מלקות אחת, אבל כשנתחייב שתי וילקוהו מ"ב, אזי כל הארבעים ההכאות יתייחסו למלקות

אומרת הגמרא (מכות כב): כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר-תורה כתיב ארבעים יכנו, ואתו רבנן - בצרו (הפחיתו) חזא".

דוגמא נוספת לכך אנו מוצאים ב"ירושלמי" שאומר על הפסוק "לא-ל גומר עלי כו'" שעל-ידי פסק בית-דין בקידוש החודש ועיבור השנה, נשתנה הטבע והמציאות של העולם.

הכח לשנות אינו רק בעניינים של "סור מרע", שם יש כח לחכמים להפחית את ייסוריו של יהודי, אלא גם בענייני "עשה טוב" יש לרבותינו כח להוריד השפעה מלמעלה בריבוי טוב מופלג המבטל את כל המדידות, ואפילו את מדידות הברכה שבתורה.

(לקו"ש חלק ה' עמוד 128 הערה 31)

(2) כפי שהוא יכול לקבל - בהתאם לכריאותו. (3) "שלא ילקה בלא שיעור, אלא במנין ידוע כפי מה שיוכל לסבול" (לשון רבינו בפירושו למשנה, מכות כב, א). וזה בהסתמך על לשון הפסוק: "רשעתו במספר", ולא נאמר: "ארבעים במספר" (שם). (4) למעלה מכווח. (5) והתורה אמרה (שם, ג) "ונקלה אחיך לעניןך", אחר שלקה - ישאר אחיך חי לעניןך (סנהדרין י, ב). (6) הואיל ואסור להוסיף על הארבעים אפילו כשהוא בריא. (7) מכות כב, א. (8) ואמרו שם עמ' ב: כמה טפשיים הם האנשים שקמים מפני ספר-תורה, ואינם עומדים מפני אדם גדול. שבספר-תורה כתוב: "ארבעים יכנו", ובאו החכמים וחסירו אחת. ובמדרש תנחומא פ' קרח, אות יב, אמרו: "ארבעים יכנו... כנגד ארבעים קללות שנתקללו נחש וחווה ואדם ואדמה. ופחתו חכמים אחת, משום לא יוסיף".

- 1 ב. כְּשֶׁאוֹמְדִין אֶת הַחוּטָא כְּמָה הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל, אֵין
2 אוֹמְדִין אֲלָא בְּמִפּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהַשְׁתַּלְשׁ⁹. אַמְדוּהוּ
3 שְׁיִכּוֹל לְקַבֵּל עֲשָׂרִים - אֵין אוֹמְרִין: יִלְקָה עֲשָׂרִים
4 וְאַחַת כְּדִי שֶׁהָיָה יְכוֹלִין לְהַשְׁתַּלְשׁ, אֲלָא יִלְקָה
5 שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה¹⁰. אַמְדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים,
6 וּמִשְׁהִתְחִיל לְלָקוֹת רְאוּהוּ חֲלֵשׁ, וְאֵמֶדוּ: אֵינּוּ יָכוֹל
7 לְקַבֵּל יוֹתֵר עַל אֵלוֹ הַתִּשְׁעֵ אוֹ הַשְּׁתֵּים עָשָׂרָה שְׁלֹשָׁה
8 - הָרִי זֶה פְטוּר¹¹. אַמְדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁתֵּים עָשָׂרָה,
9 וְאַחַר שְׁלֹשָׁה רְאוּהוּ חִזֵּק וְיָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר - הָרִי זֶה
10 פְטוּר, וְאֵינּוּ לוֹקָה יוֹתֵר עַל הָאֵמֶד¹².

(9) לשלשה חלקים, שליש מלפניו, ושני שלישים מאחוריו, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ט (מכות כב, א), וראה ברש"י לסנהדרין י, א. (10) סנהדרין שם, כי אין להלקותו יותר מכפי כוחו, שמה ימות בה. נמצא חסך המחוייב שתי מלקיות. (11) ואין אומרים ילקה לאחר זמן כשיתחזק, אלא מכיון שנתבזה בבית-דין ולקה קצת - די בזה (מכות כב, ב וברש"י). אבל אם עדיין לא לקה כלום, ימתין עד שיבריא וילקה כל הארבעים כפי שאמדהו מתחילה (כסף-משנה). וראה בסמוך ה"ג. (12) מכיון שלקה, כבר נתבזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ז. פֶּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה - חוֹזֵר לְכִשְׁרוֹתָו. שְׁנֵאֲמַר: 14
 וְנִקְלָה אַחֲרָיִךְ³⁸ לְעֵינֶיךָ - פִּינֵן שְׁלָקָה הָרִי הוּא אַחֲרֶיךָ. 15
 אִף פֶּל מִזְחֵיבֵי כְּרַת שְׁלָקוֹ - נִפְטְרוּ מִיַּדִּי בְּרִיתְתָן³⁹. 16

(38) 'ספרי' כִּי־תֵצֵא אוֹת רְפוּ: "כֹּל הַיּוֹם קוֹרֵא אוֹתוֹ הַכְּתוּב רִשֵׁעַ, שְׁנֵאֲמַר: וְהִיא אִם בֶּן הַכּוֹת הַרְשָׁע, אֲבָל כְּשֵׁלָקָה, הַכְּתוּב קוֹרֵא אַחֲרֶיךָ, שְׁנֵאֲמַר: וְנִקְלָה אַחֲרֶיךָ". וְהַשּׁוּוֹה הַל' עֲדוֹת פִּי"ב, ה"ד: "כֹּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקוֹת - בֵּין שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, בֵּין שֶׁלָּקָה בְּבִית־דִּין חוּזֵר לְכִשְׁרוֹתוֹ" וְרָאָה בְּבִיאורָנוּ שֶׁם. וְנִרְאָה שֶׁגַּם אִם לָקָה יֵשׁ לוֹ לְחֹזֵר בְּתְּשׁוּבָה, שֶׁמִּלְּקוֹת בְּלֹא תְּשׁוּבָה אֵינָה מְכַשְׁרֵתוֹ עֲדִיין, שֶׁכֵּן הֵם דְּבָרֵי רַבֵּינוּ בַּהֲל' טוֹעַן וְנוֹטֵעַן פִּי"ב, ה"י: "אִם הָיוּ עֲלָיו עֲדִים שֶׁלָּקָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - יַחְזוֹר לְכִשְׁרוֹתוֹ בֵּין לְעֲדוֹת בֵּין לְשִׁבְעוֹהַ", וְרָאָה רַב"ז בַּהֲל' עֲדוֹת שֶׁם. (39) מִשְׁנָה, בְּמִכּוֹת כֶּג, א. וְכַפִּירוֹשׁ רַבֵּינוּ שֶׁם: "הַמִּלְּקוֹת עִם הַתְּשׁוּבָה יִכְפְּרוּ הַכְּרַת". וְרָאָה לְקַמֵּן פִּי"ח, ה"א וּבְבִיאורָנוּ שֶׁם.

- ח. כִּהֵן גְּדוֹל שֶׁחָטָא - לוֹקָה בְּשִׁלְשָׁה⁴⁰, כִּשְׁאָר פֶּל 17
 הָעָם⁴¹, וְחוֹזֵר לְגְדֻלְתוֹ⁴². 18

(40) דִּינֵינִים, בְּנִיגוּד לְדִינֵי נִפְשוֹת שֶׁאֵין דִּנִּים אוֹתוֹ אֲלֹא בְּבִית־דִּין הַגְּדוֹל, כְּלַעִיל פ"ה, ה"א. (41) כְּמִבּוֹאֵר שֶׁם, ה"ד. וְכֵן אִמְרוּ (סְנֵהֲדֵרִין יח, ב) "אִם עֵבֶר עַל 'עֲשֵׂה' וְעַל 'לֹא תַעֲשֵׂה' הָרִי הוּא כַּהֲדִיּוֹט לְכֹל דְּבָרָיו" - וּמִפְרָשׁ רִש"י: לִדְיוֹן בְּשִׁלְשָׁה. וּבִירוּשְׁלַמִּי סְנֵהֲדֵרִין פִּי"ב, ה"א אִמְרוּ: מִלְּקִים אוֹתוֹ בְּשִׁלְשָׁה, אִם תֵּאֲמַר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, נִמְצָאת עֲלֵייתוֹ יְרִידָתוֹ. שֶׁמִּתְּבַזֶּה הוּא בְּפָנֵי רַבִּים, וְאֵין זֶה עֲלֵיהִי לוֹ אֲלֹא יְרִידָה. (42) יְרוּשְׁלַמִּי שֶׁם. שְׁנֵאֲמַר (וִיקְרָא כֹּא, יב) "כִּי נָזַר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֲלֵקָיו... אֲנִי ה' - מִה אֲנִי בְּקֹדֶשְׁתּוֹ, אִף אַהֲרֹן בְּקֹדֶשְׁתּוֹ".

- ט. אֲבָל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה⁴³ שֶׁחָטָא - מְלָקִין אוֹתוֹ⁴⁴, 19
 וְאֵינּוּ חוֹזֵר לְשִׁרְרוֹתוֹ⁴⁵. גַּם אֵינּוּ חוֹזֵר לְהִיּוֹת כְּאַחַד 20
 מִשְׁאָר הַסְּנֵהֲדֵרִין, שֶׁמְעַלִּין בְּקֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין⁴⁶. 21

(43) זֶהוּ נָשִׂיא סְנֵהֲדֵרִין, כְּמִבּוֹאֵר לַעִיל פ"א, ה"ג. (44) בְּבִית־דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה (שֶׁם). (45) לְהִיּוֹת רֹאשׁ סְנֵהֲדֵרִין (יְרוּשְׁלַמִּי שֶׁם) שֶׁאִם יַחְזִירוּהוּ יִהְיֶה אוֹתָם, שֶׁיִּתְנַסֵּם בָּהֶם. וּבִירוּשְׁלַמִּי הוֹרִיּוֹת פ"ג, ה"א הַנוֹסֵחַ: מוֹטֵב שֶׁלֹּא יַחְזִירוּהוּ, שֶׁהוֹרִיגִים אוֹתוֹ. וּמִפְרָשׁ הַכֹּסֵף־מִשְׁנָה, כֵּאֵילוֹ הוֹרִיגִים אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שִׁזְלוּלוֹ בְּכַבּוּדוֹ, וְנוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא יַחְזִירוּהוּ. וְרָאָה בַּהֲל' רֹצֵחַ פ"ז, ה"ד. (46) מִשְׁנָה, בְּמִנְחוֹת צ"ט, ב. וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָ אִמְרוּ (יּוֹמֵא יב, ב) "אִירַע בּוֹ (בְּכַהֵן גְּדוֹל) פְּסוּל, וּמֵינּוּ אַחֵר תַּחְתִּיו, רֹאשׁוֹן חוּזֵר לְעַבְדוֹתָו, שְׁנֵי אֵינּוּ רֹאֵי לֹא לְכַהֵן גְּדוֹל (=מִשׁוּם אֵיבָה), וְלֹא לְכַהֵן הַדְּיוּט מִשׁוּם מְעַלִּין בְּקֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין", וְהַשּׁוּוֹה הַל' כְּלִי הַמִּקְדָּשׁ פ"ד הַכ"א־כ"ב, וְרָאָה בְּמוֹסַפְּנוּ "תְּשׁוּבוֹת הַרְמַב"ם".

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה עָשָׂר

- 1) הַגְּדֻרָת לְסוּגֵי לְאוּוִין שֶׁאֵין לוֹקִים עֲלֵיהֶם. עוֹנֵשׁ מִיּוֹחַד לְמִי שֶׁעֵבֶר שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים עַל אִיסוּר לְאוֹ, שֵׁשׁ בּוֹ כְּרַת. גְּזִירַת הַכְּתוּב לֹא לְעוֹשׂוֹ עוֹנֵשׁ גּוֹפֵי עַל־פִּי הוֹדָאת הָעֶבְרִיין.

- א. אֵלּוֹ הֵן הַלּוֹקִין: כֶּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֵׂה²²

הַרְשׁוּנָה, וְלֹא נִשְׁאָרוּ אֲלֹא שְׁתֵּימָּה, וְאֵין זֶה אוֹמֵד כֹּלל, שֶׁהָרִי אֵינּוּ רֹאֵי הַשְּׁתַלְשֵׁל, וְעַל כְּרַחוּ יִלְקָה וְיִתְרַפֵּא, וְיַחְזוֹר וְיִלְקָה שְׁנִית. שְׁכַלל הוּא, כֹּל שֶׁאֵינּוּ יוֹכֵל לְלַקּוֹת שְׁלֹשׁ הַכּוֹת, אֵינּוּ בָר מִלְּקוֹת עֲכָשָׁיו עַל הָעֲבִירָה הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אִם אִמְדוּהוּ לְקַבֵּל מ"ג אֵינּוּ לוֹקָה שְׁתֵּימָּה, שֶׁהָרִי מִסְפָּר זֶה אֵינּוּ רֹאֵי הַשְּׁתַלְשֵׁל, וְאֵין זֶה אוֹמֵד, וּלְפִיכֵן לֹא יִתְכַן דִּין זֶה אֲלֹא כְּשֶׁאִמְדוּהוּ לְמ"ה, ל"ט - לְרֹאשׁוֹנָה, וְשֵׁשׁ - לְשְׁנִיָּה, וְהַכֹּל נִיתֵן לְהַשְׁתַּלְשֵׁל (אוֹר שְׁמַח). (21) כְּפִי הָאוֹמֵד. (22) כֹּל שֶׁלֹּא לָקָה יוֹתֵר מִל"ט בְּבַת אַחַת, נִחְשָׁב הַכֹּל לְמִלְּקוֹת אַחַת.

- ה. מִי שֶׁאִמְדוּהוּ, וְכִשְׁהַתְּחִיל לְלַקּוֹת נִתְקַלְקַל²³ מִפְּנֵי 1
 הַהֶפְּכָה, בֵּין בְּרִעִי²⁴ בֵּין בְּמִימֵי רְגָלִים - אֵין מִפִּין 2
 אוֹתוֹ יוֹתֵר. שְׁנֵאֲמַר: וְנִקְלָה אַחֲרֶיךָ לְעֵינֶיךָ - פִּינֵן 3
 שְׁנִקְלָה²⁵ פְּטוּר²⁶. אֲבָל אִם נִתְקַלְקַל מִן הַפְּחַד מִקְדָּם 4
 הַהֶפְּכָה, אֲפִלּוֹ נִתְקַלְקַל מִשְׁנֵצֵא מִבֵּית דִּין לְלַקּוֹת²⁷, 5
 וְאֲפִלּוֹ מִבְּעֵרֵב²⁸ - הָרִי זֶה לוֹקָה כֶּל הָאֹמֵד 6
 שֶׁאִמְדוּהוּ. אִמְדוּהוּ²⁹ לְשִׁתִּי מִלְּקִיּוֹת³⁰, וְלָקָה³¹ 7
 וְנִתְקַלְקַל, בֵּין בְּרֹאשׁוֹנָה בֵּין בְּשְׁנִיָּה - פְּטוּר³². 8
 נִפְסְקָה הָרִצְעוּעָה³³ בְּשְׁנִיָּה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ³⁴; נִפְסְקָה 9
 בְּרֹאשׁוֹנָה - נִפְטֵר מִמִּלְּקוֹת רֹאשׁוֹנָה, וְלוֹקָה הָאֹמֵד 10
 הַשְּׁנֵי³⁵. 11

(23) לְשׁוֹן זְלוּל, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב "וְנִקְלָה אַחֲרֶיךָ". (24) שֶׁהוּצִיא רִיעִי. (25) שְׁנִתְּבוּהוּ. (26) מִשְׁנָה, בְּמִכּוֹת כֶּב, ב. (27) אֵין אוֹמְרִים הָרִי זֶה כֵּאֵילוֹ נִתְקַלְקַל בְּשַׁעַת הַהֶלְקָאָה וְיִפְטֵר, שֶׁהַתּוֹרָה אִמְרָה: "וְהַכּוֹהֵן... וְנִקְלָה", וְלֹא שֶׁנִּקְלָה לְפָנֵי הַכּוֹהֵן (שֶׁם כֶּג, א). (28) אוֹר לְיוֹם הַלְּקָאתוֹ, אֵין אוֹמְרִים אֲדָם חָלַשׁ הוּא זֶה וּבּוֹדָאֵי לֹא יוֹכֵל לְסַבּוֹל אֵת הָאוֹמֵד שְׁבִית־דִּין אִמְדוּהוּ. (29) כִּי פַחַד לְחוּר, וְחוֹלְשַׁת הַגּוֹף לְחוּר. יֵשׁ אֲדָם חָזֵק וּבְרִיא וּמַחְמַת הַפְּחַד מִתְקַלְקַל, וְיֵשׁ שֶׁהוּא חָלַשׁ בְּגוֹפוֹ וְאֵינּוּ מִפְּחַד וְלֹא יִתְקַלְקַל (רַדְב"ז). וְלִדְעַת הַלְּחַס־מִשְׁנָה, נִתְכוּוֹן רַבֵּינוּ לומר "אֲפִילוֹ מִבְּעֵרֵב" שֶׁהוּא לֵילָה, וְאֵין רֹאֵי לְלַקּוֹתוֹ אֲלֹא לְמַחַר, וּבְכֹל זֹאת נִכְנַס בּוֹ פַחַד גְּדוֹל וְנִתְקַלְקַל, אֵין אוֹמְרִים בּוֹדָאֵי יִתְקַלְקַל בְּשַׁעַת הַכּוֹהֵן יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְנִפְטְרוּ. וְזֶהוּ מִה שֶׁאִמְרוּ בְּגִמְרָא שֶׁם: "וְלֹא עוֹד אֲלֹא אֲפִילוֹ קָלָה (=נִתְּבוּהוּ) בְּתַחִילָה". הַכוּוּנָה לְיוֹם אֶחָד לְפָנֵי הַכּוֹהֵן. (30) עַל שְׁתֵּי עֲבִירוֹת. (31) בְּאוֹמֵד אֶחָד, כְּלַעִיל ה"ד. (32) אֲפִילוֹ כְּשֶׁנִּתְקַלְקַל בְּרֹאשׁוֹנָה פְּטוּר אִף מִהַשְּׁנִיָּה, כִּיּוֹן שֶׁהֵן בְּאוֹמֵד אֶחָד, הָרִי נִתְקִיּים בּוֹ: "וְנִקְלָה אַחֲרֶיךָ לְעֵינֶיךָ" (מִכּוֹת כֶּג, א). (33) שֶׁל עֹגֵל, שֶׁמִּלְּקִים בָּהּ. כְּלַעִיל פ"ט"ז, ה"ח. (34) שֶׁכֵּבֶר "נִקְלָה לְעֵינֶיךָ" וְנִפְטֵר. (35) (מִכּוֹת שֶׁם) שֶׁעֲדִיין לֹא תַתְּחִיל בּוֹ, וְאֵין הַפְּסֻקָה הַרְצוּעָה פּוֹטֵרַת אֲלֹא אַחֲרֵי הַתְּחִלָּה.

- ו. כְּפִתּוּהוּ עַל הָעֵמוּד לְלַקּוֹת, וְכְרַת אֵת הַמִּיתְרִים³⁶ 12
 וְכִרְחָ - פְּטוּר³⁷, וְאֵין מְחַזְרִין אוֹתוֹ. 13

(36) הַחֲבִלִים. (37) שְׁנִתְּבוּהוּ בְּכִרְיַחַת, וְאֵינוּ קוֹרְאִים בּוֹ: "וְנִקְלָה אַחֲרֶיךָ לְעֵינֶיךָ" (שֶׁם), וְכֵן בְּשִׁבְעוֹת כֹּח, א. וְכַתּוּב ב"הַגְּהוֹת מִיּוֹמִינוּת": "מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שֶׁיִּשֵׁב לְאַרְץ לְלַקּוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא בֵּא הַמְּמוֹנָה לְהַלְקוֹתוֹ וּפְטֵרוֹ רַבֵּינוּ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הוֹרְגָלוּ בְּכַפִּיתָה", כְּלוֹמֵר: הָרִי זֶה כְּכַפְתּוּהוּ וּבְרַח, שֶׁהָרִי נִתְּבוּהוּ, וְהַמְּמוֹנָה לֹא בֵּא, וְמִה יֵשׁ לוֹ לְעֲשׂוֹת עוֹד.

16 עָלְיוּ, אָלָא אִם לֹא קִיָּם עֲשֵׂה שְׁפָהָן.²¹ וְעַל לָאוּ
17 שְׁבַכְלָלוֹת²² - אֵין לֹקִין עָלְיוּ. וְשָׂאָר כָּל הַלְּאוֹין
18 שְׁפַתְרָה²³ - לֹקִין עָלֵיהֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו"

"אבל אין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב ניתקו לעשה".
כאן הפריד דין גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה,
וכתב שהם לאוין הניתנים לתשלומין. ודייק בזה הגאון
הרוגוצ'ובי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים העשה'
התבטל ה'לאו', אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל
זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה
אלא לאו הניתן לתשלומין, כי התשלומין אינם מבטלים
את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על
איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו בהלכות גניבה (פ"א
ה"א) "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(ע"פ לקו"ש חלק ר"ז ע' 209 הנו' 37)

12) שבועת שוא או שקר, שנאמר (שמות כ, ז) "כי לא ינקה
ה' את אשר ישא את שמו לשוא" - בית-דין של מעלה אין
מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים
אותו (שבועות כא, א). (13) ובכתי" התימנים: וממר.
שמחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, והכתוב אומר (ויקרא
כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ולוקה עליה משום
שבדיבורו עשה מעשה, שעושה מחולין קדשים (תמורה ג,
ב). (14) בשמו של הקב"ה. שנאמר (דברים כח, נח), אם
לא תשמור לעשות... ליראה את השם... והפלא ה' את
מכותך - הפלאה - זוהי מלקות, ככתוב: והפילו השופט.
ואזהרה למקלל: לא תקלל חרש (תמורה שם) וראה לקמן
פכ"ז, ה"א, ג. וראוי להעיר, שגם עד זומם וכן מוציא
שם-רע לוקה, ראה לקמן פ"ט, ה"ד אות קל, וקס"א, אלא
מוציא שם-רע נקרא: יש בו מעשה, שאינו חייב עד שיבעל;
ועד זומם - התורה קוראתו מעשה, ככתוב "ועשיתם לו
כאשר זמם לעשות לאחיו" (בבא-קמא ה, א. וראה
בשבועות כא, א ב'תוספות' ד"ה: חוץ מנשבע).
15) שחייבים עליו חנק. (16) שחייבים עליו סקילה.
17) מכות יג, ב, כשהתרו בו למלקות בלא מיתה, לפי שלא
ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי
הוצרך להזהירו, שאם לא כן - לא היה יכול לחייבו מיתה
(רש"י שם). (18) שם טז, א, שנפטר בתשלומין. וכבר
נתבאר לעיל פט"ז, הי"ב "שאין אדם משלם ולוקה". וכן
אמרו (משנה, במכות ד, א) "כל המשלם - אינו לוקה".
19) שכתוב אחריו: "שלח תשלח את האם" - לומר, זוהי
תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (רש"י שם, ד, ב). וראה
במשנה, שם יז, א. (20) וכתוב אחריו: "לעני ולגר תעזוב
אותם" - לומר לך: לא תכלה, ואם כילית - תעזוב אותם
לעניים (שם טז, ב וברש"י). (21) כגון שנשחטה האם
שלקח, או אכל העיסה שלא הפריש ממנה פאה, וראה לעיל
פט"ז, ה"ד. (22) מבואר בסמוך ה"ג. (23) שהם לאוין
מפורשים, לא שיבואו מכלל 'עשה', כגון איסור בעולה

1 שְׁחִיבִין עָלְיוּ פֶּרֶת² וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין³, כְּגֹן
2 אוֹכַל חֶלֶב וְדָם וְחֶמֶץ פֶּפֶסָה⁴. וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא
3 תַעֲשֶׂה שְׁחִיבִין עָלְיוּ מִיתַת בֵּיּדֵי שְׁמַיִם⁵, כְּגֹן אוֹכַל
4 טֶבֶל⁶ וְכֵהן טָמֵא שְׂאֵכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה⁷. וְכֵן כָּל
5 הָעוֹבֵר עַל לָאוּ שֵׁישׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כְּגֹן אוֹכַל בֶּשֶׂר
6 בְּחֶלֶב אוֹ לֹבֵשׁ שַׁעֲטָנִז⁸. אֲבָל לָאוּ שְׂאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה,
7 כְּגֹן הוֹלֵךְ רֵכִיל⁹ וְנוֹטֵר וְנוֹשֵׂא שְׁמַע שְׂוֹא¹⁰ -
8 אֵינוֹ לֹקֵה¹¹.

(2) שימות קודם זמנו, ונפשו נכרתת מחיי העולם הבא,
כמבואר בהל' תשובה פ"ח, ה"א. (3) מארבע מיתות
שנמסרו לבית-דין, המנויות לעיל פ"ד, ה"א. (4) משנה
במכות יג, א. ומדובר שהתרו בהם משום מלקות. ואין זה
מחוייב "משום שתי רשעיות" - לפי שיכול לפטור עצמו
מעונש כרת, שאם יעשה תשובה בית-דין של מעלה מוחל
לו, וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ז: "כל מחוייבי כרת שלקו
- נפטרו מידי כריתתם", אבל מחוייבי מיתת בית-דין אינם
לוקים, שאי-אפשר לחייבם בשתי פורעניות. שאפילו ילקו,
סופם להיהרג, ואפילו יעשו תשובה אין בית-דין של מטה
מוחל להם, והתורה אמרה (דברים כה, ב) "כדי רשעתו" -
משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום שתי רשעיות
(שם עמ' ב). וראה לקמן פ"ט, ה"א, מנין כל לא-תעשה
שיש בהן כרת. (5) שימות קודם זמנו, אבל אין נפשו
נכרתת מחיי עולם-הבא (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין
פ"ט, מ"ו). (6) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה
תרומות ומעשרות (מכות יג, א). (7) סנהדרין פג, א. וראה
לקמן פ"ט, ה"ב אות ז ובביאורנו שם. ובתוספתא מכות
פ"ד, מ"ח שנינו: "חייבי מיתה בידי שמים מלקים אותם".
ומהטעם הנזכר לעיל אות ג, שהרי עונש מיתה בידי שמים
קל מעונש כרת. ובוודאי אם עשה תשובה - בית-דין של
מעלה מוחל לו (קריית ספר). (8) בגד מצמר ופשתים, ראה
דברים כב, יא. ולוקה, כמפורש במשנה, מכות כא ב "אף
הלובש כלאים". (9) שטוען דברים, והולך מזה לזה (הל'
דעות פ"ז, ה"ב). (10) דיין השומע אחד מבעלי-הדין שלא
בפני בעל-דינו חבירו (ראה לקמן פכ"א, ה"ז). (11) מכות
טז, א, והטעם מבואר שם יג, ב שעונש מלקות נסמך אל
לא-תעשה של "חוסם שור בדישו" (ראה דברים כה, ד) -
לומר לך: כל לאו שאין בו מעשה ואינו דומה ל"חוסם
שור" - אינו לוקה. וראוי להעיר, שעל הלאו של "לא תשא
שמע שוא" ממילא אינו לוקה, שהרי הוא כולל ענינים
הרבה (ראה לקמן פכ"א, ה"ז), ואין לוקים על "לאו
שבכללות", כמבואר בסמוך ה"ג, ולא נקטו רבינו כאן אלא
לדוגמא בלבד (לחם-משנה).

9 ב. כָּל לָאוּ שְׂאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה - אֵין לֹקִין עָלְיוּ, חוּץ
10 מִנְשֵׁבֶע¹² וּמִמֶּר¹³ וּמִקְלָל אֶת חֶבְרוֹ בְּשֵׁם¹⁴. וְכָל לָאוּ
11 שְׁנַתֵּן לְאַזְהַרַת מִיתַת בֵּית דִּין, כְּגֹן לֹא תִנְאַף¹⁵, לֹא
12 תַעֲשֶׂה מְלֶאכָה בְּשַׁבָּת¹⁶ - אֵין לֹקִין עָלְיוּ¹⁷. וְכָל לָאוּ
13 שְׁנַתֵּן לְתַשְׁלוּמִין, כְּגֹן לֹא תְגַזֵּל וְלֹא תִגְנֹב - אֵין
14 לֹקִין עָלְיוּ¹⁸. וְכָל לָאוּ שְׁנַתֵּן לַעֲשֶׂה, כְּגֹן לֹא תִקַּח
15 הָאֵם עַל הַבְּנִים¹⁹, לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ²⁰ - אֵין לֹקִין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד אלול - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קטו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעונן ומנחש ומכשף אע"פ וכו'. (35) "וכאן מעונן ומנחש לחלק - והזכירם באמצע - כך כל מה שלפניהם ואחריהם הם כמו מעונן ומנחש" (לשון רבינו ב'ספר המצוות' שם). ומקור הדברים בירושלמי סנהדרין פ"ז, ה"ה. (36) כגון: אשה זונה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה מאישה לא יקחו (ויקרא כא, ז) "וכבר נתבאר (בקיודשין עז, ב) שהוא חייב על כל אחת ואחת, אפילו באשה אחת" (ספר המצוות' שם), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ז ה"י, וב'ספר המצוות' ל"ת קסא.

לכהן גדול, שמכלל שנאמר (ויקרא כא, יג) "והוא אשה בבתוליה יקח" אתה למד, שאינה בתולה - לא יקח, ולא הבא מכלל 'עשה', הרי הוא כ'עשה' (ראה הל' אישות פ"א, ה"ח), ואין לוקים עליו, כמבואר ביבמות עג, ב. נמצאו ששה מיני לאוים שאין לוקים עליהם: אין בו מעשה; ניתן לאזהרה מיתת בית-דין; ניתן לתשלומין; ניתן ל'עשה'; לאו שבכללות; לאו הבא מכלל 'עשה' (פירוש המשנה לרבינו, מכות פ"ג, מ"א).

ד. מי שְׁלָקָה בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר פְּרֵת³⁷, וְלָקָה פְּעַם 17
שְׁנֵינָה עַל אוֹתוֹ פְּרֵת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֶלֶב וְלָקָה 18
עָלָיו, וְאָכַל חֶלֶב פְּעַם שְׁנֵינָה וְלָקָה עָלָיו, אִם אָכַל 19
פְּעַם שְׁלִישִׁית - אִין מְלָקִין אוֹתוֹ³⁸. אֵלֶּא מְכַנְּסִין 20
אוֹתוֹ לְכִפָּה³⁹, וְהוּא מְקוּם צַר כְּפִי קוֹמְתוֹ וְאֵינּוּ יָכוֹל 21
לְשַׁכַּב בּוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לְחֵם צַר וַיִּמֵּס לַחֵץ, עַד שֶׁיִּצְרּוּ 22
מַעְיּוֹ וַיִּכְלֶה⁴⁰. וְאַחַר כֵּן מְאָכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוּרִים⁴¹, 23
עַד שֶׁיִּכְרְסוּ נִבְקָעֶת⁴². 24

ג. אִי זֶהוּ לֹא שֶׁבְכָלְלוֹת? זֶה לֹא אֶחָד שֶׁכּוֹלֵל 1
עֲנִינִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם²⁴. וְכֵן אִם 2
נֹאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר פְּלוּנִי וּפְלוּנִי, הוֹאִיל וְלֹא 3
יִהְיֶה²⁵ לוֹ לֹא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן - אִין לֹקִין עַל 4
כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֵלֶּא אִם כֵּן חֵלֵק אוֹתָהּ בְּלֹא אִין 5
אַחֲרִים, אוֹ נֹאמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה²⁶ שֶׁנִּחְלַקְתָּ²⁷. כִּיצַד? 6
כְּגוֹן זֶה שֶׁנֹּאמַר: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשְׁל מִבְּשָׁל 7
- אֵינּוּ לֹקָה עַל הַנָּא וְהַמְבִּשָׁל²⁸ שְׁתִּים²⁹ אֵלֶּא 8
אֶחָת³⁰. וּבְחֻדֶּשׁ³¹ הוּא אוֹמֵר: וְלָחֵם וְקָלִי וְכִרְמֶל לֹא 9
תֹאכְלוּ, וְחֵיב עַל שְׁלִשְׁתָּן שְׁלֹשׁ מְלָקוֹת. מִפִּי 10
הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ³² שְׁנֵה לְחֵלֵק³³. הֲרִי נֹאמַר: לֹא 11
יִפְצֵא כֵּן מְעַבְרֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ, קֶסֶם קְסָמִים. וְאִף 12
עַל פִּי³⁴ שֶׁכָּלֵל כָּל הָעֲנִינִים בְּלֹא אֶחָד, הֲרִי חֵלֵק 13
אוֹתָם בְּלֹא אִין אַחֲרִים, וְאֹמֵר: לֹא תִנְחָשׁוּ וְלֹא 14
תַעֲוֹגְנוּ. מְלֻמָּד, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלֹא בִפְגִי עֲצָמוֹ³⁵. 15
וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזַה³⁶. 16

37) שהתרו בו משום מלקות, כמבואר לעיל ה"א.
38) כיון שהפקיר עצמו כל כך, מקרבים מיתתו ואין ממתינים לו עד שיכרתהו בידי שמים, כי סוף-סוף בן מות הוא (סנהדרין פא, ב). (39) חדר שגגו עגול ומקומר "ונתת אותו אל המהפכת" (ירמיה כא, כו) מתרגם יונתן: ותתן יתיה לכיפתא. (40) טעות דפוס, וצ"ל: ויחלה, וכן הוא בדפוסים קדומים ובכת"י. (41) שנופחות בתוך מעיו. (42) מתוך שנתכווצו מעיו, הן נבקעים (שם). ודוקא כשעבר על אותו איסור כרת עצמו שלש פעמים, אבל עבר על שתיים ושלש כריתות נפרדות, טעם איסורים רצה לטעום, ועדיין לא הפקיר כל-כך (שם).

24) שהוא כולל: לא לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה; לא לאכול בשר הקרבן ועדיין הדם במזוק; ואין מברים הקרובים על הרוגי בית-דין (ראה לעיל פי"ג, ה"ד); ובית-דין שהרג את הנפש אסור לאכול כל היום (שם), ואזהרה לבן סורר ומורה (הכל בסנהדרין סג, א). שכל אלה אינם דומים ללאו של "חוסם שור בדישו", שהוא לאו מיוחד לעצמו, וכבר נתבאר לעיל אות " שעונש מלקות נסמך ללאו של חסימה, ללמוד ממנו עונש מלקות ללאוין הדומים בדיוק כמותו (פסחים מא, ב). (25) הכתוב. (26) שקיבלנו ממשוה. (27) שיש להם דין של לאוין שנחלקו כל אחד לעצמו. (28) שאכלם כאחד. (29) הואיל ולא נאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ולא בשל מבושל". (30) והוא-הדין כשיאכל ממנו "נא" בלבד ילקה (פסחים מא, ב). וגירסת רבינו שם: "רבא אמר, אין לוקין על לאו שבכללות" (=ולא כגירסתנו: אביי אמר וכו'). כי כן העתיק הגירסא ב'ספר המצוות' כלל ט. והשווה הל' קרבן פסח פ"ח, ה"ד. וכאן הוא חייב מלקות אחת על-כל-פנים, בניגוד ללאו של: "לא תאכלו על הדם" שאין לוקין כלום על כל ענין שבו. כי כאן פירט הכתוב בעצמו את הענינים: נא ומבושל, וכאילו אמר על כל אחד מהם ילקה, ואילו ב"לא תאכלו על הדם" לא פירט הכתוב שום ענין מהם, ולפיכך אין לוקין על שום ענין הנכלל בלאו כולל זה. (31) באיסור אכילת התבואה החדשה לפני שהקריבו את העומר. (32) כריתות ה, א. (33) השווה הל' מאכלות אסורות פ"י, ה"ג. (34) חסר כאן, ובכת"י תימן הנוסח: ...קוסם קסמים

ה. מִי שֶׁעֲבַר עַל אִסּוּר פְּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, 25
וְהִתְרוּ בּוֹ⁴³, וְהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שְׁתַּק וְלֹא קָבַל עָלָיו 26
הַתְּרָאָה⁴⁴ - אִין הוֹרְגִין אוֹתוֹ⁴⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁶, וְאִין 27
מְלָקִין אוֹתוֹ⁴⁷. חֲזוֹר וְעֲשֶׂה כֵּן, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהִרְפִּין 28
בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שְׁתַּק - אִין מְמִיתִין אוֹתוֹ וְאִין מְלָקִין 29
אוֹתוֹ. חֲזוֹר פְּעַם שְׁלִישִׁית וְעֲבַר, וְהִתְרוּ בּוֹ, אִף עַל 30
פִּי שֶׁהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שְׁתַּק⁴⁸ - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה 31
עַד שְׁיָמוּת⁴⁹. וְכָל אֵלּוֹ שֶׁלֹּא קָבְלוּ עָלֵיהֶן הַהִתְרָאָה 32
- מִפִּין אוֹתָן מִפַּת מְרִדוֹת⁵⁰, הוֹאִיל וְחֻטְאוֹ מִכָּל 33
מְקוּם⁵¹. אֲפִלּוֹ עַל אִסּוּר שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים - מִפִּין 34
אוֹתוֹ מִפַּת מְרִדוֹת⁵². 35

43) למיתה, או למלקות - באיסור כרת. (44) נענע בראשו כמסכים. (45) שלא אמר: על-מנת-כן אני עושה. (46) לעיל פי"ב, ה"ב. (47) כמבואר לעיל פט"ז, ה"ד. (48) אין זו התראה להמיתו מיתת בית-דין באופן ישיר. (49) שהרי הוחזק רשע בשלוש עבירות של התראת מלקות (שם). וחכמינו שם מצאו רמז לכך "תמותת רשע רעה" (תהלים לד, כב), ומפרש רש"י: מי שהוחזק רשע - תמיתנו רעתו, הרי שמוחזק רשע - בר מיתה הוא. ועצם הדין של "כניסה לכיפה" הלכה למשה מסיני הוא, שמפורש ברש"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה... כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לה' הארץ ומולואה". אבל אין חייבים בברכת הנהנין אלא על דבר שגופו נהנה ממנו, ולא תיקנו ברכה על קבלת ממון כי בנוגע לנפשו וגופו של האדם שהם "קנין הקב"ה" באופן שאין לאדם בעלות עליהם, גם ההנאות שלהם כמותם, ולכן הן "קדשי שמים" שאסור להנות מהם בלא ברכה.

מה שאין-כן נכסי האדם וממונו, מלכתחילה אינם בגדר נכסי שמים, כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן אין צריך ברכה להתיר הנאת ממון.

אמנם מצד הקב"ה, אין הבדל בין נפשו וגופו של אדם ובין ממונו, כי כל העולם ומולואו הוא של הקב"ה בשווה אלא שההבדל הוא מצד האדם. בנפשו וגופו ניכרת בעלותו של הקב"ה, ובכל יום מחדש הוא אומר: "נשמה שנתת בי" ומחוייב בתורה ומצוות ונגרשת קדושתה של הנשמה. אבל בממונו לא ניכרת בעלותו של הקב"ה, ולכן בדיני התורה יש לאדם רשות ובעלות על ממונו ונכסיו.

(ע"פ זק"ש חלק ל"ד עמוד 106)

53 ואיסורו רמוז בתורה (במדבר ד, כ) "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו" - לשון גניבה, שמבליע ומחביא (סנהדרין פא, ב וברש"י), וכן הכתוב אומר (איוב כ, טו) "חיל בלע ויקיאנו" - הרי שבלע - לשון גניבה. 54 מברך את השם (=הקב"ה) בשם עבודה-זרה (שם), ובפירוש המשנה לרבינו (שם). והרי זה נראה כמברך את השם, שעשנו סקילה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז (שם פב, ב). 55 וענשו מפורש בנביאים (מלאכי ב, יא) "כי חילל יהודה קודש ה'... ובעל בת אל נכר" - זה הבא על הגויה, והכתוב מכריז: "יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ערו ועונה" (שם פב, א) והשווה ה' איסורי ביאה פ"ב, ה"א. 56 להלקותם או לענשם עונש אחר. 57 בני אדם כשרים, המקנאים קנאתו של מקום (שם פא, ב וברש"י). 58 ממיתים, ככתוב (מלכים-א, ב, כט) "לך פגע בור", ודבר זה הלכה למשה מסיני, כמבואר ברש"י שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "ובועל ארמית - שיבעול בת עובדי ע"ז בפרהסיא בעשרה מישראל... ובשעת מעשה, כגון פינחס (ראה במדבר כה, ח), אבל אחר שבא עליה ופירש... או שאינה עוברת ע"ז, אסור להרגו, לפי שהוא מחוייב בכרת... ואם ישאל לנו הקנאי אם יפגע בו אם לא - ואפילו הוא בשעת מעשה - אין מורים לו". והשווה ה' איסורי ביאה פ"ב, ה"ד-ה. ע"פ סוגיית התלמוד בסנהדרין פב, א. 59 שעבד עבודת המקדש. 60 כשהוא טמא, וענשו מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא כב, ב) "דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי", וזה החילול הוא כמו החילול האמור בתרומה (שם ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (פירוש המשנה לרבינו בסנהדרין פ"ט מ"ו, ע"פ הגמרא שם פג, ב). 61 להלקות מלקות ארבעים, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ב, אות יג. 62 בחורים שמתחיל שער

שם. והשווה ה' רוצח פ"ד, ה"ח. 50 מפורשת לעיל פט"ז ה"ג בביאורנו שם. 51 והרי התרו בהם. 52 תוספתא מכות פ"ג, ה"י: כהן שנכנס לארץ העמים או שיצא לחוץ לארץ (=שגזרו עליה טומאה) מכים אותו מכת מרדות. ושם הוסיפו: "מכת תורה - ארבעים חסר אחת, אומדים אותו - אם יש לו ללקות לוקה, ואם לאו אינו לוקה; מכת מרדות - אינה כן, אלא מכים אותו עד שיקבל עליו (=לפרוש מהעבירה), או עד שתצא נפשו".

1 ו. הַגֹּזֵב פְּלֵי שְׂרֵת מִן הַמִּקְדָּשׁ⁵³, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסִים⁵⁴,
2 וְהַבּוֹעֵל אֶרְמִית⁵⁵ - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְהָן⁵⁶; אֵלָא
3 הַקְּנָאִין⁵⁷ פּוֹגְעִין⁵⁸ בְּהָן, וְכֹל שְׁהוֹרְגֵן - זָכָה. וְכֵן פְּהֵן
4 לְשִׁמְשֵׁם⁵⁹ בְּטִמְאָה⁶⁰ - לֹא הִיוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין
5 אוֹתוֹ לְבֵית דִּין⁶¹, אֵלָא פְּרַחֵי כְּהֵנָה⁶² הִיוּ מוֹצִיאִין
6 אוֹתוֹ חוּץ לְעִזְרָה⁶³ וּפּוֹעֲעִין אֶת מַחוּ בַגְזִירִין⁶⁴. גְּזֵרַת
7 הַכְּתוּב הִיא, שְׂאִין מְמִיתִין בֵּית דִּין וְלֹא מְלָקִין אֶת
8 הָאָדָם בְּהוֹדָאת פִּירֵין⁶⁵, אֵלָא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים⁶⁶. וְזֶה
9 שְׁהֵרַג יְהוֹשֻׁעַ לְעֶקֶן⁶⁷ וְדוֹד לָגֵר עֲמַלְקִי⁶⁸ בְּהוֹדָאת
10 פִּיָּהֶם - הוֹרְאֵת שְׁעָה הֵיְתָה⁶⁹, אוּ דִין מְלָכוֹת הֵיְתָה⁷⁰.
11 אֲבָל הַסְּנֵהֲדִירִין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מְלָקִין הַמּוֹדָה
12 בְּעִבְרָה. שְׂמָא נְטֹרְפָה⁷¹ דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה. שְׂמָא מִן
13 הַעֲמֵלִין מְרִי גַפְשׁ הוּא, הַמְחַפְּסִים לְמוֹת, שְׁתוֹקְעִין
14 הַחֲרָבוֹת בְּכַסְּתָן וּמְשַׁלְּכִין עֲצָמָן מֵעַל הַגְּזוֹת. שְׂמָא
15 כֶּף זֶה יְבֹא וַיֹּאמֶר דְּבָר שְׁלֹא עָשָׂה, כְּדֵי שְׁיִהְרַג⁷².
16 וְכָלְלוּ שְׁל דְּבָר: גְּזֵרַת מְלָךְ הִיא⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אלא הקנאין פוגעין בהם"

משמע מלשונו שאינו חיוב אלא רשות, וכן בהלכות איסורי ביאה (פ"ב ה"א) כתב "הבא לימלך אין מורין לו", וכן לדעת כמה וכמה ראשונים אינו ציווי כלל אלא רשות. ויש לומר שמטעם זה השמיטו השו"ע, ורק באה"ע כתבו ברמז "אם לא פגעו בו קנאים כו" וגם הרמב"ם (שם) כתבו בדרך סיפור דברים "אם פגעו בו קנאין והרגוהו כו". וה'טור' כתב "היו קנאין פוגעין בו כו" כי כאמור אינו חיוב אלא רשות.

(ע"פ זק"ש ח"ח עמוד 319 הערה 14)

~ נקודות משיחות קודש ~

"גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית-דין ואין מלקין את האדם בהודאת פיו כו"

נפשו וחיייו של אדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פיקדון ולא לבעלות שלו, וכפסק רבינו הזקן "אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו" (ח"מ ה' נזקי גוף ונפש ס"ד) היינו שאינו רק עניין של איסור אלא שגם מדיני הקניינים אין לו בעלות על גופו. משא"כ ממנו של אדם נמסר לו באופן שנעשה בעליו של ממון זה. ויש להביא ראיה לחילוק זה, ממאמר חז"ל (ברכות לה.)

זקנם לפרוח בהם. (63) שלא יטמא את העזרה במוטו. עזרה - חצר המקדש. (64) בקעיות של עצים (משנה בסנהדרין פא, ב). ובהל' ביאת המקדש פ"ד ה"ב, מסיים רבינו: "ואין ממחים עליהם בכך". (65) שאדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע (יבמות כה, ב), ומפרש רש"י: וזה שאמרו (בבא מציעא ג, ב) "הודאת פיו כמאה עדים" - אין זה אלא בממון, אבל לקנס ולעונש מלקות ולהפסל - לא. וב'ספרי' פרשת שופטים אות קפח: "ומה במקום שאין פיו מצטרף עם עד אחד למיתה" וכו'. ובירושלמי קידושין פ"א, ה"א מנו החילוקים בין דיני ישראל לדיני הגויים, ואמרו: "רבי יודה בן פזי מוסיף: בחנק ומפי עצמו, מה טעם? כי דם באדם", כלומר, שמיתת בני נח אינה אלא בחנק, ועל-פי הודאת עצמו, שנאמר (בראשית ט, ו) "באדם דמו ישפך", באדם - אפילו ע"י הודאת עצמו, דמו ישפך (קרבן העדה, שם) הרי שבדיני ישראל אינו כן. (66) ככתוב (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר". (67) יהושע ז, כ, כה. (68) שמואל-ב א, טו. ושם טז: "דמך על ראשך כי פיך ענה כך לאמר, אנכי מותתי את משיח ה'". (69) על-פי הדיבור, "שכן נאמר לו מפי הגבורה" (מדרש רבה' במדבר פכ"ג, אות ו). (70) ואע"פ שכתב רבינו לעיל פי"ד ה"ב: "אין רשות למלך להרוג... אלא בסייף בלבד" - בכל זאת דן יהושע את עכן לשריפה. כי לעיל מדובר כשהמלך עושה לכבוד עצמו כשמודדים בו, וכאן מדובר כשהוא עושה סייג לתורה, לענוש את הפוקרים בה, הרשות בידו להרוג בכל המיתות (הגהות 'מנחת חינוך'). (71) נתבלבלה. (72) כמסופר ב'מדרש קהלת' פ"ב על הפסוק: ושנאתי את החיים, מעשה באחד שכתב מכתב גנאי לאדריאנוס קיסר, גזר הקיסר, שכל מי ששלח המכתב יפרסם עצמו למלך. הלך אחד ופרסם עצמו. ציוה המלך להוריד ראשו, אמר לו המלך, למה אמרת כן? ענהו, אתה פודה אותי משלש צרות. אין לי מה לאכול, ולא לאשתי ולא לבני. אמר המלך: הואיל והוא חי חיי צער, הניחו לו. קרא על עצמו: "ושנאתי את החיים". (73) אע"פ שטעם זה הגיוני הוא, אינו מספיק לגבי עונש מלקות, ולפיכך מחליט רבינו שזוהי גזירת המלך. והרב"ז מוסיף: שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, ככתוב (יחזקאל יח, ד) "כל הנפשות לי הנה". ולפיכך אין הודאתו מועילה על דבר שאינו שלו, וגם מלקות היא חצי מיתה, אבל ממונו הוא שלו, ולפיכך אומרים בו: "הודאת בעל-דין כמאה עדים". ועם כל זה, אף הוא מסיים ואומר: גזירת המלך היא ואין להרהר.

2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. 3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י"ג נמנו כל ישישה ושלושים הרוגי בית-דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם, יג. 8) שם, יח. 9) שם, טז. 10) שם, יד. 11) שם, יט. וכל עריות אלה עונש כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 12) שם, ז, כג. 13) שם, כו. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עוונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלוואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא-תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג-ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא תתבאר בסמוך. 22) מקריכם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עולותיך

יום רביעי ט"ו אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשַׁעָה עָשָׂר

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתה בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

1 א. פֶּלֶל לֹא תַעֲשֶׂה שְׂשִׁישׁ בּוֹ פֶּרֶת? וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית
2 דִּין? שְׁלֹקִין עֲלֵיהֶן? - אֶחָד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלּוּ הֵן: (א)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן. וכן מדויק גם מדבריו (ריש ה' מחוסרי כפרה) "ולמה נקראו מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים כו" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת. משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(ענ' 9 ל"ק"ש חלק כ"ז ע' 80)

26) מיתה בידי שמים קלה מכת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי. 27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. 28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. 29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחלווהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. 30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. 31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה כמבואר בספר המצוות לא-תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. 32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצוות לא-תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא-תעשה קמא, שמשננס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). 33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד-ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק

בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא-תעשה (זבחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (זבחים קז, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה צ. 23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל, לב). 24) את גופו, משמן שעשה משה למשכן ולאהרון ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסך" (שם, שם). 25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לו). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לענין מלקות במשנה מכות יג, א.

1 ב. כָּל מַחֲזִיבֵינ מִיְתָה בְיַדֵי שָׁמַיִם²⁶, שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה
2 וְלֹש בְּהֵן מַעֲשֶׂה²⁷, שְׁלוֹקִינ עֲלֵיהֵן - שְׁמוֹנָה עֶשְׂרִי.
3 וְאֵלוֹ הֵן: א) זֶר שְׂאֵכֵל תְּרוּמָה גְדוּלָה²⁸, בֵּין
4 טְהוֹרָה²⁹ בֵּין טְמֵאָה³⁰. ב) זֶר שְׂאֵכֵל תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר³¹.
5 ג) זֶר שְׂאֵכֵל בַּפּוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם³². ד) זֶר שְׂאֵכֵל חֲלָה³³. ה) הָאוֹכֵל טָבֵל שְׁלֹא הוֹרֵם מִמֶּנּוּ
6 תְּרוּמָה גְדוּלָה וְתְרוּמַת מַעֲשֶׂר³⁴. ו) הָאוֹכֵל עֶסֶה
7 שְׁלֹא הוֹרְמָה חֲלָתָה³⁵. ז) כֹּהֵן טְמֵא שְׂאֵכֵל תְּרוּמָה
8 טְהוֹרָה³⁶. ח) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנְסָ לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים שְׁלֹא
9 לַעֲבוּדָה³⁷. ט) כֹּהֵן שֶׁיִּצְא מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת
10 עֲבוּדָה³⁸. י) לְוִי שֶׁעֲבַד בַּעֲבוּדַת כֹּהֲנִים³⁹. יא) זֶר
11 שֶׁשָּׂמַשׁ בַּמִּקְדָּשׁ⁴⁰. יב) מַחֲסֵר בְּגָדִים⁴¹ - הָרִי הוּא
12 כְּזֶר, וְלוֹקָה אִם עֲבַד⁴². יג) כֹּהֵן טְמֵא שֶׁשָּׂמַשׁ⁴³. יד) שְׁתוּי יַיִן שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁴. טו) טְבוּל יוֹם שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁵. טז)
13 מַחֲסֵר כְּפּוּרִים שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁶. יז) פְּרוּעַ רֹאֵשׁ שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁷.
14 יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁸. 16

~ נקודות משיחות קודש ~

"מחוסר כיפורים שימש"

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב.) את הפסוק "וכפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה. הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה לשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה".

מלשונו משמע שהחייב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקדש פרק ד, הלכה ב. (44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "וְיִזְכָּר אֶל תַּשְׁתָּ... בְּבוֹאֲכֶם אֶל אוֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּן". ובתורת כוהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבוואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא-תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א.ב. ושתי שניכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא-תעשה כט. (45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוהים". ובסנהדרין פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב שם, כב, ב, תנה עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול - חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא-תעשה עו). (46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג-טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו: "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל, שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו העיירו, שבפירושו כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. (47) שעברו עליו יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד, לא-תעשה לג. (48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד). ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן הלכה ד, לא-תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה י"ד.

א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". (34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים היתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחלוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות לא-תעשה קנג שזה מכון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שנינו: "ותרומת מעשר טבל עון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח. (35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. (36) אזהרתו - "איש-איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקיבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרתו... ומתו בו כי יחלוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא-תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. (37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא-תעשה כז (ספר המצוות לא-תעשה סח). (38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסה). (39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד, לא-תעשה לב (ספר המצוות לא-תעשה עב). (40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "והזר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "והזר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא-תעשה עד). (41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. (42) שנאמר (שמות כט, ט) "והחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזו ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. (43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "ויניזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול-חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחלוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא-תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת

- 1 ג. אָבֵל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קְדוּשׁ יָדָיִם וְרִגְלָיִם⁴⁹, אָף עַל
- 2 פִּי שֶׁהוּא חָיֵב מִיָּתוֹ⁵⁰ - אֵינּוּ לֹקֵה, מִפְּנֵי שֶׁהֵי
- 3 מִצְוֹת עֲשֵׂה⁵¹. וְכֵן נִבְיָא שֶׁכָּבֵשׁ נְבוֹאָתוֹ⁵², אוֹ שֶׁעָבַר
- 4 עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, וְהַעֲוָבָר עַל דְּבָרֵי נְבִיא, אָף עַל פִּי
- 5 שֶׁשָּׁלְשָׁתָן בְּמִיתָה⁵³ - אֵינּוּ לֹקֵה. שֶׁהֵן בְּאֵיִן מִפְּלֵל
- 6 עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: אֱלֹו תִשְׁמְעוּן; וְלֹא הִבָּא מִפְּלֵל
- 7 עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא פְּעֻשָׁה⁵⁴, וְאֵיִן לֹקֵיִן עָלָיו.

(49) שלא רחץ ידי ורגליו. (50) ככתוב (שמות ל, כא) "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". (51) לא הוזכר בה לא, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות עשה. (52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמית, ראה יונה א, ג. (53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא ישמע, לא ישמע" סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב

45 שְׁאָכַל בַּפּוּרִים מִשְׁכַּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם קִדְּם הַנְּחָה
 46 בְּעֶזְרָה¹³³. (סה) כִּהֵן שְׁאָכַל בַּפּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם
 47 אַחַר שֶׁהִנִּיחֵם בְּעֶזְרָה¹³⁴. (סו) הָאוֹכֵל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי
 48 שְׁנֵי טָמָא בִירוּשָׁלַיִם קִדְּם שִׁפְדָה¹³⁵. (סז) טָמָא שְׁאָכַל
 49 מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי הַטְּהוּר בִירוּשָׁלַיִם¹³⁶. (סח) הָאוֹכֵל מֵעֵשֶׂר
 50 שְׁנֵי בְּאִינּוֹת¹³⁷, וְכֵן כָּל הַקְּדָשִׁים¹³⁸. (סט) עָרַל
 51 שְׁאָכַל בֶּשֶׂר קִדְּשׁ אוֹ תְרוּמוֹת¹³⁹. (ע) הָאוֹכֵל מִמִּנְחַת
 52 כִּהֵן¹⁴⁰, וְכֵן מִכָּל דָּבָר שֶׁהוּא כְּלִיל לְאִשִּׁים¹⁴¹. (עא)
 53 הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר הַטְּהוּר הַנְּשַׁרְפוֹת¹⁴², וְכֵן מִכָּל הַטְּעוֹן
 54 שֶׁרָפָה¹⁴³. (עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הַחֲמִץ¹⁴⁴. (עג)
 55 הַשּׁוֹבֵר בּוֹ יָצָם, בֵּין בְּרֵאשׁוֹן בֵּין בְּשֵׁנִי¹⁴⁵. (עד)
 56 הַמוֹצִיא מִבֶּשֶׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁶. (עה) הָאוֹכֵל
 57 מִבֶּשֶׂרוֹ חוּץ מִחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁷. (עו) הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂרוֹ נָא¹⁴⁸
 58 אוֹ מִבֶּשֶׂל¹⁴⁹. (עז) הַנְּהַנֶּה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמִזְיד¹⁵⁰. (עח)
 59 הָאוֹכֵל טָבַל שְׁעָדִין לֹא הִפְרַשׁ מִמֶּנּוּ מֵעֵשֶׂר, אֶפְלוּ
 60 מֵעֵשֶׂר עֲנִיּוֹ¹⁵¹, אִף עַל פִּי שֶׁהוֹרֵמוּ תְרוּמוֹתוֹ¹⁵². (עט)
 61 הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָה לְסִקְלָהּ¹⁵³, אִף
 62 עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַטָהּ¹⁵⁴. (פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טָמְאָה¹⁵⁵. (פא)
 63 הָאוֹכֵל עוֹף טָמָא¹⁵⁶. (פב) הָאוֹכֵל דָּג טָמָא¹⁵⁷. (פג)
 64 הָאוֹכֵל שֶׁרִץ הַעוֹף¹⁵⁸. (פד) הָאוֹכֵל שֶׁרִץ הָאֲרָץ¹⁵⁹.
 65 (פה) הָאוֹכֵל שֶׁרִץ הַיָּמִים¹⁶⁰. (פו) הָאוֹכֵל רִמָּשׁ
 66 הַאֲדָמָה, אִף עַל פִּי שֶׁאִינּוֹ רִבֵּה¹⁶¹. (פז) הָאוֹכֵל
 67 תּוֹלְעִים שֶׁבַּפְּרוֹת אַחַר שֶׁפָּרְשׂוּ¹⁶². (פח) הָאוֹכֵל
 68 נִבְלָה¹⁶³. (פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה¹⁶⁴. (צ) הָאוֹכֵל אֶבֶר מִן
 69 הַחַיִּים¹⁶⁵. (צא) הָאוֹכֵל גֵּיד הַנֶּשֶׂה¹⁶⁶. (צב) הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר
 70 בְּחֵלֶב¹⁶⁷. (צג) הַמִּבְשֵׁל בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב¹⁶⁸. (צד) הָאוֹכֵל
 71 מִתְּבוּאָה יְדֻשָּׁה¹⁶⁹ קִדְּם הַבָּאָה הַעֲמֵר¹⁷⁰. (צה) הָאוֹכֵל
 72 עֲרֵלָה¹⁷¹. (צו) הָאוֹכֵל כְּלָאֵי הַפְּרִים¹⁷². (צז) הָאוֹכֵל
 73 תַּעֲרֵבַת חֲמִץ בְּפֶסַח¹⁷³. (צח) הָאוֹכֵל חֲמִץ אַחַר
 74 חֲצוֹת¹⁷⁴. (צט) הַמְּקַדְּשֵׁים¹⁷⁵ חֲמִץ בְּרֵשׁוֹתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁחֲמִץ
 75 עֲסוֹתוֹ¹⁷⁶. (ק) הַשּׁוֹתֵה יַיִן נֶסְדָּר¹⁷⁷. (קא) נְזִיר שְׁאָכַל
 76 מִגֶּפֶן הַיַּיִן¹⁷⁸. (קב) נְזִיר שֶׁגִּלַּח¹⁷⁹. (קג) נְזִיר שֶׁנִּטְמָא
 77 לְמַת¹⁸⁰. (קד) הַמְּגַלַּח אֶת הַנֶּתֶק¹⁸¹. (קה) הַחוֹתֵף
 78 סִימְנֵי צִרְעַת¹⁸² אוֹ שֶׁכָּוֵן בְּאֵשׁ¹⁸³. (קו) הַעוֹבֵד בְּנִחַל
 79 שֶׁנִּתְעַרְפָּה בּוֹ הַעֲגֵלָה¹⁸⁴. (קז) הַזּוֹרֵעַ אֲרָץ יִשְׂרָאֵל
 80 בְּשִׁבְעֵינִי¹⁸⁵. (קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאֵילָן בְּשִׁבְעֵינִי¹⁸⁶.
 81 (קט) הַקּוֹצֵר סְפִיחַ¹⁸⁷ בְּלֹא שְׁנוּי¹⁸⁸. (קי) הַבוֹצֵר¹⁸⁹
 82 בְּלֹא שְׁנוּי¹⁹⁰. (קיב) הַזּוֹרֵעַ בְּשֵׁנֵי הַיּוֹבֵל. (קיג) הַקּוֹצֵר
 83 בְּהַבֵּל שְׁנוּי. (קיג) הַבוֹצֵר בְּהַבֵּל שְׁנוּי¹⁹¹. (קיד)
 84 הַמְּכַלֶּה¹⁹² פֶּאֶת שְׂדֵה וְלֹא נִתְּנָה לְעֲנִי¹⁹³. (קטו)
 85 הַמְּעוֹלֵל בְּרֵמוֹ וְלֹא נִתְּנָה¹⁹⁴ לְעֲנִי¹⁹⁵. (קטז) הַמְּלַקֵּט
 86 לְקֵט¹⁹⁶ וְלֹא נִתְּנוּ לְעֲנִי¹⁹⁷. (קיז) פְּרִט¹⁹⁸ בְּרֵמוֹ וְלֹא
 87 נִתְּנוּ לְעֲנִי¹⁹⁹. (קיח) הַלּוֹקֵחַ עֲמֵר הַשִּׁכְחָה²⁰⁰ וְלֹא נִתְּנוּ
 88 לְעֲנִי²⁰¹. (קיט) הַלּוֹקֵחַ אִם עַל בְּנֵים²⁰² וְלֹא שִׁלַּח
 89 הָאֵם²⁰³. (קכ) הַזּוֹרֵעַ פְּלִאִים²⁰⁴ בְּאֲרָץ בְּזָרִיעִים²⁰⁵.
 90 (קכא) הַזּוֹרֵעַ פְּלִאֵי הַפְּרִים בְּאֲרָץ²⁰⁶. (קכב) הַמְּרִיב

ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב.ג. (54) יבמות נד,
 ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח.

1 ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִתוֹרָה, שְׁאִין בְּהֵן לֹא כָּרַת וְלֹא
 2 מִיתַת בֵּית דִּין⁵⁵, שְׁלוֹקִין צְלִיהֵן - מֵאָה שָׁשִׁים
 3 וּשְׁמוֹנֶה. וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַעוֹשֶׂה אֵלִיל⁵⁶. (ב) הַעוֹשֶׂה
 4 אֵלִיל לְנוֹי⁵⁷. (ג) הַפּוֹנֶה אֶל אֵלִילִים⁵⁸ בְּאֶחָד מִן
 5 הַמַּעֲשִׂים⁵⁹. (ד) הַמְּקַיֵּם מִצְוָה⁶⁰. (ה) הַנוֹטֵעַ אֵילָן
 6 בְּמִקְדָּשִׁים⁶¹. (ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מִשְׁפִּית⁶². (ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם
 7 עֲבוּדָה זָרָה⁶³. (ח) הַנּוֹשֵׁב בְּשִׁמְהָה⁶⁴. (ט) הַנְּהַנֶּה בְּהַ⁶⁵.
 8 (י) הַבּוֹנֶה עֵיר הַנְּדָחַת⁶⁶. (יא) הַנְּהַנֶּה מִמִּנְחָה⁶⁷. (יב)
 9 הַעוֹשֶׂה כְּחֻקֵּי הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁶⁸. (יג) הַקּוֹסֵם⁶⁹. (יד)
 10 הַמְּעוֹנֵן⁷⁰. (טו) הַמְּנַחֵשׁ⁷¹. (טז) הַחוֹבֵר⁷². (יז) הַדּוֹרֵשׁ
 11 אֶל הַמַּתִּים⁷³. (יח) הַמוֹחֵק שֵׁם⁷⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן
 12 הַיֵּסֵד⁷⁵ אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ⁷⁶.
 13 (יט) הַמְּכַבֵּה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ⁷⁷. (כ) הַעוֹלֵה עָלָיו
 14 בְּמַעֲלוֹת⁷⁸. (כא) הַנִּכְנָס לְעֶזְרָה בְּבָגְדִים טָמְאִים⁷⁹.
 15 (כב) זָב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁸⁰ שֶׁנִּכְנַס לְהַר הַבַּיִת⁸¹. (כג) הַמְּסִיר
 16 בְּדֵי אֲרוֹן⁸². (כד) הַמְּזִיחַ⁸³ חֶשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶדֹה⁸⁴. (כה)
 17 הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמַּעֲיֵל⁸⁵. (כו) הַמְּקַרֵּב עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב⁸⁶.
 18 (כז) כִּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְהִיכָל שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה⁸⁷. (כח)
 19 בַּעַל מוֹם שֶׁנִּכְנַס לְשֵׁם⁸⁸. (כט) שְׁתוּי⁸⁹ שֶׁנִּכְנַס לְשֵׁם⁹⁰.
 20 (ל) בַּעַל מוֹם שֶׁשִּׁמְשׁוֹ⁹¹. (לא) עָרַל שֶׁשִּׁמְשׁוֹ⁹². (לב) כִּהֵן
 21 שְׁעָבַד בְּעֲבוּדַת הַלּוּיִם⁹³. (לג) כִּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְמִקְדָּשׁ
 22 פְּרוּעַ רֵאשִׁי⁹⁴. (לד) כִּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְמִקְדָּשׁ קְרוּעַ
 23 בְּגָדִים⁹⁵. (לה) הַמְּקַדֵּשׁ בְּעָלֵי מוּמִין⁹⁶. (לו)
 24 הַשּׁוֹחֲטִין⁹⁷. (לז) הַזּוֹרֵק דְּמִיהֵן⁹⁸. (לח) הַמְּקַטֵּר
 25 אִמּוּרֵיהֵן⁹⁹. (לט) הַמְּקַרֵּב קֶרְבָּנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
 26 בְּעָלֵי מוּמִין¹⁰⁰. (מ) הַמְּטִיל מוֹם בְּקִדְּשֵׁים בְּזִמְן
 27 הַמִּקְדָּשׁ¹⁰¹. (מא) הַעוֹבֵד בְּקִדְּשֵׁים¹⁰². (מב) הַגּוֹזֵז
 28 אוֹתָן¹⁰³. (מג) הַמְּקַטֵּר שְׂאוֹר אוֹ דָּבֵשׁ¹⁰⁴. (מד)
 29 הַעוֹשֶׂה שְׁנֵי מְנַחֹת מִחֲמִץ¹⁰⁵. (מה) הַמְּקַרֵּב¹⁰⁶ בְּלֹא
 30 מִלַּח¹⁰⁷. (מו) הַמְּקַרֵּב אֶתְנֵן אוֹ מִחֵיר בְּלֶב¹⁰⁸. (מז)
 31 הַנּוֹתֵן שְׁמֵן עַל מְנַחַת חוּטָא¹⁰⁹. (מח) הַנּוֹתֵן עָלָיו¹¹⁰
 32 לְבוֹנָה¹¹¹. (מט) הַנּוֹתֵן שְׁמֵן בְּקֶרֶבֶן סוּטָה¹¹². (נ) הַנּוֹתֵן
 33 עָלָיו¹¹³ לְבוֹנָה. (נא) הַמְּכַדִּיל בְּחֻטָּאת הַעוֹף¹¹⁴. (נב)
 34 הַמְּמַר בְּקִדְּשֵׁי מִזְבֵּחַ¹¹⁵. (נג) הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר קִדְּשׁ
 35 שֶׁנִּטְמָא¹¹⁶. (נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין¹¹⁷. (נה)
 36 כִּהֵן שְׁאָכַל בֶּשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים¹¹⁸ חוּץ לְעֶזְרָה¹¹⁹. (נו)
 37 זָר שְׁאָכַל בֶּשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים אַחַר מִתֵּן דְּמִים¹²⁰. (נז)
 38 זָר שְׁאָכַל בֶּשֶׂר בְּכוֹר¹²¹. (נח) כִּהֵנָּה שֶׁנִּשְׁאַת לְזָר
 39 שְׂאוּלָת¹²² חֲזָה וְשׁוֹק¹²³, אֶפְלוּ לְאַחַר מִיתַת
 40 בְּעֵלָה¹²⁴. (נט) חֲלָלָה¹²⁵ שְׁאָכְלָה תְרוּמָה¹²⁶. (ס)
 41 הָאוֹכֵל קִדְּשִׁים קָלִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹²⁷. (סא) הָאוֹכֵל
 42 קִדְּשִׁים קָלִים קִדְּם זְרִיקַת דְּמִים¹²⁸. (סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר
 43 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹²⁹. (סג) הָאוֹכֵל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי¹³⁰ אַחַר
 44 שְׂרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת¹³¹ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹³². (סד) כִּהֵן

1 אֵילָנוֹת פְּלֵאִים בְּכָל מְקוֹם²⁰⁷. (כג) הַמְרַבֵּעַ בְּהֵמָה
 2 פְּלֵאִים²⁰⁸ בְּכָל מְקוֹם. (כד) הַמְנַהִיג בְּכָל־אִים בְּכָל
 3 מְקוֹם²⁰⁹. (כה) הַחוֹסֵם בְּהֵמָה²¹⁰ בַּעַת מְלֶאכֶה בְּכָל
 4 מְקוֹם. (כו) הַשׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֵת בִּנּוֹ בְּכָל מְקוֹם²¹¹.
 5 (כז) הַמְמַשְׁפֵּן חֲבֵרוֹ בְּדָרוֹ וְלֹא הִחְזִיר לוֹ הָעֶבֶט²¹².
 6 (כח) הַחוֹבֵל אֶלְמָנָה וְלֹא הִחְזִיר הַמְשָׁכוֹן²¹³. (קט)
 7 הַחוֹבֵל בְּלִים שְׁעוֹשִׂין בְּהֵן אֶכֶל נִפְשׁוֹ²¹⁴. (קל) עַד
 8 זוּמָם שְׁאִין בּוֹ תִשְׁלוּמִין²¹⁵. (קלא) הַמֶּכֶה חֲבֵרוֹ
 9 הַפָּאָה שְׁאִין בֶּה שׁוֹה פְרוּטָה²¹⁶. (קלב) בֵּן סוֹרֵר
 10 וּמוֹרֵה בְּעֵדוֹת וְאִשׁוּנָה²¹⁷. (קלג) הַמוֹצִיא שֵׁם רַע²¹⁸
 11 שְׁנִמְצָא דְבָרוֹ שְׁקָר²¹⁹. (קלד) הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ
 12 בִּה²²⁰. (קלה) הַנִּשְׁפָּע לְשִׁקְרָא²²¹. (קלו) הַנִּשְׁפָּע
 13 לְשׁוֹא²²². (קלז) הַמְחַלֵּל נְדָרוֹ²²³. (קלח) הַיוֹצֵא חוּץ
 14 לְתַחוּם בְּשַׁבָּת²²⁴. (קלט) הַעוֹשֶׂה מְלֶאכֶה בְּיוֹם
 15 טוֹב²²⁵. (קמ) הַמְקִיף פְּאֵת הָרֵאשׁוֹ²²⁶. (קמא) הַמְקִיף
 16 פְּאֵת זָקָן²²⁷. (קמב) הַשׁוֹרֵט עַל מֵת²²⁸. (קמג) הַקּוֹרֵחַ
 17 רֵאשׁוֹ עַל הַמֵּת²²⁹. (קמד) הַכּוֹתֵב כְּתָב קַעֲקַע²³⁰.
 18 (קמה) הַלּוֹבֵשׁ שְׁעִטָּנָה²³¹. (קמו) הַקּוֹצֵץ אֵילָנֵי מַאֲכָל
 19 דְּרֵף הַשְּׁחֵתָה²³². (קמז) אִישׁ שְׁלֹכֵשׁ מְלִבוֹשׁ אִשָּׁה²³³.
 20 (קמח) אִשָּׁה שְׁלֹכְשָׁה מְלִבוֹשׁ אִישׁ²³⁴. (קמט) כֹּהֵן
 21 שְׁנִטְמָא לְמֵת²³⁵. (קנ) כֹּהֵן שְׁקֵדֵשׁ אִשָּׁה זוֹנָה
 22 וּבַעֲלָהּ²³⁶. (קנא) כֹּהֵן שְׁקֵדֵשׁ גְּרוּשָׁה וּבַעֲלָהּ²³⁷. (קנב)
 23 כֹּהֵן שְׁקֵדֵשׁ חֲלָלָה וּבַעֲלָהּ²³⁸. (קנג) כֹּהֵן גְּדוֹל שְׁפָעַל
 24 אֶלְמָנָה אֶף עַל פִּי שְׁלֵא קִדְשָׁה²³⁹. (קנד) הַמְחַזִּיר
 25 גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שְׁנִתְקַדְשָׁה²⁴⁰. (קנה) הַנוֹשֵׂא זְקוּקָה
 26 לְיָכֶם²⁴¹. (קנו) הַבֵּא עַל הַקִּדְשָׁה²⁴². (קנז) מְמוֹרָא²⁴³
 27 שְׁנִשְׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבַעֲלָהּ²⁴⁴. (קנח) פְּצוּעַ דְּפֵא²⁴⁵
 28 שְׁנִשְׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבַעֲלָהּ. (קנט) הַמְסַרֵס אִישׁ²⁴⁶, וְכֵן
 29 שְׂאָר זִכְרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף²⁴⁷. (קס) אוֹנֵס שְׂגָרֵשׁ
 30 אֲנוֹסָתוֹ וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁸. (קסא) הַמוֹצִיא שֵׁם רַע
 31 שְׂגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁹. (קסב) הַקָּרֵב אֶל
 32 הָעֵרִיֹת בְּדֶרֶךְ מְדָרְכֵי הַנְּזוּת²⁵⁰, אֶף עַל פִּי שְׁלֵא גִלָּה
 33 עֲרוּהָ²⁵¹. וְזֶהוּ הַחֲשׂוֹד עַל הָעֵרִיֹת²⁵². (קסג) הַמְתַּחַתֵּן
 34 בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים²⁵³. (קסד) גֵּר עֲמוּנֵי שְׁנִשְׂא בֵּת
 35 יִשְׂרָאֵל וּבַעֲלָהּ²⁵⁴. (קסה) גֵּר מוֹאָבִי שְׁנִשְׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל
 36 וּבַעֲלָהּ²⁵⁵. (קסו) מְלֶךְ שְׁהַרְפָּה נְשִׁים²⁵⁶. (קסז) מְלֶךְ
 37 שְׁהַרְפָּה סוֹסִים²⁵⁷. (קסח) מְלֶךְ שְׁהַרְפָּה פֶּסֶף וְזֶהב²⁵⁸.
 38 נִמְצָאוּ כָּל הַלּוֹקִים²⁵⁹ מֵאֵתֵים וְשִׁבְעָה. וְסִמְן לָהֶם:
 39 יִלְקוּ זָרִים.

פרק ג, הלכה ט. (57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי".
 והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה.
 ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות
 כ, כג), כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא
 יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה-זרה (ספר המצוות
 לא-תעשה ד' ובהלכות עבודה-זרה פרק ג, הלכה י').
 (58) להתעסק בענייניהם. (59) כגון, שהיה האליל מכוסה
 וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"ג). ואזהרתו:
 "אל תפנו אל האילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר
 בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא-תעשה י' והלכות עבודה
 זרה פרק ב, הלכה ג). (60) בניין שהכל מתקבצים אצלו,
 ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא
 תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות
 לא-תעשה יא והלכות עבודה-זרה פרק ו, הלכה ו. (61) אף
 על פי שעשאו לנוי, כיוון שכן היו מכבדים גם לעבודה
 זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו:
 "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוקיך" (דברים
 טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא-תעשה יג ובהלכות
 עבודה-זרה פרק ו, הלכה ט. (62) אבל מצויירת, שהכול
 סוכים (=מסתכלים) בה, שכן היו עושים אבנים מצויירות,
 משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן
 משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו, א).
 וראה ספר המצוות לא-תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק
 ו, הלכה ו. (63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה
 זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו:
 "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה
 בהערה הבאה. (64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו
 שותף גוי ונשבע לו באילויו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל
 בהערה הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה יד ובהלכות
 עבודה זרה פרק ה, הלכה י'). ואף על פי שכל לאו שאין בו
 מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי
 זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) שנשבע בשם ה' לשקר,
 שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה
 (לחם משנה). (65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא
 תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא-תעשה כה) ושם
 לא-תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיטים שקישטו בהם
 עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד
 כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה
 ב ופרק ח, הלכה ז. (66) שהודחו תושביה אחרי עבודה
 זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא
 תיבנה עוד" (ספר המצוות לא-תעשה כג). (67) עיר
 הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן
 החרם" (שם לא-תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד,
 הלכה זח). (68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכניוסם
 במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו
 בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא-תעשה ל' והלכות עבודה
 זרה פרק י"א, הלכה א). (69) מגיד עתידות על ידי מעשה
 שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא
 אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י') "לא יימצא בך... קוסם
 קסמים" (ספר המצוות לא-תעשה לא והלכות עבודה זרה
 פרק י"א, הלכה ר"ז). (70) שמכווין מעשיו לפי בחירת
 העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי

(55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא
 מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור
 בראש הלכה ב. (56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו
 לזולתנו - לעברו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו:
 "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשנו
 לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמת כ, ד),
 כמבואר בספר המצוות לא-תעשה ג' וכן בהלכות עבודה זרה

וראה ספר המצוות לא-תעשה פז. (85 מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא-תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). (86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה, כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא-תעשה פב. (87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכלל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורו שם (ספר המצוות לא-תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). (88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא-תעשה סט). (89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. (90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב וספר המצוות לא-תעשה עג). (91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה ע). (92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן-נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל-לב וערל-בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). (93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלויים) גם אתם" - גם אתם הכהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכהנים על הלויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא-תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא-תעשה י. (94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יז. (95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יח. (96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא-תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). (97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה" (ספר המצוות לא-תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). (98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה" (שם לא-תעשה צג,

לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא-תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח"ט). (71) שעושה מעשיו על פי ניוחש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המשים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא-תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד). (72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יזק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא-תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). (73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל יד כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא-תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). (74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש-ברוך-הוא. (75) דרך השחתה. (76) מעצי הקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג-ד) "ונתצתם את מזבחותם... ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוהיכם" (ספר המצוות לא-תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). (77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא-תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). (78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא-תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). (79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה י"ג) אמרו: "ואם לא יכבסו ובשרו לא ירחץ ונשא עונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא-תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז-י"ז). (80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יצאת מגופן. (81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - א זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא-תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג-ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין האלווין שלוקים עליהם. (82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא-תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). (83) המסיר. (84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י),

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו אלול - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההלכות איסורי מזבח (שם). 99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האכרים ועולים על המזבח לחלק ארון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו זורק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה" (הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). 101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יִהְיֶה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברשי" (שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא תעשה צו והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז-ח). 102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, (ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). 103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגזו בכור צאנך" (שם לא תעשה קיד, והלכות מעילה שם). 104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא תעשה צח). 105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ", שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם שהוא שיירי המנחה לא ייאפה חמץ (ספר המצוות לא תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). 106) קרבן או מנחה. 107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות לא תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). 108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכרך; מחירי כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחירי כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). 109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרוייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). 110) על מנחת חוטא. 111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). 112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז-ח). 113) על

הקרבן וכנ"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). 114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלך את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). 115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם, כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב). 116) ככתוב (שם, ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא תעשה טו (ספר המצוות לא תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב). 117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג-ה). 118) כגון, חטאת ואשם. 119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרך וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, ג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). 121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא תעשה סב (ספר המצוות לא תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 122) בכתב יד התימנים: שאכלה. 123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). 124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם, כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט, הרי הוולד הנוולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכהן, שנבעלה לכהן נתחללה בביאתו. 126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא

"וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תשרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא-תעשה קלט והלכות מעשה הקרבנות שם). (144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא-תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). (145) בפסח שני שחל ב"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשכרו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישכרו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח טהור (ספר המצוות לא-תעשה קכ"ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). (146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא-תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). (147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). (148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). (149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא-תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). (150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולא זו היא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא-תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). (151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. (152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא-תעשה ה (ספר המצוות לא-תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ"א). (153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. (154) שקדמו בעליה ושחטה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא-תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). (155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולא הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת

בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דם בשערי המקום" (ספר המצוות לא-תעשה קמו והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). (129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (130) שלא נפדה. (131) כלומר, שנכנס לפניו מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". (132) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך דגנך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה"ו) (133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג"ד). (134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהנחנו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). (135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטמאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא-תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). (136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא" (שם, שם). (137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו". (138) אסור לאכלם באנינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא-תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה"ז). (139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו") אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא-תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. (140) שהיא כולה כליל על המזבח. (141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). (142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. (143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ט"ו אלול – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נאמר (שם דח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא-תעשה (ספר המצוות לא-תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א-ב). (156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז-כ (ספר המצוות לא-תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). (157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מברשם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא-תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם). (158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא-תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה"ו). (159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם כבעדשה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ר"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). (160) כגון, התולעים והעליקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא-תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). (161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא-תעשה קעז). (162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא-תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). (163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא-תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). (164) שטרפה אותה חיית היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תִּקְלָה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קדם ושחטה. והאוכל מטריפה שנטרפה על ידי חיית השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא-תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה

טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א-ג וספר המצוות שם). (165) שחיתך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הברש" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא-תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א-ג). (166) שנאמר (בראשית לב, ג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). (167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא-תעשה קפד והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א-ב). (168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא-תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). (169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. (170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוֹקֵיכֶם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישה עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה קפט). (171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא-תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י"א). (172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטעו הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'ק'ד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא-תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו). (173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא-תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). (174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא-תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). (175) המניח. (176) בפסח, שעשה בה מעשה,

כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבר, אלא כותשם ומכניסים לתוך בר קטן ביותר (ספר המצוות לא-תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כב-כג). (191) והתורה אמרה (שם, יא) "ויבל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא-תעשה רכד-כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה ט"ז). (192) לקצור. (193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כג, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצרך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). (194) בכתב יד תימן: נתנו. (195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא-תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז-יח). (196) שיבלים הנופלות בשעת הקצירה. (197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליטתם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא-תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). (198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. (199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא-תעשה ריג-ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). (200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. (201) והתורה אמרה (דברים כד, ט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחת". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא-תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). (202) הציפור ואפרוחיה. (203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). (204) שני מיני זרעים כאחד. (205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא-תעשה טו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א-ג). (206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתיים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא-תעשה טז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). (207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונהגת גם בחו"ל) אף שדך

ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא יימצא בבתים" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב-ג). (177) שנתנסך לעבודה זרה, והשוותה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב ובחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא-תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א-ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. (178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וזג, ככתוב (במדבר ו, ג-ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא-תעשה רג-רו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב-ג). (179) בימי נדר נזרו, ככתוב (שם, ה) "כל מי נדר נזרו תעור לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא-תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). (180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהל, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא-תעשה רו והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו-יח). (181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא-תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). (182) כגון, שיער לבן שבבשרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. (183) כדי שישתנה מראה המחיה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקרץ (ספר המצוות לא-תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). (184) באדמת הנחל, והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא ייזרע" (ספר המצוות לא-תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). (185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא-תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א-ב). (186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא-תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב-ג). (187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיה (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). (188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיה קצירך לא תקצור" - לא תקצרונו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט-מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא-תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). (189) קוטף פרי האילן. (190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מו, א (ספר המצוות לא-תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). (220 כגון, שאמר יכה ה', או: ארוך פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא-תעשה שיו ולהלן פרק כ"ו, הלכה א). (221 כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא-תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב-ג). (222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמיים, שהם שמיים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוך לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא-תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד-ז). (223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא-תעשה קנו והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). (224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא-תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). (225) והתורה אמרה (שם יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא-תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א-ב). (226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא-תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). (227) מגלחו. וחמשי פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא-תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). (228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא-תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). (229) תולש שער ראשו מרוב צער על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא-תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). (230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בככם" (ספר המצוות לא-תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). (231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן.

(הרכבת אילן) בין בארץ בין בחו"ל, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). (208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחו"ל, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא-תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). (209) מושך בשני מינים את העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא-תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז-ח. 210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא-תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). (211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא-תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). (212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא-תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). (213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). (214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירנו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). (215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזהר על פלוני שהוא חייב מלקות והוזהר, והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א-ב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא-תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח-ט). (216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכה חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכותב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא-תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). (217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא-תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). (218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. (219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). (243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחייבים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. (244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לונלי והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א"ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. (245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'" (ספר המצוות לא-תעשה שש והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א-ג). (246) מפסיד איברי הזרע. (247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצוות לא-תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט"י). (248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות נערה פרק א, הלכה ז). (249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהייה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא-תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). (250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. (251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא-תעשה שנג והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א"ב). (252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. (253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בס, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא-תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד"ז. (254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא-תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). (255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. (256) נוסף על שמונה-עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבברו" - קיבלו חכמינו שמתו לו ליקח עד שמונה-עשרה (ספר המצוות

ואזהרתו: "לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא-תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). (232) (שם כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישורף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא-תעשה נז והלכות מלכים שם, הלכה ח). (233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שערו שחור (ספר המצוות לא-תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). (234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא-תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). (235) שנגע בו או נכנס לאהלו, והוא אינו מקרוביו המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב-ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא-תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א-ג). (236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכוהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). (237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). (238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכוהן - נתחללה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א"ב). (239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). (240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתארסה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הוויה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). (241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). (242) שבעל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחבר בית-המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים) לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה דורסתו" וכו'.

ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחִיבֵין עָלָיו מִיתַת בַּיִת דִּין¹⁰ 13
בְּאֵנֶס - אֵין בַּיִת דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאָף עַל פִּי שֶׁהָיָה 14
מְצִוָּה שֶׁיִּהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹר. אָף עַל פִּי שֶׁחָלַל אֶת 15
הַשֵּׁם¹¹ וְהוּא אָנוֹס - אֵינוֹ נִהְרָג. שְׁנֵאמַר: וְלִנְעָרָה 16
לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר¹². זוֹ אֲזַהְרָה לְבַיִת דִּין, שְׁלֹא יַעֲנֶשׂוּ 17
אֶת הָאָנוֹס¹³. 18

10 כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ב. 11 שכל מי שנצטווה להיהרג ולא לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על לא-תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי" (שם, ה"ד). 12 וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה". וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס - רחמנא פטריה". 13 ולדעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו שורש ה, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש: "אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית-הדין יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה פטרתו - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל-כרחך, זה שאמרה תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו (מגילת אסתר, שם).

ג. אִישׁ שֶׁאָנְסוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֶרְוָה - חֵזַב מִיִּתַת 19
בַּיִת דִּין; שְׁאֵין קִשּׁוּי¹⁴ אֵלָא לְדַעַת¹⁵. אֲבָל הָאִשָּׁה 20
הַנִּבְעֵלַת בְּאֵנֶס, אֲפֹלוֹ אִמְרָה אַחֵר שְׁנֵאָנְסָה¹⁶: הִנִּיחוּ 21
לוֹ - הֲרִי הִיא פְטוּרָה¹⁷, מִפְּנֵי שֶׁיִצְרָה נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ¹⁸. 22

14 התקשות האבר. 15 מרצון. והרי הוא כעושה מעשה מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי-אפשר לו להתקשות, וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף-משנה). ועדיין קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ, לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב מיתת בית-דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר שלא הותרה כחוק, אין בית-דין ממיתים אותו. וזה שדייק רבינו וכתב: חייב מיתת בית-דין, ולא כתב: בית-דין ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית-דין ממיתים אותו (כסף-משנה). 16 בסוף הביאה. 17 "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד כתובות נא, ב). 18 "וגם זה אנוס, שבתחילת בעילה שהיא באונס - הלבשיה הבעול יצר" (רש"י שם). ושם מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו לענין פטור העונש. והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "שמשחתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר

לא-תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). 257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא-תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). 258) והניחו בגנזיו לעצמו, להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא-תעשה שסה והלכות מלכים שם, הלכה ד). 259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א-ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

1 שאין בית-דין מעניש על-פי אומד הדעת, אלא על-פי ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העבריין, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא. אזהרת חכמינו למי שמגיס ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה פרוטה.

א. אֵין בַּיִת דִּין עוֹנֵשִׁין בְּאִמְדַּת הַדַּעַת², אֵלָא עַל פִּי 1
עֵדִים בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה. אֲפֹלוֹ רְאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחֵר 2
חֲבֵרוֹ, וְהִתְרוּ בוֹ, וְהִעְלִימוּ עֵינָיהֶם, או שְׁנִכְנַס 3
אֲחֵרָיו לְחֲרִבָּה וְנִכְנַסוּ³ אֲחֵרָיו, וּמְצִאָוהוּ הָרוּג 4
וּמְכַפְּרָה⁴ וְהִסְפִּי⁵ מְנַטֵּף דָּם בְּיַד הַהוֹרֵג, הוֹאִיל וְלֹא 5
רְאוּהוּ בָּעַת שֶׁהִכָּהוּ - אֵין בַּיִת דִּין הוֹרְגִין בְּעֵדוּת 6
זוֹ. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בוֹ נֵאמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל 7
תִּהְיֶה⁷. וְכֵן אִם הִעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שֶׁעַבַד עֲבוּדָה 8
זָרָה, זֶה רְאוּהוּ שֶׁעַבַד אֶת הַחֲמָה וְהִתְרָה בוֹ, וְזֶה 9
רְאוּהוּ שֶׁעַבַד אֶת הַלְבָבָה וְהִתְרָה בוֹ - אֵין מְצַטְרַפִּין⁸. 10
שְׁנֵאמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְיֶה. הוֹאִיל וַיֵּשׁ שֵׁם צַד 11
לְנַקוּתוֹ וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק - אֵל תִּהְיֶהוּ⁹. 12

2 השערה ע"פ השכל וההגיון. 3 בכת"י תימן: שנכנס אחרינו. והכוונה, שהורדף נכנס אחרי הנרדף. 4 מפרכס ומזודעזע. 5 החרב. 6 סנהדרין לז, ב "אם כך ראיתם - לא ראיתם כלום", שהרי התורה אמרה: על-פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. 7 מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה'אפשר' רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים ומיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וציוה שלא יקויים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". 8 שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. 9 מכילתא

ז. הגם לבו בהוראה²⁸, וקופץ וחותף²⁹ את הדין
 קדם שיחקרהו בינו לבין עצמו עד שיהא לו ברור
 בפשט - הרי זה שוטה, רשע וגם רוח³⁰. כך צוה
 חכמים³¹: הוו מתונים בדין³². וכן איוב הוא אומר:
 ורב לא ידעתי אחקרהו.

28 מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתנות.
 29 ממחר ופוסק. (30 אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה
 עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי
 הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ
 ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות
 י"ט ט"ש). (31 אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב)
 "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". (32 השווה סנהדרין לה,
 א "אשרו חמוץ - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברש"י שם.

ח. כל דין שבא לפניו דין, והתחיל לדמותו בדין
 פסוק שפבר ידע אותו, ויש במדינה גדול ממנו
 בחכמה³³ ואינו הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל
 הרשעים שלכם גם בהוראה³⁴. ואמרו חכמים: רעה
 על רעה תבוא לו³⁵. שכל אלו הדברים וכיוצא בהן
 - מגסות הרוח הן, המביאות לידי עוות הדין. פי
 רבים חללים הפילה - זה תלמיד שלא הגיע
 להוראה ומורה³⁶; ועצמים כל הרגיה - זה שהגיע
 להוראה ואינו מורה³⁷. והוא שיהיה הדור צריך לו;
 אבל אם ידע שיש לשם ראוי להוראה, ומנע עצמו
 מן ההוראה - הרי זה משבח³⁸. וכל המונע עצמו
 מן הדין - מונע ממנו איבה וגזל ושבועת שוא³⁹;
 והגם לבו בהוראה - שוטה, רשע וגם רוח⁴⁰.

33 אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך
 ה"ט. (34 שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון
 (סמ"ע לחו"מ סימן י"ס ק"ה). (35 יבמות קט, ב "רע ירוע
 כי ערב זר (משלי י"א, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע
 עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה
 שהוא יודע. (36 הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו.
 37 עצומים - לשון מחירשים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט,
 ב וברש"י), והשווה הלי' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. (38 כמו
 שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאיין
 חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות
 לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י:
 כנס אתה ולא תיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים
 לאחוז במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב,
 אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו
 בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות
 חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק
 מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן
 דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל".
 39 שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא
 לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). (40 שם.
 וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

ט. תלמיד אל יורה הלכה לפני רבו⁴¹, אלא אם פן

האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה ה' אישות פכ"ד,
 ה"ט.

ד. אסור לבית דין לחוס על ההורג. שלא יאמרו:
 כבר נהרג זה, ומה תועלת יש בהריגת האחר?
 ונמצאו מתרשלין בהריגתו. שנאמר: לא תחוס עינך
 עליו, ובערת דם הנקי¹⁹. וכן אסור לבית דין לחוס
 על מי שנתחייב קנס²⁰. שלא יאמרו: עני הוא זה,
 שלא בכונה עשה. אלא מגבין ממנו כל שיש לו
 בלא חנינה. שנאמר: ולא תחוס עינך²¹. וכן בדיני
 ממונות אין מרחמין על הדל. שלא תאמר: עני הוא
 זה, ובעל דינו עשיר; הואיל ואני והעשיר חייבין
 לפרנסו - אזכנו בדין, ונמצא מתפרנס בכבוד. על
 זה הזהירה תורה: ודל לא תהדר בריבו. ונאמר: לא
 תשא פני גדול²². אסור להדר פני גדול. כיצד? הרי
 שבאו לפניך שנים לדין, אחד חכם גדול ואחד
 הדיוט - לא תקדים לשאל בשלומו של גדול, ולא
 תסביר לו פנים, ולא תכבדנו, כדי שלא יסתתמו
 טענותיו של אחר; אלא אינו נפנה לאחד מהן עד
 שיגמר הדין. שנאמר: לא תהדר פני גדול. אמרו
 חכמים²³: אל תאמר: עשיר הוא זה, בן גדולים הוא
 זה, היאך אבלישנו ואראה בכשתו? לכך נאמר: לא
 תהדר פני גדול.

19 'ספרי' שופטים אות קפו. ונוסח הכתוב: "לא תחוס
 עינך עליו, ובערת" וגו'. (20 תשלום על שקיטע יד חברו
 או סימא עינו. (21 "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד
 ביד", השווה ה' חובל פ"א, ה"ד ובספר המצוות ל"ת
 רעט. (22 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי
 דברים אות יז. (23 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל,
 ב לענין תלמיד-חכם ועם-הארץ שבאו לדון.

ה. פאו לפניך שנים, אחד פשר ואחד רשע - אל
 תאמר: הואיל ורשע הוא וזקתו משקר, וזקת זה
 שאינו משנה בדברו, אטה הדין על הרשע²⁴. על זה
 נאמר: לא תטה משפט אבינך בריבו - אף על פי
 שהוא אביין במצות, לא תטה דינו²⁵.

24 לחייבו, מבלי לחקור באמת הדבר. (25 מכילתא
 לפרשת משפטים לפסוק זה.

ו. לא תעשו עול במשפט - זה המעות את הדין,
 ומזכפה את החייב ומחייב את הזכאי. וכן המענה²⁶
 את הדין, ומאריך בדברים ברורים כדי לצער אחד
 מבפני דינים - הרי זה בכלל עול²⁷.

26 המשהה את פסק הדין. (27 כמו שאמרו (אבות פ"ה,
 מ"ט) "חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין",
 ומפרש רבינו שם: "עינוי הדין" - הוא: איחור המשפט
 ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא,
 שידון במה שאינו ראוי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) 'ספרי' פ' כ"ח צא לפסוק זה. (48 הגר. 49) מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

פָּרָק אֶחָד וְעֵשְׂרִים

1) מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השוויית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

- 15 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְשֹׁפֵט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק. שְׁנֵי אֲחָדִים:
- 16 בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עִמֶּיךָ. אִי זֶהוּ צֶדֶק הַמִּשְׁפָּט? זֶה
- 17 הַשְּׁוִיית שְׁנֵי בְּעֲלֵי דִינֵיךָ בְּכָל דְּבָרְךָ. לֹא יֵהָא אֶחָד
- 18 מְדַבֵּר כָּל צָרְפוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קִצֵּר דְּבָרֶיךָ! וְלֹא
- 19 יִסְבִּיר פְּנִים לְאֶחָד וַיְדַבֵּר לוֹ רְכוּת, וַיִּרַע פְּנֵיו לְאֶחָד
- 20 וַיְדַבֵּר לוֹ קִשּׁוֹת.³

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצוות עשה לשפוט משפט צדק בו"

ובהמשך לזה כתב "..."היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים, והשני מלובש בגדים בזויין, אומר למכובד או הלבשהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין בו".

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב רוחו לשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יא)

- 2) שבועות ל, א. (3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית-דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

- 21 ב. שְׁנֵי בְּעֲלֵי דִינֵיךָ, שֶׁהֵיָה אֶחָד מֵהֶם מְלַבֵּשׁ בְּגָדִים
- 22 יְקָרִים, וְהַשְּׁנֵי מְלַבֵּשׁ בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמֵר לְמַכְבֵּד:
- 23 או הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתְּדוֹן עִמּוֹ, או לְבַשׁ
- 24 כְּמוֹתוֹ עַד שֶׁתְּהִיֵּי שְׁוִין, אַחַר כִּף תַּעֲמְדוּ בְּדִין.⁴

4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרורו לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך וכו',

1 הֵיָה רְחוֹק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת⁴² - פְּנֵגֶד מִחֲנֵה

2 יִשְׂרָאֵל⁴³.

41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. 42) שהן שנים-עשר מיל, והמיל אלפים אמה. 43) סנהדרין ה, ב. שכל מי שהוצרך לשאול, היה מוכרח לפנות אל משה שנמצא מחוץ למחנה, ככתוב (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", ושטח מחנה ישראל שלש פרסאות (רש"י שם). ובהל' תלמוד תורה שם, כותב רבינו: "במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה... אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא-אם-כן נטל רשות מרבו". וכן נפסק להלכה ביו"ד רמב, סעיף ד.

- 3 י. אֵל תֹּאמַר: שֶׁפֶל אֵלוֹ הַדְּבָרִים בְּדִין שֵׁישׁ בּוֹ
- 4 הוֹצֵאת מִמוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִיתָהּ לָזֶה. לְעוֹלָם יְהִי
- 5 דִּין אֶלֶף מָנֶה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת שְׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל
- 6 דְּבָרְךָ⁴⁴.

44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זון), הקודם לפניך - הקדם לתהוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדיון של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

- 7 יא. אֵין הַדִּינִין יוֹשְׁבֵין לְדוֹן בְּדִין פְּחוֹת מִשְׁוֵה
- 8 פְּרוּטָה⁴⁵. וְאִם הִזְקִקוּ לְשׁוֹה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת
- 9 דִּינָם אֶפְלוֹ לְפְחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה⁴⁶.

45) בבא-מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית-דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ה, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. 46) בבא-מציעא שם עמ' ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות משהו פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התבע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאלו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית-דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף-משה).

- 10 יב. כָּל הַמְטָה מִשְׁפֵּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא
- 11 אֶחָד, שְׁנֵי אֲחָדִים: לֹא תַעֲשֵׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט. וְאִם הֵיָה גֵר
- 12 - עוֹבֵר בְּשְׁנֵי לְאוּוִין, שְׁנֵי אֲחָדִים: לֹא תִטֶּה מִשְׁפֵּט גֵר⁴⁷.
- 13 וְאִם הֵיָה⁴⁸ יְתוֹם - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּוִין, שְׁנֵי אֲחָדִים:
- 14 מִשְׁפֵּט גֵר יְתוֹם⁴⁹.

שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינים דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זבחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התירו הגאונים הדבר "כדי לסלק המחלוקת" (ע"פ כסף-משנה והגהות מיימוניות). (19) מכונס ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג) "הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו בש"ך לחו"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל-מקום העדים ובעלי-דין עצמם כל מי שנגעה יראת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה' ולפניכם, כי המשפט לאלוקים הוא".

- ו. היו לפני הדיינים בעלי דין הרבה - מקדימין את דין התום לדין האלמנה. שְנֹאמֵר: שָפְטוּ יְתוּם רִיבֹו אֶלְמָנָה. וְדִין אֶלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַלְמִיד חֶכֶם.²⁰ וְדִין תַלְמִיד חֶכֶם קוֹדֵם לְדִין עֵם הָאַרְצִי.²¹ וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שְבִישַׁת הָאִשָּׁה מִרְבָּה.²²

(20) שדמעתה מצויה וזערה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א) "תחת תלמיד-חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה", הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). (21) כמבואר לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא-בבא-בבא-בבא-בבא, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה עדיף". ובשבועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"י. (22) יבמות ק, א.

- ז. אסור לדין לשמע דברי אחד מפעלי דינין קדם שיבוא חברו או שלא בפני חברו.²³ ואפילו דבר אחד - אסור. שְנֹאמֵר: שְׁמַע בֵּין אַחֲיָכֶם.²⁴ וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מְאָחֵד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְנֹאמֵר: לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׁוֹא.²⁵ וְכָל לֹא זֶה: אֲזַהְרָה לְמִקְבָּל לְשׁוֹן הָרַע, וּמִסָּפֵר לְשׁוֹן הָרַע, וְיַעֲדֵד עֲדוֹת שְׁקָר.²⁶ וְכֵן בְּעַל דִּין מְזַהֵר שְׁלֹא יִשְׁמָיעַ דְּבָרָיו לְדִין קֹדֵם שְׁוִיבֹא בְּעַל דִּין חֲבֵרוֹ.²⁷ וְגַם עַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁸ נְאֻמֵּר: מְדַבֵּר שְׁקָר תִּרְחֹק.²⁹

(23) אפילו בא חברו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא בפניו. (24) כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישים, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב וברש"י). (25) שם. (26) פסחים קיח, א, שכשמספר או מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר המצוות' לרבינו ל"ת רפא. (27) סנהדרין שם קרא: לא תשיא, אל תגורם שהדיין ישמע דבריך שלא בפני חברך. (28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פכ"ב, ה"ב-ג. (29) שבועות לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל-דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י).

- ח. לא יהיה הדין שומע מפי התרנגמן,³⁰ אלא אם

שנאמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

- ג. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים.⁵ וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם - מוֹשִׁיבִין.⁶ וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעַלָּה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלֶּא זֶה בָּצֵד זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשַׁעַת מְשָׂא וּמְתָן; אֲבָל בְּשַׁעַת גְּמֵר דִּין - שְׁנֵיהֶם בְּעַמִּידָה. שְׁנֹאמֵר: וַיַּעֲמֵד הָעַם עַל מְשָׁה.⁸ וְאִי זֶהוּ גְמֵר דִּין? אִישׁ פְּלוֹנִי אָתָּה זָכָאִי, אִישׁ פְּלוֹנִי אָתָּה חֵיב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּכַעֲלֵי דִינָין; אֲבָל הָעֲדִים - לְעוֹלָם בְּעַמִּידָה. שְׁנֹאמֵר: וַעֲמָדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים.⁹

(5) שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". (6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". (7) כשביט-הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. (8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. (9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר-דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר-דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

- ד. תלמיד חכם ועם הארץ שפאו לדין - מושיבין את החכם,¹⁰ ואומרים לעם הארץ: שב! אם לא יושב - אין מקפידין על פך.¹¹ וְלֹא יִקְדִים הַתַּלְמִיד בְּשְׁוִיבֹא לְדִין וַיֵּשֵׁב לְפָנָי רַבּוֹ פְּרוֹצָה¹² לְדוֹן לְפָנָיו. וְאִם יְהִי קְבוּעַ לְפָנָיו¹³ זְמַן לְקְרוֹתָ¹⁴, וְכֹא זְמַנו - מְתָר.¹⁵

(10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (11) שבועות ל, ב. (12) בכת"י תימן: שרוצה לדון לפניו. כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל-דינו, ואפילו יושב ושותק, שלא יחשדהו בעל-דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. (13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. (14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. (15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף-משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

- ה. פכר נהגו כל פתי דיני ישראל מאחר הגמרא¹⁶ בכָּל הַיְשִׁיבוֹת¹⁷, שְׁמוֹשִׁיבִין בְּעַלֵי דִינָין וּמוֹשִׁיבִין הָעֲדִים, כְּדִי לְסַלֵּק הַמַּחֲלָקָת.¹⁸ שְׁאִין כְּנוֹ פַח לְהַעֲמִיד מִשְׁפָּטֵי הַדָּת עַל תַּלְמֵם.¹⁹

(16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. (17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. (18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויריבו כשיצוו לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח, שאפילו הדיינים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז אלול - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לז, ב) "כגון זה, פתח פיך לאלם הוא". השווה ה'ל' שמיטה ויובל פ"ט, הכ"ד: "כשיביא בעל-חוב את שטרנו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוובול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוובול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיך לאלם". (48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על-ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

יום חמישי ט"ז אלול ה'תשע"ז

פרק שנים ועשרים

(1) בו מתבארת מצוות לא-תעשה, שלא יירא הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכתי וחברי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדין. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

- 24 א. שנים שבאו לפניך לדין, אחד בך² ואחד קשה³:
25 עד שלא תשמע את דבריהם, או משתשמע את
26 דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה⁴ - אתה
27 רשאי לומר להם: איני נזקק לכם! שמה יתחייב
28 הקשה, ונמצא רודף אחר הדין⁶. אבל משתשמע את
29 דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה רשאי
30 לומר: איני נזקק לכם! שנאמר: לא תגורו מפני
31 איש⁷. שלא תאמר: איש פלוני רשע הוא, שמה
32 ירדג את בני, שמה יזליק את גדישי, שמה יקצץ
33 נטיעותי⁸. ואם היה ממנה לרבים - חייב להזקק
34 להם⁹.

(2) נוח. (3) בעל מריבה ומטריח דיינים. (4) מי זכאי ומי חייב. (5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. (6) להפוך את הדין לזכותו. (7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. (8) ספרי דברים אות יז. (9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

- 35 ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות
36 לעני וחובה לעשיר¹⁰, אם שתק - הרי זה עובר
37 משום לא תגורו מפני איש¹¹. ועל זה נאמר: מדבר
38 שקר תרחיק¹². ומניין לדון שלא יושב תלמיד בור¹³
39 לפניו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחיק¹⁴.

(10) ורבו טועה בדין. (11) סנהדרין שם - לא תכניס דברך

1 פן היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם.
2 ואם אינו מהיר בלשונם כדי להשיב להם - יעמד
3 התרגמן להודיע אותם פסק הדין³¹, ומאי זה טעם
4 חייב זה וזכה זה³².

(30) שאין האמת יכולה להתברר אלא כששומע מפי בעלי-הדין עצמם (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק יד). (31) מכות ו, ב, וראה בחו"מ כח, ו לענין לשון העדים, שאין מעמידים מתרגם בין הדיין והעדים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ו.

5 ט. צריך הדין לשמע טענות בעלי דינין ולשנות
6 טענותיהן³³. שנאמר: ויאמר המלך, זאת אומרת זה
7 בני החי ובגד המת³⁴. ומצדק את הדין בלבו, ואחר
8 כך הותכו³⁵.

(33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמה לא עמד היטב על דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך ויתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יערערו על הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק טו). (34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, הרי שחזר על דבריהן. (35) סנהדרין ז, ב, שנאמר: "ושפטם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבך, אותו תשפט לאחרים. אבל כל עוד לבו נוקפו, לא יתחן הדין.

- 9 י. מניין לדון שלא יעשה מליץ³⁶ לדבריו של בעל
10 דין³⁷? שנאמר: מדבר שקר תרחיק. אלא יאמר³⁸ מה
11 שנוראה לו וישתק³⁹. ולא ילמד אחד מבעלי דינין
12 טענה קלל. אפילו הביא⁴⁰ עד אחד - לא יאמר לו:
13 אין מקבלין עד אחד! אלא יאמר לנטען⁴¹: הרי זה
14 העיד עליך! הלאי שיודה ויאמר: אמת העיד! עד
15 שיטען הוא ויאמר: עד אחד הוא, ואינו נאמן
16 עלי⁴². וכן פל פיוצא בזה⁴³.

(36) סניגור. (37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודדו ונעשה לו סניגור. (38) הבעל-דין. (39) הדיין, ולא יגיב (שבועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. (40) התובע. (41) הנתבע. (42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה מבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבלים עד אחד. (43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק, ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדוהו טענה, שתצילהו ותועילהו כלל".

- 17 יא. ראה הדין זכות לאחד מהן, ובעל דין מבקש
18 לאמרה ואינו יודע להברר⁴⁴ הדברים, או שראהו
19 מצטער להציל עצמו בטענת אמת, ומפני החמה
20 והפעם נסתלק⁴⁵ ממנו, או נשתבש מפני הסכלות -
21 הרי זה מתר לסערו מעט, להבינו⁴⁶ תחלת הדבר,
22 משום פתח פיך לאלם⁴⁷. וצריך להתישב בדבר זה
23 הרבה, שלא יהיה כעורכי הדיינים⁴⁸.

(44) לנסחם ולהסבירם. (45) בכת"י תימן: נסתלקה. (46) להסבירו. (47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל-דין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25) רשאים הם. (26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

21 ו. יָפָה פֶּתַח פְּשָׁרָה מִכַּחַד הַדִּין. שֶׁשְּׁנֵי הַדְּיוֹטוֹת שָׁדְנוּ
22 - אֵין דִּינֵיהֶן דִּין²⁷, וַיֵּשׁ לְבַעְלֵי דִינֵין לְחֹזֵר בְּהֵן;
23 וְאִם עָשׂוּ פְּשָׁרָה²⁸ וְקָנּוּ מֵיָדָן - אֵין יְכוּלִין לְחֹזֵר
24 בְּהֵן²⁹.

27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. (28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. (29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומובן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

25 ז. אָסוּר לְאָחַד מִן הַדִּינִים, שֶׁשִּׁיָּצֵא מִבֵּית דִּין, לֹאמֹר:
26 אָנִי הוּא הַמְּזַכֵּה אוֹ הַמְּחַיֵּב, וְחִבְרֵי חוֹלְקֵין עָלַי;
27 אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֵם רָבוּ עָלַי? וְאִם אָמַר פֶּן - הֲרֵי
28 הוּא בְּכָלל הוֹלֵךְ רְכִיל מְגַלֵּה סוּד³⁰. וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד
29 אָחַד, שֶׁהוֹצִיא דְּבָרִים שֶׁנֶּאמְרוּ בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ לְאַחַר
30 שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְהוֹצִיאָוּהוּ בֵּית דִּין מִבֵּית
31 הַמְּדַרְשׁ, וְהִכְרִיזוּ עָלָיו: זֶה מְגַלֵּה סוּד הוּא!³¹

30) משנה בסנהדרין כט, א. (31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

32 ח. שָׂאֵל אָחַד מִבְּעָלֵי דִינִים לְכַתֵּב לוֹ פֶּסֶק דִּין³² -
33 כּוֹתְבִין לוֹ כֶּף: כָּא פְּלוּנִי לְבֵית דִּין שָׁל פְּלוּנִי עִם
34 פְּלוּנִי בְּעַל דִּינוֹ שֶׁשְּׁעֲנּוּ בְּכֶף, וְנָצָא זַכָּאִי אוֹ חֵיב³³.
35 וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מְזַכְרִין שָׁם הַמְּזַכֵּין וְלֹא שָׁם
36 הַמְּחַיֵּבִין³⁴, אֲלֵא: בֵּית דִּין שָׁל פְּלוּנִי, מִדְּבָרֵיהֶם
37 נִדְרָפָה פְּלוּנִי³⁵.

32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. (33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). (34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. (35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. (12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. (13) עם הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. (14) שם ל, ב, וברש"י.

1 ג. וּמַנִּין לְתַלְמִיד שֶׁרָאָה רָבוּ שֶׁטּוּעָה בְּדִין, שֶׁלֹּא
2 יֹאמֵר: אֲמַתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְמַר הַדִּין וְאֶסְתַּרְנּוּ וְאֶבְנֶנּוּ¹⁵,
3 כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא הַדִּין עַל שְׁמִי? תַּלְמוּד לֹאמֵר: מִדְּבַר
4 שֶׁקֶר תִּרְחֶק¹⁶.

15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). (16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתני. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

5 ד. מַצְוָה לֹאמֹר לְבַעְלֵי דִינִים בְּתַחֲלָה: בְּדִין אַתֶּם
6 רוֹצִים אוֹ בְּפֶשְׁרָה¹⁷? אִם רָצוּ בְּפֶשְׁרָה - עוֹשִׂין¹⁸
7 בִּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעוֹשִׂין פְּשָׁרָה תִּמְכֵּד -
8 הֲרֵי זֶה מְשַׁבַּח. וְעָלָיו נֶאמַר: מִשְׁפַּט שְׁלוֹם שִׁפְטוֹ
9 בְּשַׁעֲרֵיכֶם. אִי זֶהוּ מִשְׁפַּט שְׁיֵשׁ עִמּוֹ שְׁלוֹם¹⁹? הֲרֵי
10 אֹמֵר: זֶה בְּצוּעִי²⁰. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אֹמֵר: וַיְהִי דוֹד
11 עָשָׂה מִשְׁפַּט וַצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ. אִי זֶהוּ מִשְׁפַּט שְׁיֵשׁ
12 עִמּוֹ צְדָקָה²¹? הֲרֵי אֹמֵר: זֶהוּ בְּצוּעַ וְהִיא הַפְּשָׁרָה²².
13 בְּמָה דְּבָרִים אֲמורים? קִדְּם גָּמַר דִּין. אַף עַל פִּי
14 שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵיהֶם וַיִּדַע לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטָה - מַצְוָה
15 לְבַצֵּעַ. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: אִישׁ פְּלוּנִי
16 אַתָּה זָכָאִי, אִישׁ פְּלוּנִי אַתָּה חֵיב - אֵינוֹ רְשָׁאִי
17 לְעִשׂוֹת פְּשָׁרָה בִּינֵיהֶן²³, אֲלֵא יִקַּב הַדִּין אֶת הַהֵר²⁴.

17) הסכם על ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פורשים, לא חס ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה ככול, ואין החייב מפסיד הכול. (18) הדיינים מפשרים. (19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום?" שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. (20) מיצוע הדין. (21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה?" שמשמעה: ויתור ועשייה לפני משורת הדין. (22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותרת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. (23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). (24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

18 ה. אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ בְּעָלֵי הַדִּין בְּפֶשְׁרָה בְּבֵית דִּין -
19 יֵשׁ לָהֶם²⁵ לְחֹזֵר וְלְתַבַּע אֶת הַדִּין, עַד שֶׁיִּקְנּוּ מִיד
20 שְׁנֵיהֶם²⁶.

דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית-הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל-א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

ב. וְכַשֵּׁם שֶׁהַלֹּקֵחַ עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, כִּי הַנּוֹתֵן.²⁰
שְׁנֵאמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל.²¹

(6) כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא-מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא-הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

ג. כָּל דִּין שֶׁיּוֹשֵׁב וּמַגְדֵּל מַעְלָתוֹ, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָר לְחַזְזוֹתָיו וְלִסְפּוֹרֵיהֶם²² - הָרִי הוּא בְּכָלֵל הַנוֹטִים אַחֲרָיו הַבָּצֵעַ. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וְלִכְּפֹה נֹאמַר לָהֶם:²³
וַיִּטּוּ אַחֲרָיו הַבָּצֵעַ וַיִּקְחוּ שְׂחָד²⁴. וְלֹא שְׂחָד מְמוֹן בְּלִבָּד, אֲלֵא אֶפְלוּ שְׂחָד דְּבָרִים. וּמַעֲשֵׂה בְּדִין אֶחָד, שֶׁהָיָה עוֹלָה בְּדוּגִית²⁵ קִטְנָה לְעֵבֶר בְּנֶהֱרַ, וּפְשֵׁט אֶחָד יָדוֹ וְסִיעוֹ בְּעֵלְתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הָרִינִי פְּסוּל לָךְ לְדִין²⁶. וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד, שֶׁהַעֲבִיר אֲבָרָה²⁷ - נוֹצֵה שֶׁל עוֹף - מַעַל רְדִיד²⁸ הַדִּין, וְאַחַר כִּפְסָה רַק²⁹ מִלִּפְנֵי הַדִּין, וְאָמַר לוֹ: הָרִינִי פְּסוּל לָךְ לְדִין. וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא מִתְּנֵה אַחַת מִמִּתְּנוֹת כְּהֵנָה לְדִין כְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פְּסוּל אֲנִי לָךְ לְדִין. וּמַעֲשֵׂה בְּאֲרִיס³⁰ אֶחָד שֶׁל דִּין, שֶׁהָיָה מְבִיא לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ מֵעֵרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת. פֶּעַם אַחַת הֶקְדִּים וְהֵבִיא בְּחִמְשֵׁי בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הָרִינִי פְּסוּל לָךְ לְדִין. אָף עַל פִּי שֶׁהִתְאֵנִים מִשֶּׁל דִּין, הוֹאִיל וְהֵבִיאָן שֶׁלֹּא בְּזִמְנָן - נִפְסַל לוֹ לְדִין³¹.

(7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. (8) הכותבים את פסקי הדין. (9) בכת"י תימן: בהן. (10) ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". (11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחריתכן כסירות דוגה". (12) כתובות קה, ב. (13) כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישארו על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". (14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות והרדידים". (15) שעל הארץ. (16) פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. (17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה הל' מלוה ולוה פ"ה, הי"ב.

ט. כִּי הָיָה מִנְהַגָם שֶׁל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מִכְּנִיסִין בְּעֵלֵי דִינָן וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמִכְּנִיסִים הַעֲדִים וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֵיהֶם. וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם לַחֲזוֹן³⁶, וְהַדִּינִים נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בִּינֵיהֶם בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדָּבָר. וְאַחַר כֵּן מִכְּנִיסִין בְּעֵלֵי דִינֵים, וְגָדוּל שְׁבִדְיָנִים³⁷ אֹמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה זָכָאִי, אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה חֵיב. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדַע אֶחָד מִבְּעֵלֵי דִינֵים אִי זֶה דִּין הוּא מִי שְׂזָפָה אוֹתוֹ, וְלֹא אִי זֶה דִּין הוּא שְׂחִיב³⁸.

(36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). (37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). (38) משנה בסנהדרין ט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

י. דִּין שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּחֶבְרוֹ שֶׁהוּא גִזְלָן אוֹ רֶשָׁע³⁹ - אֲסוּר לְהַצְטַרֵּף עִמּוֹ. שְׁנֵאמַר: מִדְּבַר שֶׁקָּרַח הַתְּרַחֵק⁴⁰. וְכֵן הָיָה נִקְיֵי הַדַּעַת שֶׁבִירושָׁלַיִם עוֹשִׂין: אִין יוֹשְׁבִים בְּדִין עַד שֶׁיִּדְעוּ עִם מִי הֵם יוֹשְׁבִים⁴¹, וְלֹא חוֹתְמִים אֶת הַשֵּׁטֶר עַד שֶׁיִּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם⁴², וְלֹא נִכְנָסִים לְסַעֲדָה עַד שֶׁיִּדְעוּ מִי מִסֵּב עִמָּהֶן⁴³.

(39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. (40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעותו ולהטותו מדרך האמת. (41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). (42) שמא יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). (43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישוב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

(1) איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

א. לֹא תִקַּח שְׂחָד. אִין צְרִיף לִזְמַר לְעוֹת אֶת הַדִּין², אֲלֵא אֶפְלוּ לְזוֹכֹת אֶת הַזָּכָאִי וְלַחֵיב אֶת הַחֵיב - אֲסוּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְהָרִי הוּא בְּכָלֵל אֲרוּר לִקַּח שְׂחָד⁴. וְחֵיב לְהַחְזִיר הַשְּׂחָד כְּשִׁיתְּבַעֲנוּ הַנּוֹתֵן⁵.

(2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. (3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). (4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). (5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השערה, מתוך נאמנות של בעל-דין אחד נגד חברו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל-דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

ז. כַּל שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻמְסִים שִׁשּׁוּנָאִים זֶה אֶת זֶה - 18
 אֲסוּרִין לִישָׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה 29. שְׂדֵבֵר זֶה גִּוְרָם 19
 לִיִּצְיָאֵת מִשְׁפֵּט מְעַקֵּל 30, מִפְּנֵי הַשְּׁנֵאָה שִׁפְיֵינֵיהֶן דַּעַת 20
 כַּל אֶחָד נוֹטֵה לְסַתֵּר דְּבָרֵי חֻבְרוֹ. 21

(29 סנהדרין כט, א. 30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

ח. לְעוֹלָם יִרְאֶה דִּין עֲצָמוֹ פְּאֵלוֹ חֵרֵב מִנְחַת לוֹ עַל 22
 צִוְּאָרִין 31, וְגִיְהִנָּם פְּתוּחָה לוֹ מִתְּחִיתוֹ 32. וַיִּדַע אֶת מִי 23
 הוּא דָן, וּלְפָנָי מִי הוּא דָן 33, וּמִי עֲתִיד לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ 24
 אִם נָטָה מִקּוֹ הָאֱמֶת. שְׁנֵאָמֵר: אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת 25
 אֱלֹהִים 34. וְאוֹמֵר: רְאוּ מָה אִתָּם עֲשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם 26
 תִּשְׁפֹּטוּ פִּי לִי 35.

(31 סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין יריכויו. 32) שם. החרב - רומזת לעונש בעולם-הזה, והגינהם - לעולם-הבא (סמ"ע לחו"מ ת, ח). 33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). 34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרוב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). 35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

ט. כַּל דִּין שְׁאִינוֹ דָן דִּין אֱמֶת לְאִמְתּוֹ - גִּוְרָם 28
 לְשִׁכְנָה שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל 36. וְכַל דִּין שְׁנוֹטֵל מִזֶּה 29
 וְנוֹתֵן לָזֶה שְׁלֵא בְּדִין - הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גִוְבָה 30
 מִמֶּנּוּ נְפִשׁוֹת. שְׁנֵאָמֵר: וְקָבַע אֶת קִבְעֵיהֶם נְפִשׁוֹ 31.
 וְכַל דִּין שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לְאִמְתּוֹ, אֶפְלוֹ שְׁעָה אַחַת - 32
 כְּאִלוֹ תִקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ 38, וְגִוְרָם לְשִׁכְנָה 33
 שֶׁתִּשְׁרָה בְּיִשְׂרָאֵל. שְׁנֵאָמֵר: אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת אֱלֹהִים 34.
 וְשָׁמָּה יֹאמֵר הַדִּין: מָה לִּי וְלַצֵּרָה הַזֹּאת? 40 תְּלַמּוּד 35
 לוֹמֵר: וְעַמְּכֶם בְּדָבָר מִשְׁפֵּט 41 - אֵין לְדִין אֱלֹא מָה 36
 שְׁעֵינִי רֹאוֹת 42.

(36 סנהדרין ז, א. 37) שם. 38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". 39) סנהדרין שם. 40) שאם יטעה יענש. 41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). 42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

י. וְלְעוֹלָם יִהְיוּ בְּעֵלֵי דִינָן לְפָנֶיךָ בְּרִשְׁעִים 43, 38
 וּבְחֻזְקַת שְׁפָל אֶחָד מֵהֶן טוֹעֵן שְׁקָר 44, וְדוֹן לְפִי מָה 39
 שֶׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים. וּבְשִׁפְטוֹ מִלְּפָנֶיךָ - יִהְיוּ 40
 בְּעֵינֶיךָ צְדִיקִים, בְּשִׁקְבָלוֹ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדוֹן כָּל 41
 אֶחָד מֵהֶם לְכַף זְכוּתוֹ 45.

ד. כַּל דִּין שֶׁשָּׁאֵל שְׁאֵלָה 18 - פְּסוּל לְדִין לָזֶה 1
 שֶׁהִשְׁאִילוֹ 19. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלֵא הִיָּה לוֹ 2
 לְדִין לְהִשְׁאִיל; אֲבָל הִיָּה לוֹ לְהִשְׁאִיל - בְּשָׂר, שֶׁהָרִי 3
 גַּם זֶה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ. 4

(18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. 19) כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדוננו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

ה. כַּל דִּין שְׁנוֹטֵל שְׂכָרוֹ לְדוֹן - דִּינָיו בְּטָלִים 20.
 וְהוּא שְׁלֵא 21? הִיָּה שְׂכָר הַנֶּפֶר; אֲבָל אִם הִיָּה עוֹסֵק 6
 בְּמִלְאָכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנֵים לְדוֹן, וְאָמַר לָהֶן: תִּנּוּ 7
 לִי מִי שְׁיַעֲשֶׂה תַחְתִּי עַד שְׂאֲדוֹן לָכֶם, או תִּנּוּ לִי 8
 שְׂכָר בְּטָלְתִּי - הִרִי זֶה מִתֵּר. וְהוּא שְׁיַהֲיֶה הַדְּבָר נֶפֶר 9
 שֶׁהוּא שְׂכָר הַבְּטָלָה בְּלִבָּד וְלֹא יוֹתֵר 22, וְיִטַּל 10
 מִשְׁנֵינֵיהֶם בְּשׁוּה זֶה בְּפָנָי זֶה 23 - כְּגוֹן זֶה מִתֵּר 24.

(20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא-אם-כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששינינו: "דיניו בטלים". 21) כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. 22) כתובות קה, א. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. 23) שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבריו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנטל שוחד (כסף-משנה). 24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שינינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

ו. אֲסוּר לְדִין לְדוֹן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ, אֵף עַל פִּי 12
 שְׁאִינוֹ שׁוֹשְׁבֵינוּ 25 וְלֹא רַעוֹ אֲשֶׁר בְּנַפְשׁוֹ; וְלֹא לְמִי 13
 שִׁשּׁוּנָאוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקַשׁ 14
 רַעַת 26; אֵלֹא צָרִיךָ שְׁהִיָּו שְׁנֵי בְּעֵלֵי דִינָם שְׁוִין 15
 בְּעֵינֵי הַדִּינָם וּבְלִבָּם 27. וְאִם לֹא הִיָּה מִפְּרִי אֶת אֶחָד 16
 מֵהֶם וְלֹא מַעֲשִׂיו - אֵין לָךְ דִּין צְדָק כְּמוֹהוּ 28.

(25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל-ב, טו, לו) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". 26) כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון תלמיד-חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). 27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירוהו (=מחמת אהבה); לא תנכרוהו (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, לו). 28) 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגמרי. (7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. (8) מידי המלוה הטוען את הלווה. (9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר, נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע, אפילו כשאין דעת הדיין סימכת על דבריו, כמבואר בהל' מלוה ולווה פי"ד, ה"א. (10) כתובות שם, וכפירוש ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (11) על הלווה. (12) שלוח ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם. (13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. (14) כדעת רב אלפס שם: "בשורא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם פ"ט, אות ו. (15) וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו. ויתכן, אם ילך לבית-דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה, יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה, א שלא קורעים השטר לגמרי. (16) מצויינים וברורים ביותר. (17) שנוכל לחשוד בו, שהסתכל בסימנים והתחקה עליהם. (18) אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י לגיטין נב, ב). (19) כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר מאד. (20) שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו בחפץ כזה. (21) אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו (כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. (22) ומכאן, שאם יודע הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

ב. פל אלו הדיינים הן עקר הדין. אכל משרבו פתי דינין שאינן הגונים, ואפלו היו הגונים במעשיהם - אינן חכמים פראוי ובעלי פינה, הספימו רב פתי דינין ישאל: שלא יתפכו שבוועה²³ אלא בראיה ברורה. ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול. וכן בשאר כל הדיינים. ולא ידון הדין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו, כדי שלא יאמר כל הדייט: לפי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה. וכן אין מוציאים מן היתומים אלא בראיה ברורה, לא פדעת הדין ולא פאמדן המת²⁴ או הטוען²⁵. ואף על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדרך מקל הדיינים, ונטתה דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתין בדין²⁶, ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינין עד שיודו לדברי העד, או יעשו פשרה²⁷, או יסתלק מן הדין²⁸.

(23) על התובע. (24) אם הוא אמוד או לא. (25) דעת הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. (26) משהה הדין ומחמיצו. (27) רי"ף שם. (28) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו הלבבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי:

(43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). (44) כדי שיהפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). (45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכה לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

(1) דיני ממונות שחותרים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

א. יש לדין לדון בדיני ממונות על פי הדיינים
 שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבבו
 שהוא פן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ואין
 צריך לומר, אם היה יודע בודאי שהדבר פן הוא,
 שהוא דן כפי מה שיוודע. כיצד? הרי שנתחייב אדם
 שבוועה בבית דין², ואמר לדון אדם שהוא נאמן
 אצלו ושדעתו סומכת על דבריו, שזה האיש השוד
 על השבוועה - יש לדון להפך השבוועה³ על
 שפגגה⁴, וישבע ויטל; הואיל וסמכה דעתו של דין
 על דברי זה⁵. אפלו היתה אשה או עבד⁶ נאמנים
 אצלו, הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבבו - סומך
 עליו ודן⁷. ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו שזה
 השוד. וכן אם נצא⁸ שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם
 שסמך עליו, אפלו אשה או קרוב⁹: זה פרוע הוא!
 אם סמכה דעתו על דבריו - יש לו לומר לזה: לא
 תפרע אלא בשבוועה¹⁰. או אם היה עליו¹¹ שטר חוב
 לאחר¹² - יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל¹³, ויניח
 זה שנפגם שטרו בדברי האחר¹⁴. או ישליך השטר
 בפניו¹⁵ ולא ידון בו. כפי מה שיראה. וכן מי שפא
 וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צואה,
 ונתן סימנין מבקקין¹⁶, ולא היה זה הטוען רגיל
 להכנס בבית זה האיש שמת¹⁷, אם ידע הדין שזה
 המת אינו אמוד¹⁸ להיות לו הפך זה¹⁹, וסמכה דעתו
 שאין זה החפץ של מת - מוציאו מן היורשין ונותנו
 לזה האמוד בו²⁰ ונתן סימנים²¹. וכן פל פיוצא בזה.
 שאין הדבר מסור אלא ללבבו של דין, לפי מה
 שיראה לו שהוא דין האמת. אם פן, למה הצריכה
 תורה שני עדים? שפזמן שיבואו לפני הדין שני
 עדים - ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע
 אם באמת העידו או בשקר²².

(2) שהיה אדם תובעו ממון והוא פפר. (3) אע"פ שברך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבירו לשבוועה. (4) התובע. (5) כתובות פה, א. (6) שהם פסולים לעדות

28 וַיִּחְקְרֶהָ וַהֲתִרְאָהּ, וְלֹא פָעַדוֹת בְּרוּרָהּ, אֲלֵא הוֹרְאֵת
29 שְׁעָה כְּפִי מַה שְּׁרָאָה⁴⁵.

38 שיתכוון לבוד מלכו חיוב מיתה לשאינו חייב.
39 גדר. 40 הרסו את הגדר וזלזלו בו. 41 בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א הי"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". 42 שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. 43 אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. 44 מכשפות. 45 שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וְכֵן יֵשׁ לְבֵית דִּין פְּכַל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן לְהִלְקוֹת
אָדָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה⁴⁶, וְהָעַם מְרַנְּנִים עָלָיו⁴⁷ שֶׁהוּא
עוֹבֵר עַל הָעֲרִיּוֹת. וְהוּא שִׁיְהִיָּה קוֹל שְׁאִינוּ פּוֹסֵק,
כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹנָה⁴⁸, וְלֹא יִהְיֶה אֵלּוֹ אוֹיְבִים יְדוּעִים
שְׁמוּצִיאִין עָלָיו שְׁמוּעָה רָעָה⁴⁹. וְכֵן מְבַזֵּין אֶת זֶה
שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה, וּמְחַרְפִּין אֶת יוֹלְדוֹתוֹ⁵⁰ בְּפָנָיו⁵¹.

46 ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל-א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". 47 מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. 48 בהל' סוטה פ"ב, הי"ד. 49 כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). 50 אמו. 51 מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ"ל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד-חכם - אסור לבזותו אלא פסהו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

ו. וְכֵן יֵשׁ לְדִין תְּמִיד לְהַפְקִיר מְמוֹן שְׁיֵשׁ לוֹ בְּעָלִים,
וּמְאָבֵד וְנוֹתֵן⁵² כְּפִי מַה שְּׁרָאָה לְגֵדֵר פְּרִצוֹת הַדָּת
וְלַחְזֵק הַבְּדִקָּה⁵³, אוֹ לְקַנְסֵם אֲלֵם⁵⁴ זֶה. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר
בְּעֲזָרָא: וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים פְּעֻצָּת
הַשָּׂרִים וְהַזְּקָנִים יִתְּרֵם כָּל רְכוּשׁוֹ. מְפָאן, שֶׁהַפְּקֵר
בֵּית דִּין - הַפְּקֵר⁵⁵.

52 מזה לזה. ובכתי' תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. 53 הסדק, שנראה בחומת הדת. 54 תקיף ואנס. 55 מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

ז. וְכֵן יֵשׁ לְדִין לְנִדוּת⁵⁶ וְלַחְרִים⁵⁷ מִי שְׁאִינוּ בֵּן
נְדוּי, כְּדִי לְגַדֵּר פְּרִץ, כְּפִי מַה שְּׁרָאָה לוֹ וְהַשְּׁעָה
צְרִיכָה לְכָךְ. וַיֹּאמֶר, שֶׁנִּדְּהוּ וְהַחְרִימָהּ⁵⁸ עַל דַּעְתוֹ⁵⁹.
וּפְרָסָם חֲטָאוֹ בְּרַבִּים. שְׁנֵאָמַר: אוֹרוֹ מְרוֹז אָמַר

ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

ג. וּמַנְיִן לְדִין שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדִין שֶׁהוּא מְרַמֶּה²⁹, שְׁלֵא
יֹאמְרוּ: אֲחַתְּכֶנּוּ³⁰, וַיְהִיָּה הַקּוֹלָרִי³¹ תְּלוּי בְּצוּאָרִי
הָעֵדִים? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחֶק³². כִּיצַד
יַעֲשֶׂה? יִדְרֹשׁ בּוֹ וַיִּחְקֶר הַרְבֵּה בְּדִרְיָשָׁה וּבַחֲקִיָּה
שֶׁל דִּינֵי נְפֻשׁוֹת³³. אִם נִרְאָה לוֹ לְפִי דַעְתוֹ [שְׁאִין בּוֹ
רְמָאוֹת - חוֹתֵף אֶת הַדִּין עַל פִּי הָעֵדוֹת. אֲבָל אִם
הָיָה לְבוֹ נּוֹקְפוֹ] שְׁיֵשׁ בּוֹ רְמָאוֹת; אוֹ שְׁאִין דַּעְתוֹ
סוֹמְקֵת עַל דְּבָרֵי הָעֵדִים, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ יָכוֹל
לְפַסְלוֹ; אוֹ שֶׁדַּעְתוֹ נוֹטָה שֶׁבַּעַל דִּין זֶה רְמָאֵי וּבַעַל
עֲרֻמָּה, וְהַשִּׂיא³⁴ אֶת הָעֵדִים, אָף עַל פִּי שֶׁהֵם פְּשׁוּיִם
וּלְפִי תִמְם הָעֵדוּי, וְזֶה הַטָּעַם; אוֹ שֶׁנִּרְאָה לוֹ מְקַלֵּל
הַדְּבָרִים, שְׁיֵשׁ שֵׁם דְּבָרִים אַחֲרֵים מְסַתְּרִין³⁵, וַאֲיִן
רוֹצִים לְגַלוֹתָם - כָּל אֵלּוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן אֲסוּר
לוֹ לְחַתֵּף אוֹתוֹ הַדִּין, אֲלֵא יִסְלַק עֲצָמוֹ מִדִּין זֶה,
וַיִּדְנֶנּוּ מִי שֶׁלְּבוֹ שֶׁלֵּם בְּדָבָר³⁶. וְהָרִי הַדְּבָרִים
מְסוּרִים לְלֵב. וְהַפְּתוּב אוֹמֵר: כִּי הַמְּשַׁפֵּט לְאַלְהִים
הוּא³⁷.

29 שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30 אפסקנו. 31 שלשלת העוון. 32 שבועות ל, ב. 33 שהיא מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד-ה. 34 שידלם או הסיתם. 35 נעלמים. 36 ודוקא שלא נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בכיורו שעדידי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין לשום דיין להשתדל בדין זה" (ש"ע חו"מ טז, ג). וכתוב בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37 שאל יתנצל הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע לחו"מ טו, יא). וראה בבא-מציעא נח, ב "כל דבר המסור ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

ד. יֵשׁ לְבֵית דִּין לְהִלְקוֹת מִי שְׁאִינוּ מְחִיב מְלָקוֹת,
וְלַהֲרֵג מִי שְׁאִינוּ מְחִיב מִיתָה. וְלֹא לַעֲבֹר עַל דְּבָרֵי
תוֹרָה³⁸, אֲלֵא לַעֲשׂוֹת סִיגָנ³⁹ לְתוֹרָה. וְכִיּוֹן שְׁרוּאִים
בֵּית דִּין שֶׁפָּרְצוּ הָעַם בְּדָבָר⁴⁰, יֵשׁ לָהֶן לְגַדֵּר וְלַחְזֵק
הַדְּבָר כְּפִי מַה שְּׁרָאָה לָהֶם. הַפַּל הוֹרְאֵת שְׁעָה, לֹא
שִׁיקְבַע הַלְכָה לְדוֹרוֹת. מַעֲשֶׂה וְהִלְקוּ אָדָם שֶׁבַּעַל
אֲשֶׁתוֹ תַחַת אֵילָן⁴¹. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁרַכַּב עַל סוּס
בְּשֶׁבֶת בִּימֵי יוֹנִים⁴², וְהִבִּיאוּהוּ לְבֵית דִּין וּסְקָלוּהוּ⁴³.
וּמַעֲשֶׂה וְתִלָּה שְׁמַעוֹן בֶּן שְׁטַח שְׁמוּנִים נָשִׂים⁴⁴ בַּיּוֹם
אֶחָד בְּאֲשַׁקְלוֹן. וְלֹא הָיוּ שָׁם כָּל דְּרָכֵי הַדְּרִישָׁה

69) לגדור פרוצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מ"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". 70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. 71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבאקמא צ, ב. 72) העוסקים וההוגים בה. 73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. 74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על-מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

יום שישי י"ז אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים

1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית דין, המוזמן לבוא לבית-דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

- 21 א. אָסוּר לְאָדָם לְנַהֵג בְּשִׁרְרָה עַל הַצְּבּוּר וּבְגִסוּת הַרְיוּחַ, אֲלֵא בַּעֲנָה וְיִרְאָה. וְכָל פְּרִנְסָה הַמְטִיל אִימָה יִתְּרָה עַל הַצְּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שְׂמִים - נִעְנָשׁ, וְאִינוּ רוֹאֶה לוֹ בֵּין תַּלְמִיד חֶכֶם. שְׁנֵאמַר: לֵכֵן יִרְאוּהוּ אַנְשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חֲכָמֵי לְבָב.

2) יהירות. 3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. 4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חנים, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

- 26 ב. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְנַהֵג בְּהֵן קְלוּת רֵאשׁ, אֶף עַל פִּי שְׁהֵן עֲמֵי הָאֶרֶץ.⁵ וְלֹא יִפְסִיעַ עַל רֵאשֵׁי עַם הַקֹּדֶשׁ.
- 27 אֶף עַל פִּי שְׁהֵן הַדְּיוּטוֹת וְשִׁפְלִים - בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצִבְאוֹת הַשָּׁם שְׁהוֹצִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבִיַּד חֲזָקָה. וְסוּבַל טְרַח הַצְּבּוּר וּמִשְׁאֵן. כְּמִשְׁה רַבְּנֵי, שְׁנֵאמַר בּוֹ: כְּפֹאֶשׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֶּנֶק.⁸ וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאַצְוֶה אֶת שִׁפְטִיכֶם. זו אֲזַהְרֶה לְדִין, שִׁיִּסְבַּל אֶת הַצְּבּוּר כְּפֹאֶשׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֶּנֶק. צֵא וּלְמַד מִמֶּשֶׁה, רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. פִּינּוֹן שֶׁשְׁלַחוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֵאמַר⁹: וַיִּצְוֶם אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקְּבִלָּה¹⁰, שְׁאָמַר לָהֶם לְמִשְׁה וְלֵאמֹר: עַל מְנַת שְׁיִהְיוּ מְקַלְלִים אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בְּאַבְנִים.

5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני

1 מְלֵאפָּה יִי⁶⁰, אֲרוּ אָרוּר יִשְׁבִּיחָהּ, פִּי לֹא כָּאוּ לְעִזְרָת

2 56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. 57) לומר עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנודה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יתור עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד"ו). 58) בכת"י תימן: או שהחרימהו. 59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית-הדין, כדי שהחוטא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית-הדין, שזה על דעת גדול בית-הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף-משנה). 60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. 61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

- 3 ח. וְכֵן יֵשׁ לְדִין לְעִשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרְאוּי לְרִיב עִמוֹ, וְלִמְלָלוֹ וְלִהְפוֹתוֹ וְלִתְלַשׁ שְׁעָרוֹ, וְלִהְשָׁבִיעוֹ בְּאַלְהִים בְּעַל פְּרוֹחוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. שְׁנֵאמַר: וְאִרְיֵב עִמּוֹ וְאִקְלָלֵם⁶², וְאִפְּה מִהֶם אַנְשִׁים וְאִמְרָטִם, וְאִשְׁבִּיעֵם בְּאַלְהִים⁶³.

62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. 63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

- 8 ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְכַפּוֹת⁶⁴ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֵאסֹר בְּבֵית הָאִסּוּרִים, וְלִדְחָף וְלִסְחַב עַל הָאֶרֶץ. שְׁנֵאמַר: הֵן לְמוֹת⁶⁵ הֵן לְשִׁרְשׁ⁶⁶, הֵן לְעִנְשׁ נִכְסִין⁶⁷ וְלֵאסּוּרִין⁶⁸.

64) לקשור. 65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. 66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף-משנה). 67) עונש ממון. 68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הזכיר בדבריו.

- 11 י. כָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים - לְפִי מַה שִׁירְאָה הַדִּין שְׁזָה רְאוּי לְכַף וְשִׁהְשַׁעַה צְרִיכָה. וּכְפַל יְהִיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שְׂמִים⁶⁹. וְאֵל יְהִיָּה כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת קָל בְּעֵינָיו, שְׁהָרִי הוּא דוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁷⁰. וְכָל שִׁפְן כְּבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב⁷¹, הַמְחִזִּיקִין בְּתוֹרַת הָאָמֶת, שִׁיְהִיָּה זְהִיר שֶׁלֹּא יִהְרַס כְּבוֹדָם; אֲלֵא לְהוֹסִיף בְּכְבוֹד הַמְקוֹם בְּלְבָד. שֶׁכָּל הַמְבֹזֶה אֶת הַתּוֹרָה⁷² - גּוֹפּוֹ מְחַלֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה - גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת⁷³. וְאִין כְּבוֹד הַתּוֹרָה אֲלֵא לְעִשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפִּטֶיהָ⁷⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). (6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. (7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). (8) שם ח, א. (9) בכתב יד תימן: הקדוש-ברוך-הוא להם במצרים נאמר וכו'. (10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.
- 1 ג. כְּדֶרֶךְ שְׁנֹצְטוּהָ הִדְיָן לְנִהַג בְּמַצֵּוֹה זֹ, כִּף נֹצְטוּוּ
2 הַצְּבוּר לְנִהַג כְּבוֹד בְּדִין. שְׁנֹאֲמַר: וְאַצִּוּהָ אֶתְכֶם. זֹ
3 אֲזַהְרָה לְצַבּוֹר שְׁתִּהְיֶה אֵימַת הִדְיָן עֲלֵיהֶן¹¹. וְלֹא
4 יִתְבַּזֶּה בְּפִנְיָהֶם, וְלֹא יִנְהַג קְלוֹת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ¹².
- (11) סנהדרין שם. (12) כמבואר בסמוך הלכה ד.
- 5 ד. בִּיּוֹן שְׁנִתְמַנְהָ אָדָם פְּרָנָס עַל הַצְּבוּר, אֶסוּר
6 בְּעִשְׂתֵּי מְלֶאכֶה בְּפִנְיָ שְׁלֹשָׁה, כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּזֶּה
7 בְּפִנְיָהֶם¹³. אִם הִמְלֵאכָה בְּרַבִּים אֶסוּרָה עֲלוֹ, קַל
8 וְחֹמֶר לְאֶכָל וּלְשִׁתוֹת¹⁴ וּלְהַשְׁתַּכֵּר בְּפִנְיָ רַבִּים
9 וּבְכַנְיִסַּת עַמִּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַת מְרֻעוֹת¹⁵. אוֹי לְהֶם
10 לְאוֹתָן הַדְּיָנִים שְׁנִהְגוּ בְּכִף מַעֲלָבוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה!
11 שְׁבִזוּ דִּינֵיהָ, וְהִשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהִגְיעוּהָ עַד
12 עַפְרָי¹⁶, וְגָרְמוּ רָעָה לָהֶן וּלְבִנֵי בְּנֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה
13 וְלְעוֹלָם הַבָּא¹⁷.
- (13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דין, שאין לו מי שימשנו אסור לו לקבל מינוי דין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. (14) אפילו בסעודת מצוה. (15) שהיא סעודת הרשות, הרי זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). (16) על פי מליצת הכתוב בישיעה כה, יב. (17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב"ג, ובביאורנו שם אות יד בשם ה"זוהר".
- 14 ה. אֶסוּר לְנִהַג קְלוֹת רֹאשׁ בְּשָׂלִיחַ בֵּית דִּין¹⁸. וְהָרִי
15 הַשְּׁלִיחַ נֶאֱמָן בְּשָׂנִים לְעִנְיָן הַנִּדְוִי. שְׁאִם אָמַר: פְּלוֹנִי
16 הִקְלַנִּי¹⁹, אוּ הִקְלָה הַדְּיָן, אוּ לֹא רָצָה לְבוֹא לְדִין -
17 מְשַׁמְתִּין²⁰ אוֹתוֹ עַל פִּיּוֹ. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין פְּתַחְא
18 עֲלוֹ עַד שְׂבִיבֹאוֹ שְׁנִים וְיַעֲדוּ עֲלוֹ שְׁנִמְנַע לְבוֹא
19 לְבֵית דִּין²².
- (18) ההולך להזמין איש לדין. (19) ביזה אותי. (20) מנדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. (21) שטר-שמתא. המודיע שפלוגי נתנדה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שוויה הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר
- 23 דברי הגנאי של הנתבע לדיין. (24) מועד קטן טז, א. שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם). (25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח, הלכה ה.
- 26 ז. שְׁלִיחַ שְׁאָמַר: פְּלוֹנִי שְׁלַחְנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן
27 הַדְּיָנִים, וְלֹא רָצָה בְּעַל דִּין לְבוֹא - אֵין כּוֹתְבִין עֲלוֹ
28 פְּתַחְא שֶׁל שְׁמַתָּא, עַד שְׂיֵאמַר מִשֵּׁם שְׁלֹשֶׁתָן. בְּמָה
29 דְּבָרִים אָמּוּרִים? שְׁהִלָּף הַשְּׁלִיחַ בְּיוֹם שְׂאִינוּ יוֹדְעֵ
30 לִישִׁיבַת הַדְּיָנִים; אֲבָל בְּיוֹם הַיְדוּעַ שְׁהַדְּיָנִים יוֹשְׁבִים
31 בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שְׁכָל הַדְּיָנִים מְקַבְּצִין, וְאִף
32 עַל פִּי שְׂבָא הַשְּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כְּאֵלוֹ בָּא בְּשֵׁם
33 שְׁלֹשֶׁתָן²⁶.
- (26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן משפט יא, ג).
- 34 ח. מִי שְׁשַׁלְּחוּ לוֹ בֵּית דִּין לְבוֹא, וְלֹא בָּא לְדִין -
35 מְנַדִּין אוֹתוֹ²⁷, וְכוֹתְבִין עֲלוֹ פְּתַחְא, וְנוֹתֵן שְׂכָר
36 הַסּוֹפֵר²⁸, וּבְעֵת שְׂבִיבֹא קוֹרְעִין הַפְּתַחְא²⁹. כְּתָבוּ לוֹ
37 פְּתַחְא מִפְּנֵי שְׁלֹא קָבַל הַדְּיָן, בִּיּוֹן שְׁאָמַר: הִרְיִנִי
38 מְקַבֵּל הַדְּיָן - קוֹרְעִין נְדוּיוֹ³⁰. קְבָעוּ לוֹ בֵּית דִּין זְמַן
39 שְׂבִיבֹא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עֲלוֹ
40 פְּתַחְא לְעָרְב. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? כְּשִׁהְיָה
41 בְּמִדְיָנָה³¹, וּמְרַד וְלֹא בָּא; אֲבָל אִם הִנֵּה בְּפָפְרִים³²
42 וְיֹצֵא וְנִכְנָס - קוֹבְעִים לוֹ זְמַן שְׁנֵי וּחֲמִישֵׁי וּשְׁנַיִם³³.
43 וְאִם שְׁלֹם יוֹם שְׁנֵי וְלֹא בָּא - אֵין כּוֹתְבִין עֲלוֹ פְּתַחְא
44 עַד לְמַחְרָ³⁴.
- (27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. (28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת הפיתחא. (29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא. (30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא קמא קיג, א וברש"י). (31) בעיר. (32) שהם חוץ לעיר והרי הוא טרוד ואנוס. (33) שהם ימי ישיבה קבועים של הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי, ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם). והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישב אחריה שלוש יום בנידוי ולא יתבע להתירו, מחרימים אותו (כסף משנה).

לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר בחושן משפט יא, א. (34 בבא קמא שם).

פֶּרֶק שְׁשֵׁה וְעֶשְׂרִים

1 דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל. חומר עוון מחורף תלמיד חכם, או המבוזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

ט. אין קובעין זמן³⁵ לא בימי ניסן ולא בימי תשרי, מפני שהעם טרודין במועדות. ולא בערב שבת ולא בערב יום טוב. אבל קובעין פניסן שכיבוא אחר ניסן, ובתשרי שכיבוא אחר תשרי. אבל לא קובעין בערב שבת שכיבוא אחר שבת, מפני שהכל טרודין בערב שבת³⁶.

26 א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: אלהים לא תקלל². וכן אם קלל הנשיא, אחד ראש סנהדרי גדולה או המלך³ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: ונשיא בעמך לא תאר. ולא דין ונשיא בלבד, אלא כל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: לא תקלל חרש. ולמה נאמר חרש? שאפלו זה שהוא אינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו⁴. ויראה לי, שהמקלל את הקטן הנכלם - לוקה. (הרי הוא כחרש⁶).

(35 לבוא לדין. (36 ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות שבת ויום-טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

7 י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא מצאו - אין קובעין לו זמן עד שימצא אותו השליח ויאמר לו. היה בכפר חוץ למדינה, אם דרכו לבוא באותו היום - אומר השליח אפלו לאחד מן השכנים, אפלו לאשה: אם יבוא פלוגי, הודיעוהו שפית דין קבעו לו זמן שכיבוא³⁷ לבית דין. ואם לא בא - מנדין אותו לערב. במה דברים אמורים? כשאין הדרך שדרכו לילך בה³⁸ על מקום בית דין; אבל אם דרכו עליהן - אין מנדין אותו עד שיודיעו השליח בעצמו; שמה לא אמרו לו השכנים, שהרי הם אומרים: דרכו על פתח בית דין, וכבר הלך אליהם ונפטרו³⁹. וכן אם לא בא במדינה עד למחר - אין סומכין על השכנים, שמה שכתבו ולא אמרו לו.

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". (3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא-בבא ד, א) "ולא יאה אלא נשיא, וכתוב ונשיא בעמך לא תאור". (4) שבועות לו, א. (5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיו, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוננת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הכושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהוזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף-משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. (6) כמו שאמרו (בבא-קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף-משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף-משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

(37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. (38) חזרה לביתו. (39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח להזמינו בעצמו (שם).

21 יא. מי שבא לבית דין וקבל הדין, ואמרו לו לשלם, והלך ולא שלם - אין מנדין אותו⁴⁰ עד שיתרו בו שני וחמישי ושני, ואחר כך מנדין אותו עד שיתן מה שהוא חייב. ואם עמד שלשים יום ולא תבע להתיר נדויו - מחרימין אותו⁴¹.

36 ב. המקלל את המת - פטור⁷. הואיל ומקלל כל אדם מ'שנא'ל⁸ - חייב, למה יחד לאו על דין ולא על נשיא? לחיבו שתיים. נמצאת למד: שהמקלל

(40) לאלתר, שהרי לא התחפף, אלא משתמט מלשלם. (41) והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן: החרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים. וראה תשובות הרשב"א תקצא וב'נודע ביהודה' מהדורה תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחפף כלפי הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלשים יום ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלשים יום אחרים בנידוי - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב לשלם, משמשת כנידוי של שלשים יום הראשונים, ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גְּדוּל בֵּין קָטָן
 2 - לֹקֵה אַחַת; וְאִם קָלָל דִּין - לֹקֵה שְׁתֵּי; וְאִם
 3 קָלָל נָשִׂיא - לֹקֵה שְׁלֹשׁ. וְכִן נָשִׂיא שֶׁקָּלָל אָבִיו -
 4 חֵבֵב מָשׁוּם אַרְבָּעָה שְׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שֶׁל כָּל אָדָם,
 5 וְאַחַד מִשְׁמוֹם הָאֵבֶב.
 6 (7 תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא
 חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך
 (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה
 חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש
 השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין
 פה, א) "ונשיא בעמך - במקוויים שבעמך" ולא מי שנגמר
 דינו למיתה, שאין חיביים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים
 פ"ה, הי"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששינונו
 במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת
 הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים
 כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת.
 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש
 מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום
 האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".
 7 ג. הַמְקַלֵּל עֲצָמוֹ - לֹקֵה, כְּמוֹ שֶׁקָּלָל אֲחֵרִים.
 8 שְׁנֵאמַר: הַשֹּׁמֵר לֶךְ וְשֹׁמֵר נַפְשֵׁךָ¹¹. וְאַחַד הַמְקַלֵּל
 9 עֲצָמוֹ אוֹ חֵבֵרוֹ אוֹ נָשִׂיא אוֹ דִּין - אֵינּוּ לֹקֵה עַד
 10 שִׁיקָלֵל בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת, כְּגוֹן יְהוָה וְאֱלֹהִים וְשֵׁדִי
 11 וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן¹², אוֹ בְּכַנּוּי מִן הַכְּנּוּיִים¹³, כְּגוֹן חֲנַנִּין
 12 וְקָנָא וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן¹⁴. הָאֵיל וְהוּא חֵבֵב אִם קָלָל בְּכָל
 13 הַכְּנּוּיִים, כִּף אִם קָלָל בְּכָל לְשׁוֹן - חֵבֵב; שֶׁהַשְּׁמוֹת
 14 שֶׁקּוֹרְאִין בְּהֵן הַגּוֹיִם לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - הֵרִי הֵן
 15 כְּכָל הַכְּנּוּיִים¹⁵. וְאָרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קָלָלָהּ, בּוֹ
 נִדְוִי¹⁶.
 11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל -
 אינו אלא לא-תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי
 התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם
 ה'. 14) כגון רחום, ארך אפים ורב חסד (שבועות לה, א)
 "בכולם עובר בלא-תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב,
 ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן
 הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא
 סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד,
 ה"י: "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרם"
 (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו
 ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את
 חבירו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם,
 וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל",
 שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל'
 שבועות פ"ב, ה"ה וביבאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב
 מביא ראייה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק
 (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אליך ויקם
 מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע
 אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על-אחת-כמה-
 וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים
 16 הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש:
 אם חכם נידהו בלשון ארוך צריכים לפרוש ממנו; אם
 השביעו חבירו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן
 המקלל את חבירו בלשון: ארוך הוא לה', קללה היא וחייב
 המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה
 פ"ז, ה"ג.
 17 ד. אֵינּוּ לֹקֵה עַד שִׁיתָרוּ בּוֹ בְּפָנָי עֲדִים, בְּשֹׁאֵר כָּל
 18 חֵבֵבֵי לְאוּיָן¹⁷. אֲבָל אִם לֹא הִיְתָה שֵׁם הַתְּרָאָה¹⁸; אוֹ
 19 שֶׁקָּלָל בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כְּנּוּי, כְּגוֹן שְׁאֲמַר: אָרוּר
 20 פְּלוֹנִי; אוֹ שֶׁהִיְתָה הַקָּלָלָה בְּאֵם הַדְּבָרִים, כְּגוֹן
 21 שְׁאֲמַר: אֵל יְהִי פְּלוֹנִי בְּרוּךְ לֵי, אוֹ אֵל יְבָרְכֵהוּ
 אֵל¹⁹, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלוֹ - אֵינּוּ לֹקֵה²⁰.
 17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פ"ח ה"ב,
 למה לוקה המקלל את חבירו, למרות שהוא לאו שאין בו
 מעשה. 18) רבינו משמענו, שלא נאמר הואיל ודרך
 המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה
 (כסף-משנה). 19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה
 מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע
 לחו"מ כז, ז). 20) משנה בשבועות לה, א וכדעת
 החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן",
 וכחסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה,
 א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד
 שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת
 מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבירו.
 22 ה. אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ לֹקֵה, אִם חָרַף תְּלִמִיד חֶכֶם -
 23 מְנַדִּין אוֹתוֹ²¹. וְאִם רָצוּ הַדִּינִים לְהַפְתּוֹ מִכַּת
 24 מְרֵדוֹת²² - מִכֵּין. וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ כְּפִי מַה שִׁיְרָאוּ²³,
 25 שֶׁהִרִי בָּזָה אֶת הַזְּקֵן²⁴. וְאִם חָרַף עִם הָאֶרֶץ - עוֹנְשִׁין
 26 הַדִּינִים בְּדָבָר כְּפִי מַה שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה לוֹ²⁵ לְפִי
 27 הַמְחַרֵּף וּלְפִי זֶה שְׁנַתְּחַרֶּף²⁶.
 21) קידושין ע, ב. 22) נוסף על הנידוי, או שרואים
 שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט).
 23) קידושין שם. 24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט,
 א "בית-דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד
 תורה פ"ו, הי"ב. 25) דעת רב שרירא גאון, הובאה
 ברא"ש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם
 צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד
 שיפסגו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א
 "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל'
 חובל ומוזיק פ"ג, ה"ה. 26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב)
 "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן
 הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל
 - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).
 28 ו. אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ לוֹ לְדִין אוֹ לְנָשִׂיא²⁷ לְמַחַל עַל
 29 כְּבוֹדוֹ - אֵינּוּ יָכוֹל לְמַחַל עַל קָלָלָתוֹ. וְכִן שְׁאֵר הָעָם,
 30 אֵף עַל פִּי שֶׁמְחַל הַמְקַלֵּל - מְלַקֵּין אֶת הַמְקַלֵּל;
 31 שֶׁכָּפַר חֲטָא וְנִתְחַיֵּב²⁸. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב נְדוּי מִפְּנֵי
 32 שֶׁהִפְקִיר²⁹ בְּבֵית דִּין, וְרָצוּ בֵּית דִּין לְמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 וְלֹא נִדְוָהוּ - הַרְשׁוּת בְּיָדוֹן³⁰. וְהוּא שְׁלֵא יִהְיֶה בְּדָבָר
2 הַפֶּסֶד בְּכַבּוּד הַבּוֹרָא. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הָעַם מְבַעֲטִין
3 בְּדַבְרֵי תוֹרָה וּבְדִינֵיהֶם, הוֹאִיל וּפְקָדוֹן³¹ הָעַם בְּדָבָר -
4 צְרִיכִין לְחַזֵּק וּלְעַנֵּשׁ כְּפִי מַה שִׁירָאָה לָהֶם³².

הַלְכוֹת עֵדוֹת

יֵשׁ בְּכָלֵלָן שְׂמוֹנֵה מִצְוֹת: שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמִשׁ
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַעֲדִי לְבֵית
דִּין לְמִי שֵׁיֵשׁ לוֹ עֵדוֹת. (ב) לְדַרֵּשׁ וּלְחַקֵּר הָעֵדִים.
(ג) שְׁלֵא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהַעֲדִי עָלָיו בְּדִינִי
(נְפִשׁוֹת. ד) שְׁלֵא יָקוּם דָּבָר בְּעַד אַחַד. (ה) שְׁלֵא
יַעֲדִי בְּעַל עֲבָרָה. (ו) שְׁלֵא יַעֲדִי קְרוֹב. (ז) שְׁלֵא
לְהַעֲדִי בְּשִׁקָּר. (ח) לְעֵשׂוֹת לְעַד זֶמַם כְּאֲשֶׁר זָמַם.
וּבְבִיאור מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית-דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

- 15 א. הָעֵד מְצִיָּה לְהַעֲדִי בְּבֵית דִּין בְּכָל עֵדוֹת שְׂוִידָע.
- 16 בֵּין בְּעֵדוֹת שְׂיִחִיב בֵּה אֶת חֲבֵרוֹ², בֵּין בְּעֵדוֹת שְׂיִנְפָּהוּ
- 17 בֵּה³. וְהוּא שְׂיִתְבַּעְנוּ לְהַעֲדִי בְּדִינִי מְמוֹנוֹת⁵.
- 18 שְׂנֶאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רֵאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא
- 19 עֲוֹנוֹ⁶.

(2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. (3) כגון שיודע ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: "את חבירו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). (4) אבל אם לא תבעו הבעל-דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). (5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנמק מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כספ-משנה). (6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב"ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פ"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" (ע"פ בבא-קמא נו, א).

- 20 ב. הִיָּה הָעֵד חָקֵם גְּדוֹל, וְהִיָּה בְּבֵית דִּין פְּחוּת מְמוֹנוֹ
- 21 בְּחֻקָּהּ, הוֹאִיל וְאִין כְּבוֹדוֹ שְׂיִלָּךְ לְפָנֶיהֶם - עֲשֵׂה
- 22 שְׁל כְּבוֹד תוֹרָה⁸ עֲדִיף⁹, וְיֵשׁ לוֹ לְהַמְנַע¹⁰. בְּמָה
- 23 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוֹת מְמוֹן; אֲכָל בְּעֵדוֹת

(27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. (28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כספ-משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחוקק, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. (29) התחצף. (30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא אדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". (31) כפרו ופרקו העול. (32) וכן אם ביזו תלמיד-חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בביאורנו שם.

- 5 ז. כָּל הַדָּן בְּדִינֵי עוֹבְרֵי פּוֹכְבִּים³³ וּבְעֵרְפָאוֹת³⁴
- 6 שְׁלֵהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ דִינֵיהֶם בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי
- 7 זֶה רָשָׁע, וְכֹאֵלוֹ חָרַף וְגִדַף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה
- 8 רַבְּנוֹ. שְׂנֶאֱמַר: וְאֵלֶּה הַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשֹּׂם
- 9 לְפָנֶיהֶם. לְפָנֶיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי עוֹבְרֵי פּוֹכְבִּים³⁵;
- 10 לְפָנֶיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי הַדִּיּוֹטוֹת³⁶. הִיָּתָה יָד הָעוֹבְרֵי
- 11 פּוֹכְבִּים תְּקִיפָה, וּבְעַל דִּינֵוֹ אֵלֶם, וְאִינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא
- 12 מִמֶּנּוּ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - תְּבַעְנוּ לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה.
- 13 אִם לֹא רָצָה לְבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוֹת מְבִית דִּין, וּמְצִיָּל
- 14 בְּדִינֵי עוֹבְרֵי פּוֹכְבִּים מִיָּד בְּעַל דִּינֵוֹ³⁷.

(33) בכתב-יד התימנים: בדיני גויים. (34) מקום מושב משפטיהם. (35) מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני גויים, כפר בהקב"ה תחילה ואחר-כך כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאוויבינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). (36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית-דין לנדותו ולהחרמו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו". (37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מציינים לדיננו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 וְחִקְרַת וְשֹׁאֵלֶת הַיֵּטֵב. וְצִרִיכִין הַדִּינִים לְהִזְהַר בְּעַת
13 חֻקֵּי הָעֵדִים²⁴, שְׁמָא מְתוּכָה יִלְמְדוּ לְשִׁקֵּר. וּבְשִׁבְעַת
14 חֻקֵּי הָעֵדִים בּוֹדְקִין אוֹתָם: בְּאֵי זֶה שְׁבוּעָה?²⁵ בְּאֵי זֶה
15 שְׁנָה? בְּאֵי זֶה חֲדָשׁ? בְּכַמָּה בְּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם
16 מִיָּמֵי הַשְּׁפָת? וּבְכַמָּה שְׁעוֹת בַּיּוֹם? וּבְאֵי זֶה
17 מְקוֹם?²⁶ אֲפֹלוּ אָמַר: הַיּוֹם הַרְגוּ, אוֹ אָמַשׁ הַרְגוּ -
18 שׁוֹאֵלִין לָהֶן: בְּאֵי זֶה שְׁבוּעָה? בְּאֵי זֶה שְׁנָה? בְּאֵי זֶה
19 חֲדָשׁ? בְּכַמָּה בְּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם? בְּאֵי זֶה שְׁעָה?²⁷
20 וּמְכַלְלֵי הַחֻקִּירוֹת, יִתֵּר עַל הַשְּׁבַע הַשְּׁוֹת כֻּלָּם²⁸:
21 שְׁאֵם הַעֵידוּ עֲלֵיו שְׁעָבַד עֲבוּדָה זָרָה - שׁוֹאֵלִין לָהֶן:
22 אֵת מָה עָבַד? ²⁹ וּבְאֵי זֶה עֲבוּדָה עָבַד? ³⁰ הַעֵידוּ
23 שְׁחַלְלֵי אֵת הַשְּׁפָת - שׁוֹאֵלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מְלֶאכֶה
24 עָשָׂה? וְהֵיאָךְ עָשָׂה?³¹ הַעֵידוּ שְׁאָכַל בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים
25 - שׁוֹאֵלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מְאָכַל אָכַל? וְכַמָּה אָכַל?³²
26 הַעֵידוּ שְׁהָרַג אֵת הַנֶּפֶשׁ - שׁוֹאֵלִין אוֹתָן: בְּמָה
27 הַרְגוּ?³³ וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה - הַרִי הוּא מְכַלְל
28 הַחֻקִּירוֹת³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דופי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לווי".

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על-פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על-פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם 'מגדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לווי, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכווין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך 'ההדרן' למסכתות בני"ד. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848.)

1 שְׁמִפְרִישׁ בָּהּ מִן הָאֶסוּר¹¹, וְכֵן בְּעֵדוֹת נְפֹשׁוֹת¹² או
2 מְפוֹת¹³ - הוֹלֵךְ וּמְעִיד. שְׁנֵאֵמַר: אֵין חֻקְמָה וְאֵין
3 תְּבוּנָה לְנַגֵּד יְיָ. כָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֵלוֹל הַשֵּׁם - אֵין
4 חוֹלְקִין כְּבוֹד לַרַב¹⁴.

(7) בכת"י התימנים: והיה בית-דין. (8) שנצטוינו לכבד את החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (9) שבועות ל, ב. (10) אינו חייב לילך, אבל בית-דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (תו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). (11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. (12) שיודע להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יבררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיודע לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף-משנה). (13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטרו, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמה תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה-למלך). (14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכת"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבריו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית-דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

5 ג. פְּהֵן גְּדוֹל - אֵינוֹ חֵיב לְהַעֲיֵד¹⁵. אֲלֵא עֵדוֹת שְׁהִיא
6 לְמַלְךְ וְשֹׁאֵל בְּלִבְדוֹ¹⁶ - הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל
7 וּמְעִיד בָּהּ. אָכַל בְּשֹׁאֵר הַעֲדוּת - פְּטוּר¹⁷.

(15) שזולול הוא לו לבוא להעיד לבעל-דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). (16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף-משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ו. (17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם-משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור-המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבועת העדות".

8 ד. מְצוֹת עָשָׂה לְדַרְשׁ אֵת הָעֵדִים¹⁸ וְלְחַקְקֵן¹⁹
9 וְלְהַרְבוֹת בְּשֹׁאֵלֶתָן. וּמְדַקְדְּקִין עֲלֵיהֶן, וּמְסִיעֵין²⁰
10 אוֹתָן מִעֲנִין לְעֲנִין בְּעַת הַשְּׁאֵלָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּקֵּן²¹ או
11 יִחְזְרוּ בְּהֵן²² אִם יֵשׁ בְּעֵדוֹתָן דְּפִי²³. שְׁנֵאֵמַר: וְדַרְשֵׁת

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום ש"ק י"ח אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. 19) שבע חקירות המנויות להלן. 20) מעבירים. 21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מננין לענין. 22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. 23) פגם וספק. 24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדברך" וכו'.

ו. ועוד מרביין לבדק העדים בדברים שאינן עקר בעדות ואינה תלויה בהם. והם הנקראים בדיקות⁴¹.
וכל המרבה בבדיקות - הרי זה משבח. פיצד הן הבדיקות? הרי שהעידו עליו שהרג, ונחקרו בשבע חקירות שמנינו, שהן ככונת הזמן וכונת המקום, ונדרשו ככונת המעשה, וכונת המעשה⁴² וכונת הכלי שהרגו בו⁴³, בודקין אותן עוד ואומרים להן: מה היתה לבוש הנהרג או ההורג, בגדים לבנים או שחורים? עפר הארץ שנהרג עליה - לבן או אדם? אלו וכיוצא בהן הם הבדיקות. מעשה שאמרו העדים: הרגו במקום פלוני תחת התאנה⁴⁴. ובדקו העדים ואמרו להם: תאנים שלה שחרות היו או לבנות? עקצין⁴⁵ של אותם התאנים ארכות היו או קצרות? וכל המרבה בבדיקות וכיוצא בהן - הרי זה משבח⁴⁶.

41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. 42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. 44) עץ התאנה. 45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. 46) סנהדרין שם.

יום ש"ק י"ח אלול ה'תשע"ז

פרק שני

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

א. מה בין חקירות ודרישות² לבדיקות³? בבדיקות ודרישות, אם פון האחד את עדותו⁴, והשני אומר: איני יודע - עדותו בטלה⁵; אבל בבדיקות, אפלו שניהן אומרים: אין אנו יודעים - עדותן קיימת⁶. ובזמן שהן מכהישיין זה את זה, אפלו בבדיקות - עדותן בטלה⁷. פיצד? העידו שהרג זה את זה, ואמר האחד פשנחקר: בשבוע פלוני, בשנה פלונית, בהדש פלוני, בכף וכף בהדש, פרביעי בשבת, בשש שעות ביום, במקום פלוני הרגו. וכן לשדרשו: במה הרגו? אומר: הרגו בסוף⁸. וכן העד השני פון עדותו בכלל, חוץ מן השעות, שאמר: איני יודע בכמה שעות היה ביום; או שפון את השעות, ואמר: איני יודע במה הרגו, ולא הבנתי בכלי שהיה בידו - הרי עדותו בטלה⁹. אבל אם פגנו הכל, ואמרו להן הדינים: פליו¹⁰ היו שחורים או לבנים? ואמרו: אין אנו יודעים, ולא שמנו לבנו לדברים אלו שאין להן ממש - הרי עדותן קיימת¹¹.

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם,

25) שמיטה, של יובל. 26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לירי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). 27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). 28) בכל עדות שהיא. 29) לאיליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). 30) בזיחה או בהשתחוויה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. 31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). 32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביית עשור פ"ב, ה"א-ה). 33) בסייף או ברומח. 34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. החקירות והדרישות הן הדברים שהן עקר העדות³⁵, ובהן יתחייב³⁶ או יפטר. והן פנות המעשה שעשה³⁷, וכיוון הזמן וכיוון המקום³⁸, שבהן יזמו³⁹ העדים או לא יזמו; שאין אנו יכולים להזם העדים עד שיכוננו הזמן והמקום⁴⁰.

35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. 36) הנידון. 37) מה עשה ואיך עשה. 38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. 39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. 40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי-אתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי-אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוננת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 אֵינוּ יוֹדְעִים¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת
16 הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחֵר חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ, פְּגוּז שְׁאֵמַר הָאֵחָד: 16
17 בְּשֵׁשֶׁה עֶשְׂרֵי בַחֹדֶשׁ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵי
18 בַחֹדֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁפִירוֹ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִיָּמֵי
19 הַשְּׁבַת - עֲדוּתָן בְּטֻלָּה; שְׁאִין חֲצֵי הַחֹדֶשׁ פֶּא וּכְבָר
20 יָדְעוּ הַכֹּל¹⁸ אֵימָתֵי הִיא רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ¹⁹.

15) האומר בשניים לחודש. (16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. (17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). (18) ובדפוס ויניציאה ש"א: אלא כבר ידעו. (19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

21 ה. אָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁלְשָׁה²⁰, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּחֲמִשָּׁה
22 - עֲדוּתָן בְּטֻלָּה²¹. אָמַר עַד אֶחָד: בְּשִׁתֵּי שְׁעוֹת בַּיּוֹם,
23 וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת - הֲרִי עֲדוּתָן קִיָּמַת²²; 23
24 שְׁדָרְךָ הָעֵם לְטְעוֹת בְּשִׁעָה אַחַת²³. אֲבָל אִם אָמַר
25 הָאֶחָד: בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּחֲמֵשׁ - עֲדוּתָן
26 בְּטֻלָּה²⁴. אָמַר עַד אֶחָד: קִדְּם הַגִּזַּן הַחֲמֵה, וְאֶחָד
27 אוֹמֵר: בְּהַגִּזַּן הַחֲמֵה²⁵ - עֲדוּתָן בְּטֻלָּה²⁶, אֵף עַל פִּי
28 שְׁהִיא שְׁעָה אַחַת²⁷; שְׁהַדְבָר נִפְר לְכָל²⁸. וְכֵן אִם
29 נִחְלְקוּ בְּשִׁקְעָתָה²⁹.

20) בחודש. (21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתו היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". (24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. (25) כשמתחיל הנץ. (26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על

הלכה ו. (4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. (5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. (6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. (7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. (8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד-ה. (9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. (10) של הנהרג או ההורג. (11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

1 ב. אָמַר אֶחָד: בְּלִים שְׁחָרִים הָיָה לְבוּשׁ, וְהִשְׁנִי
2 אָמַר: לֹא כֵן, אֲלֵא לְבָנִים הָיָה לְבוּשׁ - הֲרִי עֲדוּתָן
3 בְּטֻלָּה; וּכְאֵלוֹ אָמַר אֶחָד פְּרִבְעֵי בְּשִׁבְתָּ, וְהִשְׁנִי
4 בְּחֲמִישִׁי, שְׁאִין פֶּאן עֲדוּת; אוֹ שְׁאֵמַר הָאֶחָד בְּסִיף
5 הַרְגוֹ, וְהִשְׁנִי אָמַר בְּרֵמַח, שְׁאִין פֶּאן עֲדוּת. שְׁנֵאמַר:
6 נְכוּן הַדְבָר, וְכִיּוֹן שְׁהַכְחִישוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֵי זֶה מְכָל
7 הַדְּבָרִים - אֵין זֶה נְכוּן¹².

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

8 ג. הִיוּ הַעֲדִים מְרִבִּים, שְׁנִים מֵהֵן פְּנוּ עֲדוּתָן
9 בְּחֲקִירוֹת וּבְדִרְיֹשׁוֹת, וְהִשְׁלִישִׁי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -
10 תְּתַקַּם הָעֲדוּת בְּשְׁנִים, וְהִהָרַג¹³. אֲבָל אִם הַכְחִישׁ אֶת
11 שְׁנֵיהֶן, אֲפִלוּ בְּדִיקוֹת - עֲדוּתָן בְּטֻלָּה¹⁴.

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבירו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. (14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

12 ד. עַד אֶחָד אוֹמֵר: פְּרִבְעֵי בְּשִׁבְתָּ, בְּשְׁנִים לַחֹדֶשׁ,
13 וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: פְּרִבְעֵי בְּשִׁבְתָּ, בְּשִׁלְשָׁה לַחֹדֶשׁ -
14 עֲדוּתָן קִיָּמַת; שְׁנֵיהֶם¹⁵ יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל הַחֹדֶשׁ¹⁶, וְזֶה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין.

על-פי"זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על-יפי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית-דין ואמר שגנב או גזל או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על-יפי עצמו אינו נפסל", כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על-פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשביט-דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני. כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן ג)

(2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" – הוא-הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זוז. (6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

9 **ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּהוֹדְאוֹת וְהִלְאוֹת⁷,**
10 **מִתְּנוֹת וּמִכִּירוֹת⁸ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל בְּדִינֵי קִנְסוֹת⁹ -**
11 **צָרִיכִין דְּרִישָׁה וְחֻקִּירָה¹⁰. וְאִין צָרִיף לֹאמַר בְּמִלְקוֹת¹¹**
12 **וּבְגָלוֹת¹². וְכֵן אִם רָאָה הַדִּין שֶׁהַדִּין מְרַמֶּה¹³ וְחָשַׁשׁ**
13 **לוֹ - צָרִיף דְּרִישָׁה וְחֻקִּירָה¹⁴.**

(7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. (8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כפי דין כהלוואות (סמ"ע לחור"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור-המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל ה' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כפי, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה ה' סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה

ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסים רומי ר"מ ושונצינו הניסוח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) החקירות דיני ממונות ודיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

1 **א. אָחַד דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְאָחַד דִּינֵי נַפְשׁוֹת בְּדְרִישָׁה**
2 **וְחֻקִּירָה². שְׁנֹאֲמַר: מִשְׁפֵּט אָחַד יְהִי לְכֶם³. אֲבָל**
3 **אָמְרוּ חֻקִּמִים: פְּדִי שְׁלָא תִנְעַל דְּלַת בְּפִנֵי לִוְיָן⁴, אִין**
4 **עֲדֵי מְמוֹן צָרִיכִין דְּרִישָׁה וְחֻקִּירָה. פִּיּוּצָה? אָמְרוּ**
5 **הַעֲדִים: בְּפִנֵּינוּ הִלְוָה זֶה אֶת זֶה מְנָה⁵ בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית,**
6 **אָף עַל פִּי שְׁלָא פִּינוּ אֶת הַחֲדָשׁ, וְלֹא אֶת הַמְקוֹם**
7 **שֶׁהִלְוָה בוּ, וְלֹא אֶת הַמְנָה אִם הִיָּה מְמַטְבֵּעַ פְּלוֹנִי**
8 **אוּ מְמַטְבֵּעַ פְּלוֹנִי⁶ - עֲדוּתָן קִיָּמַת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה". וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא על-ידיים ל"תנעול דלת בפני לוויין" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה בדיני נפשות ש"שאינן ממתין בית-דין ולא מלקין את האדם על-פי הודאת פיו אלא על-פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו בפני הלוויין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה). (23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. (24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא-בתרא נו, ב) לענין חזקה, שבין חטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן (נמוקי יוסף שם) והשווה ה'ל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאיין העד מדקדק בזה". (27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

- ד. דין תורה: שאין מקבלין עדות, לא בדיני 19
ממונות ולא בדיני נפשות, אלא מפי העדים. 20
שנאמר: על פי שנים עדים - מפייהם ולא מפתב 21
ידן. 28. אכל מדברי סופרים: שחזקתין 29 דיני ממונות 22
בעדות שבשטר, אף על פי שאין העדים קמים 30, 23
כדי שלא תנעל דלת בפני לוין. 31. ואין דנין בעדות 24
שבשטר בדיני קנסות, 32 ואין צריך לומר בנפשות 25
ובגלות; אלא מפייהן, ולא מפתב ידן. 33. 26

(28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29) פוסקים ומחליטים. (30) שמתו. (31) שידאג המלוה שמה יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמיייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33) ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדין אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, הי"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה ה'ל' גירושין פ"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר

מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). (12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פי"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. (13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה ככדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בבבאורינו שם.

- ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה 1
וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות 2
או בחקירות - עדותן בטלה. 15. ואם הכחישו העדים 3
זה את זה בבדיקות - עדותן קימת. 16. כיצד? אחד 4
אומר: בנסיסן לזה ממנו, והשני אומר: לא פי, אלא 5
באיר; או שאמר האחד: בירושלים, והשני אומר: 6
לא פי, אלא בלד היינו - עדותן בטלה. 17. וכן אם 7
אמר האחד: חבית של יין הלוהו, והשני אומר: של 8
שמן היתה - עדותן בטלה; שהרי הכחישו 9
בדרישה. 18. אבל אם אמר האחד: מנה שחור, 10
והשני אומר: מנה לכן היתה; 20. זה אומר: בדיוטא 11
העליונה היו פשהלוהו, והשני אומר: בדיוטא 12
התחתונה היו - עדותן קימת. 23. אפלו אמר האחד: 13
מנה הלוהו, והשני אומר: מאתים 24 - חזב לשלם 14
מנה; שיש בכלל מאתים מנה. 25. וכן אם אמר 15
האחד: דמי חבית של יין יש לו פידו, וזה אומר: 16
דמי חבית של שמן. 26 - משלם בפחות שבדמים. וכן 17
כל פיוצא בזה. 27. 18

(15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא בבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). (19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). (21) בכת" תימן: בדייט, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הכולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ש"ק י"ח אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קמט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

18 ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוֹת הֵינּוּ בַעֲבֵרָה⁴⁸, או שְׁחָד
19 לְקַחְנּוּ עַל עֵדוֹת זו⁴⁹ - אֵין נְאֻמִּינִים; שְׂאִין אָדָם
20 מְשִׁים עַצְמוֹ רִשְׁעוֹ⁵⁰, עַד שְׂעִיעִידוֹ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא
21 רִשָּׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אָמְנָה הִיוּ דְבָרֵינוּ⁵¹ - אֵין
22 נְאֻמִּינִים; שֶׁהַמְעִיד עַל שָׂטֵר אָמְנָה - כְּמַעִיד בַּשְּׂקָר⁵².

48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א.ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזותו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לזה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווהו. (52) שאסור לו לאדם שישעה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמינים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

23 ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שְׂטֵר מְכָר זֶה מוֹדְעָה נְמֻסְרָה לָנוּ
24 עָלֵינוּ⁵³, אָף עַל פִּי שְׂפֹתַי יִדָּן⁵⁴ יוֹצֵא מִמְקוֹם אַחֵר⁵⁵
25 - הֲרִי אֵלָיו נְאֻמִּינִי⁵⁶.

53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. (54) חתימתם. (55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. (56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולצייין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתבידם יוצא ממקום אחר - נאמינם. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמינים אלא כשאין כתבידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי-זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמינים אלא כשאין כתבידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

26 ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שְׂטֵר זֶה⁵⁷: אִם הָיָה קֵתָב
27 יִדָּן יוֹצֵא מִמְקוֹם אַחֵר - אֵין נְאֻמִּינִי⁵⁸; וְאִם אֵין
28 הַשְּׂטֵר מִתְקַיֵּם אֲלָא מִפִּיהֶם - נְאֻמִּינִים⁵⁹. וְאֹמְרוּ⁶⁰
29 לְבַעֲלֵי הַדִּין⁶¹: קִימּוּ הַתְּנַאי⁶² וּבֹאוּ לְדוֹן⁶³.

57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. (58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין

שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

1 ה. כָּל עַד שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוֹתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי
2 מְמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ³⁴.
3 כִּיצַד? אָמַר: מְטַעַה הֵייתִי³⁵, שׁוֹגֵג הֵייתִי³⁶, וְנִזְכַּרְתִּי
4 שְׂאִין הַדָּבָר בֶּן, לְפַחְדוֹ עֲשִׂיתִי³⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,
5 אֲפִלוּ נִתֵּן טַעַם לְדְבָרָיו³⁸. וְכֵן אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹסִיף
6 בְּעֵדוֹתוֹ תְּנַאי³⁹. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שִׂיאֵמַר
7 הָעַד אַחֵר שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוֹתוֹ, שֶׁיָּבוֹא מִכָּלֵן בְּטוֹל
8 הָעֵדוֹת אוֹ הוֹסַפְתָּ תְּנַאי בֵּה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁰.

34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית-דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמינים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמינים". (35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא-בתרא קסז, ב בעובדא של רב רימיה. (36) שכוח הייתי. (37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בכבא-מציאא כח, ב וכן בחו"מ ס' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

9 ו. עֵדִים הִחְתוּמִים עַל הַשְּׂטֵר - הֲרִי זֶה כְּמִי
10 שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוֹתוֹ בְּבֵית דִּין⁴¹, וְאֵין יָכוֹלִין לְחַזֵּר
11 בְּהוֹדוֹ⁴². בְּמָה דְבָרִים אָמְרוּרִים? כִּשְׂאֵפְשֵׁר לְקַיֵּם
12 הַשְּׂטֵר⁴³ שְׁלֹא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׂם עֵדִים שֶׁזֶה
13 קֵתָב יִדָּן, או שֶׁהָיָה קֵתָב יִדָּן יוֹצֵא מִמְקוֹם אַחֵר⁴⁴;
14 אָבֵל אִם אֵי אֲפֻשֵׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׂטֵר אֲלָא מִפִּיהֶן⁴⁵,
15 וְאָמְרוּ: קֵתָב יִדְנּוּ הוּא זֶה, אָבֵל אָנוּסִים הֵינּוּ⁴⁶,
16 קִטְנִים הֵינּוּ, קְרוֹבִים הֵינּוּ, מְטַעִים הֵינּוּ - הֲרִי
17 אֵלּוֹ נְאֻמִּינִים⁴⁷, וּבָטַל הַשְּׂטֵר.

41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). (42) כתובות יח, ב. (43) לאשר את חתימת ידם. (44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית-דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתבידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין המוכרת שלא בבית-דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא-מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית-דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. (72) מאשרים את חתימת ידיהם. (73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-המתחיל: מקיימים). (74) הנתבע. (75) המלוה זיין את חתימת העדים וחקיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. (76) וחתמו למלוה בשקר. (77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (78) את העדים או השטר. (79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראייה יחזיר".

- 14 **יב. כל מי שיש לו ראייה בעדים⁸⁰ - מטפל בעדים**
 15 **עד שבייבאם לבית דין⁸¹. ואם ידעו בית דין שבעל**
 16 **דינו אולם⁸², וטען התובע שהעדים מתפחדים מפעל**
 17 **דינו שיבואו ויעידו לו - הרי בית דין כופין את פעל**
 18 **דינו שבייבא הוא העדים⁸³. וכן כל פיוצא בדברים**
 19 **אלו דינין בהן לאלם.**

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בבא-קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא-מציעא לט, ב). ושם תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאלמים, שבעל-דינו יטעון שעדי מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

- 20 **א. עדי נפשות² צריכין שיהיו שניהם רואים את**
 21 **העושה עברה פֶּאָחֵד³. וצריכין להעיד פֶּאָחֵד⁴,**
 22 **ובבית דין אֶחָד⁵. אָבָל דיני ממונות אין צריכין לָכֶּה.**
 23 **פיצד⁶? הִיָּה אָחָד רואהו מחלוֹן זֶה פֶּשְׁעֵבֵה עֵבְרָה,**
 24 **וְהַעֲד הָאֶחָד רואהו מחלוֹן אַחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי**

הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. (59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. (60) הדיין. (61) הלוקחות. (62) לבעלים המוכרים. (63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב-ידים יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

- 1 **י. אָמַר אָחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים⁶⁴,**
 2 **וְהִשְׁנִי אֹמְרָ: לֹא הָיָה שֵׁם תְּנַאי⁶⁵ - הָרִי פָּאן עַד**
 3 **אָחָד⁶⁶.**

(64) והואיל ואין כתב-ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. (65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. (66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם-משנה).

- 4 **יא. גַּם בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁷ אין מְקַבְּלִין עֵדוֹת אֶלָּא בְּפָנֵי**
 5 **בְּעַל דִּין⁶⁸. אִם הָיָה בְּעַל דִּין⁶⁹ חוֹלָה, או שְׁהָיוּ**
 6 **הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לִילָף לְמַדִּינַת הַיָּם וְשָׁלְחוּ⁷⁰ לְבְּעַל**
 7 **דִּין וְלֹא פָּא - הָרִי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שְׁלֹא בְּפָנֵיו⁷¹.**
 8 **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוֹת עַל פֶּה; אָבָל בְּשֵׁטֶר**
 9 **- מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֵדֵיו⁷² שְׁלֹא בְּפָנֵי בְּעַל דִּין⁷³.**
 10 **וְאֶפְלוּ הָיָה עוֹמֵד⁷⁴ וְצוּחַ וְאוֹמֵר: שֵׁטֶר מְזִיף**
 11 **הוא⁷⁵! עֲדֵי שֶׁקֶר הַיָּם!⁷⁶ פֶּסְטְלֵי עֵדוֹת הַיָּם! - אין**
 12 **מְשַׁגְּיחִין בוּ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשֵּׁטֶר, וְאִם יֵשׁ לוֹ**
 13 **רְאִיָּה לְפֶסְטֵל⁷⁸ - יְפֶסְטֵל⁷⁹.**

(67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. (68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא-קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו על שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. (69) ושם ימות טרם שיקבלו העדות. (70) ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית-דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא

19 **השני: וכן אני מעיד שהלוהו בפני או הודה ביום**
20 **אחר - הרי אלו מצטרפין¹⁷.**

(15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכתי" תימן:
אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. (16) שהוא
חייב לו. (17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד
- בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל
בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן
קרחא אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא
חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא
עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה
לעצמו (שם).

21 **ג. וכן אם אמר האחד: בפני הלוהו, והשני אומר:**
22 **בפני הודה ל¹⁸; או שאמר הראשון: בפני הודה,**
23 **והשני שהעיד אחר זמן אמר: בפני הלוהו¹⁹ - הרי**
24 **אלו מצטרפין²⁰.**

(18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד
השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון.
(19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם,
וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם-משנה). ובכל זאת,
הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר
כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי,
אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני
מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא
נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלוהו שבועה מן התורה
להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ
סי' ל, סעיף ז). (20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ
רבי יהושע בן קרחא, וכדעת רב אלפס שם.

25 **ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אָחַד**
26 **וְשׁוֹמְעֵין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וְכִשְׁבּוֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי לְאַחַר**
27 **זְמַן - שׁוֹמְעֵין דְּבָרָיו. וּמְצַטְרְפִין זֶה לְזֶה, וּמוֹצִיאִין**
28 **בֵּין הֶמְמוֹן²¹.**

(21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל
סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני
ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את
העדות כאחת, ומשוים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין
לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה
הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא
בסנהדרין שם עמ' ב.

29 **ה. וכן אם היה עד אחד בכתב²² ואחד על פה²³ -**
30 **מצטרפין²⁴. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: אני**
31 **קניתי מידו²⁵ על דבר זה, ולא בא המלוה הזה ולא**
32 **שאל ממני לכתב - שניהם מצטרפין לעשות המלוה**
33 **בשטר, ואינו יכול לומר פְּרַעְתִּי²⁶.**

(22) חתום בשטר. (23) המעיד שראה ההלוואה או שמע
הודאת הלוהו בפני המלוה. (24) ואפילו אם יכפור הלוהו
ויטעון לא לויתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו
בשבועה (בבא-בתרא קסה, א). אבל אם טען הלוהו:

1 **העדים רואין זה את זה - מצטרפין, ואם לאו - אין**
2 **מצטרפין⁷. היה זה המתרה בו⁸ רואה העדים,**
3 **והעדים רואין אותו, אף על פי שאין רואין זה את**
4 **זה - המתרה מצטרפין⁹. היו שני העדים בבית אחד,**
5 **והוציא אחד מהן ראשו מן החלון, וראהו זה**
6 **שעושה מלאכה בשפת ואחד מתרה בו, והכניס**
7 **ראשו, וחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון**
8 **וראהו¹⁰ - אין מצטרפין, עד שיראו שניהם כאחד¹¹.**
9 **היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים**
10 **רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו באמצע:**
11 **בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי זו עדות**
12 **אחת¹²; ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא צרף**
13 **אותן המתרה¹³ - הרי אלו שתי עדיות. לפיכך, אם**
14 **נמצאת פת אחת מהן זוממין - הוא והן נהרגין,**
15 **שהרי הוא נהרג בעדות הפת השניה¹⁴.**

(2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש
מיתת בית-דין. (3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר
בסמוך. (4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים
דבריו של זה היום, וכשיבוא חברו למחר שומעים לו,
כמבואר בסמוך ה"ד. (5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו
עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית-דין זה
וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני
בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד
מכל בית-דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-
משנה). (6) זה חוזר אל דיני נפשות. (7) מכות ו, ב "מנין
לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה)
שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד
אחד" - אחד - אחד. (8) בעברייך, שאין עונש בלא
התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו
אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב).
(9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים
את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת
רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה
אותם" (כסף-משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק
באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברייך על פיו,
והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד
שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה
ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. (10) אע"פ שכל אחד מהם
ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. (11) מכות, שם.
(12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה
העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה
נהרגת עד שיוזמו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה
מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה
שמקצתן. (13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ה.
(14) שלא הוזמה (שם).

16 **ב. אָבַל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא רָאוּ אֶלּוּ אֶת**
17 **אֶלּוּ - עֵדוּתָן מְצַטְרֶפֶת¹⁵. בִּיצֵד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי**
18 **הָלוּהוּ בְיוֹם פְּלוֹנִי, אוּ בְפָנַי הוֹדָה לּוֹ¹⁶, וְאָמַר הָעֵד**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. אף על פי שִׁמְצָרְפִין הַעֲדוּת³⁵ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת,⁷
צָרִיף שְׁפִיעֵד פֶּל אַחַד מִשְׁנֵיהֶם בְּכָל דְּבָר³⁶, כְּמוֹ⁸
שֶׁבְּאַרְנו³⁷. אָבֵל אִם הָעֵיד עַד אַחַד בְּמִקְצַת דְּבָר,⁹
וְהָעֵיד הַשְּׁנֵי בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מְקַיְמִין הַדְּבָר מֵעֲדוּת¹⁰
שְׁנֵיהֶם. שְׁנֹאמֵר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים יָקוּם דְּבָר³⁸.
פִּיעֵד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אָכַל שְׂדֵה זוֹ שְׁנֵה פְּלוֹנִית,¹¹
וְזֶה הָעֵיד שֶׁאָכַלָּה שְׁנֵה שְׁנֵיהָ, וְזֶה הָעֵיד שֶׁאָכַלָּה¹²
שְׁנֵה שְׁלִישִׁית³⁹ - אֵין מְצָרְפִין עֲדוּת שְׁלִשְׁתָּן¹³
וְאוֹמְרִים: הָרִי אָכַלָּה שְׁלֹשׁ שָׁנִים; שֶׁכָּל אַחַד וְאַחַד¹⁴
הָעֵיד בְּמִקְצַת הַדְּבָר⁴⁰. וְכֵן אִם הָעֵיד זֶה: אֲנִי רֵאִיתִי¹⁵
שְׁעָרָה אַחַת בְּצַד יְמִינוֹ שָׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי¹⁶
רֵאִיתִי שְׁעָרָה אַחַת בְּצַד שְׂמָאלוֹ שָׁל זֶה בְּאוֹתוֹ¹⁷
הַיּוֹם⁴¹ - אֵין מְצָרְפִין⁴² דְּבָרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדִי שְׁנֹאמֵר:¹⁸
הָרִי הָעֵידוֹ שְׁנֵיהֶם שְׁהִיה זֶה גְדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי¹⁹
שֶׁכָּל אַחַד מֵהֶם לֹא הָעֵיד אֶלָּא בְּמִקְצַת הַסִּימָנוֹן⁴³.²⁰
אֶפְלוֹ הָעֵידוֹ שְׁנַיִם בְּשְׁעָרָה אַחַת, וְהָעֵידוֹ שְׁנַיִם²¹
בְּשְׁעָרָה אַחֶרֶת⁴⁴; שְׁהָרִי פֶל פֶּת מֵהֶם הָעֵידָה עַל חֲצִי²²
דְּבָר, וְאֵין זוֹ עֲדוּת⁴⁵. אָבֵל אִם הָעֵידָה הָאַחַת²³
שְׂרָאָתָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּצַד יְמִין, וְהָעֵידָה הַשְּׁנֵיהָ²⁴
שְׂרָאָתָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּצַד שְׂמָאל⁴⁶ - מְצָרְפִין⁴⁷.²⁵
וְכֵן פֶּל פִּיעֵד בּוֹ.²⁶
27

(35) בכת"י תימן: העדים. (36) בכת"י הנ"ל: הדבר. (37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". (38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא-קמא ע, ב). (39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. (40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. (41) שמבן שלש-עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"ו). (42) בכת"י תימן: מצרפין. (43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף-משנה). (44) אין מצרפין עדותם. (45) [בבא-בתרא נו, ב]. (46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה ש"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". (47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף-משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה"י: "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). (25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רצייתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתיבה, ש'כלל' הוא (בבא-בתרא מ, א) "סתם קנין לכתיבה עומד". (26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (בי"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין כולו, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

1 ו. הָעֵיד הָאַחַד בְּבֵית דִּין זֶה²⁷, וְהָעֵיד הַשְּׁנֵי בְּבֵית דִּין
2 אַחֵר - יָבוֹא בֵּית דִּין אֶצֶל בֵּית דִּין וְיִצְטָרְפוּ עֲדוּתוֹן²⁸.
3 וְכֵן אִם הָעֵידוֹ שְׁנֵי הָעֲדִים בְּבֵית דִּין זֶה²⁹, וְחֲזָרוּ
4 וְהָעֵידוֹ בְּבֵית דִּין אַחֵר³⁰ - יָבוֹא אַחַד מִכָּל בֵּית דִּין³¹
5 וְיִצְטָרְפוּ³². אָבֵל הָעֵיד עִם הַדִּין שֶׁהָעֵידוֹ שְׁנֵי הָעֲדִים
6 בְּפָנָיו³³ - אֵין מְצָרְפִין³⁴.

(27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. (28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא-בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. (30) והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (32) לקיים השטר (בבא-בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). (33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. (34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית-דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף בבא-בתרא קסה, ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ב י"ח אלול תשע"ז

אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

יום ראשון י"ב אלול ה'תשע"ז

הלכות אבל

פרק שלישי

1 (1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

- 12 ג. וכן אם נכנס לאהל טמא שנכנסה לו הטמאה -
- 13 לוקה, אף על פי שעצמה של טמאה בבית אחר¹¹.
- 14 וכבר בארנו¹² כל האהלים שתפנס להן הטמאה¹³ או
- 15 שתצא מהן¹⁴, ודין הסככות והפרעות¹⁵, וכל
- 16 הדברים המביאין את הטמאה¹⁶ והחוצצין בפני
- 17 הטמאה¹⁷, ואי זה מהן דין תורה ואי זה מהן
- 18 מדבריהן¹⁸ - הפל בהלכות טמאת מת¹⁹. ושם בארנו,
- 19 שאין עובדי פוככים מטמאין באהל²⁰, ולפיכך
- 20 קברותיהם טהורים²¹, ומתיר לכהן לפגס לשם ולדרף
- 21 על קברותיהם²². ואינו אסור אלא שיעצ בטמאה או
- 22 שישאנה, כמו שבארנו שם²³.

- 1 א. כל פהן שנטמא למת, חוץ מששה מתים
- 2 המפרשים בתורה² או אשתו³, בעדים והתראה -
- 3 הרי זה לוקה. שגאמר: לנפש לא יטמא בעמיו.
- 4 ואחד הנוגע במת או המאהיל⁴ או הנושא. ואחד
- 5 המת ואחד שאר הטמאות הפורשות מן המת⁵.
- 6 שגאמר: לנפש לא יטמא בעמיו⁶. וכבר פירשנו
- 7 בהלכות טמאת מת⁷ כל דברים המטמאין מן המת
- 8 מן התורה או מדבריהם⁸.

11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיזו עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזה על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. (13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיזו עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תתחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל

2) ויקרא כא, א-ג, שמצווה להיטמא להם. (3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. (4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. (5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. (6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו". (7) פרק ב. (8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

- 9 ב. וכן אם נגע הפהן בקבר⁹ - לוקה. אבל נוגע הוא
- 10 בבגדים שנגעו במת, אף על פי שמתמא בהן טמאת
- 11 שבועה¹⁰.

9) והוא הדין אם האהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שגאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". (10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקרוא: לא יטמא שזה מכון למטמא את חבריו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה הכהן מזיד, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

- ו. פהן גדול אינו מטמא לקרובים; שְׁנֵאמַר: לְאָבִיו וְלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא. וְכֵן אֵינּוּ נִכְנָס עִם הַמֵּת בְּאֵהָלָיו,¹⁶
 אֶפְלוּ קְרוֹבָיו; שְׁנֵאמַר: וְעַל כָּל נִפְשֵׁת מֵת לֹא יִבְאֵר.¹⁷
 הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהוּא חֵיב בְּלֹא יָבֵא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמָא.¹⁸
 פִּיֶּצֵד? נִגַע אוֹ נֶשֶׁא - לֹאֲקָה אַחַת. נִכְנָס לְאֵהָל וְיֹשֵׁב
 שָׁם עַד שְׁמֵת עָלָיו הַמֵּת; אוֹ שְׁנִכְנָס לְשֵׁדָה³⁴ תִּכָּה
 וּמִגְדֵּל³⁵, וְכֹא חִבְרוּ וּפְרַע³⁶ עָלָיו גַּג הַשֵּׁדָה, שֶׁהָרִי
 טְמֵאָה וּבִיָּאָה בְּאֵין פְּאָחַד - הָרִי זֶה לֹאֲקָה שְׁתֵּים:²³
 מְשֻׁם לֹא יָבֵא וּמְשֻׁם לֹא יִטְמָא.³⁷

31) כשהמת באוהל. (32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא". (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נוי, עגלות צב". (35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סֶתֶר וגילה. (37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (= שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשידה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא יטמא" בלבד.

- ז. נְטֵמָא מְקֻדָּם³⁸ וְאַחַר כֶּן נִכְנָס לְאֵהָל, אִם הִתְרוּ
 בּוֹ³⁹ - לֹאֲקָה אֶף עַל הַבִּיָּאָה.⁴⁰

38) שנגע במת או נשאו. (39) משום "לא יבוא". (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן.

- ח. פֶּהֶן שֶׁפָּגַע בְּמֵת מְצוּה בְּדֶרֶךְ - הָרִי זֶה מִטְמָא
 לוֹ. אֶפְלוּ פֶּהֶן גְּדוֹל חֵיב לְהִטְמָא לוֹ וּלְקָרְבָּיו.⁴¹ וְאֵי
 זֶהוּ מֵת מְצוּה? אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה מְשֻׁלָּף בְּדֶרֶךְ
 וְאֵין לוֹ קוֹבְרִין. דְּבָרִין⁴² זֶה הַלְכָה מִפִּי הַשֵּׁבִיל⁴³. בְּמָה
 דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּשִׁיטָה פֶּהֶן לְבָדוּ וְאֵין עֲמוֹ אַחַר,
 וְאֶפְלוּ קָרָא שָׁם בְּדֶרֶךְ וְאֵין לוֹ עוֹנָה; אֲבָל אִם

על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). (23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה ב"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה ג').

- ד. פֶּהֶן שְׁנִכְנָס לְאֵהָל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת
 בְּשִׁגְגָה, וְאַחַר שִׁיַּדַּע הִתְרוּ בוֹ: אִם קָפֵץ וְיָצָא -
 פְּטוּר; וְאִם יָשָׁב שָׁם כְּדִי הִשְׁתַּחֲוֶיָה,²⁴ כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוּ
 בְּעִנְיַן טְמֵאת מְקֻדָּשׁ²⁵ - הָרִי זֶה לֹאֲקָה. נִכְנָס וְיָצָא,
 וְחָזַר וְנִכְנָס וְיָצָא, אִם הִתְרוּ בוֹ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם -
 לֹאֲקָה עַל כָּל פְּנִיסָה וּכְנִיסָה. וְכֵן אִם נִגַּע בְּמֵת וְהִתְרוּ
 בוֹ, וּפְרַשׁ וְחָזַר וְנִגַּע וְהִתְרוּ בּוֹ²⁶, אֶפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים
 - לֹאֲקָה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת²⁷. הִיָּה נֹגַע וְלֹא פְרַשׁ,
 אוֹ שֶׁהִיָּה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנִגַּע בְּמֵתִים אַחֲרֵים,
 אֶף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בוֹ בְּמָה פְּעָמִים - אֵינּוּ לֹאֲקָה אֶלָּא
 אַחַת; שֶׁהָרִי מְחַלֵּל וְעוֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פְרַשׁ.²⁸

24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה" כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב ז, ג). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביתאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. (26) סמוך לנגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

- ה. הַמִּטְמָא אֶת הַפֶּהֶן: אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין - הָרִי
 הַפֶּהֶן לֹאֲקָה, וְזֶה שֶׁטְמָאוּ עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עֵנֵר לֹא
 תִּתֵּן מְכַשְׁלָם²⁹; הִיָּה הַפֶּהֶן שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטְמָאוּ מְזִיד -
 הָרִי זֶה שֶׁטְמָאוּ לֹאֲקָה.³⁰

29) אבל אינו לוקה, שלא זו כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). (30) שנאמר: לא יטמא, ואפשר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ב אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 י. נְשִׂיא⁵¹ שְׁמֵת - הַפֶּל מִטְּמְאֵין לוֹ, אֶפְלוּ פְּהֵנִים. 10
11 עֲשָׂאוּהוּ כְּמַת מִצְוָה לִפְלֵל, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּל חִבְּיִין 11
12 בְּכַבּוּדוֹ⁵². וְכֵן הַפֶּל אוֹנְנִין עָלָיו⁵³. 12

51 ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים נשיא בכל מקום". (52 פסחים ע, ב "דמיט נשיא" ומפרש רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם, שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו: "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו". 53 שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרבם, ואכלו בשר ושתו יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אכלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין!" ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר".

13 יא. בְּנוֹת אֶהֱרָן לֹא הִזְהָרוּ עַל טְמֵאת מַת. שְׁנֵאמַר: 13
14 אָמַר אֵל הַפְּהֵנִים בְּנֵי אֶהֱרָן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהֱרָן⁵⁴. וְכֵן 14
15 הַחֲלָלִים⁵⁵ מִתְּרִין לְהַטְמֵא. שְׁנֵאמַר: בְּנֵי אֶהֱרָן - עַד 15
16 שִׁיחֵיו בְּכַהֲנָנִים⁵⁶. 16

54 קידושין לה, ב. 55 שנולדו מגרושה לכהן. 56 השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם לענין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

17 יב. פְּהֵן קָטָן - הֲרֵי הַגְּדוֹלִים מְזַהְרִים שְׁלֵא 17
18 יִטְמְאוּהוּ⁵⁷. וְאִם בָּא לְהַטְמֵא מְעַצְמוֹ - אֵין בֵּית דִּין 18
19 מְצִוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ⁵⁸. אֲבָל אֲבִיו צְרִיף לְחַנְכוֹ 19
20 בְּקִדְשָׁה⁵⁹. 20

57 יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם. 58 כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז, הלכה כ"ז. 59 בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

1 פְּשִׁיקְרָא אַחֲרִים עוֹנִים אוֹתוֹ - אֵין זֶה מַת מִצְוָה, 1
2 אֲלֵא יִקְרָא לְאַחֲרִים וְיִבְאוּ וְיַעֲסִקוּ בוֹ⁴⁴. 2

41 משנה בנזיר מז, א. 42 בכתב יד תימן: ודבר. 43 שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=יש אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". 44 יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה".

3 ט. הִיוּ פְּהֵן וְנִזְיָר מְהֻלְכִין בְּדֶרֶךְ וּפְגַעוּ בְּמַת מִצְוָה 3
4 - יַתְעַסֵּק בּוֹ הַנְּזִיר, לְפִי שְׂאֵין קִדְשָׁתוֹ קִדְשַׁת 4
5 עוֹלָם⁴⁵, וְאֵל יִטְמָא בּוֹ הַפְּהֵן, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּהֵן 5
6 הַדְּיוּט. הִיָּה פְּהֵן גְּדוֹל וְכַהֵן הַדְּיוּט - יִטְמָא 6
7 הַהַדְּיוּט⁴⁶. וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה - מִתְאַחֵר 7
8 בְּטְמֵאָה⁴⁷. וּסְגָן⁴⁸ עִם מְשִׁיחַ מְלַחְמָה⁴⁹ שֶׁפָּגְעוּ בְּמַת 8
9 מִצְוָה - יִטְמָא מְשִׁיחַ מְלַחְמָה, וְאֵל יִטְמָא הַסְּגָן⁵⁰. 9

45 סתם נזירות אינה אלא שלוש יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו עולם - כנזירות שמשון - אין קדושתו אלא על ידי הנרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדושתו באה לו מאביו (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-יד. 46 נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. 47 ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתיקון וקתיקון נותן לכהן גדול, הרי שקתיקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל,]. וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. 48 שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). 49 שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב"ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. 50 שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות ק"א, א): "אם אחיו של זה (היבם) נשא גויה ומת (שהלך מארץ ישראל לחוץ-ל, וכאילו נשא גויה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחרינו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. (68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא-תעשה של דבריהם. (69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. (70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. (71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחיך" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחיך כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאינו בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). (72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בהם הגוי והם שלו. (73) מצייל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). (74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

יום שני י"ג אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מתבאר בו מנהגי ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבלו.

- א. מְנַהֵג יִשְׂרָאֵל בְּמַתִּים וּבְקַבּוּרָהּ כָּף הוּא: 22
 מְאַמְצִינִי עֵינָיו שֶׁל מֵת. 23 וְאִם נִפְתַּח פִּי - קוֹשְׁרִין
 אֶת לְחָיָיו. וּפּוֹקְקִין אֶת נְקָבָיו. 24 אֶתֶר שְׁמֵדִיחִין
 אוֹתוֹ. 25 וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמִינֵי בְּשָׂמִים. 26 וְגוֹזִין שְׁעָרוֹ.
 וּמְלַבִּישִׁין אוֹתוֹ תְּכָרִיכִין תְּפוּרִין בְּחוּט. 27 שֶׁל פְּשֵׁתָן
 לְבָנִים. 28 וְלֹא יִהְיוּ דְמִיָּהִן יְקָרִים. וְנִהְגוּ תְּכָמִים
 בְּסוּדָר שׁוֹה זָוֵי, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ. 29
 וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמֵּת, שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת הַעֲנָיִים שְׁפָנֵיהֶם
 מְשַׁחְרִין בְּרַעֲב. 30

(2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). (3) כענין שנאמר (בראשית מז, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניו". (4) סותמים. (5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח ('פרישה' ל'טור' י"ד סי' שנב). (6) להעביר ממנו וזהמתו, כדי שלא יקוץ העם בטלטולו ('בית יוסף' שם). (7) כדי שיבוא בטרהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. (8) ובכתב-יד תימן, תיבה זו איננה. (9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. (10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו

יג. מֵת תּוֹפֵשׁ אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁלוֹ לְטַמְאָה. 60. וְכָל פֶּהֶן
 שְׁנַכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֵדוֹת.
 וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפֶּרֶס, 61. אוּ יֵצֵא חוּצָה לְאַרְצֵי, 62
 אוּ שְׁנַטְמָא בְּדַם תְּבוּסָה, 63. אוּ בְּגוּלָל וּבְדוּפָק, 64
 וְכִיּוּצָא בְּהֵן - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֵדוֹת, מִפְּנֵי שְׁהֵן
 אֲבוֹת שְׁל דְּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שְׁבְאַרְנוּ בְּהֵלְכוֹת טַמְאָת
 מֵת. 65. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת - לוֹקָה מִן
 הַתּוֹרָה. 66.

(60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשוטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות, אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרץ. (61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). (62) שגזרו טומאה על גושה ועל אוירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). (63) לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (= שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). (64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). (65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. (66) שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

יד. מֵתָר לְכַהֵן לְהַטְמֵא בְּבֵית הַפֶּרֶס אוּ בְּחוּצָה
 לְאַרְץ לְדַבֵּר מְצוּה, בְּזַמַּן שְׂאִין שֶׁם דֶּרֶךְ אֱלֹא הָיָא.
 כְּגוֹן שְׁהֵלֶךְ לְשֵׂא אִשָּׁה אוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה. 67. אֵף עַל פִּי
 שֵׁישׁ שֶׁם מִי שִׁילְמְדֵנוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַפֶּל
 אֲדָם זֹכָה לְלַמֵּד. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטַמְאָה מְדַבְרֵיהֶם
 לְכַבּוֹד הַפְּרִיזוֹת. 68. פִּיצֵד? אֲבָל שְׁהֵלֶךְ בְּבֵית הַפֶּרֶס -
 הַפֶּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שֶׁם לְנַחְמוֹ. וְכֵן מְדַלְגִין. 69. עַל
 גַּבֵּי אֲרוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים לְקִרְאָת מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל. 70. וְאַפְלוּ
 מְלָכֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, כְּדִי לְהַבְחִין בֵּינֵם לְבִין מְלָכֵי
 יִשְׂרָאֵל פְּשִׁיחָזֵר כְּבוֹדָן לְמִקוּמוֹן. 71. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
 בְּזוֹה. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטַמְאָה שֶׁל דְּבְרֵיהֶם לְדוֹן עַם
 הַעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וְלַעֲרַעֵר. 72. עֲמָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצִיל
 מֵיָדָם. 73. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזוֹה. 74.

(67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (רדב"ז). רמו לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש נחומא פ' ויחי אות ג. (22 מועד קטן כט, א. 23) בדפוס וניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמו לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). (24 מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. 25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמוניחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. (26) לפקוד בזה את זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף-משנה).

ה. הגוסס²⁷ - הרי הוא פחי לְכָל דְּבָרִים²⁸. אין קוֹשְׁרִין¹⁷ לְחֵיָיו, ואין פּוֹקְדִין נְקָבֵי, ואין מְנִיחִין פְּלֵי מַתְכוֹת¹⁸ וְכָלִי מְקַר עַל טַבּוּרוֹ שְׁלֵא יִתְפַח, ולא סִכִּין אוֹתוֹ,¹⁹ ולא מְדִיחִין אוֹתוֹ, ולא מְטִילִין אוֹתוֹ עַל הַחֵלֶם²⁹ וְלֹא עַל הַמְּלַח, עַד שֶׁעָשָׂה שְׂיָמוֹת. וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים³⁰. לְמָה זֶה דּוֹמָה? לְנֵר שֶׁמְטַפֵּט, פִּינּוֹן שְׂיָגַע בּוֹ אָדָם יִכְבֶּה. וְכָל הַמְּאָמֵץ עֵינָיו עִם יִצְיָאת נֶפֶשׁ - הָרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים³¹; אֲלֵא יִשְׁהָא מְעַט, שְׂמָא נִתְעַלְהָ³². וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עֲלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין פְּתָף³³, וְלֹא מִסְפִּידִין, וְלֹא מְכַנְסִין עִמּוֹ אַרְוֹן וְתַכְרִיכִין בְּבֵיתָ³⁴ עַד שְׂיָמוֹת.²⁷

(27) חולה הנוטה למות. (28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש הינומקי יוסף' שם: לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו, אע"פ שרוב גוססים למיתה. (29) שלא יסריח. (30) שהוא מקרב את מיתתו. (31) שבת קנא, ב. (32) ועדיין חי הוא. (33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף למו"ק פ"ג, לרף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג. (34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

ו. מי שמתו מטל לפניו - אוכל בבית אחר³⁵. אין לו בית אחר - עושה מחיצה ואוכל. אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל. ובין פה ובין פה אינו מסבב³⁶ ואוכל, ולא אוכל בפשר ולא שותה יין³⁷. ואינו מברך³⁸ ואינו מְזַמֵּן³⁹, ואין מְבַרְכִין עָלָיו⁴⁰ ואין מְזַמְּנִין עָלָיו⁴¹. ופסטר מקריאת שמע ומן התפלה ומתפלין⁴² ומכל מצות האמורות בתורה⁴³. בשבת⁴⁴ - מסב, ואוכל בפשר ושותה יין, ומברך ומְזַמֵּן, ומְבַרְכִין עָלָיו ומְזַמְּנִין עָלָיו. וְחֻבֵּב בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה, חוץ מִתְּשֻׁמִּישׁ הַמִּטָּה⁴⁵. נְקָבֵר הַמֵּת - הָרִי זֶה מְתָר לְאָכַל בְּשָׂר

לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. ובינומקי יוסף' למו"ק שם, מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. (11) מחמת הבצורת, והכוונה לעניים חיים שלא יתיבשו (מועד קטן כז, א).

ב. ואסור לקבר בתכריכין של משי ובגדים המְזוֹהְבִין הַרְקוּמִין, אֶפְלוּ לְנִשְׂאֵי שְׂבִיטָאֵל; שְׂזֵהוּ¹² גִּסּוֹת הַרוּחַ, וְהַשְׁחֵתָה¹³, וּמַעֲשֵׂה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְסוֹבְלִין¹⁴ אֶת הַמֵּת¹⁵ עַל הַפְּתָף¹⁶ עַד בֵּית הַקְּבֻרוֹת.

(12) בכת"י תימן: שזו. (13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן ה' מלכים פ"ז ה"י. ולשון רבינו לקמן פ"ד, ה"כ": "מוטב לתתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. (14) נושאים. (15) מוטל על מיתתו. (16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כ"אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, ג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים ב' יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כד-כח) "ומעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (ציוני מהר"ן).

ג. ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל, שְׂמָא תַּפְסֵק רְצוּעָה מִסְנַדְלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא מִתְעַפֵּב מִן הַמְּצֻרָה¹⁷.

(17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף-משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

ד. וחופרין בעפר מערות¹⁸, ועושים פוּף¹⁹ בצד המַעְרָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפְנָיו לְמַעְלָה²⁰, ומְזוֹזְרִין הָעֵפֶר וְהָאֲבָנִים עָלָיו. וְיֵשׁ לְהֵן²¹ לְקַבֵּר בְּאֲרוֹן שֶׁל עֵץ. וְהַמְּלִיזִין אוֹתוֹ אוֹמְרִין לוֹ: לֵךְ בְּשָׁלוֹם²². שְׁנַאֲמַר: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם. וּמְצַנְיִין אֶת פֶּל בֵּית הַקְּבֻרוֹת²³, וּבוֹנִין נֶפֶשׁ²⁴ עַל הַקְּבֻרָה. וְהַצְּדִיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קְבֻרוֹתֵיהֶם, שְׁדַבְרֵיהֶם הֵם זְכוּרָם²⁵. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר הַקְּבֻרוֹת²⁶.

(18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. (19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"ו, וב"תפארת ישראל" שם). וראה בבא-בתרא ק, ב. (20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיו על לבו. (21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) שם, ובשמחות פ"ט. 52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית-דין (סנהדרין מו, ב). 53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא, דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משוכח, יש למהר להוציאו. ובזוהר פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום ולילה.

ט. האכל ביום ראשון בלבד⁵⁴ - אסור להניח תפלין 11
ולאכל משלו, וחיוב לישב על מטה כפוייה⁵⁵. ובשאר 12
ימי האבל - מתיר לו לאכל משלו, ולישב על גבי 13
מפץ⁵⁶ או קרקע⁵⁷, ומניח תפלין. ומנין שהוא אסור 14
ביום ראשון להניח תפלין? שהרי נאמר ליחזקאל: 15
פארך⁵⁸ חבוש עליך. מפלל שפל העם אסורין⁵⁹. 16
ונאמר לו: ולחם אנשים לא תאכל. מפלל שפל 17
העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ואסורין 18
לאכל משל עצמן⁶⁰. 19

54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר" (מו"ק כא, א). 55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וב"טור" יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחיוב לישון על מיטה כפוייה. 56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. 57) ואינו חייב לישב על מיטה כפוייה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אתו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישינים על מיטות כפויית". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בבירורנו לקמן פ"ה ה"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. 58) פאר - אלו התפלין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתך יהוין עלך. 59) מו"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספור ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה... ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפילין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". 60) מו"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכלן משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעח, סעיף א. וב'הגהות מיימוניות' הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובלילה היה סועד משלו.

1 וְלִשְׁתּוֹת יַיִן מְעֻט, כְּדֵי לְשָׂרֹת אֲכִילָה שְׂפַמְעִיו, אֲבָל 2
לֹא לְרוֹת⁴⁶.

35) שלא יהא נראה כ"לועג לרש" (ברכות יז, ב וברש"י). 36) כדרך המסוכים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה (רש"י שם). 37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא להמשך באכילה ושתיה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). 38) ברכת המוציא. 39) ברכת המזון. 40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. 41) אינו מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות יח, א). 42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. 43) שם. ובירושלמי שם פ"ג ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו, למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו. ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). 44) שאינו טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה) "ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות". 45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם אבילות בשבת, כמבואר לקמן פ"ה ה"א, ואפילו האונן אסור בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה" (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה"ז. 46) לשתות הרבה לרויה, שמא ישתכר ויסיח דעתו מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים - החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא בתוך הסעודה, שאינו משכר.

3 ז. אֵין מְשִׁהִין אֶת הַמֵּת⁴⁷, אֲלָא מְדַחִין⁴⁸ מְטוֹ מֵיֵד. 4
4 וְכָל הַמְּדַחֵה מְטוֹ - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח⁴⁹. וְעַל אֲבִיו 5
5 וְעַל אִמּוֹ - הָרִי זֶה מְגַנֵּה⁵⁰.

47) מלקוברו. 48) ממהרים להוציאו. 49) מו"ק כב, א. 50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שזו סק"א, לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספודם, אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממהר להוציאם הוא מגונה.

6 ח. הֵיךְ עָרַב שֵׁבֶת אוֹ עָרַב יוֹם טוֹב, אוֹ שִׁהִיוּ 7
7 גְּשָׁמִים מְזַלְפִין עַל הַמְּטָה - מֵתָר; שְׁלֵא מֵהָר אֲלָא 8
8 לְכָבוֹד אֲבִיו וְאִמּוֹ⁵¹. וְכָל הַמְּלִין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר 9
9 בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁵², אֲלָא אִם פֶּן הִלִּינוּ לְכָבוֹדוֹ וְלְהַשְׁלִים 10
10 צָרְכָיו⁵³.

יום שלישי י"ד אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1 הדברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לענין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

1 א. אלו דברים שֶהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶן בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִן 2 התורה, וּבְשָׂאָר יָמִים מִדְּבָרֵיהֶם:² אָסוּר לְסַפֵּר, 3 וּלְכַבֵּס, וְלַרְחֹץ, וְלִסְוֹף,³ וְלִשְׁמֵשׂ מִטָּה, וְלַנְעֹל אֶת 4 הַסַּנְדָּל, וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְלַקְרוֹת בְּדַבְרֵי תוֹרָה, 5 וְלַזְקֹף אֶת הַמִּטָּה,⁴ וְלַפְרֹעַ אֶת רֵאשׁוֹ,⁵ וְלִשְׂאֹל 6 שְׁלוֹם. הַפֶּל אֶחָד עֶשְׂרֵי דְבָרִים.

2 רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. 3 בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. 4 שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן הי"ח. 5 לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן הי"ט. 6 וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

7 ב. וּמִנֵּין שֶהָאָבֵל אָסוּר בְּתַסְפֵּרָתָּ? שֶהָרִי הַזֶּהִיר בְּנֵי 8 אֶהְרֹן: רֵאשִׁיבָם אֶל תַּפְרֵעוֹ.⁷ מִכֶּלֶל שְׂכָל הַמֵּתְאָבֵל 9 אָסוּר לְסַפֵּר שְׂעָרוֹ, אֶלָּא מְגִדֵּל פְּרַע.⁸ וּכְשֶׁם שֶׁאָסוּר 10 לְגַלַּח שְׂעַר רֵאשׁוֹ, כִּף אָסוּר לְגַלַּח שְׂעַר זְקָנוֹ וְכָל 11 שְׂעַר שֵׁיטֵשׁ בּוֹ.⁹ אֶחָד הַמְגַלַּח¹⁰ וְאֶחָד הַמֵּתְגַלַּח¹¹. 12 הִיָּה מְגַלַּח וְשָׁמַע שְׁמַת אָבִיו - מְשָׁלִים תְּגַלַּחַת 13 שְׂעָרוֹ. אֶחָד הַמְגַלַּח וְאֶחָד הַמֵּתְגַלַּח¹². וְכֵן אָסוּר 14 לְגַלַּח שִׁפָּה, וְלִטֹּל צִפְרָנָיו בְּכֵלִים¹³; אָבֵל בְּשָׁנָיו, אוֹ 15 שְׁנוֹטֵל צִפְרָן בְּצַפְרָן - מִתָּר.¹⁴

7 אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. 8 מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לניווול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מגוולים לפני העם, הואיל ו"שמן משחת ה'" עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשם נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזוה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערבב שמחתו של מקום בימי המילואים (רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. 9 שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. 10 אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. 11 אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה הל' נזירות פ"ה, הי"א. 12 שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (י"ד סי' שץ, סעיף ב). 13 מו"ק יח, א. ו"בגנוסטרא אסור".

ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטרא - מספרים, והוא הדין בתער. ואע"פ שבמ"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה הל' יו"ט פ"ז, ה"כ. 14 מועד קטן, שם.

ג. וּמִנֵּין שֶהָאָבֵל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלַרְחֹץ גּוּפוֹ 16 וְלִסְוֹף? שֶׁנֶּאֱמַר: הַתְּאֲפִלִּי נָא וְלִבְשִׁי בְּגָדֵי אָבֵל¹⁵ 17 וְאֶל תְּסוּכֵי שְׁמֶן. וְרַחֲצֵה בְּכֵלֵל סִיכָה¹⁶, שֶהָרַחֲצֵה 18 קוֹדֶמֶת לְסִיכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרַחֲצֵת וְסִכָּתָ¹⁷. וּכְשֶׁם 19 שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּכַבּוֹס בְּגָדִים, כִּף אָסוּר לְלַבֵּשׂ כְּלָיִם 20 לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגַהֲצִין¹⁸. 21

15 בלתי מכובסים (שם טו, א). 16 (16 שם עמ' ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב וברש"י שם). 17 דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וביבית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". 18 אבל בגדים צבועים, אין גיהוצם וחידושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמח כשלושב בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכך היא דעת רבינו. וכן ביו"ד סי' שפט, סעיף א.

ד. אָסוּר לְסוֹף מְקַצֵּת גּוּפוֹ כֶּלֶל גּוּפוֹ¹⁹. וְאֵם לְהַעֲבִיר 22 אֶת הַזֶּהֱמָא - מִתָּר.²⁰ וְכֵן אָסוּר בְּרַחֲצֵת מְקַצֵּת גּוּפוֹ 23 בְּתַמִּין; אָבֵל בְּצוֹנָן - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אָבֵל 24 לֹא כֶּל גּוּפוֹ²¹. 25

19 תענית יג, ב. 20 שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. 21 שם עמ' ב. וביו"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, ורוחץ כדרכו ואינו חושש".

ה. מִנֵּין לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: 26 וַיִּנְחַם דָּוִד אֶת בַּת שֶׁבַע אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב 27 עִמָּה²². מִכֶּלֶל שֶׁהִיָּה אָסוּר מִקֶּדֶם²³. וְכֵן לֹא יִשָּׂא 28 הָאָבֵל אִשָּׁה²⁴, וְלֹא תִנָּשֵׂא אִשָּׁה, אִף עַל פִּי שְׂאִין 29 מְשֻׁמָּשִׁין מִטָּתָ²⁵. וּמִתָּר לְהַתִּיחַד עִם אִשְׁתּוֹ, וְאִף עַל 30 פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה²⁶. 31

22 לאחר האבילות על ילדם. 23 מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושטמו חזירים את גוויתו". 24 לכנסה לחופה. 25 ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). 26 ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. שְׁנֵי אָחִים או שְׁנֵי שְׁתֵּפִינִין³⁸ שֶׁהָיוּ בְּחִנּוּת אַחַת, 14
וְאַרְעֵ אֶבֶל לְאַחַד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחֲנוּת כָּל 15
שְׁבָעָה³⁹. 16

(38) בכת"י תימן: שהן. (39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחכרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף-משנה). וכן פסק ביו"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו...אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק י"א, ב, בעובדה של מריזן ושותפו מר בריה דרב אחא.

י. אֶפְלוּ דְּבָרִים שֶׁמֵּתָר לְעִשׂוֹתָן בְּחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁴⁰ - 17
אָסוּר לְאַבֵּל לְעִשׂוֹתָן בְּיָדוֹ בִּימֵי אֶבְלוֹ⁴¹; אֶבֶל אַחֲרִים 18
עוֹשִׂים לוֹ. פִּינֵד? הֵיוּ זֵיתָיו לְהַפֵּךְ⁴², וְכִדְיוֹ לְגוֹרֵה⁴³, 19
וּפְשָׁתָנוּ לְעִלוֹת מִן הַמְּשָׁרָה⁴⁴, וְצִמְרוֹ מִן הַיּוֹרֵה⁴⁵ - 20
שׁוֹכֵר אַחֲרִים לְעִשׂוֹת לוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יֵאבְדוּ⁴⁶. 21
וּמְרַבְּצִין⁴⁷ לוֹ שְׂדֵהוּ מְשַׁתְּעִיעַ עוֹנֵת הַיָּמִים⁴⁸. 22

(40) שאם לא ייעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב-ג. (41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). (42) שהגיעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבד. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד-משנה להל' יו"ט, שם ה"ג). (43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. (44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יותר מהראוי ירקבו. (45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. (46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). (47) משקים השקיה מועטת. (48) עונת ההשקיה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים שלו", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

יא. הָאֲרִיסִין⁴⁹ וְהַחֲכִירִין שֶׁלוֹ וְהַקְּבָלָנִין⁵⁰ - הָרִי אֵלוּ 23
יַעֲשׂוּ כְּדָרְסָן⁵¹. אֶבֶל הַחֲמָרִים⁵² וְהַגְּמָלִים בְּבִהְמוֹת 24
שֶׁלוֹ⁵³ וְהַסְּפָנִים בְּסִפְנֵיהֶן⁵⁴ שֶׁלוֹ - הָרִי אֵלוּ לֹא 25
יַעֲשׂוּ⁵⁵. וְאִם הָיוּ מְשַׁפְּרִים⁵⁶ או מְשַׁפְּרִים מְקַדְּם לְזִמְן 26
קָצוּב⁵⁷ - הָרִי אֵלוּ יַעֲשׂוּ⁵⁸. 27

(49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). (50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם

מיטתו", כמבואר לקמן פ"א ה"ה, ובביאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, הי"א.

1. ו. מִזֵּין שֶׁהָאֶבֶל אָסוּר בְּנַעֲלֵת הַסַּנְדֵּל? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר 1
2. לִיחֻזְקָא²⁷: וְנוֹעֲלִיךָ תְּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ²⁸. מִכָּלֵל שֶׁכָּל 2
3. הָעַם אָסוּרִין²⁹. הָיָה פֶּאֶ בְּדַרְסָן³⁰ - נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ; 3
4. וּכְשִׁיפְנֵם בְּמַדִּינָה³¹ - הוֹלֵךְ מְנוֹעֲלִיו³². 4

(27) כשמתה עליו אשתו. (28) בניגוד לשאר אבלים, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. (29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יר"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. (30) שקשה לו ללכת יחף. (31) לעיר. (32) מו"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

ז. רָמַז לְאַבֵּל שֶׁאָסוּר בְּעִשְׂיַת מְלֵאכָה, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: 5
וְהִפְכֵתִי חֲגִיבִם לְאַבֵּל. מֵה חַג אָסוּר בְּעִשְׂיַת מְלֵאכָה, 6
7. אָף אֶבֶל אָסוּר בְּעִשְׂיַת מְלֵאכָה³³. וּכְשֶׁם שֶׁהוּא אָסוּר 8
9. בְּעִשְׂיַת מְלֵאכָה, כִּן הוּא אָסוּר לְשֹׂא וּלְתָן³⁴ 8
9. בְּסַחֲוֵרָה, וְלִילֵךְ מְמַדִּינָה לְמַדִּינָה בְּסַחֲוֵרָה³⁵. 9

(33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראייה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ן). (34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בביאורנו לקמן ה"ט, אות לח. ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ן: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ב"ורה דעה' סי' שפ, סעיף ו.

ח. כָּל שֶׁלְשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים אָסוּר בְּעִשְׂיַת 10
11. מְלֵאכָה אֶפְלוּ הָיָה עֲנֵי הַמַּתְפָּרֵס מִן הַדְּרָקָה. מְפָאן 11
12. וְאִילָךְ, אִם הָיָה עֲנֵי - עוֹשֶׂה בְּצַנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, 12
13. וְהָאִשָּׁה טוֹהַ בְּפִלְךָ³⁶ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ³⁷. 13

(36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנתוים. (37) מו"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה: "אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכיניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאינן תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשנתנה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כותב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פ"ג הי"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בבכי (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ן, אשה טווה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ד אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו האבל. (67) שלא יחשדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. (68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחומר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

7 יד. הִיָּה לוֹ דִּין עִם אָדָם - אֵינוֹ תוֹבְעוֹ פֶּלֶא שְׁבֻעַת
8 יָמֵי הָאָבִלוֹת.⁶⁹ וְאִם הָיָה דָּבָר אָבִדוֹ⁷⁰ - עוֹשֶׂה
9 שְׁלִיחַ⁷¹. פְּנֵה הוֹרוֹ הַגְּאוּנִים.

(69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילותו אחרי ממונו ישכח את אבלו. (70) כגון שבעל-דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדין חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. (71) כדין האמור לעיל ה"י, שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

10 טו. מַזְנִין שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בְּדַבְרֵי תוֹרָה? שֶׁהָיָה נֶאֱמַר
11 לַיְחֻזְקָאֵל: הַאֲנֵק דָּם?⁷²

(72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).

12 טז. אָסוּר לְקָרוֹת בְּתוֹרָה בְּנִבְיָאִים וּבְכַתּוּבִים,
13 וְלִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנֵה וּבְמִדְרָשׁ⁷³ וּבְהִלְכוֹת⁷⁴. וְאִם הָיָה
14 רַבִּים צְרִיכִין לוֹ⁷⁵ - מִתֵּר. וּבְלִבְדִּי שְׁלֵא יַעֲמִיד
15 תִּרְגְּמוֹן⁷⁶; אֵלֶּא יִלְחֹשׁ לְאַחַר בְּצֵדוֹ, וְזֶה שְׁבֻעַדוֹ אֹמֵר
16 לְתִרְגְּמוֹן, וְהִתְרַגְּמוֹן מִשְׁמִיעַ לְרַבִּים⁷⁷.

(73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). (74) הלכה למשה מסיני (שם). ובכרייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה הל' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבימייהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק הרדב"ו: "שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה הל' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מו"ק כא, א.

17 יז. וּמַזְנִין שְׂאִין הָאָבֵל יוֹשֵׁב עַל הַמִּטָּה⁷⁸? שְׁנֶאֱמַר:
18 וַיִּקֶּם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּח אֶרְצָה⁷⁹.

(78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).

19 יח. וְחֵיב לְכַפֹּת הַמִּטָּה⁸⁰ פֶּלֶא שְׁבֻעָה⁸¹. וְלֹא מִטָּתוֹ

תעשה מעט או הרבה; קבלן - ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". (51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). (52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. (53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. (54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. (55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביטת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם, וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסו וחכריו וקבליו - הרי אלו עושים; איכריו וספניו וגמליו - אינם עושים". (56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא-בתרא קכג, ב ד"ה מוחכרת. (57) ובינתיים אירע אבל למחכיר. (58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים - בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליו, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המרבה בשכרו - קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף-משנה).

1 יב. שְׂכִיר יוֹם⁵⁹, אָפֵלוֹ בְּעִיר אַחֲרָת⁶⁰ - לֹא יַעֲשֶׂה
2 לְיָוֵה⁶¹.

(59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. (60) שלא ידוע שם שאירע אָבֵל למעביר. (61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).

3 יג. הָאָבֵל שֶׁהֵיָה מְלֹאכֶת אַחֲרֵים⁶² בְּיָדוֹ, בֵּין
4 בְּקַבְלָנוֹת⁶³ בֵּין שְׂאִינָה בְּקַבְלָנוֹת⁶⁴ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁵.
5 הֵיָה מְלֹאכֶתוֹ בְּיַד אַחֲרֵים⁶⁶: בְּבֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶⁷,
6 בְּבֵית אַחֵר - עוֹשֵׂין⁶⁸.

(62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. (63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. (64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. (65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות בימי אבלו. (66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 בְּלֶבֶד הוּא כּוּפָה, אֶלָּא כָּל הַמְטוֹת שְׁיֵשׁ לוֹ בְּתוֹךְ
 2 בֵּיתוֹ הוּא כּוּפָה. אֶפְלוּ עֶשֶׂר מְטוֹת בַּעֲשָׂרָה בְּתֵים
 3 וּבַעֲשָׂר עִירוֹת - חֵיב לְכַפּוֹת אֶת כָּלָן. וְאֶפְלוּ חֲמֵשֶׁה
 4 אַחִים, וְיָמָת אֶחָד מֵהֶן - כָּלָן כּוֹפִין אֶת מְטוֹתֵיהֶן.⁸²
 5 הַמְטָה הַמֵּיחֶדֶת לְכָלִים אוֹ לְמַעוֹת⁸³ - אֵינּוּ צָרִיף
 6 לְכַפּוֹתֶיהָ.⁸⁴ דְּרַגְשָׁה⁸⁵ - אֵינּוּ צָרִיף לְכַפּוֹתוֹ, אֶלָּא מֵתִיר
 7 אֶת קַרְבֵּיטִיו⁸⁶ וְהוּא⁸⁷ נוֹפֵל מֵאֲלָיו. מְטָה
 8 שְׁנִקְלִיטִיָּה⁸⁸ יוֹצֵאִין מִמֶּנָּה, שְׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר לְהַפְכָּה
 9 - זֹקְפָה⁸⁹ וְדִיּוּ⁹⁰. הַפֶּךָ כָּל מְטוֹתָיו, וְהָיָה הוּא יִשָּׁן
 10 עַל גְּבֵי מְטוֹת אַחֲרֵים⁹¹, אוֹ עַל גְּבֵי כֶּסֶא, אוֹ עַל גְּבֵי
 11 אֲרוֹן, אוֹ עַל גְּבֵי קַרְקַע - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ, אֶלָּא
 12 יִשָּׁן עַל גְּבֵי הַמְטָה הַכְּפוּיָה.⁹²

15 הָאֲבָלִים חֵיבִין בַּעֲטִיפַת הָרֵאשׁ⁹⁴. וְהַסּוֹדֵר שְׁמִכְסָּה
 16 בּוֹ רֵאשׁוֹ עוֹטָה מְקַצָּתוֹ מְעַט עַל פִּיּוֹ⁹⁵. שְׁנֵאָמַר: וְעַל
 17 שְׂפָם יַעֲטָה, וְאֲנָקְלוֹס תִּרְגַּם: בְּאֲבָלָא יַתְעַשָּׂף.

93 בגילוי ראש. 94 מו"ק טו, א. 95 ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו ה'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ל"ד סי' שפו ס"ק א, מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה מהעינים.

18 כ. ומניין שהאבל אסור בשאלת שלום? שנאמר: 18
 19 האנק דם⁹⁶. כל שלשה ימים הראשונים⁹⁷, מי שנתן
 20 לו שלום - אין מחזיר לו, אלא מודיעו שהוא אבל;
 21 ומשלשה ועד שבועה, מי ששאל בשלומו - מחזיר
 22 לו שלום; ומשבועה ועד שלשים - שואל בשלום
 23 אחרים⁹⁸, אבל אחרים אין שואלין בשלומו⁹⁹ עד
 24 לאחר שלשים. ועל אביו ועל אמו - אין שואלין
 25 בשלומו עד לאחר שנים עשר חדש¹⁰⁰. אם בשאלת
 26 שלום נאסר האבל, קל והמר שהוא אסור להרבות
 27 דברים ולשחק; שנאמר: דם. ולא יאחז תינוק בידו,
 28 שלא יביאנו לידי שחוק¹⁰¹. ולא יפגס למקום
 29 שמתה, כגון בתי המשפחות וכיוצא בהן¹⁰².

80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. 81) כלומר, החובה לישוב על מיטה כפוייה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפויים כל שבעה (כסף-משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=זורתי) נתתי בכם, ובעוונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעוונותיכם להפוך את צורתן מחיים למיתה, כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפוייה, הוא נוער (=ניעור) בלילה ונוצר שהוא אבל". 82) מו"ק כז, א. 83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שייחודה למעות". 84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שבימיהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל'טור' י"ד סי' שפז אות א). 85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. 86) רצועותיו. 87) מצע העור. 88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. 89) על צידה. 90) מו"ק שם. 91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. 92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפוייה, וראה לקמן פ"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למו"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד סי' שפז סעיף ב, שהוסיפו עוד לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

96) דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י).
 97) שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם.
 98) שהרי הם שרויים בשלום. 99) שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). 100) שם. וראה לקמן פ"י ה"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. 101) שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות". 102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ז, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

יום רביעי ט"ו אלול ה'תשע"ז

פרק שש

1 הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי שהוריו צלובים בעיר, המותר לו לשכון באותה העיר. שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת שלושים.

30 א. מדברי סופרים, שיהיה האבל נוהג במקצת דברי
 31 אבילות כל שלושים יום. ומניין סמכו חקמים
 32 לשלשים יום? שנאמר: ובכתה את אביה ואת אמה
 33 ירח ימים². מפלל שהאבל מצטער כל שלושים יום³.

2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". 3) לדעת הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה

13 י"ט. מניין לאבל שאסור בפריעת הראש? 93 שְׁהָרִי
 14 נֵאָמַר לִיחֲזַקְאֵל: לֹא תַעֲטָה עַל שְׂפָם. מְפָלֵל שְׁשָׂאָר

בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים. וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה ועלינו לפסוק כמותו. ובירודה דעה סימן שפט סעיף ג כותב הרמ"א שנהגו איסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנהגים לא ללבוש בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבליים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נתנו לאדם אחר ללבושו שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבושו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

ה. הַנְּשׂוֹאִין פִּיצֵד? אָסוּר לְשֵׂא אִשָּׁה¹⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁸. וּמִתֵּר לְאַרְשָׁה¹⁹ אֶפְלוּ בַּיּוֹם הַמִּיתָה²⁰. וְיָמֵי שְׂמִתָּהּ אֶשְׂתּוֹ: אִם כִּפָּר קִיָּם מִצּוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה²¹, וַיֵּשׁ לוֹ מִי שֵׁשֶׁשְׁשָׁנֹה, וְאֵין לוֹ בְּנִים קְטַנִּים - הֲרִי זֶה אָסוּר לְשֵׂא אִשָּׁה אַחֲרֵת עַד שְׁעֵבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים²²; אָבֵל מִי שְׂלָא קִיָּם מִצּוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שְׂקִיָּם וַיֵּשׁ לוֹ בְּנִים קְטַנִּים²³, אוֹ שְׂאִין לוֹ מִי שֵׁשֶׁשְׁשָׁנֹה²⁴ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְאַרְשָׁה וּלְכַנֵּס מִיָּד, וְאָסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיָּתָה אֲבֵלָה²⁶ - לֹא תִבְעַל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷.

(17) לכנסה לביתו. (18) מועד קטן כג, א. (19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. (20) שמא יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביורה דעה סימן שצב סעיף א). (21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). (22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"נמוקי יוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז לירדה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו ברא"ש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. (23) ואין לו מי שיטפל בהם. (24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. (25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמא תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ן). (26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה.

תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה; בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד גזירה שווה פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל תפרעו, ונאמר בניזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים.

ב. וְאֵלוּ דְבָרִים שֶׁהָאֲבֵל אָסוּר בְּהֵן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם: אָסוּר בְּתַסְפֵּרְתָּ, וּבְגַהוּץ, וּבְנִשְׂוֹאִין, וּבְשִׂמְחַת מַרְעוּת⁴, וְלִילָךְ בְּסַחֲרָה מְמַדִּינָה לְמַדִּינָה⁵. הַפֶּל חֲמִשָּׁה דְבָרִים⁶.

(4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב, ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (5) מעיר לעיר. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ג. בְּתַסְפֵּרְתָּ פִּיצֵד? בְּשֵׁם שְׂאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שְׁעָר גּוֹפּוֹ אוֹ לְגַלַּח שְׂפָמוֹ אוֹ לְקַץ צְפָרְנָיו בְּכָלִי כָּל שִׁבְעָה⁷, כִּף אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁸. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? פְּאִישׁ; אָבֵל בְּאִשָּׁה - מִתְּרַת בְּנִטְיַלַת שְׁעָר לְאַחַר שִׁבְעָה. וְהָאִישׁ - עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חֵיב לְגַדֵּל שְׁעָרוֹ עַד שֵׁשֶׁשְׁשָׁה פְּרָעִי⁹, אוֹ עַד שֵׁיגְעָרוֹ בּוֹ חֲבֵרִיו¹⁰.

(7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (8) מועד קטן שם. (9) גידול שיער הרבה מאוד. (10) שכבר גידל פרע יותר מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו עד שיגערו בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו" ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף משנה: גערת חבריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום, אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

ד. וְכֵן אָסוּר לְלַבֵּשׁ פְּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגַהֲצִין¹¹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹². אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הֵיזוּ צְבוּעִין וּמְגַהֲצִין - מִתְּרִין¹³. וְכֵן אִם לֹא הֵיזוּ חֲדָשִׁים, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבָנִים וּמְגַהֲצִין - מִתְּרִין¹⁴. וְכָלִי פִּשְׁתָּן - אֵין פְּהֵן מְשׁוּם גַּהוּץ¹⁵. וְלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מִתֵּר בְּגַהוּץ אֶפְלוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ¹⁶.

(11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב, שהגיהוץ אינו מכוון לליבוץ הבגד, אלא על האבן שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזירו לחידושו. (12) מועד קטן כג, א. (13) שם, שאין הגיהוץ ניכר בהם כל כך. (14) שאין גיהוץ עומד זמן מרובה, כי לאחר זמן קצר הוא מתמעך. (15) כמו שאמרו (תענית כט, ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד, והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאן, שמותר בסחורה. (38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

י. ההולך ממקום למקום³⁹: אם יכול למעט¹² בעסקו⁴⁰ - ימעט⁴¹; ואם לאו⁴² - יקנה צרכי הדרך⁴³ ודברים שיש בהן חיי נפש.¹⁴

(39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. (40) לא לקנות הרבה דברים. (41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. (42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. (43) בכמות גדולה, שתספיק לו לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמויות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

יא. מי שהיה בעלה צלובה⁴⁴ בעיר, או אשתו צלובה, או אביו ואמו - אסור לו לשפך באותה העיר עד שיקלה הפשר⁴⁵. ואם היתה עיר גדולה פאנטוכיא⁴⁶ - יש לו לשפך בצד האחר שאינן צלובין בו⁴⁷.¹⁸

(44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידינו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). (45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאינן הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבלות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עור". (46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". (47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

יב. יום שביעי - מקצתו פכלול⁴⁸, והוא עולה לכאן ולכאן⁴⁹. ולפיכך מתר לכהס ולרחץ ולעשות שאר הדברים ביום שביעי⁵⁰. וכן יום שלשים - מקצתו פכלול, ומתר לספר ולגהץ ביום שלשים⁵¹.¹⁹

(48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז) וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). (49) לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). (50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי ותיקין" (רמ"א ליורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). (51) מועד קטן שם.

יג. מי שתכפוהו אבלי⁵² והכביד שעריו⁵³ - מקל בתער, לא במספרים⁵⁴. ומכבס כסותו במים, אבל²³

(27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התיירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "להם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליורה-דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

1. שמתח מרעות שהיה חיב לפרע אותה מיד²⁸ - מתר לעשותה מיד לאחר שבעה²⁹. אבל אם אינו חיב לפרעה³⁰ - אסור להקנס לה עד שלשים יום³¹.

(28) שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. (29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). (30) אלא חבריו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. (31) שם.

2. במה דברים אמורים? בשאר פל מתים; אבל על אביו ועל אמו, בין פה ובין בפה³² - לא יקנס לשמתח מרעות עד שנים עשר חדש³³.⁴

(32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. (33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביורה-דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, ומותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמתח מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

3. על פל המתים פלן - מתר לילך בסחורה לאחר שלשים³⁴; על אביו ועל אמו - עד שיגער בו חבריו ויאמרו לו: לך עמנו³⁵.⁷

(34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). (35) ירושלמי שם.

4. על פל המתים פלן - רצה ממעט בעסקו³⁶, רצה אינו ממעט³⁷; על אביו ועל אמו - ממעט בעסקו³⁸.¹⁰

(36) במשאו ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. (37) ולאחר שבעה ידובר

14 אָבֵל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׂמוּעָה אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם -
15 הָרִי זֶה שְׂמוּעָה רְחוּקָה, וְאֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא יוֹם אֶחָד,
16 וְאֵינֶנּוּ קוֹרְעִים. וְכֹאֵלֹו יוֹם הַשְּׂמוּעָה הוּא יוֹם שְׂבִיעִי
17 יוֹם שְׁלֹשִׁים⁷, וּמִקְצַת הַיּוֹם כְּכֹל⁸.

(2) שחייב להתאבל עליו. (3) כדעת הר"ף למ"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראה לדבריו. (4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. (5) מ"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). (6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הר"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מ"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. (7) כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). (8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מ"ק שם עמ' ב).

18 ב. פִּיצֵד מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֹל? פִּיּוֹן שְׁנֵהֵג אֲבִלוֹת שְׂעָה
19 אַחַת⁹ - פְּאֵלוֹ נֵהֵג כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ. וּמִתָּר לְנַעַל וְלַרְחִיץ
20 וְלִסְנוֹךְ וְלִגְלַח בְּשֶׂאֵר הַיּוֹם¹⁰, וְכֵן הוּא מִתָּר כְּכֹל
21 הַדְּבָרִים¹¹.

(9) כגון שחלץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). (10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (11) מ"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגערו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

22 ג. מִי שִׁבְּאָה לוֹ שְׂמוּעָה קְרוּבָה בְּתוֹךְ הַרְגֵּל¹² או
23 בְּיוֹם שִׁבְתָּ¹³, וְלֹאֲחַר שִׁבְתָּ אוֹ אַחַר הַרְגֵּל נַעֲשִׂית
24 רְחוּקָה¹⁴ - עוֹלָה לוֹ¹⁵, וְאֵינֶנּוּ נוֹהֵג לְאַחַר הַרְגֵּל אוֹ
25 לְאַחַר הַשִּׁבְתָּ אֲלֵא יוֹם אֶחָד בְּלִבְדוֹ¹⁶, וּמִקְצַת הַיּוֹם
26 כְּכֹל, כְּמוֹ שִׁבְּאָרְנוֹ¹⁷.

(12) שאין אבלות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"ו, ה"ג. (13) שאין בו אבלות בדברים שבגלוי, שם ה"א. (14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). (15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבלות בימים אלה. (16) מ"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי

1 לֹא פְּנִתָּר⁵⁵ וְלֹא פְּחוּל⁵⁶. וְרוּחִץ כָּל גּוּפוֹ פְּצוּנָן, אָבֵל
2 לֹא פְּחִמִין⁵⁷. וְכֵן מִי שִׁתְּכַפּוּהוּ אָבֵלוֹ וְכָא מְמַדִּינַת
3 הַיָּם⁵⁸ וּמִבֵּית הַשְּׂבִיחָה⁵⁹, אוֹ שִׁיבָא מִבֵּית הָאֶסּוּרִים,
4 אוֹ שִׁהִיָּה מְנַדְהָ⁶⁰ וְהִתָּר, אוֹ שִׁהִיָּה מְדָר וּנְשָׂאֵל עַל
5 נְדָרוֹ וְהִתָּר⁶¹, וְכָל הַיּוֹצֵא מִשְׂמָאָה לְטַהָרָה⁶² - הָרִי
6 אֵלוֹ מְגַלְחִין פִּימִי אָבֵלָם⁶³; הוֹאִיל וְתַכְפֵּם אָבֵל אַחַר
7 אָבֵל וְלֹא מְצָאוּ פְּנֵאִי⁶⁴.

(52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. (53) שלא יכול היה להסתפר בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. (54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספריים (כסף משנה בשם הרמב"ן). (55) אחד ממלחי הנתרן, הידוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרכי לך בורית". (56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הר"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". (57) ר"ף למועד קטן שם. (58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. (59) ממתנה האויב. (60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. (61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. (62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה ב"מגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקשט קודם הרגל". וראוי להעיר שבבירור דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. (63) כדרכם, בין בתער בין במספריים. (64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר בבירור דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

יום חמישי ט"ז אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

8 א. מִי שִׁבְּאָה לוֹ שְׂמוּעָה שְׂמַת לוֹ קְרוּבָה²: אִם בְּתוֹךְ
9 שְׁלֹשִׁים יוֹם הִגִּיעָה הַשְּׂמוּעָה, אָפְלוֹ יוֹם שְׁלֹשִׁים
10 עֲצָמוֹ - הָרִי זֶה שְׂמוּעָה קְרוּבָה³, וְחֻקָּב לְנֵהֵג שְׂבִיעָה
11 מִי אֲבִלוֹת מִיּוֹם שִׁהִיָּעָה הַשְּׂמוּעָה, וְקוֹרְעִ. וּמִיּוֹנָה
12 שְׁלֹשִׁים לְאַסּוּר הַתְּסַפְרַת עִם שְׂאָר הַדְּבָרִים⁴. כְּלָלוֹ
13 שֶׁל דְּבָר: יוֹם שְׂמוּעָתוֹ הַקְּרוּבָה - כְּיוֹם הַקְּבוּרָה⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 שְׁנֵיָהּ - יוֹצֵא, וְאֵינוּ יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ. שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב
15 בְּמִקְוָמוֹ, וְאֵינוּ מְדַבֵּר בְּדַרְפָּו³⁰. רְבִיעִית - הָרִי הוּא
16 כָּפָל אָדָם³¹.

27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל-שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמות פ"ו, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)... אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון", שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ב"ד ס"י שצג סעיף א. (28) מו"ק כא, ב. (29) שבוע הראשון. (30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם: "אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד ס"י שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית-הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית-הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות-חסדים גדולה... וכשבנה בית-המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמך... משחרב בית-המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. (31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד ס"י שצג סעיף ב).

17 ו. פֶּהַן גְּדוֹל חָיִב כָּפָל דְּבָרֵי אַבְלוֹת, אֶלָּא שְׁאֲסוּר לוֹ
18 לְקַרְעַ בְּגָדָיו לְמַעְלָה³², וּלְגַדֵּל פְּרַע³³, וּלְצַאת אַחַר
19 הַמָּטָה³⁴. וְכָל הָעָם בְּאֵין לְנַחְמוֹ לְבִיתוֹ. וְכִשְׂמֵרִין
20 אוֹתוֹ³⁵ - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מְסַב עַל
21 הַסְּפָסֶל³⁶. וְאוֹמְרִין לוֹ בְּשִׂמְנַחְמִין אוֹתוֹ: אָנוּ
22 בְּפִרְתֵּךְ³⁷. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם.
23 וְאִם רָצָה לְנַחֵם אַחֲרֵיהֶם³⁸ - הַמְּמַנְה³⁹ מְמַצְעוּ בְּתוֹךְ
24 הָעָם⁴⁰, וְאוֹמֵר לָהֶם: תִּנְחַמוּ⁴¹.

32) שנאמר (ויקרא כא, י) "ובגדידו לא יפרוס" - אינו פורס (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. (33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. (34) ככתוב

רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל-כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כבתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ו'נמוקי יוסף שם). (17) בהלכה הקודמת. שמותר בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשומע שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבלות (יו"ד ס"י תב סעיפים ר"ז).

1 ד. מִי שָׁמַת לוֹ קְרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שָׁבָא¹⁸: אִם הָיָה
2 בְּמִקּוֹם קְרוֹב, שֶׁהוּא מְהֻלָּךְ עֲשָׂרָה פְּרָסָאוֹת¹⁹,
3 שְׁאֲפִשׁוּר שְׁיָבֹא בְיוֹם אֶחָד²⁰, אֶפְלוּ בָּא בְיוֹם
4 הַשְּׁבִיעִי, אִם מִצָּא מְנַחְמִים אֶצֶל גְּדוֹל הַבֵּית, אָף עַל
5 פִּי שְׁנֹנְעָרוֹ²¹ לְעַמּוֹ, הוֹאִיל וּמִצָּא מְנַחְמִים²² - עוֹלָה
6 לוֹ²³, וּמוֹנָה עִמָּהֶן תְּשֻׁלוֹם שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴; וְאִם לֹא
7 מִצָּא מְנַחְמִים - מוֹנָה לְעַצְמוֹ²⁵. וְכֵן אִם הָיָה בְּמִקּוֹם
8 רְחוֹק, אֶפְלוּ בָּא בְיוֹם שְׁנֵי - מוֹנָה לְעַצְמוֹ שְׁבַע
9 וְשְׁלֹשִׁים מְיוֹם שָׁבָא²⁶.

18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. (19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. (20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). (21) מתנענעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פי"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. (22) עדיין האבל נמשך. (23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. (24) מו"ק כב, א. (25) שבעה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד ס"י שעה, סעיף ח). (26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיסתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף-משנה ורדב"ז).

10 ה. אֶבֶל בְּשֻׁלְשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים - אֵינוּ הוֹלֵךְ אֶפְלוּ
11 לְבֵית אָבֶל אַחֲרָי²⁷; מִפְּאֵן וְאֵילָף - הוֹלֵךְ. וְאֵינוּ יוֹשֵׁב
12 בְּמִקּוֹם הַמְּנַחְמִין, אֶלָּא בְּמִקּוֹם הַמְּתַנַּחְמִין²⁸. וְלֹא
13 יֵצֵא לְמִקּוֹם אַחַר מִפְּתַח בֵּיתוֹ כָּל שֶׁבַת הָרֵאשׁוֹנָה²⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 מִן הַצְדָדִין אוּ מִלְמַטָּה - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבֵת קְרִיעָה.
16 אֲלֵא פֶהַן גְדוֹל, שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְמַטָּה.⁵

(2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף-משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרומו, ואילו אבלים אחרים רשאים לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף-משנה ורדב"ז). (3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקרע מעומד, וכן עשה אמימר (שם כ, ב) וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' שמ סעיף א. (4) מתחת לבית הצואר. (5) מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתחי תשובה" ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

17 ב. כִּמְהָ שְׁעוֹר הַקְרָע? טַפְחָ.⁶ וְאִין צְרִיף לְהַבְדִּיל
18 שְׁפֵת הַבְּגָד. וּמִתְרֵ לּוֹ לְקָרַע בְּכָלִי.⁸ וְיֵשׁ לּוֹ לְקָרַע
19 בְּפָנִים,¹⁰ שְׁלֵא בְּפָנֵי אָדָם. לְפִיכָּהּ יֵשׁ לּוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ
20 בְּפָנִים וְקוֹרַע.¹¹ בְּצִנְעָה. וְאִינוּ חֵיב לְקָרַע אֲלֵא בְּגָד
21 הָעֲלִיּוֹן בְּלְבָד.¹²

(6) שנאמר (שמואל-ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" - אין אחיזה פחות מטפח (מו"ק כב, ב). (7) אלא מניחה שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). (8) בסכין, שלא יפסיד הבגד (שם וברש"י). (9) מותר לו. (10) מתחת למקטורין - הוא המעיל העליון. (11) את הבגד העליון. (12) שם.

22 ג. כָּל שְׁבַעֲתָ יָמֵי אֲבָלוֹת הַקְרָע לְפָנִים.¹⁴ וְאִם בָּא
23 לְהַחְלִיף¹⁵ - מִחְלִיף, וְאִינוּ קוֹרַע קָרַע אַחֵר; שְׁפָל
24 קָרַע שְׁאִינוּ בְּשַׁעֲתָ חֲמוּם.¹⁶ - אִינוּ קָרַע.¹⁷ בְּמָה
25 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁאֵר הַמְתִּים חוּץ מֵאֲבִיו וְאִמּוֹ;
26 אֲבָל עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרַע עַד שְׁמִגְלָה אֶת
27 לְבוֹ.¹⁸ וּמִבְדִּיל שְׁפֵת הַבְּגָד.¹⁹ וְאִינוּ קוֹרַע בְּכָלִי, אֲלֵא
28 בְּיָדוֹ. מִבְּחוּץ, בְּפָנֵי כָּל הָעָם. וְקוֹרַע כָּל הַבְּגָדִים
29 שְׁעָלָיו. וּבְגָד הַזֶּעֶה הַדְּבִיק לְבָשָׂרוֹ - אִינוּ מְעַכְבִּים.²⁰
30 וְאִם הַחְלִיף בְּגָד אַחֵר - חֵיב לְקָרַע כָּל שְׁבַעֲתָ.²¹ וְכֵן
31 עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתָפוֹ וּמוֹצִיא זְרוּעוֹ מִן
32 הַחְלִיק עַד שְׁיִתְגַּלָּה כְּתָפוֹ וְזוֹרְעוֹ,²² וְהוֹלֵךְ כֶּף לְפָנָי
33 הַמְטָה. וְאַחֵר שְׁיִקְבֵר אֲבִיו וְאִמּוֹ - אִינוּ חֵיב
34 לְחָלֵץ.²³

(13) בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים. (14) לפניו, שאינו מחזירו לאחוריו, כמו בשבת, ראה לקמן פ"ג, ה"א. (15) בגד אחר. (16) בשעת מיתה, שהיא התחלת הצער. (17) מו"ק כד, א וברש"י. (18) קרע ארוך יותר מטפח, עד שמגיע ללבו (שם כב, ב). ובירושלמי שם פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" - התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. (19) את בית צוארו,

(ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. (35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. (36) סנהדרין שם. (37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). (38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש-איש לנחמו, כמבואר לקמן פי"ג, ה"ב. (39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, ה"טז. (40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים בשמאלו, כמבואר לקמן פי"ג ה"ב: "אבלים עומדים לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". (41) סנהדרין יט, א.

1 ז. וְכֵן הַמְלִיךְ חֵיב כְּכָל דְּבָרֵי אֲבָלוֹת, אֲלֵא שְׁאִינוּ
2 יוֹצֵא מִפֶּתַח פְּלִטְרִין⁴² שְׁלוֹ אַחֵר מִתּוֹ;⁴³ וְאִין צְרִיף
3 לִזְמַר אַחֵר מְתִים אַחֲרֵים. וְאִינוּ מְנַחֵם אֲבָלִים.⁴⁴ וְלֹא
4 יֵצֵא דָוָד אַחֵר אֲבָנָר,⁴⁵ אֲלֵא לְהוֹדִיעַ לְעַם שְׁלֵא נִהְרַג
5 בְּרִצּוֹנוֹ.⁴⁶

(42) ארמונו. (43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". (44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. (45) ראה - שמואל-ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". (46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם לו).

6 ח. אִין אָדָם נִכְנָס לְמִלְךָ לְנַחֲמוֹ,⁴⁷ אֲלֵא עֲבָדָיו וְמִי
7 שְׁנָתָן לּוֹ רְשׁוֹת לְהַפְנֵס. וְאִין לְהֵן רְשׁוֹת לְדַבֵּר לּוֹ
8 דְּבָרֵי תְּנַחֲמוּמִין, אֲלֵא כְּפִי מַה שְׁיִרְשָׁה אוֹתָם.
9 וְכְשֶׁמְבָרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא
10 מְסַב עַל הַדְרָגָשׁ.⁴⁸

(47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. (48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

יום שישי י"ז אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנחלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

11 א. אֲבָל חֵיב לְקָרַע עַל מָתוֹ. שְׁנַאֲמַר: וּבְגָדֵיכֶם לֹא
12 תִּפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ. הָא אַחֵר - חֵיב לְפָרֵם.² וְאִין
13 קְרִיעָה אֲלֵא מִעֵמֵד. שְׁנַאֲמַר: וַיִּקֶּם הַמְּלָךְ וַיִּקְרַע אֶת
14 בְּגָדָיו.³ וּמִהֵיכָן קוֹרַע? מִלְּפָנָיו.⁴ וְהַקּוֹרַע מְאַחֲרָיו אוּ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). (33) קודם לכן. (34) כאילו הוא אומר. (35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה עצמו שקרע ולא קרע. (36) מו"ק כו, ב.

ז. האומר לחברו: הַשְּׂאִילֵנִי חֲלוּקָה וְאַבְקָר אֶת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלָה, וְהִלַּךְ וּמָצְאוּ שְׂמַת - קוֹרְעֵי³⁷ וּמֵאֲהָרָה³⁸, וּמִחֲזִיר לֹא אֶת חֲלוּקוֹ³⁹, וְנִתְּנָן לֹא דְמֵי קְרִיעָה⁴⁰. וְאִם לֹא הוֹדִיעוּ שֶׁהוּא מִבְּקָר לֹא חוֹלָה - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בּוֹ⁴¹.

(37) הואיל והודיע למשאל, שאביו חולה, והשאלו - הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. (38) תופר תפירה ישרה ומתוקנת. (39) שם. ואע"פ שהקרעים שאדם קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט, ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש (נמוקי יוסף שם). (40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם). (41) בכת"י תימן: בו. (42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזלן, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק ג).

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלַּף, וְסָבִיר שְׂמַת וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן מָת: אִם בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוֹרָה⁴³ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרְעֵי⁴⁴; וְאִם לְאַחַר פְּדֵי דְבוֹרָה מֵת - חוֹזֵר וְקוֹרְעֵי קְרַע אַחֲרָי⁴⁵. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן נִמְצָא שְׂמַת בְּנוֹ; אָמְרוּ לוֹ מֵת לוֹ מֵת, וְכָסְבוֹר שֶׁאָבִיו וְקָרַע, וְאַחַר כֵּן נִמְצָא בְּנוֹ: אִם תּוֹךְ פְּדֵי דְבוֹרָה נוֹדַע לוֹ אֲמִיתַת הַדְּבָר - יִצָּא יָדָי קְרִיעָה; וְאִם לְאַחַר פְּדֵי דְבוֹרָה - לֹא יִצָּא, וְחַיֵּב לְקָרַע קְרַע אַחֲרָי⁴⁶.

(43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה הל' שבועות פ"ב, ה"ז. (44) נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). (45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה כלום (שם). (46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבכת"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמיתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוץ הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוץ הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד סי' שמ, סעיף כד.

ט. מִי שְׂמַתוֹ לוֹ מֵתִים הֶרְבָּה פְּאָחַד - קוֹרְעֵי קְרַע אָחַד לְכֻלָּם. הָיָה בְּכֻלָּן אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - קוֹרְעֵי עַל פֶּלֶן קְרַע אָחַד, וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קְרַע אַחֲרָי⁴⁷.

(47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי

שיראה הבגד קרוע ומובדל לשנים. (20) שם כב, ב "ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה. ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. (21) ואע"פ שאינה שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א. (22) וזה הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. ובר"ף שם, מפרש: "חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו, ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". (23) שכן מצינו (בבא קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא לאחר הקבורה (כסף-משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלוץ כתף כלל" (יו"ד סי' שמ סעיף יז).

ד. קוֹרְעֵין לְקֶטָן²⁴, מִפְּנֵי עֲגָמַת נֶפֶשׁ²⁵. וְחוֹלָה שְׂמַת לוֹ מֵת - אֵין מְקַרְעֵין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעֵין לוֹ, שֶׁלֹּא תִטְרַף²⁶ עָלָיו דַּעְתּוֹ. וּמִשְׁתַּקֵּין אֶת הַנְּשִׁים מִפְּנֵיו²⁷.

(24) את בגדיו. (25) שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא מפני שהוא אבל (מו"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא הגיע לחינוך (רדב"ז). (26) תתבלבל. (27) שלא יבכו על המת בפניו (מו"ק כו, ב). וביו"ד סי' שלו סעיף א: "ואין מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתיקים את המנחמים מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, כראותו פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.

ה. וְקוֹרַע אָדָם עַל חֲמוּי וְעַל חֲמוֹתוֹ, מִפְּנֵי כְבוֹד אִשְׁתּוֹ²⁸. וְכֵן הָאִשָּׁה קוֹרַעַת עַל חֲמוּיָהּ וְעַל חֲמוֹתָהּ, מִפְּנֵי כְבוֹד בַּעֲלָהּ²⁹.

(28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים, המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה ואמה (רדב"ז), וראה בבאורנו לעיל פ"ב ה"ה, וביו"ד סי' שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו וחמותו. (29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני כבוד בעלה לא כל-שכן (כסף-משנה). וכן אמרו (מו"ק כ, ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".

ו. מִי שֶׁאֵין לוֹ חֲלוּקָה לְקָרְעֵי³⁰, וְנִדְמָן לוֹ חֲלוּקָה בְּתוֹךְ שְׂבָעָה - קוֹרְעֵי; לְאַחַר שְׂבָעָה - אֵינוֹ קוֹרְעֵי³¹. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, אֶפְלוּ לְאַחַר שְׂבָעָה - קוֹרְעֵי כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם³². וְכָל הַיּוֹצֵא בְּבִגְד קְרוּעֵי³³ לְפָנָי מֵתִים, כְּלוּמָר³⁴ שֶׁהוּא קָרַע עִתָּהּ עֲלֵיהֶן - הָרִי זֶה גוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת³⁵, וְזוֹלָז לְכְבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים³⁶.

(30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). (31) שכבר שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן, שם). (32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה קורע. אבל ביו"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "יש

מפרש: לשון שלל וביזה, שכן השלל מפוזר אחת הנה ואחת הנה, ואינו מונח וצבור. (3) תופר תפירה שווה ומתוקנת, וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדריי". ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחיר לאחאה בזיעה". (4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

18 ב. פִּדְרָךְ שְׁקוּרַע אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, כִּן חֵיב
19 לְקַרְעַ עַל רֵבּוֹ שֶׁלְמִדּוֹ תוֹרָה⁵, וְעַל הַנְּשִׂא⁶, וְעַל אֵב
20 בֵּית דִּין⁷, וְעַל רֵב הַצְּבּוּר שֶׁנֶּהְרַג, וְעַל בְּרַכַּת הַשֵּׁם⁸,
21 וְעַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנֶּשְׂרַף, וְעַל עֲרֵי יְהוּדָה, וְעַל
22 יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ⁹.

(5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). (6) ראש הסנהדרין ונקרא גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה כה. (7) זהו המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, כמבואר בהלכות סנהדרין שם. (8) גידוף שם שמים, ראה להלן הלכה ז. (9) שנחרבו, כמבואר להלן הלכה י. וכל אלה מקורם במועד קטן כו, א.

23 ג. כָּל אֵלוֹ הַקְּרָעִים קוֹרְעַ עַד שֶׁמְגַלְהָ אֶת לְבוּי¹⁰,
24 וְאִינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם¹¹. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין מְחַאֲחִין -
25 מִתֵּר לְשִׁלְלָן¹², לְמַלְלָן וְלִלְקַטָּן¹³, וְלַעֲשׂוֹתָם כְּמִין
26 סְלָמוֹת¹⁴; וְלֹא אָסְרוּ אֶלְאָ בְּאֲחֵי אֶלְפִּסְנִדְרֵי בְּלַבְד¹⁵.
27 וְכָל הַקּוֹרְעַ מִתּוֹף הַשִּׁלָּל אוֹ הַמְּלָל אוֹ הַלְּקוּט - לֹא
28 עֲשֶׂה כְּלוּם¹⁶; אֲבָל קוֹרְעַ מִתּוֹף הָאֲחֵי הָאֶלְפִּסְנִדְרֵי
29 בְּבִלְבַד¹⁷. אֶפְלוּ הַפֶּךָ הַפְּלִי¹⁸ וְנִעְשָׂה¹⁹ שְׂפָתוֹ לְמִטָּה -
30 לֹא יֵאָחֶה²⁰.

(10) בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב"ג. (11) שם כו, א, שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים ב, יב) "ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים - ממשמע שנאמר: ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם" - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף משנה). (12) תפירה רחבה. (13) מלל - אוחו שני ראשי הקרע בין האצבעות וכוורם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוגד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י לאלפסי שם). (14) כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם). (15) תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה וכולטת למטה. והרמב"ן מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה וכולטת למטה, ואיחוי אלכסנדריי - שווה למעלה ומלמטה כעין

רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

1 י. מִי שְׁמַת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כֵּן מֵת לוֹ מֵת
2 אַחֵר: אִם בְּתוֹף שְׂבָעָה - קוֹרְעַ קְרַע אַחֵר⁴⁸; וְאִם
3 לְאַחַר שְׂבָעָה⁴⁹ - מוֹסִיף עַל הַקְּרַע הָרִאשׁוֹן כֹּל
4 שֶׁהוּא⁵⁰. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחֵר שְׂבָעָה שָׁל שְׁנֵי -
5 מוֹסִיף כֹּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף יְהוּלֵף עַד טְבוּרוֹ. הַגִּיעַ
6 לְטְבוּרוֹ⁵¹ - מְרַחֵק שְׁלֹשׁ אֲצַבְעוֹת⁵² וְקוֹרְעַ⁵³. נִתְמַלֵּא
7 מְלִפְנֵיו - מְחַזְרֵוֹ לְאַחֲרָיו. נִתְמַלֵּא מְלִמְעָלָה -
8 הוֹפְכּוֹ לְמִטָּה⁵⁴. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחַר
9 שְׂבָעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - מִתְאַחֶה הַתְּחַתּוֹן⁵⁵ וְלֹא
10 הֶעָלִיזוֹ, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר⁵⁶. אָמְרוּ לוֹ מֵת בְּנוֹ, וְקָרַע,
11 וְאַחַר שְׂבָעָה מֵת אָבִיו - אִינוֹ מוֹסִיף⁵⁷, אֶלְאָ קוֹרְעַ
12 קְרַע אַחֵר; שְׂאִין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסְפַת⁵⁸.

(48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלוש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף-משנה בשם ה'טור'). (49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. (50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). (51) ומת לו מת אחר. טבור - שָׂרָר, המקום השקוע בעור הבטן. (52) מצד הקרע הקודם. (53) וחוזר וקורע לפניו. (54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם). ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (יו"ד ס' שמ, סעיף כא). (55) התוספת, שהקרעים שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. (56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה לעולם. (57) באותו קרע. (58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

יום ש"ק י"ח אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם. הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים. הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו.

13 א. כָּל הַקְּרָעִים שְׁקוּרַע אָדָם עַל שְׂאֵר קְרוּבָיו -
14 שׁוֹלָל הַקְּרָע² לְאַחַר שְׂבָעָה, וּמְאַחֶה³ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים.
15 עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - שׁוֹלָל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאִינוֹ
16 מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְהָאֵשָׁה קוֹרְעַת וְשׁוֹלָלַת מִיָּד, אֶפְלוּ
17 עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת⁴.

(2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן. שלל - מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערוך השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לה). (26) שכן כתוב (שם יט, א) "ויהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחביריו) ויקרע את בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה י: "והוא שישמענה מישראל... אבל השומע מפי הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושבנא, אלא מפני שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

19 ח. והעדים אין חזבין לקרע פשיעידו בבית דין²⁷,
20 שפכר קרעו פשעה ששמעו²⁸.

27 על ברכת המגדף. (28) מפי המגדף (שם). וכן הכתוב אומר: "ויקרע את בגדיו" - חזקיהו קרע, והם לא קרעו. וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

21 ט. ומנין שקורעין על ספר תורה שנשרף? שנאמר: 22 ויהי פקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה וגומר, עד 23 תם כל המגלה על האש אשר על האח²⁹, ולא פחדו 24 ולא קרעו את בגדיהם המלה וכל עבדיו. מפלל 25 שחזבין לקרע. ואין חזבין לקרע אלא על ספר תורה 26 שנשרף בזרוע³⁰, כמעשה שהיה³¹. וחייב לקרע שתי 27 קריעות: אחת על הגויל³² ואחת על הכתב. שנאמר: 28 אחרי שרף המלה את המגלה ואת הדברים³³.

29 מועד קטן כו, א, כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קדר כל אזכורת שבה ושרפן באש. (30) בכוח ובזדון, שיש כאן חילול השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר תורה, שאין כאן חילול השם. (31) על ידי שריפת יהויקים. והוא הדין הרואה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה שם סעיף לו). וכן כשנקרע או נמחק בזרוע - חייב לקרוע (ש"ך סעיף קטן נו). (32) הקלף המקיף את הכתב. (33) מועד קטן שם.

29 י. ומנין שקורעין על ערי יהודה ועל ירושלים ועל 30 המקדש שחרבו? שנאמר: ויבאו אנשים משכם 31 ומשילה ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן³⁴ וקרעו 32 בגדים³⁵.

34 ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילחו זקנם. (35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כתוב רבינו: ראה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו' (שם, י) וקורע", ומקורו במועד קטן שם.

33 יא. כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, 34 אף על פי שאינו קרובו - חייב לקרע³⁶. וכן אדם 35 כשר³⁷ שמת - הכל חזבין לקרע עליו³⁸, אף על פי 36 שאינו חכם. וקורעין טפח פשאר האבלים³⁹. אבל 37 חכם⁴⁰ שמת - הכל קרוביו⁴¹, והכל קורעין עליו עד 38 שמגלין את לבם⁴², וחולצין ממין⁴³. ובית מדרשו

אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר". (16) שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. (17) מועד קטן כו, ב. ובכתב יד תימן תיבת "בלבד" אינה. (18) הבגד. (19) בכתב יד תימן: ונעשית. (20) שם, וכדעת רבי שמעון בן אלעזר.

1 ד. וכשם שהמוכר אסור לאחותו, כך הלוקח.
2 לפיכך, המוכר צריך להודיע ללוקח שקרע זה אינו
3 מתאחה²¹.

21 שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעוהו, אסור ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת שמחות פרק ט).

4 ה. ומנין שקורע על רבו כדרך שקורע על אביו?
5 שנאמר: והוא מצעק אבי רכב ישראל ופרשיו,
6 ולא ראהו עוד, ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים
7 קרעים²². מפאן, שחייב להבדיל השפה²³.

22 ואף על פי שאליהו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד" הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). (23) את פתיחת בית צווארו, שייראה כאלו קרוע הוא לשניים, בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד, אלא קורע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ב.

8 ו. ומנין שקורעין על הנשיא ועל אב בית דין ועל
9 שמועה שפאה שנהרג רב צבור? שנאמר: ויחזק
10 דוד בבגדיו ויקרעם, וגם כל האנשים אשר אתו.
11 ויספדו ויבכו ויצמזמו עד הערב, על שאול - זה
12 נשיא, ועל יהונתן בנו - זה אב בית דין, ועל עם יי
13 ועל בית ישראל פי נפלו בחרב - זו שמועה רעה²⁴.

24 ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן, שהתרגשו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהרג רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ן וה"נמוקי יוסף" שם, אם נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב ואפילו לא נהרג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה דעה שם).

14 ז. ומנין שקורעין על ברפת השם? שנאמר: ויבא
15 אלליקים בן חלקיהו אשר על הבית ושבנא הספר
16 ויואח בן אסף המזפיר אל חזקיהו קרועי בגדים²⁵.
17 אחד השומע ואחד השומע מפי שומע חזבין
18 לקרע²⁶.

25 על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של סנחריב מלך אשור באמרו: "מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי, כי יציל ה' את ירושלים מידי" (שם)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ח אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא לשלול, ולא לאחות באותו יום. (48) רבו מובהק. (49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ן מתאבל עליו בחליצת נעל ושאר דיני אבלות. וביותר דעה רמב סעיף כה מסיים: "מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחר (רדב"ז בדעת רבינו). (50) בניגוד לקורע על קרוביו, שאינו שולל אלא לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז לעניין רבו מובהק: "הורה רב יסא לשלול למחר".

11 יג. חָכֵם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ שְׁמַת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו
12 אֶלָּא בְּשַׁעַת הַסְּפָדוֹ, וְזוֹהוּ כְּבוֹדוֹ.⁵¹ וְשׁוֹלֵל בּוֹ בַּיּוֹם,
13 וּמֵאַחֶה לְמַחֲרָיו.⁵²

(51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין קורעים אפילו בשעת הספדו (ש"ך לורה דעה סימן שמ סעיף קטן יד). (52) כמבואר בהלכה הקודמת.

14 יד. אֵב בַּיַּת דִּין שְׁמַת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין
15 מִשְׁמַאל⁵³, וְכָל בְּתֵי מְדַרְשׁוֹת שֶׁבְּעִירוֹ בְּטוֹלִין.⁵⁴ וּבְנֵי
16 בַּיַּת הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין לְבַיַּת הַכְּנֶסֶת, וּמְשַׁיִן אֶת
17 מְקוֹמָן: הַיּוֹשְׁבִין בְּדָרוֹם יֵשְׁבוּ בְּצַפּוֹן, וְהַיּוֹשְׁבִים
18 בְּצַפּוֹן יֵשְׁבוּ בְּדָרוֹם.⁵⁵

(53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו (רדב"ז לעיל הלכה י"א). (54) מלימוד תורה, כדי שיהיו פנויים להתעסק בהספדו (רמב"ן). (55) מועד קטן כב, ב.

19 טו. נְשִׂיא שְׁמַת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי
20 הַיָּדַיִם מִפָּאָן וּמִפָּאָן,⁵⁶ וּבְכָל בְּתֵי מְדַרְשׁוֹת⁵⁷ בְּטוֹלִים.
21 וּבְנֵי בַּיַּת הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין בְּשַׁבַּת לְבַיַּת הַכְּנֶסֶת וְקוֹרְאִין
22 שֶׁבְּעָה⁵⁸. וְלֹא יִטְלוּ בְּשׁוֹק, אֶלָּא יוֹשְׁבִין מְשַׁפְּחוֹת
23 מְשַׁפְּחוֹת דְּרָיִם⁵⁹ כָּל הַיּוֹם.⁶⁰

(56) שם. (57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". (58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). (59) כואבים ומצטערים. (60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הר"ף שם: "יושבים ודומים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

1 שֶׁל אוֹתוֹ חָכֵם בְּטוֹל כָּל שֶׁבְּעָה⁴⁴. וְכָכָר נִהְגוּ תַלְמִידֵי
2 חֲכָמִים בְּכָל מְקוֹם לְקָרַע זֶה עַל זֶה טַפַּח, אָף עַל פִּי
3 שֶׁהֵן שְׁוִין וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרוֹ.⁴⁵

(36) מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרוייה נר שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג, הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע, חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. (37) שאינו חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון הורה דעה שם סעיף ו). (38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו. (39) מועד קטן שם. (40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (41) כקרוביו. (42) כדין קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפח. (43) חליצת כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם בדין: חולץ לאביו, אם מימין, או משמאל, כדין אב בית דין המבואר להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן ומכאן כדין נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ן). (44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו, שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בכתיבה (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח). (45) כבא מציא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפח, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

4 יב. כָּל הַקּוֹרְעִים עַל הַחָכֵם שְׁמַת, פִּיּוֹן שֶׁהַחֲזִירוֹ
5 פְּגִיחָהּ מֵאַחֲרֵי הַמְּטָה שׁוֹלְלִין⁴⁶. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהַקּוֹרְעַ
6 עַל הַחָכֵם - מֵאַחֶה לְמַחֲרָיו; שְׁאֶפְלוּ רְבוּ⁴⁸ שְׁמַת -
7 אֵין מֵתְאָבֵל עָלָיו אֶלָּא יוֹם אֶחָד בְּלַבָּד, אוֹ יוֹם מִיְתָה
8 אוֹ יוֹם שְׁמוּעָה⁴⁹. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שֶׁהַקּוֹרְעַ עַל הַנְּשִׂיא
9 וְכִיוּצָא בּוֹ - שׁוֹלֵל לְמַחֲרָיו⁵⁰, אָף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ מֵאַחֶה
10 עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם.

(46) מועד קטן כה, א. (47) ולדעת הרמב"ן מותר לו לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם:

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב-י"ח אלול תשע"ז

יום ראשון י"ב אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שי.

מצות עשה רכד. מצות לא תעשה ש.

37 אַתְּהָאָנוּס בַּעֲבָרָה שְׁעֵשָׂה, פִּינּוּן שֶׁהוּא אָנוּס בַּעֲשִׂיתָהּ, 38 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלִנְעָרָה (שְׁנֵאנְסָה) לֹא־תַעֲשֶׂה דְבָר" 39 וְגו' (דְּבָרִים כב, כו). וּבְסִנְהֶדְרִין (גְּדָרִים סו. וְעוֹד) אָמְרוּ: 40 "אָנוּס רַחֲמָנָא פִּטְרִיהּ, שְׁנֵאָמַר: וְלִנְעָרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דְבָר".

41 הַמְצָוָה הַמְשַׁלְמָה מֵאֲתִים וְתִשְׁעִים — הָאֲזִהְרָה 42 שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַבּוֹעַ אֶת־הַעֲנָשִׁים עַל פִּי אֲמֵד הַדַּעַת הַחֲזֵק 43 וְאֶפְלוּ קְרוֹב לְנֹדָא, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה אָדָם שֶׁשׁוֹנְאוֹ רוֹדֵף אֶחְרָיו 44 לְהַרְגוֹ וְנִמְלֵט מִמֶּנּוּ לְבֵית, וְנִכְנַס אוֹתוֹ הַרוֹדֵף אֶחְרָיו, 45 וְנִכְנַסְנוּ אֲנַחְנוּ אֶחְרֵיהֶם וּמִצְאָנוּ אֶת־הַנְּרָדֵף הַרוֹג מְפָרֵר, 46 וְשׁוֹנְאוֹ הַרוֹדֵפוֹ עוֹמֵד עָלָיו כְּשֶׁהִסְפִּין בְּדוֹ וְשִׁנְיָהֶם 47 (הַהַרְוֵג וְהַסְכִּין) מְגַאָלִים (מְלוּכְלָכִים) בְּדָם — הָרִי אֵין 48 הַסִּנְהֶדְרִין הַרְגִים רוֹדֵף זֶה עַל דֶּרֶךְ קִיּוּם הַעֲנָשׁ, פִּינּוּן 49 שְׂאִין שָׁם בְּרוּר בַּעֲדִים שְׂרָאוּ אֶת־הַרְצִיחָהּ. וּבְכָאֵה 50 הָאֲזִהְרָה בְּתוֹרַת הָאֲמַת מִלְהַרְוֹג אֶת־זֶה וְהוּא אָמְרוּ 51 יִתְעַלֶּה: "וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל־תִּהְרַג וְגו'" (שְׁמוֹת כג, ז).

52 וּבְמִכְלָתָא (פְּרַשְׁתָּ מִשְׁפָּטִים שֶׁם) אָמְרוּ: "רָאוּהוּ רוֹדֵף אַחַר 53 תְּבָרוּ לְהַרְגוֹ וְהִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: יִשְׂרָאֵל הוּא, בֶּן־בְּרִית 54 הוּא אִם הִרְגַת אוֹתוֹ תִּהְרַג, וְהַעֲלִימוּ עֵינֵיהֶם וּמִצְאוּהוּ 55 הַרוֹג וּמְפָרֵר וְהַסִּיף מְנַטֵף דָּם מִיַּד הַהוֹרֵג, שׁוֹמֵעַ אֲנִי 56 (הוֹשֵׁב אֲנִי) יְהֵא חֲבִיב? — תִּלְמוּד לומר: וְנָקִי וְצַדִּיק 57 אֶל־תִּהְרַג". וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֵיךָ דְבָר זֶה וְאֵל תִּחְשׁוֹב שְׁנֵה 58 דִּין עָוֹל — לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים הָאֶפְשָׁרִים (הַסְּבִירִים, הַבְּלָתִי 59 מוּכְרָחִים) יֵשׁ מֵהֶם שְׁאֶפְשָׁרוּתָם (סְטִבִירוּתָם) קְרוֹבָה מְאֹד, 60 וּמֵהֶם שְׁאֶפְשָׁרוּתָם חַוּקָה מְאֹד, וּמֵהֶם בִּינְוִנִים בֵּין אֵלוֹ, 61 וְהַ"אֶפְשָׁר" רַחֵב גְּדוֹל מְאֹד. וְאֵלוֹ הַרְשָׁתָה תוֹרָה לְקַסֵּם 62 עֲנָשִׁים בְּאֶפְשָׁר הַקְּרוֹב מְאֹד, אֲשֶׁר כְּמַעַט קְרוֹב לְמַחֲבֵב 63 הַמְּצִיאוֹת כְּדָגְמַת מֵהַשְׁהִזְכְּרָנוּ — כִּי אִזּוֹ הָיוּ מְקִימִים 64 אֶת־הַעֲנָשִׁים (מִתּוֹךְ הַשׁוּוֹאָה שְׁאִינָה מְדוּיֶקֶת בִּיּוֹתֵר) בְּמָה 65 שֶׁהוּא יוֹתֵר רַחוּק מִזֶּה וּבְמָה שֶׁהוּא עוֹד יוֹתֵר רַחוּק, עַד 66 שֶׁיִּקְנָמוּ אֶת־הַעֲנָשִׁים וְיָמִיתוּ בְּנֵי אָדָם תְּמִיד בְּאֲמִדָּן קֵל 67 לְפִי דִמְיוֹן הַשׁוֹפֵט. לְפִיכֵךְ סֵתֵם יִתְעַלֶּה אֶת־הַפְּתַח הַזֶּה 68 וְצִוָּה שְׁלֵא יִקְסֵם שׁוֹם עֲנָשׁ אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֲדִים 69 הַמְּעִידִים שֶׁבְּרוּר לָהֶם אוֹתוֹ הַמְּעַשֶׂה, בְּרוּר שְׂאִין בּוֹ שׁוֹם 70 סֶפֶק וְלֹא (שְׁאִמְרוּ כּוֹן הַעֲדִים מִצַּד הַגִּיּוּן אוֹ) הַסֶּבֶר כֻּלָּל. וְאֵם 71 לֹא נִקְסֵם אֶת־הַעֲנָשִׁים בְּאֲמֵד הַחֲזֵק מְאֹד (גַּם אִם טַעֲוִינוּ) — 72 הָרִי לֹא יוּכַל לְקָרוֹת יוֹתֵר מִשְׁנִפְטָר אֶת־הַחוּטָא; אֲבָל אִם 73 נִקְסֵם אֶת־הַעֲנָשִׁים בְּאֲמֵד וּבְדַמְוִי (מִתּוֹךְ הַשְּׁעָרָה) אֶפְשָׁר 74 שְׁבִיּוּם מִן־הַקְּסִים נִהְרֹג נָקִי — יוֹתֵר טוֹב יוֹתֵר רְצוּי 75 לְפִטְרָא אֶלְף חוּטָאִים, מִלְהַרְג נָקִי אֶחָד בְּיוֹם מִן־הַקְּסִים. 76 וְכֵן אִם הַעֲדוֹ עָלָיו שְׁנֵי עֲדִים בְּשִׁתֵּי עֲבָרוֹת שֶׁחֲבִיב עַל 77 כָּל־אֲחַת מֵהֶן מִיָּתֵהּ, וְכָל־אֶחָד מֵהֶם לְבַדּוֹ רָאָהוּ עוֹבֵר עַל 78 הָאֲחַת וְלֹא רָאָהוּ עוֹבֵר עַל הָאֲחֶרֶת — הָרִי זֶה לֹא יִהְרַג.

1 הַמְצָוָה הַמְשַׁלְמָה שְׁלֵשׁ מְאוֹת וְעֶשְׂרִי — 2 הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְמִיּוֹת מְכַשֵּׁף, וְהוּא אָמְרוּ: "מְכַשֵּׁף 3 לֹא תִחַיֶּה" (שְׁמוֹת כב, יז), וּכְשֶׁנִּמְחָלוּ (נּוֹתֵר) לוֹ — נִהְיָה 4 עוֹבְרִים עַל מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְלֹא רַק שֶׁבִטְלָנוּ מְצוֹת 5 עֲשֶׂה בְּלִבְדִּי כְּמוֹ אֵלוֹ מְחַלְנֵנוּ לְאֶחָד מִמְּחִיבֵי מִיַּתַּת בֵּית 6 דִּין.

7 הַמְצָוָה הַרְכ"ד — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְהַלְקוֹת בְּרַצוּעָה 8 אֶת־הַעוֹבְרִים עַל מְצוֹת מְסִימּוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: 9 "וְהַפִּילוּ הַשֵּׁפֶט וְהַכְּהוּ לְפָנָיו" (דְּבָרִים כה, ב). וּבַהֲפִיזְנוּ 10 מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה נְעִיר עַל אוֹתָן הַמְּצוֹת שֶׁהַעוֹבֵר עָלֵיהֶן 11 חֲבִיב מִלְקוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מְצוֹה זוֹ בְּמִסְכַּת מְכוֹת 12 (יג).

13 הַמְצָוָה הַמְשַׁלְמָה שְׁלֵשׁ מְאוֹת — הָאֲזִהְרָה 14 שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְהַכּוֹת אֶת־הַחוּטָא מְכוֹת כְּבִדּוֹת 15 הַמְּמִיתוֹת. בְּאוֹר דְּבָר זֶה, שְׁכַל־מַחֲבֵב מְלָקוֹת, תְּכַלִּית 16 (הַכְּמוֹת) מֵהַשְּׁמֵלְקִים אוֹתוֹ אַרְבָּעִים חֲסֵר אַחַת, כְּמוֹ שְׂבָא 17 הַפְּרוּשׁ הַמְּקַבֵּל. וְאֵין מְלָקִים שׁוֹם אָדָם עַד שֶׁיִּאֲמְרוּ 18 אֶת־הַמְּכוֹת כְּפִי יְכַלֵּת הַלּוֹקָה וְגִילּוֹ וּמְגוֹ וְצוּרַת גּוֹפּוֹ. אִם 19 יוּכַל לְסַבֵּל אֶת־עֲנָשׁ הַמְּלָקוֹת בְּכֻלּוֹתוֹ — לִקְהָה; וְאִם 20 לֹא יוּכַל לְסַבֵּל — מְלָקִים אוֹתוֹ כְּפִי מֵהַשְּׁיִיכַל לְקַבֵּל, 21 לֹא פְחוֹת מִשְׁלֵשׁ מְכוֹת. אָמַר יִתְעַלֶּה: "כְּדִי רִשְׁעָתוֹ" 22 (דְּבָרִים כה, ב). וְתְכַלִּית הַמְּלָקוֹת אַרְבָּעִים חֲסֵר אַחַת, וּבְכָאֵה 23 הָאֲזִהְרָה מִלְהוֹסִיף לְהַלְקוֹתוֹ אֶפְלוּ מִכָּה אַחַת נּוֹסֵף עַל 24 מֵהַשְּׂאֲמֵד הַדִּין שֶׁיְכַוֵּל לְסַבֵּל, וְהוּא אָמְרוּ: "כְּדִי רִשְׁעָתוֹ 25 בְּמִסְפָּר. אַרְבָּעִים יִכְנוּ לֹא יִסִּיף" (שִׁם, ב ג). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי 26 (פְּרַשְׁתָּ תַצֵּא שִׁם): "אִם הוֹסִיף — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. אֵין 27 לִי אֶלָּא בְּזִמְנִן שְׁמוֹסִיף עַל הָאֶרְבָּעִים, מְנִינִן (אִם הוֹסִיף) עַל 28 כָּל־אֲמֵד וְאֲמֵד שְׂאֲמְדוּהוּ בֵּית דִּין? (בַּגֵּל שְׁאִינּוּ מִסּוּגַל 29 לְסַפּוּג ל"ט מְלָקוֹת) תִּלְמוּד לומר: לֹא יִסִּיף פְּנֵי־יִסִּיף". 30 וּמִן־הַלְאוּ הַזֶּה הִיא הָאֲזִהְרָה מִלְהַכּוֹת שׁוֹם אָדָם 31 מִיִּשְׂרָאֵל: אִם הַחוּטָא הַזֶּה אֲנוּ מְזַהְרִין שְׁלֵא לְהַכּוֹתוֹ — 32 שְׂאֵר כָּל־אָדָם לֹא כָּל־שְׁפָן! וּכְבָר הַזִּהְרִי (חַכְמִים) 33 מִלְמָמוֹ שֶׁיִּכָּה אֶף־עַל־פִּי שְׂאִינּוּ מִכָּה, אָמְרוּ (סְנַהֲדִרִין 34 נַח): "כָּל־הַמְּגַבִּיָּה יָדוֹ עַל חֲבָרוֹ לְהַכּוֹתוֹ נִקְרָא רִשְׁעֵי, 35 שְׁנֵאָמַר: "וַיֵּאמֶר לְרִשְׁעֵי לְמָה תִּכָּה רִעֶךָ" (שְׁמוֹת ב, יג).

יום שני י"ג אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רצד. רצ.

36 הַמְצָוָה הַרְצ"ד — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְהַעֲנִישׁ

אָמרו יתעלה: "לא תטה משפט אַבְיָנָה בְּרִיבוֹ" (שמות כג, 39
 ו). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "רָשָׁע וְכָשֶׁר
 עוֹמְדִין לְפָנֶיךָ לְדִין, שְׁלֵא תֹאמַר הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא
 (ולבטח משקר) אַטָּה הֵדִין עָלָיו (להחבותו) — תְּלַמּוּד
 לומר: "לא תטה משפט אַבְיָנָה בְּרִיבוֹ", אַבְיָוִן הוּא
 בְּמַצּוֹת", כְּלוֹמַר: אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אַבְיָוִן בְּמַצּוֹת — לֹא
 תטה אַתְּ-דִינוֹ.

הַמַּצְוָה הָרַע"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הֵדִין מִלְעֲשׂוֹת
 עוֹל בְּדִין, וְהוּא אָמַר: "לֹא-תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט" (ויקרא
 יט, טו) וְעַנְיָן לֹא זֶה שְׁלֵא יַעֲבֹר עַל הַחֲקִים שֶׁגִּדְרָה תוֹרָה
 בְּחַיִּיב דָּבָר אוֹ בְּפִטוּר מִמֶּנּוּ (שלא יחייב וכאי ופטר חייב).

יום רביעי ט"ו אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז.

מצות לא תעשה רעו. עדר.

הַמַּצְוָה הַמְּשַׁלְמָה מֵאֲתִים וּשְׂמַנִּים — הַאֲזַהְרָה
 שֶׁהִזְהַר הֵדִין מִלְּהַטוֹת בְּדוֹנוֹ גְּרִים וְיִתוּמִים, וְהוּא אָמַר:
 "לֹא תטה משפט גֵּר יְתוֹם" (דברים כד, יז) הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ
 שֶׁהַמַּטָּה מִשְׁפַּט אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלֹא אֶחָד וְהוּא
 אָמַר: "לֹא-תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו); וְאִם
 הִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בְּשִׁנֵּי לְאוּיִן. וּבִסְפָרֵי (פרשת
 תצא שם): "לא תטה משפט גֵּר, מִלְּמַד שְׁכַל-הַמַּטָּה
 מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בְּשִׁנֵּי לְאוּיִן. וְאִם הִיָּה גֵּר יְתוֹם —
 עוֹבֵר בְּשַׁלְשָׁה לְאוּיִן".

הַמַּצְוָה הַקַּע"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּוּ הַדַּיָּנִים לְהִשּׁוֹת בֵּין
 בְּעַלֵּי הַדִּין וּלְשִׁמוּעַ כְּלֹא-אֶחָד מֵהֶם עִם אַרְךָ דְּבָרָיו אוֹ
 קְצוּרָם, וְהוּא אָמַר: "בְּצִדְקָה תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ" (שם) וְכֹא
 הַפְּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת קדושים): "שְׁלֵא יְהֵא אֶחָד מִדְּבַר
 כְּלִי-צִרְכּוֹ וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קְצֹר דְּבָרֶיךָ". זֶהוּ אֶחָד הַעֲנִינִים
 שְׂכוּלִים צוּיִי זֶה. וְיֵשׁ בוֹ עוֹד: שְׁכַל-אָדָם מַצְוָה לְדוֹן דִּין
 תוֹרָה אִם הוּא בָּקִי בְּכָךְ וּבְעַלֵּי הַדִּין הַתְּחִילוֹ (והסכימו)
 לְטַעוֹן לְפָנָיו (אף על פי שהוא יחיד). וּבְפְרוּשׁ אָמַר: "אֶחָד
 דִּן אֶת-חֲבֵרוֹ דְּבַר תוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר: בְּצִדְקָה תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ".
 וְיֵשׁ בוֹ עוֹד: שְׁחִיב אָדָם לְדוֹן אֶת-חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת וְלֹא
 יִפְרַשׁ מַעֲשֵׂיו וּדְבָרָיו אֲלֵא לְטוֹב וּלְחֶסֶד. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ
 כְּפִנּוֹת צוּיִי זֶה בְּמִקוּמוֹת מְפָרְסִים בְּתַלְמוּד.

הַמַּצְוָה הָרַע"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הֵדִין מִלִּירֹא
 מֵאָדָם מִזִּיק בְּלִיעַל וְרַע הַמְּדוּת עַד שְׁלֵא יִפְסוֹק עָלָיו דִּין
 צָדֵק (ויזכהו מפחד), אֲלֵא תִּבֵּי לְפִסּוֹק וְלֹא יַחֹשׁ לְמַה-
 שִׁיִּקְרָה לוֹ מִן-הַנְּזֻקִים מֵאוֹתוֹ אָדָם. אָמַר יתעלה "לא
 תגורו מִפְּנֵי-אִישׁ" (דברים א, יז) וּלְשׁוֹן סְפָרָא: "לֹא תגורו
 מִפְּנֵי-אִישׁ, שְׂמָא תֹאמַר מִתְּנִירָא אֲנִי מֵאִישׁ פְּלוּנִי שְׂמָא

כְּגוֹן שִׁיעִיד עָלָיו עַד אֶחָד שֶׁעָשָׂה מְלֹאכָה בְּשִׁבְתָּ וְהִתְרָה
 בוֹ, וְשִׁנֵּי יַעֲיֵד עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוּדָה זָרָה וְהִתְרָה בוֹ — הֵרִי
 זֶה אֵינּוּ נִסְקָל. אָמַרו (מכילתא פרשת משפטים שם): "הִנֵּה
 עַד אֶחָד מְעִידוֹ עוֹבֵד לְחֶמֶה וְאֶחָד עוֹבֵד לְלִבְנָה, שׁוֹמֵעַ
 אֲנִי (אפשר אולי ש) יִצְטָרְפוּ? — תְּלַמּוּד לומר: וְנָקִי וְצָדִיק
 אֶל-תִּהְרָג".

יום שלישי י"ד אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רעט. רעז

רעה. רעת. רעג.

הַמַּצְוָה הָרַע"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הֵדִין מִלְּחַמּוֹל
 (לרחם) עַל מִי שֶׁהִרְגָּ אֶת-חֲבֵרוֹ אוֹ חֲסָרוֹ אֲבֵר מֵאֲבָרָיו,
 כְּלוֹמַר: בְּתִשְׁלוּם הַקְּנֻסוֹת. שְׁלֵא יֹאמַר: זֶה עָנִי וְקָטַע
 אֶת-יְדוֹ שֶׁל זֶה אוֹ אֶבֶד עֵינָיו שְׁלֵא בְּכֹנְנָה, וְיַחֲוֹן וְיִרְחַם
 עָלָיו מִלְּחִיבוֹ תִּשְׁלוּם דְּמֵי הַזָּקֵק בְּשַׁלְמוֹת, וְהוּא אָמַר
 בְּזֶה: "וְלֹא-תַחֲוֹס עֵינֶיךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שׁוֹן בְּשׁוֹן יָד
 בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל" (דברים יט, כא). וְכָבֵר נִכְפַּל הֵלֹא בְּזֶה
 וְאָמַר: "לֹא-תַחֲוֹס עֵינֶיךָ עָלָיו וּבַעֲרַף דַּם-הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל"
 (שם, יג).

הַמַּצְוָה הָרַע"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הֵדִין מִלְּחַמּוֹל
 עַל הַעֲנִי בְּשַׁעַת הַדִּין עַד שִׁזְפוּהוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינּוּ מְגִיעַ לוֹ,
 עַל דְּרָף הַחֲמֵלָה עָלָיו אֲלֵא יִשׁוּהוּ בֵּין הַעֲשִׂיר לְעֲנִי
 וְהַאֲבִיּוֹן וְיַחֲבִיבּוּ (גם את העני) לְשַׁלֵּם מִה-שִׁיִּקְבַּע עָלָיו,
 וְהוּא אָמַר: "וְדַל לֹא תִהְדַּר בְּרִיבוֹ" (שמות כג, ג) וְכָבֵר
 כְּפַל אֶת-הֵלֹא בְּעַנְיָן זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "לֹא-תִשָּׂא
 פְּנֵי-דָל" (ויקרא יט, טו), וּלְשׁוֹן סְפָרֵי (פרשת קדושים):
 "שְׁלֵא תֹאמַר: עָנִי הוּא זֶה הוֹאִיל וְאֲנִי וְהַעֲשִׂיר הִנֵּה
 תִּבִּין לְפָרְנִסוֹ אֲזַכְּנּוּ וְנִמְצָא מִתְּפָרְנִס בְּנִקְיֹת — תְּלַמּוּד
 לומר: לֹא-תִשָּׂא פְּנֵי-דָל".

הַמַּצְוָה הָרַע"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הֵדִין מִלְּכַבֵּד
 פְּנֵי אֶחָד מִבְּעַלֵּי הַדִּין בְּשַׁעַת הַדִּין, אֲפִלוּ הִיָּה אָדָם נִכְבֵּד
 מֵאֵד וּגְדֹל-הַמַּעֲלָה, וְלֹא יִכְבְּדֵנוּ הַדִּין אִם בָּא לְדִין עִם
 בְּעַל דִּינוֹ וְלֹא יִרְאֶה שֶׁהוּא מְגַדְלוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וְהוּא אָמַר
 יתעלה: "לֹא תִהְדַּר פְּנֵי גְדוֹל" (שם). וּבִסְפָרָא (פרשת
 קדושים): "שְׁלֵא תֹאמַר עֲשִׂיר הוּא זֶה, כִּן-גְּדוֹלִים הוּא זֶה
 הִיאֵךְ אֲבִישְׁנוּ וְאִרְאֶה בְּבִשְׁתּוֹ, עַל אַחַת פְּמָה וְכִמְהָ שֶׁאֵינּוּ
 מְבִישׁוּ — לְכָךְ נֹאמַר: לֹא תִהְדַּר פְּנֵי גְדוֹל". וְכָבֵר
 נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּכִמְהָ מִקוּמוֹת בְּסִנְהֶדְרִין וּשְׁבוּעוֹת
 (ל).

הַמַּצְוָה הָרַע"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הֵדִין מִלְּהַטוֹת
 אֶת-הַדִּין עַל אֶחָד מִבְּעַלֵּי הַדִּין אִם יָדַע שֶׁהוּא אָדָם רָשָׁע
 בְּעַל עֲבֻרוֹת, הִזְהִיר יתעלה מִלְּהַעֲנִישׁוֹ בְּעוֹת הַדִּין, וְהוּא

מתוך מהדורת חזק

41 שלטונית או מעלה תורנית והיא הישיבה. וכך נראה
42 מדיני מצוה זו. והעובר על לאו זה — לוקה.

יום שישי י"ז אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שיז.

מצות עשה קעח.

43 המצוה השי"ז — האזהרה שהזנהו מלקלל אינה
44 אדם מישראל, והוא אמרו: "לא-תקלל חרש" (ויקרא יט,
45 יד). ושמע ממני מה הוא ענין אמרו: "חרש". כשהנפש
46 מתעוררת (מתוך תאוות נקם) להנקם מן-המזיק לפי צורת
47 הנזק הנקבע בדמיון (במחשבת הניזוק ובדימויו הלא
48 מדויק), לא תהדל להתעורר עד אשר תעניש את-המזיק
49 לפי אפן הנזק הנקבע בדמיון; ורק כשתענישנו תנוח
50 אותה ההתעוררות ותעדר אותה הצורה מן-הדמיון. יש
51 שתענישנהו בקללה ובזיון בלבד ותנוח בדעתה
52 (בהעריכה) את-ערך הנזק שניגע למזיק באותם הדברים
53 ואת-בשתו בהם. ויש שהדבר הוא גדול יותר ולא תשך
54 אותה התעוררות עד שישמד כל-רכושו, ואז תנוח
55 בדעתה את-ערך הצער שהגיע לו באבדן רכושו. ויש
56 שיהא הדבר חמור יותר ולא תנוח עד שתנקם ממנו
57 בגופו במיני מכות וחסור אברים. ויש שיהא הדבר חמור
58 יותר, ולא תנוח אותה ההתעוררות, עד שישקח את-נפשו
59 המזיק וישמידהו מן המציאות — וזוהי התכלית. ויש
60 שתהיה התעוררות הנפש מועטת מכדי בקשת ענש
61 המזיק מחמת קלות חטאו, עד שתנוח בצעקה וכעס עליו
62 וקללה — אפלו לא ישמע אלו היה נוכח שם. וזה
63 מפרסם ממעשי בעלי החמה והפעס שנפסם שוככת
64 (נרגעת) בשעור כזה בתטאים הקלים מאד, אף-על-פי
65 שלא ידע החוטא על כעסם ולא שמע קללתם. והיה
66 עולה בדעתנו שפונת התורה, שאסרה קללת אדם
67 מישראל, היא: אם הוא שומע את-זה, מחמת הבושה
68 והצער המגיעים לו: אכל קללת החרש כיון שאינו שומע
69 ואינו מצטער בכך, הרי אין חטא בדבר — לפיכך
70 השמיענו שהוא אסור, והזהיר עליו, לפי שאין התורה
71 מקפידה על מצב המתחרף בלבד (שאו יש לאסור רק
72 כאשר מתבייש — כששומע), אלא הקפידה גם על מצב
73 המתחרף, שהזהיר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגיזה
74 לכעוס. וכך מצאנו שבבעלי הקבלה (חז"ל) הביאו ראיה
75 לאסור קללת כל-אדם מישראל ממה-שנאמר "לא תקלל
76 חרש". ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אין לי אלא חרש,
77 מנין לרבות את כל-האדם? תלמוד לומר: "בעמך לא
78 תאר", אם כן למה נאמר: 'חרש'? מה חרש מיוחד
79 (שכמעט כל מעלתו בוח) שהוא בחיים; יצא המת שאינו
80 בחיים". ובמקלפתא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לא

1 יהרוג את-בני, שפא ידליק גדישי (ערימת תבואה), שפא
2 יקצוץ את-נטיעותי — תלמוד לומר: לא תגורו מפני-
3 איש".

4 המצוה העד"ר — האזהרה שהזהר הדין מלקחת
5 שחד מבעלי הדין אפלו לדון בצדק, והוא אמרו: "ישחד
6 לא תקח" (שמות כג, ח). וכך נכפל הלאו בענין זה
7 (בדברים טז, יט). ובספרי (תחלת פרשת שופטים שם): "לא
8 תקח שחד אפלו לזכות זכאי ולחייב חייב". וכך נתבאר
9 דיני מצוה זו בכמה מקומות בסנהדרין.

יום חמישי ט"ז אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

10 המצוה השט"ו — האזהרה שהזנהו מלקלל
11 את-הדין, והוא אמרו: "אלהים (דין) לא תקלל" (שמות
12 כב, כז). והעובר על לאו זה — לוקה.

13 המצוה הרפ"א — האזהרה שהזהר הדין מלשמוע
14 דברי אחד מבעלי הדין שלא בפניו בעל דינו, והוא אמרו:
15 "לא תשא שמע שוא" (שם כג, א) לפי שעל הרב יהיו
16 דברי בעל דין שלא בפניו בעל דין — שוא, ולפיכך
17 הזהר הדין מלשמוע אותם הדברים כדי שלא יגסס
18 בדעתו משג בלתי נכון ובלתי אמתי ולשון המקלפתא
19 (פרשת משפטים שם): "לא תשא שמע שוא — אזהרה
20 לדון שלא ישמע מבעל דין עד שיהא בעל דינו עמו;
21 אזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדון עד שיהא
22 חברו עמו". ובאזהרה על ענין זה בעצמו אמר: "מדבר
23 שקר תרחק" (שם ז, ז), כמו שנתבאר בפרק ד' משבועות
24 (לא.). ובקלל לאו זה אמרו עוד: אזהרה למספר לשון
25 הרע, ומקבל לשון הרע, ומעיד עדות שקר, כמו שנתבאר
26 במכות (כג.).

27 המצוה השט"ז — האזהרה שהזנהו מלקלל
28 את-הנשיא, והוא אמרו: "ונשיא בעמך לא תאר" (שם
29 כב, כז) ושם זה, כלומר: נשיא, מניחו (מתאר ומתכוין)
30 הכתוב על המלך אשר לו הממשלה, והוא אמרו יתעלה:
31 "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד, כב) והתכמים אומרים אותו
32 בסתם. (נותנים תואר זה) על ראשי ישיבה של שבעים
33 וקנים בלבד. ובקל-התלמוד והמשנה אומרים (חגיגה פרק
34 ב משנה ב — טז): "ונשיאים ואבות בית דין, ונשיא ואב
35 בית דין". ועוד אמרו (סנהדרין יט): "נשיא (הסנהדרין
36 וכדומה בלשון חז"ל) שמחל על כבודו — כבודו מחול;
37 מלך שמחל על כבודו — אין כבודו מחול". ודע שלאו
38 זה כולל גם את-הנשיא (שבשון חז"ל נקרא "נשיא") עם
39 המלך, לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל-מי שיש
40 כבודו שלטון והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום ש"ק י"ח אלול

קעה

מתוך מהדורת חזק

22 העדות ממה-ש'אמר יתעלה: "והוא עד או ראה או ידע"
 23 (שם ה, א) והעובר על מצוה זו — והוא הכובש עדותו
 24 — חטאו גדול, והוא אמרו יתעלה: "אם-לוא יגיד ונשא
 25 עונו" (שם). וזהו דבר כ'ל'י. אף אם העדות ש'כבשה היא
 26 עדות ממון ונשבע עליה העד תוף כבישתה — ח'ב
 27 קר'בן עולה ויורד, כמו ש'באר הכתוב (שם, ה"י) ולפי
 28 התנאים הנזכרים בשבועות (פרק ד משנה א — ל). וכבר
 29 נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין (פרק ד משנה ה — לו);
 30 ובשבועות (שם).

1 תקלל חרש" דבר הפתוב באמל'ין שבאדם". ומה-
 2 שאמרנו לוקה — בתנאי שיקלל בשם (השם). וכן אם
 3 קלל עצמו — לוקה. הנה נתבאר לך שהמקלל את-חברו
 4 בשם — עובר בלאו אחד, והוא אמרו: "לא תקלל
 5 חרש"; והמקלל איזה דין — עובר בשני לאוין ולוקה
 6 שתיים; והמקלל נשיא — לוקה שלש. ולשון המקל'תא
 7 (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אני אקרא 'נשיא בעמך'
 8 אחד נשיא ואחד דין במשמע, ומה תלמוד לומר:
 9 "אלהים לא תקלל"? לחיב על זה בפני עצמו ועל זה
 10 בפני עצמו. מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד וחיב עליו
 11 משום ארבעה דברים. בן-נשיא שקלל את-אביו — חיב
 12 עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דין,
 13 ומשום נשיא, ומשום 'בעמך' מכל-מקום" (סתם אדם).
 14 הנה נתבאר מה-שהזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 15 בפרק ד' משבועות (לה).

יום ש"ק י"ח אלול ה'תשע"ז

מצות עשה קעט.

המצוה הקע"ט — הצווי ש'נצטוינו לחקור עדות
 העדים ולדרוש אותה היטב, ואז נעניש ונפסוק הדין.
 ולדקדק בך ככל-האפשר, כדי שלא נשפוט בדבור
 ראשון ובמהירות, ונרע לנפאים, והוא אמרו יתעלה:
 "ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר"
 (דברים יג, טו) וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחלוקיה ואיך
 הן הדרישות ואיך הן המקירות, ואיך ח'בים לדקדק בך
 ואיך תתקנים העדות או תדחה לפי המקורות האלה,
 במסכת סנהדרין (מ).

16 המצוה הקע"ח — הצווי ש'נצטוינו להעיד עדות
 17 לפני הדינים על כל מה-שאנו יודעים, בין שיש בך
 18 משום מיתת מי שמעידים עליו, או הצלתו; הפסד ממונו
 19 או הרחנתו — ח'בים אנו להעיר על פל'זה ולהודיע
 20 לדינים מה-שראינו או שמענו (מפי אחד הצדדים). וכבר
 21 הביאו רבותינו עליהם השלום ראיתם על חיוב הגדת

אגרות קודש

בי"ה, ט"ו אלול, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"א מני"א ושמחתי לקרות בו אשר בכלל הנו שמח בחלקו, אף שכותב שוברו
 בצדו שהטעם הוא מפני שאני צייתי פריילעך זיין. ואקוה שבקר[וב] ממש יהי' שמח מפני שהקב"ה
 ציוה עבדו את ה' בשמחה ועבודת השם היא לא רק בשעת קיום מצוה, אלא כמא' הכתוב בכל דרכיך
 דעהו, וכמו שנת' ברמב"ם ה' דיעות פ"ג וטושו"ע או"ח סר"א.

אקוה ג"כ שיבשרני שקבל משרת ש"ץ לימים נוראי[ם] הבע"ל ובטח נוהג הוא בזה כמו שנהגו
 מאז שהש"ץ ילמד פירוש המלות של כל הפיוטים (נוסף על פירוש המלות של התפלה), ולא מלתא
 זוטרתא היא, ובפרט בפיוטים המיוסדים על מרז"ל אשר במדרשים וכו'.

מוסג"פ קטע של שיחת שב"ק מברכים ר"ח אלול, אשר בטחוני שיענין אותו.

בברכת כתיבה וחתומה טובה.

ישעיה פרק מז א-ט

א רְדִי | וְשָׁבִי עַל־עֶפְרַת בְּתוֹלַת בַּת־בְּבֹל שְׁבִי־לְאַרְצָן אִין־כְּפָא בַת־כְּשָׁדִים פִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ־לְךָ רֶכֶה וְעֵנְנָה: ב קָחִי רַחִים וְטַחֲנִי קָמַח גְּלִי צַמְתָּךְ חֲשִׁפֵי־שִׁבְלִי גְלִי־שׁוֹק עֲבָרֵי נְהָרוֹת: ג תִּגְלַל עֲרוֹתֶיךָ גַם תִּרְאֶה חֲרַפְתֶּךָ נֶקֶם אֶקַּח וְלֹא אֶפְגַּע אֲדָם: (פ) ד גְּאֲלֵנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: ה שְׁבִי דוֹמָם וּבֹאִי בַחֲשָׁד בַּת־כְּשָׁדִים פִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ־לְךָ גְּבֵרַת מַמְלָכוֹת: ו קֶצְפְּתִי עַל־עַמִּי חֲלַלְתִּי נַחְלָתִי וְאַתָּנָם בְּיָדְךָ לֹא־שָׁמַתְּ לָהֶם רַחֲמִים עַל־זִמּוֹן הַכְּבֹדֶת עֲלֶיךָ מְאֹד: ז וְתֹאמְרִי לְעוֹלָם אֲהִיֶּה גְבֵרַת עַד לֹא־שָׁמַתְּ אֵלֶּה עַל־לַבָּד לֹא זָכַרְתְּ אַחֲרֵיתֶיהָ: (פ) ח וְעָתָה שִׁמְעִי־זֹאת עֲדִינָה הַיּוֹשֵׁבֶת לְבֶטֶח הָאֲמָרָה בְּלִבָּבָה אֲנִי וְאֶפְסִי עוֹד לֹא אֲשַׁב אֶלְמִנָּה וְלֹא אֲדַע שְׂכוֹל: ט וְתִבְאֲנָה לְךָ שְׁתִּי־אֵלֶּה רַגַע בַּיּוֹם אַחַד שְׂכוֹל וְאַלְמָן פְּתָמָם בָּאוּ עֲלֶיךָ בְּרַב פְּשָׁפּוֹד בְּעֶצְמַת חֲבָרֶיךָ מְאֹד:

רש"י

לסבול טורח הכבוד עולך: (ז) ותאמרי. בלבבך לעולם אהיה גברת ואין פורענות בא עלי והדבר הזה השיאך עד לא שמת אלה המכות שיבואו עליך אל לבך ולא זכרת אחריתה של רעתך שעשית: (ח) עדינה. ת"י פנקתא: ואפסי עוד. ואפס מאותי כמו אין זולתי: (ט) שתי אלה. שאמרת שלא תשבי אלמנה ולא תדעי שכול תבאנה לך פתאום: שכול. מיושביך: ואלמון. ממלכך כל קבורת בנים וגלות בני הארץ קרוי שכול: כתומם. כולם שלמי' בגורת' השכול והאלמנו': חבריך. לשון כשפים כמו וחובר חבר (דברים יח):

מצודת ציון

(א) בת בבל. עדת בבל: רכה וענוגה. ר"ל בעלת תענוג וכן הרכה בך והענוגה (דברים כ"ח): (ב) צמתך. הוא המסוה המכסה את הפנים כמו מבעד לצמתך (ש"ה ד). חשפי. ענין גלוי כמו וחשופי שם (לעיל ט): שובל. מל' שביל ויאמר על הרגל ההולך בשביל וכמו שמלת פעם יאמר על הרגלים כמ"ש פעמי דלים מרכבותיו (שופטים ה) וכן יאמר על הרגלים כמ"ש פעמי דלים (לעיל כ"ז): שוק. כן יקרא גובה הרגל ממעל: (א) תגל. תגלה: ערותך. כן יקרא דבר הראוי להתכסות: אפגע. ענין בקשה ושאלה כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז): (ה) דומם. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא ט'): גברת. ענין שררה ושלטנות: (ו) חללתי. מל' חולין וגנאי: (ח) עדינה. ענין עונג ותפנוק וכן מלא כרשו מעדני (ירמיה נ"א): ואפסי. כמו ואין: שכול. מי שבניו אבודים קרוי שכול כמו כדוב שכול (חושע י"א): (ט) כתומם. מל' חס והשלמה: בעצמת. ענין חזק כמו ועצם כמו (דניאל ח). חבריך. הוא ממין הכשוף כמו וחבר חבר (דברים י"ח):

אדם. לא אקבל פגיעת אדם לבל עשות בהם נקם: (ד) גואלנו. מוסב על המקראות שלפניו לומר כל אלה יעשה גואלנו אשר שמו ה' צבאות וכו': (ה) שבי דומם. שבי מושתק כאבל ובואי בחושך להטמן: יקרא לך. שיקרא לך מושלת על הממלכות: (ו) קצפתי. כאשר קצפתי על עמי ומסרתים בידך לא רחמת עליהם ואף על זקן מאד הכבדת העול: (ז) ותאמרי. חשבת לומר עד עולם אהיה מושלת על כולם: עד לא שמת וכו'. עד שבטעור המחשבה ההיא לא שמת אלה הדברים על לבך לחשוב שגם לך יקרה כמקרים: לא זכרת אחריתה. אחרית וסוף מעשה הרשע ותשלום גמולה: (ח) שמעי זאת. הדבר אשר דברתי: עדינה. את בבל המפונקת: אני ואפסי עוד. ר"ל אני הגברת ואין עוד זולתי: לא אשב אלמנה. ר"ל לא ירהג המלך ולא יגלה העם כי במות המלך תחשב המדינה לאלמנה ובהגלות עמה תחשב שכולה מבנים: (ט) שתי אלה. האלמנות והשכול תבאנה ברגע אחת כי מיד כשנהרג בלשאצר נלכדה העיר וגלו אנשיה: ביום אחד וכו'. יפרש בזה מה הם השתים: כתומם. כדרך השלמתם באו עליך מבלי מחסור: ברוב. עם רוב כשפיך ר"ל אף שאת מרובה בכשופים לא נצלת מידם. בעצמות. עם חזקת חבריך אשר חזקו מאד וכפל הדבר במ"ש:

מצודת דוד

(א) רדי. אבל אתה בבל רדי מן הכסא ושבי על העפר: בתולת בת בבל. קראה בתולה לפי שלא נכבשה עדיין משום אומה לבוא לרשות אחר כמו הבתולה שלא נבעלה ולא באה לרשות הבעל וכן בתולת בת צידון (לעיל כג): אין כסא. לא יהיה עוד לך כסא מלוכה: יקרא לך. יקראו לך רכה וענוגה ר"ל לא תהיה בעלת התענוגים כמאז: (ב) קחי רחים. כדרך השכרים שעושים מלאכה כבדה: וטחני קמח. אמר קמח ע"ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (לעיל מז): גלי צמתך. דרך הנשים המכובדות לכסות פניהם במסוה והוא מכסה דק ולזה אמר כשתלכי גולה תגלי המכסה ההוא מעל פניך כדרך השפחות הבזויות: חשפי שובל. גלי הרגל בלכתך בדרך כי דרך האשה לכסות הרגל ולא כן כשתלך בדרך: גלי שוק. כאשר תעבור הנהרות תגלי גם השוק ולפי שהזכיר את בבל בל' נקבה אמר ענין בזיון הנקבות: (ג) גם תראה. כולם יסתכלו בגלוי ערותך: חרפתך. ר"ל ערותך כי גלוי הערוה לחרפה תחשב: נקם אקח. לנקום נקמת ישראל: ולא אפגע

אדם. לא אקבל פגיעת אדם לבל עשות בהם נקם: (ד) גואלנו. מוסב על המקראות שלפניו לומר כל אלה יעשה גואלנו אשר שמו ה' צבאות וכו': (ה) שבי דומם. שבי מושתק כאבל ובואי בחושך להטמן: יקרא לך. שיקרא לך מושלת על הממלכות: (ו) קצפתי. כאשר קצפתי על עמי ומסרתים בידך לא רחמת עליהם ואף על זקן מאד הכבדת העול: (ז) ותאמרי. חשבת לומר עד עולם אהיה מושלת על כולם: עד לא שמת וכו'. עד שבטעור המחשבה ההיא לא שמת אלה הדברים על לבך לחשוב שגם לך יקרה כמקרים: לא זכרת אחריתה. אחרית וסוף מעשה הרשע ותשלום גמולה: (ח) שמעי זאת. הדבר אשר דברתי: עדינה. את בבל המפונקת: אני ואפסי עוד. ר"ל אני הגברת ואין עוד זולתי: לא אשב אלמנה. ר"ל לא ירהג המלך ולא יגלה העם כי במות המלך תחשב המדינה לאלמנה ובהגלות עמה תחשב שכולה מבנים: (ט) שתי אלה. האלמנות והשכול תבאנה ברגע אחת כי מיד כשנהרג בלשאצר נלכדה העיר וגלו אנשיה: ביום אחד וכו'. יפרש בזה מה הם השתים: כתומם. כדרך השלמתם באו עליך מבלי מחסור: ברוב. עם רוב כשפיך ר"ל אף שאת מרובה בכשופים לא נצלת מידם. בעצמות. עם חזקת חבריך אשר חזקו מאד וכפל הדבר במ"ש:

איוב פרק ל כה-לא

כה אַם־לֹא בִכְתִּי לְקִשְׁהֵי־יּוֹם עֲגַמָּה נִפְשִׁי לְאֲבִיּוֹן: כו פִּי טוֹב קוִיִּיתִי וַיָּבֵא רַע וַאֲיַחֲלָה לְאֹר וַיָּבֵא אֶפֶל: לוּ מַעֲי רַתְחוּ וְלֹא־דָמּוּ קִדְמֵי יָמַי־עֵינַי: כח קִדְר הִלְכְתִּי בְּלֹא חֲמָה קָמְתִי בְּקֶהֱל אֲשׁוּעַ: כט אַח הֵייתִי לְתַנּוּם וְרַע לְבָנוֹת יַעֲנָה: ל עוֹרֵי שָׁחַר מַעֲלִי וְעֲצֵמֵי־חֲרָה מִנִּי־חָרַב: לא וַיְהִי לְאֲבָל פְּנָיִי וְעֵגְבִי לְקוֹל בְּכִים:

איוב פרק לא א-ז

א בְּרִית כְּרַתִּי לְעֵינַי וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל־בְּתוּלָה: ב וּמָה חֶלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל וַנַּחֲלַת שְׂדֵי מִמְרָמִים: ג הֲלֹא־אִיד לְעוֹל וְזָכַר לְפַעְלֵי אֲוֹן: ד הֲלֹא־הוּא יִרְאֶה דְרָכֵי וּכְל־צַעְדֵי יִסְפּוֹר: ה אִם־הִלְכְתִּי עִם־שָׂאוֹ וַתַּחַשׁ עַל־מִרְמָה רְגְלִי: ו יִשְׁקֻלְנִי בְּמֵאזְנֵי־צַדִּיק וַיִּדַע אֱלֹהִים תַּמּוּתִי:

רש"י

(א) ברית כרתי לעיני. שלא להסתכל באשת איש: ומה אתבונן על בתולה. מה לי להתבונן בה, כך היתה חסידותי שלא לתת עין אפילו בפנויה שמא לאחר ימים תנשא ונמצאתי כרוך אחריה כך מפורש באבות דרבי נתן: (ב) ומה חלק וגו'. שגמלני כך: (ג) הלא איד לעול. לו ראוי ולא לי: וזכר. דוגמת ואל תרא ביום אחיך ביום נכרו (עובדיה א): (ד) וכל צעדי יספור. ורואה אם הלכתי עם שוא: (ה) ותחש. ותמהר כמו אחישנה (ישעיה ס) כי גז חיש (תלים ז):

(כה) אם לא בכיתי לקשה יום. יודע ומכיר אם לא הייתי רחמני ובוכה על עניים קשי יום ועגמה נפשי לאביונים כי על כל אלה באתני זאת: (כו) כי טוב קויתי וגו'. כלומר כי הגמול הזה ראוי לי: (כז) ולא דמו. אין יכולין לידום ולהחריש: (כח) בלא חמת. לא שזפתני השמש והנני קודר: (כט) אח הייתי לתנים וגו'. תנים ובנות יענה עסוקים בבכי כל ימיה: (ל) חרה. לשון דבר הנחרה ומתייבש מפני חום האש כמו נחר מפוח (ירמיה ו) ותוכו ניחר (יחזקאל טו):

מצודת ציון

(כה) עגמה. דאבה וברדו"ל עגמת נפש (מגילה כח): (כו) ואיחלה. מלי' תוחלת: (כז) ותחאו. נתחממו כמו רתח רתחיה (יחזקאל כד) והוא מענין חמלה וכאשר יאמר נכמרו רחמיו (בראשית מג) אשר גם הוא ענין חמום כמו כתנור נכמרו (איכה ה): דמו. שתקו כמו וידמו למו עצתי (לעיל כט): קדמוני. באו לפני וכן מדוע קדמוני ברכים (לעיל א): (כח) קודר. ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יזאל ב): (כט) לתנים. מין נחש: ורע. וחבר: לבנות יענה. מין עוף: (ל) חרה. ענין יובש כמו נחר מפוח (ירמיה ו): חורב. ענין חמימות כמו ביום אכלני חורב (בראשית לד): (לא) כנורי ועוגבי. שמות כלי ניגון: (א) אתבונן. ענין הסתכלות יתירה וכן ואתבונן אליו בבקר (מ"א א): (ד) צעדי. פסיעותי: (ה) ותחש. ותמהר כמו חשתי ולא התמהמהתי (תהליי קיש): (ו) ישקלני. מלי' משקל: במאזני. בכף המאזנים:

מצודת דוד

(כה) אם לא בכיתי. האם לא בכיתי בעבור צרות מי שיומו קשה עליו שיש לו קושי המזל האם לא עגמה נפשי בעבור עוני האביון להיות מיצר בצרתו: (כו) כי טוב קויתי. כי בא עלי עונש מר אשר קויתי לטוב ויבא רע וכו' כאלו היה בידי עון זה: (כז) מעי רתחו. הלא מעי רתחו כי המו מעי לו לחמול עליו ולא שתקו מן הרתיחה ועכ"ז קדמוני ימי עוני: (כח) קודר וגו'. ר"ל כמו הנשחר מעצמו ולא שזפתו השמש שאז הולך הוא בשחרותו כי לא תלך השחרות בעמדו בצל כרוך השחרות הבאה מן השמש כן לא אקוה שילכו היסורים ממני כי באו עלי בלא עון ופשע לשאחשב שימרקו העון וילכו להם ולכן קמתי בקהל רב ואצעק הואיל ובין כך ובין כך לא ילכו היסורים: (כט) אח הייתי. אני דומה לתנים ובנות יענה כי המה ישועו ויצעקו תמיד מבלי הפסק וכמו כן גם אני: (ל) עורי שחר מעלי. נשחר עורי אשר ממעל ועצמי נתייבש מן חום החלי: (לא) ויהי לאבל כנורי. מה שהורגלתי מאז לשמוע קול כנור ועוגב נהפך עתה לעסוק באבל וקול בוכים:

(א) ברית כרתי וגו'. כאומר מדוע קראני כל אלה הלא כרתי ברית לעיני לבל יסתכלו בדבר האסור ומה היא הזמן אשר אתבונן על בתולה הלא לא הסתכלתי בה כ"א זמן מיעוט בעת אחשב אולי אשאנה אני או בני אבל לא הרבתי להתבונן בה יותר משעור הכרה: (ב) ומה חלק. קובל ומתרעם לומר ראו נא מהו החלק הניתן לי מן אלוה ממעל לתשלום גמול מעשי: ונחלת וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ג) הלא איד לעול. הלא לאיש עול ראוי איד: וזכר. ר"ל איד זר וזכרי אשר לא נהייתה מעולם ראוי הוא לפועלי און ולא על איש כמוני: (ד) הלא הוא. אמר כן לדעת רעיו לומר אם משגיח הוא כדברכים הלא רואה הוא דרכי וגו': (ה) אם הלכתי. מוסב למקרא שלפניו לומר הלא יראה אם הלכתי עם אנשי שוא להדמות להם ואם רגלי מהרו ללכת על דרך מרמה: (ו) ישקלני. מי יתן אשר ישקלני במאזני צדק לשום זכיותי לעומת עונותי אז ידע אלוה תומתי כי הזכות יכריעו:

ו איל קרב באחד עשר: הפֶּשֶׁר – בַּחֲמִשָּׁה, הַקְּרִבִּים וְהַסֵּלֶת וְהִיזַן – בְּשָׁנִים שְׁנָיִם.
 ז פר קרב בעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה: הָרֹאשׁ וְהַרְגֵל, הָרֹאשׁ – בְּשָׁנִים; הַעֲקֹץ וְהַרְגֵל, הַעֲקֹץ – בְּשָׁנִים,
 וְהַרְגֵל – בְּשָׁנִים; הַחֹזֶה וְהַגֵּרָה, הַחֹזֶה – בְּאֶחָד, וְהַגֵּרָה – בְּשָׁלֹשָׁה; שְׁתֵּי הַיָּדַיִם – בְּשָׁנִים; שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת –
 בְּשָׁנִים; הַקְּרִבִּים וְהַסֵּלֶת וְהִיזַן – בְּשָׁלֹשָׁה שָׁלֹשָׁה. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּקִרְבָּנוֹת צְבוּר. אֲבָל בְּקִרְבֵּן יָחִיד, אִם
 רָצָה לְהַקְרִיב – מְקַרֵּב. הַפֶּשֶׁן וְנִתְוָחַן שֶׁל אֵלוּ וְאֵלוּ שְׁוִין.

פ ר ק ש ל י ש י

א אָמַר לָהֶם הַמְּנַגֵּחַ: צֵאוּ וְרֵאוּ, אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אִם הִגִּיעַ, הָרֹאֵה אוֹמֵר: בְּרָקְאִי! מִתְּתִיא בֶּן שְׁמוּאֵל
 אוֹמֵר: הָאִיר פְּנֵי כָל הַמְּזוֹרַח; עַד שֶׁבַחֲבֹרֹן? וְהוּא אוֹמֵר: הֵן.

ב וְלָמָּה הֶצְרַכּוּ לְכָךְ? שֶׁפֶּעַם אַחַת עָלָה מְאוּר הַלְּבָנָה וְדָמּוּ שְׁהָאִיר הַמְּזוֹרַח, וְשָׁחֲטוּ אֶת הַתְּמִיד, וְהוֹצִיאֹהוּ

פירוש ברטנורא

ו הַבֶּשֶׂר בַּחֲמִשָּׁה. כֹּאבִרִים שֶׁל כֶּבֶשׂ כֶּךָ אֲבִרִים שֶׁל אֵיל: הַסֵּלֶת. שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים הִיָּה, כִּשְׁנֵי כֹהֲנִים:
 ז בְּמַח דְּבִרִים אֲמֹרִים. דְּבִעֵינן כָּל הַנִּי כֹהֲנִים לְכָל בַּחֲמָה וּבִעֵינן פִּיּוּם: אִם רָצָה לְהַקְרִיב. כֵּהֵן יַחֲדֵי אֶת הַכֵּל וּבְלֹא פִיּוּם: הַפֶּשֶׁן וְנִתְוָחַן. שֶׁל יָחִיד וְשֶׁל
 צְבוּר שְׁוִין לְחַיּוֹת כְּשֵׁרִים בּוֹר וְאִין מְעוּנֵינן בְּהֵן:

ג א אָמַר לָהֶם הַמְּנַגֵּחַ. הוּא הַסֵּגֵן: צֵאוּ וְרֵאוּ. עַל מְקוֹם גְּבוּהָ שְׁהִיָּה לָהֶם בְּמִקְדָּשׁ: זְמַן הַשְּׁחִיטָה. שֶׁהַשְּׁחִיטָה פְּסוּלָה בְּלֵילָה. שְׁנֹאמֵר (וּיקְרָא י"ט) בְּיוֹם
 וּבַחֲכֹם: בְּרָקְאִי. הָאִיר וְהַבִּיק הַשְּׁחֵר: הָאִיר פְּנֵי הַמְּזוֹרַח. זְמַן זֶה אַחַר בְּרָקְאִי דֹאמֵר תִּנָּא קְמָא. וְהַלְכָה כְּמִתְתִיָּה בֶּן שְׁמוּאֵל: עַד שֶׁבַחֲבֹרֹן. אוֹתוֹן הַעֲמֻדָּין
 לְמַטָּה שׁוֹאֵלִין לוֹ הִגִּיעַ הָאוֹר לְחִבְרוֹן, וְהוּא מוֹשִׁיב הֵן. וְכִי לְהוֹכִיר זְכוֹת אֲבוֹת מוֹכִירִין חִבְרוֹן:

ב שֶׁפֶּעַם אַחַת עָלָה מְאוּר הַלְּבָנָה. לֹא בְּיוֹם הַכּוֹפְרִים קָאמֵר, דִּא"ל לְעֻלוֹת מְאוּר הַלְּבָנָה סְמוּךְ לְשַׁחַר בְּיוֹם הַכּוֹפְרִים שֶׁהוּא בְּשֵׁלִישׁ הַחוֹדֶשׁ, אֲלֵא כִּסּוּף
 אַחַד מִן הַחֲדָשִׁים כִּשְׁהַלְבָנָה עוֹלָה מְסוּךְ לְעֻלוֹת הַשְּׁחֵר אִירַע הַמְּעוֹת, וְחֲשֻׁשׁוּ שְׁמָא בִּיה"כ יִארַע מְעוֹת אַחַר כּוּצָא כּוּ בֹ לְכָךְ הוֹצִירָכוּ לְכָל הַזֶּה: חוֹרִירוֹ כֵּהֵן

משניות מבוארות – קהתי

טו"ב. הַפֶּשֶׁן וְנִתְוָחַן שֶׁל אֵלוּ וְאֵלוּ – שֶׁל קִרְבָּנוֹת צִיבוּר וְשֶׁל
 קִרְבָּנוֹת יָחִיד, שְׁוִין – שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים בּוֹר, וְאִינֵם טְעוּנִים כֹּהֲנִים וּפִיּוּס.

י ו ס ש נ י

באור משנה א

משנתנו מתחילה בתיאור עבודת היום.

אָמַר לָהֶם הַמְּנַגֵּחַ – לְכֹהֲנִים: צֵאוּ וְרֵאוּ – מִמְּקוֹם גְּבוּהָ שֶׁבְּמִקְדָּשׁ,
 אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה – שֶׁל קִרְבֵּן הַתְּמִיד שֶׁל שַׁחֲרִית, שֶׁכֵּן
 הַשְּׁחִיטָה פְּסוּלָה בְּלֵילָה, שְׁנֹאמֵר (וּיקְרָא י"ט, ו): "בְּיוֹם וּבַחֲכֹם."
 "הַמְּנוּנָה" הַנּוֹכַח כֹּאן הוּא – לְדַעַת ר"ש וְאַחֲרָיִם – סֵגֵן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל;
 וְיֵשׁ סוֹבְרִים שֶׁהַכּוֹנֵה לְמִנְחָה עַל הַפִּיּוּסוֹת (עֵינִי יוֹטוּפוֹת יוֹם טו"ב;
 יתפארת ישראל). אִם הִגִּיעַ – הַזְּמַן, הָרֹאֵה אוֹמֵר: בְּרָקְאִי! –
 הַבִּיק וְהָאִיר הַשְּׁחֵר. מִתְּתִיא בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר: הָאִיר פְּנֵי כָל
 הַמְּזוֹרַח – כְּלוֹמֵר שְׁאִין שׁוֹחֲטִים אֶת הַתְּמִיד עַד שֶׁהֲרֹאֵה אוֹמֵר "הָאִיר
 פְּנֵי כָל הַמְּזוֹרַח", וְזֶה מֵאַחַר מְבֻרָקְאִי, וְחוֹזִירִים וְשׁוֹאֵלִים אוֹתוֹ: עַד
 שֶׁבַחֲבֹרֹן? – כְּלוֹמֵר, הֲאִם כָּבֵר הִגִּיעַ הָאוֹר עַד חִבְרוֹן? וְהוּא –
 הָרֹאֵה – אוֹמֵר: הֵן – בִּירוּשָׁלַיִם אֲמֵר, שֶׁמָּה שֶׁשָּׂאֵלוּ "עַד שֶׁבַחֲבֹרֹן"
 לֹא הִתְּנָה כּוֹנֵתֵם אֲלֵא לְזוֹכֵר יִשְׁיֵי חִבְרוֹן, כְּלוֹמֵר לְהוֹכִיר זְכוֹת אֲבוֹת
 הַקְּבוּרִים בַּחֲבֹרֹן. וְהַלְכָה כְּמִתְתִיָּה בֶּן שְׁמוּאֵל (רַמְבַּ"ם הַל' תְּמִידִין א, ב).
 יֵשׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁמִּתְתִיָּא בֶּן שְׁמוּאֵל הֵינִי הַמְּנוּנָה עַל הַפִּיּוּסוֹת (עֵינִי
 שְׁקִלִים ה, א), וּמְסוֹפֵר בְּמִשְׁנַתְנוּ שֶׁהִיָּה שׁוֹאֵל אֶת הָרֹאֵה שֶׁעָלָה עַל
 הַגֵּג: הָאִיר פְּנֵי כָל הַמְּזוֹרַח עַד שֶׁבַחֲבֹרֹן? וְהוּא (הָרֹאֵה) אוֹמֵר: הֵן (רַש"י
 וְתוֹסֵפוֹת מִנְחוֹת ק, א).

באור משנה ב

וְלָמָּה הֶצְרַכּוּ לְכָךְ – לְעֻלוֹת לְמִקוֹם גְּבוּהָ וְלִרְאוֹת אִם הָאִיר הַשְּׁחֵר
 (רַש"י) וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: לָמָּה הִיָּה צוּרֵךְ שִׁיאִיר פְּנֵי כָל הַמְּזוֹרַח עַד
 שֶׁבַחֲבֹרֹן (הַמְּאִיר)? שֶׁפֶּעַם אַחַת עָלָה מְאוּר הַלְּבָנָה – בְּשַׁחַר;
 וּמַעֲשֵׂה זֶה לֹא בְּיוֹם הַכּוֹפְרִים הִיָּה, שֶׁהָיָה בַּתְּחִלָּת הַחוֹדֶשׁ אִין לְבַנָּה
 בְּשַׁחַר, אֲלֵא בְּאַחַד הַיָּמִים שֶׁבְּסוּף הַחוֹדֶשׁ; וְדָמּוּ שְׁהָאִיר הַמְּזוֹרַח
 – וְנִדְמָה הִיָּה לָהֶם שֶׁהָאִירוּ פְּנֵי הַמְּזוֹרַח, וְשָׁחֲטוּ אֶת הַתְּמִיד –
 וְאַחַר כֵּךְ עָמְדוּ עַל טְעוּתָם, וְהוֹצִיאֹהוּ – אֶת הַתְּמִיד, לְבֵית הַשְּׁרָפָה
 – לְפִי שֶׁנִּשְׁחַט בְּעוֹד לַיְלָה וְנִפְסַל, וְשָׁחֲטוּ תְּמִיד אַחַר. מֵאוֹתָהּ שַׁעַה
 הַתְּקִינוּ שִׁיהִיו עוֹלִים עַל מְקוֹם גְּבוּהָ וּמְבַרְרִים הַיֵּטֵב, אֲפִילוּ בַּתְּחִלָּת

י ו ס ר א ש ון

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שדווקא קרבן הכבש שהוא בן שנתו, כגון התמיד, קרב בתשעה
 כהנים, אבל קרבן אחר טעון יותר כהנים.

אֵיל – קִרְבֵּן הָאֵיל שֶׁהוּא בֶּן שְׁתֵּי שָׁנַיִם, קִרְבֵּן בְּאֶחָד עֶשֶׂר – כֹּהֲנִים:
 הַבֶּשֶׂר בַּחֲמִשָּׁה – כֹּהֲנִים, כְּמִפּוֹרֵט לְעֵיל בַּתְּמִיד: הוּא אֲשׁוּן מַעֲלָה אֶת
 הָרֹאשׁ וְהַרְגֵל, הַשְּׁנִי – שְׁתֵּי הַיָּדַיִם, הַשְּׁלִישִׁי – הַעֲקֹץ וְהַרְגֵל, הַרְבִּיעִי
 – הַחֹזֶה וְהַגֵּרָה, הַחֲמִישִׁי – שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת. הַקְּרִבִּים – שֶׁהֵם כְּבָדִים
 בְּאֵיל מְבַכְּבֵשׁ (הַמְּאִיר), וְהַסֵּלֶת וְהִיזַן – שֶׁהֵם מְרֻבָּבִים בְּאֵיל מְבַכְּבֵשׁ,
 שֶׁהַסּוֹלֵת בְּכַבֵּשׁ עִישְׂרוֹן אֶחָד וּבְאֵיל שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, וְהֵינִי בְּכַבֵּשׁ, רְבִיעִית
 הֵינִי (= 3 לוגים) וּבְאֵיל שְׁלִישִׁית הֵינִי (= 4 לוגים). בְּשָׁנִים שְׁנָיִם
 – כָּל דְּבַר קִרְבֵּן בְּשְׁנֵי כֹהֲנִים, הָרִי כֹאן עוֹר שֶׁשָׁה כֹהֲנִים, וּבֵין כּוֹלֵם
 אֶחָד עֶשֶׂר.

באור משנה ז

פֶּר קִרְבֵּן בְּעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה – כֹּהֲנִים, הַשְּׁוֹאֵל וְאַבְרִיו כְּבָדִים בְּיוֹתֵר
 וְאִף הַסּוֹלֵת וְהֵינִי מְרֻבָּבִים כּוּ מְבֹאֵל (שְׁלוּשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סוֹלֵת וְחִצֵּי
 הֵינִי יֵין), לְפִיכֵךְ הִיָּה טְעוּן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה כֹהֲנִים: הָרֹאשׁ וְהַרְגֵל
 – שֶׁבְּכַבֵּשׁ וּבְאֵיל הַעֲלָתָם בְּכֹהֵן אֶחָד, כִּפּוּר הַעֲלָתָם בְּשְׁלוּשָׁה כֹהֲנִים:
 הָרֹאשׁ בְּאֶחָד, וְהַרְגֵל בְּשָׁנִים – שְׁנֵי כֹהֲנִים הִיוּ מַעֲלִים בִּיחַד אֶת
 הַהֵגֵל הָאֲחֻרִית שֶׁל יָמִין (וּמַבִּים): הַעֲקֹץ וְהַרְגֵל – הַחֵלֶק הָאֲחֻרִי
 וְהַרְגֵל הָאֲחֻרִית שֶׁל שְׂמָאל, שֶׁבְּכַבֵּשׁ וּבְאֵיל הַעֲלָתָם בְּכֹהֵן אֶחָד, כִּפּוּר
 הַעֲלָתָם בְּאַרְבַּעָה כֹהֲנִים: הַעֲקֹץ בְּשָׁנִים, וְהַרְגֵל בְּשָׁנִים – הָרִי
 שְׁבַע; הַחֹזֶה וְהַגֵּרָה – שֶׁבְּכַבֵּשׁ וּבְאֵיל הַעֲלָתָם בְּכֹהֵן אֶחָד, כִּפּוּר
 מַעֲלִים אוֹתָם אַרְבַּעָה כֹהֲנִים: הַחֹזֶה בְּאֶחָד, וְהַגֵּרָה בְּשָׁלֹשָׁה –
 הָרִי אֶחָד עֶשֶׂר; שְׁתֵּי הַיָּדַיִם – הַרְגֵלִים הַקְּדָמִיּוֹת, בְּשָׁנִים – בְּשְׁנֵי
 כֹהֲנִים, הָרִי שְׁלוּשָׁה עֶשֶׂר; שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בְּשָׁנִים – הָרִי תְּמִישָׁה
 עֶשֶׂר; הַקְּרִבִּים וְהַסֵּלֶת וְהִיזַן בְּשָׁלֹשָׁה שָׁלֹשָׁה – כָּל דְּבַר בְּשְׁלוּשָׁה
 כֹהֲנִים, הָרִי כֹאן עוֹר תְּשַׁעָה כֹהֲנִים, וּבֵין כּוֹלֵם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעָה. בְּמָה
 דְּבָרִים אֲמֹרִים – שֶׁכָּל קִרְבֵּן טְעוּן הַרְבֵּה כֹהֲנִים, וְעַבְדוּתָם נִקְבַּעַת
 עַל יְדֵי פִיּוּס? בְּקִרְבָּנוֹת צְבוּר – כְּגוֹן תְּמִידִים וּפְרִים וְאֵילִים שֶׁל
 מוֹסֵפִים, אֲבָל בְּקִרְבֵּן יָחִיד, אִם רָצָה לְהַקְרִיב – כֵּהֵן אֶחָד אֶת
 הַכֵּל, מְקַרֵּב – וְאֲפִילוּ בְּלֹא פִיּוּס (רַש"י); בְּדַסְנוּדָא; וְעֵינִי יוֹטוּפוֹת יוֹם

לְבֵית הַשְּׂרָפָה. הוֹרִידוּ בִּתְּחִילָה גְדוֹל לְבֵית הַטְּבִילָה. זֶה הַכֶּלֶל הָיָה בְּמִקְדָּשׁ: כָּל הַמְּסִיךְ אֶת רִגְלָיו – טְעוֹן טְבִילָה, וְכָל הַמְּטִיל מַיִם – טְעוֹן קְדוּשַׁת יָדַיִם וְרִגְלָיִם.

ג. אִין אָדָם נִכְנָס לְעֹזְרָה לְעֹבְדָה אֶפְלוּ טְהוֹר, עַד שֵׁיטְבֹּל. חֲמִשׁ טְבִילוֹת וְעֹזְרָה קְדוּשִׁין טוֹבֵל בִּתְּחִילָה גְדוֹל וּמִקְדָּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם, וְכֵן בְּקֹדֶשׁ עַל בֵּית הַפְּרֹוֹה, חוּץ מִזֶּה בְּלִבְדָּה.

ד. פְּרָסוּ סְדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוּ לְבֵין הָעָם. פֶּשֶׁט יָרַד וּמְבַל, עָלָה וְנִסְתַּפַּג. הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב, וְלִבְשׁ וּקְדָשׁ יָדָיו

פירוש ברטנורא

גדול. מלתא באנפי נפשה היא. והשתא מהדר להא דתנינן לעיל עד חרונן הוא אומר הן. ולאחר שהשיב הרואה הן היו מורדין כהן גדול לבית הטבילה שהיה טעון טבילה קודם שישחט התמיד: המסיך רגליו. כנוי לנקבים גדולים.

ג. לעבודה. לאו דוקא: עד שיטבול. שהזכרים קל וחומר ומה כהן גדול המשנה מקודש לקודש, מעבודת חוץ לעבודת פנים ומעבודת פנים לעבודת חוץ, טעון טבילה בין עבודה לעבודה, זה הבא מביתו שהוא מחול לקודש לא כל שכן שטעון טבילה: על בית הפרוה. על לשכת בית הפרוה: חוץ מזה. הראשונה, שהיתה בחול ע"ג שער המים, ובצר לשכתו היתה:

ד. סדין של בוץ. כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ, לפי שהוא רגיל לשמש כל השנה כולה בבגדי זהב: ונסתפג. ונתקנה: וקדש ידיו ורגליו. מן הכיור. שצריך לכל חלפות בגדי היום קדוש לפשיטה וקדוש ללבישה. וטבילה ראשונה זו שהפשיטה של בגדי חול היא, לא הוצרך קדוש ידים ורגלים על הפשיטה:

משניות מבוארות – קהתי

שבא הכתוב לרמוז. שמה שטעון טבילה הוא לא רק מחמת לבישה ראשונה, אלא מטעם ש"בגדי קודש הם". וכיון שהטבילה היא מחמת שהם בגדי קודש לפיכך טעון טבילה בכל פעם שמחזיפים. וחמש עבודות הן (שמחליף בהן הכהן הגדול את בגדיו): א. תמיד של שחר בבגדי זהב (שמרנה בגדים שלבש הכהן הגדול גם בשאר ימי השנה, כמו שנבאר להלן בפרקנו); ב. עבודת היום (עבודה המיוחדת ליום הכיפורים, והיינו כל הידידים וההגהלה של שני השעירים וזריקת הדמים בפניהם והקטרת קטורת בקודש הקדשים וכו') בבגדי לבן (כמפורט בפסוק שהבאנו לעיל, והם בגדים המיוחדים לעבודת יום הכיפורים); ג. הקרבת אילו ואיל העם בבגדי זהב; ד. כף ומחתה (הוצאת הכף והמחתה מקודש הקדשים) בבגדי לבן; ה. תמיד של בין הערביים בבגדי זהב. ומניין שכל טבילה וטבילה צריכה שני קידושין (קידוש ידים ורגלים, אחד לפשיטה ואחד ללבישה)? תלמוד לומר: "ופשט... ורחץ, ורחץ... ולבש" ("ופשט את בגדי הכה אשר לבש בבואו אל הקודש... ורחץ את בשרו במים... ולבש את בגדיו ויצא ועשה את עולתו") – אם אינו ענין לטבילה, שכבר נלמדה מ"בגדי קודש הם", תנהו ענין לקידוש ידים ורגלים, ודורש רבי, שהכתוב "ורחץ את בשרו" מוסב על שלפניו ועל שלאחריו: "ופשט את בגדי הכה... ורחץ"; "ורחץ... ולבש את בגדיו" (כאילו היה כתוב "ורחץ" פעמיים), והיינו שצריך קידוש משום פשיטה וקידוש משום לבישה. וכתבה התורה ענין הקידוש בלשון טבילה ("ורחץ את בשרו במים במקום קדוש") ללמדנו, שטבילה כקידוש, מה קידוש "במקום קדוש". אף טבילה במקום קדוש (יומא לב, א-ב); ומכאן מוסיפה משנתנו ללמד: וְכֵן – כל הטבילות שטובל כהן גדול משום החלפת הבגדים, בְּקֹדֶשׁ – במקוה שבעזרה, עַל בֵּית הַפְּרֹוֹה – לשכת הקרוייה כן ("בית הפרוה"), ועל גגה היה בית הטבילה לכהן הגדול, חוץ מִזֶּה בְּלִבְדָּה – חוץ מן הטבילה הראשונה, שחייב בה כל אדם הנכנס לעזרה לעבודה, כמו ששינו ברישא, שהיא היתה בחול, היינו במקוה שעל גבי שער המים שהיתה בצד לשכתו (בביתא יומא לא, ב).

באור משנה ד

פְּרָסוּ סְדִין שֶׁל בּוּץ – בד יקר ומשובח, בֵּינוּ – בין הכהן הגדול שעלה על שער המים לטבול טבילתו הראשונה, כמו שהבאנו בסוף המשנה הקודמת, לְבִין הָעָם – דרך צניעות (המאירי). בגמרא מבואר, שלפיכך פרסו סדין של בוץ. כדי להזכיר לכהן הגדול שעבודת היום בבגדי לבן העשויים אף הם מן הבוץ, מאחר שרגיל היה לשמש כל השנה כולה בבגדי זהב, היינו בשמונה בגדים שבארבעה מהם היה זהב, כמו שנבאר להלן. פֶּשֶׁט – הכהן הגדול בגדי חול שלו. יָרַד וּמְבַל – טבילה ראשונה של היום. עָלָה – מן המקוה, וְנִסְתַּפַּג – וניגב את גופו בסדין (עיין בשולחן באור למשנתנו. מה שהבאנו מדברי

החדוש, אם כבר האיר השחר (או אם האיר פני כל המזרח עד שבחברון). הוֹרִידוּ בִּתְּחִילָה גְדוֹל לְבֵית הַטְּבִילָה – משנתנו חזרת לתאר את עבודת היום, שלאחר שראו שהאיר כבר פני כל המזרח, היו מורידים את הכהן הגדול לבית הטבילה, שכן טעון הוא טבילה קודם שישחט התמיד, ודרך אגב באה המשנה להשמיענו: זֶה הַכֶּלֶל הָיָה בְּמִקְדָּשׁ: כָּל הַמְּסִיךְ אֶת רִגְלָיו – העושה צרכיו (עין שופטים ג, כד; שמואל א כד, ז), טְעוֹן טְבִילָה – במקוהו של ארבעים סאה, וְכָל הַמְּטִיל מַיִם, טְעוֹן קְדוּשַׁת יָדַיִם וְרִגְלָיִם – רחיצת ידים ורגלים מן הכיור.

י ו ם ש ל י ש י

באור משנה ג

אִין אָדָם נִכְנָס לְעֹזְרָה – לעזרת ישראל (ברטנורא; "חוספות יום טוב"), לְעֹבְדָה – לאו דוקא, ואפילו שלא לשם עבודה (ירושלמי; המפורשים), אֶפְלוּ טְהוֹר – אפילו היה טהור לגמרי, עַד שֵׁיטְבֹּל – בגמרא למדים זה בקל וחומר מכהן גדול ביום הכיפורים: "ומה המשנה מקודש לקודש (מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב), וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת (מהיכל להביר ומדביר להיכל, ששני המקומות קודש הם והנכנס בכל אחד מהם בטומאה ענוש כרת) טעון טבילה ("אף על פי שטבל כבר טבילה חשובה במקום קדוש, ואף על פי שהוא כהן גדול שהוא קדוש ביותר, ואף על פי שהוטלה עליו כל עבודת היום, וזריו וזהירו הוא ביותר מתוך כך ומחמת שכפרת היום מרובה, אף על פי כן צריך טבילה" – תוספות). המשנה מחולקת לקודש וממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת, אינו דין שטעון טבילה? (יומא ל, א). ויש דעה אחרת בגמרא, שאינה אלא סרך טבילה, כלומר שלא ניתקנה אלא כדי שיעלה על לבו שמה יש עליו טומאה ישנה ושכחה, ואם ייזכר בטומאה כזו יפרוש ממנה בטבילה זו לשמה (וכן פוסק הרמב"ם: הל' עבודת יום הכיפורים ב, ג). חֲמִשׁ טְבִילוֹת וְעֹזְרָה קְדוּשִׁין טוֹבֵל בִּתְּחִילָה גְדוֹל וּמִקְדָּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם – שחמש פעמים היה הכהן הגדול מחליף את בגדיו בעבודת יום הכיפורים, ועל כל החלפת בגדים היה טעון טבילה, וכן היה צריך פעמיים לקדש ידיו ורגליו, פעם ראשונה לכבוד הבגדים שהוא בא לפשוט, ופעם שנייה לכבוד הבגדים שהוא לבש. בבביתא בגמרא מובא (לדעת רבי יהודה הנשיא): מניין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום? שנאמר (ויקרא טו, ז): "ותנתן בד קודש ילבש ומכסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף. בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם" – הא למדת, שכל המשנה מעבודה לעבודה (כמפורט להלן). טעון טבילה ואומר: "בגדי קודש הם" – הוקשו כל הבגדים זה לזה (שלוש תיבות אלו יתרות הן, ולכן דרשו.

וּרְגָלָיו הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַתְּמִידָה קָרְצוּ, וּמֵרָק אַחַר שְׁחִיטָהּ עַל יָדוֹ; קִבַּל אֶת הַדָּם וּזְרָקוֹ. וְנִכְנַס לְהַקְטִיר קָמַרְתְּ שֶׁל שֹׁחַד, וְלַהֲטִיב אֶת הַנְּרוֹת, וְלַהֲקָרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבָרִים וְאֶת הַחֹבְתַיִן וְאֶת הַיָּיִן.
הַ קָמַרְתְּ שֶׁל שֹׁחַד הֵיטָה קָרְבָּה בֵּין דָּם לְאֲבָרִים; שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים – בֵּין אֲבָרִים לְנִסְכִּים. אִם הָיָה פָּהָן גְּדוֹל זֶקֶן אוֹ אֶסְטְנִים, מְחַמֵּין לוֹ חֲמִין וּמְטִילִין לְתוֹךְ הַצֹּזְנָן, כְּדֵי שֶׁתַּפּוּג צִנְתָּן.

פִּירוּשׁ בְּרֵטְנוּרָא

קָרְצוּ: שֶׁחֲטוּ כְּרוּב שְׁנֵי סִימָנוֹן, הַכָּשֵׁר שֶׁחִטָּהּ בְּלַבָּד; וּמוֹרָק אַחֵר, וְגַמְר כֶּהֵן אַחֵר בְּשִׁחִיטָהּ. לְפִי שְׁאִין קִבַּלְתָּ הָדָם כְּשֶׁרָה אִלֵּא בְכ"ג וְצָרִיךְ לִמְהַר וּלְקַבֵּל: עַל יָדוֹ. בְּשִׁבְלֵהוּ. אִי נִמָּו עַל יָדוֹ, אַחֲרָיו וּסְמוּךְ לוֹ כְּמוֹ וְעַל יָדוֹ הַחֲזוּק. כְּסֹפֵר עֲזֹרָא (ב):

הַ בֵּין דָּם לְאֲבָרִים. לְאוֹ דְוָקָא, דְהָא תַנְן לְעִיל וְקָבַל אֶת הָדָם וּזְרָקוֹ נִכְנַס לְהַקְטִיר קָמַרְתְּ וּלְהִטִּיב אֶת הַנְּרוֹת וְלַהֲקָרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבָרִים, אִלֵּמָּא הֵיטָה קָמַרְתְּ קְרִיבָה בֵּין דָּם לְנְרוֹת וְלֹא בֵּין דָּם לְאֲבָרִים. אִלֵּא לֹא בַּא הִתְנַס עֲכָשְׁיוֹ לִמְרָס דִּרְהַקְרוּבוֹת וְזוֹ אַחַר זַו אֵיךְ הוּוּ, אִבַּל רַצָּה לִמְרָס בְּלַבָּד שֶׁלֹּא הֵיטָה וְזִיקַת הָדָם וְהַקְרַבְתָּ הַאֲבָרִים רְצוּפִים וְזוֹ אַחֵר זֶה שְׁהָרֵי הַקְמַרְתָּ הֵיטָה מִפְסַקְתָּ בִּינְיָהן, וְהִיא נְמוּ שֶׁחֲטָבְתָּ הַנְּרוֹת הֵיטָה בִּינְיָהן לְאַחַר הַקְמַרְתָּ קוּדְם הַקְרַבְתָּ הַאֲבָרִים: אֶסְטְנִים. שְׁגוּפָא מִצֹּזְנָן וְקָר: מִחַמֵּין לוֹ הַיָּיִן. בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּיפּוּרִים: וּמְטִילִין. בִּיה"כ לְתוֹךְ חֲקֵק בִּנְיָן בֵּית מְבִילַתוֹ: שְׁתַּפּוּג. לְהַסִּיר צִנְתָּן בְּמַקְצָת. כְּמוֹ מַפּוּיִן טַעְמָן, (בִּיצֵה י"ד):

מִשְׁנֵיּוֹת מְבוֹאָרוֹת – קָהֲתֵי

וְנִרְיָה שְׁחִיבוּ זֶה הוּא מְשוּם שְׁקִימָא לָן, שֶׁאִפְּלוּ נִימָא אַחַת אוֹ עֵפֶר, אִם הֵיטָה בֵּין בִּשָׂר לְבָגֵד, הָרִי זֶה חֲצִיצֵה, וְעַבְדוּתוֹ פְּסוּלָה (עֵיין רֵמְב"ם ה' כֵּלִי הַמִּקְדָּשׁ י, ו). וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְחוּשׁ, שֶׁמָּא בְּשִׁבְלֵיָה נְדָבֵק בְּבִשְׂרוֹ מִעַפְרִירוֹת הַמֵּיִם נִימָה אוֹ עֵפֶר, וּלְפִיכֵן חִיִּיב לְהַסְתַּפֵּג אַחֵר טְבִילָה, וְאָף אִם נִאֻמַּר, שְׁאִין לְחוּשׁ לְזַח, מִכָּל מָקוֹם הָרִי כָתוּב רִבְנָו (שֶׁם הִלָּכָה ז), שְׁצָרִיךְ לִיזַהֵר שֶׁלֹּא תִיכַנַּס הַרוֹחַ בְּשֶׁעַת עֲבוּדָה בֵּין בִּשְׂרוֹ לְבָגְדוֹ עַד שִׂירְחָקֵהּ הַבְּגָד מַעֲלִיו, וּפְשׁוּט שְׁמִים אִינֵם נּוֹפְלִים בְּעֵינֵי זֶה מְרוּחַ, וְאִם כֵּן צָרִיךְ לְהַסְתַּפֵּג, שֶׁמָּא הַמֵּיִם הֵייוּ מְבִדִּילִים בֵּין הַבְּגָד לְבִשָׂר, וּלְפִיכֵן כּוֹתֵב הֵרֵמְב"ם: "וְעוֹלָה וּמִסְתַּפֵּג" (כִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, שֶׁכֵּן חֲזוּב הוּא).

י ו ס ר ב י ע י

בְּאוֹר מְשֵׁנָה

קָמַרְתְּ שֶׁל שֹׁחַד – שֶׁהֵיוּ מְקַטְרִים בְּכָל יוֹם (עֵיין שִׁמּוֹת ז, ו). הֵיטָה קָרְבָּה בֵּין דָּם לְאֲבָרִים – בֵּין זִיקַת הָדָם שֶׁל הַתְּמִיד לְבִין הַקְרַבְתָּ אַבְרָיו. בְּגִמְרָא מְבוֹאָר הַטֵּעַם, לְפִי שֶׁבְקָטוּרֵת נִאֻמַּר "בְּבוּקָר בְּבוּקָר", וְאִילוּ בְּתַמִּיד לֹא נִאֻמַּר אִלֵּא "בְּבוּקָר" (פֵּעַם אַחַת), הֲלֹכֵךְ הַקְטוּרֵת קוּדְמַת לְאֲבָרִים. כֵּן מְבוֹאָר בְּגִמְרָא שֶׁמָּה שֶׁשֵּׁנִינוּ כָּאֵן "בֵּין דָּם לְאֲבָרִים" לֹא דְוָקָא הוּא, שֶׁכֵּן סְמוּךְ לְעַבְדוּת הַקְטוּרֵת, קוּדְם הַקְרַבְתָּ הַאֲבָרִים, הֵיטָה הַטְּבָת שְׁנֵי נְרוֹת, וּמִכָּאֵן שֶׁהַקְטוּרֵת הֵיטָה קְרִיבָה בֵּין דָּם לְנְרוֹת, אִלֵּא שֶׁלֹּא בַּא הִתְנַס שֶׁל מִשְׁתַּנּוּ לְלִמָּא אַת סָדֵר הַעַבְדוּת, כִּי אִם לְהַשְׁמִיעֵנוּ בְּלַבָּד, שֶׁלֹּא הֵיטָה הַקְרַבְתָּ הַאֲבָרִים סְמוּכָה לְזִיקַת הָדָם, אִלֵּא עַבְדוּת הַקְטוּרֵת הֵיטָה מִפְסַקְתָּ בִּינְיָהן, וְהוּא הָדִין שֶׁגַּם הַטְּבַת הַנְּרוֹת הֵיטָה בִּינְיָהן, כְּמוֹ שְׁבֵאֲרָנוּ לְעִיל. שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים – הַקְטוּרֵת שֶׁהֵיוּ מְקַטְרִים בְּכָל יוֹם בֵּין הָעֶרְפִּים (שִׁם שִׁם, ח). הֵיטָה קְרִיבָה בֵּין אֲבָרִים לְנִסְכִּים – בֵּין הַקְרַבְתָּ אַבְרָי הַתְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים לְבִין הַקְרַבְתָּ נְסִכָּיו, הֵינִינוּ מִנְחַת הַסּוֹלֵת וְנִסְכֵי הַיָּיִן. בְּגִמְרָא לְמִדָּם זֶה מִמָּה שֶׁנִּאֻמַּר (בַּמִּדְבָּר כו, ח): "כְּמִנְחַת הַבוּקָר וְכִנְסִכּוֹ" – מִה מִנְחַת הַבוּקָר קוּדְמַת לְנִסְכִּים, אָף שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים קוּדְמַת לְנִסְכִּים, וְכִינֵן שֶׁלֹּא כְּתוּב "כְּאֲבָרֵי הַבוּקָר" אִלֵּא "כְּמִנְחַת הַבוּקָר" לְמִדָּם, שֶׁהַקְטוּרֵת שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים אֵינָה קוּדְמַת אִלֵּא לְמִנְחָה אֲבָל לֹא לְאֲבָרִים. אִם הָיָה פָּהָן גְּדוֹל זֶקֶן אוֹ אֶסְטְנִים – חָלַשׁ וּמְפּוֹנָק, וְאִינוּ סוֹבֵל קְרִירוֹת הַמֵּיִם בְּטְבִילַתוֹ, מְחַמֵּין לוֹ חֲמִין – מְעַרֵב יוֹם הַכִּיפּוּרִים, וּמְטִילִין – בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, לְתוֹךְ הַצֹּזְנָן – הַמֵּיִם הַצּוֹנְנִים שֶׁבִּמְקוּוֹה, כְּדֵי שֶׁתַּפּוּג צִנְתָּן – שֶׁתְּסוֹר קְרִירוֹתָם שֶׁל מִי הַמְקוּוֹה. בְּכַרְיֵיתָא בְּגִמְרָא מוּבָא שֶׁהֵיוּ מְחַמְמִים מְעַרֵב יוֹם הַכִּיפּוּרִים עֲשֻׁוֹת שֶׁל בְּרוּל, הֵינִינוּ חֲתִיכוֹת עֲבוֹת שֶׁל בְּרוּל (מַלְשׁוֹן "עַשַׁת שָׁן" – שִׁיר הַשִּׁירִים ה', יד), וְהוּוּ מְנִיחִים אוֹתָן עַל הָאֵשׁ עַד לִמְהַר, וּבְשֶׁעַת הַטְּבִילָה הֵיוּ מְסִירִים אוֹתָן מֵעַל הָאֵשׁ וּמְטִילִים אוֹתָן לְתוֹךְ הַמֵּיִם, שְׁאִין כָּאֵן אִלֵּא שְׁבוֹת, וְאִין שְׁבוֹת כְּמִקְדָּשׁ (עֵיין בְּגִמְרָא יוֹמָא לְד, ב). כֵּן רִשָּׁאִים הֵיוּ לְהַמְסַם מִיָּם מְעַרֵב יוֹם הַכִּיפּוּרִים וּלְסַלֵּק מִלְּמַר עֲמַל הָאֵשׁ וּלְשַׁפֵּכֵם לְתוֹךְ הַמְקוּוֹה (חַמַּאדִּי).

"מִשְׁנָה לְמַלְךְ"). הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב – שֶׁשֶׁמַּשֵּׁם בָּהֶם בְּכָל הַשְּׁנָה, וְהֵם: כֹּתוֹנַת וּמְכַסְיִים וּמִצְנַפְתָּ וְאֶבֶט וּמַעֲלִיל וְחוּשָׁן וְאִפּוֹד וְצִיץ (עֵיין שִׁמּוֹת כו, ד; לו, מב), וְבִאֲרַבְעָה מְהֵם הֵיטָה זֶה: בְּחוּשָׁן וּבִאִפּוֹד וּבְמַעֲלִיל (פֵּעַמּוֹנִי הַזֶּה עֵל שׁוּלְיוֹ). וּבְצִיץ שֶׁהֵיטָה כּוֹלוֹ זֶה, לְכַבֵּשׁ וְקָרְשׁ יָדָיו וּרְגָלָיו – מְשוּם לְבִישֵׁת בְּגַדֵי הַזְּהָב, כְּמוֹ שְׁבֵאֲרָנוּ בְּמִשְׁנָה הַקְּדוּמַת. אֲבָל עַל פְּשִׁיטַת בְּגַדֵי הַחֹול לֹא הֵיטָה מְקַדָּשׁ יְדָיו וּרְגָלָיו. מִכָּאֵן שׁוֹאֲלִים בְּגִמְרָא: וְהָרִי לְפִי זֶה יוּצָא שֶׁלֹּא הֵיטָה אִלֵּא תְּשֻׁעָה קִידוּשִׁים, וְלְעִיל (בְּמִשְׁנָה הַקְּדוּמַת) שֶׁנִּינוּ שֶׁהָיוּ עֲשָׂה קִידוּשִׁים? וּמַתְרַצִּים, שֶׁגַם כִּסּוֹף כָּל הָעַבְדוּת, כִּשְׁבָא לְפַשׁוּט בְּגַדֵי קוּדָשׁ וְלְכּוֹשׁ בְּגַדֵי חוֹל, הֵיטָה מְקַדָּשׁ יְדָיו וּרְגָלָיו מְשׁוּם פְּשִׁיטַת בְּגַדֵי הַקְּדוּשָׁ, וְנִמְצָאוּ בֵּין הַכָּל עֲשָׂה קִידוּשִׁים (יוֹמָא לְב, א). הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַתְּמִיד – לְאַחַר שֶׁלְּבַשׁ אַת בְּגַדֵי הַזְּהָב, הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַכֶּבֶשׂ לְקַרְבַּן תְּמִיד שֶׁל שֹׁחַד, קָרְצוּ – שִׁחְטוּ: וְנִקְטָה הַמִּשְׁנָה לְשׁוֹן "קָרְצוּ" (חַתְּכוֹ), לְלִמְדָנוּ שֶׁהֵיטָה שׁוֹחְטוּ כְּרוּב שְׁנֵי הַסִּימָנִים (הַקְּהֵן וְהַחוּשֵׁת) בְּלַבָּד, לְפִי שֶׁהֵיטָה צָרִיךְ לִמְהַר וּלְקַבֵּל אֶת הָדָם, שֶׁהָרִי כָּל עַבְדוּת הַיּוֹם אֵינֵן כְּשִׁרוֹת אִלֵּא בִּכְהֵן גְּדוֹל, וּמֵרָק אַחֵר – וְגַמְר כֶּהֵן אַחֵר, שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ – שְׁחִיטַת הַכֶּבֶשׂ בְּשִׁבְלֵהוּ; פִּירוּשׁ אַחֵר: עַל יָדוֹ – אַחֲרָיו וּסְמוּךְ לוֹ (רֵמְב"ם: בְּרֵטְנוּרָא). קִבַּל אֶת הָדָם וּזְרָקוֹ – עַל מִזְבֵּחַ. וְנִכְנַס לְהַקְטִיר קָמַרְתְּ שֶׁל שֹׁחַד – שֶׁהֵיוּ מְקַטְרִים בְּכָל יוֹם עַל מִזְבַּח הַזְּהָב (שִׁמּוֹת ל, ז), וְלַהֲטִיב אֶת הַנְּרוֹת – וּלְתַקַּן אֶת הַנְּרוֹת שֶׁל מְנוֹרַת הַזְּהָב (עֵיין לְעִיל א, ב); לְפִי הֵרֵמְב"ם: "הִדְלַקְתָּ הַנְּרוֹת הָיָא תְּשֻׁעַתָּם, וְנִרְ שֶׁמְצָאוּ שֶׁלֹּא כְּבָה מִתְקַנָּו" (הֵל' תְּמִידִין וּמוֹטְפִין ג, יב). בְּגִמְרָא אַמְרוּ, שֶׁלֹּא הֵיטָה נְעֻשֵׁת בְּכָל יוֹם הַטְּבַת כָּל הַנְּרוֹת בְּכַת אַחַת, אִלֵּא תְּחִילָה הֵיטָה הַכְּהֵן מְטִיב חֵמִישָׁה נְרוֹת וּמְפַסֵּיק (וְעוֹשִׂים עֲבוּדָה אַחֶרֶת – רֵמְב"ם), וְאַחֵר כֵּךְ הֵיטָה מְטִיב שֶׁאֵר שְׁנֵי הַנְּרוֹת, וְמָה שֶׁשֵּׁנִינוּ כָּאֵן "וְלַהֲטִיב אֶת הַנְּרוֹת", יֵשׁ מְפַרְשִׁים שֶׁהַכוּוֹנָה לְהַטְּבַת חֲמִשֵׁת הַנְּרוֹת שֶׁהֵיטָה אֲמָנָם לְפָנֵי הַקְטוּרֵת הַקְטוּרֵת, אִלֵּא שֶׁמִּשְׁתַּנּוּ אֵינָה מוֹנֶה אֶת הָעַבְדוּת לְפִי סֵדֵרֵן (גִּמְרָא יוֹמָא טו, א; חַמַּאדִּי). וְיֵשׁ מְפַרְשִׁים, שֶׁהַטְּבַת חֲמִשֵׁת הַנְּרוֹת נְעֻשֵׁת עַל יָדֵי כְּהֵן אַחֵר לְפָנֵי הַקְטוּרֵת, וְהַכְּהֵן הַגְּדוֹל הֵטִיב לְאַחַר הַקְטוּרֵת אֶת שֶׁאֵר שְׁנֵי הַנְּרוֹת (עֵיין "חֹטְפוֹת יוֹם טוֹב" א, ב; "תַּפְּאָרוֹת יִשְׂרָאֵל"); וְלַהֲקָרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבָרִים – שֶׁל עוֹלֹת הַתְּמִיד, וְאֶת הַחֹבְתַיִן – מִנְחַת הַכְּהֵן הַגְּדוֹל, שֶׁהֵיטָה מְקָרִיב בְּכָל יוֹם עֲשִׁירֵית הַאִיפָה סוֹלֵת, מַחֲצִיתָהּ בְּבוּקָר וּמַחֲצִיתָהּ בְּעֵרֵב (וְיוֹקָא, ו, יג-יד), וְאֶת הַיָּיִן – וּלְנִסַּךְ אֶת הַיָּיִן; וְכֵן לְהַקְרִיב אֶת מִנְחַת הַתְּמִיד; וְמָה שֶׁלֹּא הִזְכִּירָהּ בְּמִשְׁנָה יֵשׁ מְבַאֲרִים, לְפִי שֶׁהֵיטָה כְּלוּלָה בְּחַבְיִתָּהן ("חֹטְפוֹת יִשְׂרָאֵל"; "מֵלָאכַת שַׁלְמָה"; וְעֵיין חִידוּשֵׁי הַרְש"ם).

בְּעֵינֵן שֶׁשֵּׁנִינוּ בְּמִשְׁתַּנּוּ "יִרֵד וְטָבֵל עֲלָה וְנַסְתַּפֵּג" כּוֹתֵב בְּעַל "מִשְׁנָה לְמַלְךְ" (עַל רֵמְב"ם ה' עַבְדוּת יוֹם הַכִּיפּוּרִים ב, ב); סִיפּוֹף זֶה הוֹזָכַר בְּגִמְרָא בְּמַקְוֹמוֹת הַרְבֵּה. וְכֵן מְסֻכְרֵי טְבִילַת כְּהֵן גְּדוֹל שׁוֹנֵה: "עַלָּה וְנַסְתַּפֵּג", וְלֹא רִאִיתִי לְמְפַרְשִׁים אִם סִיפּוֹף זֶה הוּא חָיִב, אוֹ דָּרְכוּ שֶׁל דָּבָר נָטֵב, שְׁמֵן הַסֶּחַם כָּל הַטּוֹבֵל מִסְתַּפֵּג לְאַחַר טְבִילָה. וּמְדַבְרֵי רַבְנּוּ (הַרְטוּב"ם) מְשַׁמְעֵ שְׁחִיבוּ הוּא.

ו הִבְיָאוּהוּ לְבֵית הַפְּרוּהָ, וּבִקְדָשׁ הֵיְתָה. פָּרְסוּ סְדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוּ לְבֵין הָעַם. קִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפְשָׁטוֹ. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: פְּשָׁטוֹ, קִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפְּגָה. הִבְיָאוּ לוֹ בְּגָדֵי לָבָן, לְבַשׁ וּקְדָשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. ז בַּשַּׁחַר הָיָה לּוֹבֵשׁ פְּלוּסִין שֶׁל שְׁנָיִם עֶשְׂרֵי מָנָה, וּבֵין הָעֶרְפִּים הַגְּדוּלִין שֶׁל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת זוּז; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמָיִם אֲמָרִים: בַּשַּׁחַר הָיָה לּוֹבֵשׁ שֶׁל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵי מָנָה, וּבֵין הָעֶרְפִּים שֶׁל שְׁנָיִם עֶשְׂרֵי מָנָה, הַכֹּל שְׁלֹשִׁים מָנָה. אֵלּוּ מִשְׁלֵי צְבוּר; וְאֵם רָצָה לְהוֹסִיף, מוֹסִיף מִשְׁשָׁלוֹ.

ח בָּא לוֹ אֶצֶל פְּרוֹ, וּפְרוֹ הָיָה עוֹמֵד בֵּין הָאוּלָּם וְלְמוֹצֵת, רֵאשׁוֹ לְדָרוֹם וּפְנָיו לְמַעְרָב; וְהִכְהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרַח וּפְנָיו

פירוש ברטנורא

ו לבית הפרוה. מכשף אחד ששמו פרוה בנאה נקראת על שמו: ובקדוש חיתה. שמבילה שניה זו עם כל שאר טבילות, חוץ מן הראשונה, טעונות מקום קדוש, כדכתיב (ויקרא י"ז) ורחץ את בשרו במים במקום קדוש: ר"מ אומר. פשט תחלה ואח"כ מקדש. ואין הלכה כר"מ: בגדי לבן, כתונת, ומכנסים, ואבנט, ומצנפת האמורים בפרשת אחרי מות, שכל עבודות פנימיות היו בהן. ועבודות חיצונות כגון תמידין ומוספין היו בבגדי זהב שהוא משמש בהן כל השנה כולה. ובין כל חליפה וחליפה טעון טבילה ושתי קדושי ידים ורגלים מן הכיור:

ז פלוסין. בין דק ויפה הבא מארץ רעמסס, תרגום ירושלמי רעמסס, פילוסא: הנדוואין. מארץ הודו: ובין הערבים. בגדים שלובש להוצאת כף ומחתה: הכל שלוששים מנה. להבי הדר כללניהו תנא, לאשמועינן דשלושים מנה סך הכל לומר לך שאם פחת לאותן של שחרית וריבה לאותן של ערבית לית לן בה: אם רצה להוסיף מוסיף משלו. ובלבד שיתן אותו תוספת מתנה להקדיש:

ח בין האולם ולמזבח. כל צפון העזרה היה כשר מן הדין להעמדת הפר, דכולה לפני ה' היא, ולא היו מעמידים הפר בין האולם ולמזבח קרוב להיכל

משניות מבוארות – קהתי

מְאִיר – הסובר שבסך הכל מוציאים משל הקדש על בגדי הלבן עשרים מנה. **וְחֻכְמָיִם אֲמָרִים:** בַּשַּׁחַר הָיָה לּוֹבֵשׁ שֶׁל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵי מָנָה, וּבֵין הָעֶרְפִּים שֶׁל שְׁנָיִם עֶשְׂרֵי מָנָה, הַכֹּל שְׁלֹשִׁים מָנָה – בגמרא מבואר, שחכמים נקטו את הסיכום ("הכל שלוששים מנה"), כדי להשמיענו, שבתחום אותו תקציב מותר גם לפחות מבגדים של שחרית ולהוסיף על הבגדים של בין הערבים; ומכל מקום לדברי הכל צריך דווקא שיהיו של שחרית מעולים ויקרים משל בין הערביים, ומבואר בגמרא שלמדים זה ממה שכתוב (ויקרא טז, ז): "כתונת בד קודש ילבש, ומכנסי בד יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף", ארבע פעמים נאמר כאן "בד" ללמד, שיהיו הבגדים מן הבר המובחר ביותר; וכיון שזה כתוב בעבודת שחרית למדים שבשחרית הוא לובש בגדים מעולים מן הבגדים שלובש בין הערביים. בעלי התוספות מבארים, ש"בד" ראשון בא לגופו של ענין, הבגדים יהיו מבד; ו"בד" שני הוא לשון לבד. שאינו לובש עמהם בגדי זהב כדרך שהוא עושה כל ימות השנה, אלא ארבעה בגדים אלו לבד; ו"בד" שלישי בא לרמז שיהיה מובחר מן הבר של שאר הימים; ו"בד" רביעי – שהבר של שחרית יהא מעולה משל ערבית. **אֶלּוּ מִשְׁלֵי צְבוּר** – שלוששים מנה לדעת חכמים, או עשרים מנה לדעת רבי מאיר, היה נוטל משל ציבור, היינו משל הקדש, כדי לקנות את הבגדים, **וְאֵם רָצָה לְהוֹסִיף** – אם רצה הכהן הגדול להוסיף ולקנות בגדים יותר יקרים, **מוֹסִיף מִשְׁשָׁלוֹ** – מכספו, ובלבד שיתן את התוספת מתנה להקדש (גמרא).

כפי שבארנו מדובר במשנתנו בכל ארבעת בגדי הלבן, וכן מבארים רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם כותב (הל' כלי המקדש ח, א): "בגדי לבן הם ארבעה כלים (בגדים) שמשמש בהם כהן גדול ביום הכיפורים... ומן הפשתן לבדו הם. ושתי כתנות אחרות היו לו לכהן גדול. אחת לובשה בשחר. ואחת – בין הערביים. ושתיהן בשלושים מנה משל הקדש..." (עיני שם "משנה למלך").

כן כותב הרמב"ם (שם ש, ט, ה): "בגדי לבן שעובד בהם (הכהן הגדול) ביום הצום, אינו עובד בהם פעם שנייה לעולם, אלא נגזרים במקום שיפשוט אותם שם... והם אסורים בהנאה". – הלכה זו מובאת בבבליהא בגמרא (יומא כד, א). ולמדים אותה ממה שנאמר (ויקרא טז, כג): "ופשט את בגדי הבר אשר לבש בבואו אל הקדוש והניחם שם". ודרשו: "והניחם שם" – מלמד שטעונים גניזה. ויש חולקים וטובים, שראויים הם לכהן הדיוט, ומה תלמוד לומר "והניחם שם"? שלא ישתמש בהם הכהן הגדול יום כיפורים אחר.

באור משנה ח

בָּא לוֹ אֶצֶל פְּרוֹ – בפרשת עבודת יום הכיפורים נאמר (ויקרא טז, א): "בזאת יבוא אהרן אל הקודש. בפר בן בקר לחטאת...". וצריך היה להביא את הפר משלו, לכפר בעדו ובעד ביתו (שם טז, ו); וזהו ששינוי

באור משנה ו

הִבְיָאוּהוּ לְבֵית הַפְּרוּהָ – כבר בארנו ש"בית הפרוה" היא לשכה שבעזרה (שהיתה נקראת כך על שם האדם שבנאה), ועל גגה היה מקווה לטבילה; ולאחר הקרבת התמיד של שחר (וכן קרבנות המוסף של היום), כשהיה הכהן הגדול צריך להתחיל בעבודת היום, היינו בעבודה המיוחדת ליום הכיפורים, עלה על הגג של בית הפרוה כדי לטבול טבילה שנייה שם, **וּבִקְדָשׁ הֵיְתָה** – שכן שינוי לעיל, שכל הטבילות (חוץ מן הראשונה) צריכות להיות בקודש, שנאמר (ויקרא טז, ז): "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש". **פָּרְסוּ סְדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוּ לְבֵין הָעַם** – כמו שבארנו לעיל (משנה ד), **קִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – משום פשיטת הבגדים, **וּפְשָׁטוֹ** – את בגדי הזהב. **רַבִּי מֵאִיר אָמַר:** **פְּשָׁטוֹ** – בתחילה את בגדיו, ואחר כך **קִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – שלדעת רבי מאיר שני הקידושים הם לכבוד הבגדים שהוא לובש, אלא שקידוש אחד הוא לפני הטבילה ואחד לאחר הטבילה, הלכך אינו מקדש ידיו ורגליו אלא לאחר שיפשוט הבגדים מעליו. ואין הלכה כרבי מאיר. **יָרַד וְטָבַל** – טבילה שנייה של היום, **עָלָה** – מן המקוה, **וְנִסְתַּפְּגָה** – וניגב את גופו בסדין, **הִבְיָאוּ לוֹ בְּגָדֵי לָבָן** – ארבעה בגדי בד לבנים, והם: כתונת, מכנסיים, אבנט ומצנפת (ויקרא טז, ז). שימש בהם הכהן הגדול לעבודה המיוחדת ליום הכיפורים בלבד, **לְבַשׁ** – את בגדי הלבן, **וּקְדָשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – לכבוד לבישת הבגדים. בגמרא אמרו, שאף רבי מאיר מודה, שלאחר הטבילה לובש תחילה את הבגדים ואחר כך קידש ידיו ורגליו, שנאמר (שמות ל, כ-כא): או בגשתם אל המזבח... ורחצו ידיהם ורגליהם" – מי שאינו מחוסר אלא גישה, יצא זה שמחוסר לבישה וגישה. והרי זה קידוש שלישי.

יום חמישי

באור משנה ז

משנתנו דנה בשיבם ובשוויים של בגדי הלבן, שעבד בהם הכהן הגדול את העבודה המיוחדת ליום הכיפורים. ובאה המשנה ללמנו, שלעבודת היום בבין הערביים לבש בגדי לבן פחותים מבגדי הלבן שלבש לעבודת היום בשחרית.

בַּשַּׁחַר – לעבודת היום בבוקר, **הָיָה לּוֹבֵשׁ** – הכהן הגדול, **פְּלוּסִין** – בגדי לבן עשויים מבוץ דק ומעולה הבא מן העיר פילוסין שבמצרים, **שֶׁל שְׁנָיִם עֶשְׂרֵי מָנָה** – ששוויים שנים עשר מנה (המנה הוא 100 דינר). יש מפרשים שפילוסין היינו רעמסס, שכן בתרגום ירושלמי: רעמסט תרגמו פילוסין. **וּבֵין הָעֶרְפִּים** – ולעבודת היום שבין הערביים, **הַגְּדוּלִין** – בגדי בוץ לבנים הבאים מארץ הודו (עיני "חוטפות יום טוב"), **שֶׁל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת זוּז** – שהם שמונה מנים; **דְּבָרֵי רַבִּי**

לְמַעַרְב, וְסוּמְךָ שְׁתֵּי יָדָיו וְעֵלְיוֹ וּמְתוּדָהּ. וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: אֲנִי הַשֶּׁם, עֲוִיתִי פְשַׁעְתִּי חַטָּאתִי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי. אֲנִי הַשֶּׁם, כִּפָּר נָא לְעֹזְנוֹת וּלְפְשָׁעִים וּלְחַטָּאִים, שְׁעִוִיתִי וְשִׁפְשַׁעְתִּי וְשִׁחַטְמַתִּי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי, כִּפְתּוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ (ויקרא טו, ב): "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפַּר עֲלֵיכֶם" וְגו'. וְהֵן עֲוִינִי אַחֲרָיו: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".

ט בָּא לוֹ לְמִזְרַח הָעֲזוּרָה, לְצַפּוֹן הַמְּזוּבָּה, הַסֶּגֶן מִיָּמִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב מִשְׁמָאלוֹ. וְשֵׁם שְׁנֵי שְׁעָרִים, וְקָלְפֵי הַיְתָה שֵׁם וְכֵה שְׁנֵי גִרְלֹת. שָׁל אֲשַׁרְפּוּעַ הָיוּ, וְעֵשָׂאן בֶּן גְּמָלָא שָׁל זְהָב, וְהָיוּ מְזַבְּרִין אוֹתוֹ לְשִׁבְחָה.

י בֶּן קַטִּינִן עָשָׂה שְׁנַיִם עֶשֶׂר דָּד לְכִיּוֹר, שְׁלָא הָיוּ לוֹ אֶלָּא שְׁנַיִם; וְאָף הוּא עָשָׂה מוֹכְנֵי לְכִיּוֹר, שְׁלָא הָיוּ

פירוש ברטנורא

אלא משום חולשא דכהן גדול, שלא יכבד עליו מורה משא מורק הרם למרחוק: ראשו לדרום ופניו למערב. כדון היה שיהיה ראשו להיכל שהוא במערב ואחוריו למזרח, אלא שבא יטיל גללים ונגאוי הוא להראות בית הרעי שלו לצד מזבב לפיכך היה ראשו לדרום וזבבו לצפון דהכי שפיר טפי. ואמצע גופו בין האולם ולמזבח ועוקם ראשו עד שיהיו פניו למערב: והבחה עומד. ואחוריו למזרח:

ט בָּא לוֹ לְמִזְרַח הָעֲזוּרָה. – שלא היו מכניסים השעירים בין האולם ולמזבח כשרוצה לתת עליהם גרלות, אלא בעזרה היו עד שעת שחיטה: וקלפי. כלי עץ חלול: שלא לו למזרח העזרה. כוס"א בלע"ו. מין עץ וחשוב הוא: בן גמלא. יהושע בן גמלא כשנתמנה להיות כהן גדול עשאן של זהב:

י בֶּן קַטִּינִן. כהן גדול היה: עשה י"ב דדין לכיור. כדי שיהיו י"ב כהנים הווכים בפיים של תמיד של שחר מקדשים בבת אחת. ואע"פ ש"ג כהנים היו

משניות מבוארות – קהתי

הוא אומר (מלכים ב, ג, ז): "מלך מואב פשע ב" (=מרד בי), ואומר (שם ח, כב): "אז תפשע לבנה בעת ההיא" (=מרדו יושבי לבנה במלך יהודה); וכך חטאתם אלו השגגות, וכן הוא אומר (ויקרא ד, ב): "נפש כי חטאת בשגגה" – ומאחר שהתורה על הזדונות ועל המרדים, חוזר ומתוודה על השגגות? אלא כך היה מתוודה: "חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך אני וביתי" וכו', כדור הוא אומר (תהילים ק, ו): "חטאנו עם אבותינו העינו הרשענו..." אלא מהו שאמר משה "ונשא עון ופשע וחסאה"? אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם בשעה שישאל חטאיך לפניך ועושיך תשובה, עשה להם זדונות כשגגות. אמר רבה בר שמואל אמר רב: הלכה כדברי חננים. וכן כותב הרמב"ם (כפירושו להלן ד, ב): "והעיקר אצלנו מתוודה על הקלות ואחר כך על החמורות, ולפיכך יהיה סדר הווידויים ליחיד כמו לציבור: "חטאנו עוינו ופשענו". ומכאן שמשנתנו (וכן הלן ד, ב, ו) היא כדעת רבי מאיר, אבל אין הלכה כמותו אלא כחכמים שבבביתא, כמו שהבאנו לעיל.

י ר ס ו

באור משנה ט

בָּא לוֹ – הכהן הגדול, לאחר שהתוודה על פרו, לְמִזְרַח הָעֲזוּרָה – כלומר שיצא מבין האולם ולמזבח שהתוודה שם, והלך למזבח העזרה, כנגד פתח העזרה, לְצַפּוֹן הַמְּזוּבָּה – לצד צפוני של המזבח, הַסֶּגֶן מִיָּמִינוֹ – היינו הכהן שמתקינין לו, שיהא ממלא מקומו אם יארע בו פסול, וְרֹאשׁ בֵּית אָב מִשְׁמָאלוֹ – כבר הזכרנו, שהכהנים היו מחולקים לעשרים וארבעה משמרות, ובכל שבוע היה עובד במקדש משמר אחר; כל משמר נחלק לששה בתי אבות לפי ששת ימות השבוע, ובכל יום היה עובד בית אב אחר, ואילו בשבת היה עובד כל המשמר ביחד; זהו ששינונו במשנתנו, שראש בית אב של אותו יום הלך לשמאלו. וְשֵׁם – כמורה העזרה לצפון המזבח, שְׁנֵי שְׁעָרִים – שני שעירי עדים, כמו שנאמר בסדר עבודת היום (ויקרא טו, ה ואילן): "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עדים לחטאת... ולקח את שני השעירים. והנמיד אותם לפני ה' פתח אוהל מועד. ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, גרל אחד לה' וגרל אחד לעזאזל": וְקָלְפֵי הַיְתָה שֵׁם – ארגו עץ קטן, וְכֵה שְׁנֵי גִרְלֹת – כפי הכתוב שהבאנו לעיל, שָׁל אֲשַׁרְפּוּעַ הָיוּ – מין עץ (הנקרא "בוק") והוא תרגומו של "תאשור" (ישעיה מא, ט; יג), וְעֵשָׂאן בֶּן גְּמָלָא – יהושע בן גמלא כשנתמנה להיות כהן גדול עשה את הגרלות, שָׁל זְהָב – לכבוד היום, וְהָיוּ מְזַבְּרִין אוֹתוֹ לְשִׁבְחָה – על מעשהו זה.

באור משנה י

אגב הסיום של המשנה הקודמת מוסיפה משנתנו והמשנה הבאה לספר על אנשים שחידשו איהו דבר במקדש, ושהזכירו אותם לשבח או לגנאי על מעשהיהם.

כאן, שלאחר שלבש הכהן הגדול בגדי לבן הוא מתחיל בעבודת היום, ובא לו אצל פרו. וְכִפּוֹ הָיָה עוֹמֵד – בצפון העזרה, בֵּין הָאוֹלָם וּלְמִזְבֵּחַ – סמוך להיכל (עיין "תוספות יום טוב" במשנה הבאה). הטעם שהעמידו אותו במקום זה מבואר בגמרא משום חולשת הכהן הגדול, שהיה צריך להביא בידו מוזק מלא דם אל קודש הקדשים, להזאות פנים, והיו מקצרים לו את הדרך כמה שאפשר, ובלבד שיהא הפר במקום הכשר לשחיטה, היינו בצד צפון של העזרה. רֹאשׁוּ – של הפר – לְדָרוֹם, וּפְנֵיו לְמַעַרְב – שעיקמו את פניו למערב, לצד ההיכל. בגמרא מבואר, שלא העמידו אותו ראשו למערב לגמרי ואחוריו למזרח (לצד המזבח), לפי שהיו חוששים "שמה ירביץ גללים" ונגאוי הוא שייראה בית הרעי שלו לצד המזבח, הלכך היו מעמידים אותו ראשו לדרום ואחוריו לצפון והיו מעקמים את ראשו שיהיו פניו למערב, לצד ההיכל; וְהַבְּחָה – הגדול, עוֹמֵד בְּמִזְרַח – אחוריו למזרח, לצד המזבח, וּפְנֵיו לְמַעַרְב – לצד ההיכל, וְסוּמְךָ שְׁתֵּי יָדָיו וְעֵלְיוֹ – על הפר, בין שתי קרניו, וּמְתוּדָהּ – שנאמר (ויקרא טו, ז): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו". ולמדו מפי השמועה, שכוונת הכתוב לכפרת דברים, היינו לוודאי, שהואיל ועדיין לא נשחט הפר אי אפשר לומר שבכפרת דמים הכתוב מדבר (גמרא). וְכֵן הָיָה אוֹמֵר – בוודאי: אֲנִי הַשֶּׁם – הכהן הגדול היה אומר את השם המפורש ככתבו, ולכן נקט התנא "השם". עֲוִיתִי פְשַׁעְתִּי חַטָּאתִי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי. אֲנִי הַשֶּׁם, כִּפָּר נָא לְעֹזְנוֹת וּלְפְשָׁעִים וּלְחַטָּאִים, שְׁעִוִיתִי וְשִׁפְשַׁעְתִּי וְשִׁחַטְמַתִּי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי, כִּפְתּוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפַּר עֲלֵיכֶם" וְגו'. היינו שהכהן הגדול היה אומר את כל הפסוק הזה: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", ואף כאן היה אומר את השם המפורש ככתבו; ונמצא שהיה הכהן הגדול מזכיר בוודאי שלש פעמים את השם המפורש, וְהֵן – הכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים את השם המפורש (כמבואר להלן ו, ב), עֲוִינִי אַחֲרָיו: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – שנאמר (דברים לב, ג): "כי שם ה' אקרא, הבו גודל לא-להינו", אמר להם משה לישראל: בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה, אתם הבו גודל לא-להינו (גמרא).

בענין הלשון "עויתי ופשעתי ופשעתי ופשעתי" מובאת בבביתא בגמרא (יומא לו, ב): "כיצד מתוודה? 'עויתי פשעתי ופשעתי ופשעתי' וכן בשעיר המשתלח הוא אומר (ויקרא טו, כא): 'והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם' וכך חטאתם" (עונות תחילה ואחר כך פשעים ואחר כך חטאים). וכן במשה הוא אומר (שמות לו, ז): "עושה עון ופשע ופשעתי ופשעתי". דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: עונות אלו הודונות, וכן הוא אומר (במדבר טו, לא): "הכרת כזרת הנפש ההיא עוונה בה"; ופשעים אלו המרדים (העושה להכעיס – רש"י). וכן

מִיָּמִיו נִפְסְלִין בְּלִינָה. מִנְּבִזוּ הַמְלֶכֶךְ הָיָה עוֹשֶׂה כָּל יְדוֹת הַכְּלִים שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁל זֶהָב. הִילְנִי אִמּוֹ עֲשֵׂתָהּ נִבְרַשְׁתָּ שֶׁל זָהָב עַל פְּתָחוֹ שֶׁל הַיֶּכֶל; וְאַף הָיָה עֲשֵׂתָה טַבְּלָא שֶׁל זָהָב, שֶׁפָּרַשְׁתָּ סוּטָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ. נִיקְנָוּר, נַעֲשׂוּ נָסִים לְדַלְתוֹתָיו, וְהָיוּ מְזוּבְרִין אוֹתוֹ לְשִׁבְתָּ.

יֵא וְאֵלּוּ לְגַנְאִי: שֶׁל בֵּית גְּרָמוֹ, לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטוּרֶת; הַגֵּרָם בֵּן לְוִי הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בְּשִׁיר וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד; בֵּן קַמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה

פירוש ברטנורא

כדאמרן בפירקא בראשונה, לא עשה דד לשוחט שהשחיטה כשרה בור: מוזבני. לגלג לשקעו בבור, שיהיו מימיו מחוברים בבור ולא יפסלו בלינה: נברשת. מנורה: שפרשת סוטה כתובה עליה. ולא יצטרך להביא תורה לכתוב ממנה פרשת סוטה: נקנור. שם אדם: נעשו נסים לדלתותיו. שהלך לאלכסנדראי של מצרים להביא דלתות, ובחורתו עמד סער גדול בים למבוע נטלו אחד מן והטילוה בים להקל מעליהם, בקשו להטיל האחרת אמר להם הטילונו עמה, מוד נח הים מועפו. כיון שהגיעו לגמל של עכו היתה מבצבצת ויוצאה מתחת דופני הספינה:

יֵא לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה לַחַם הַפְּנִים. שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁאֵר אוֹמְנֵן לְרֹדוֹת מִן הַתְּנֹר שֶׁלֹּא יֵא נִשְׁבֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עוֹשִׂי כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה: לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטוּרֶת. מִכִּירִין הָיוּ בַעֲשֵׁב אֶחָד שֶׁשָּׂמוּ מַעֲלָה עָשׂוּ וְכִשְׁהוּ מַעֲרִיבִים אוֹתוֹ עִם סַמְמָנֵי הַקְּטוּרֶת הָיָה עוֹשֵׂן הַקְּטוּרֶת מִתְמַר וְעוֹלָה כְּמִין מִקְּלָל וְלֹא הָיָה פּוֹנֵה אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ: פֶּרֶק בְּשִׁיר. הַכְּרַעַת קוֹל נְעִימָה: עַל מַעֲשֵׂה הַחֵבֶט. קוֹשֵׁר ד' קוֹלְמוֹסִים ב'ד' אֲצַבְעוֹתָיו, וְכּוֹתֵב שֶׁם בֵּן ד' אוֹתוֹת כֹּאחַת: עַל הָרֵאשׁוֹנִים. בֵּן גַּמְלָא וְבֵן קַטְיָן, מוֹנֵב וְהִלְנִי אִמּוֹ, וְנִיקְנָוּר: וְעַל הָאֲחֵרֹנִים. בֵּית גְּרָמוֹ וּבֵית אַבְטִינָס, הַגֵּרָם בֵּן לְוִי וְבֵן קַמְצָר. וְאֵע"ג דְּבֵית גְּרָמוֹ וּבֵית אַבְטִינָס נִתְּנוּ טַעַם לְדַבְרֵיהֶם שֶׁלֹּא רָצוּ לְלַמֵּד, שְׂמָא יִלְמַד אֲדָם שְׂאִינוּ הִגְוִן וְיִלְךְ וְיַעֲבֹד לַע"ז בְּכָךְ. לֹא קִבְּלוּ חַכְמֵי אֶת דַּבְרֵיהֶם:

משניות מבווארות – קהתי

והיבך את הדלת בזרועותיו, ואמר להם: אם אתם מטילים אותה, הטילוני עמה לים; מיד נח הים מועפו. והיה ניקנור מצטער הרבה על חברתה. כיון שהגיעה הספינה לגמל של עכו, היתה הדלת הראשונה מבצבצת ויוצאת מתחת דופני הספינה. דלתות אלו העמידו בשער המזרח של העזרה כנגד פתח ההיכל. ומובא בברייתא: "כל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב, חוץ משערי ניקנור, מפני שנעשו בהם נסים..." (יומא לח, א); וְהָיוּ מְזוּבְרִין אוֹתוֹ – ויש גורסים: אותם. היינו כל אלה שהוזכרו במשנתנו, לְשִׁבְתָּ – שהיו משבחים אותם על הדברים שעשו.

שבת קודש

באר משנה יא

וְאֵלּוּ – האנשים, היו מזכירים אותם לְגַנְאִי – על מעשיהם: שֶׁל בֵּית גְּרָמוֹ – אנשי בית גרמו, לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה לַחַם הַפְּנִים – שכן לחם הפנים היה עשוי כמין תיבה פרוצה, ואנשי בית גרמו היו היחידים שידעו כיצד לאפותו ולרדותו מן התנור שלא יישבר ולא יתעפש, ולא רצו ללמד את האומנות הזאת לאחרים. שֶׁל בֵּית אַבְטִינָס, לֹא רָצוּ לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטוּרֶת – אנשי בית אבטינס היו יודעים מין עשב הנקרא "מעלה עשן", שהיו מערבים אותו עם סממני הקטורת, ועל ידי כך היה עשן הקטורת מיתמר ועולה כמקל ואינו פונה לצדדים, ולא רצו לגלות דבר זה לאחרים. הַגֵּרָם בֵּן לְוִי – שהיה ממונה על השיר במקדש (עיני שקלים ה, א), הָיָה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בְּשִׁיר – להנעים קולו בזמר; בברייתא בגמרא מסופר, שכשהיה נותן קולו בנעימה, היה מכניס גדלו (גאולד) לתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין והיח מוציא כל מיני זמר. עד שהיו אחיו הכהנים נזרקים בבת ראש לאחוריהם (נרתעים ונופלים בבת אחת). וְלֹא רָצָה לְלַמֵּד – את אמנות השיר לאחרים. בֵּן קַמְצָר לֹא רָצָה לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂה הַחֵבֶט – אמרו עליו, שהיה נוטל ארבעה קולמוסים בין חמש אצבעותיו, וכותב תיבה של ארבע אותיות בבת אחת (ברייתא בגמרא יומא לח, ב). עַל הָרֵאשׁוֹנִים – בן גמלא, בן קטין, מונב והילני אמו, וניקנור, גַּמְלָא: – "זָכַר צִדִּיק לְבָרְכָהּ" – שעל ידי מעשיהם נזכרים הם לשבח ולברכה, וְעַל אֵלּוּ – הנזכרים במשנתנו: בית גרמו, בית אבטינס, הוגרם בן לוי ובן קמצר, גַּמְלָא: – "וְיִשֵּׁם רְשָׁעִים יִרְקָב" – כלומר שלא יהא להם כל זכר. ואמנם בגמרא מובא, שבית גרמו ובית אבטינס נתנו טעם לחכמים על זה שלא רצו ללמד לאחרים, לפי שחוששים היו "שמא ילמד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד עבודה זרה בכך", אבל ממשנתנו משמע שחכמים לא קבלו את דבריהם (רמב"ם:

בֵּן קַטְיָן – שהיה כהן גדול, עֲשֵׂה שְׁנַיִם עֶשֶׂר דָּד – ברוז, לְפִיזוֹר – שבמקדש, שהיו הכהנים רוחצים ממנו ידיהם ורגליהם (שמות ל, יח-כא), שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ אֶלְאָ שְׁנַיִם – שני ברוזים בלבד. בברייתא בגמרא מבוואר הטעם שעשה שנים עשר ברוז, כדי שיוכלו שנים עשר הכהנים העסוקים בקרבן התמיד, היינו אלו שזכו בפיס שני (כמפורט לעיל ב, ג), לקדש את ידיהם ורגליהם כאחת. ואמנם שלושה עשר כהנים נימנו במשנה (שם), אבל אחד מהם הוא השוחט, וזה אינו טעון קידוש ידים ורגלים, לפי שהשחיטה כשרה גם בור (במי שאינו כהן). וְאַף הָיָה – בן קטין, עֲשֵׂה מוֹכְנִי לְפִיזוֹר – גלגל של עץ לשקע על ידי את הכיור כבור של מים (רש"י; ברטנורא), שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִיָּמִיו נִפְסְלִין בְּלִינָה – שהכיור הוא כלי שרת, וכל דבר המתקדש בכלי שרת נפסל בלינה, מתוך כך היו צריכים לשפוך בכל בוקר את המים מן הכיור ולמלאו במים אחרים, שאף המים שבכיור היו נפסלים בלינה, ואילו על ידי המוכני נתחברו המים שבכיור למים שבבור ולא נפסלו. ויש מפרשים, שמוכני הוא כלי שממנו היו באים המים לכיור כפי הצורך, ולא היו נפסלים באותו כלי בלינה, שאינו כלי שרת (רמב"ם; המאירי; ועיין השגת הרמב"ם על הרמב"ם הל' בית הבחירה ג, יח). מִנְּבִזוּ הַמְּלֶכֶךְ – של חדייב (מדינה בצפון ארם נהריים), שהתגייר עם אמו הילני כמה עשרות שנים לפני חורבן הבית השני (עיין בראשית דבה מו, ה; בבא בתרא יא, א), הָיָה עוֹשֶׂה כָּל יְדוֹת הַכְּלִים שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁל זָהָב – בגמרא מבוואר, שמדובר בכלים שאי אפשר לעשות אותם עצמם של זהב, כגון סכינים וקרדומים, ולכן שֶׁל זָהָב עַל פְּתָחוֹ שֶׁל הַיֶּכֶל – בגמרא מובאת ברייתא: "בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה והכל יודעין שהגיע זמן קריאת שמע", כלומר שהנברשת היתה נוצצת ומבריקה מקרני החמה העולה, ועל ידי כך היו אנשי ירושלים יודעים שהגיע זמן קריאת שמע, שמצוותה עם הנץ החמה (רש"י). וְאַף הָיָה עֲשֵׂתָה טַבְּלָא שֶׁל זָהָב, שֶׁפָּרַשְׁתָּ סוּטָה כְּתוּבָה עָלֶיהָ – כדי שיעתיק כהן ממנה את מגילת האלה בשעת הצורך, כמו שכתוב (במדבר ה, נג): "וכתב את האלות האלה כהן בספר ומחה אל מי המרים", ולא יהיו צריכים לטלטל לשם זה ספר תורה. נִיקְנָוּר, נַעֲשׂוּ נָסִים לְדַלְתוֹתָיו – בברייתא בגמרא מסופר, שניקנור הלך לאלכסנדריה של מצרים להביא דלתות לשערי המקדש, ועשה שם שתי דלתות ברושים מצופות נחושת, וכשחזר משם עם הדלתות בספינה עמד על הנוסעים סער גדול בים לטבעם; נטלו אחת מן הדלתות והטילוה לים, כדי להקל ממשא הספינה, וכשלא נח הים מועפו רצו להטיל את השנייה; עמד ניקנור

הכתב. על הראשונים נאמר (משלי י, ז): "זכר צדיק לברכה", ועל אלו נאמר (שם): "ישם רשעים ירקב".
פ ר ק ר ב י ע י

א טרף בקלפי והעלה שני גורלות. אחד פתוב עליו: לשם, ואחד פתוב עליו: לעזאזל. הסגן בימינו, וראש בית אב משמאלו. אם של שם עלה בימינו, הסגן אומר לו: אישי כהן גדול, הגבה ימינך! ואם של שם עלה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו: אישי כהן גדול, הגבה שמאלך! נתנן על שני השעירים ואומר: לה' חטאת. רבי ישמעאל אומר: לא היה צריך לומר: חטאת, אלא לה'. והן עונין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

פירוש ברטנורא

ד א טרף בקלפי. טרף חטף ולקח פתאום בחטיפה בקלפי, ששנינו למעלה וקלפי היתה שם. ולמה בחטיפה, כדי שלא יתכוין להכיר במשמושו איזה של שם ויטלנו בימין, לפי שסימן יפה היה כשהיה עולה בימין: והעלה שני גורלות. אחד בימין ואחד בשמאל. והשעירים עומדים אחד לימין ואחד לשמאל, ונתן גורל שעלה בימין על שער של ימין וגורל שעלה בשמאל על שער של שמאל: לה' חטאת. שם המפורש היה מזכיר, והוא שם של יו"ד ה"א כמו שהוא נכתב: ר' ישמעאל אומר לא היה צריך כו'. ואין הלכה כר": והן עונים אחריו. כשזכיר את השם:

משניות מבוארות – קהתי

שלא יכיר איזה "לשם" ויטלנו בימינו, לפי שסימן טוב היה להם כשעלה גורל של שם בימינו (המאירי); ויש מפרשים: טרף – חטף, כלומר: הוציא דרך חטיפה מהירה את הגורלות מתוך הקלפי, כדי שלא תהא לו שהות להבחין מה שהוא נוטל בימינו (רש"י) והעלה שני גורלות – אחד בימינו ואחד בשמאלו, **אחד פתוב עליו: לשם, ואחד פתוב עליו: לעזאזל** – ולאחר שהעלה את הגורלות היה רואה מה העלה בימינו ומה בשמאלו, **הסגן מימינו, וראש בית אב משמאלו** – כמו שבארנו לעיל (ג, ט), **אם של שם עלה בימינו, הסגן אומר לו: אישי כהן גדול, הגבה ימינך!** – שידעו הכל שהגורל שבימין הוא "לשם" (המאירי), **ואם של שם עלה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו: אישי כהן גדול, הגבה שמאלך!** – להודיע שהגורל שבשמאל הוא "לשם". **נתנן על שני השעירים** – הגורל שהעלה בימין נתן על השעיר שעמד לימינו, והגורל שהעלה בשמאל על השעיר שעמד לשמאלו, **ואומר: לה' חטאת** – בשעה שנותן על השעיר את הגורל של שם, והיה מזכיר את השם המפורש ככתבו. **רבי ישמעאל אומר: לא היה צריך לומר: חטאת, אלא לה'** – בלבד, **והן** – הכהנים והעם העומדים בעזרה, **עונין אחריו** – כשהם שומעים את השם המפורש: **ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד** – כמו שבארנו לעיל (ג, ח).

ברטנורא. ברס, בכרייתא בגמרא מובא: "כולם מצאו תשובה לדבריהם (על מה שלא רצו ללמד), בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו. על הראשונים נאמר: "זכר צדיק לברכה", ועל בן קמצר וחבריו נאמר: "ושם רשעים ירקב". מכאן יש מפרשים כך גם במשנתנו: על הראשונים – היינו על בית גרמו ועל בית אבטינס ועל הוגרס בן לוי, הואיל ומצאו תשובה לדבריהם, נאמר: "זכר צדיק לברכה", ועל אלו – היינו על בן קמצר ושכמותו, נאמר: "ושם רשעים ירקב".

בגמרא מסופר עוד על בית גרמו, שמעולם לא נמצאה פת נקייה ביד בניהם, שלא יאמרו: ממעשה להם הפנים הם ניוונים; לקיים מה שנאמר: "והייתם נקיים מה' ומישראל". וכן על בית אבטינס, שמעולם לא יצאה כלה מבושמת מבתיהם; וכשהיו נושאים אשה ממקום אחר, היו מתנים עמה שלא תחבשם, שלא יאמרו, ממעשה הקטורת הן מתבשמות; לקיים מה שנאמר: "והייתם נקיים מה' ומישראל". ועל דבר זה מזכירים את בית גרמו ואת בית אבטינס לשבח.

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו חוזרת לתיאור העבודה של הכהן הגדול. בפרק הקודם למדנו, שלאחר שהתורה על פרו כל לו למזרח העזרה, לצד הצפוני של המזבח, ושם עמדו שני שערי עזים, וקלפי היתה שם ובה שני גורלות. פרקנו ממשך, אפוא, בתאור עבודתו של הכהן הגדול.

טרף בקלפי – הכהן הגדול נענע וערבב את הגורלות שבקלפי, כדי

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אלול, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

הנהלת ישיבת עולי רוסיה בלוד

שלום וברכה!

א. במענה על הודעתם שמתכוננים לערוך בח"י אלול הבע"ל חגיגה בקשר עם פתיחת הבנינים, ומבקשים מכתב ממני, הנה כיון שאין הדבר "בכדי שיעשו" לכתוב מכתב אשלח בליני טלגרמה לחגיגתם, וחבל אשר לא הודיעו פרטים בזה, אם יהי זה כינוס ארצי ואם ישתתפו בזה ג"כ באי כח מחוגים אחרים.

ב. בטח קבלו מכתבי להתחלת זמן הלימודים, וכן גם הקטע משיחת שבת מברכים ר"ח אלול. ומוסג"פ העתק קטע זה גם בלה"ק, וכדאי לפרסמם באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

ג. בנוגע לשאלתם בענין הנסיעות למקומות שונים של משולחים מטעם ישיבתם, וכותבים שמוגבלים בזה באיזה מדינות, הנה לא היתה כוונתי לשלול הנסיעה לאיזה מדינה שהיא, ורק, שלפי

המשך בעמוד הבא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

בארה של מרים – סלע, זובין ממנו מים, והיה מתגלגל והולך עם ישראל. והוא הסלע שבו הכה משה, שלא היה רוצה להזיל מימיו בשבילו, לפי שמתה מרים. ונסתלקו ענני כבוד – ענני רקיע וענני עשן. ושאר עננים אינן של כבוד. חזרה בזכות שניהן – שכן כתיב "ודברתם שניכם אל הסלע ונתן מימיו". כי משמש ארבע לשונות אי דלמא אלא דהא – כל מקום שצריך לדרוש 'כי', בין לענין דרשה בין למשמעות המקרא – תוכל לשנותו באחד מהני ארבע לשונות. דלשון 'כי' משמע בכלום. וכן 'וכד' 'זברם' 'זארי' בכלל הני ארבע הן. והאי ד"כי גוע אהרן" משתמש בלשון דהא, ושמעינן מינה טעמא דקרא: דמה טעם נתראו – דהא מית, שהרי מת אהרן. וריש לקיש לא אתי למימר דלא מתרגמין שום כי בעולם אלא מהני לשונות, אלא אפילו מתרגם דלמא ארי – דרשינן משמעותיה כמשמעות "דהא". ומאן דמתרגם "וחזיאו כל כנישתא דהא מית" – טועה הוא, דאם כן "ואתחזיאו" מיבעי ליה. "ויראו כל העדה" במשקל "ויראו ראשי הבדים" "ויעלו מעל משכן קרח". חזרו שניהם בזכות משה – מדכתיב "ואכחיד את שלשת הרועים" פשיטא לן דבדידהו משתעי, שלא מצינו פרנסים לישראל שלשה כאחד אלא הם. מתה בניסין – שנאמר (במדבר כ) "ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם" (בפרה) אהרן מת – באחד לחדש.

דף ד ע"ב: הגמרא מביאה ברייתא ומקשה ממנה על דברי רבי יוחנן: מיתבי - הקשו בני הישיבה על דברי רבי יוחנן, שנינו בברייתא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלשה פרנסים [מנהיגים] טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה ואהרן ומרים. ושלשה מתנות טובות ניתנו לישראל על ידם - בזכותם, ואלו הן: באר המים, וענן - ענני כבוד שהלכו עמם במדבר להגן עליהם ולהנחותם הדרך, ומן שירד להם מהשמים למאכלם. ומפרטת הברייתא, באר ניתן להם בזכות מרים, עמוד הענן ניתן בזכות אהרן, והמן בזכות משה.

ולכן כאשר מתה מרים, נסתלק הבאר. ודבר זה נלמד ממה שנאמר (במדבר כ א) 'וישב העם בקדש ותמת שם מרים, וכתוב בתריה - בפסוק שלאחריו (שם כ ב) 'ולא היה מים לעדה', ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד שמיתתה היתה הסיבה להפסקת המים בבאר. וְחֻזְרָה להם הבאר לאחר מכן בזכות שניהן - משה ואהרן שעדיין היו עמם.

וכן כאשר מת אהרן, נסתלקו ענני כבוד והבאר, שנאמר (שם כא א) 'וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרוף האתרים, וילחם בישראל, ומה שמועה שמע שמועתה החליט לצאת למלחמה עם ישראל, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור היה בעקבות כן שהסיר הקב"ה את שמירתו מעליהם וניתנה לו רשות להלחם בישראל. והיינו דכתיב בפסוק שלפניו (שם כ כט) 'ויראו כל העדה כי גוע אהרן'. הגמרא מבארת היכן רואים בפסוק הנזכר שנסתלקו ענני הכבוד: אמר רבי אבהו, אל תקרי 'ויראו' אלא 'ויראו', שנתראו ונתגלו לעיני כל מחמת הסתלקות ענני הכבוד שהסתיר מאויביהם, ותיבת 'כי' מתפרשת כדדריש ריש לקיש, דאמר ריש לקיש, 'כי' משמש בארבע לשונות, והם: אי [אם], דלמא [אולי], אלא, דהא [שהרי]. וכאן מתפרש מלשון 'דהא', שנתגלו ישראל לעיני כל, שהרי מת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא. ממיסה הברייתא: לאחר מכן חזרו שניהם - העננים והבאר בזכות משה שעדיין היה חי. מת משה, נסתלקו בולן - עננים באר ומן, ודבר זה מרומז בפסוק שנאמר (זכריה יא ח) 'ואכחיד את שלשת הרועים [משה אהרן ומרים] בירח אחר. וקשה, וכי בירח אחר מתו, וחלא מרים מתה בניסין, ואהרן פאב, ומשה באדר. אלא מלמד שנתבטלו שלשה מתנות טובות שנתנו על ידם, ונסתלקו בולן בירח אחר, שהוא חודש אדר בו מת משה, ונתבטלו כל שלושת המתנות כאחת.

הגמרא מסיימת את קושייתה על דברי רבי יוחנן: אלמא אשבחן [הרי מצאנו] פרנסה בשביל יחיד, שהרי ירדת המן [שהוא בגדר 'פרנסה' כמבואר לעיל] היתה בזכותו של משה בלבד. משיבה הגמרא: שאני משה, בין דלרבים הוא פעי פרבים דמי - כיון שביקש זאת עבור כל ישראל, אף שירד בזכותו הרי זה לצורך רבים.

המשך מעמוד הקודם

דעתי, שלתועלת הדבר הוא שיתדברו מוסדות אנשי השולחים משולחים - ביניהם, ואחת משתי אלו: או שיעשו מגבית משותפת, או שישדרו זמני הנסיעה באופן כזה שלא יהי סתירה ממוסד אחד לחברו. ד. אעורר תשומת לבם לחנך את הראויים בזה מתלמידי ישיבתם מבין עולי תימן באופן שיוכלו להיות בזמן קצר למחנכים ומדריכים בין אחיהם עולי תימן. ומובן אשר האריכות ע"ד גודל הנחיצות בזה וגודל התועלת שיש לקוות מהם, הוא אך למותר. בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה,

1 תהא לומא ולא תהא לאמה – מוטב שתקולל ולא תקלל, לפי סוסף
2 קללת חנם שחוזרת אל המקלל.
3 הגמרא ממשיכה לבאר מעשה יואב: איתיה ליואב דייגיה – הביאו
4 את יואב לבית דין ודנהו, אמר ליה ראש הבית דין ליואב, מאי
5 מעמא קטלתיה [מדוע הרגתו] לאבנר. אמר ליה יואב, גואל הדין
6 דעשאל אחי הוא – הייתי, שאבנר הרגו. אמרו לו: עשאל הוה
7 להרוג את אבנר הוה – היה, ומותר היה לאבנר להורגו. אמר ליה
8 יואב, היה לו לאבנר להצילו – להציל עצמו על ידי פגיעה באחד
9 מאבנריו של עשאל, וכיון שלא עשה כן, מתחייב מיתה.
10 אמר ליה ראש הבית דין, לא יביל ליה – לא יכול היה אבנר לגבור
11 עליו ולהציל עצמו באחד מאבנריו. אמר ליה יואב, השתא בדופן
12 המישית פיון ליה – הלא בדופן החמישית שבבטנו כיון לפגוע,
13 דכתוב (שמואל ב' ב' כב) ויפחו אבנר באחרי החנית אל החמש, ואמר
14 רבי יוחנן, שאל החומש היינו שהכחו בדופן המישית, במקום
15 שפורה וקבר תלוין בו, וכי באחד מאבנריו לא יביל ליה – לא יכול
16 היה לפגוע בו, וכיון שלא עשה כן, רוצח הוא, ואני גואל הדם.
17 אמר ליה ראש הבית דין, גזיל אבנר, אמנם זכאי אתה מהריגת
18 אבנר, אך מאי מעמא קטלתיה [מדוע הרגתו] לעמשא. אמר ליה
19 יואב, מחמת שעמשא מורד במלכות הוה, דכתוב (שם ב' ד') ויאמר
20 המלך לעמשא הוצק לי את איש יהודה שלשת ימים, וגו', ונלך
21 עמשא להזעיק את יהודה ויחר גוי מן המועד אשר ועדו, וכיון
22 שאיחר את המועד שקבע המלך, נחשב מורד במלכות.
23 אמר ליה ראש בית דין, עמשא אבין ורקן – דרש למעט
24 במקום שכתוב 'אך' או 'רק', ואשפחניהו דפתיה להו במספיקא –
25 הוא פגש באנשי יהודה כשלומדים מסכת, אמר עמשא, פתיב
26 במורד במלכות (יהושע א' יח) 'כל איש אשר ימחה את שם ולא ישמע
27 את דבריך לכל אשר תצוונו וימת', וכול אפילו דרבך תורה – שאף
28 אם המלך אמר לעבור על דברי תורה צריך לשמוע בקולו, תלמוד
29 לומר (שם) 'רק חוק ואמין', ותיבת 'רק' ממעטת, שאם אומר לעבור
30 על דברי תורה אין שומעים לו, ולכן לא הזעיק אותם באמצע
31 הלימוד.
32 אך אמרו לו, אלא תהוא נכרא – האיש ההוא, כלומר, אתה יואב,
33 מורד במלכות הוה – הייתי, דכתוב (מלכים ב' ב' כח) והשמעיה פאה עד
34 יואב, כי יואב נטה אחרי אדניהו, ואחרי אבשלום לא נטה,
35 שהשמועה שהמליכו את שלמה הגיע ליואב, ופחד מכך מחמת
36 שנטה אחר אדוניהו, ואחר אבשלום לא נטה. מבררת הגמרא: מאי
37 – לשם מה הוצרך לומר שאחרי אבשלום לא נטה? מבארת
38 הגמרא: אמר רב יהודה, שפיקש לנשות גם אחרי אבשלום, ולבסוף
39 לא נטה.
40 שואלת הגמרא: ומאי מעמא [מדוע] לא נטה אחר אבשלום.
41 משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר, עדיין ליחלוחית גבורתו של דוד
42 קנימת, אך כשאדוניהו בן חגית התנשא למלוך כבר היה דוד זקן,
43 ולכן לא חשש לילך אחר אדוניהו.
44 הגמרא מביאה טעם נוסף: רבי יוסי פרכי חנינא אמר, הטעם שלא
45 מרד בזמן אבשלום, משום שעדיין איצטנני של דוד קנימין – שהיו
46 בעלי האגרף של דוד קיימים, דאמר רב יהודה אמר רב, ארבע
47 מאות ילדים [בחורים] היו לו לדוד המלך בצבאו, בולן בני יפת
48 תואר היו, מנשים נכריות ששבו ישראל במלחמות, ומגדלי בלוצית
49 היו כנויים, כדי שיראו בעלי מורא, ומחליבין בראשי הנשים של
50 צבא דוד היו, והן הן בעלי אגרופין של דוד, ומהם חשש יואב.
51 הגמרא מביאה שלא לפי כולם הסתמך דוד על בעלי האגרופים:
52 ופליגא – רבי יוסי ברבי חנינא חולק אדרבי אבא בר פהנא, דאמר
53 רבי אבא בר פהנא, אילמלא דוד עוסק בתורה, לא עשה יואב
54 מלחמה, ואילמלא יואב עושה מלחמה, לא עסק דוד בתורה, דכתוב

55 (שמואל ב' ח טרסו) ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, ויואב בן
56 צרויה על הצבא, ומפרשו, מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל
57 עמו, משום דיואב ממונה על הצבא ללחום את מלחמותיו, ולכן
58 היה פנוי לעשות משפט וצדקה, הרי שהסתמך במלחמותיו על
59 יואב, ומה טעם יואב הצליח על הצבא, משום דידוד עושה משפט
60 וצדקה לכל עמו, וזכותו עמדה ליואב במלחמותיו של דוד.
61 הגמרא מבארת מה גרם לאבנר שיהרג: נאמר בפסוק (שם ג' כו)
62 יואב מעם דוד, וישלח מלאכים אחרי אבנר, וישבו אותו מכור
63 הפך, שואלת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב 'כור הפך'.
64 משיבה הגמרא: אמר רבי אבא בר פהנא, כור – מה שלימד חובה
65 על דוד כשלקח מראשותיו של שאול את צפדת המים, וסירה –
66 מה שלימד חובה על דוד כשתלש מכנף בגדו של שאול, נמימו לו
67 לאבנר שיהרג בידי יואב.
68 הגמרא מבארת איך הרג יואב את אבנר: נאמר בפסוק (שם ג' כז)
69 ויפחו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי, אמר רבי יוחנן,
70 'השער' היינו שדנו דין סנהדרין על שהרג את עשאל אחיו, אמר ליה
71 יואב לאבנר, מאי מעמא קטלתיה [מדוע הרגתו] לעשאל אחי.
72 השיבו אבנר, עשאל הוה אחרי להרגני. אמר לו יואב, היה לך
73 להצילו – להציל עצמך, בפגיעה באחד מאבנריו של עשאל. השיבו
74 אבנר, לא יביל ליה – לא יכולתי. אמר לו יואב, השתא [הלא]
75 בדופן המישית שבבטנו פנונת ליה כדי לפגוע בכבוד והמרה, וכי
76 באחד מאבנריו לא יביל ליה לפגוע בו.
77 ומה שנאמר לדבר אתו בשלי, אמר רב רב יהודה אמר רב, על עיסקי
78 שלו, מלשון 'של נעליך' (שמות ג' ה), ששאלו איך יבמה גידמת
79 [שאין לה ידים] חולצת ליבם, והתכופף אבנר להראות שחולצת
80 בשיניה, והכחו בחרב אשר במתניו.
81 ומה שנאמר ויפחו יום אל החומש, אמר רבי יוחנן, שהכחו בדופן
82 המישית שבבטן, מקום שפורה וקבר תלוין בו, כדי לפגוע בהם
83 ולהורגו.
84 נאמר בפסוק (מלכים א' ב' לב) ששלמה אמר לבניהו כשצויהו להרוג
85 את יואב, והשיב ה' את דמו על ראשו, אשר פגע בשני אנשים
86 צדיקים וטבים ממנו. מפרשת הגמרא: מה שנקראו עמשא ואבנר
87 'טובים ממנו', שהיו דורשין אבין ורקן למעט שלא צריך לשמוע
88 בקול המלך לעבור על דברי תורה, והוא [יואב] לא דרש כך, ועל
89 כן גרם להרוג את אוריה החיתי כמצות המלך. ומה שנקראו
90 'צדיקים ממנו', משום שהן שמעו מהמלך בפה – בדיבורו, ולא עשו
91 כדבריו, כיון שלא היה כהלכה, והוא קיבל מהמלך להרוג את
92 אוריה רק באיגרת, ועשה כמצותו.
93 נאמר בפסוק (שמואל ב' ב' כ) ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב.
94 אמר רב, שלא השדו ליואב שבא להורגו.
95 נאמר בפסוק (מלכים א' ב' לו) אחר שנהרג יואב, ויקבר בביתו
96 בפדבר'. שואלת הגמרא: אטו [וכי] ביתו של יואב מדבר הוא.
97 משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, שביתו היה בפדבר, מה
98 מדבר מופקר לכל, אף ביתו של יואב מופקר לכל – לפרנסת כל
99 העניים. דבר אחר, ביתו היה בפדבר, מה מדבר מנוקה מגול ועריות,
100 שהם עבירות שתלויות באחרים, ואין אנשים מצויים במדבר, אף
101 ביתו של יואב מנוקה מגול ועריות.
102 נאמר בפסוק (דברי הימים א' יח) ויואב יהיה את שאר העיר, אמר רב
103 יהודה, אפילו מוניני וצחנתא מעים פרים להו – אפילו דגים קטנים
104 שהיה יואב טועם, היה משלח מהם מנה לפניו העיר.

הדרן עלך נגמר הדין

כמו שעיר כפשוטה היא קיבוץ מריבוי בתים, ובית הוא מריבוי אבנים, על־דרך־זה הוא ברוחניות, שאותיות נקראות אבנים, והתיבות שנעשות מצירוף כמה אותיות נקראות בשם בתים.

1 תהא לומא ולא לטה. נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל: היה לו. לאבנר להציל את עצמו באחד מאיבריו של
2 עשאל ולא יורגנו דהכי אמרינן ובין סורר ומורה (לקמן דף עד). רודף אחר חבירו להרגו ויכול זה להציל את עצמו באחד מאיבריו של רודף ולא עשה כן אלא חזר
3 כנגדו והרגו נהרג עליה: אמרו ליה לא יביל ליה. אבנר לכוון באחד משאר איבריו: אמר להו. יואב השתא בדופן חמישית כנגד צלע חמישי: אמר ליה ניויל אבנר. דינו
4 של אבנר פטור אתה עליה: אבין ורקין דרש. אשכחן שמצאן שהיו עסוקין במסכת ולא רצה לבטלן כדמפרש ואזיל דאינו מורד במלכות דכתיב רק חזק ואמץ רקן מיעוטין

1 מאי טעמא קטלתיא לעמשא. ואם תאמר
2 היאך נתחייב יואב במאי דקטליה
3 לעמשא הא בעי התראה ואפילו למיך חבר
4 אינו צריך התראה הכא לא היה חבר בדבר זה
5 שהיה חשוב מורד במלכות והיל שוגג וייל
6 דלא נתחייב אלא משום הוא גופיה דהוה מורד
7 במלכות:

הדרן עלך נגמר הדין

1 אבנר. מאי טעמא קטלתיא לעמשא. אמר ליה. עמשא מורד בפלכות הוה. דכתיב ויאמר
2 המלך לעמשא הועק לי את איש יהודה שלשת ימים', ויגדך עמשא להועיק את יהודה ויהיה'.
3 אמר ליה, עמשא, אבין ורקין דרש. אשכחינהו דפתח להו במסכתא, אמר, כתיב 'פל איש
4 אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו וימת', יכול אפילו לדברי תורה,
5 תלמוד לומר 'רק חזק ואמץ'. אלא, ההוא נברא מורד בפלכות הוה, דכתיב 'השמענה באה
6 עד יואב, כי יואב נטה אחרי אדניה, ואחרי אבשלום לא נטה'. מאי 'לא נטה'. אמר רב יהודה,
7 שביקש לנמות ולא נטה. ומאי טעמא לא נטה. אמר רבי אלעזר, עדיין ליחלוותי של דוד
8 קיימת. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, עדיין איצטנגיני של דוד קיימין. דאמר רב יהודה אמר רב,
9 ארבע מאות ילדים היו לו לדוד, כולן בני יפת תואר היו, ומגדלי בלורית היו, ומתקלין בראשי
10 הנקיסות היו, והן הן בעלי אגרופין של דוד. ופליגא דרבי אבא בר כהנא, דאמר רבי אבא בר
11 כהנא, אילמלא דוד, לא עשה יואב מלחמה. ואילמלא יואב, לא עסק דוד בתורה, דכתיב
12 'יהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, ויואב בן צרויה על הצבא, מה טעם דוד עשה
13 משפט וצדקה לכל עמו, משום דיואב על הצבא. ומה טעם יואב על הצבא, משום דדוד
14 עושה משפט וצדקה לכל עמו. ויצא יואב מעם דוד, וישלח מלאכים אחרי אבנר, וישבו אותו
15 מבור הספרה. מאי 'בור הספרה'. אמר רבי אבא בר כהנא, בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג.
16 ויטהו יואב אל תוף השער לדבר אתו בשלי, אמר רבי יוחנן, שדנו דין סנהדרין. אמר ליה,
17 מאי טעמא קטלתיא לעשאל. עשאל, רודף היה. היה לך להצילו באחד מאיבריו, לא יכולי
18 ליה. השתא בדופן חמישית פוננת ליה, באחד מאיבריו לא יכלת ליה. 'לדבר אתו בשלי',
19 אמר רב יהודה אמר רב, על עסקי שלו. ויפהו שם אל החומש, אמר רבי יוחנן, בדופן
20 חמישית, מקום שמרה וכבר תלוין בו. והשיב את דמו על ראשו, אשר פגע בשני אנשים
21 צדקים ומבוס ממוני. 'מבוס' שהיו דורשין אבין ורקין, והוא לא דרש. 'צדקים' שהן כפה ולא
22 עשו, והוא באיגרת, עשה. ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב, אמר רב, שלא חשדו.
23 וייקבר בביתו במדבר, אטו ביתו מדבר הוא. אמר רב יהודה אמר רב, פמדבר, מה מדבר
24 מופקר לכל, אף ביתו של יואב מופקר לכל. דבר אחר, פמדבר, מה מדבר מנוקה מגול ועריות,
25 אף ביתו של יואב מנוקה מגול ועריות. ויואב יחיה את שאר העיר, אמר רב יהודה, אפילו
26 מוניני וצחנתא טעים, פרים להו:

הדרן עלך נגמר הדין

1 במתניו ובעלזא אשר ברגליה: שהם דרשו אבין ורקין. שלא לקיים מצות המלך לעבור על דברי תורה עמשא כדאמרן אבנר כשאמר לו שאלו לעבדיו (שמואל א כב)
2 סוכו והמיתו את כהני ה' וגו' ובתיב (שם) ולא אבו עבדי שאלו לשלוח ידם ולפגוע וגו': והוא לא היה דורש. והרג אוריה במצותו של דוד אע"ג שלא צוה דוד אלא
3 באגרת כדכתיב (שם ב יא) ויכתב בסתר לאמר הבו את אוריה וגו': וייקבר בביתו במדבר. ביואב כתיב: מופקר לכל. לעניים להתפרנס מבית: אפי' מוניני וצחנתא טעים.
4 אפילו דברים דקים ועגונים: טעים. שהיה טועם: פרים להו. משלח להם למוזנות לעניים של עיר: פרים לשון פרס שנותלין מבית המלך ופסוק זה בדברי הימים כשלכד
5 דוד את מצודת ציון: מוניני. דגים קטנים וצחנתא מין דגים קטנים:

הדרן עלך נגמר הדין

כל העניינים שלמעלה נעשים על ידי עבודת האדם למטה, כתורת רבינו זוקן על מאמר המשנה "דע מה למעלה ממך", שכל העניינים
"למעלה" הם "ממך", מצד עבודת האדם.

משיחת שבת פרשת תבוא ה'תשכ"ז

1 רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא. בכמה דוכתי איכא הכי והא דאמר רבא
2 בס"פ אלו מציאות (ב"מ דף לג.) כגון רב סחורא דאסבון והמי' ליסטרין משמיה
3 דנפשיה לא אנגריה טפי אי"ה ה"ק אפילו לא למד מרבו אלא דבר זה בלבד נחשב רבו
4 בכך אי"ה בהדיא שעתא אבתי לא גמר מיניה טפי:

5 **מעבירין** על הכתם. פ"ה לבודקו אם דם
6 נדה הוא ור"ת מפרש דאפילו דם
7 נדה ודאי אע"ג דמטמא לח יושב כיון דאין עובר
8 על ידי ז' סממנים בטל וטהור דתני ר' חייא ד'
9 נדה ודאי מעביר עליו שבעה סממנין ומבטלה
10 כל מעשה יום הכפורים. למיד' (יומא דף טו)
11 לא נאמר חוקה אלא בדברים הנעשים
12 בבגדי לבן בפנים לא איירי בדברים שנעשים
13 בבגדי זהב בחוץ.
14 אף סדר תמיד. תימה דלא קאמר אף סדר
15 ברכות דתנן בפרק בתרא דר"ה (ד' לב.)
16 סדר ברכות אבות וגבורות וקדושת השם עוד
17 תנן התם (ד' לג.) סדר תקיעות ג'
קסברי

1 **משנה ארבע מיתות נמסרו לבית דין, סקילה, שריפה, הרג והגנף. רבי שמעון אומר, שריפה, סקילה, הגנף, והרג. זו מצות הנסקלין: גמרא אמר רבא, אמר רב סחורא, אמר רב הונא, כל מקום שישנו חכמים דרף בניין, אין מוקדם ומאוחר, חוץ משבעה סמנין. דתנן, שבעה סמנין מעבירין על הכתם, רוק תפל, ומי גריסים, ומי רגלים, ונתר, ובזרית, קמולים, [ואשליג]. וקתני סיפא, העבירין שלא פסידון, או שהעבירין שבעתן באחד, לא עשה ולא פלוס. רב פפא סבא משמיה דרב אמר, אף ארבע מיתות. מוקא מפליגי רבי שמעון, שמע מינה, דוקא קתני.**

2 **ואידך, בפלוגתא לא קא מיירי. רב פפא אמר, אף סדר יומא, דתנן, כל מעשה יום הכפורים**
3 **האמורים על הסדר, אם הקדים מעשה לחבירו, לא עשה ולא פלוס. ואידך, ההוא חומרא**
4 **בעלמא. רב הונא בריה דרב הושע אמר, אף סדר תמיד. דקתני עלה, והו סדר תמיד.**
5 **ואידך, ההוא למצוה בעלמא, ולאפוקי ממצוה חליצה, דתנן, מצוה חליצה, בא הוא ויבמתו**
6 **לפני בית דין, היו נותנין לו עצה ההוגנת לו, שאומר 'קראו לו זקני עירו ודברו אליו, והיא**
7 **אומרת 'מאן יבמי', והוא אומר 'לא תפצתי לקחתה', ובלשון הקדש היו אומרים. ונגשה**
8 **יבמתו אליו לעיני הזקנים והלצה געלו וירקה בפניו, רוק הנראה לדיינין. וענתה ואמרה**
9 **ככה יעשה לאיש' וגו' ונקרא שמו בישראל'. ואמר רב יהודה, מצוה חליצה, קוראה, וקורא.**
10 **חולצת ורוקקת, וקוראה. והוינן בה, מאי קא משמע לן, מתניתין היא. הא קא משמע לן,**
11 **מצוה הכי. ואי אפיד, לית לן בה. תניא נמי הכי, בין שהקדים חליצה לרוקקה, או רוקקה**
12 **לחליצה, מה שעשה עשוי ולאפוקי מזה דתנן, כהן גדול משמש בשמונה פלים, והדייט**
13 **בארבעה. בכתונה, במכנסים, במצנפת, ואבנט. מוסיף עליהן כהן גדול, חושן, ואפוד, ומעיל,**
14 **וציץ. ותניא, מנזן שלא יהא דבר קודם למכנסים, שאומר 'מכנסים בד יהוי על בשרו'.**
15 **ותנא, מאי מעמא אקדמיה לתורת, משום דאקדמיה קרא. וקרא, מאי מעמא אקדמיה,**
16 **משום דמכסא פולה גופיה, עדיפא ליה: סקילה שריפה כו': סקילה חמורה משריפה,**
17 **שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודה גלולים. מאי חומרא, שכן פשיט יד בעיקר. אדרבה,**
18 **שריפה חמורה, שכן ניתנה לכת כהן שוינתה. ומאי חומרא, שכן מחללת את אביה.**
קסברי

1 ארבע מיתות. סקילה שריפה הרג והגנף. דווקא נקט סידרא סקילה חמורה
2 משריפה ושתיהן מהרג ושולשתן מוחזק ובנפא מינה למתחייב שתי מיתות דקד"ל
3 לקמן (דף פא.) דנידון בחמורה: רבי שמעון כו'. פלוגתא מפרש בגמרא: זו מצות
4 הנסקלין. שפירשונו בפרקין לדעיל (דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו'
5 ומשום דבעי למתני מצות הנשרפין
6 והנהרגין והנחנקין כיצד חדר ונקט להאי:
7 גמ' כל מקום ששנו חכמים דרך מנין.
8 וסידרו דבר אחר דבר. אין מוקדם ומאוחר.
9 לא דקדקו להקדים במשנתן את המוקדם
10 ולאחר את המאוחר שיש מקום שהשני
11 מאוחר במשנה צריך להקדימו במעשה כגון
12 סדר ח' גברים של כהונה גדולה כדמפרש
13 לקמיה דמכנסים קודמין בליבישה ולא
14 הקדימו לשנותן כסדר לבישתן ויש מקום
15 שהסדר שנוי כמשפטו לתחילה אבל אי
16 אפיק לית לן בה כגון דברי סדר חליצה
17 כדלקמיה: חוץ מסדר שבעה סממנין.
18 האמורים לענין הכתם של דם שבחן דיקדקו
19 בסדר משנתן כל דבר המועיל לחבירו קרי
20 ליה סם לגביה ואין סם לשון בושה ולא
21 לשון מרפא אלא לשון דבר הצריך לתיקון
22 חבירו: מעבירין על הכתם. לבודקו אם דם
23 נדה הוא ולטמא טהרות שנגע בהן או צבע
24 הוא והטהרות טהורות ואם עבר באלו שבע
25 סממנין כשיכבס אותו בתוך כסדרן בידוע
26 שדם היה ואם לא עבר בידוע שצבע היה:
27 רוק תפל. שלא טעם כלום כל אותו היום
28 תפל ריקם ונגוב וחסר כל טעם מאכל כגון
29 דבר שלא נמלח דמיקרי תפל: ומי גריסים.
30 ומי לעיסת גריסין של פול שלועסין וכוססין
31 אותו ומשפשפין אותו בהן: ומי רגלים.
32 שהחמיצו והסריחו: נתר. מין אדמה הוא
33 וקריין לה ניתרא: ובזרית. עשב הוא ומעביר
34 בתמים וקריין ליה אירבניו שבזרית:
35 קמוליא. התם מפרש לה שלוף דרוץ ולא
36 ידענא מאי היא: אשליג. נמצא בנקבי
37 מרגליות העולות מתוך היים: לא עשה ולא
38 כלום. אין זה נסיון שאם לא עבר בכך אבתי
39 איכא למימר דם הוה והאי דלא עבר היינו
40 משום דאין גריסין מועילין אלא לאחר הרוק
41 וכן כולם כסדר והא דרב סחורא קבוע'
42 בהאי גמרא משום דמיתנין להני ארבע
43 מיתות ב"ד דמתני' עלה כדפליגי רב פפא עליה ואמר אף ארבע מיתות דווקא נישנו הקודם במשנה קודמת לחברתה אם נתייב שתי מיתות: בפלוגתא לא קמיירי. רב
44 סחורא נמי אית ליה דמתני' דוקא תנן ומיהו כי נקט איהו לא נקט מיילי דפלוגתא: אף סדר יומא. דעבודת יום הכפורים הסודרות במשנה במסכת יומא זו אחר זו דווקא
45 קתני: ואידך. אמר לך ודאי דוקא קתני ומיהו חומרא בעלמא הוא שהחמיר הכתוב בעבודת אותו היום שאם שינה בסידרו פסול ולא משום חשיבות דעבודת הוא
46 שתהא זאת חמורה וחשובה מחבירתה אלא חומר היום שנכתבה חוקה בסידורה לעכב וכי אמרינן אןן במידי דחשיבותה גרם ליה כגון ארבע מיתות דאמרינן לקמן דוו
47 חמורה מזו וכן שבע סמנין שצורכו וכו' של כל אחד ואחד גורם לו ליקדם וכן מכנסים שחישבו הכתוב להקדימן כדלקמן אבל יום הכפורים חומר היום בעלמא הוא
48 שלא לשנות בו ולא בח עבודתו: ואידך. רב פפא דאיירי נמי בחומרי אמר לך ההוא מצוה בעלמא ואי אפיק לית לן בה: ולאפוקי ממצוה חליצה. האי כל מקום דקאמר
49 רב סחורא דלא דיקדקו בו לאפוקי מסדר השנוי במצות חליצה אתא דלא תימא דווקא הוא ואע"ג דמצותיה הכי כדקא מסדר ואזיל: היא אומרת. תחילה מאן יבמי
50 והוא אומר לה לא תפצתי ואחר כך חולצת ואחר כך רוקקת ואחר כך קוראה ככה יעשה אפי' הכי אי אפיק לית לן בה כדקתני לקמן: עצה ההוגנת לו. שאם היה הוא
51 זקן והיא ילדה הוא ילד והיא וקנה אומרין לו כלך אצל שבמתוך ולא תכניס קטטה לתוך ביתך: ובלשון הקדוש היו אומרים: במסכת סוטה יליף לה בפרק אלו נאמרין
52 בכל לשון (דף לב.) רוק הנראה. שיהא בו כדי לראות כשיצוא מפיה דבעינן לעיני הזקנים וירקה: קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה. קוראה מאן יבמי וקורא לא
53 תפצתי חולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש: ה"ג והוינן בה מאי קמשמע לן כו'. ומחא דרב יהודה שמעינן דמתניתין לאו דווקא משום הכי נקט לה הכא: ולאפוקי.
54 אתא דרב סחורא קא מהדר: על בשרו. משמע כשלושן יתא בשרו מבלי לבוש דאי לא הא אתא לאשמועינן למה לי על בשרו: מאי מעמא אקדמה לכתונת. הואיל
55 ומכנסיים קודמין: דאקדמיה קרא. כתונת בד קדש ילבש ומכנסי בד וגו' (ויקרא טז): סקילה חמורה כו'. טעמא דמתניתין מוהדר לפרושי מ"ט דרבנן דאמרו סקילה קודמת
56 לשריפה ושריפה להרג והרג לחנק: שכן נתנה למגדף. מברך את השם והוא בסקילה כדכתיב (שם כד) הוצא את המקלל וגו': ולעבודה זרה. שהן עבירות חמורות: ומאי
57 חומרא. דמגדף ועבודה זרה דקאמרת דמיתה הניתנה להם ודאי חמורה משאר מיתות שהיו ניתנה לעבירה חמורה: שכן מחללת את אביה. כדאמרינן לקמן (דף נב.)
58 שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול אומר ארוך שו ילד ארוך שו זלד:

52 מעכב ביום הכפורים אינו משום חשיבותה של העבודה הקודמת
 53 לעבודה שלאחריה, אלא שהחמירה התורה ביום זה משום
 54 חשיבותו, ולכן הקפידה שיהיו נעשות העבודות בו כפי הסדר
 55 השני בפסוקים, ואינו דומה למשניות שהביאו רב סחורא ורב
 56 פפא, שבהם הקפידה על הסדר הוא מחמת חשיבות הדברים.
 57 רב הונא בריה דרב יהושע מוסיף עוד משנה שבה נשנה הסדר
 58 בקפידה: רב הונא בריה דרב יהושע אמר, אף פיר הקרבת קרבן
 59 התמיד נשנה כפי סדרו בקפידה, וראיה לכך, דקתני עלה – שלאחר
 60 שביארה המשנה סדרו, כתבה המשנה בסוף מסכת תמיד, והו פיר
 61 תמיד, ומשמע שכוונתה לומר שזהו סדרו בקפידה ואין לשנותו.
 62 מבארת הגמרא: ואידך – רב פפא שלא הוציא מהכלל את סדר
 63 התמיד, משום שהיה למצוה בעלמא – מה שנאמר שם 'זהו סדר
 64 תמיד' אין הכוונה שהסדר מעכב ואם יקדים המעשה המאוחר לא
 65 יצא ידי חובה, אלא שלכתחילה יש לעשות הסדר כמו שנשנה
 66 במשנה, אך בדיעבד אם שינה והקדים המעשה המאוחר לא
 67 הפסיד עבודתו, ואינו דומה לסדר יום הכפורים שאם הקדים
 68 מעשה לחבירו לא יצא ידי חובה.
 69 הגמרא חוזרת לכלול של רב סחורא, אלו דברים נכללו בכלל זה
 70 שהיתה כוונת רב סחורא להוציאם ממשמעותם ולחדש שאין
 71 הסדר מעכב בהם. מבארת הגמרא: ולאפוקי – כלל זה בא להוציא
 72 מהמשנה לגבי מצות חליצה, להשמיע שאין סדר הדברים בה
 73 בדווקא. דתני (ביבמות ק"ה), כך הוא סדר מצות חליצה, בא הוא – היבם
 74 ויבמתו לפני בית דין, והם היו נותנין לו עצה תהוונת לו, שאם הייתה
 75 היבמה זקנה והיבם צעיר או להפך, היו בית דין מיעצים לו שלא
 76 ייבם אותה אלא יחלוץ, שלא יכנס קטטה אל ביתו, שנאמר (דברים
 77 כ"ה ט) 'וקרא לו יקני עירו ודברו אליו', והיינו שידברו אליו דברים
 78 הראויים לו. ואם ישמעו לדבריהם ויכנימו לחלוץ, סדר החליצה
 79 הוא כך: והיא אומרת מאן יבמי וגו' (שם כ"ה ז), והוא אומר 'לא תפצתי
 80 לקחתה' (שם כ"ה ח), ובלשון הקדש היו אומרים כן. ולאחר מכן ינשש
 81 ויבמתו אליו לפני בית דין, והם היו נותנין לו עצה תהוונת לו, ולאחר שחליצה
 82 'ידרקה בפניו' – שתירוק על הקרקע כנגד פניו רוק הנראה לרוב
 83 כשיצא מפייה. ולאחר מכן 'וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו'
 84 (שם), 'וקרא שמו בן ישראל' וגו' (שם כ"ה ט), ואמר רב יהודה על משנה
 85 זו, והו סדר מצות חליצה, קוראה היבמה 'מאן יבמי וגו', וקורא
 86 היבם 'לא תפצתי לקחתה', לאחר מכן חולצת נעלה, ורוקקת על
 87 הקרקע בפניו, וקוראה 'ככה יעשה לאיש וגו'. והיונין קה – ונשאנו
 88 ונתנו בדברי רב יהודה לה, מאן קא משמע לן רב יהודה דדבריו,
 89 הרי מנהיגין היא – כל דבריו נאמרו במשנה. ותירצו, הא קא
 90 משמע לן שרק מצוה הני לכתחילה, ואי אפיך את הסדר לית לן
 91 קה ונתקיימה המצוה. ואף רב סחורא והאמוראים נתכוונו בכללו
 92 להוציא ממשמעות משנה זו, שאין הסדר מעכב בה.
 93 הגמרא מביאה ראייה מברייתא לדברי רב יהודה: תניא נמי הכי,
 94 בין שהקדים חליצה לרקוקה או לרקוקה לחליצה, מה שעשה עשו.
 95 הגמרא מביאה משנה נוספת שכלל זה בא להוציא ממשמעות:
 96 ולאפוקי מהא דתני לגבי סדר לבישת בגדי חוונה (יומא ע"א), בהן
 97 גדול משמש בשמונה פלים – בגדים, ובהן הריש בארבעה בלבד.
 98 ואלו הן, בכתנות, במכנסים, במצנפת, ואבנט. מוסיף עליהן בהן
 99 גדול, חושף, ואפיה, ומעיל, וציץ. ותניא בברייתא לגבי סדר
 100 הלבישה, מנין שלא יהא דבר על בשרו קודם לבישת המכנסים,
 101 שנאמר בסדר לבישת בגדי הכהן הגדול (ויקרא ט"ו ט) 'כתנת בד קדש
 102 ילבש ומכנסיו בד יהיו על פשרו'. ומבואר שלא כתבה המשנה את
 103 הסדר בקפידה ואדרבה יש להקדים את המכנסים לכתנות.
 104 שואלת הגמרא: ותניא של המשנה, מאי מעמא אקדמיה לכתנות –
 105 מדוע אכן הקדים את הכתנות לפני המכנסים. משיבה הגמרא:
 106 משום דאקדמיה קרא – כיון שבפסוק שהובא לעיל נזכרה לבישת
 107 הכתנות קודם לבישת המכנסים, לכך הקדימה התנא. שואלת
 108 הגמרא: וקרא מאי מעמא אקדמיה – אף על הפסוק יקשה מדוע
 109 כתב את לבישת הכתנות קודם. משיבה הגמרא: משום דמכנסא

פרק שביעי - ארבע מיתות
 1 בפרק הקודם נתבאר אופן מיתת הסקילה, הפרק שלפנינו עוסק
 2 בביאור שאר מיתות בית דין, ועל איזה עבירות חייבים כל מיתה
 3 ומיתה. ובתחילה מפרטת המשנה אלו הן ארבע המיתות, וסדר
 4 חומרתן:
משנה
 5 ארבע מיתות נמסרו מן התורה לבית דין, ואלו הן כפי סדר חומרתן,
 6 סקילה, שריפה, הרג – מיתה בסיף, ותק. רבי שמעון אמר, סדר
 7 חומרתן כך הוא, שריפה, סקילה, תק, ותק.
 8 אחר שפירטה המשנה ארבע המיתות וסדרן, חוזרת המשנה לבאר
 9 אופן ופרטי הדינים של כל מיתה ומיתה: זו – המיתה שנתבאה
 10 בפרק הקודם, היא מצות התקליף, ומעתה והדינים המעשה הבאות
 11 יתבארו שאר המיתות.
גמרא
 12 הגמרא דנה במקומות שפירטה המשנה כמה דברים שמנתה אותם
 13 קודם לכן, או שפירטה אותם בלא שהזכירה מנינם בתחילה, אם
 14 נשנו כפי סדרן או לא: אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא, כל
 15 מקום שישנו חכמים דבריהם דרך מניין, ופירטו את הדברים, אין
 16 מוקדם ומאוחר – לא הקפידו על סדר הדברים, ופעמים פירטו
 17 הדבר המאוחר לפני הדבר הקודם לו. הוין משבעה סמנין, השנויים
 18 במסכת נדה (א"ט) שנשנו כפי סדרן.
 19 הגמרא מביאה את המשנה לגבי שבעה סמנין: דתני, שבעה סמנין
 20 מעבירין על הפתח שנמצא בבהמה, כדי לבדוק אם דם נדה
 21 הוא ונאסרה האשה לבעלה, וכן הטהרות שנגעו בבגד נטמאו, או
 22 שאינו דם אלא שנתלכלך הבגד בצבע אדום. ואלו הן שבעת
 23 הסמנין, רוק תפל – שאין בו טעם של דבר מאכל, והיינו רוק של
 24 אדם הניעור בבוקר משנתו ולא טעם כלום מתחילת הערב,
 25 ובבוקר לאחר שהשכים לא הרבה לדבר. ופי לעיסת גריסים של
 26 פול, דהיינו רוק של אדם הבא עם כסית גריסים של פול. ופי
 27 רגלים שעברו עליהם שלשה ימים והטריחו. ונתר – מין אדמה.
 28 ובורית – עשב שבכוהו להעביר כתמים. קמוליא – מין עשב
 29 שמיבשים וטוחנים אותו, ורגילים לנקות בו את הידים. (ואשלד)
 30 [ואשלגן] – פסולת הנמצאת בתוך נקבי מרגליות שבים. וקתני
 31 בסיפא של המשנה, העבירן לשבעה סמנים אלו על הכתם שלא
 32 כסירן, או שהעבירן שבעתן באהר, לא עשה ולא כלום, ואף אם
 33 יעמוד הכתם בעינו ולא יעבור על ידי הסמנים, אין בכך הוכחה
 34 שאינו דם נדה אלא צבע, לפי שאין הדם עובר אלא אם כן
 35 העבירים כסדרן זה אחר זה.
 36 רב פפא סבא מוסיף שאף במשנתנו נשנו סדר המיתות בקפידה:
 37 רב פפא סבא מוסיף דרב אמר, אף משנתנו לגבי ארבע מיתות,
 38 נשנתה כפי סדר חומרתם. וראיה לכך, מדקא מפליג רבי שמעון –
 39 ממה שרבי שמעון חולק ומשנה את סדר המיתות, שמע מינה
 40 שסדר המיתות במשנה, דקא קתני – נשנו כסדר חומרתן בקפידה.
 41 הגמרא מבארת מדוע רב סחורא לא הוציא את משנתנו מהכלל:
 42 ואידך – ורב סחורא ודאי אינו חולק על רב פפא סבא, אלא
 43 שבפלוטא לא קא מיירי – לא נקט משניות שיש בהם מחלוקת.
 44 רב פפא מוסיף עוד משנה שבה נשנה הסדר בקפידה: רב פפא
 45 אמר, אף פיר עבודת יום הכיפורים השני במשניות במסכת יומא,
 46 נשנה כפי סדר עשייתו, וכמו דתני (יומא ט) כל מעשה יום הכיפורים
 47 האמורים על הפסוק, אם הקדים מעשה לחבירו, ובגון שהזה מדם
 48 השעיר לפני שהזה מדם הפר, לא עשה ולא כלום.
 49 הגמרא מבארת מדוע האמוראים האחרים לא הוציאו אף משנה
 50 זו מהכלל: ואידך – רב סחורא ורב פפא סבא, ודאי אינם חולקים
 51 על רב פפא, אלא שטוברים, והוא חומרא בעלמא – הטעם שהסדר

60 שריפה ניתנה לָבַת בְּהֵן שְׁוֹנָתָהּ, כמבואר לעיל. וּמַאי חוּמְרָא של
 61 זנות בת כהן יותר משאר עבירות, שְׁכֵן היא מְחַלְלַת אֵת אֲבִיהָ,
 62 שמשעה שזינתה מקילים בכבודו, ואם מצינו בעבירה חמורה זו
 63 שדינה בשריפה, מסתבר ששריפה חמורה מסייף.
 64 דוחה הגמרא: אֲדִרְבָּה נאמר שְׁפִיף הַמּוֹר משריפה, שְׁכֵן סייף נִיתָן
 65 לְאִנְשֵׁי עִיר הַנְּדִחָת, כמבואר לעיל. וּמַאי חוּמְרָא שמצינו ב'עיר
 66 הנדחת' שמוכח מכך ש'עונש סייף חמור מן השריפה, שְׁכֵן מלבד
 67 שנענשים במיתת סייף, נענשים אף בזאת שְׁמֻמֹּנִים אָבֵד, כמבואר
 68 לעיל. ומזה שהחמירה תורה עליהם לעונשם גם בכך שיאבד
 69 ממונם, משמע שאף המיתה האמורה בהם חמורה.
 70 מבאר הגמרא באופן אחר: רבנן למדו ששריפה חמורה מסייף
 71 בגזירה שוה, נֶאֱמַר תִּיבַת 'אֲבִיהָ' גבי נערה המאורסה שזינתה
 72 שדינה בְּסִקְלָהּ, שנאמר (דברים כב כא) 'וְהוֹצִיאָה אֶת הַנְּעָרָה וְגו'
 73 וְסִקְלָהּ אֲנִשֵׁי עִירָהּ בְּאֶבְנִים וּמָתָה כִּי עָשְׂתָה נְדָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנְתָה
 74 בֵּית אֲבִיהָ, וְנֶאֱמַר תִּיבַת 'אֲבִיהָ' גבי בת כהן שזינתה שדינה
 75 בְּשָׂרֶיהָ, 'אֵת אֲבִיהָ הִיא מְחַלְלַת בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף' (ויקרא כא ט), מָה גבי
 76 'אֲבִיהָ' הַאֲמוֹר בְּסִקְלָה מצינו שְׁסִקְלָה הַמּוֹרָה מְסִיפָה, כמו
 77 שהוכיחה הגמרא לעיל ממה שניתנה סקילה למדיחי עיר הנדחת,
 78 אף גבי 'אֲבִיהָ' הַאֲמוֹר בְּשָׂרֶיהָ, שְׁרִיפָה הַמּוֹרָה מְסִיפָה.
 79 הגמרא מבאר מהיכן למדו רבנן ששריפה חמורה מחנק: מנין
 80 שְׁרִיפָה הַמּוֹרָה מְחַנֵּק, שְׁכֵן מצינו ששריפה ניתנה לָבַת בְּהֵן
 81 שְׁוֹנָתָהּ, וּמַאי חוּמְרָא של זנות בת כהן יותר משאר עבירות,
 82 בְּרִאמְתָּן לעיל, שמחללת את אביה, ומזה שעונש המחללת
 83 בשריפה, משמע ששריפה חמורה מחנק, לפי שלא מצינו שניתנה
 84 מיתה חנק לעבירות חמורות כגון אלו.
 85 דוחה הגמרא: אֲדִרְבָּה נאמר שְׁחָק הַמּוֹר משריפה, שְׁכֵן חנק נִיתָן
 86 לְמִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ, כמבואר לעיל. וּמַאי חוּמְרָא של מכה אביו ואמו
 87 יותר משאר עבירות, שְׁכֵן הוֹקֵשׁ בְּבִזְוִן של אביו ואמו לְכַבֵּד
 88 הַמְּקוֹם, כמבואר לעיל, הרי מצינו שניתנה מיתה חנק לעבירה
 89 חמורה יותר מבת כהן המונה.
 90 מבאר הגמרא באופן אחר: רבנן למדו ששריפה חמורה מחנק
 91 מִדְּאֲפִקִיָּה רְחֻמָּא – מזה שהוציאה תורה לְנִשְׁוָאָה בַת בְּהֵן שזינתה
 92 מְכַלְלָה נִשְׁוָאָה בַת יִשְׂרָאֵל שזינתה, שהרי אף כהנת נשואה היתה
 93 בכלל מה שנאמר (ויקרא כ ב) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגָּאף אֶת אִשְׁתּוֹ אִישׁ וְגו'
 94 מוֹת יוֹמָת', וסתם מיתה בחנק, ושוב בא הכתוב והחמיר על בת כהן
 95 שעוונה חמור והוציאה מְחַנֵּק לְשָׂרֶיהָ, שנאמר (שם כא ט) 'זִבַת אִישׁ
 96 בְּהֵן כִּי תַחַל לְזִנְתָה וְגו' בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף, שְׁמַע מִיָּנֵה שְׁרִיפָה הַמּוֹרָה
 97 מחנק, כי אם חנק היה חמור יותר, היאך הקילה תורה על בת כהן
 98 שיהא עונשה בשריפה.
 99 הגמרא מבאר מהיכן למדו רבנן שזוהר חמור מחנק: מנין שְׁפִיף
 100 הַמּוֹר מְחַנֵּק, שְׁכֵן סייף נִיתָן לְאִנְשֵׁי עִיר הַנְּדִחָת, כמבואר לעיל. וּמַאי
 101 חוּמְרָא שמצינו ב'עיר הנדחת' שמוכח מכך שסייף חמור מחנק,
 102 שְׁכֵן מלבד שנענשים
 103 בסייף, נענשים אף בזאת שְׁמֻמֹּנִים אָבֵד, כמבואר לעיל. ומזה
 104 שהחמירה תורה עליהם לעונשם גם בכך שיאבד ממונם, משמע
 105 שאף המיתה האמורה בהם חמורה.
 106 שואלת הגמרא: אֲדִרְבָּה נאמר שְׁחָק הַמּוֹר מסייף, שְׁכֵן נִיתָן לְמִכָּה
 107 אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמַאי חוּמְרָא המיוחדת שבעבירה זו, שְׁכֵן הוֹקֵשׁ כּוֹ
 108 כבודן של אב ואם לכבוד המקום וכל הפוגע בכבודם כפוגע
 109 בכבוד ה'. משיבה הגמרא: אֲפִילוּ הָכִי – על אף שעון הכאת אב
 110 ואם חמור, הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ בְּעַיֲנֵי עֵדִיף – אנשי עיר הנדחת שפשטו
 111 ידיהן בעיקר ועבדו עבודה זרה עוונם חמור יותר, שזוהו כבוד
 112 המקום עצמו, וּמַצָּא מוכח מסייף האמור בעיר הנדחת חמור
 113 מחנק האמור במכה אביו ואמו.
 114 עד כאן ביארה הגמרא את שיטת רבנן הסוברים שסקילה חמורה
 115 משריפה, שריפה מזהר, והרג מחנק, עתה מבאר הגמרא את
 116 שיטת רבי שמעון הסובר ששריפה חמורה מסקילה, וחנק חמור
 117 מזהר. שנינו במשנה: רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר כּוֹ, סדר חומר מיתות בית
 118 דין שריפה סקילה חנק והרג. מבאר הגמרא: מנין למד רבי שמעון

1 משיבה הגמרא: אכן טעמם של רבנן שסקילה חמורה משריפה
 2 כמבואר לעיל משום שמצינו עונש סקילה על מגדף ש'פושט ידו
 3 בעיקר', ואם תאמר אם כן היאך הקילו בבת כהן שזינתה שיהא
 4 דינה רק בשריפה, הלא על כהנת יש להחמיר יותר מישראלית,
 5 וארוסה ישראלית שזינתה דינה בסקילה. יש לומר דְּקָסְרִי רְבִנָן
 6 שאכן רק על בת כהן נִשְׁוָאָה שזינתה נאמר שתהא יוֹצֵאָה לְשָׂרֶיהָ,
 7 וְלֹא על בת כהן אֲרוֹסָה שזינתה, שכיון שגבי נשואה שזינתה דין
 8 הישראלית בחנק, הרי דין כהנת נשואה חמור ממנה לידון
 9 בשריפה, אך גבי ארוסה שזינתה, כיון שדין הישראלית בסקילה,
 10 לא יהא דין הכהנת קל ממנה, ולכך אף הכהנת בסקילה, וּמִדְּאֲפִקִיָּה
 11 רְחֻמָּא – ומזה שהוציאה תורה לְאֲרוֹסָה בת כהן מכלל נשואה בת
 12 כהן, שנשואה דינה בשריפה ואילו ארוסה דינה בְּסִקְלָה כדון
 13 ארוסה בת ישראל, שְׁמַע מִיָּנֵה שְׁסִקְלָה הַמּוֹרָה משריפה.
 14 הגמרא מבאר מהיכן למדו רבנן שסקילה חמורה מהרג (סייף):
 15 סִקְלָה הַמּוֹרָה מְסִיפָה, שְׁכֵן סקילה נִיתְנָה לְמַגְדֵּף וְלְעוֹבֵד עֲבוֹדַת
 16 כּוֹכָבִים, וּמַאי חוּמְרָא של מגדף ועבודה זרה יותר משאר עבירות,
 17 בְּרִאמְתָּן לעיל שבמעשים אלו הרי הם פושטים ידיהן בעיקר,
 18 ומסתבר שניתנה להם מיתה חמורה ביותר.
 19 דוחה הגמרא: אֲדִרְבָּה, נאמר שְׁפִיף הַמּוֹר מן הסקילה, שְׁכֵן סייף
 20 נִיתָן לְאִנְשֵׁי עִיר הַנְּדִחָת לעבודה זרה, שנאמר (דברים יג ד-ט) 'וְצִאֲוּ
 21 אֲנִשֵׁי בְנֵי בְלִיעֵל מִקִּרְבָּךְ וְיִדְּחוּ אֶת יְשִׁבֵי עִירָם לְאִמֵּר נִלְכְּדָה
 22 וְנִעְבְּדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְגו', הַכֹּהֵן הַנָּדָח אֶת יְשִׁבֵי הָעִיר הַזֹּאת לְפִי
 23 הָרֶב, וּמַאי חוּמְרָא מצינו ב'עיר הנדחת' שמוכח מכך שסייף חמור
 24 מן הסקילה, שְׁכֵן מלבד שנענשים במיתת סייף, נענשים אף בזאת
 25 שְׁמֻמֹּנִים אָבֵד, שנאמר (שם יג ז) 'וְאֵת כָּל שְׁלָלָה תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֻבָהּ
 26 וְשָׂרְפָתָהּ בְּאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֵת כָּל שְׁלָלָה לְבָלִיל, ומזה שהחמירו
 27 עליהם לעונשם גם בכך שיאבד ממונם, משמע שאף המיתה
 28 האמורה בהם היא החמורה יותר.
 29 מבאר הגמרא באופן אחר: רבנן למדו שסקילה חמורה מסייף
 30 ממקום אחר, שכן אֲמַרְתָּ מסברא, אִיזָה בַּח מוֹיָבָה – איזה עון יותר
 31 חמור, בַּח הַמְּדִיחַ ומסית את העם לעבור מאחרי ה', או בַּח הַנְּדִיחַ
 32 ושב מאחרי ה', הַיּוֹ אֲמַר שודאי בַּח הַמְּדִיחַ חמור יותר, שכן הוא
 33 חוטא ומחטיא את האחרים, והלא תִּנְיָא בברייתא, מְדִיחֵי עִיר
 34 הַנְּדִיחַ בְּסִקְלָה, ומזה שהמדיח בסקילה, והנדיחים בסייף, למדים
 35 שסקילה חמורה מן הסייף.
 36 הגמרא מבאר מהיכן למדו רבנן שסקילה חמורה מחנק: סִקְלָה
 37 הַמּוֹרָה מְחַנֵּק, שְׁכֵן נִיתָן סקילה לְמַגְדֵּף וְלְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּמַאי
 38 חוּמְרָא של מגדף ועבודה זרה, בְּרִאמְתָּן לעיל, שפושטים ידיהן
 39 בעיקר.
 40 דוחה הגמרא: אֲדִרְבָּה נאמר שְׁחָק הַמּוֹר כמו סקילה, שְׁכֵן חנק נִיתָן
 41 לְמִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ, שנאמר (שמות כא ט) 'וּמִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת',
 42 ושנינו לקמן (בב) שכל מיתה שלא נתפרשה בתורה הרי היא חנק,
 43 וּמַאי חוּמְרָא – מדוע הכאת אביו ואמו נחשבת לחמורה ביותר,
 44 שְׁכֵן הוֹקֵשׁ בְּבִזְוִן של אביו ואמו לְכַבֵּד הַמְּקוֹם, בכבוד אב ואם
 45 נאמר (שמות כ כא) 'בְּכָד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ', ובכבוד ה' נאמר (משלי
 46 ג ט) 'כְּבַד אֶת ה' מִהוֹנֵךְ', ודרשו בהיקש שחייב אדם לכבד את אביו
 47 ואמו כשם שחייב לכבד את ה', וממילא המחלל כבוד אביו ואמו
 48 כפושט ידו בעיקר. ומזה שלפושט יד בעיקר נתנו סקילה ולמכה
 49 אביו חנק, משמע שחומרת שתי המיתות שוה, שכן שניהם ניתנו
 50 על אותה חומרת עון.
 51 מבאר הגמרא באופן אחר: רבנן למדו שסקילה חמורה מחנק
 52 מִדְּאֲפִקִיָּה רְחֻמָּא – מזה שהוציאה תורה לְאֲרוֹסָה בַת יִשְׂרָאֵל
 53 שזינתה מְכַלְלָה נִשְׁוָאָה בַת יִשְׂרָאֵל, מְחַנֵּק שבנשואה לְסִקְלָה
 54 בארוסה, וכיון שעון הארוסה חמור מעון הנשואה, שכן ארוסה
 55 בזנותה עושה רעה לשמים ופוגמת בכבוד עצמה, ואילו נשואה
 56 אינה פוגמת אלא בכבוד שמים, אבל בכבוד עצמה אינה פוגמת
 57 כל כך לפי שכבר נפגמה, שְׁמַע מִיָּנֵה שְׁסִקְלָה הַמּוֹרָה מחנק,
 58 עתה הגמרא מבררת מהיכן למדו רבנן ששריפה חמורה מהרג
 59 וחנק. מבאר הגמרא: מנין למדו רבנן שְׁרִיפָה הַמּוֹרָה מְסִיפָה, שְׁכֵן

1 קסברי רבנן. דמתני: נשואה. בת כהן יצאה מכלל נשואה בת ישראל מתק
2 לשריפה אבל ארוסה דגבי בת ישראל בסקילה לא יצאה בבת כהן מכלל ארוסה
3 בת ישראל: ומדאפקיה רחמנא לארוסה. בת כהן מכלל נשואה בת כהן משריפה
4 לסקילה ש"מ סקילה חמורה דעל כרחיק ארוסה חמורה מנשואה שמחללת ומזנה

5 בית אביה והכתוב ההמיר עליה דהא
6 נשואה בת ישראל בחנק שהיא קלה מכולן
7 וארוסה בסקילה לפום ריהטא דסוגיא הכי
8 מיפרשא כדפרישית ומיהו בו דייקת בה
9 שפיר לא אשכחתי קרא לרבנן מנא להו
10 דנשואה יצאה ולא ארוסה אלא משום
11 דאית להו סקילה חמורה הוא דקאמרי על
12 כרוחץ לא יצאה ארוסה בת כהן מכלל
13 ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה לחלק
14 ויש להקשות היכי ילפינן מהכא דסקילה
15 חמורה הא אידי לא קמה להו לרבנן אלא
16 משום דקסברי סקילה חמורה הלכך על
17 כרוחץ האי מדאפקיה רחמנא לארוסה בת
18 כהן בסקילה דנקט הכא לאו טעמא
19 למילתייהו היא אלא יתובי מילתא בעלמא
20 ועיקר טעמייהו מדניתנה למגדף ולעובד
21 עבודה זרה הוא ודקשיא לך אדרבה שריפה
22 חמורה שכן ניתנה לכת כהן ומאי חומרא
23 שכן מחללת את אביה הכי מתרצה לה
24 כדמתרצינא לקמן גבי מכה אביו ואמו אפי"ה
25 פושט ידו בעיקר עדיף והאי דקאמר דקסברי
26 רבנן נשואה יצאה לשריפה כו' על כרוחץ
27 נקט ליה דלא תימא מדיצאה ארוסה בת
28 כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה
29 ש"מ שריפה חמורה דהיק לעולם סקילה
30 חמורה דפושט ידו בעיקר עדיף וגבי בת כהן
31 דאחשבה לשריפה לאו לגבי סקילה
32 אחשבה אלא לגבי חנק אחשבה דנשוא'
33 היא דיצאה ולא ארוסה והאי מדאפקיה
34 רחמנא כו' אורח דברים הוא ונראה בעיני
35 דלא גרסינן לה: כראמרין. שכן פושט ידו
36 בעיקר: איזה כח מרובה. כלומר אי זה עון
37 חמור: מדיחי עיר הנדחת בסקילה. באלו הן
38 הנחנקין (לקמן דף טז) יליף טעמא ומדמדח
39 בסקילה ונידחין בסיף ש"מ סקילה חמורה:
40 מכה אביו ואמו חננק. דכתיב ביה (שמות
41 כא) יזמת סתמא וקיימא לן (לקמן דף נב) כל
42 מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק:
43 חוקש כבודם לכבוד המקום. נאמר כאן
44 (שמות ב) כבד את אביך ונאמר להלן (משלי
45 ג) כבד את ה' מהתורה: על כרוחץ ארוסה.
46 חמורה מנשואה שרעה לשמים ולבריות
47 ולעצמה שפוגמת כבודה ומשפחתה ואיכא
48 קלון טפי מנשואה שכבר נפגמה ומדאפקיה
49 רחמנא מכלל מות יזמת הנואף (ויקרא ב)
50 דהיינו חנק דאף ארוסה היתה בכלל אשת
51 רעהו (שם) ואפקיה ביהדיא לסקילה כדכתיב
52 (דברים כב) כי תחיה נערה בתולה מאורסה
53 וגו' ש"מ סקילה חמורה ואי קשיא לך למה
54 לי להדורי בתר טעמא ככולהו דתויהו סקילה חמורה מנייהו מכיון דאשכח סקילה חמורה משריפה ולקמן יליף שריפה חמורה מסיף ממילא ידעינן דסקילה חמורה

1 קסברי רבנן, נשואה יוצאה לשריפה, ולא ארוסה.
2 ומדאפקיה רחמנא לארוסה בסקילה, שמע מינה,
3 סקילה חמורה. סקילה חמורה מסיף, שכן ניתנה
4 למגדף ולעובד עבודת פוכבים. ומאי חומרא, כראמרין.
5 אדרבה, סוף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת.
6 ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אמרת, איזה פח
7 מרובה, פח הפודים או פח הנידח, הוי אומר פח
8 הפודים. ותניא, מדיחי עיר הנדחת בסקילה. סקילה
9 חמורה מחנקה, שכן ניתן למגדף ולעובד עבודת
10 פוכבים. ומאי חומרא, כראמרין. אדרבה, חנק חמור
11 שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא, שכן הוקש
12 כבודן לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לארוסה בת
13 ישראל, מפלל נשואה בת ישראל, מחנקה לסקילה,
14 שמע מינה, סקילה חמורה. שריפה חמורה מסיף,
15 שכן ניתנה לכת כהן שזינתה. ומאי חומרא, שכן
16 מחללת את אביה. אדרבה, סוף חמור, שכן ניתן
17 לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד.
18 נאמר אביה' בסקילה, ונאמר אביה' בשריפה. מה
19 אביה' האמור בסקילה, סקילה חמורה מסיף. אף
20 אביה' האמור בשריפה, שריפה חמורה מסיף.
21 שריפה חמורה מחנקה, שכן ניתנה לכת כהן שזינתה.
22 ומאי חומרא, כראמרין. אדרבה, חנק חמור, שכן ניתן
23 למכה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן הוקש כבודן
24 לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן,
25 מפלל נשואה בת ישראל, מחנקה לשריפה, שמע מינה,
26 שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד.
27 אפילו הכי, פושט ידו בעיקר עדיף: רבי
28 שמעון אומר כו': שריפה חמורה מסקילה, שכן ניתנה לכת כהן שזינתה. ומאי חומרא, שכן הוקש כבודן לכבוד המקום. נאמר כאן יצאה לשריפה. ומדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן, מפלל ארוסה בת ישראל, מסקילה לשריפה, שמע מינה, שריפה חמורה. שריפה חמורה מחנקה, שכן ניתנה לכת כהן שזינתה. ומאי חומרא, אדרבה, חנק חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. שכן הוקש כבודם לכבוד המקום. נאמר כאן יצאה לשריפה. ומדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן, מפלל ארוסה בת ישראל, מסקילה לשריפה, שמע מינה, שריפה חמורה. שריפה חמורה מחנקה, שכן ניתנה לכת כהן שזינתה. ומאי חומרא, אדרבה, חנק חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אמרת, וכי איזה פח מרובה, פח הפודים או פח הנידח. הוי

1 רבנן נשואה יצאה כו'. פ"ה דעיקר טעמא דאפ"ה פושט ידו בעיקר עדיף וכן
2 משמע ב"ה הנשפין (לקמן דף טז) דתנן אמרו לו אילו לא היתה סקילה
3 חמורה לא ניתנה למגדף ולעובד עבודה זרה וא"י סוף יוביא שניתן לאנשי עיר הנדחת
4 שפושטין ידיהם בעיקר ואפ"ה שריפה חמורה ממנו כדמוכח בשמעתתא וי"ל דסיף יש
5 לו חומרא אחריתי עמו שממונו אבד ושקולין
6 שניהם בסקילה ואע"ג דאמרין בסמוך אדרבה
7 סוף חמור מסקילה שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת
8 ומאי חומרא שכן ממונו אבד דמשמע שזה גורם
9 לו שהוא חמור כיון שיש בו חומרא זו והם
10 היינו טעמא דאבתי לא ידעינן דסיף קל ואית
11 לן למימר מסברא דכיון דיש בו חומרא זו
12 דממונו אבד מיתתו נמי חמורה אבל כיון
13 ידיעין דסיף קל איכא למימר שזה גורם לו
14 שניתן לפושט ידו בעיקר משום חומרא דאיכא
15 בהדיא גממונו אבד.
16 סקילה חמורה מחנקה. ה"ה דהמ"ל מק"ו
17 משריפה או מסיף דחמונן מתק
18 וסקילה חמורה מזן דכה"ג קאמר לקמן לר"ש:
19 אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו.
20 ותימה סקילה נמי ניתנה למקלל
21 אביו ואמו דהוקש כבודן לכבוד המקום ועוד וכי
22 מפני
23 שהוקש יתא חמור מכבוד המקום עצמו ועוד
24 דבכ"צ הרגל (ב"ק דף כה). אמר ק"ו לשכינה
25 י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור מסקילה
26 אלא כלומר חמור בסקילה שכן הוקש:
27 אביה בסקילה כו'. תימה אע"ג
28 דמסברא סוף חמור אחיאי ג"ש
29 ומפיק ליה ואם כן לעיל נמי דמסברא סקילה
30 חמורה משריפה כדפ"ה דפושט ידו בעיקר עדיף
31 אמאי לא אתי גיורא שוה ומפקא מסברא ותימא
32 אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה דמה
33 אביה דאמור בסקילה בארוסה אף אביה האמור
34 בשריפה בארוסה:

מה

54 לי להדורי בתר טעמא ככולהו דתויהו סקילה חמורה מנייהו מכיון דאשכח סקילה חמורה משריפה ולקמן יליף שריפה חמורה מסיף ממילא ידעינן דסקילה חמורה
55 מסיף תריץ משום ולקמן לא קיימא לך שריפה חמורה מסיף אלא מגיורה שוה מסקילה דאשכחן בה דחמיר מסיף הלכך מיבעי ליה לאהדורי אטעמא דחמורה סקילה
56 מסיף: נאמר אביה בסקילה. בנערה המאורסה לזנות בית אביה (דברים כב): ונאמר אביה בשריפה. בבת כהן את אביה היא מחללת (ויקרא כא): סקילה חמורה מסיף.
57 כדיליף טעמא לעיל ממדיחין ונידחין: מדאפקיה לנשואה דבת כהן. סתמא כתיב ארוסה ונשואה משמע ורבנן הוא דמפקי ארוסה מהחיה כלל ושביק לה במילתא כדון
58 ישראלית בסקילה משום דאית להו סקילה חמורה שכן ניתנה למגדף ונשואה מיתה אפקה קרא מדין נשואה ישראלית מתק לשריפה אלמא שריפה חמורה ואע"ג דמצי
59 לאיתויי בגיורה שוה דאביה אביה כדאיתיה לסיף ניהא לאיתויי מגופה: ר"ש לטעמיה. לקמן (שם) יליף מקרא דכתיב בת כהן סתמא:

הוי

1 מה כשהוציא נשואה. הא דפשיטא ליה הנשואה להחמיר היינו בג"ש דלעיל דמה
2 אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מתקן אף אביה האמור בשריפה שריפה
3 חמורה מתקן;

4 **נאמר** כאן אביה. תימה א"כ לזנות למה לי דלא מיתוקם בחילול שבת מג"ש דאביה
5 ור"ל מ"ג לא היה ממשטין חילול

6 שבת דהוי אמנא ד"ש איצטרך למעוטי פניה
7 ומדכתיב כי תחל היא דאיירי נמי בחילול שבת:
8 **בשואה** אומר היא מחללת. פ"ה דהאי תנא
9 לית ליה דרשה דלקמן שאם היו
10 נוהגין בו קדש א"נ אית ליה ולכתוב היא
11 מחללת ולא לכתוב את אביה ולקמן (דף נב.)
12 משמע דלית ליה דקאמר רב איש במאן קרינא
13 רשינא בר רשינא אפי' לרשינא בר צדיקא
14 כמאן כי האי תנא משמע דר"ע ור"ש דפליגי
15 עליה דר' ישמעאל לית להו דך סברא וקשה
16 דאמר לעיל אליבא דר"ש מאי חומריה שכן
17 מחללת את אביה וצ"ל דכ"ע אית להו דך
18 דרשה דאין מקרא יוצא מידי פשוטו והא
19 דקאמר כי האי תנא לפי שהוא חוכרה:

20 **ת"ל** ובת כהן. פ"ה מרביא דר"ש דררשי
21 וברע ס"ל דררשי לקמן כה"ג והא
22 דקתני סיפא לגוי לחלל לנתין ולממור מניין
23 דמשמע יש לו קידושין בה ושמעין ליה לר"ע
24 דאמר ביבמות (דף טו.) אין קידושין תופסין
25 בחייבי לאון הני מילי בחייבי לאון דשאר אבל
26 מחייבי לאון גרידא לא הוא דקאמר בסמוך
27 כרבי אלעזר דאמר פניו הבא על הפניה עשה
28 זונה ושמעין ליה לר"ע דפליג עליה מכל מקום
29 נעשית זונה בכמה ביאות ועי"ל דכולהו דך
30 בריהא רבי שמעון היא כדמוקי לה בסמוך
31 וסבר לה כר"א בפניו הבא על הפניה ובר"ע
32 דררשי ר"ז ומיהו קשה דכ"ע לר"ע גופיה דאמר
33 לקמן יכול אפי' פניה תקשה הוא כתיב לזנות
34 וצריך לומר דסברא ליה כרבי אלעזר:
הא

1 **הווי אומר**, כח המדינה. וקל וחומר, ומה חנק שחמור
2 מסייף, שריפה חמורה ממוג. סייף חקל, לא כל שכן.
3 סקילה חמורה מהנקה, שכן ניתנה למגדף ולעובד
4 עבודת פוכבים. ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, חנק
5 חמור, שכן ניתן למכה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן
6 הוקש בו. כדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל,
7 מפלל נשואה בת ישראל, מהנקה לסקילה, שמע מינה,
8 סקילה חמורה. סקילה חמורה מסייף, שכן ניתנה
9 למגדף. אדרבה, סייף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר
10 הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממוגם אבד. אמרת, וכי
11 איזה פח מרובה, כח המדינה או פח הנדחה. הווי
12 אומר, כח המדינה. וקל וחומר, ומה חנק שחמור
13 מסייף, סקילה חמורה ממוג. סייף חקל, לא כל
14 שכן, חנק חמור מסייף, שכן ניתן למכה אביו ואמו.
15 ומאי חומרא, כדאמרן. אדרבה, סייף חמור, שכן ניתן
16 לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממוגם אבד.
17 אמרת, וכי איזה פח מרובה, כח המדינה או פח
18 הנדחה. הווי אומר, כח המדינה. ונתניא, מדיחי עיר
19 הנדחת בסקילה, רבי שמעון אומר בהנקה. מרגלא
20 בפומיה דרבי יוחנן, נערה המאורסה פת כהן שזינתה,
21 בסקילה. רבי שמעון אומר, בשריפה. וזנתה מאביה,
22 בסקילה. רבי שמעון אומר, בשריפה. מאי קא משמע
23 לן. לרבנן, נשואה יצאה לשריפה, ולא ארוסה. לרבי
24 שמעון, אחת ארוסה ואחת נשואה, יצאה לשריפה.

25 **ונעמא מאי**, משום דלרבנן, סקילה חמורה. לרבי שמעון, שריפה חמורה. נפקא מינה, למי
26 שנתחייב שתי מיתות בית דין, נידון בהחמורה. מאי רבי שמעון, דנתניא, רבי שמעון אומר, שני
27 כללות נאמרו בבת כהן, ולא בבת כהן, ולא בבת ישראל. אימא, אף בבת כהן. והוציא הפתוב
28 נשואה מפלל נשואה, וארוסה מפלל ארוסה. מה כשהוציא הפתוב נשואה מפלל נשואה
29 להחמיר, אף כשהוציא הפתוב ארוסה מפלל ארוסה, להחמיר. וזממי נשואה פת כהן, בכלל
30 וזממי נשואה פת ישראל. וזממי ארוסה פת כהן, בכלל וזממי ארוסה פת ישראל. תנו רבנן,
31 וזבת איש כהן פי תחל, וכול אפילו חללה את השבת. תלמוד לומר, לזנות, בחילולין שבזנות
32 הפתוב מדבר. וכול אפילו פניה, נאמר כאן 'אביה' ונאמר להלן 'אביה', מה להלן זנות עם
33 זיקת הפעל, אף כאן זנות עם זיקת הפעל. או אינו אומר 'אביה', אלא להוציא את כל האדם.
34 כשהוא אומר 'היא מחללת', הווי כל אדם אומר. הא מה אני מקיים 'אביה', נאמר כאן 'אביה'
35 ונאמר להלן 'אביה', מה להלן זנות עם זיקת הפעל, אף כאן זנות עם זיקת הפעל. אי, מה
36 להלן נערה והיא ארוסה, אף כאן נערה והיא ארוסה. נערה והיא נשואה, בזוגת והיא ארוסה,
37 בזוגת והיא נשואה, ואפילו הזקנה, מנין. תלמוד לומר וזבת כהן, מפל מקום. 'בת כהן',

אין

1 הווי אומר כח המדינה. ור"ש אית ליה מדיחי עיר הנדחת בחנק וילף לה מקרא
2 באלו הן הנחנקין (לקמן דף פט.) ומדיחיחין בחנק ונחזין בסייף אלמא חנק חמור
3 מסייף וכבר קיימא לן לעיל דשריפה חמורה מהנקה הלכך כ"ש דחמורה היא מסייף
4 מק"ו מה חנק דחמור מסייף בו: מרגלא בפומיה דרבי יוחנן, סודור היה הרבה הזה
5 בפיו ולא ששנאה במשנה וברייתא אלא כך
6 קיבלה שמועה מרבו: בסקילה. דרבנן אית
7 להו דארוסה לא יצאה לשריפה דאם כן
8 נמצא אתה מיקל בבת כהן: ר' שמעון אומר
9 בשריפה. דשריפה חמורה הלכך לית לך
10 לאפוקי מכלל סתם בת כהן דקרא סתמא
11 כתיב: וזנתה מאביה. ארוסה בת ישראל
12 שזנתה מאביה דאיכא שתי מיתות סקילה
13 משום ארוסה ושריפה משום דמאביה וזנתה
14 דבשריפה היא כדילפינן באלו הן הנשרפין
15 (לקמן דף עה): בסקילה. לרבנן דסקילה
16 חמורה: ר"ש אומר בשריפה. הא קמ"ל
17 דלרבנן משום דאית להו סקילה חמורה
18 סבירא להו דארוסה לא יצאה לשריפה
19 כדמפרש ואזלי וטעמא דאם בו: ונפקא
20 מינה. מהא דרבי יוחנן דאמר דמשום
21 דלרבנן סקילה חמורה היא ארוסה בת כהן
22 בסקילה ומשום דלר"ש שריפה חמורה מוקי
23 לה בשריפה ש"מ המתחייב שתי מיתות נידון
24 בחמורה דהכא נמי שתי מיתות איכא סקילה
25 כדן ארוסה ושריפה כדן בת כהן הלכך
26 לרבנן על כרחך ארוסה לא יצאה לשריפה
27 ולר"ש יצאה: מאי ר"ש. לעיל מהדר דאמרן
28 לעיל ר"ש לטעמיה דאמר אחת ארוסה
29 ואחת נשואה יצאה לשריפה היכי שמעין
30 ליה: שני כללות נאמר בבת כהן, אחת
31 בארוסה ואחת בנשואה כלומר כשכלל
32 הכתוב באשת איש (ויקרא כ) מות יומת
33 הנואף והנואפת אף בת כהן משמע בחנק
34 ובשהוציא ארוסה לסקילה אף בת כהן
35 במשמע היינו כלל שני: ופרכינן בבת כהן
36 ולא בבת ישראל. האי קראי סתמא כתיבי:
37 אימא אף בבת כהן, וה"ק שתי כללות
38 שנאמרו בתורה בארוסה בסקילה ובנשואה
39 בחנק אף בת כהן היתה תחילה בשריפה ובא
40 הכתוב והוציא לך בת כהן לידוש בשופה
41 וסתמא כתיבא ואחת ארוסה ואחת נשואה
42 הוציא לשריפה: ארוסה בת כהן מכלל
43 ארוסה בת ישראל. מסקילה לשריפה:
44 נשואה מכלל נשואה. מהנקה לשריפה צא
45 ולמד מיכן שהשריפה חמורה דמה
46 כשהוציא נשואה מכלל נשואה להחמיר
47 עלה יצאה דהא שריפה חמורה מודים
48 דחמורה מהנקה אף כשהוציא ארוסה מכלל
49 הארוסה להחמיר עליה הוציאה: וזממי
50 נשואה בת כהן בכלל וזממי נשואה בת
51 ישראל. בחנק שלא הוציא הכתוב אלא
52 אותה לבדה דכתיב (ויקרא כא) היא באש
53 תשרף ולא בועלה ולא וזממיה: גבי וזממין

54 גרס בכלל ולא גרס מכלל: בת כהן פי תחל. אי לא כתב לזנות משמע אפילו חיללה שבת: ת"ל לזנות. ולקמיה פריך חיללה שבת בת סקילה היא: ונאמר להלן, בענר
55 המאורסה מה להלן שזינתה בשעה שזיקת הבעל עליה אף כאן זנות בשעה שזיקת הבעל עליה ולא פניה והאי דנקט תנא האי לישנא ולא נקט מה להלן ארוסה כו'
56 משום דסופו נמי לאיתוי נשואה לשריפה כדילף ואזלי: או אינו אומר אביה. לגזירה שוה זו אלא להוציא את כל האדם שאם זנתה מאביה תידון בשריפה אבל משאר
57 כל אדם תידון כבת ישראל ולקמיה פריך היכי תיסק אדעתך הא מילתא איכא מאי איריא בת כהן ואפי' בת ישראל נמי מאביה בשריפה באלו הן הנשרפין (לקמן דף
58 עה): כשהוא אומר מכלל. מחללת אותו ולא הוא מחללה הרי על כרחיך כשזינתה משאר כל אדם אמור: הא מה אני מקיים את אביה. למה לי
59 למכתביה כלל אלא נאמר כאן וזממי אית ליה האי דרשה דלקמן (דף נב.) שאם היו נוהגין בו קדש בו א"ל אית ליה ליכתוב ולא מחללת ולא ליכתוב את אביה;
60 וליהי משמע אפי' בשפתיה ואבה יתר מכולם: נערה. שהביאה שערות ולא הביאה סימני בגרות במס' נדה מפרש להו בפרק יוצא דופן (דף מז.) משנתמך אף:
61 ת"ל ובת כהן מכל מקום. מרביא דר"ש קא דרשי ובר"ע סבר לה דררשי לה לקמן (דף נא.) כי האי גזונא וליכא לפרושי דמדכתיב קרא סתמא ילף טעמא דהא אתא
62 גזירה שוה ומפקא ליה מסתמיה:

מבאר הגמרא: **מאי קא משמע לן** – מזה השמיענו רבי יוחנן
 בשמועתו. שעל אף שהתורה סתמה ואמרה (ויקרא כא ט) **זבת איש**
כהן כי תחל לזנות וגו' **באש תשרף**, ובפשוטו משמע שהתורה
 הוציאה בכך את כל בת כהן המזנה שאין דינה כבת ישראל המזנה
 ונשואה בחנק וארוסה בסקילה, אלא דינה בשריפה, אין זה דעת
 כולם, שכן לדעת רבנן רק **נשואה** בת כהן יצאה מכלל נשואה בת
 ישראל מחנק ל**שריפה**, ולא **ארוסה**, שארוסה בת כהן דינה כדיון
 בת ישראל של סקילה. ורק לדעת רבי שמעון, אחת **ארוסה** ואחת
נשואה יצאה מכלל בת ישראל מחנק ל**שריפה**. ו**מצינו** מאי – מדוע
 הוצרכו רבנן לפרש שהפסוק מדבר רק בנשואה, ורבי שמעון
 מפרש שהפסוק מדבר בין בארוסה ובין בנשואה. **משום** ה**לרפנן**
סקילה המורה משריפה, ואם כן לא יתכן לפרש שאף בארוסה בת
 כהן אמרה תורה שדינה בשריפה, שכיון שארוסה בת ישראל
 בסקילה היאך תהא בת כהן קלה הימנה לידון בשריפה. אבל לרבי
שמעון **שריפה** המורה מסקילה, אפשר לפרש שהפסוק מדבר בין
 בנשואה ובין בארוסה ששניהם דינם בשריפה. מבאר הגמרא,
נפקא מינה – מבאר של רבי יוחנן במחלוקת רבי שמעון ורבנן
 יוצא דין, לגבי מי שנתתיב שתי מיתות בית דין, שהרי הוא נידון
 בהמורה שבהן. שהרי משום כך אף ארוסה בת כהן שהתחייבה
 בשתי מיתות, אחת סקילה כדיון ארוסה בת ישראל, והשנייה
 שריפה כדיון בת כהן, אין דינם אותה ארוסה בת ישראל, לרבנן
 החמורה היא הסקילה ולרבי שמעון החמורה היא השריפה.
 הגמרא חוזרת לבאר מה שאמר רבי שמעון (ע"פ ר"ש) שמעון הסובר
 ששריפה חמורה מסקילה הולך לשיטתו שבת כהן שזינתה בין
 ארוסה בין נשואה דינה בשריפה. מבאר הגמרא: **מאי רבי שמעון**
 – היכן מצינו שרבי שמעון אמר בפירוש שבת כהן בין ארוסה בין
 נשואה דינה בשריפה, דתניא, רבי שמעון אומר, שני כללות נאמרו
בבת כהן, כלל אחד נאמר בארוסה, שסתם בה הכתוב ואמר (ויבית
 כב כ) **כי יזינה נערה בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר**
ושכב עמה, והוצאתם וגו' וסקלתם אתם באבנים ומתו, משמע כל
 ארוסה בקה ישראלית בין בת כהן שזינתה דינה בסקילה, וכלל שני
 נאמר בנשואה, שסתם בה הכתוב ואמר (ויקרא כ) **ואיש אשר ינאף**
את אשת איש וגו' מות יומת הנאף והנאפת, משמע כל אשת איש
 שזינתה בין ישראלית בין בת כהן
 דינה בחנק. מדייקת הגמרא את לשון הברייתא ומקשה: וכי כללות
 אלו נאמרו דווקא **בבת כהן** ולא **בבת ישראל**, אל הפסוקים
 נאמרו בין בבת ישראל ובין בבת כהן. מתרצת הגמרא: אל תאמר
 'נאמרו בבת כהן', אלא **מאי נאמרו אף בבת כהן**, כלומר, מה
 סתמה התורה בתחילה בארוסה המזנה בסקילה ונשואה המזנה
 בחנק, היינו בין בבת ישראל ובין בבת כהן. ממשיכה הברייתא
 ואומרת: ובהמשך הוציא **הכתוב** את דין **נשואה** בת כהן **מכלל** דין
נשואה בת ישראל מחנק לשריפה, ואת דין **ארוסה** בת כהן **מכלל**
ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה, שנאמר (ויקרא כא ט) **זבת איש**
כהן כי תחל לזנות **את אביה** היא מחללת **באש תשרף**, שכן
 משמע מסימת לשון הפסוק שגם ארוסה וגם נשואה יצאו מכלל
 בת ישראל. ומעתה יש להשוותם ולומר, מה **וכשם** **בנשואה**
הכתוב את **הנשואה** בת כהן **מכלל** **נשואה** בת ישראל, כונתו היתה
להחמיר, שכן הכל מודים ששריפה חמורה מחנק, אף **בנשואה**
הכתוב את **ארוסה** בת כהן **מכלל** **ארוסה** בת ישראל, לא בא
 הכתוב אלא **להחמיר** עליה, ונמצאו למדים שלדעת רבי שמעון
 שריפה חמורה מסקילה.
 מביאה הגמרא את המשך הברייתא: אולם **זוממי** **נשואה** **בת כהן**
 הרי הם **בכלל** **זוממי** **נשואה** **בת ישראל** – עדים שהעידו על נשואה
 בת כהן שזינתה, וזממו לחייבה שריפה, ובאו עדים אחרים
 והזימום שהעידו בשקר, דינם שוה לעדים שזממו כן על בת
 ישראל נשואה, כשם שזוממי נשואה בת ישראל בחנק אף זוממי
 נשואה בת כהן בחנק. וכן **זוממי** **ארוסה** **בת כהן** הם **בכלל** **זוממי**
ארוסה **בת ישראל**, ודינם בסקילה, כיון שרק על בת כהן עצמה
 נאמר 'היא מחללת באש תשרף' שיצאה מכלל דין בת ישראל, אך

היו אומר שבה **המדינה** חמור יותר, לפי שחטא והחטיא את הרבים.
 וכיון שדעת רבי שמעון שמדיחי עיר הנדחת בחנק, ואילו אנשי
 עיר הנדחת שהם הנידחים דינם בסייף, נמצאו למדים שחנק
 חמור מסייף, ומעתה יש ללמוד בקל **וחומר**, ומה חנק שחמור מסייף
שריפה המורה **מפני**, כמבואר לעיל (ע"א), סייף חנק מחנק לא כל
שכן שזהא שריפה חמורה ממנו.
 הגמרא מבאר מניין לרבי שמעון שסקילה חמורה מחנק: **סקילה**
חמורה **מהחנק**, **שכן** סקילה ניתנה למגדף ולעובר עבירה **בוכבים**.
ומאי **חומרא**, **בדאמרן** לעיל (ע"ב) שפושטים ידיהן בעיקר. דוחה
 הגמרא: **אדרבה** נאמר שחנק חמור מסקילה, **שכן** חנק ניתנה **למכה**
אביו ואמו, ו**מאי** **חומרא**, **שכן** ה**וקש** כו' כבוד אביו ואמו לכבוד
 המקום. מבאר הגמרא באופן אחר: רבי שמעון למד שסקילה
 חמורה מחנק **בדאמרן** **רפנא** – מזה שהוציאה תורה ל**ארוסה** **בת**
ישראל שזינתה **מכלל** **נשואה** **בת ישראל** שזינתה, מדין חנק
 שבנשואה לדין סקילה בארוסה, שפע מינה שסקילה חמורה מחנק.
 הגמרא מבאר מניין לרבי שמעון שסקילה חמורה מסייף: **סקילה**
המורה מסייף, **שכן** סקילה ניתנה למגדף כו' ולעובר עבודה זרה,
 שעוונם חמור בכך שפשוט ידיהם בעיקר. דוחה הגמרא: **אדרבה**
 נאמר שסייף חמור מסקילה, **שכן** סייף ניתנה **לאנשי עיר הנדחת**,
ומאי **חומרא** של עיר הנדחת, **שכן** מצינו שנעששים בכך שגם
מפני **אמר**. מבאר הגמרא באופן אחר: רבי שמעון למד
 שסקילה חמורה מסייף ממקום אחר, שכן **אמרת** מסברא **ובי** **איה**
בה מרובה – איה עון יותר ממנו, **בה המדינה** **או** **בה הנידה** לעבודה
 זרה, **היו אומר** שבה **המדינה** חמור יותר, שכן חטא והחטיא את
 האחרים, וכיון שלרבי שמעון המדיחים בחנק והנידחים בסייף,
 נמצאו למדים שחנק חמור מסייף. ומעתה יש ללמוד בקל **וחומר**,
 ומה חנק שחמור מסייף **סקילה** המורה **מפני** כמבואר לעיל, סייף
 חנק מחנק לא כל **שכן** שיהא קל מסקילה.
 הגמרא מבאר מניין לרבי שמעון שחנק חמור מסייף: **חנק** חמור
מסייף, **שכן** חנק ניתנה **למכה** **אביו ואמו**, ו**מאי** **חומרא**, **בדאמרן** –
 שהוקש כבוד אביו ואמו לכבוד המקום. דוחה הגמרא: **אדרבה**
 נאמר שסייף חמור מחנק, **שכן** סייף ניתנה **לאנשי עיר הנדחת**
 שפושטים ידיהן בעיקר, ו**מאי** **חומרא**, **שכן** מצינו שהם מוסיפים
 ליעש בכך **שמפני** **אמר**. מבאר הגמרא באופן אחר: למדים
 שחנק חמור מסייף מפירשת אנשי עיר הנדחת עצמה. שכן **אמרת**
 מסברא, **ובי** **איה** **בה מרובה** – איה עון יותר חמור, **בה המדינה** **או**
בה הנידה, **היו אומר** שבה **המדינה** חמור יותר, ו**תניא** בברייתא,
מדיחי עיר הנדחת **בסקילה**, **רבי שמעון** **אמר** **בתק**, וכיון שלדעת
 רבי שמעון המדיחים בחנק והנידחים בסייף, נמצא שחנק חמור
 מסייף.
 הגמרא מביאה שמועה שאמר רבי יוחנן, בענין מחלוקת רבנן ורבי
 שמעון: **מרגלא** **בפומיה** **דרבי יוחנן** – רגיל היה רבי יוחנן לומר
 שמועה ששמע מרביתו, **נערה המאורסה** **בת כהן** **שזינתה**, דעת
 רבנן שדינה **בסקילה**, ולא כבת כהן נשואה שזינתה שדינה
 בשריפה, שכן לדעתם סקילה חמורה משריפה, וכיון שארוסה בת
 ישראל שזינתה הרי היא בסקילה, לא יתכן שיהא עונש בת כהן
 ארוסה קל ממנה להיות בשריפה, ובהכרח נשאר דינה של ארוסה
 בת כהן כדיון ארוסה בת ישראל ליעוש בסקילה. **רבי שמעון** **אומר**,
 אף ארוסה בת כהן שזינתה דינה **בשריפה**, שכן מה שנאמר גבי בת
 כהן שזינתה שדינה בשריפה, אמור בין בארוסה ובין בנשואה,
 משום שלדעתו שריפה חמורה מסקילה, ונמצא שאף בארוסה
 עונש בת כהן בשריפה חמור מעונש בת ישראל שדינה בסקילה.
 עוד הוסיף רבי יוחנן בשמועתו: נערה המאורסה בת ישראל
שזינתה מאביה, ונתחייבה בכך שתי מיתות, מיתת סקילה על עון
 זנות אשת איש, ומיתת שריפה על עון שנבעלה מאביה, הואיל
 וכאשר אדם מתחייב בשתי מיתות הרי הוא נידון בחמור שבהן,
 לפיכך לדעת רבנן שסקילה חמורה משריפה, הרי היא נידונת
בסקילה, ו**רבי שמעון** **אומר**, הרי היא נידונת **בשריפה**, כיון
 ששריפה חמורה מן הסקילה.

בריייתא: או אינו אומר 'אביה' אלא להוציא את כל אדם, כלומר, 60
 לולי שנאמר בפסוק 'היא מחללת' היה מקום לומר שממה שנאמר 61
 'אביה' למדים שרק אם זינתה עם אביה תידון בשריפה, אך אם 62
 זינתה עם שאר בני אדם לא היא דינה בשריפה. שואלת הגמרא: 63
 היאך היה מקום לומר כן, אלא לפי זה נמצא דמאי ניהו – על איזה 64
 אופן חיבה הכתוב שריפה, על כרחך כשיזנתה מאביה, ואם כן מאי 65
 איריא בת כהן, אפילו בת ישראל ואפילו פניהו שזינתה מאביה דינה 66
 בבת כהן, הלא גם בת ישראל ואפילו פניהו שזינתה מאביה דינה 67
 בשריפה, דאמר רבא, אמר לי רב יצחק בר אבדומי, בת שזינתה 68
 עם אביה דינה בשריפה, שכן איתא – למדים בגזירה שוה מתיבות 69
 'הנה הנה', נאמר גבי המזנה עם בתו (ויקרא י"ז) 'ערוה בת כהן 70
 או בת בתך לא תגלה ערוהו כי ערוהו הנה', ונאמר גבי בת אשתו 71
 ושאניה בתו (שם י"ח) 'ערוה אשה ובה לא תגלה הוא בת בנה ואת 72
 בת בתה לא תקח לגלות שאתה הנה זמה הוא', כשם שגבי 73
 בת אשתו הושווה הכתוב בין בתה לבת כהן, כך גבי בתו יש 74
 להשוות בין בתו לבת בתו, על אף שלא נזכר בתורה אלא בתו. 75
 ואחרי שלמדו בגזירה שוה שבתו אסורה לו כבת בתו, איתא – 76
 למדים מגזירה שוה נוספת 'זמה זמה' שדינן בשריפה, נאמר גבי בת 77
 אשתו (שם) 'שאתה הנה זמה הוא', ונאמר גבי נושא אשה ואמה (שם 78
 כ"ד) 'ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא באש ישרפו 79
 אתו ואתהו', כשם שגבי אשה ואמה דינן בשריפה כך גבי מזנה עם 80
 בת אשתו לא עם בת בתה עונשו ועונשם בשריפה, ולמדים בגזירה 81
 שוה 'זנה הנה' שאף עונשו עם בתו לא עם בתו עונשם 82
 בשריפה. וכיון שכן נמצא שכל הבא על בתו נידון בשריפה, ואיך 83
 לולי שנאמר 'היא מחללת' היה מקום לומר שפרשת בת כהן 84
 מלמדת דין מיוחד בבת כהן המזנה עם אביה לחיבה בשריפה. 85
 מיישבת הגמרא: איצטרך הכתוב לומר 'היא מחללת' ללמדנו 86
 שמדובר בזנות עם כל אדם, כי סלקא דעתך אמינא – היה מקום 87
 לומר, קרא – תיבת 'אביה' האמור בפסוק בא לאפוקי מדרבא – 88
 להוציא מדניו של רבא ולומר שרק כהן הבא על בתו עונשו 89
 בשריפה, אבל לא כשישראל בא על בתו, והראיה מדגלי רבא 90
 דין שריפה בבת כהן שזינתה עם אביה ולא בבת ישראל. קא משמע 91
 לן הפסוק 'היא מחללת' שבזנות עם אחרים הכתוב מדבר, אך 92
 בזינתה עם אביה נתקיים דינו של רבא בשם רב יצחק שחיבת 93
 בשריפה בין בבת כהן ובין בבת ישראל. 94
 הגמרא מבארת את הדין החמישי האמור בבריייתא. שנינו 95
 בבריייתא: ממה שנאמר בפסוק 'בת כהן, אין לי ללמוד חיוב 96
 שריפה אלא בבת כהן שניסת לבנה, אבל ניסת ללוי, לישאל, 97
 ולעובד בוכבים, ולחלל לנתני, ולמזנה, מניין שיהא דינה בשריפה. 98
 תלמוד לומר 'בת איש כהן, כלומר, צריך שה'איש' דהיינו אביה 99
 יהיה כהן אף על פי שהיא כבר אינה כהנת מחמת שנשאת לפסול, 100
 דינה בשריפה. שואלת הגמרא: היאך היה מקום לומר שבת כהן 101
 הנשאת לכל הנוכרים לעיל אינה כלולה בפרשת בת כהן, וכי 102
 משום דאינסבא להו להני לאו בת כהן היא, ומדוע תאבד את 103
 יחוסה כבת כהן בכך שנישאה להם, (ותו) מירי – וכי בהנת 104
 הנשואה לכהן כתיב, הלא זבת איש כהן כתוב, ובת כהן היא 105
 תשאר לעולם בין באופן שתינשא לכהן, בין באופן שתינשא ללוי 106
 או לישראל או לשאר פסולים. 107
 מיישבת הגמרא: סלקא דעתך אמינא – היה מקום לומר הואיל ו'כי 108
 תחל לזנות' אמר רבא, הרי שתלה הכתוב את חילולה בזנות, 109
 ואם כן הני מילי – פרשה זו מדברת רק היכא דקא מתחלא וקיימא 110
 – שמתחללת עכשיו על ידי הזנות, וקודם לכן לא היה מחוללת, 111
 אצל הא – זו שנישאה לחלל ממזר ונתין, כיון דקא מתחלא וקיימא 112
 מעיקרא – שכבר מחוללת ועומדת מן הנישואין, דהרי אמר רב 113
 בבריייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כ"ב) 'זבת כהן כי תקח לאיש זר הוא 114
 בתרומת הקדשים לא תאכל, כלומר, כיון שנגעלה לפסול לה – 115
 למזרז ונתין שאסורים לבוא בקהל, פסקה מן הכהונה ואסורה 116
 לעולם לאכול בתרומה ולהנשא לכהן, וכן אם נבעלה ללוי 117
 וישראל נמי נפסלה מאכילת תרומה, שנאמר (שם כ"ב) 'זבת כהן כי 118

אין לי לשמוע שיהא דינה בשריפה, אלא כשניסת לבנה ונשאה 1
 כהנת האוכלת בתרומה כבבית אביה, אבל אם ניסת ללוי 2
 ולישראל ונאסרה באכילת תרומה, או נישאת לעובד בוכבים 3
 ועברה על הלאו של 'לא תתחתן בם' (דברים א'), או לחלל – הנוולד 4
 מכהן שנשא גרושה או זונה ותחלל מן הכהונה, או למזנה – 5
 הנוולד מאשת איש שזינתה, ולנתני – לגבעוני, מניין שבכל 6
 האופנים הללו היא דינה בשריפה. תלמוד לומר 'זבת איש כהן, 7
 ותיבת 'איש' באה להשמיענו שדוקא האיש שהוא אביה צריך 8
 להיות כהן, אבל הבעל שנשאה אינו צריך להיות כהן, אלא אף 9
 על פי שנשאה זר או פסול ועתה אינה כהנת דינה בשריפה. 10
 דין שישו הנלמד מן הפסוק: מלשון הפסוק 'היא מחללת' למדים 11
 שרק היא – הבת כהן עצמה נידונת בשריפה ואין בועלה נידון 12
 בשריפה, וכן רק היא נידונת בשריפה ואין זוממה נידונים בשריפה, 13
 כלומר, אם שנים העידו על בת כהן שזינתה ביום פלוני, ובאו 14
 אחריה והזימו את הראשונים שדודתם שקר, על אף שהעדים 15
 הראשונים זממו לחיבה שריפה, אין מיתתם בשריפה אלא בחזק. 16
 רבי אליעזר אומר, את אביה בשריפה ואת חמייה בפקלה, ולהלן 17
 בגמרא יתבאר דבריו. 18
 עתה מבארת הגמרא את כל דברי הבריייתא הנוכרת לעיל, 19
 ותחילה מבארת את הדין הראשון: אמר רב, ממה שנאמר 'כי 20
 תחל' יכול ליתני לרבות שאפילו בת כהן שחיללה שבת היא דינה 21
 בשריפה, לכן נאמר 'לזנות'. שואלת הגמרא: כיצד היה מקום 22
 לפרש כן, הלא אפילו בת ישראל שחיללה שבת כהן סקלה היא, 23
 והיאך יתכן שנקל על בת כהן המחללת שבת לדונה רק בשריפה. 24
 מיישבת הגמרא: אמר רבא הא מני – ברייתא זו בשיטת רבי שמעון 25
 היא, דאמר שריפה חמורה מסקילה, ולשיטתו סלקא דעתך אמינא 26
 – היה מקום לומר, הואיל ואהמיר בהו רבא רבא ככהני – כיון 27
 שהחמירה תורה בכהנים דרבי בהו מצות יחידות – במה שריבתה 28
 בהם מצוות יותר מישאאלים, לפיכך אף בענין זה תהא חמורה ולא 29
 כהן על בת ישראל, שאם חיללה שבת תידון בשריפה וכן 30
 בסקילה, קא משמע לן – לכך השמיענו בתיבת 'לזנות' שהפרשה 31
 מדברת רק בחילולין הבאים על ידי זנות, אך בחילול שבת דינה 32
 כשאר ישראלית בסקילה. 33
 שואלת הגמרא: עדיין כיצד היה מקום לומר שהחמירה תורה על 34
 בת כהן בחילול שבת שתידון בשריפה, הלא כהן המחלל שבת 35
 דינו בסקילה, ומאי שנא מניה דידיה – ובמה היא שונה ממנו, הרי 36
 אין סברא לומר שהחמיר הכתוב בנקבות יותר מן הזכרים. 37
 מיישבת הגמרא: כוונת הבריייתא דסלקא דעתך אמינא – היה 38
 מקום לומר, רק איהו – כהן, כיון שמצינו דאשתריא ליה שבת לגבי 39
 עבודה – שהותרה לו עבודה בקרבנות ציבור בבית המקדש 40
 בשבת, לפיכך גם שלא בזמן עבודה אם חילל את השבת לא 41
 נחמיר עליו לדונו בשריפה, אבל היא – בת כהן כיון דלא מצינו 42
 דאשתריא (שהותרה) שבת לגבה, שהרי ננות כהן אינן עובדות 43
 בבית המקדש, אמינא שכאשר חיללה את השבת תידון בשריפה, 44
 קא משמע לן שאף בת כהן דינה בסקילה. 45
 הגמרא מבארת את הדין השני האמור בבריייתא. שנינו בבריייתא: 46
 יכול אפילו פניהו, כלומר, לולי הגזירה שוה המבוארת בבריייתא 47
 היה מקום לומר שאף פניהו שנבעלה היא דינה בשריפה. שואלת 48
 הגמרא: היאך היה מקום לומר כן, הא תיבת 'לזנות' כתיב בפרשה, 49
 זנות היא לשון מרידה ועויבה, וממילא אין שייך לשון זה אלא 50
 במזנה תחת בעלה ומורדת בו, אבל לא בפניהו שנבעלה. משיבה 51
 הגמרא: התנא של הבריייתא סבר פדריי אלוהו, דאמר ביבמות 52
 (א"ט) פניו – שאינו נשוי הקא על הפניהו שלא לשום אישות, אלא 53
 לשם זנות, עשא זונה לפסולת מן הכהונה. הרי שסבר רבי אלעזר 54
 שאף פניהו נקראת זונה, ולשיטתו היה מקום לפרש שהפרשה 55
 מדברת גם בבת כהן פניהו שזינתה, לכך נצרכו ללמוד מגזירה 56
 שוה שהפרשה מדברת רק בבת כהן ארוסה או נשואה שיש להם 57
 זיקת בעל. 58
 הגמרא מבארת את הדין השלישי האמור בבריייתא. שנינו 59

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף נא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצה רש"י תוספות

1 אין לי אלא שנשאת לכהן, לקמיה פריך מהיבא תיתי הא אטו משום דניסת ללוי וישראל לאו בת כהן היא: חלל. כהן שנשא גרושה או זונה וילדה לו בן מיקרי חלל
2 מן הכהונה כדכתיב (ויקרא כא) לא יחלל זרע: כותי נתין ומטור. אע"פ שאסורין לבא בקהל יש להם קידושין והרי היא אשת איש וקדושין תופסין בחיבי לאון ואע"ג
3 דהאי מתניתין ר"ע דרדשי ו"ו ושמענין ליה דאין קדושין תופסין בחיבי לאון איבא תנא ביבמות (דף טט). דאית ליה אליבא דר"ע דכי אמר ר"ע אין קדושין תופסין
4 בחיבי לאון ה"מ בחיבי לאון דשאר אבל בחיבי לאון גרדי לא אמר גוי איבא לאו דלא תתחתן בהם (דברים ז) וכן נתין דהוא מן הגבונים: בת איש כהן. איש יתירא
5 למה לי אלא למדרש דאב הוא דבעינן איש
6 כהן אבל בעל לא בעינן איש כהן ואף על פי
7 שאינה כהנת אבת כהן קפיד קרא שתהא בת
8 איש כהן ולא אשת כהן: רבי אליעזר אומר
9 כו'. לקמן בעי מאי קאמר: חיללה שבת בת
10 סקילה, והיכי ס"ד דהקל בה הכתוב משאר
11 בנות ישראל ליהון במיתה קלה: ומאי שנא
12 מיניה ירדיה. לענין שבת למה יתמיר לנו
13 בנקיבות יותר מן הזכרים כהנים: איהו
14 אשתראי שבת כו'. ומשריה היבא דלא
15 אשתראי ולה מיהו לא תחמיר עליה: הא
16 לזנות כתיב. ופניה לאו זנות היא דאין לשון
17 זונה אלא שזינתה ויצתה מתחת בעלה
18 לאחרים כמו (הושע ט) כי זנית מעל אליהך
19 לשון מורדת ויוצאה מזה לזה אשור"א
20 בלע"ז: כד"א. במסכת ביבמות בהבא על
21 יבמתה: עשהה זונה. וליפסל מן הכהונה
22 אלמא זנות מיקריא: מאי ניהו. מאי קאמר
23 לן קרא: שזינתה מאביה. בתמיה: איתיה הנה
24 הנה. כתיב (ויקרא יח) בבת בנו ובבת בתו
25 ערות בת בנך או בת בתך וגו' כי ערותך הנה
26 וכתבי (שם) בבת אשתו שארה הנה זימה
27 היא מה באשתו עשה בתה כבת בתה דכתיב
28 (שם) ערות אשת ובתה וגו' אף כאן חייב על
29 בתו כעל בתו ומן ק"ו לא תייתיה דאין
30 עונשין מן הדין אבל גורה שוה הוי כאילו
31 מפורש בו הוא להך דרשה איכתיב הנה
32 יתירא: איתיה זימה זימה. לידון בשריפה
33 כתיב הכא זימה היא וכתיב בשריפה זימה
34 (שם כ) באב שרפו וגו': סלקא דיתין
35 אמינא. האי אבא שרפא הוא דעלך
36 שריפה בבת כהן שזינתה מאביה לאפוקי
37 מגזירה שוה דרבא אתא למימר דלא
38 תידרשו ליה לישראל הבא על בתו בשריפה
39 דמדגלי רחמנא כו' קא משמע לן היא
40 מחללת ובינתה (ועם) שאר כל אדם קאמר:
41 לאו בת כהן היא. בתמיה למה לי איש
42 יתירא ליריבוי: כי תחל לזנות. כשהיא
43 מתחללת על ידי זנות וזו נתחללה כבר ע"י
44 נשואין שנשאת לחלל לנתין ולממור
45 נתחללה מן התרומה אפי' ימות זרע אין לה
46 לא תשוב עוד אל בית אביה כנעוריה
47 ונפסלה עוד מן הכהונה שלא תינשא עוד

48 לכהן וכו' ליה כיבמות בפרק אלמנה (דף טח). ל'פסול לה. כגון נתין וממור: פסלה. עולמית מתרומה ומכהונה והתם פריך האי מיבעי ליה לגופיה זר שאינו כהן לא
49 תאכל בתרומה בחייו ומשני ליה התם וחלל אף על גב דלא פסיל לה הוא דהא כשר לבא בקהל ליהף לה בפרק אלמנה לכהן גדול (ביבמות דף טט). מלא יחלל זרעו
50 מקיש זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו פוסל דכהן גדול הבא על האלמנה פוסל מן הכהונה ומן התרומה דליף לה מלא יחלל שני חילולין במשמע שמחלל אותה ואת
51 הוול: ללוי וישראל נמי. אע"פ שאינה מחוללת עולמית מיהו כל ימי חייו מחוללת מן התרומה כדכתיב ושבח וגו': ודלא כר"ם. הא דאמרן לעיל בת כהן הנשואה לממור
52 בקדושתה קיימת ונידונית בשריפה דלא דרבו מאיר: ואכלה בתרומה כשנוג. דגבי זר איבא חיוב קרן וחומש: משלמת את הקרן, דכין דלא זכי לה רחמנא בגוה גזילה
53 היא עצלה: ואינה משלמת את החומש, דלאו זרה היא והאילו וראייה לחזור אם ימות בעלה זרע אין לה. ומיתתה בשריפה. אם זינתה: נשאת לאחד מן הפסולים.
54 שנפסלה עד ועלם ונתחללה הרי היא כזרה גמורה: מאביה. שזינתה מאביה: בלתי בסקילה. במתני' (דף גג). ברשות אביה. ארוסה: ברשות חמיה. נשואה: אי כרבנן.
55 דאמרי סקילה חמורה איפכא מיבעי ליה דהא ארוסה חמורה מנשואה ולדיריהו נשואה יצתה מכלל בת ישראל מחנן לשריפה ולא ארוסה מסקילה לשריפה: ומאי כרבי
56 שמעון. דאית ליה שריפה חמורה מסקילה הא אמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאו לשריפה: ומאי כר' ישמעאל. הא דאמר שריפה חמורה כר' ישמעאל דאמר לקמן
57 בשמעתא ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה דליף לה מנכין אב דארוסה הכתוב מדבר: את חמיה חנק הוא. כדן בת ישראל הוא לא יצתה מכללה: כך הצעה של
58 משנת ר"א כמו שהיא שנויה ולא תפכה ולעולם כרבנן דאית להו איפכא ארוסה סקילה נשואה בשריפה ואיזו נמי הכי אמר כל שהיא בבת ישראל שזינתה מאח:
59 למטה ממיית אביה. שריפה כלומר במיתה שהיא קלה משריפה הוון נשואה דחנק בעלמא הוא הכא בבת כהן במיית אביה כו' כאילו זינתה מאביה ובשריפה: כל
60 שהיא. בבת ישראלית למעלה ממיית אביה כגון ארוסה בסקילה הוון בבת כהן לא יצאת מכללה להקל על ידוניתה במיתה חמורה כללו זנתה מחמיה בסקילה וה"ק
61 אביה בשריפה הסתוכה למיית אביה דנחיתא מינה דבא דהיינו נשואה בת ישראל הכא בבת כהן הוציאה הכתוב לחמיה בשריפה חמורה למעלה משריפה כגון
62 ארוסה בת חמיה דיינין לה כדן כלתו בסקילה יש לגמגם אמאי נקיש את חמיה תירפא ליה דכן דינה בסקילה אחרי שלא יצאה מן הכלל ומיהו הא מתקפין אתקפתא
63 אחריתי ומפקינן ליה משמעא:

1 סירכא נקט. פ"ה דהא דקאמר את אביה ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה סירכא
2 נקט וקשה דבכל הספרים כתיב והא דקאמר את אביה בשריפה וש לומר
3 דנותן טעם במה טעה התנא ששנה את אביה בשריפה כיון שהיא בסקילה ומשני סירכא
4 נקט סירכיה דקרא דכתיב את אביה היא מחללת באש תשרף ומיהו קשה דלא יהיב
5 טעמא אלא אמאי נקט את אביה בשריפה אבל

6 בכלתו לא יהיב טעמא וי"ל דהא דקתיב את
7 אביה בשריפה סירכא נקט משום דבעלמא בתו
8 בשריפה ובכלתו בסקילה
9 הלכתא למשיחא. בפרק ב"ש בובחים (מה).
10 פריך נמי הכי והא דפסקינן הלכה
11 כר' יוסי (במשנת) " ויחסק (קדושין דף עב)
12 דעתידי ממוזים ליתור נ"מ בזה"ו שלא
13 להתרחק ממשפחות שאינן ידועות דבממזר
14 שאינו ידוע מיירי ובפ"ק דימא (ר' יג. ושם)
15 דפסקו כרבי יוסי ראשון תוור לעבודתו נ"מ
16 לנשיא או פרנס שנתמנה על הציבור ועבר
17 מחמת האונס מיהו בס"פ התכלת (מנחות נב.
18 ושם) קשה דפסק ר' יוחנן כאבא (שאלו) בן
19 דוסאי ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא
20 ובפ"ש (ובחים ד' מה). והר"ר חיים פירש דלא
21 ואלא כהא דאבא תרתי שהוא למשיחא
22 וגם עושה איסורא כיון דליכא נפקותא אלא על
23 ידי איסור אין לפסוק הלכה למשיחא וי"ל דלא
24 פריך אלא היכי דלא נ"מ אלא ליישב לישני
25 דשמעתין כדמסיק אבל הך יש נפקותא איסור
26 היתיר אף על גב דהוי למשיחא:
27 לאחיו ולא לאחותו. תימה ת"ל מדרבתיב היא
28 ולא בועלה היא ולא זוממיה וי"ל דאי

29 מהיא לחודא לא הוה ממעטינן זוממים משום
30 דבעינן כאשר זמם קמ"ל לאחיו ולא לאחותו
31 ואי מהתם ה"א ה"מ היבא דמעידין נמי על
32 הבעול.
33 ורבי ישמעאל סבר מוקדא"ל בת ובת כו'.
34 וא"ת היכי ס"ד דהדר ביה דאם כן בת
35 ובת למה ליה דהא לא אתא בת ובת אלא
36 לאפוקי מג"ש וי"ל דלא תימא דוקא ארוסה
37 מדינא דלעיל דמה כשהוציא בת ישראל
38 לסקילה ארוסה ולא נשואה.

39 ורבי ישמעאל סבר מוקדא"ל בת ובת כו'.
40 וא"ת היכי ס"ד דהדר ביה דאם כן בת
41 ובת למה ליה דהא לא אתא בת ובת אלא
42 לאפוקי מג"ש וי"ל דלא תימא דוקא ארוסה
43 מדינא דלעיל דמה כשהוציא בת ישראל
44 לסקילה ארוסה ולא נשואה.
45 הדיא

46 פאשר זמם, איפא. אלא, זוממיה בכלל מיתת בועלה. משום שאמר ועשייתם לו פאשר
47 זמם לעשות לאחיו, ולא לאחותו, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אחת ארוסה
48 ואחת נשואה, יצאת לשריפה. וכול אפילו פנויה, נאמר פאן אביה, ונאמר להלן אביה.
49 מה להלן, זנות עם זיקת הפעל. אף פאן, זנות עם זיקת הפעל. אמר לו רבי ישמעאל, אי
50 מה להלן נערה והיא ארוסה, אף פאן נערה והיא ארוסה. אמר לו רבי עקיבא, ישמעאל
51 אחי, 'בת' 'ובת' אני דורש. אמר לו, וכי מפני שאהה דורש 'בת ובת', נוציא זו לשריפה.
52 אם משמע להביא את הנשואה, הביא את הפנויה. ואם משמע להוציא את הפנויה, הוציא
53 את הנשואה. ורבי עקיבא, אהני גזירה שוה למעוטי פנויה. ואהני 'בת ובת' לרבות את
54 הנשואה. ורבי ישמעאל סבר, מוקדאמר ליה 'בת ובת', שמע מינה, הך ביה מגזירה שוה.
55 ורבי ישמעאל, האי 'בת ובת', מאי דריש ביה. מיפני ליה לכדתני אבוחי דשמאל בר
56 אבין, לפי שמצינו שחלק הפתוב בנזכרים בין המימים לבעלי מומין, וכול נחלוק בבנותיהן.
57 תלמוד לומר 'בת ובת'. ורבי עקיבא, מהם מקריבים והיו קדש נפקא. ורבי ישמעאל, אי
58 מההיא, הוה אמונא, הני מילי אינהו. אבל בנותיהן לא, קא משמע לן. ורבי ישמעאל,
59 הדיא

1 לעולם רבי ישמעאל. דאמר ארוסה יצתה ולא נשואה והכי קאמר ר' אליעזר את
2 אביה ברשות אביה דהיינו ארוסה בשריפה: ואת חמיה. דהיינו נשואה אם מחמיה
3 זינתה בסקילה כבת ישראל ומכל אדם בחנק בישראל דנשואה לא יצתה מן הכלל:
4 לעולם כר"ש. דאמר שריפה חמורה הלכך על כרחין ארוסה יצתה לשריפה
5 ובנשואה קסבר רבי אליעזר הואיל
6 ובישראל קלה מאד דבחנק דיי לך אם
7 תחמיר על בת כהן לדונה בסקילה דסלקא
8 חד דרגא דלר"ש כך סרן שריפה סקילה
9 חנק והרג ואת אביה ואת חמיה דקאמר
10 רשות ניהו: הא אידו ואידו ר"ש בשריפה
11 קאמר. ועל כרחין לא מצית למומר ר'
12 אליעזר בהא פליג עליה ומיהיבא יתיב אי
13 לית ליה בנין אב דר' ישמעאל על כרחין
14 כיון שריפה חמורה וקרא בת כהן סתמא
15 כתיב שתידון במשמע ואי אית ליה בנין אב
16 דבארוסה הכתוב מדבר נשואה על כרחין
17 לא יצתה מכלל נשואה בת ישראל ומי
18 הוציא לסקילה אם החמיר הכתוב
19 בארוסה בת כהן מבת ישראל שכן היא
20 חמורה תחמיר בנשואה שהיא קלה: איפיה.

21 אידו ואידו רשות והאי דקאמר את אביה
22 ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה סירכא
23 נקט אמילתיה דתנא קמא סריך דאייר
24 בלישנא דקרא: הלכתא למשיחא. הלכה זו
25 כשיבאו ימות המשיח אצטרין לנו שישבו
26 ד' מיתות בית דין למקומן: הכי קאמינא
27 הלכה למה לי סוגיא דשמעתא הלכה
28 קאמר. בתמייה מי שייך למומר הלכה בני
29 האי מחלוקת שאין בין רבין לרבינא לא חיוב
30 ולא פטור ולא חילוק מיתה דתרייהו
31 מפרשי נשואה בשריפה ארוסה בסקילה
32 ובתיקון לשון הברייתא פליגי מר מתקן לה
33 ללישנא דלא אצטרין לאפוכה ומר מפך
34 לה משום דחוקא דלישנא זמנא הלכה איכא
35 למימר בסוגיא דשמעתא אחרי שאין אנו
36 למדין ממנה כלום כשיבא המשיח ויחיה
37 המתים נשאל את רבי אליעזר באיזה לשון
38 אמרה: מות יומת הנואף והנואפת. כל
39 מיתה סתם חנק: הכל היו בכלל הנואף
40 והנואפת. נשואות וארוסות כהנת
41 וישראלית: הוציא הכתוב. מכלל זה את
42 ארוסה לסקילה דכתיב (דברים כב)
43 והוציא את הנערה והוציא כתוב אחר בת
44 כהן לשריפה וכתב סתם ולמד סתם מן
45 המפורש מה כשהוציא בישראל מכלל חנק
46 ארוסה הוציא ולא נשואה אף כשהוציא כו':
47 זוממיה. בכלל מיתת בועלה שלא יצא מן
48 הכלל דכתיב (ויקרא כא) היא ולא בועלה
49 חזוממיה בכלל מיתת בועליהן דכתיב כאשר
50 זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו במקום
51 שיש חילוק מיתה בערותן כגון כאן שחייבו
52 לה שריפה ולו סקילה כדינו נדונין ולא
53 כדינה: אחת ארוסה ואחת נשואה. דקרא
54 סתמא כתיב: אמר לו רבי ישמעאל. הואיל
55 ודורש אתה גזירה שוה דרש נמי הא
56 דבארוסה משתעי: בת ובת. וי"ו יתירה
57 לרבות הנשואה: נוציא זו בשריפה. ונחמיר

58 עליה ממיתה המפורשת בה דהוי חנק דאם משמע גזירה שוה להביא את הנשואה ואם משמע להוציא פנויה הוציא וכו': ורבי ישמעאל. דפריך
59 ליה אם משמע וכו' לא ידע דעתידי דרבי הוא סירכא ליה מזהדהר ליה בת ובת אני דורש שמע מינה דרבי עקיבא הדר ביה מגזירה שוה והכי קאמר ישמעאל
60 אחי אני דורש גזירה שוה זו דרבי אבא בת ובת אבוקה והכי קאמר ליה מן כוברים. כוברים. בין דמימיים לבעלי מומין. לענן עמוד וכול
61 אף בנות בעלי מומין יצאו מכלל קדושתן ויחיה דינם כבנות ישראל אם נהו: והיו קדש. לרבות אף בעלי מומין לקדושה: הני מילי. דנפקי שאף בעלי מומין קדושתן ומיהו
62 קדש: אינהו. הבהני עצמן נתרבו לקדושה שלא כבנות הואיל ופסולין לעבודה יהיו מותרין לטמא למתים: ור' ישמעאל. דנפקא ליה במה מציינו ולא איצטרין ג"ש:
63 האי

64 עליה ממיתה המפורשת בה דהוי חנק דאם משמע גזירה שוה להביא את הנשואה ואם משמע להוציא פנויה הוציא וכו': ורבי ישמעאל. דפריך
65 ליה אם משמע וכו' לא ידע דעתידי דרבי הוא סירכא ליה מזהדהר ליה בת ובת אני דורש שמע מינה דרבי עקיבא הדר ביה מגזירה שוה והכי קאמר ישמעאל
66 אחי אני דורש גזירה שוה זו דרבי אבא בת ובת אבוקה והכי קאמר ליה מן כוברים. כוברים. בין דמימיים לבעלי מומין. לענן עמוד וכול
67 אף בנות בעלי מומין יצאו מכלל קדושתן ויחיה דינם כבנות ישראל אם נהו: והיו קדש. לרבות אף בעלי מומין לקדושה: הני מילי. דנפקי שאף בעלי מומין קדושתן ומיהו
68 קדש: אינהו. הבהני עצמן נתרבו לקדושה שלא כבנות הואיל ופסולין לעבודה יהיו מותרין לטמא למתים: ור' ישמעאל. דנפקא ליה במה מציינו ולא איצטרין ג"ש:
69 האי

60 [אי]ש בהן כי תחל לזנות וגו' את אביה היא מחללת באש תשרף/ 61
 62 בנערה והיא ארוסה המתוב מדבר. אתה אומר בנערה והיא ארוסה, 63
 64 או אינו אלא אפילו בנשואה שדינה בשריפה. תלמוד לומר (דברים ב 65
 66) 'ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות 67
 68 יומת הנזף והנזאפת, הכל – כל הנשים, כהנת וישראלית ארוסה 69
 70 ונשואה, היו בתחילה ככלל 'הנזאף והנזאפת' שדינם כהנן, הוציא 71
 72 הכתוב את בת ישראל חנק שתידון בסקילה, כמו שנאמר 73
 74 (דברים כב ט) 'כי יזנה נערה בתולה מארשה לאיש וגו' וסקלתם 75
 76 אתם באבנים ומתו, ובהן מכלל חנק שתידון בשריפה, כמו 77
 78 שנאמר 'את אביה היא מחללת באש תשרף. ויש לנו ללמוד את 79
 80 הסתום מן המפורש, מה בנשואה הוציא הכתוב את בת ישראל מכלל 81
 82 חנק לסקילה, הוציא ארוסה ולא נשואה, כמו שנאמר בפירוש 83
 84 בפסוק, אף בנשואה הכתוב את בת בהן מכלל חנק לשריפה, 85
 86 הוציא ארוסה ולא נשואה. 87
 88 הלכה נוספת מביאה הברייתא: וזממיה – עדים שהעידו על 89
 90 ארוסה בת כהן שזינתה והחזמו בבית דין, ובעלה – וכן הובעל 91
 92 ארוסה בת כהן, שניהם ככלל מה שנאמר (דברים טו ט) 'ועשיתם לו 93
 94 כפאשר זמם' וגו' לעשות לאחיו. תמזה הגמרא: 'בועלה' מאי כפאשר 95
 96 זמם איכא – מה שייך דין כאשר זמם בבעל. מבארת הגמרא: אלא 97
 98 כך היא כוונת הברייתא, וזממיה של ארוסה בת כהן שזינתה, 99
 100 מיתתם ככלל מיתת בעלה, שכשם שמיתתו בסקילה ולא 101
 102 בשריפה, כמו שדרש (לעיל ע"א) מהפסוק (ויקרא כא ט) 'את אביה היא 103
 104 מחללת', היא בשריפה ולא בועלה בשריפה אלא בסקילה. כך 105
 106 זוממיה של ארוסה בת כהן שזינתה מיתתם בסקילה, משום שנאמר 107
 108 בעדים וזוממין (דברים טו ט) 'ועשיתם לו כפאשר זמם לעשות לאחיו, 109
 110 ומשמע שדינים את העדים דוקא כפי שזממו לעשות לאחיו' ולא 111
 112 כפי שזממו לעשות לאחותו, שכאשר באו העדים לחייב בעדותן 113
 114 שתי מיתות שונות, כגון שהעידו על ארוסה בת כהן שזינתה, 115
 116 שרצו לחייב את האישה שסקילה ככל בועל ארוסה בת ישראל ואת 117
 118 האישה שריפה כדן בת כהן שזינתה, שדינים את העדים כפי 119
 120 שזממו לעשות לאיש ולא כפי שזממו לעשות לאשה. עד כאן 121
 122 דברי רבי ישמעאל. 123
 124 מביאה הברייתא דעה נוספת: רבי עקיבא אומר, מסתימת הכתוב 125
 126 שאמר 'ובת איש כהן כי תחל לזנות', משמע שאחת ארוסה ואחת 127
 128 נשואה יצאת לשריפה. ואם תאמר, יבול אני לרבות אפילו בת כהן 129
 130 פנויה שזינתה לשריפה, אין לומר כן, מפני שנאמר כאן – גבי בת 131
 132 כהן שזינתה 'אביה' ו'את אביה היא מחללת', ונאמר להלן – גבי 133
 134 בת ישראל ארוסה שזינתה 'אביה' ו'לזנות בית אביה' מה לתקן 135
 136 הפסוק מדבר בנזות שבאה עם זיקת הפעל – באשה שיש עליה דין 137
 138 אישות לבעלה, אף כאן הפסוק מדבר בנזות עם זיקת הפעל, 139
 140 יצאתה פנויה שאין לה זיקת הבעל שאין דינה בשריפה. 141
 142 מביאה הברייתא את המשא ומתן בענין זה: אמר לו רבי ישמעאל 143
 144 לרבי עקיבא, אי – אם אתה לומד גזירה שוה 'אביה' אביה, יש לך 145
 146 לומר מה לתקן בבית ישראל הכתוב מדבר בנערה והיא ארוסה, אף 147
 148 כאן – בבית כהן הפסוק מדבר בנערה והיא ארוסה, וכיצד אמרת 149
 150 שגם נשואה בשריפה. אמר לו רבי עקיבא, ישמעאל אחי, 'בת' ו'בת' 151
 152 אני דורש – מכך שנאמר 'ובת איש כהן' בוא"ו יתירא, אני דורש 153
 154 לרבות את הנשואה לשריפה. אמר לו רבי ישמעאל, ובי מפני 155
 156 שאחתה דורש 'בת ובה' נוציא את זו – הנשואה ממיתת חנק 157
 158 הכתובה בה לשריפה, הלא ממה נפשך, אם מ'זבת' משמע להביא 159
 160 את הנשואה, אם כן יש לך להביא גם את הפנויה לשריפה, ואם 161
 162 מהגזירה שוה 'אביה אביה' משמע להוציא את הפנויה שאינה 163
 164 דומה לארוסה הואיל ואין לה זיקת בעל, אם כן יש לך להוציא גם 165
 166 את הנשואה כיון שאף היא אינה דומה לארוסה. 167
 168 הגמרא מבארת את דבריהם: ורבי עקיבא שריבה את הנשואה 169
 170 ומיעט את הפנויה, דעתו דאחיו (דהעילה) הגזירה שוה למעוטי 171
 172 פנויה כיון שאין לה זיקת בעל, ואחיו 'בת ובה' לרבות את הנשואה. 173
 174 ורבי ישמעאל קבר מדמךאמר ליה רבי עקיבא 'בת ובה' אני דורש, 175
 176 שמע מינה דהדר ביה – חזר בו רבי עקיבא מגזירה שוה, והיה סבור 177

1 לעולם סבר רבי אליעזר כרבי ישמעאל שארוסה בת כהן דינה 2
 3 בשריפה והנשואה בחנק כדן בת ישראל, והכי קאמר רבי אליעזר, 4
 5 'את אביה', כשהיא ברשות אביה דהיינו ארוסה, הרי היא בשריפה, 6
 7 'ואת חמיה', וכשהיא נשואה אם זינתה מחמיה הרי היא בסקילה, 8
 9 ואילו אם זינתה עם כל אדם הרי היא כהנן ככל בת ישראל 10
 11 שזינתה. 12
 13 דוחה הגמרא: אמר רבא, מאי שנא בדברי רבי אליעזר 'את אביה' 14
 15 מ'את חמיה', או שאיני ואיני [בזה ובזה] כוונתו אביה וחמיה 16
 17 ממש, שזינתה עמו, או אידי ואידי כוונתו שזינתה תחת רשות 18
 19 אביה וחמיה. 20
 21 רבא מבאר את דברי רבי אליעזר באופן אחר: אלא אמר רבא, 22
 23 לעולם רבי אליעזר סבר כרבי שמעון ששריפה חמורה מסקילה, 24
 25 וכמו שברנו לומר כן לעיל (ע"א), ולכן ארוסה בת כהן שזינתה 26
 27 דינה בשריפה, ומה שהקשינו שם שאם כן גם נשואה בשריפה, 28
 29 קעבר רבי אליעזר שנשואה בת כהן הרי היא כפארוסה בת כהן, מה 30
 31 ארוסה בת כהן חד דרנא מסקינן לה – החמירה עליה התורה 32
 33 שנעלה אותה בדרגה אחת מסקילה שבבת ישראל שזינתה 34
 35 לשריפה, אף נשואה בת כהן חד דרנא מסקינן לה מהנן שבבת 36
 37 ישראל לסקילה, אך לא מונק לשריפה, וזהו ביאור דברי רבי 38
 39 אליעזר, ש'את אביה', ברשות אביה, בשריפה, ו'את חמיה', 40
 41 ברשות חמיה, בסקילה. 42
 43 הגמרא מקשה על ביאורו של רבא: מתקיף לה רבי חנינא, הא אידי 44
 45 ואידי – בין נשואה ובין ארוסה, רבי שמעון בשריפה קאמר, ואין 46
 47 לומר שרבי אליעזר מחלק ביניהן. 48
 49 רבינא מבאר את דברי רבי אליעזר באופן אחר: אלא אמר רבינא, 50
 51 לעולם סבר רבי אליעזר כרבי שמעון שסקילה חמורה משריפה, וכמו 52
 53 שברנו לומר כן לעיל (ע"א), ומה שהקשינו שאם כן ארוסה 54
 55 בסקילה ונשואה בשריפה, אכן אפוך את דברי רבי אליעזר שכך 56
 57 אמר 'את אביה בסקילה', ו'את חמיה בשריפה', והאי דקאמר בלשון 58
 59 'את אביה' את חמיה' ולא אמר בלשון 'ארוסה ונשואה', סייקא 60
 61 כעלמא נקם – אין זה אלא משום שהוא נמשך בלשונו אחר לשונו 62
 63 של תנא קמא שבתחילת הברייתא לעיל (ב) שמבאר את דברי 64
 65 המקרא, לפיכך אף הוא תפס בדבריו את לשון המקרא, אך 'את 66
 67 אביה' שאמר רבי אליעזר אין פירושו כמו 'את אביה' הנאמר 68
 69 במקרא, כי התורה מדברת על נשואה שדינה בשריפה, ואילו רבי 70
 71 אליעזר כוונתו לארוסה שהיא בשריפה אביה. 72
 73 הגמרא מביאה את המסקנא בדברי רבי אליעזר: אמר רב נחמן 74
 75 אמר רבה פר אבוי, אמר רב, הלכה כרבי שמעון דרבי יוסי 76
 77 כרבי חנינא (לעיל ע"א), שרבי אליעזר סובר כרבנן שנשואה בת כהן 78
 79 בשריפה וארוסה בסקילה. 80
 81 אמר רב יוסף, וכי הלכתא למשיחא – הלכה לימות המשיח בא רב 82
 83 להשמיענו, הלא דין ארבע מיתות בית דין אינו נוהג בזמן הזה. 84
 85 אמר ליה אבוי לרב יוסף, אלא מעתה שחימת קדשים – מסכת זבחים 86
 87 העוסקת בימי קרבתו שאינם נוהגים בזמן הזה לא ליתני – אין 88
 89 לנו לשנותה משום שהיא הלכתא למשיחא. אלא כמו שיש 90
 91 לשנותה משום דרוש וקבל שכן, קמא נמי יש לנו לשנות דיני 92
 93 שריפת בת כהן משום דרוש וקבל שכן. 94
 95 השיב רב יוסף לאביו: הכי קאמרי – כך היתה כוונתי להקשות, 96
 97 הלכתא למה לי – מדוע הוצרך רב לומר הלכה כדברי רבין 98
 99 בביאור דברי רבי אליעזר שבברייתא, סוגיא דשמעתא הלכה 100
 101 קאמר – וכי סוגיא זו עוסקת בדבר הלכה האם חייב או פטור 102
 103 שצריך לפסוק הלכה כמי, הלא בין לרבינא ובין לרבין סובר רבי 104
 105 אליעזר כרבנן שארוסה בסקילה ונשואה בשריפה, וכל מחלוקתם 106
 107 היא רק כיצד ליישב את לשונו, ועל כן אין שייך לפסוק הלכה 108
 109 בדבר, אלא כשיבוא משיח ויחיה את המתים נשאל את רבי 110
 111 אליעזר באיזה לשון אמר את דבריו. 112
 113 הגמרא לעיל (ע"א) הוכירה ששית רבי ישמעאל שרק ארוסה בת 114
 115 כהן דינה בשריפה ולא נשואה. הגמרא מבררת את מקור הדברים: 116
 117 מאי רבי ישמעאל – היכן שנינו כן, דתנינא, נאמר (ויקרא כא ט) 'ובת'

55 נְשִׁמָה וגוף קָיָים, אָף פִּאן שְׂרִיפָת נְשִׁמָה וגוף קָיָים.
 56 הגמרא מבררת את הלימוד מעדת קרח: פִּאן דְּלִילָה מְעַדָּת קֶרֶח, מִנָּא לִיה - מניין לו שהיתה שם רק שריפת נשמה בלבד. מבארת
 57 הגמרא: דְּכִתְיבִים (במדבר יז ט) 'וְאֵת מִתְּהוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשׁוֹתָם',
 58 מִיִּיתוּר תֵּיבֵת 'בנפשותם' יש ללמוד שְׁנִפְשׁוֹתָן 'ונפשו' ונְשִׁרְפָת וגוף
 59 קָיָים.
 60 מקשה הגמרא: וְאִידֶךָ - רבי אלעזר, מדוע לא למד מעדת קרח.
 61 מתרצת הגמרא: רבי אלעזר סבר שֶׁהָיָא - שריפת עדת קרח,
 62 שְׂרִיפָה מִמָּשׁ הָיָא - גוף ונשמה, ופִּאן כּוּנַת הַתּוֹרָה בְּנִפְשׁוֹתָם,
 63 לומר שֶׁנִּתְחַיְיבּוּ שְׂרִיפָה עַל עֲפָקֵי נִפְשׁוֹתָם, כלומר, על החנופה
 64 שהחניפו לקרח כדי להנות את נפשותם במאכל ומשתה שנתן
 65 להם, ופָּרֵשׁ לְקִישׁ, דְּפִאֵר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאִי דְּכִתְיִב (תהלים לה ט)
 66 'בְּחֲנִפֵי לַעֲנֵי מַעֲוֵה חָרֵק עָלַי שִׁנְיִמוּ', בְּשִׁבִיל חֲנוּפָה שֶׁחֲחִינְפוּ עֵדָת
 67 קֶרֶח לְקֶרֶח והתחברו עמו ללעוג על משה רבינו על 'ובגללו' עֲפָקֵי
 68 לְגִימָה שהאבילים והשקם, חָרֵק עָלַיְתוֹן שֶׁר שָׁל יַהֲנֵם אֵת שְׁנָיו
 69 לשרופם באש הגיהנם.
 70 הגמרא מבררת את דעת הלומד מבני אהרן. שואלת הגמרא: וּמֵאַן
 71 דְּלִילָה - רבי אלעזר שלמד ששריפת נשמה נחשבת לשריפה מִפְּנֵי
 72 אַהֲרֹן, מִנָּא לִיה שמתו על ידי שריפת נשמה וגוף קייים. משיבה
 73 הגמרא: דְּכִתְיִב (ויקרא יב ב) 'וַיָּמָתוּ לִפְנֵי ה', ומשמע שמתו בְּעֵין מִיתָה
 74 רגילה, שהנשמה יוצאת מן האדם וגופו קייים.
 75 מקשה הגמרא: וְאִידֶךָ - תנא קמא, שלמד מבני קרח מדוע לא למד
 76 מבני אהרן. מתרצת הגמרא: מפני שסבר שהחייא - שריפת בני
 77 אהרן שְׂרִיפָה מִמָּשׁ הָיָא וגם גופם נשרף, ופִּאן דְּכִתְיִב 'וַיָּמָתוּ'
 78 הכוונה דַּאֲחִילָּה בַּהוּ מִנְּאִיא - שהתחילה לשרוף בהם מתוך גופם
 79 בְּעֵין מִיתָה רגילה שנשמת האדם מסתלקת מתוכו, ולאחר מכן
 80 שרפה מִיתָה גַם אֵת העצמות והבשר, דְּתִנְיָא אַבָּא יוֹסִי בְּן דְּיֹסְתָאִי
 81 אַמְרָה, שֶׁנִּי חוּסִין שָׁל אִישׁ יָצִיא מִכִּית קוֹדֶשׁ תִּקְדָּשִׁים, וְנִחְלִקוּן החוטים
 82 ונחיו לְאַרְבַּעָה וְשַׁחֲלַק בַּל אַחַד לִשְׁנָיִם, וְנִבְּנִים בְּחוּמָמוּ שָׁל זֶה
 83 וְשְׁנָיִם בְּחוּמָמוּ שָׁל זֶה, וְשֶׁרְפָה.
 84 מקשה הגמרא: וְדִקְרַבִּים במיתת בני אהרן 'ותאכל אותם', ולא נאמר
 85 'ותאכלם', ובא הכתוב למעט, ולמאן דאמר שרק נשמתם נשרפה,
 86 בא הכתוב למעט את גופם, אבל למאן דאמר שנשרפו לגמרי מה
 87 בא למעט. מתרצת הגמרא: 'אותם' ולא את בְּגֵדֵיהֶם, שלא נשרפו
 88 הבגדים.
 89 הגמרא מבררת מדוע לא למדו את אופן השריפה מפריים
 90 הנשרפים. מקשה הגמרא: וְלִמָּה לא נִילָף את מצות שריפה בגזירה
 91 שוה מִשְׂרִיפָה האמורה (ויקרא יז ט) בְּפִרְיִם הַנִּשְׂרָפִים - פרי העלם דבר
 92 של ציבור ופר כהן משיח שאינם נאכלים אלא נשרפים, מַה לְחַלְּקֵן
 93 - בְּפִרְיִם הנשרפים היא שְׂרִיפָה של הגוף מִמָּשׁ, ולא על ידי פתילה,
 94 אָף פִּאן תַּעֲשֶׂה שְׂרִיפָה מִמָּשׁ.
 95 מתרצת הגמרא: מִסְּתַבְרָא שְׂמֵאֲרֵם הָיָא לִיה לְמִילָה 'יש ללמוד'
 96 זאת ולא מבמהמה, שְׂכָן אֵדָם הַנִּידוּן בשריפת בית דין שוה הוא
 97 לעדת קרח ולבני אהרן בכך שהם, א. אֲדָם. ב. חוּמָא. ג. נְשִׁמָּה. ד.
 98 פְּיִגּוּל, כלומר, שהם 'אדם', ומיתתם מחמת 'חטא', ובשריפתם שוה
 99 'נטילת נשמה', ואין שייך בהם 'פיגול', ולא ללמוד מפריים נשרפים
 100 שאינם דומין לדבר הלמד, שהרי הם אינם 'אדם', ואינם 'חוטא',
 101 ובשריפתם אין 'נטילת נשמה' שהרי נשחטו קודם שנשרפו, ושייך
 102 בהם 'פיגול' כדון קדשים.
 103 מקשה הגמרא: אֲדִרְבָּה, מִפְּרִים הַנִּשְׂרָפִים הָיָא לִיה לְמִילָה, שְׂכָן אֵדָם
 104 הַנִּידוּן בשריפת בית דין שוה לפרים הנשרפים בשני דברים, א.
 105 מִכִּשְׂרִי. ב. לְדוּרוֹת. שרירות שניהם הוא מעשה 'המכשיר' (מקיים)
 106 את רצון הבורא. שציונו לשרוף את החוטא וכן ציונו לשרוף את
 107 הפריים, ושריפתן הוא הכשר מצותן. וכן שוים הם בכך ששניהם
 108 נוהגים 'לדורות'. מה שאין כן עדת קרח ובני אהרן, שריפתם לא
 109 היתה 'מכשיר' למצות הבורא שהרי לא נשרפו בידי אדם אלא
 110 נשרפו בידי שמים, וכן אין זה דבר הנוהג לדורות. מתרצת הגמרא:
 111 אכן לפרים הנשרפים הוא שוה בשני דברים, אך הֶנָּךְ 'אלו שמנינו
 112 תחילה בדמיון לבני אהרן ועדת קרח' נִפְשִׁי-י - מרובים, שהרי שם
 113 נמנו ארבעה דברים, ומשמע עדיף ללמוד.
 114

1 האי 'את אביה היא מחללת' מאי דריש ביה רבי ישמעאל. משיבה
 2 הגמרא: מִפְּנֵי לִיה - צריך הוא את הפסוק לְכַתְּנִיא, הִנֵּה רַבִּי מְאִיר
 3 אֹמֵר, מַה תְּלַמּוּד לומר 'את אביה היא מחללת', שמחלתו בכך
 4 שָׂאם היו נוהגין בו - באביה קוֹדֶשׁ, כדון כל כהן שנוהגים בו
 5 בקדושה, לאחר זנותה נוהגין בו מנהג חול, וכן אם עד עתה היינו
 6 מצווים לנהוג בו בכבוד, עתה נוהגין בו בְּפִיזוֹן, וְאִמְרִין אַרּוּר שְׁוֹ
 7 לְךָ, אַרּוּר שְׁוֹ גֵידֵל, אַרּוּר שֶׁצִּיא וְ מַחְלָצֵינוּ.
 8 אָמַר רַב אִשִּׁי, כְּמָאן - לפי איזה תנא קרינן - מותר לכנות את
 9 החוטא 'רִשְׁעָא פִּר רִשְׁעָא' - רשע בן רשע, וְאַפִּילוּ לְרִשְׁעָא פִּר
 10 צְרִיקָא. כְּמָאן, כְּהָא תִּנָּא של ברייתא זו, שקורין את אביה ארור
 11 ואפילו הוא צדיק.
 12 שנינו בסיפא של המשנה, וְ מִצְוֵת הַנִּסְקָלִין.
 13 שואלת הגמרא: מֵאִי תִּנָּא במשנה לפני כן לענין סְקִילָה דְּקָתְנֵי כֵּאֵן
 14 'וְ מִצְוֵת הַנִּסְקָלִין'. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּתִנָּא בִּפְרַק הַקּוּדֶם (בבב)
 15 'נִמְכַּר הַיָּד מוּצִיאִין אוֹתוֹ לְסְקָלָא', וְכֵן (מה) 'בֵּית הַסְּקִילָה הָיָא גְבוּהַ
 16 שְׁנֵי קוֹמוֹת, וְאִידֵי דְּקָא בְּעָי לְמִיתָנָא - ומשום שרצה לשנות
 17 ולבאר את מִצְוֵת הַנִּשְׂרָפִין, לְפִיכָר תִּנָּא נָמִי במשנתנו 'וְ שֶׁנִּינוּ
 18 בִּפְרַק הַקּוּדֶם היא מִצְוֵת הַנִּסְקָלִין, ומכאן ואילך תבואר מצות
 19 הנשרפים.

משנה

20 המשנה מבארת כיצד היא מיתת שריפה: מִצְוֵת הַנִּשְׂרָפִין, הִיוּ
 21 מְשֻׁקְעִין אוֹתוֹ - את הנידון לשריפה בְּגֻבֵּל עַד אַרְבּוּבּוֹתָיו - עד
 22 ברכיו, כדי שלא יוכל לזוז לצדדים. וְנוֹתְנִין סוּדֶר קָשָׁה לְתוֹךְ הַרְבֵּה
 23 - כורכין סודר רך על גבי סודר קשה, כדי שלא יפצע הסודר
 24 הקשה את צוארו ויתנוול, וְכֹרֵךְ אֶחָד מִן הַעֲדִים את הסודרים על
 25 צֵאֲרוֹ, לאחר מכן תופסים שני העדים את שני קצות הסודר, וְהֵ
 26 מוֹשֵׁף אֵת קְצֵה הַסּוּדֶר האחד אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁף אֵת קְצֵה הַסּוּדֶר השני
 27 אֶצְלוֹ, עַד שְׂחַמַּת הַחֲבִיבָה פּוֹתְהוּ הַנִּידוּן אֵת שְׁוֹי, וּמְדֹלֵק - ואחד
 28 מן העדים מתיך באש אֵת הַפְּתִילָה העשויה מבדיל או מעופרת
 29 וְדוֹרְקָה לְתוֹךְ שְׁוֹי, וְיֹדֶדֶת לְתוֹךְ מַעֲיָו וְחוּמְרָת - מחממת ומכווצת
 30 אֵת בְּנֵי מַעֲיָו ועל ידי כך מת.
 31 רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, אָף הוּא - הַנִּידוּן אֵם מֵת בְּיָדָם מַחֲמַת הַחֲבִיבָה
 32 קוּדֶם זֵרִיקַת הַפְּתִילָה לפיו, לֹא הִיוּ מְקַיְּמִין בוּ מִצְוֵת שְׂרָפָה, וְלִכֵּן
 33 אִין לְפָתוּחַ פּוֹי עַל יַדִּי חֲנִיקָה, אִלָּא פּוֹתְהַ אֵת שְׁוֹ בְּצַבְתָּ שֵׁלָא
 34 בְּמוֹתָו - שלא ברצונו ומיד מְדֹלֵק אֵת הַפְּתִילָה וְדוֹרְקָה לְתוֹךְ שְׁוֹי,
 35 וְיֹדֶדֶת לְתוֹךְ מַעֲיָו וְחוּמְרָת אֵת בְּנֵי מַעֲיָו.
 36 אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר (בב) [בְּרַבִּי צְדוֹקָה, מַעֲשֶׂה בַּבַּת בְּהוּן אַחַת שְׂוִינְתָהּ
 37 שְׁדִינָה בשריפה, וְתִקְפּוּהָ תְּכִילֵי וּמוֹרוֹת וְשֶׁרְפּוּתָהּ, וּמוּכַח שְׁדֶרֶךְ
 38 הַשְּׂרִיפָה הִיא שְׂרִיפַת הַגּוּף. (אַמְרִין) לֹא חֲכָמִים, מַה שַּׁעֲשׂוּ כֵּן
 39 מִפְּנֵי שֵׁלָא הָיָא בֵּית דִּין שָׁל אוֹתָהּ שֶׁעָה בְּכִי דְּבִינֵי הַתּוֹרָה, שְׁצִדּוּקִים
 40 הִיוּ שְׂאִינֵם דוֹרְשִׁים גִּירָה שוה אלא למדים מפשט הכתוב, ועל כן
 41 פִּירְשׂוּ שהיא שריפת הגוף.

גמרא

42 שנינו במשנה 'ומדליק את הפתילה'. שואלת הגמרא: מֵאִי 'מהין'
 43 אוֹתָהּ פְּתִילָה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב מִתְּנָה, פְּתִילָה שְׁלָ אֶבֶר -
 44 בדיל או עופרת, שהיו מתיכים אותה וזורקים לתוך פיו.
 45 הגמרא מבררת את המקור לאופן זה של שריפה. שואלת הגמרא:
 46 מִנָּא לֵן שֶׁלֶכַר כּוּנַת הַתּוֹרָה ולא שריפת הגוף. משיבה הגמרא:
 47 אֵתְרָא בגזירה שוה שְׂרִיפָה שְׂרִיפָה מְעַדָּת קֶרֶח, נִאמַר בְּבַת כּוּהַן
 48 שִׁזְיִתָה (ויקרא כא ט) 'בַּאֲשׁ תִּשְׂרָף', וְנִאמַר בְּעֵדָת קֶרֶח (במדבר יז ט)
 49 'אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשִּׂרְפִים', מַה לְחַלְּקֵן בְּעֵדָת בְּנֵי קֶרֶח, הִיתָה רַק שְׂרִיפַת
 50 נְשִׁמָּה וגוף קָיָים, אָף פִּאן בשריפת בת כהן (וכן בכל חיבי שריפתו)
 51 אופן השריפה הוא שְׂרִיפַת נְשִׁמָּה וגוף קָיָים.
 52 רַבִּי אֲלֵעָזָר אֹמֵר, אֵתְרָא בגזירה שוה שְׂרִיפָה שְׂרִיפָה מִשְׂרִיפַת בְּנֵי
 53 אַהֲרֹן, שִׁנִּימָר בְּהַם (ויקרא י ט) 'וְאַחֲזִיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יָבֻכוּ אֵת
 54 הַשְּׂרָפָה אֲשֶׁר שָׂרָף ה', מַה לְחַלְּקֵן בשריפת בני אהרן היתה שְׂרִיפַת

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף נב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

האי את אביה. מאי דריש ביה: מאי זו. ואיכא קאי: מתני' משקעין אותו. שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ: קשה לתוך הרכה. כורכין סדר קשה לתוך הרכה מפני שהרכה אינה חונקת לפתוח פיו והקשה מחבל את גרונו ומנוולתו לפיכך קשה מבפנים להנוך ורכה מבחוץ להגין: ומדליק את הפתילה. בגמרא מפרש פתילה של אבר: מרליק. מתיך: וחומרת את בני מעיו. לשון חמרמרו מעי (איכה ב) כווצת: רבי יהודה אומר. אין חונקין אותו בסודרין דאף הוא אם היה מת בידם ע"י חניקתם קודם זריקת הפתילה לא היו מקיימין מצות שריפה אף הוא לישנא בעלמא הוא כלומר אם יחניקוהו אף הוא ימות בידם ואין זו שריפה: כצבת. טללייש' בלע"ז: לא היה ב"ד של אותו שעה בקי. צדוקן היו שאין להם ג"ש אלא קרא משמעו: גמ' מנא לן. דכי האי גוונא שריפה היא דקאמר רחמנא: אתיא שריפה שריפה. כתיב הכא (ויקרא כא) באש תשרף וכתביה התם (במדרב זו) אשר הקריבו השרופים מה להלן גוף קיים ולקמן פריך מנא לן: מבני אהרן. דכתיב בהו (ויקרא י) יכבו את השריפה: מנא לן. דעדת קרח הכי הוה: כנפשותם. ולא בגופם: שריפה ממש. הלכך על כרחך לא מצי למילף גוף קיים מהתם ולקמן פריך ותהוי שריפה ממש וליף שריפת בית דין מיניה ותהוי ממש: על עסקי נפשותם. על חנופת אבילה ושתיה הנכבולת כנפשותם: חנופי לעני מעיבם בשביל חנופת של לגימות מעוג שהאכילם והשקם קרח לעדתו ונתחברו עמו חרק עלי וגו' מעוג לשון דבר הנאכל כדכתיב (מ"א ז) באלמנה הצרפית שאמרה לאלהיו זי' ה' אלדיך אם יש לי מעוג: מנא לן. דגוף קיים מבני אהרן: שריפה ממש. אף הגוף אבל מבפנים התחילה שריפתן ושרפה והלכה עצמות ובשר: והא כתיב ותאכל אותם. דמשמע מיעוט אותם ולא דבר אחר ואם הכל שרף מאי קא ממטע ומשני אותם ולא בגדיהם: שכן אדם חוטא נשמה פיגול. אדם מאדם חוטא מחוטא נטילת נשמה מנטילת נשמה אבל שריפת פרים אין בהם נטילת נשמה שכבר הן נשחטין: פיגול. דבר שאין בו פיגול מדבר שאין בו פיגול: מכשיר. שריפת ב"ד מכשיר הכשר מצות המקום וכן פרים הנשרפים אבל שריפה דהני לאו בידי אדם הוה שיקיימו בהם מצות המקום: ולדורות. דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות: ופרכינן מנא ידליף מעדת קרח מ"ש לא יליף מבני אהרן משום דקסבר שריפה ממש הואי ותהוי שריפה ממש ונילף שריפת ב"ד מיניה לשריפה ממש הוהו ליה אדם מאדם וחוטא מחוטא ונשמה ופיגול: לאו שריפה היא. ובי"ד שריפה כתיב ואי אתה רשאי בכורו לו זו שאינה קרויה שריפה: ואי בעי לקיימו ואהבת לרעך כמוך אפיש ליה חבילי זמורות: לעגל. מהר: קמ"ל. ג"ש דמיקריא

האי 'את אביה היא מחללת' מאי דריש ביה. מפני ליה לכדתניא, היה רבי מאיר אומר, מה תלמוד לומר 'את אביה היא מחללת', שאם היו נוהגין בו קודש, נוהגין בו חול. כבוד, נוהגין בו ביוון, אומרוין ארוז שוין ילד, ארוז שוין גידל, ארוז שציצא זו מחלציו. אמר רב אשרי, כמאן קרינן 'רשיעא בר רשיעא', ואפילו לרשיעא בר צדיקא. כמאן, כהאי תנא: זו מצות הנסקלין: מאי תנא, דקתני 'זו מצות הנסקלין'. משום דתנא 'נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו', 'בית הפקולה היה גבוה שתי קומות', ואידי דקא בעי למיתנא מצות הנשרפין, התנא נמי 'זו מצות הנסקלין': משנה מצות הנשרפין, היו משקעין אותו בובל עד ארפכוכתי, ונותנין סודר קשה לתוך הרפה, וכורף על צוארו. זה מושף אצלו וזה מושף אצלו, עד שפותר את פיו, ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו, ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. רבי יהודה אומר, אף הוא אם מת בידם, לא היו מקיימין בו מצות שריפה, אלא פותח את פיו בצבת שלא בטובתו, ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו, ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. אמר רבי אלעזר (ברבי) צדוק, מעשה בבת פהן אחת שזינתה, והקופה חבילי זמורות ושרפה. [אמר] לו, מפני שלא היה בית דין של אותה שעה, בקי: גמרא מאי פתילה? אמר רב מתנה, פתילה של אבר. מנא לן? אתיא שריפה שריפה מעדת קרח, מה להלן שריפת נשמה, וגוף קיים. אף כאן, שריפת נשמה, וגוף קיים. רבי אלעזר אמר, אתיא שריפה שריפה מבני אהרן, מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים. מאן דיליף מעדת קרח, מנא ליה, דכתיב 'את מחתות החטאים האלה בנפשותם', שנשמתן נשרפת וגוף קיים. ואידי, היא שריפה ממש היא. ומאי 'בנפשותם', שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותם, בדריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'בחנפי לעני מעוג חרק עלי שנימו', בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה, חרק עליהן שר של גיהנם שניו. ומאן דיליף מבני אהרן, מנא ליה, דכתיב 'וימותו לפני ה', פעין מיתה. ואידי, ההוא שריפה ממש הוא, ומאי דכתיב 'וימותו', דאתחיל בהו מגוא, פעין מיתה. דתניא, אבא יוסי בן דוסתאי אומר, שני חוטין של אש צצאו מבית קודש הקדשים, ונחלקו לארבע. ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה, ושרפום. והכתיב 'ותאכל אותם', 'אותם' ולא בגדיהם. ונילף מפריה הנשרפים, מה להלן שריפה ממש, אף כאן שריפה ממש. מסתברא, מאדם הוה ליה למילף, שכן אדם. חוטא. נשמה. פיגול. אדרבה, מפריה הנשרפים הוה ליה למילף, שכן מכשיר לדורות. הנד, נפישין. מאן דיליף מעדת קרח, מאי טעמא לא יליף מבני אהרן. הווא, שריפה ממש הוא. ונילף מינה? אמר רב נחמן, אמר רב רבא, אמר קרא 'ואהבת לרעך כמוך', ברור לו מיתה יפה. וכי מאחר דאיכא דרב נחמן, גורה שוה למה לי. אי לא גורה שוה, הוה אמיןא, שריפת נשמה וגוף קיים, לאו שריפה היא כלל. ואי משום 'ואהבת לרעך כמוך', לפיש ליה חבילי זמורות, פי חיכי דלישרוף לעגל, קא משמע לן: וכבר היו משה ואהרן מחלכין בדרך, ונדב ואביהוא מחלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהוא, אימתי ימותו שני זקנים הללו, ואני ואתה נהנינו את הדור. אמר להן הקדוש ברוך הוא, הנראה מי קובר את מי. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, נפיש נמלי סבי, דמעיוני מושפי דהווגי. אמר רבי [אלעזר],

ההיא שריפה ממש הוא. כ"כ איכא ב' ברייתות שניות סתם דפליגי מעיקרא קתני כיצד הייתה מיתתו שני חוטין בו ונשרף גופן ובגדיהן קיימין שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו ובתר הכי גבי יכבו את השריפה קתני שריפת נשמה וגוף קיים וא"ת והא אמרי' בפ' הישן (סוכה דף כה: ושם) מישאל ואלצפן היו שנדרו לפסח שני ואי שריפה ממש הואי לא נטמאו ויש לומר דשלדן קיימת הוה כדאמר בהמפלת (גדה דף כז:) מת שנשרף ושולדו קיימת טמא: אותם (ויקרא י) וישאום בכותנתם ויש לומר דלא ידעינא אם בכותנות הנשאים או בכותנות הנישאים: ונילף מפריה הנשרפים. המ"ל ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: שכן מכשיר. תימה דלא חשיב מכפר כדאמר בפרק נגמר הדין (לעיל דף מב.). הנד נפיש. ומשום הכי לא קאמר הכא מכשיר ממכשיר עדיף כדאמרין בפרק נגמר הדין (שם) א"נ מכשיר דהתם עדיף שוה הכשירו בכך וזה אדרבה נפסל בכך: טעלה

נמי שריפה והשתא אידיה מיקריא שריפה ברור אותה לו מדרב נחמן: וכבר היו אידי דאיירי מבני אהרן תנא ליה הכא לאשמעינן דבשביל שהיו מבקשים שררה ורבנות מתה: נפיש נמלי סבי דמעיוני מושפי דהווגי. (ישעיה ס) מתרגמינן הווגי בברה קלה (ירמיה ב) היינו גמלא נערה ויופקה שהיא קלה ועסקיה רעים מחמת שלא הורגלה לטעון משאוי:

מעה

בזמן

כרבב מתנהג. ואף רבי אלעזר ב"ר צדוק נמי חזר בה: שיש בהן יש שופט. המ"ל כדררשינן בפרק הנהגין (לקמן דף פז.) מלמד שהמקום גורם: רבי יהודה אומר ניוול הוא זה. לא קרי ליה ניוול אלא משום דכתיב והבקותיהם לא תלכו כדמוכח בגמרא: אלא כיון דכתיב שריפה. תימה דמשמע

למה תלמיד וכו'. משום דאיירי בעדת קרח נקט לה שהיו תלמידי חכמים כדכתיב (במדבר טז) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו מממונו הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה: בתחלה. בעירו מתנהג בכבודו שאין צורך לו הוא יקר בעיניו: רב חמא. בדורות האחרונים היה כשאר האמוראים: מעה כרבב מתנהג.

דאמר לעיל שריפת ב"ד פתילה של אבר היא: וישעה בדתניא. שאין ב"ד ממתין אלא בזמן שלכת הגזית בעוד סנהדרין נהגת בלשכת הגזית ונהגת אף בחור'ל כדאמרין במסכת מכות (דף ז. ע"ש): של צדוקין. שדורשין מקרא ככתבו: ח"ק. רבי אלעזר לחכמים בתמינה כדאמרין במתניתין דמשמע שראה מעשה זה משגדל והכי אהדרו ליה לא היה ב"ד בקי: והתניא. דאן מביאין ראייה מן הקטן אהדרו ליה: אמר להו כשהוא גדול. מעשה שראה בגדלו ולא אשגחו ביה דאמרו ליה לא היה ב"ד של אותה וכו' והדר אמר להו מעשה שראה בקטנו: מתני' ניוול הוא זה. ה"ה על שבע מפני שהרגו מעומד ונפול: על עץ שבע תקוע בארג כמון של נפחים: נמי שורפים על המלכים. שמתו משתן וכלי תשמישן ואין בהן משום דרכי האמורי: אלא משום דכתיב הך שריפה באורייתא. שנאמר בצדוקיהו בשלום תמות ובמשפרות אבותיך המלכים הראשונים כן ישרפו לך וגו': נקם. נקם במכה עבדו כנעני ומת תחת ידו דהוי במינת ב"ד משום דעבד שיך במצות שהאשה נוהגת בהן: דבריו ליה מיברי. תוקעה בבטנו או בגרונו כמו בראו דחביאת: לפי חרב כתיב. פייפות של חרב שני צדדין מכאן ומכאן דכתיב (היללם קטמ) חרב פייפות אלמא תרי נינהו: תיבטא. חולק לאורכו לשנים: קטל בר חורין. דלא כתיב ביה אלא מיתה סתם וכל מיתה סתם הנק הוא: פגלו. בסיוף: מן הצואר. גרוך: פגול עורף. מאחורי הפנים דכתיב (דברים כא) וערפו לשון עורף מול הרואה את העורף דהיינו אחורי צואר שרואין את העורף ועורף הוא קטרי'ל שכנגד הפנים דכתיב (ירמיה לב) ופנו אלי עורף ולא פנים אלמא עורף להדי פנים: פרט לאשת קטן. אשמועינן דקטן אין לו קדושין: לאשת אחרי. גוי אשמועינן שאין קידושין לגוי ומחאכ תיפוק לו בכל דוכתא: אלא להקל עליה. ולקמן מפרש דארבע מיתות כסדרן גמרא גמיר להו ר' יאשיהו מסיני ובין דהנך קלה מכולם על כרחין נתנה לחייבי מיתות הסתומין שהרי אין לך כח להחמיר עליהם שמנין לך לרונם בחמורה שמא לא נתחייב בה: לא מפני שהיא קלה. דסבירא ליה כר"ש דאמר (לעיל דף מטז) הנק והרג: אמר אלא הנק. ור' מפרש לה לדברי יונתן: נאמר מיתה בניד שמים. וימת גם אותו (בראשית לח) ונאמרה מיתה סתם בידי אדם: אין בה רושם. אין בה חבורה וסימן: מדקאמר רחמנא בת כהן שזינתה בשריפה מכלל דבת ישראל לאו בשריפה הלכך מות יומת הנואף ע"כ חנק הוא:

למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ, פתחלה דומה לקיותו של זהב. סיפר הימנו, דומה לקיותו של כסף. נהנה ממונו, דומה לקיותו של חרש. פיו שנשבר, שוב אין לו תקנה. אימרתא פת טלי, פת כהן שזינתה הואי. אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות, ושרפה. אמר רב יוסף, טעה בתרתי. טעה בדרך מתנהג, וטעה בדתניא 'אצאת אל הפהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, בזמן שיש כהן, יש משפט. בזמן שאין כהן, אין משפט: אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, מעשה גבת כהן שזינתה וכו': אמר רב יוסף, בית דין של צדוקים היה, הכי אמר להו והכי אהדרו ליה? ונתניא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, זכורני כשהייתי תינוק ומורקב על פתיפו של אבא, והביאו פת כהן שזינתה, והקיפוה חבילי זמורות, ושרפוה. אמרו לו, קהן היית, ואין מביאין ראיה מן הקטן. שני מעשים הוו. הי אמר להו ברישא. אילומא, הא קמייתא, אמר להו ברישא. אמר להו כשהוא גדול ולא אשגחו ביה, אמר להו כשהוא קטן ואשגחו ביה. אלא, הא אמר להו ברישא, ואמרו ליה קהן היית. ואמר להו כשהוא גדול, ואמרו ליה, מפני שלא היה בית דין של אותה שעה, קמי: משנה מצות הנהרגין, היו מתוין את ראשו בסיוף, פדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר, ניוול הוא לו, אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצין בקופין. אמרו לו, אין מיתה מנוולת מזה: נמרא תניא, אמר להו רבי יהודה לחכמים, אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה 'ובחקותיהם לא תלכו'. ורבנן, פיו דכתיב 'סיוף' באורייתא, לא מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי, הא דתניא, שורפין על המלכים, ולא מדרכי האמורי. הכי שרפינן והכתיב 'ובחקותיהם לא תלכו'. אלא, פיו דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב 'ובמשפרות אבותיך' וגו', לאו מינייהו קא גמרינן. והכא נמי, פיו דכתיב 'סיוף' באורייתא, לאו מינייהו קא גמרינן. והא דתנן פאידך פידקין, 'אלו הן הנהרגין, הרוצח ואגיש עיר הנדחת'. בשלמא עיר הנדחת, פתיב בהו 'לפי חרב'. אלא, רוצח מנלו. דתניא, 'נקם ונקם', נקימה זו איני יודע מה הוא, כשהוא אומר 'הבאתי עליכם חרב נוקמת נקם פריח', הו אומר, נקימה זו סיוף. ואימא, דבריו ליה מיכרו. 'לפי חרב', פתיב. ואימא, דעביד ליה גיסטרא. אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוב, אמר קרא 'ואהבת לרעך כמוך', ברור לו מיתה יפה. אשפחן, דקטל עבדא. בר חורין, מנא לו. ולא קל וחומר הוא? קטל עבדא, בסיוף. בר חורין, בחנק? הניחא למאן דאמר, חנק קל. אלא למאן דאמר, חנק חמור, מאי איפא למימר. נפקא ליה מדתניא, 'ואתה תבער תדם הנקין משרפך', הוקשו כל שופכי דמים, לעגלה ערופה. מה לחלו, בסיוף ומן הצואר. אף פאן, בסיוף ומן הצואר. אי מה לחלו, בקופין וממול עורף. אף פאן, בקופין וממול עורף. אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוב, אמר קרא 'ואהבת לרעך כמוך', ברור לו מיתה יפה: משנה מצות הנהגין, היו משקעין אותו בזבל עד אויבובותיו, ונותן סודר קשה לתוך הרפה, וכורף על צוארו. זה מושף אצלו, וזה מושף אויבך אצלו, עד שנפשו יוצאת: גמרא תנו רבנן, 'איש פרט לקטן. אשר ינאף את אשת איש', פרט לאשת קטן. 'אשת רעהו', פרט לאשת אחרים. 'מות יומת', בתנך. אתה אומר בתנך, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה. אמרת, כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם, אין אתה רשאי למושקה לתחמור עליה אלא להקל עליה, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר, לא מפני שהיא קלה. אלא כל מיתה האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק.

רבי אומר, נאמר מיתה בידי שמים, ונאמר מיתה בידי אדם. מה מיתה האמורה בידי שמים, מיתה שאין בה רושם. אף מיתה האמורה בידי אדם, מיתה שאין בה רושם. ואימא שריפה? מדאמר רחמנא בת כהן שזינתה, מכלל דהא, לאו בת שריפה היא. בשלמא

הבי

הבי

הבי

57 לה מיתה. רבי יהודה אומר, הריגה כזאת ניוול הוא לו, שהורגו
58 בעמידה וראשו נופל לצד אחד וגופו לצד אחר, והתורה אמרה
59 (דברים טו יח) 'וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כַּמּוֹד', ברור לו מיתה יפה, אלא מניחין
60 את ראשו על הספן – עץ עבה שתקוע בארץ, וקוצין ראשו בקופיץ
61 – סכין גדול של קציבים. אמרו לו חכמים, אין לך מיתה מנוולת
62 מזו.

גמרא

63 הגמרא מביאה ברייתא שבה נתבאר המשא ומתן שבין חכמים
64 לרבי יהודה: תנאי, אמר להן רבי יהודה לחכמים, אף אני יודע
65 שפיתתה על ידי קופיץ מיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה שאי
66 אפשר להורגו על ידי התות ראשו בסיף כדבריכם, שהרי אמרה
67 תורה (ויקרא י"א א) 'וְכִקְהוֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ', וכיון שמדרכי אומות
68 העולם להרוג כך את החייבים מיתה למלכות, אי אפשר לנהוג
69 כמותם. ונדבן שלא חששו לכך, טעמם, בין דתיב מיתת סייף
70 באורייתא לגבי אנשי עיר הנדחת, שנאמר (דברים י"ג טו) 'הַחֲרַם אֲתָהּ
71 וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֵת בְּהֵמָתָהּ לְפִי חֶרֶב', אם כן לא מינייהו קא
72 נְמַרִּין – לא מהם אנו למדים להרוג בדרך זו אלא מן התורה, ולכן
73 מותר לבית דין להתיר ראשו בסיף אף שגם אומות העולם עושים
74 כן.

75 הוסיפו חכמים ראייה לדבריהם: דאי לא תימא הכי – שאם לא
76 תאמר כן, אלא שאסור להתנהג בחוקות הגויים גם בהנהגות
77 הכתובות בתורה, הא דתנאי, שורפיין על המלכים שמתו, את
78 מיטתם וכלי תשמישם, ולא נאסר דבר זה משום דרבי האמורי
79 אע"פ שכך הוא מנהגם. ותימא, היכי שרפיין – כיצד מותר לשרוף,
80 והכתיב 'וְכִקְהוֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ', אלא על כרחך בין דתיב שריפה
81 זו באורייתא, דתיב (רמיהו לד ה) בפטירת צדקיהו המלך שאמר לו
82 הקב"ה 'בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְשָׁרִפּוֹת אֲבוֹתֶיךָ וְגו' המלכים הראשונים
83 אשר היו לפניך בן ישרפו לך, שבשם ששרפו את מיטתם וכלי
84 תשמישם של המלכים הראשונים, כך ישרפו את שלך, ממילא
85 לא מינייהו קא נְמַרִּין – לא מהם אנו למדים הנהגה זו ואין בכך
86 משום דרכי האמורי, והקא נמי במצות הנהרגים, בין דתיב 'סייף'
87 באורייתא, לא מינייהו קא נְמַרִּין – כיון שכתוב מיתת סייף בתורה
88 אין זה נקרא שלמדים זאת מדרכי האמורי ומותר לעשות כן.

89 הגמרא מבארת מנלן שאנשי עיר הנדחת ורוצה נפש הם מן
90 הנהרגין חרב. שואלת הגמרא: והא דתנן פאידיה שרתין – וזה
91 ששנינו להלן בפרק הבא (טו) 'אלו הן הנהרגין, הרוצח וְאֲנָשֵׁי עִיר
92 הַנְּדָחָה', בשלמא באנשי עיר הנדחת כתיב בהו (דברים י"ג טו) 'הַחֲרַם
93 אֲתָהּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֵת בְּהֵמָתָהּ לְפִי חֶרֶב', והרג זו היא מיתת
94 חרב, אלא רוצח מנלן שהוא מן הנהרגין חרב. משיבה הגמרא:
95 דתניא לגבי מכב עבדו כנעני ומת, נאמר בתורה (שמות כ"א) 'כִּי
96 יִכֶּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אִמּוֹ בְּשֵׁבֶט וּמַת תַּחַת יָדוֹ, נָקַם יְנַקְמֶנּוּ,
97 כלומר, דינו של האדון במיתת בית דין, אלא שנקמה זו אינו יודע
98 מה הוא – אינו מיתה היא. אכן בשלמא אומר בפרשת קללות (ויקרא
99 כו כד) 'וְהִבְאֵיתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נָקַם בְּרִית', הרי שסתם נקימה
100 היא על ידי חרב, הוי אומר שנקמה זו שנאמרה במכה עבדו סייף
101 היא.

102 במשנה שנינו שההריגה נעשית על ידי שחוטכים את הראש,
103 הגמרא מבררת מנין שצורת ההריגה בכך. שואלת הגמרא: מנין
104 לרבנן שההריגה נעשית על ידי התות הראש, ואימא דרבי ליה
105 מיכרו – אולי היא נעשית על ידי שתוקע לו את חוד החרב בבטנו
106 או בגרונו. משיבה הגמרא: באנשי עיר הנדחת 'לפי חרב' בתיב
107 כלומר שיהרגוהו 'על פי' החרב, ופי החרב הוא אורך החרב משני
108 צדדיו ולא עוקצו שבראשו. מוסיפה הגמרא לשאול: ואימא דעבידי
109 ליה ניסקמא – ושמו נאמר שהריגת סייף היא על ידי שחותר את
110 הנידון לשנים לכל אורכו ולא התות הראש. משיבה הגמרא: אמר
111 רב נחמן, אמר רבה בר אביו, אמר קרא 'וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כַּמּוֹד', בכך
112 צייתה לנו התורה ברור לו מיתה יפה, ולחותרו לאורכו אין זו

1 למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ, בתחלה – כאשר עדיין
2 מתנהג התלמיד חכם בכבודו ואינו זקוק לעם הארץ, הוא דומה
3 בעיני העם הארץ לקיתוץ של זהב. סיפר הגמון – החל לדבר עמו
4 דברי חולין, ירדה חשיבותו בעיניו אבל עדיין דומה הוא בעיניו
5 לקיתוץ של כסף. משתנה מנוו במאכל ובמשתה וכיוצא בזה, ירד
6 ערכו עוד יותר, והרי הוא דומה בעיניו לקיתוץ של חרש שאינו
7 שווה כלום, שפיון שנשכר שוב אין לו תקנה.

8 הגמרא מביאה מעשה בבת כהן שזינתה שדוה בשריפה ממש.
9 מספרת הגמרא: אימרתא בת מלי – כך שמה, בת בהן שזינתה הואי
10 והיתה, אקפה – הקיפה רב המא פר מוכיה בחבלי ומורות ושרפה
11 באש. אמר רב יוסף, מעה רב חמא בתרתי – בשני דברים, א. מעה
12 בדרך מנהג שאמר לעיל ששריפת בית דין על ידי פתילה של אבר
13 היא ולא שריפה ממש. ב. ויטה ברתניא – כמה שלמדנו בברייתא
14 על הפסוק (דברים י"ח ה) 'כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם, בין
15 דין לדין, ובין נגע לנגע, דברי ריבת בשעריך, וקמת ועלית אל
16 המקום וגו', וכאת אל הפהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים
17 ההם, הקישה התורה 'משפט' ל'כהנים' ללמדך, בזמן שיש בהן –
18 היינו הסנהדרין שישבו בבית המקדש בלשכת הגזית, יש משפט –
19 בית דין דנים דיני נפשות אפילו בחוץ לארץ, אבל בזמן שאין בהן
20 – סנהדרין בלשכת הגזית, אין משפט – אין בית דין דנים דיני
21 נפשות אף בארץ ישראל.

22 שנינו במשנה: אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, מעשה נבית בהן שזינתה
23 וכו', אמרו לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי.
24 הגמרא מבארת את דברי חכמים לרבי אלעזר ברבי צדוק. אומרת
25 הגמרא: מהו בית דין שאינו בקי, אמר רב יוסף, כוונתם היא שאותו
26 בית דין שהקיפה בחבלי ומורות ושרפה, בית דין של צדוקים
27 היה, שאינם דורשים בתורה 'גזירה שווה' אלא פשוטו של מקרא.
28 הגמרא מקשה על המשא ומתן המובא במשנה: האם הכי אמר
29 להו רבי אלעזר ברבי צדוק לחכמים, שראה בית דין שדנו בת כהן
30 בשריפה ממש, והכי אתידרו ליה – וכך השיבו לו חכמים שבית דין
31 של צדוקים היו, והתניא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק לחכמים,
32 וכוונתי בשהייתי תינוק ומורכב על בתיפו של אבא כדרך הקטנים,
33 והביאו לבית דין בת בהן שזינתה, והקיפיה חבלי ומורות ושרפה,
34 ואמרו לו חכמים, קמן היית בשעה שראית את המעשה ואין
35 מיביאין ראיה מן הקמן. הרי שהמעשה היה שראה מעשה זה
36 בקטנותו, ותשובת חכמים היתה שאין מביאין ראיה מן הקטן, שלא
37 כמבואר במשנתנו שהשיבוהו שבית דין של צדוקים היו. מתרצת
38 הגמרא: שני מעשים היו – שני מעשים שונים היו, האחד היה
39 בקטנותו והשני בגדלותו, ועל המעשה שראה בקטנותו השיבוהו
40 שאין מביאין ראיה מן הקטן, ועל המעשה שראה בגדלותו
41 השיבוהו שבית דין של צדוקים היו.

42 הגמרא מבררת איזה מעשה אמר להם ראשון. שואלת הגמרא: הי
43 – איזה מעשה אמר להו רבי אלעזר ברבי צדוק לחכמים ברישא,
44 אילימא הא קפיתא אמר להו ברישא – אם תאמר שאת המעשה
45 הראשון המובא במשנתנו אמר להם בתחילה, ורק לאחר מכן
46 אמר להם את המעשה המובא בברייתא, היתכן לומר דאמר להו
47 בהתחלה מעשה שראה כשהוא גדול ולא אשגחו ביה – ולא
48 השניוהו בדבריו לפי שהיה אותו בית דין של צדוקים, ואחר כך
49 אמר להו מעשה שראה כשהוא קטן ואשגחו ביה, אלא צריך לומר
50 שהא – את מעשה שהיה בקטנותו אמר להו ברישא, ואמרו ליה
51 קמן היית ואין מביאין ראיה מן הקטן, וחזר ואמר להו מעשה
52 שראה כשהוא גדול, ואמרו ליה מפני שלא היה בית דין של אותה
53 שעה בקי.

משנה

54 המשנה מבארת כיצד בית דין מקיימים את מיתת 'הרג': מצות
55 הנהרגין כיצד, היו מתיזין – חותכין את ראשו של הנהרג בסייף –
56 בחרב, בדרך שהמלכות של אומות העולם עושה למי שהתחייב

60 בחנק. אומרת הגמרא: וְאֵלָּא צָרִיךְ לומר שדין מִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ קָא
 61 קָשְׁיָא לִיה רַבִּי זִירָא, שאף בו נאמר (שמות כא טו) מות יומת ודינו
 62 בחנק, והוקשה לו לְמִיתֵי וְלִמְיָמְרֵי - שנביא את דינו ונלמדו בגזירה
 63 שווה מֵאִבִּי וְיַדְעוּנִי שיהא דינו בסקילה ולא בחנק. דוחה הגמרא:
 64 גם זו אינה קושיא, דַּעַד הַגְּמָרָא - כי עד שרצונך שילמדו מכה אביו
 65 בגזירה שווה מֵאִבִּי וְיַדְעוּנִי שיהא דינו בסקילה, לִיגְמָרוּ - יש לנו
 66 ללמוד יותר מכה אביו בגזירה שווה מֵאִשְׁתְּ אִישׁ שיהא דינו בחנק,
 67 דְּמֵאִחַר וְנִיתֵן ללמוד גזירה שווה להחמיר וגזירה שווה להקל אִי
 68 אַתָּה רְשָׁאִי לְמוֹשְׁכָה לְהַחְמִיר עֲלֶיהָ אֵלָּא לְהַקֵּל עֲלֶיהָ.
 69 אָמַר לִיה רַבִּינָא לרב אחא מדפתי, אכן לא הוקשה לרבי זירא לא
 70 דִּין אֶשֶׁת אִישׁ ולא דִּין מִכָּה אֲבִיו, אלא דִּין שְׂאָר הַנְּסַקְלִין גּוֹפְיָהּוּ
 71 קָא קָשְׁיָא לִיה, דְּאִי כֹל הַנְּסַקְלִין שֵׁלָא נֵאמַר בְּהֵן סְקִילָה בְּתוֹרָה
 72 בְּפִירִשׁוֹ, בְּמֹת יוֹמַת גְּמָרֵי מֵאִבִּי וידעוני, מה ראו חכמים ללומדם
 73 דוקא מֵאִבִּי וידעוני, הלא אֵדְ עֵבֶד בְּחֹנֵק, מאותו טעם האמור שסתם
 74 לִיגְמָרוּ מֵאִשְׁתְּ אִישׁ שיהא דינו בחנק, מאותו טעם האמור שסתם
 75 מיתה אין אתה רשאי למושכה להחמיר אלא להקל. ועל שאלה
 76 זו השיב אבבי שאכן למדים את כל הנסקלין מדמיהם בס הנאמר
 77 באוב וידעוני ולא ממות יומתו.

משנה

78 המשנה מונה את חייבי סקילה: אלו הן הנסקלין - על אלו עבירות
 79 חייב אדם סקילה: א. הַבָּא עַל הָאֵם. ב. וְעַל אִשְׁתְּ הָאָב - אע"פ
 80 שאינה אמו. ג. וְעַל הַכֶּלֶה - אשת בנו. ד. וְעַל הַנְּבוֹר - משכב זכר.
 81 ה. וְעַל תְּהַמְתָּה. ו. וְהָאִשָּׁה הַמְכַיָּא אֶת תְּהַמְתָּה עֲלֶיהָ. ז. וְהַמְנַגֵּף -
 82 המברך את השם. ח. וְהַעֲבִיר עֲבוּדֹת זָבָבִים. ט. וְהַנּוֹתֵן מַרְעֵו
 83 לְמוֹלֵךְ - שמוסר בנו למשרת עבודה וזה והם עושים שתי מדורות
 84 גדולות ומעבירים אותו בין שתי המדורות. י. וְכַעַל אוֹב. יא.
 85 וְיַדְעוּנִי. יב. וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשֶּׁבֶט. יג. וְהַמְקַלֵּל אֲבִיו וְאִמּוֹ. יד. וְהַבָּא
 86 עַל נַעֲרָה הַמְאֻרְקָתָה. טו. וְהַמְסִית אֶת הַיְחִידִי לְעַבֹד עַבּוּדָה וְרַח. טז.
 87 וְהַמְדִּית אֶת הַרְבִּים לְעַבֹד עַבּוּדָה וְרַח. יז. וְהַמְכַשֶּׁף. יח. וְכֵן מוֹרֵד
 88 וּמוֹרֵף. ובמשניות להלן יבוארו דינם של כל אחד ואחד מאלו
 89 שנשנו כאן.
 90 הַבָּא עַל הָאֵם בשוגג, חַיִּיב עֲלֶיהָ שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, אַחַת מְשׁוּם אִיסוּר
 91 אָם, כְּמוֹ שֵׁנֵאמַר (ויקרא יח ז) וְעַרְוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא/
 92 ושניה מְשׁוּם אִיסוּר אִשְׁתְּ אָב, כְּמוֹ שֵׁנֵאמַר (שם יח ה) וְעַרְוֹת אִשְׁתְּ
 93 אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינִי חַיִּיב אֵלָּא חֲטָאת אַחַת
 94 מְשׁוּם הַבָּא עַל הָאֵם בְּלִבָּד.
 95 הַבָּא עַל אִשְׁתְּ אָב שֵׁנֵאמַר אִמּוֹ, בשוגג, חַיִּיב עֲלֶיהָ שְׁתֵּי חֲטָאוֹת,
 96 אַחַת מְשׁוּם אִיסוּר אִשְׁתְּ אָב, ושניה מְשׁוּם אִיסוּר אִשְׁתְּ אִישׁ.
 97 ואיסור אשת איש הוא רק בחיי אביו, ואילו משום אשת אב הרי
 98 הוא עובר בִּין בְּתֵי אֲבִיו בִּין לְאַחַר מִיתַת אֲבִיו, ושני איסורים הללו
 99 שייכים בִּין באשת אב מִן הַאִירֻסִין, בִּין באשת אב מִן הַנִּישׁוּאִין.
 100 הַבָּא עַל בְּלָתוֹ בשוגג, חַיִּיב עֲלֶיהָ שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, אַחַת מְשׁוּם אִיסוּר
 101 בְּלָתוֹ, ושניה מְשׁוּם אִיסוּר אִשְׁתְּ אִישׁ, ואיסור אשת איש הוא רק
 102 בחיי בנו. אבל משום איסור כלתו חייב בִּין בְּתֵי בְּנוֹ בִּין לְאַחַר
 103 מִיתַת בְּנוֹ, ושני האיסורים הללו שייכים בִּין בכלתו מִן הַאִירֻסִין,
 104 בִּין בכלתו מִן הַנִּישׁוּאִין.

גמרא

105 שנינו במשנה שלרבי יהודה הבא על אמו אינו חייב משום אשת
 106 אב. הגמרא מביאה ברייתא החולקת על המשנה בדעת רבי
 107 יהודה: תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵם לֹא הִיָּתָה אִמּוֹ רַחֲמֵי לְהַנְשֵׂא
 108 לְאָבִיו, בְּנֵה שְׂבָא עֲלֶיהָ בשוגג אֵינִי חַיִּיב מְשׁוּם אִיסוּר אִשְׁתְּ אֲבִיו,
 109 אֵלָּא מְשׁוּם אִיסוּר הַבָּא עַל הָאֵם בְּלִבָּד, אבל אם היתה ראויה
 110 להנשא לאביו, בנה שבא עליה חייב גם משום איסור אשת אב.
 111 ושלא כתנא במשנה שכתב שלעולם אינו עובר על איסור זה.
 112 שואלת הגמרא: מֵאִי אֵינָה רְאוּיָה לוֹ, אֵלֵּימָא שאסורה להנשא לו
 113 מחמת שהיא בכלל אותם חַיִּיבֵי בְּרִיתוֹת וְחַיִּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין

1 הגמרא מבארת את דברי רבי יאשיה ורבי יונתן. מקשה הגמרא:
 2 בְּשֵׁלְמָא לְרַבִּי יוֹנָתָן מוֹבֵן לֵנו שְׁתַּם מִיתָה הַכְּתוּבָה בְּתוֹרָה הִרִי הִיא
 3 חֲנֵק, פְּרָקָא מְפָרֵשׁ רַבִּי מְעָמָא - כמו שפירש רבי את טעמו, משום
 4 שלומים בגזירה שווה סתם מיתה בידי אדם מסתם מיתה שבידי
 5 שמים, שבמיתה שאין בה רושם הכתוב מדבר, אֵלָּא לְרַבִּי יֵאֵשִׁיָּה
 6 שֵׁלָא לְמַד מִיתָה בִּידֵי אָדָם מִמִּיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אלא טעמו הוא
 7 מִפְּנֵי שְׂכֻשְׁכְּתוֹב סַתֵּם מִיתָה אִין אֵנוּ רְשָׁאִים לְהַחְמִיר עֲלֶיהָ אֵלָּא
 8 לְהַקֵּל, אֵם כֵּן קִשָּׁה מְמָא דְּאִיכָא חֲנֵק בְּעוּלָם - מנין שיש בכלל
 9 מיתה חנק וממילא סתם מיתה האמורה בתורה היא חנק שהיא
 10 הקלה שבכולן, אֵימָא סִיפֵי - אולי נאמר שרק שלש מיתות נמסרו
 11 לבית דין, שהם סקילה שריפה וסייף, ותהא סתם מיתה הכתובה
 12 בתורה מיתה סייף כיון שהיא הקלה שבשלתן. מתרצת הגמרא:
 13 אָמַר רַבָּא, זֶה שֵׁישׁ אֲרָבַע מִיתוֹת בֵּית דִּין וְלֹא שֵׁלָשׁ, מְפָרֵשׁ גְּמָרֵי
 14 לְהוֹ - ללמדנו כן מהלכה למשה מסיני, ומאחר ולא נתפרש בתורה
 15 על איזה עון מגיע מיתה חנק, מסתבר שהיא מיתה הקלה
 16 שבכולן, ולכן כשרצה הכתוב להעניש את החוטא בחנק נתן בו
 17 מיתה סתם ולא פירשה, ודבר מובן הוא שבמיתה הקלה דיבר.
 18 מוסיפה הגמרא לבאר את דברי רבי יונתן. שואלת הגמרא: מֵאִי -
 19 מה הפירוש בדברי רבי יונתן שאמר 'לֹא מְפָנִי שְׁהִיא קְלָה', הלא
 20 כן הוא האמת שמיתה חנק קלה מכולם. מתרצת הגמרא: מִימְפָּלְגֵי
 21 רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן בְּפִלּוּתָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּינָן שְׁבַמְשַׁנָּה (לעיל
 22 טז). רבי יאשיה סבר כדעת רבנן שחנק היא הקלה, ורבי יונתן סבר
 23 כרבי שמעון וסייף היא הקלה.
 24 הגמרא דנה מנין יודעים דין סקילה במקום שלא נאמר כן בפירוש:
 25 אָמַר לִיה רַבִּי זִירָא לְאָבִי, שְׂאָר הַנְּסַקְלִין הַנּוֹכְרִים בְּמִשְׁנָה לְהַלֵּן דְּלָא
 26 תְּהִיב בְּהוֹ סְקִילָה בְּמַפְרִשׁ, אלא דְּגְמָרֵי - שלומים אותם בגזירה
 27 שווה מֵאִבִּי וְיַדְעוּנִי שמיתתם בסקילה, מְמָא גְמָרֵי - איזו תיבות
 28 פְּנוּיֹת לְדְרוּשׁ מֵהֵן גִּזְרָה שׁוּה, האם הלימוד בגזירה שווה
 29 מתיבות מות יומתו שנאמר בשניהם גְמָרֵי, או גִּזְרָה שׁוּה
 30 מתיבות דְמִיָּה בְּם שְׁנֵאמַר בשניהם גְמָרֵי. אָמַר לִיה אֲבִי רַבִּי
 31 זִירָא, עַל כִּרְחֻךְ גִּזְרָה שׁוּה דְמִיָּה בְּשֵׁאֵר בְּשֵׁאֵר נְסַקְלִים
 32 מְדִמְיָה בְּם הָאִמּוֹר באוב וידעוני גְמָרֵי, דְּאִי גִּזְרָה שׁוּה מתיבות
 33 מוֹת יוֹמַתוֹ גְמָרֵי, דְמִיָּה דְמִיָּה שְׁנֵאמַרו באוב וידעוני ובשאר
 34 הַנְּסַקְלִים לְמָה לִי, הלא תיבות מיותרות הן לפי שכבר נאמר בהם
 35 מות יומתו.
 36 מקשה הגמרא: אֵלָּא מֵאִי בְּדִמְיָה דְמִיָּה גְמָרֵי, אֵם כֵּן מוֹת יוֹמַתוֹ
 37 לְמָה לִי, הלא כבר נאמר דמיהם בס. מתרצת הגמרא: תיבות אלו
 38 נצרכות לדרשה אחרת, וּבְרַתְנָא, נֵאמַר (מדרב לה כא) לגבי רוצח
 39 נפש במזיד 'מוֹת יוֹמַת הַמְּבַקֵּר רוצח הוּא', אֵם הִיָּה כְּתוּב רַק 'יוֹמַת
 40 הַמַּכֵּה אִין לִי וְאֵינִי יודע שניתן להורגו' אֵלָּא בְּמִיתָה הַתְּנוּבָה בּוֹ
 41 שְׁהִיא סִיפֵי, מְנַיִן שְׁאָם אִי אַתָּה יָכוֹל לְהִמְיָתוֹ בְּמִיתָה הַתְּנוּבָה בּוֹ,
 42 שְׁאֵתָה מְיָתוֹ בְּכָל מִיתָה שְׁאֵתָה יָכוֹל לְהִמְיָתוֹ, ואפילו שהיא אינה
 43 מארבע מיתות בית דין. תְּלָמוּד לומר 'מוֹת יוֹמַת הַמְּבַקֵּר מְקַל מְקוּם
 44 - בכל מיתה שהיא, והוא הדין בכל המקומות שנאמר בהם 'מוֹת
 45 יוֹמַת', כוונת התורה לומר שאם אין בית דין יכולים להמית במיתה
 46 הכתובה בהן, הרי הם יכולים להמית בכל מיתה שהיא.
 47 הגמרא מבררת את ספיקו של רבי זירא: אָמַר לִיה רַב אַחָא מְדַפְתֵי
 48 לְרַבִּינָא, בְּמָה נִסְתַּפֵּק רַבִּי זִירָא כְּשֵׁשְׂאֵל אֶת אֲבִי מֵאִיזָה תִּיבוֹת
 49 דוֹרְשִׁים אֶת הַגִּזְרָה שׁוּה, וְאִי בְּמֹת יוֹמַתוֹ גְמָרֵי - ואם אכן
 50 הלימוד מ'מות יומתו', מֵאִי קָא קָשְׁיָא לִיה - לרבי זירא שלא נוכל
 51 ללמוד כן. אֵלֵּימָא - אם נאמר שדין אִשְׁתְּ אִישׁ קָא קָשְׁיָא לִיה,
 52 שְׁבָה נֵאמַר 'מוֹת יוֹמַת הַנוֹאֵף וְהַנוֹאֶפֶת', ולמדנו לעיל שסתם מיתה
 53 היא מיתה חנק, והוקשה לרבי זירא אם לומדים את שאר
 54 הַנְּסַקְלִים מֵאִבִּי וְיַדְעוּנִי בגזירה שווה של מות יומתו, מדוע לא
 55 נוכל לְמִיתֵי וְלִמְיָמְרֵי - לבוא וללמוד בגזירה שווה מוֹת יוֹמַת
 56 הַנֵּאמַר באשת איש ממות יומתו שנאמר באוב וְיַדְעוּנִי, מַה לְהַלֵּן -
 57 אוב וידעוני דינם בְּסְקִילָה אַף בְּאֵן - אשת איש היא דינה בְּסְקִילָה.
 58 דוחה הגמרא: אִין לומר שכך הוקשה לו, דְּמִדְּאָמַר רַבְּמָנָא שְׁדִין
 59 אֲרוּבָה שׁוֹינְתָה בְּסְקִילָה, מְפָלְל דְּנִישׁוּאָה שׁוֹינְתָה לְאוֹ בְּסְקִילָה אֵלָּא

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף נג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

1 הכי גרסינן בשלמא לר' יונתן כדמפרש רבי טעמא: ממאי דאיכא הנק בעולם.
2 במיתת ב"ד דילמא אין מיתות ב"ד אלא שלש קלה שבהן בסייף: ארבע מיתות.
3 בשמן הנקוב להן וכיון שלא פירש למי נתן חק על כרחיך קלה היא מכולן והניחה
4 לסתומי שאינו רשאי למשכה להחמיר עליה אלא להקל עליה לפיכך לא הוצרך
5 לפרש: שאר הנסקלין. דלאו עבודה זרה

6 בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יוֹנָתָן, בְּדָקָא מִפְּרִשׁ רַבִּי מַעְמָא. אֵלֶּא
7 לְרַבִּי יֵאֵשִׁיָהּ, מִמַּאי דְּאִיכָא הֵנָּה בְּעוֹלָם, אִימָא סִיף.
8 אָמַר רַבָּא, אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְרָא גְמִירֵי לְהוּ. מַאי, לֵא
9 מִפְּנֵי שְׁהִיא קִלְה'. קַמְפִּילְגֵי, בְּפִלּוֹתָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן
10 וְרַבְּנָן. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹרָא לְאָבִי, שְׁאָר הַנְּסַקְלִין דְּלֵא
11 כְּתִיב בְּהוּ סְקִילָה, דְּגַמְרֵי מֵאוֹב וְיַדְעוּנִי. בְּמַאי גְמִירֵי,
12 בְּמִזוֹת יוֹמָתוֹ גְמִירֵי, אוֹ בְּדַמְיָהּ בְּס' גְמִירֵי. אָמַר
13 לִיה, בְּדַמְיָהּ' דְּמִיָּהּ בְּס' גְמִירֵי, דְּאִי בְּמִזוֹת יוֹמָתוֹ
14 גְמִירֵי, דְּמִיָּהּ' דְּמִיָּהּ' לְמָה לִי. אֵלֶּא מַאי, בְּדַמְיָהּ'
15 דְּמִיָּהּ' גְמִירֵי, מִזוֹת יוֹמָתוֹ לְמָה לִי. בְּדַתְנֵיא, מִזוֹת
16 יוֹמָת הַמִּפְּכָה רוֹצֵחַ הוּא, אִין לִי אֵלֶּא בְּמִיָּתָה הַתְּתוּבָה
17 בּוֹ. מִנִּין שְׂאָם אִי אַתָּה יְכוֹל לְהַמְיָתוֹ בְּמִיָּתָה הַתְּתוּבָה
18 בּוֹ, שְׂאָתָה מְמִיתוֹ בְּכָל מִיָּתָה שְׂאָתָה יְכוֹל לְהַמְיָתוֹ,
19 תְּלַמּוּד לִזְמִיר מִזוֹת יוֹמָת הַמִּפְּכָה' מִכָּל מְקוּם. אָמַר
20 לִיה רַב אֶחָא מִדְּפַתֵי לְרַבִּינָא, וְאִי בְּמִזוֹת יוֹמָתוֹ גְמִירֵי,
21 מַאי קָא קְשִׁיא לִיה. אִילִימָא, אֵשֶׁת אִישׁ קָא קְשִׁיא
22 לִיה, לְמִיתֵי וְלְמִיגְמֵר מִזוֹת יוֹמָתוֹ מֵאוֹב וְיַדְעוּנִי, מַה
23 לְהֵלֵן בְּסְקִילָה, אֶף כָּאֵן בְּסְקִילָה. מִדְּאָמַר רַבְמַנָּא
24 אַרְוִסָה בְּסְקִילָה, מִכָּל דְּנִשְׁוֵאָה לְאוֹ בְּסְקִילָה. וְאֵלֶּא,

1 כמפילגני בפלותא דר' שמעון ורבנן. תימה ור' ישמעאל דאמר לעיל (דף נא.) ארוסה
2 יצאה לשריפה ולא נשואה מנ"ל דאשת איש בחנק דאי מר' יאשיה מסתמא
3 מודסבר כר' שמעון דשריפה חמורה סבר נמי כותיה דסייף קיל ודבריה נמי לא מצי דריש
4 דתקשי אימא שריפה ול"מ לשנויי מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהאי לאו
5 בשריפה דילמא הי' ארוסה אבל נשואה

6 אימא בשריפה ועוד קשה בסוף פיריך (דף סו)
7 איכא למ"ד דמוקי רבי כרבי ישמעאל ויל' דאין
8 סברא להחמיר בנשואה בת ישראל טפי
9 מבארוסה ואף על גב דפריך הכא אימא שריפה
10 הי' לשנויי הכי אלא דשפיר משני והך שינויא
11 לא מצי לשנויי למאי דמוקי רבי כרבי ישמעאל:
12 דאי' במות ימותו גמירי עד דגמרי מאוב
13 וידעוני ליגמרי מא"א. תימה אי' ג"ש
14 מאי אהני דבלאו הכי סתם מיתה חק וי"ל
15 דלאו דווקא מא"א דאיכא למימר דליגמר
16 מרוצח דהוי בסייף

17 **משום** אם ומשום אשת אב. הא דלא קתני
18 א"א משום דהכא לאחר מיתה אירי:
19 **הא** לית ליה קידושין בגויה. אפילו ר' יהושע
20 דאמר בפרק החולץ (בבבמות דף טז. ושם) אף
21 ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד מודה דלא תפסי
22 קידושין בחייבי כריתות כדרדשין מקרא בסוף
23 האומר (קדושין דף סח.) ובפ"ק דב"מ (דף סו)
24 אמר אדם יודע שאין קידושין תופסין באהותו
25 משמע דליכא מאן דפליג הא דמשמע בכל
26 דוכתא דממזרות תלי בתפסי קדושין היינו
27 דלא כרבי יהושע:
והייבי

1 **מפה** אביו ואמו קא קשיא ליה, לְמִיתֵי וְלְמִיגְמֵר מֵאוֹב וְיַדְעוּנִי.
2 לְיִגְמֵרוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, דְּאִי אַתָּה רִשְׁאֵי לְמוֹשְׁכָה לְהַחְמִיר עֲלֶיהָ אֵלֶּא לְהַקְלֵ עֲלֶיהָ. אָמַר
3 לִיה, שְׂאָר הַנְּסַקְלִין גְּפִיְהוּ קָא קְשִׁיא לִיה, דְּאִי בְּמִזוֹת יוֹמָתוֹ גְמִירֵי, עַד דְּגַמְרֵי מֵאוֹב
4 וְיַדְעוּנִי, לְיִגְמֵרוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ: מִשְׁנָה אִלוּ הֵן הַנְּסַקְלִין, הַכָּא עַל הָאֵם, וְעַל אֵשֶׁת הָאָב,
5 וְעַל הַפֶּלֶא, וְעַל הַזְּכוּר, וְעַל הַהֶבְמָה. וְהָאֵשֶׁת הַמְּכַיָּא אֵת הַהֶבְמָה. וְהַמְגַדָּה, וְהַעוֹבֵד
6 עֲבוּדָת פּוֹכְבִים, וְהַנְּתוּן מוֹזְעוֹ לְמוֹלָךְ, וְכַעַל אוֹב, וְיַדְעוּנִי, וְהַמְחַלֵּל אֵת הַשֶּׁבֶת, וְהַמְקַלֵּל
7 אָבִיו וְאִמּוֹ, וְהַכָּא עַל גְּעֵרָה הַמְּאוֹרְסָה, וְהַמְסִית, וְהַמְדִיית, וְהַמְכַשֵּׁף, וְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. הַכָּא
8 עַל הָאֵם, הַיָּיב עֲלֶיהָ מִשׁוּם אֵם, וּמִשׁוּם אֵשֶׁת אָב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִינוּ הַיָּיב אֵלֶּא
9 מִשׁוּם הָאֵם בְּלָבָד. הַכָּא עַל אֵשֶׁת אָב, הַיָּיב מִשׁוּם אֵשֶׁת אָב, וּמִשׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ. בֵּין
10 בְּתַנִּי אָבִיו, בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו. בֵּין מִן הָאִירוּסִין, בֵּין מִן הַנִּשְׁוֵאִין. הַכָּא עַל פִּלְתוֹ,
11 הַיָּיב עֲלֶיהָ מִשׁוּם פִּלְתוֹ, וּמִשׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּתַנִּי בְּנֹו בֵּין לְאַחַר מִיתַת בְּנֹו, בֵּין מִן
12 הָאִירוּסִין, בֵּין מִן הַנִּשְׁוֵאִין: גְּמִירָא תַנִּיא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵם לֹא הִתְהָ אִמּוֹ רְאוּיָה
13 לְאָבִיו, אִינוּ הַיָּיב אֵלֶּא מִשׁוּם הָאֵם בְּלָבָד. מַאי, 'אִינָה רְאוּיָה לוֹ'. אִילִימָא, הַיָּיב בְּרִיתוֹת
14 וְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, מִכָּל דְּרַבְּנָן סְבָרִי, אֶף עַל גַּב דְּאִינָה רְאוּיָה לוֹ, הָא לִית לִיה קִדּוּשִׁין
15 בְּגוֹוָה. אֵלֶּא, תַּיִיבֵי לְאוּיִן, וְרַבִּי יְהוּדָה סְבָר לָהּ פְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר אִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין
16 בְּתַיִיבֵי לְאוּיִן. מְתִיב רַב אוֹשְׁעִיא, אִיסוּר מְצוּהָ וְאִיסוּר קְדוּשָׁה, חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתַיִיבָמוֹת.
אִיסוּר

1 או נתקדשה לו אחרי כן: אלא משום אם. וטעמא מפרש בגמרא: בין לאחר מיתת אביו. אחיוב דאשת אב קאי דמרבא ליה קרא אף לאחר מיתה כדמפרש בגמרא
2 אבל שם אשת איש לאחר מיתה לא קאמרי: בין מן האירוסיין. דכיון דקדשה אשתו היא דכתיב (דברים כד) כי יקח איש אשה משעת לקיחה קנארת אשתו והך קיחה
3 קידושין היה דגמרינן קיחה קיחה משהו עפרון: גמ' יהודה אומר וכו'. האי תנא פליג אהא דתנא דרבי מנא דלא מפרגינן לרבי יהודה בין ראוייה לשאנה ראוייה והאי
4 תנא אית ליה דהיינו טעמא דרבי יהודה דלא היה לו לאביו אישות בה הלכך לא קרינא ביה אשת אב: חייבי כריתות. שאסורין עליו באיסור כרת דקימנא לן בקדושין
5 בפרק שלישי (דף סז.) דלא תפסי בהו קדושין: מכלל דרבנן וכו'. בתמיה: אלא בחייבי לאוין. כגון ממזרת ונתניה או אלמנה לכה"ג דקיי"ל (שם דף סח.) דתפסי בהו
6 קדושי מהאחת אהובה והאחת שנואה וטעמא דר"ע התם מפרש מלא יקח איש את אשת אביו וסבר דבאנוסת אביו הכתוב מדבר דלאו דלא יגלה כנף אביו כנף שראה
7 אביו הוא דאיכא וקאמר רחמנא דלא יקח אין לו לקוחין בה: איסור מצוה כו'. יבמה שנפלה לפני יבם והיא אסורה עליו משום מצוה או משום קדושה חולצת ואינה
8 יוצאה בלא כלום אף על גב דגבי חייבי כריתות קיימא לן בפרק קמא דיבמות (דף ג) מגורה שוה דעליה דיוצאה הימנו בלא כלום בלא חליצה התם הוא דאסורה ליה
9 איסור חמור דלא תפסי ביה קדושי אבל איסור מצוה או קדושה דבנות קדושין ניהו מרינן התם (דף ב.) מיבמתו ויבמתו יש לך אחרת שעולה השערה לחלוץ ואינה
10 עולה ליבום ואיזו זו חייבי לאוין: ולא מתייבמת. גמ' אסירא ליה וכו' תימא תיני עשה ערבתו לא תעשה גזירה ביהא ראשונה שמקיים בה יבמה יבא עליה (דברים

1 וחיובי כריתות לאו בני חליצה ויבוס ניהו. תימה מגיל לרמיי חיובי לאון לחיובי
2 כריתות לכל מילי דאע"ג דדמו לענן ממורות וקידושין לענן חליצה ויבוס
3 נימא יבא עשה וידחה לית:

4 לדבריו דתק קא"ל וליה לא ס"ל. המ"ל דסבר כדתינא בסוף החולץ (ביבמות דף מט.)

5 דאמר רבי עקיבא איהו ממזר כל
6 שאר בשר שהוא בלא יבא אבל מחיובי לאון
7 גרידא לא:

8 השתא י"ל אמו שאינה אשת אביו. לא צריך
9 להאי ק"ו דבלא"ה פריך ספיר משום
10 דקשו קראי אהדיד כדפ"ה אבל אין עונשין מן
11 הדין לא שייך כאן ולא דמי לאחותו בת אביו
12 ובת אמו דפ"ק דמכות (דף ה) דהתם כתיב בת
13 אביך או בת אבך דמשמע דלישנא דקרא מיייר
14 בבת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו
15 אבל הכא כתיב אשת אבך סתם וכן ערות אבך
16 דמשמע שפיר אמו שהיא אשת אביו הויה שפיר
17 בכלל זה וזה ועוד כתיב התם מולדת בית או
18 מולדת חוץ דמותרגימין דלידיא מן אבך מן
19 אתת אחריז או מן אבך מן גבר אחוה"ן דאע"ג
20 דרשנין ליה בפ"ב דיבמות (דף כג.) בין שאומר
21 לו לאבך קיים בין שאומר לו הוצא מכל מקום
22 אין מקרא יוצא מידי פשוט:

הבא

1 איסור מצוה, שניות מדברי סופרים. ואמאי קרו להו
2 'איסור מצוה', שצמזעו דברי חכמים. איסור
3 קדושה, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן
4 הדייט. ואמאי קרו להו איסור קדושה, דכתיב 'קדושים
5 יהיו לאלהיהם', ותני עלה רבי יהודה מחליף. חלופי
6 הוא דמחליף, הא חליצה פניא. ואי סלקא דעתך,
7 רבי יהודה פרי עקיבא סבירא ליה, מפרדי חיובי לאון
8 לרבי עקיבא, פחיבי פרישות דמי, וחיובי פרישות לאו
9 בני חליצה ויבוס ניהו. לדבריו דתנא קמא קאמר,
10 וליה לא סבירא ליה. כי אתא רבי יצחק, תני פורתנן,
11 רבי יהודה אומר, אינו חיובי אלא משום האם בלבד.
12 ומעמא מאי, אמר אפי', דאמר קרא 'אמך היא', משום
13 אמו אתה מחיבו ואי אתה מחיבו משום אב.
14 אלא מעתה, 'ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך
15 היא', משום אשת אב אתה מחיבו, ואי אתה מחיבו
16 משום אמו? אלא, אמו שהיא אשת אביו, קאי הכא וממעט לה. השתא

17 אמו שאינה אשת אביו מיתויב, אשת אביו שאינה אמו מיתויב, אמו שהיא אשת אביו לא
18 מיתויב כלל. ותו לרבנן נמי, הכתיב 'אמך היא', אלא, ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה
19 דרב אידי, לרבי יהודה נמי, ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי. אלא אמר רב
20 אחא בריה דרב איקא, אמר קרא 'ערוהה', משום ערוה אחת אתה מחיבו, ואי אתה מחיבו
21 משום שתי ערוה. אלא מעתה, 'ערוה פלתיך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערוהה',
22 הכי נמי, משום ערוה אחת אתה מחיבו ואי אתה מחיבו משום שתי ערוה. והתנן, תנא
23 על פלתו, חיוב עליה משום פלתו ומשום אשת איש, בין בתינו בננו בין לאחר מיתת בננו, ולא
24 פליגי רבי יהודה. אלא, פיון דחד גופא הוא, אף על גב דתרי איסורי ניהו, פתיב 'ערוהה'.
25 תנא נמי, פיון דחד גופא הוא, אף על גב דתרי איסורי ניהו, פתיב 'ערוהה'. אלא אמר רבא,
26 קסבר רבי יהודה 'ערוה אביך' זו אשת אביך, ומייתי לה בגזירה שוה. ומשמע בין אשת אביו
27 שהיא אמו, בין אשת אביו שאינה אמו. אמו שאינה אשת אביו, ומייתי לה בגזירה שוה. תלמוד לומר 'ערוה
28 אמך לא תגלה, אמך היא', משום אמו אתה מחיבו ואי אתה מחיבו משום אשת אביו.
תינא

1 איסור מצוה שניות מדברי סופרים. תנא גופיה קתני לה במשנה הכי: ואמאי קרי
2 לה וכו'. פירוש אמוראים ניהו: ר' יהודה מחליף. שהיה שונה ומפרש איסור מצוה
3 אלמנה לכהן גדול דכתיב (ויקרא כז) בסוף ספר ויקרא כשהשלים כל מצות כהונה
4 אלה המצות איסור קדושה שניות מדברי סופרים כגון אם אמו ואם אביו ואמאי
5 קרי ליה איסור קדושה שא"ל חכמים קדש
6 עצמך במותר לך להתרחק אף מזו המותר
7 כדי שלא תכשל באיסורא אבל חליצה
8 בעני: חיובי לאון, דקתני אלמנה: כחיובי
9 כריתות. משוי להו דלא תפסי בהו דפשו: וחיובי
10 כריתות לאו בני חליצה ויבוס ניהו. וכן חיובי לאון לרבי עקיבא מה חיובי
11 כריתות אינן תורות קדושין ואין בהן חליצה
12 ויבוס אף אלו הואיל ואינן תורות קדושין
13 אין בהן חליצה ויבוס: לדבריו דתנא קמא.
14 דמחיוב אלמנה בחליצה קאמר רבי יהודה
15 לדברך דמחיבת ליה בחליצה אין לך
16 לקרותה איסור קדושה אלא איסור מצוה:
17 תני כדתנן, אייתי מתניתא בידיה דתני בה
18 דר' יהודה אומר אף בראייה לאביו קאמר
19 דאינו חיובי אלא משום אם בלבד וכדתנן
20 במתני: אמך היא. ערות אביו וערות אבך
21 לא תגלה אמך היא למה לי אמך היא אלא
22 לומר לך שאם יש בה שני שמות אם ואשת
23 אב אינך חיובי אלא משום אמו: אלא מעתה.
24 דדרשת אמך היא למעוטי: ערות אבך היא.
25 דכתיב גבי אשת אב תדרשיה נמי למעוטי
26 שם אם מינה ונימא דה"ק הך ערות אשת אב
27 דרישא דקרא אם יש עוד עליה שם אחר
28 כגון שהיא אמך לא תתחיב אלא משום
29 אשת אב: אלא אמו שהיא אשת אביו.
30 בתמיא כלומר לדברך קאי הכא ומעט לה
31 מאיסור אם קאי הכא ומעט לה מאיסור
32 אשת אב כן על כרחיך לגמרי מיעטה
33 דקראי אהדיד לא נימא דסתרי ומתהיה ל
34 אמאי לא אקשי ליה לרבי יהודה גופיה דהא
35 משום אם מודה ליה דחיובי ואי איכא
36 למדרשיה להאי היא למיעוטא הכי דרשינן
37 ובכי האי גונא מתרצי דה"ק אי אמך לבד
38 היא לא תגלה ערותה אבל אם יש שם אחר
39 עליה אינך מוזהר עליה והיא דערות אבך
40 הכי נמי מדרש ערות אשת אבך לא תגלה
41 תנא

1 אם ערות אבך לבד היא אבל אם יש שם אחר עליה אינך מוזהר עליה והשתא י"ל אמו שאינה אשת אביו ואשת אביו שאינה אמו לא
2 ילחיובי ולי נראה דהשתא אמו שאינה אשת אביו וכו' לישנא יתירא הוא וה"ג קאי הכא וממעט לה ותו לא מידי והכי קא קשיא ליה אם כן קשו
3 קראי אהדיד הא מיהיב ליה באמו וממעט ליה מאמו ומחיובי באשת אב: ותו. אי איכא למדרשיה להאי היא למיעוטא כי האי גונא רבנן
4 מאי עבדי ליה אלא על כרחיך לא משמע מהיא מיעוטא למימר דאיסור זה לבדו עליה ולא אחר וכו' משמע היא מיעוטא הכי משמע אמך היא ואין אחרת אמך והאי
5 היא דלא מצית למדרשה הכי על כרחיך לאו למיעוטא תנא אלא לדרשה אחרתא אתא אלא הכא וממעט לה קאי הכא וממעט לה ותו לא מידי והכי קא קשיא ליה אם כן קשו
6 דלא כתיב כן דמיהבם כן דבאשת אביו כתיב דמיהבם כן ומשמע בין אשת אביו שאינה אמו בין שדיא אמו אבל אמו שאינה אשת אביו אהדא כתיב בה (ויקרא יח)
7 ערות אמך לא תגלה ומשמע אע"פ שאינה אשת אביו אבל עונש לא כתיב בה ויליף לה מאמך היא בהיותה תנא כל צדדיה שוין דכי הכי דאמך שדיא אשת אבך
8 ענש בה כך אמך שאינה אשת אבך ענש בה וכהי נמי לרבי יהודה להכי מבעי ליה וכן היא דערות אבך לדרשה אחרתא לחיוב עליה אפילו לאחר מיתת אביו כלומר
9 בהיותה תנא לעולם כדלקמן בשמעתין ולא למעוטי מאיסורא אתי: מן אלא מעתה עד לכדרב שישא בריה דרב אידי היא אתקפתא היא: אמר קרא. ערות אמך
10 היא לא תגלה ערותה: אלא אמר רבא. לעולם מקרא קמא דהיא בערות אמך מיעוטא משמע כדהוה דרשינן מעיקרא ומיהו היא דערות אבך דקשיא לך דמעט ליה
11 נמי מאיסור אם לאו פירכא היא דהא דרישא דקרא דערות אבך שם אשת אב הוא דאדבר ולא משום איסור אם ומייתי לה בג"ש כדלקמן נאמר כאן ערות אבך לא
12 תגלה ונאמר להלן ערות אביו אלה מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר ומשמע לן איסורא בין אשת אביו שדיא אמו ובין אשת אביו שאינה
13 אמו דחיוב עליה משום איסור אשת אב הלכך כי הדר כתיב בסופא דאיך קרא ערות אבך היא לא למדרש מיניה משום אב אלא משום אם ורשן דקרא ערות
14 אבך נמי משום אשת אב הוא דחיביב בין אשת אמו בין היא אמו הלכך לרבי יהודה ערות אבך היא למעוטי משום אשת איש משום אשת אב תנא דלא תימא שם אשת
15 איש לא נפיק מכלל אשת אב דרישא דקרא דהא אביו נמי עמיתו הוא וקרי נמי ביה ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך וגו' (שם) וערות אשת אבך היא דרישא מוקי
16 לאזהרות אשת אב לאחר מיתה אבל היא דגבי אמך לרבי יהודה למעוטי מאיסורא אשת אב אתא דהא ניל מרישא דקרא דלחיוב עליה משום אשת אב כשהיא אמו
17 ואשת אביו דקסבר רבי יהודה ערות אבך דרישא דקרא זו אשת אבך ולא אבך במשכב וכו' ממש דליף לה בגזירה שוה כדלקמן ומשמע אף כשהיא אמו חיובי עליה
18 באיסור אשת אב וערות אמך להביא אמו אנוסה הדר כתיב אמך היא לאפוקי ממשמעותיה דרישא ולמימרא דמשום אמו אתה מחיבו וכו' ולדרב שישא בריה דרב
19 אידי לא מבעי ליה לרבי יהודה כיון דאיתי ליה האי גזירה שוה דבאמך מיניה נפקא ליה נמי עונש לאמו שאינה אשת אביו ולרבנן דליף להו גזירה שוה נפקא להו
20 מזהאי קרא דאמך היא הא דרב שישא בריה דרב אידי ולמעוטי באיסור אשת אב לא למדרש משום דקא סביר האי ערות אבך דרישא דקרא במשכב וכו'

ממש קאמר כדלקמן ולא באיסור אשת אב איירי מידי הלכך לא אתא סיפא למעוטי מידי דלא דמי ליה:

למעט שהבא על אמו אינו חייב משום אשת אביו. ואם כן חוזרת
השאלה מנין לרבי יהודה שהבא על אמו שהיא אשת אביו אינו
חייב משום אשת אביו.
הגמרא מביאה טעם אחר לדברי רבי יהודה: **אֵלָא אִמְר רב אחא**
בְּרִיה דְּרב איקא, טעמו של רבי יהודה הוא, **דאִמְר קְרָא** (ויקרא יח ז)
'**עֲרֹת אִבִּיךָ וְעֲרֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיהָ**;
וּמִתּוֹבַת 'עֲרֹתֶיהָ' שְׂהִיא לְשׁוֹן יְחִיד אֲנוּ לְוָמֵדִים שֶׁרַק מִשׁוּם אִיסוּר
עֲרֹת אִתָּת אִתָּה מְחִיבֵי, דהיינו משום ערות אמו, **וְאִי אִתָּה מְחִיבֵי**
מִשׁוּם אִיסוּר שְׂתֵי עֲרֹת, דהיינו, איסור ערות אמו ואיסור ערות
אשת אביו.
מקשה הגמרא: **אֵלָא מַעְתָּה כְּשֶׁאֲמַר הַכְּתוּב (ויקרא יח טו) 'עֲרֹת**
כָּלֹתְךָ לֹא תִגְלֶה אִשְׁתְּ כְּנָדְךָ הִיא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיהָ, **הֲכִי נִמְי נִדְרַשׁ**
מִשׁוּם אִיסוּר עֲרֹת אִתָּת אִתָּה מְחִיבֵי – משום כלתו, **וְאִי אִתָּה**
מְחִיבֵי מִשׁוּם שְׂתֵי עֲרֹת – משום כלתו ומשום אשת איש, **וְהַתְנַן**
הֲבֵיא עַל כְּלָתוֹ חֵיב עֲלֶיהָ מִשׁוּם כְּלָתוֹ וּמִשׁוּם אִשְׁתְּ אִישׁ, **בֵּין בְּחַי**
כְּנֹו בֵּין לְאַחַר מִיתַת כְּנֹו, **וְלֹא פְּלִגֵי** (יחולקן) **רַבִּי יְהוּדָה עַל דִּין זֶה**,
ולדבריו אף כאן היה צריך רבי יהודה לדרוש מהפסוק שאינו חייב
אלא משום ערה אחת. **אֵלָא** על כרחך שתיבה זו לא באה למעט
כלל, ומה שנאמרה בלשון יחיד הוא מִכִּיּוֹן דְּחַד גּוֹפֵא הוּא – כיון
שהתורה מדברת על אשה אחת, לכן אף על גב דְּחַדְי אִיסוּרֵי נִינְהוּ
– אפילו שהיא אסורה עליו מחמת שני איסורים, איסור כלתו
ואיסור אשת איש, **כְּתִיב 'עֲרֹתֶיהָ' בלשון יחיד**, **אִם כֵּן הֲכָא נִמְי** –
בבא על אמו שהיא אשת אביו, ואין דְּחַד גּוֹפֵא הוּא, אף על גב
דְּחַדְי אִיסוּרֵי נִינְהוּ, איסור אמו ואיסור אשת אביו, **כְּתִיב 'עֲרֹתֶיהָ'**
בלשון יחיד, ולא ניתן למעט מ'עֲרֹתֶיהָ' שמשום ערה אחת אתה
מחייבו ולא משום שתי ערוות.
הגמרא חוזרת לטעמו של אביי ומבארת את הדברים באופן שונה:
אֵלָא אִמְר רַבָּא, לעולם טעמו של רבי יהודה כמו שאמר אביי
לעיל, 'שאמר היא' הנאמר בפסוק בא למעט שאינו חייב אשת
משום אמו ולא משום אשת אביו, ואין להחשות שאם כן אף 'עֲרֹת'
אביך היא' הנאמר בפסוק שלאחריו בא למעט שאינו חייב אלא
משום אשת אב ולא משום אמו, מפני דְּקָפְכַר רַבִּי יְהוּדָה 'עֲרֹת'
אִבִּיךָ' הנאמר בפסוק (ויקרא יח ז) 'עֲרֹת אִבִּיךָ וְעֲרֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה,
זו אִשְׁתְּ אִבִּיךָ, ואין הכוונה ערות אביך ממש ולהזהיר את הבן
מלבוא על אביו במשכב זכור, וּמִיַּתִּי לָהּ – ואת זה שאין הפסוק
מדבר במשכב אביו למד רבי יהודה בְּגִיּוּדָה שְׁנֹה כְּמִבּוּאָר בְּבִרְיָא
להלן (ד.ה), נאמר באזהרה 'עֲרֹת אִשְׁתְּ לֹא תִגְלֶה' ונאמר בעונשין
(שם כ.א) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת אִשְׁתְּ אִבִּי עֲרֹת אִבִּי גְלָה' כשם
שבעונש דיבר הכתוב באשת אביו ולא במשכב אביו, כך באזהרה
דיבר הכתוב באשת אביו ולא במשכב אביו. ומעתה ש'עֲרֹת'
אביך' זו אשת האב מִשְׁמַע שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר בֵּין בְּבֵא עַל אִשְׁתְּ אִבִּי
שְׂהִיא אֲמוֹ, בֵּין בְּבֵא עַל אִשְׁתְּ אִבִּי שְׂהִיא אֲמוֹ, שלעולם הוא חייב
משום אשת אביו, והבא על אמו שְׂהִיא אִשְׁתְּ אִבִּי מִיַּיִן לְנוּ שְׁהוּא
מוזהר על כך, תְּלִמּוּד לִוְמַר מִיד בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'עֲרֹת אִמְךָ לֹא
תִגְלֶה'. ומעתה 'אִמְךָ היא', הנאמר בסוף הפסוק, שהוא מיותר
(ושהרי על 'אשת אביו' הזהיר בתחילת הפסוק ועל 'אמו' הזהיר
בהמשך הפסוק), בא לדרשה שבאמו שהיא אשת אביו מִשׁוּם
איסור אמו אִתָּה מְחִיבֵי וְאִי אִתָּה מְחִיבֵי מִשׁוּם איסור אִשְׁתְּ אִבִּי
ולא כמו שסברנו מתחילה ש'עֲרֹת אביך' מדבר גם באם שהיא
אשת האב. בכך ביאר רבא את תירוצו של אביי מדוע מיעט רבי
יהודה מ'אמך היא' שאינו חייב עליה משום אשת אביו, אף שלא
מיעט מ'עֲרֹת אביך היא' הנאמר בפסוק השני שאינו חייב עליה
משום אמו, כי מאחר שנתבאר שהפסוק הראשון עוסק רק באיסור
אשת אב, לשם מה צריך הפסוק השני למעט מאיסור אמו שלא
נאמר כלל, ועל כרחך ש'עֲרֹת אביך היא' לא בא למעט בענין זה
אלא לדרשה אחרת הוא בא, ואילו 'אמך היא' הנאמר בפסוק
הראשון בא למעט ולומר, שהבא על אשת אביו שהיא אמו אינו
חייב אלא משום אמו ולא משום אשת אביו.

וביארה המשנה, מהו איסור מִצְוָה, שְׁנִיּוֹת לעריות, שגזרו עליהם
מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים, וביארו האמוראים, **אִמְרֵי קְרוּ לָהּ הַתְּנָאִים**
לשניות לעריות 'איסור מִצְוָה', לפי שְׁמִצְוָה לְשִׁמּוּעַ דְּבַרֵי חֲכָמִים
שגזרו עליהם ואסרום. וכן ביארה המשנה שם מהו איסור קְרוּשָׁה,
הוא איסור אִלְמָנָה הַנִּישֵׂאת לְכַהֵן גְּדוֹל או גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה
הַנִּישֵׂאת לְכַהֵן תְּדִיּוֹם, וביארו האמוראים **אִמְרֵי קְרוּ לָהּ הוּא איסור**
קְרוּשָׁה, כיון דְּכְתִיב וּפְרַשְׁתָּ בְּכַהֲנֹה וּפְרַשְׁתָּ חַלּוּצָה, וְאִי סְלָקָא דְּעָתָה דְּרַבִּי יְהוּדָה
לְאִלְהִיָּהֶם' קראום התנאים איסור קְרוּשָׁה. וְתַנִּי עֲלָהּ וְעַל אוֹתָהּ
מִשְׁנָה, רַבִּי יְהוּדָה מְחַלֵּיק, כלומר, שהאסורים מחמת 'איסור
מִצְוָה' הן אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט,
והאסורים מחמת 'איסור קְרוּשָׁה' הן שניות לעריות שגזרו עליהם
חכמים. וקשה, שהרי מדברי רבי יהודה נראה דְּחַלּוּצֵי הוּא דְּמַחְלִיק
– שהוא רק מחליף בין איסורי מצוה לאיסורי קְרוּשָׁה, הֵא חַלּוּצָה
כְּעֵינֵי – אבל בעצם דין המשנה אף הוא מודה שבין איסורי מצוה
ובין איסורי קְרוּשָׁה צריכות חליצה, וְאִי סְלָקָא דְּעָתָה דְּרַבִּי יְהוּדָה
כְּרַבִּי עֲקִיבָא כְּבִירָא לִיה שֶׁאִין קִידוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבֵי לֵאווִן, מְכַרֵּי
– הרי חֵיבֵי לֵאווִן לְרַבִּי עֲקִיבָא מְחִיבֵי פְרִיּוֹת לְדַבְרֵי הַכֵּל דְּמֵי,
שכשם שלדברי הכל אין קִידוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבֵי כְרִיתוֹת, כך
לרבי עקיבא אין קִידוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבֵי לֵאווִן, וכשם שחֵיבֵי
פְרִיּוֹת לֵאווִן כְּנֵי חַלּוּצָה וְיָבוּם נִינְהוּ, כך חֵיבֵי לֵאווִן לרבי עקיבא
אינם בני חליצה יָבוּם, ואם כן רבי יהודה שסובר כרבי עקיבא,
מדוע האסורות מחמת איסור מצוה שהם איסורי לאוין חולצות.
מתרצת הגמרא: רבי יהודה שאמר שיש להפוך את שמות
האיסורים, לְרַבִּי דְּתַנַּאי קָפָא קָפָא – כלומר, לדבריו שקִידוּשִׁין
תּוֹפְסִים בְּחִיבֵי לֵאווִן ואתה מחייבין בחליצה, יש לך לקרותן 'איסור
מִצְוָה' ולא 'איסור קְרוּשָׁה' וְלִיה – אך הוא עצמו לֹא כְּבִירָא לִיה
כלל שחולצות.
הגמרא מביאה ברייתא וסוברת שביטת רבי יהודה כמשנתנו
ומבארת את טעמו: **כִּי אִתָּא רַבִּי יְצַחְקִי, תַּנֵּן בְּרַתְנָן** – כאשר בא רבי
יצחק הביא בידו ברייתא ששנינו בה כמו ששנינו במשנתנו, **רַבִּי**
יְהוּדָה אִוְמַר, הבא על אמו אינו חייב עליה אֵלָא מִשׁוּם הָאֵם בְּלָבָד
ולא משום אשת אב, וממה שלא חילק בין ראויה לאביו לאינה
ראויה לו, משמע שאף בראויה לו אינו חייב עליה אלא משום
האם בלבד.
שואלת הגמרא: וּמַעְמָא מַאי שֶׁאֵף אִם אֲמו הִיתָה רְאוּיָה לְהַנְשֵׂא
לאביו אינו חייב משום אשת אביו. משיבה הגמרא: **אִמְר אִמְרֵי**
דְּאִמְר קְרָא (ויקרא יח ז) 'עֲרֹת אִבִּיךָ וְעֲרֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ היא',
תיבות 'אִמְךָ היא' מיותרות, ונערכות כדי למדנו שאם אמו היא
אשת אביו מִשׁוּם אֲמו אִתָּה מְחִיבֵי וְאִי אִתָּה מְחִיבֵי מִשׁוּם אִשְׁתְּ אִבִּי.
מקשה הגמרא על תירוצו של אביי: **אֵלָא מַעְתָּה בְּפִסּוּק שְׁלֵאֲחֲרֵי**
גְבִי אִשְׁתְּ אִבִּי (שם יח ז) 'עֲרֹת אִשְׁתְּ אִבִּיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרֹת אִבִּיךָ
היא', הוא הדין שיש לנו לומר שתיבות 'עֲרֹת אביך היא' באות
למעט, שאם בא על אמו שהיא אשת אביו, מִשׁוּם אִשְׁתְּ אִבִּי אִתָּה
מְחִיבֵי וְאִי אִתָּה מְחִיבֵי מִשׁוּם אֲמוֹ, אֵלָא שאם כן הבא על אמו
שְׂהִיא אִשְׁתְּ אִבִּי קָאֵי הֲכָא – באיסור אמו ומִמַּעַט לָהּ מֵאִיסוּר אִשְׁתְּ
אִבִּי, וְקָאֵי הֲכָא – באיסור אשת אב ומִמַּעַט לָהּ מֵאִיסוּר אֲמוֹ, ואינו
חייב עליה כלל, וקשה הַשְׁתָּא הֲבֵא עַל אֲמוֹ שְׂהִיא אִשְׁתְּ אִבִּי
מִיַּתִּיבֵי מִשׁוּם בא על אמו, והבא על אִשְׁתְּ אִבִּי שְׂהִיא אֲמוֹ מִיַּתִּיבֵי
מִשׁוּם בא על אשת אביו, ואילו הבא על אמו שְׂהִיא אִשְׁתְּ אִבִּי
שעשה שני איסורים לֹא מִיַּתִּיבֵי כְּלָל.
קשיא נוספת מקשה הגמרא על אביי: תַּנּוּ (וְעוּר) לְרַבְּנָן נִמְי – אף
לחכמים החולקים על רבי יהודה וסוברים שהבא על אמו חייב
משום אמו ומשום אשת אביו, הַכְּתִיב 'אִמְךָ היא', ומה מיעטו
מתיבות אלו. אֵלָא על כרחך כדי שלא יקשה על רבנן צריך לומר
שְׁהוּא – 'אמך היא' לא בא למעט, אלא מִיַּעַנֵי לִיה לְכַדְרֵיב שִׁישָׁא
בְּרִיה דְּרב איירי, שדרש להלן (ד.ה) מ'אמך היא' שדין סקילה בבא
על אמו שוה בין באופן שבא על אמו שהיא אשת אביו, בין באופן
שבא על אמו שהיא אנוסת אביו, ואם כן לְרַבִּי יְהוּדָה נִמְי יש לומר
דְּהוּא – 'אמך היא' מִיַּעַנֵי לִיה לְכַדְרֵיב שִׁישָׁא בְּרִיה דְּרב איירי, ולא

60 הם אינם ממעטים מאמך היא' איסור אשת אב. משיבה הגמרא: 60
 61 רבנן טובריים ש'ערוּת אַבִּיךָ' הנאמר בתחילת הפסוק היינו אביך 61
 62 מְמַשׁ, כלומר, אזהרה לשוכב עם אביו במשכב זכור, ומכיון 62
 63 שהפסוק לא מדבר כלל בבא על אשת אביו, לכך לא שייר לומר 63
 64 ש'אמך היא' שבסוף אותו פסוק יבוא למעט דבר שהפסוק לא 64
 65 דיבר עליו כלל.
 66 מקשה הגמרא: האיך אתה אומר שלרבנן הפסוק בא לאסור 66
 67 משכב זכור עם אביו, הלא האי - איסור זה מ'זאת זכר לא תשכב 67
 68 מְשַׁכְּבֵי אִשָּׁה' נִפְקָא, ומדוע צריכה התורה להזהיר על אביו לחוד. 68
 69 מתרצת הגמרא: אכן גם בלא לאו זה הוא מוזהר עליו משום 69
 70 משכב זכור, אך שנה הכתוב באביו אזהרה נוספת כדי לְחַיֵּב עָלָיו 70
 71 שְׁתֵּים - שתי חטאות, אחת משום 'זאת זכר לא תשכב' ואחת 71
 72 משום 'ערות אביך לא תגלה'. וְכַדְרֵב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, נְכַרִּי 72
 73 וְבִסְמוּךְ יְבוּאֵר שֶׁהַכּוּנָה לְיִשְׂרָאֵל הֵבֵא מְשַׁכְּבֵי זְכוֹר עַל אָבִיו, 73
 74 חַיִּיב שְׁתֵּים, משום 'זאת זכר לא תשכב', ומשום 'ערות אביך לא 74
 75 תגלה', וכן הֵבֵא מְשַׁכְּבֵי זְכוֹר עַל אָחִי אָבִיו, חַיִּיב שְׁתֵּים, משום 75
 76 'זאת זכר לא תשכב', ומשום (שם יח) 'ערות אחי אביך לא תגלה'. 76
 77 אָמַר רַבָּא, מִסְתַּבְּרָא מִלִּיקָא דְרַב יְהוּדָה, בְּיִשְׂרָאֵל שְׂבֵא עַל אָבִיו 77
 78 בְּשׁוּגָנָא וְלַעֲנִין חַיִּיב בְּקַבְּלֵן - שמכיון שעבר על שני לאוין חייב שתי 78
 79 חטאות, וְהָאִי דְקָאָמַר רַב יְהוּדָה 'נְכַרִּי', אֵין כּוּוּנְתוּ נְכַרִּי מִמַּשׁ אֵלָא 79
 80 לְיִשְׂרָאֵל מְעַלְיָא הוּא - לשון נקיה תפס, דְּאִי סְלָא דְעֵדְתָא נְכַרִּי מְמַשׁ, 80
 81 הֵלָא דִּינוּ שֶׁל נְכַרִּי הֵבֵא עַל הַזְכוֹר מָאִי נִיְהוּ, מְקַלָּא - מיתה, שכן 81
 82 'עריות' היא אחת משבע מצוות שבגן נח הוזהרו עליהן, והגובר 82
 83 על אחת מהן דינו במיתה בין בשוגג בין במזיד, ואם כן כְּתִירִי קְטִילִי 83
 84 קְטִילֵת לִיה - וכי שייר להורגו בשתי מיתות, ואם כן לענין מה אמר 84
 85 רב יהודה שחייב שתיים, אלא בהכרח שרב יהודה דיבר לענין 85
 86 ישראל הבא על אביו בשוגג אביו במיתה אלא בחטאת, שחייב 86
 87 שתי חטאות.
 88 הגמרא מביאה ברייתא שנשנית כדברי רב יהודה, ושנחלקו 88
 89 אמוראים אודותיה האם נאמדה בשטת רבנן דווקא או אף 89
 90 בשטת רבי יהודה: תְּנִיא נְמִי חָבִי וכדברי רב יהודה, הֵבֵא עַל אָבִיו 90
 91 במשכב זכור חַיִּיב שְׁתֵּים, הֵבֵא עַל אָחִי אָבִיו חַיִּיב שְׁתֵּים. מבארת 91
 92 הגמרא: אִיקָא דְאָמְרֵי - יש אמרים שברייאת זו דְּלֵא כְרִבִּי יְהוּדָה, 92
 93 שהרי רבי יהודה העמיד את הפסוק של 'ערות אביך לא תגלה' 93
 94 בבא על אשת אביו ולא בבא על אביו במשכב זכור, וממילא 94
 95 לשיטתו הבא על אביו אינו חייב אלא חטאת אחת. וְאִיקָא דְאָמְרֵי 95
 96 - יש אמורים, אִפִּילֵי תִּיקָא - נידת לומר שהברייאת אפילו כְּרִבִּי 96
 97 יהודה, וְמִיְיָתִי לָהּ - ורבי יהודה ילימד שהשוכב עם אביו חייב 97
 98 שתיים כְּקַל וְחֹמֶר מִאָחִי אָבִיו, שהרי הכל מודים ששם הכתוב 98
 99 מדבר בשוכב עם אחי אביו ממש, שכן בסוף הפסוק נאמר 'אֵל 99
 100 אִשְׁתּוֹ לא תִקְרַב', הרי שאזהרה על אשתו אמורה, ועל כרחק 100
 101 ש'ערות אחי אביך לא תגלה' מדבר בשוכב עמו ממש, ומעתה 101
 102 נלמד בקל וחומר, וְהָאִי אָבִיו דְרַק כְּוִרְבָּה דְאָבִיו הוּא וכששוכב 102
 103 עמו חַיִּיב שְׁתֵּים, השוכב עם אָבִיו עצמו לא כָּל שְׁכֵן שיהא חייב 103
 104 שתיים.
 105 הגמרא מבארת במה נחלקו שתי הלשונות: וְקִמְפִּילְגִי - ואמוראים 105
 106 אלו נחלקו בְּפִלְוִיתָא דְאָבִי וְרַבָּא לְהֵלֵן (עו) האם ניתן לענוש מן 106
 107 הדין, כלומר, מכח קל וחומר אף שלא נאמר בתורה בפירוש, מִר 107
 108 - הסובר שהברייאת כרבי יהודה כְּכַר כַּאבִּי שְׁעוֹנִישִׁין מִן הִדִּין, 108
 109 לפיכך ניתן לחייב את השוכב עם אביו שתי חטאות בקל וחומר 109
 110 משוכב עם אחי אביו, וְכַר - הסובר שהברייאת אינה כרבי יהודה, 110
 111 כְּכַר כַּאבִּי שְׁעוֹנִישִׁין מִן הִדִּין, לפיכך לא ניתן לענוש את השוכב 111
 112 עם אביו בקל וחומר משוכב עם אחי אביו, ואינו חייב אלא חטאת 112
 113 אחת משום 'זאת זכר לא תשכב'.
 114 הגמרא ממשיכה לבאר את דרשות הפסוקים לפי רבנן ולפי רבי 114
 115 יהודה. שואלת הגמרא: וְרַבָּנָן שֶׁהִעֲמִידוּ אֵת 'ערות אביך לא 115
 116 תגלה' בשוכב עם אביו, אִתְּרָה לְאִשְׁתּוֹ אָבִיו מְנָא לָהּ - היכן 116
 117 הוזיירה התורה ואסרה לבוא על אשת אביו. משיבה הגמרא: 117
 118 נִפְקָא לָהּ - אזהרה זו לומדים הם מהפסוק שלאחריו מ'ערוּת אִשְׁתּוֹ

1 הגמרא מביאה סיוע מברייאת לדברי רבא שרבי יהודה 'ערות 1
 2 אביך' זו אשת אביך: תְּנִיא כּוּוּתִיה דְרַבָּא - כדברי רבא, נאמר 2
 3 בתורה (ויקרא כ א) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת אִשְׁתּוֹ אָבִיו עֵרוּת אָבִיו גִּלְהָ 3
 4 מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיקָה בָּם', דורשת הברייאת, 'איש' - דוקא 4
 5 גדול הבא על אשת אביו במיתה, כְּרַבָּא לְקַבְּלֵן הבא על אשת אביו 5
 6 שאינו במיתה, לפי שאינו בר עונשים. 'אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת אִשְׁתּוֹ אָבִיו' 6
 7 ולא נאמר 'את אמו אשת אביו', מְשַׁמַּע שהפסוק מדבר בִּין בְּאִשְׁתּוֹ 7
 8 אָבִיו שְׁהִיא אִמּוֹ וּבִין בְּאִשְׁתּוֹ אָבִיו, שֶׁלֹּא אִמּוֹ, שבשתייהן באו עונשו 8
 9 סקילה. ואילו הבא על אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אָבִיו אלא אנוסתו, מְנִיין 9
 10 שעונשו סקילה, תְּלַמּוּד לֹמַר 'ערוּת אָבִיו גִּלְהָ', המשך פסוק זה 10
 11 מוּפְקָה - מיותר הוא לדרשה, לפי שהרי כבר נאמר בתחילת 11
 12 הפסוק 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת אִשְׁתּוֹ אָבִיו', ולצורך מה נאמר עוד 12
 13 'ערות אביו גלה', אלא תיבות אלו נאמרו כדי לְהַקְשִׁי וְלְדוֹן מְנִיין 13
 14 גִּלְהָ שְׁהוּהוּ לְחַיִּיב הַבָּא עַל אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אָבִיו, כמו שיבואר 14
 15 להלן בסיום הברייאת. 'מוֹת יוֹמָתוֹ', הרי אלו מיתתם בְּקַבְּלִיהָ. 15
 16 מבארת הברייאת: אִתְּהָ אֹמַר שֶׁעוֹנֵשׁ בְּקַבְּלִיהָ, אוֹ אִינוּ - שמה 16
 17 אינם בסקילה אֵלָא בְּאִתְּהָ מְקַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה. אלא דבר 17
 18 זה למדים אנו בגזירה שוה, נִאָמַר כָּאֵן דְּמִיקָה בָּם, וְנִאָמַר לְהֵלֵן 18
 19 (שם כו ב) כָּאֵין וְדִיעוּנִי 'וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יַעֲנִי 19
 20 מוֹת יוֹמָתוֹ בְּאָבִין יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיקָה בָּם, מַה לְהֵלֵן בְּקַבְּלִיהָ כִּמוֹ 20
 21 שִׁמְפּוּרָשׁ שֶׁם בְּפִסּוּק' באבין ירגמו אותם, אִתְּהָ כָּאֵן בְּקַבְּלִיהָ. 21
 22 שואלת הברייאת: עוֹנֵשׁ לְבַא עַל אִשְׁתּוֹ אָבִיו שְׁמַעְנָא מִהַפְּסוּק 22
 23 הַגּוֹבֵר, אִתְּרָה מְנִיין - אך היכן שעונשו שהוזיירה התורה שאסור 23
 24 לבוא על אשת אביו. משיבה הברייאת: תְּלַמּוּד לֹמַר (שם יח) 'ערוּת 24
 25 אָבִיךָ לא תגלה', 'ערוּת אָבִיךָ' הנאמר כאן זו אִשְׁתּוֹ אָבִיךָ ולא ערות 25
 26 אביך ממש, הרי אזהרה לבא על אשת אביו.
 27 שואלת הברייאת: אִתְּהָ אֹמַר ש'ערות אביך' זו אִשְׁתּוֹ אָבִיךָ, אוֹ אִינוּ 27
 28 אֵלָא עֵרוּת אָבִיךָ מְמַשׁ - שהזיירה הכתוב שלא לבוא על אביו 28
 29 במשכב זכור. משיבה הברייאת: נִאָמַר כָּאֵן - באזהרה (פרק יח) 29
 30 'ערוּת אָבִיךָ לא תגלה', וְנִאָמַר לְהֵלֵן - בעונש (פרק א) 'ערוּת אָבִיו 30
 31 גִּלְהָ, מַה לְהֵלֵן כַּאִיסוֹר אִישׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר, כלומר, באשת אביו, 31
 32 שהרי בתחילת הפסוק נאמר 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת אִשְׁתּוֹ אָבִיו', אִתְּהָ 32
 33 כָּאֵן כַּאִיסוֹר אִישׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר ולא במשכב זכור.
 34 הברייאת ממשיכה לברר בענין האזהרה וּמְשַׁמַּע שאזהרת 'ערות 34
 35 אָבִיךָ לא תגלה' מדבר בִּין בְּאִשְׁתּוֹ אָבִיו שְׁהִיא אִמּוֹ, וּבִין בְּאִשְׁתּוֹ אָבִיו 35
 36 שְׁאִינָה אִמּוֹ לפי ששתייהן נחשבות לערות אביו, אבל אִמּוֹ שְׁאִינָה 36
 37 אִשְׁתּוֹ אָבִיו אלא אנוסתו, מְנִיין שהוא מוזהר אף עליה. תְּלַמּוּד לֹמַר 37
 38 (עו) 'ערוּת אָבִיךָ לא תגלה'.
 39 עתה מבארת הברייאת את מה שהתחילה לומר לעיל ולא סיימה,
 40 מְנִיין לְנו 'עונש' בבא על אמו שאינה אשת אביו. שואלת הברייאת:
 41 אֵין לִי אֵלָא בְּאִתְּרָה, כלומר, מהפסוק 'ערות אמך לא תגלה' איני 41
 42 שומע אלא שְׁלַעֲנִין אזהרה עוֹשֶׁה הַכְּתוּב אֵת אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אָבִיו 42
 43 כָּאִמּוֹ שְׁהִיא אִשְׁתּוֹ אָבִיו, שכשם שהוא מוזהר בלאו על אמו שהיא 43
 44 אשת אביו, כך הוא מוזהר בלאו על אמו שאינה אשת אביו, אבל 44
 45 עוֹנֵשׁ מְנִיין, כלומר מנין שאף לענין עונש סקילה דִּין אִמּוֹ שְׁאִינָה 45
 46 אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו. משיבה הברייאת: דָּבַר זֶה אִנוּ 46
 47 למדים בגזירה שוה, נִאָמַר כָּאֵן - באזהרה 'ערוּת אָבִיךָ לא תגלה' 47
 48 וְנִאָמַר לְהֵלֵן - בעונש 'ערוּת אָבִיו גִּלְהָ, מַה בְּאִתְּרָה עוֹשֶׁה הַכְּתוּב 48
 49 אֵת אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אָבִיו כָּאִמּוֹ שְׁהִיא אִשְׁתּוֹ אָבִיו, אִתְּהָ בְּעוֹנֵשׁ עוֹשֶׁה 49
 50 הַכְּתוּב אֵת אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אָבִיו כָּאִמּוֹ שְׁהִיא אִשְׁתּוֹ אָבִיו.
 51 מסיימת הברייאת ודורשת את סוף הפסוק הנאמר גבי אזהרה:
 52 ולאחר שנאמר 'ערות אביך וערות אמך לא תגלה', מה תלמוד
 53 לומר עוד 'אִמּוֹ הִיא לא תגלה עֲרוּתָהּ', אלא למעט הוא בא,
 54 שהבא על אמו שהיא אשת אביו, מְשִׁים אִמּוֹ אִתְּהָ מְחַיִּיב וְאִי אִתְּהָ 54
 55 מְחַיִּיבֵי מְשִׁים אִשְׁתּוֹ אָבִי.
 56 עד כאן נשנית משנתו של רבי יהודה בברייאת שבתורת כהנים.
 57 מעתה מבארת הגמרא את שיטת רבנן. שואלת הגמרא: וְרַבָּנָן 57
 58 החולקים במשנתו על רבי יהודה וטוברים שהבא על אשת אביו 58
 59 שהיא אמו חייב עליה גם משום אשת אביו וגם משום אמו, מדוע

1 תניא כוותיה. בתורת כהנים דסתם ספרא ר' יהודה דערות אביך לרבי יהודה זו
2 אשת אביך ואית ליה גזירה שוה למילף מיניה עונש לאמו שאינה אשת אביו
3 ואיתר ליה אמך היא להאי דרשה: ת"ל ערות אביו גלה. ומשמעות לא משמע
4 אנוסה דהאי לאו ערות אביך היא אלא מופנה הוא לגזירה שוה כדררש"י בסופה
5 ומהיאת תיפוק לן עונש לאמו אנוסה
6 כדמרש בסופה: מה להלן באישות הכתוב
7 מברב. דהא רישא דקרא איש אשר ישכב
8 את אשת אביו ומשמע בין אשת אביו
9 ובר חייב עליה משום אשת אב עד דאתא
10 אמך היא דסופה ומיעטה ואוקמה לרישא
11 דקרא על כרחיך באשת אביו שאינה אמו:
12 בעונש מניין. היינו חך דאתחיל בה לעיל
13 ושבת: אמך היא. ארישא דקרא מהדר
14 לאפקי ממשמעותיה והיא דאשת אביו
15 הויה אמו אינו חייב עליה משום אשת אב
16 אלא משום אם: ערות אביך ממש. אבל
17 אשת אב לא רמזיא הכא הלכך לא אתיא
18 אמך היא למעוטי ולדרשה אחרינא אתא
19 כדלקמן: נכרי הכא על אביו. מפרש ליה
20 רבא דבישראל קמל ער לא דנקט נכרי
21 לישנא מעליא: חייב שתיים. מואת זכר
22 וערות אביך: על אחי אביו. מואת זכר וערות
23 אחי אביך לא תגלה דמשמע ליה ממש:
24 בשוגג ולקרבן, דכיון דאיכא שני לאוין חלוק
25 הטאות בנייהם אע"ג דכרת אחת היא
26 דנפקא לן במסכת מכות באלו חן חלוקין (דף
27 די): ברישיה דדרשינן אחותו יתירא לחלק
28 כרת למפטם וסך דכתיבי ביה שני לאוין וכרת
29 אחת וה"ה לכל שני לאוין וכרת אחת: דינו
30 מאי ניהו קפלא. ואפילו שוגג דקאמר לקמן
31 (דף נו): בהאי פירקא אזהרה שלהם זו היא
32 מיתתם: דלא כרבי יהודה. דהא לא משמע
33 ערות אביך ממש דאתיא גזירה שוה
34 ואפיקתיה ממשמעותיה: מאחי אביו. דההוא
35 דהאי משמע ליה ממש דכתיב בגופיה אל
36 אשתו לא תקרב: פלוגתא דאבי ורבא.
37 בעונשין מן הדין באלו חן הנשרפין: ואי
38 אתא מחייבו משום אשת איש. דכיון
39 דמחייב עליה רישא דקרא משום אשת אב
40 משמע ענין אשת איש ואתא היא ואפקא
41 ורבנן עונש נאשת אב לאחר מיתה מנא
42 להו. אבל אזהרה כתוב בה כדררש"י
43 מדרשה למר ולמר: בשלמא לרבי יהודה,
44 דליף עונש מאזהרה בגזירה שוה מיתיה לה
45 נמי בגזירה שוה אלא לרבנן מנא להו: ערות
46 אביו גלה. גבי עונש כתיב: עונש באמו לא
47 כתיב אלא באשת אב הוא דכתיב: אמך
48 היא. בהוויהת היא כל עדין שוין בה בין
49 שהיא אשת אב בין שאינה אשת אביו:
50 ותחייב נמי משום אשת בנו. דהא שני לאוין
51 ושני שמות חן ערות כולן לא תגלה אשת
52 בהא היא לא תגלה ערותה (ויקרא יח). וסיים
53 באשת בנו. דכתיב דהא ומשמע דהא
54 האמורה ברישא דקרא והאי דהדר כתביה
55 לחייב עליה אף לאחר מיתה: מתני'
56 תקלה. מכשול עון: נמו' אשר ישכב את
57 זכר. מרלא כתיב איש לא חלק בנשכבים בין
58 גדול בין קטן להתחייב השוכב עליה
59 ואשמעינן דלא על בעינן תרוייהו בני עונשין
60 ומיהו נמי לפינן דהא יום נשכב גדול ושוכב
61 קטן כגון בן תשע שנים ויום אחד דביאתו ביאה ולא
62 כדרכה: ה"ז בא ללמד. על זכר שחייב אפילו שלא כדרכה: ונמצא למד. למשכב זכור לא איצטרך קרא דפשיטא לן דכל משכב זכר שלא כדרכה הוא אלא האי משכבי
63 לאשמעינן אתא דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב:

1 על אביו חייב ב' הבא על אחי אביו חייב ב'. תימה דלא תני להו בכלל ל"ו
2 כריתות בין דאי עביד בהדיהו חייב על כל אחת ואחת ובירושלמי פריך לה
3 בפרקא ומשני כל שום זכור אחר:
4 לומר לך זו היא כלתו וזו היא אשת בנו. האי דהדר כתבה לחייב עליה אף לאחר
5 מיתה כדפ"ה ו"ה אזהרה שמענו עונש לאחר
6 מיתה מנ"ל דלעיל איצטרך קרא לעונש
7 ואזהרה דאשת אב לאחר מיתה וי"ל דפ"ל
8 מג"ש דרמיהם מאשת אב דענש לאחר מיתה
9 כמחייב:
10 הבא על הזכר ועל הבהמה. הא דלא קתני
11 והביא בהמה עליו משום דלא כתיב
12 בהדיא אלא מדרשא והא דלא קתני והביא זכר
13 עליו אף על גב דכתיב בהדיא שניהם מות יומתו
14 (ויקרא כ) איכא לממר דלישנא דקרא נקט
15 דכתיב (שם יח) ואת זכר לא תשכב:
עונש
1 תניא כוותיה דרבא 'איש' פרט לקמן. 'אשר ישכב
2 את אשת אביו' משמע בין אשת אביו שהיא אמו,
3 ובין אשת אביו שלא אמו. אמו שאינה אשת אביו,
4 מניין. תלמוד לומר, 'ערות אביו גלה' מופנה, להקיש
5 ולדרן ממונן גזרה שוה. 'מות יומתו' בסקילה. אתה
6 אומר בסקילה, או אינו אלא פאחת מפל מיתות
7 האמורות בתורה. נאמר כאן 'דמיהם בם', ונאמר
8 באוב וידעו 'דמיהם בם', מה להלן בסקילה, אף
9 כאן בסקילה. עונש, שמענו. אזהרה, מניין. תלמוד
10 לומר, 'ערות אביך לא תגלה' 'ערות אביך' זו אשת אביך. אתה אומר אשת אביך, או אינו
11 אלא ערות אביך ממש. נאמר כאן 'ערות אביך לא תגלה', ונאמר להלן 'ערות אביו גלה', מה
12 להלן, באישות הפתוב מדרב. אף כאן, באישות הפתוב מדרב. ומשמע בין אשת אביו שהיא
13 אמו, ובין אשת אביו שאינה אמו. אמו שאינה אשת אביו, מניין. תלמוד לומר, 'ערות אביך לא
14 תגלה'. אין לי אלא פאזהרה, שעשה הפתוב אמו שאינה אשת אביו, פאמו שהיא אשת אביו.
15 עונש, מניין. נאמר כאן 'ערות אביך לא תגלה', ונאמר להלן 'ערות אביו גלה'. מה פאזהרה,
16 עשה הפתוב אמו שאינה אשת אביו פאמו שהיא אשת אביו. אף בעונש, עשה הפתוב אמו
17 שאינה אשת אביו פאמו שהיא אשת אביו. 'אמך היא' משום אמו אתה מחייבו ואי אתה
18 מחייבו משום אשת אב. ורבנן, 'ערות אביך' ממש, היא מ'ואת זכר' נפקא. לחייב עליו שתיים,
19 וכדכרבי יהודה. דאמר רב יהודה, נכרי הכא על אביו, חייב שתיים. הכא על אחי אביו, חייב
20 שתיים. אמר רבא, מסתברא מילתא דרב יהודה, בישראל, בשוגג ובקרבן. והאי דקאמר 'נכרי',
21 לישנא מעליא הוא. דאי סלקא דעתך, נכרי ממש, דינו מאי ניהו, קטלא, בתרי קטלי קטלת
22 ליה. תניא נמי הכי, הכא על אביו, חייב שתיים. הכא על אחי אביו, חייב שתיים. איכא דאמר,
23 דלא פרבי יהודה. ואיכא דאמר, אפילו תימא רבי יהודה, ומייתי לה בקל וחומר מאחי אביו.
24 ומה אחי אביו, דקורבה דאביו הוא, חייב שתיים. אביו, לא פל שפן. וקמפלגי בפלוגתא
25 דאבי ורבא, מר סבר עונשין מן הדין, ומר סבר אין עונשין מן הדין. ורבנן, אזהרה לאשת
26 אביו, מנא להו. נפקא להו מ'ערות אשת אביך לא תגלה'. ורבי יהודה, ההוא מיבעי ליה
27 לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה. ורבנן, ההוא מסיפא דקרא נפקא 'ערות אביך היא'. ורבי
28 יהודה, ההוא מיבעי ליה, משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש.
29 והאנן תנו, הכא על אשת אב, חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש, בין פתי אביו
30 בין לאחר מיתת אביו, ולא פליג רבי יהודה. אמר אבי, פליג בברייתא. ורבנן, עונש דאשת
31 אביו לאחר מיתה, מנא להו. בשלמא לרבי יהודה, מייתי לה בגזירה שוה. אלא, רבנן מנא
32 להו. אמרי לך, ההוא 'ערות אביו גלה' דמפיק לה רבי יהודה לגזירה שוה, מפקי ליה אינהו
33 לעונש דאשת אביו לאחר מיתה. ורבנן, עונש לאמו שאינה אשת אביו, מנא להו. אמר רב
34 שישא פריה דרב אדי, אמר קרא 'אמך היא' עשאה הפתוב לאמו שאינה אשת אביו, פאמו
35 שהיא אשת אביו: הכא על פלתו כו'. ולחייב נמו, משום אשת בנו. אמר אבי, פתח הפתוב
36 בפלתו וסיים באשת בנו, לומר לך, זו היא פלתו זו היא אשת בנו: משנה הכא על הנכור,
37 ועל תהקומה, והאשה המביאה את תהקומה, בסקילה. אם אדם חטא, בהמה מה חטאה.
38 אלא, לפי שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הפתוב תסקל. דבר אחר, שלא תהא
39 בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוגי על ידה: גמרא זכר, מנא לן. דתנו רבנן,
40 'איש' פרט לקמן. 'אשר ישכב את זכר', בין גדול בין קטן. 'משכבי אשה', מגיד לך הפתוב
41 שישני משכבות באשה. אמר רבי ישמעאל, הרי זה בא ללמד ונמצא לומר. 'מות יומתו',
42 בסקילה. אתה אומר בסקילה, או אינו אלא פאחת מפל מיתות האמורות בתורה. נאמר
43 כאן 'דמיהם בם', ונאמר באוב וידעו 'דמיהם בם'. מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה.
עונש

עונש שמענו אזהרה מניין. ומזך ג'ש דמדימם בם לא משמע ליה לאפקי מה להלן עש הזוהיר: **עשו** כתרעבות הגוים. גבי זכור ניהא דיליף שפיר משום דכתיב בהו תועבה בגופיה אבל בהמה לא כתיב תועבה בגופיה ואי כפ'ה דכתיב בפרשת עריות כי את כל התועבות אם כן כל עריות נמי ליחייב שתיים משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופיהו וש לפרש משום דבר

זכור כתיב וכל בהמה וי'ו מוסיף על ענין ראשון וכאילו כתיב תועבה בגופיהו:

הבא על הזכור והביא זכר עליו. אע"ג דבריש כריתות (דף ב:) בעי קרא לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו הכא חייב לר' ישמעאל ב' כיון שהן ב' ביאות אע"ג דליכא קרא לחלק אי נמי סוגיא דהבא כרבי אלעזר דאמר התם (דף ג:) כ"מ שאתה מוצא שני לאוין וברת אחת חלוק חטאות בנייהו דלאוין מחלקין:

ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב. לר' אבהו הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב איצטרך לכדדרשין בפרק קמא (דף טו.) דזכר ובהמתו כ"ב:

הנרבע לזכר ונרבע לבהמה. אף על גב דגופות מוחלקים לא מחייב רבי ישמעאל אלא אחת וגבי ה' נשים נדות דפרק אמרו לו (כריתות דף טו.) וה' שפחות חרופות דפרק ד' מוחסיו כפרה (שם דף טו.) דמחייב על כל אחת ואחת משום דדרשין (שם) ואשה לחלק על כל אשה ואשה והיא שפחה לחייב על כל שפחה ושפחה:

אדרבה

וגו', דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אינו צריך. הרי הוא אומר 'לא תתן שכבתך,

לא תתן שכיבתך. הבא על הזכור, והביא עליו זכר. אמר רבי אבהו, לדברי רבי ישמעאל,

חייב שתיים. הךא, מ'לא תשכב'. ותרךא, מ'לא יהיה קדש'. לדברי רבי עקיבא, אינו חייב אלא

אחת, לא תשכב לא תשכב, הךא היא. הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, אמר רבי אבהו,

לדברי רבי ישמעאל, חייב שתיים. הךא מ'לא תתן שכבתך', ותרךא מ'לא יהיה קדש'. לדברי

רבי עקיבא, אינו חייב אלא אחת, שכבתך ושכיבתך, הךא היא. אפי' אמר, אפילו לדברי

רבי ישמעאל נמי, אינו חייב אלא אחת, דכי כתיב 'לא יהיה קדש', בגברי כתיב. אלא לרבי

ישמעאל, אזהרה לנשכב, מנא ליה. נפקא ליה מ'כל שוכב עם בהמה מות יומת', אם אינו ענין

לשוכב, תניהו ענין לנשכב. ואפקיה רחמנא לנשכב, בלשון שוכב. מה שוכב ענין והזוהיר, אף

נשכב ענין והזוהיר. הנרבע לזכר, והנרבע לבהמה, אמר רבי אבהו, לדברי רבי עקיבא, חייב

שתיים. הךא, מ'לא תשכב', ותרךא מ'לא תתן שכבתך'. לדברי רבי ישמעאל, אינו חייב אלא

אחת, אירי ואירי 'לא יהיה קדש' הוא. אפי' אמר, אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי, חייב שתיים,

דכתיב 'כל שוכב עם בהמה מות יומת', אם אינו ענין לשוכב, תניהו ענין לנשכב. ואפקיה

רחמנא לנשכב, בלשון שוכב. מה שוכב ענין והזוהיר, אף נשכב ענין והזוהיר. אבל הבא על

הזכור והביא זכר עליו, הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, בין לרבי אבהו בין לאפי', לרבי

ישמעאל, חייב שלש' לרבי עקיבא, חייב שתיים. תנו רבנן, זכור, לא עשו בו קטן כגדול. בהמה,

עשו בה קטנה כגדולה. מאי, לא עשו בו קטן כגדול. אמר רב, לא עשו ביאת פחות מ'מן תשע

שנים, כ'מן תשע שנים. וישמואל אמר, לא עשו ביאת פחות מ'מן שלש שנים, כ'מן שלש שנים.

כמאי קמפליגי? רב סבר, כל דאיתיה בשוכב, איתיה בנשכב. וכל דליתיה בשוכב, ליתיה

בנשכב. וישמואל סבר, 'משכבי אשה' כתיב. תניא פוותיה דרב, זכר בן תשע שנים ויום אחד

הבא

דקרית ליה גדול לחייב שוכבו דהא פשיטא לן דלאו גדול ממש ובר עונשין בעי דהא את זכר כתיב בין גדול בין קטן: לא עשו בו ביאת פחות מ'מן תשע וכו'. אם בא על פחות מ'מן תשע פטור ולקמן מפרש טעמא: רב סבר. הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כדר' עקיבא כל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושוכב פחות מ'מן תשע הבא על הזכור ובר עונשין אינו מחייב מיתה דהא לאו ביאה היא כדאמרין במסכת נדה (דף מה.) ולקמן מיתיה לה בשמעתין בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו וכו' הלכך נשכב גדול מ'מן ט' נמי אינו מחייב את שוכבו וישמואל סבר משכבי אשה כתיב. ובר אשה בת ג' שנים ראויה לביאה ומחייב שוכבה מיתה חזר נשכב נמי ליש: תניא נמי הכי וכו'. בן תשע שנים ויום אחד חזי זכור הא פחות מ'מן לא חזי זכור ונשכב קאמר דאילו בשוכב לא קאמר זכור ועוד אי בשוכב קאמר ולחייב בו הלכך נשכב גדול קאמר מאי שנא זכור דנקט כל עריות נמי לא נידחייבו על ידי ביאת קטן פחות מ'מן תשע:

וגם קדש היה בארץ. מה קדש האמור כאן יש בו תועבה אף בלא יהיה קדש יש בו תועבה והדר גמירין תועבה האמור בלא יהיה קדש מתועבה האמור במשכב זכור דכתיב אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם דמדימם בם מה תועבה האמור שם אף נשכב במשמעו. וגם קדש היה בארץ. לשון ונות דכתיב

כתרעבות הגוים ומשכב זכור תועבה היא:

לא תשכב. קרי ביה נמי לא תשכב: ונאמר

להלן כמסית. דכתיב וסקלתו באבנים:

לנשכב מניין. וזכר שנרבע לבהמה: אזהרה

מניין. בשוכב בהדיא כתיב ובכל בהמה לא

תתן שכבתך אבל נשכב בזכר לא כתיב:

כתרעבות הגוים. היא נמי מתועבותיהם הוא

דכתיב בפרשת עריות (ויקרא יח) כי את כל

התרעבות האלה עשו אנשי הארץ: הבא על

הזכור והביא זכר עליו. והבלם לחיוב חייב

שתיים. דשני לאוין הם דמתייר קראי אתו

לפיכך חלוק חטאות בנייהם והביא זכר עליו

גרסינן ולא גרסינן זכור דלא מקרי זכור אלא

נקב המשכב. לדברי ר' עקיבא אינו חייב

אלא אחת. דכיון דמזדך קרא נפקא אין חלוק

חטאות בנייהם: דכי כתיב לא יהיה קדש.

בנות דגברי כתיב אבל לבהמה אין נות

כדילפינן ביבמות (דף נט:) מאתנן זונה ומזדך

כלב ולא שייך בה לשון קדשות והאי דתנייה

תנא לעיל לא יהיה קדש לרווחא ומילתא

אבל עיקר אזהרה לאו מהתם: אלא מנא לן

נפקא ליה מכל שוכב. דאפקיה לעונש

לנשכב בלשון שוכב לפיכך משוכב

לאזהרה הלכך אזהרה לשוכב ולא שוכב מלאו

דלא תתן שכבתך הוא חד במשמעותיה וחד

מדאיתקש לחברה וכיון דחד לאו לתרייהו

אין חלוק חטאות בנייהם: אפי' אמר אף

לדברי ר' ישמעאל חייב שתיים. דכי כתיב

לא יהיה קדש בגברי הוא דכתיב כדאמרן

לעיל ונרבע לבהמה לא מנייה ליקף אלא

מדאפקיה בלשון שוכב ואיכא לאו דלא תתן

שכתבך: בין לרבי אבהו בין לאפי' לר'

ישמעאל חייב שלש. לרבי אבהו בא על

הזכור מלא תשכב הביא זכר עליו מלא

יהיה קדש בא על הבהמה מלא תתן שכבתך

אבל משום נרבע לבהמה לא מחייב בהדי

הביא זכר עליו דמזדך קרא נפקי ולאפי' את

על הזכור והביאו עליו תרי ניהו ואת זכר

לא תשכב ולא יהיה קדש בא על הבהמה

והביאה עליו מלא תתן שכבתך אבל משום

נרבע לבהמה לא מחייב דכיון דחוינן נרבע

מהאי קרא וכל שוכב עם בהמה מדאפקיה

רחמנא בלשון שוכב לא מחייב אלא אחת

כיון שאינן חלוקין בלאוין: וזכור לא עשה בו

קטן כגדול. בנשכב מיירי והכי קאמר ליחייב

שוכבו כדאמרין לעיל אשר ישכב את זכר

בין גדול בין קטן ואשמעינן הכא דלא בכל

קטנים קאמר אלא דלא בעית בני עונשין

לחייב שוכבו אבל גדול קצת בעינן ולקמן

פריך מאי היא: בהמה עשה בה גדולה

כקטנה. לחייב את הרובעה: מאי לא עשו בו

קטן כגדול. איהו קטן פטור שוכבו ואיהו

דקרית ליה גדול לחייב שוכבו דהא פשיטא לן דלאו גדול ממש ובר עונשין בעי דהא את זכר כתיב בין גדול בין קטן: לא עשו בו ביאת פחות מ'מן תשע וכו'. אם בא על פחות מ'מן תשע פטור ולקמן מפרש טעמא: רב סבר. הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כדר' עקיבא כל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושוכב פחות מ'מן תשע הבא על הזכור ובר עונשין אינו מחייב מיתה דהא לאו ביאה היא כדאמרין במסכת נדה (דף מה.) ולקמן מיתיה לה בשמעתין בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו וכו' הלכך נשכב גדול מ'מן ט' נמי אינו מחייב את שוכבו וישמואל סבר משכבי אשה כתיב. ובר אשה בת ג' שנים ראויה לביאה ומחייב שוכבה מיתה חזר נשכב נמי ליש: תניא נמי הכי וכו'. בן תשע שנים ויום אחד חזי זכור הא פחות מ'מן לא חזי זכור ונשכב קאמר דאילו בשוכב לא קאמר זכור ועוד אי בשוכב קאמר ולחייב בו הלכך נשכב גדול קאמר מאי שנא זכור דנקט כל עריות נמי לא נידחייבו על ידי ביאת קטן פחות מ'מן תשע:

אחד, אמר רבי אבהו, לדרבי רבי ישמעאל שלמד אזהרה לנרבע
 לבהמה מלא יהיה קדש, חייב שתים, חדא משום לא תתן
 שפכתך, וחדא מלא יהיה קדש. לדרבי רבי עקיבא שלמד אזהרת
 נרבע מלא תתן שכבתך, אינו חייב אלא אחת, משום ששפכתך
 ושכבתך, חדא היא. אמרי אמר, במשכב בהמה אפילו לדרבי רבי
 ישמעאל נמי הרובע ונרבע לבהמה בשגגה בהעלם אחד אינו חייב
 אלא אחת, משום דכי בתיב לא יהיה קדש, בזנות של גביר - בני
 אדם כתיב, ולא בבהמה, לפי שקדש פירושו נזות, ואין נזות
 לבהמה. מקשה הגמרא על אבויי אלא לרבי ישמעאל שלפי דבריך
 לא למד את אזהרת נרבע לבהמה מלא יהיה קדש, אם כן אזהרה
 לנשקב קנא ליה. מתרצת הגמרא: נפקא ליה - לומד זאת מן
 הפסוק 'כל שוכב עם בהמה מות יומת', ואם אינו ענין לעונש
 לנשקב, שכבר נאמר (ויקרא כ טו) 'ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה
 מות יומת', תנייה ענין לעונש לנשקב, ואפקיה רחמנא, ושניתה
 התורה לקרות לנשקב בלשון שוכב, בכדי להשוות נשכב לשוכב,
 מה שוכב ענין והחיה, אף נשקב ענין והחיה, ומאחר האזהרה
 לנשכב ולשוכב היא מאותו לאו, לפיכך הבא על הזכר והמביא
 את הזכר עליו בשגגה בהעלם אחד, חייב אחת.
 הבל נוסף: הנרבע לזכר והנרבע לבהמה בשגגה בהעלם אחד, אמר
 רבי אבהו, לדרבי רבי עקיבא חייב שתים, חדא, על שנרבע לזכר
 ואזהרתו מלא תשכב, שבמשמעותו גם לא תשכב, וחדא על
 שנרבע לבהמה ואזהרתו מלא תתן שפכתך, שבמשמעותו גם לא
 תתן שפכתך. לדרבי רבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת, משום
 שאירי ואירי - זה וזה, נרבע לזכר ולבהמה, אזהרתם מלא יהיה
 קדש הוא. אמרי אמר, אפילו לדרבי רבי ישמעאל נמי חייב שתים,
 משום שאזהרת נרבע לבהמה, הוא מדקתיב 'כל שוכב עם בהמה
 מות יומת', ואם אינו ענין לנשקב, שכבר נאמר (ויקרא כ טו) 'ואיש
 אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת', תנייה ענין לנשקב, ואפקיה
 רחמנא לנשקב בלשון שוכב כדי להשמיעך, מה שוכב ענין והחיה,
 אף נשקב ענין והחיה, ומצא שעל מה שנרבע לזכר יש לחייבו
 מלא יהיה קדש, ועל זה שנרבע לבהמה יש לחייבו משום כל
 שוכב עם בהמה, ונלמד הנרבע מהיקש לרובע.
 הבל נוסף, ובו אין מחלוקת בין רבי אבהו לאבויי במנין החטאות:
 אכל אם עשה ארבע עבירות בשגגה בהעלם אחד, כגון הפא על
 חיבור והביא זכר עליו, הפא על הפהמה והביא בהמה עליו, בין לרבי
 אבהו בין לאבויי, לרבי ישמעאל חייב שלש חטאות. אחת על רביעת
 הזכר, משום 'זאת זכר לא תשכב'. שניה על שנרבע לזכר, משום
 'לא יהיה קדש'. שלישית על רביעת הבהמה משום 'ובכל בהמה
 לא תתן שפכתך'. אבל על מה שנרבע לבהמה אינו חייב חטאת.
 לרבי אבהו, משום שאיסור נרבע לבהמה נלמד מאותו הלאו של
 נרבע לזכר. ולאבויי, משום שהוא נלמד מאותו הלאו של רובע
 בהמה. ולרבי עקיבא חייב שתים, אחת על שרבע ונרבע לזכר,
 וחייבו משום 'זאת זכר לא תשכב', שמשמעותו לא תשכב ולא
 תשכב. והשניה על שרבע ונרבע לבהמה, וחייבו משום 'ובכל
 בהמה לא תתן שפכתך', שמשמעותו לא תתן שפכתך ושכבתך.
 תנו רבנן, באיסור משכב זכור, לא עשו להשוות פו נשכב קמן
 לחייב בביאה זו את השוכב כמו אם היה הנשכב גדול, מה שאין
 כן באיסור שכיבה עם בהמה, עשו מה בהמה קטנה שנרבעה
 בבהמה גדולה שנרבעה לחייב את רובעה. מקשה הגמרא: מאי לא
 עשו פו קמן בגדול, הרי גם כשהנשכב קטן השוכב חייב. מתרצת
 הגמרא: אמר רב, פירושו דברי חכמים כך הוא, לא עשו ביאת גדול
 הבא על קטן פחות מכן תשע שנים, בביאת גדול הבא על קטן כן
 תשע שנים, שגדול הוא על קטן בן תשע שנים חייב מיתה, והבא
 על קטן פחות מכן תשע שנים פטור. ושמואל אמר, לא עשו ביאת
 גדול הבא על קטן פחות מכן שלש שנים, בביאת גדול הבא על
 קטן כן שלש שנים, שגדול הבא על קטן בן שלש שנים חייב מיתה,
 וגדול הבא על קטן פחות משלש שנים פטור. מבררת הגמרא:
 במאי קמיפלגי - במה חולקים ומה סברת מחלוקתם של רב
 ושמואל. מבררת הגמרא: רב סבר, הואיל ואזהרת נשכב נלמדת

מבררת הברייתא: עונש בהבא על הזכר והמביא את הזכר עליו,
 אכן שמענו מהפסוק 'תועבה עשו שניהם מות יומתו', אולם אזהרה
 מניין - היכן הוזכרה התורה על שכיבה עם זכר. מבררת הברייתא:
 תלמוד לומר (ויקרא כב) 'זאת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה
 היא'. מבררת הברייתא עוד: למדנו אזהרה לשוכב עם הזכר, אזהרה
 לנשקב מניין. מבררת הברייתא: תלמוד לומר (דברים כג יח) 'לא יהיה
 קדש - מזומן למשכב זכר מ'מני ישראל', 'קדש' פירושו משכב
 זכר, שכן אומר הכתוב (מלכים א' יד כד) כשמונה את חטאות יהודה,
 'וגם קדש היתה בארץ עשו ככל התועבות הגוים אשר הוריש וגו',
 וכשם שקדש האמור במלכים היינו קדש שיש בו תועבה, כך קדש
 האמור בפסוק לא יהיה קדש היינו קדש שיש בו תועבה, ואחרי
 ששמענו שקדש האמור הוא קדש של תועבה, יש לנו ללמוד
 מתועבה שנאמרה בעונש של משכב זכר, שכשם שבתועבה היא
 נכללו שניהם השוכב והנשכב, כך בתועבה של לא יהיה קדש
 נכללו שניהם השוכב והנשכב. דברי רבי ישמעאל.
 רבי עקיבא אומר, אינו צריך ללמוד אזהרה לנשכב לזכר מלא
 יהיה קדש, משום שמהפרשה עצמה שמענו זאת, שהרי הוא
 אומר, 'זאת זכר לא תשכב משכבי אשה', ואת תיבת 'תשכב' ניתן
 לקרוא בשתי צורות, האחת תשכב וזו אזהרה לשוכב, וקרי ביה גם
 כן לא תשכב וזו אזהרה לנשכב.
 הגמרא מבררת היכן שמענו אזהרה ועונש בזכר השוכב עם
 בהמה: הבא על הפהמה, מנא לן שעונשו מיתה. מבררת הגמרא:
 דתנו רבנן, נאמר בפסוק (ויקרא כ טו) 'ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה
 מות יומת וזאת הבהמה תהרגו', דרשו חכמים (תרי"ג קדושים פ"א ה"א),
 'איש' חייב מיתה, פרט לקמן הבא על הבהמה שאינו חייב מיתה,
 לפי שאינו בר עונשים. 'אשר יתן שכבתו בבהמה', בין בבהמה
 גדולה בין בבהמה קטנה, 'מות יומת' כפקולה. שואלת הברייתא:
 אתה אומר בפקולה או אינו אלא פחות מכל מיתות האמורות
 בתורה. משיבה הברייתא: לא אמר כאן שוכב עם בהמה, 'זאת
 הבהמה תהרגו', ונאמר להלן במסית לעבודה זרה (דברים כג י) 'כי הרג
 תהרגנו', מה ההריגה לחלוץ בפקולה, אף כאן בפקולה.
 שואלת הברייתא: למדנו עונש לשוכב עם בהמה, אולם עונש
 לנשקב - למביא את הבהמה עליו מניין. משיבה הברייתא: תלמוד
 לומר (שמות כב יח) 'כל שוכב עם בהמה מות יומת, אם אינו ענין
 להשמיענו עונש לשוכב, שהרי כבר נאמר (ויקרא כ טו) 'ואיש אשר
 יתן שכבתו בבהמה מות יומת', תנייה ענין להשמיענו עונש מיתה
 לנשקב.
 שואלת הברייתא: למדנו עונש בין לשוכב בין לנשקב, אזהרה על
 משכב עם בהמה מניין. משיבה הברייתא: תלמוד לומר (ויקרא יח כב)
 'ובכל בהמה לא תתן שפכתך לממאח בה'. שואלת הברייתא: למדנו
 אזהרה לשוכב, אזהרה לנשקב - למביא את הבהמה עליו מניין.
 משיבה הברייתא: תלמוד לומר (דברים כג יח) 'לא יהיה קדש מ'מני
 ישראל', 'קדש' פירושו משכב בהמה, שכן אומר הכתוב (מלכים א'
 יד כד), 'וגם קדש היתה בארץ עשו ככל התועבות הגוים וגו', ומשכב
 בהמה בכלל תועבות הגוים, וכשם שקדש האמור בפסוק
 במלכים הוא קדש של תועבה שיש בה משכב בהמה, כך 'קדש'
 האמור בפסוק בדברים הוא קדש שיש בה משכב בהמה, דברי רבי
 ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אינו צריך ללימוד זה, שכן הרי הוא
 אומר 'ובכל בהמה לא תתן שפכתך', ומאותו לשון משמע גם כן
 לא תתן שכבתך.
 הגמרא מביאה כמה הברלים היוצאים ממחלוקת רבי ישמעאל
 ורבי עקיבא: הפא על חיבור והביא עליו זכר בשגגה בהעלם אחד,
 אמר רבי אבהו, לדרבי רבי ישמעאל שלמד אזהרה לנשכב מלא
 יהיה קדש, חייב שתים - שתי חטאות, חדא, משום הלאו של 'לא
 תשכב', וחדא, משום הלאו של 'לא יהיה קדש', ומכיון שהלאים
 חלוקים, אף החטאות חלוקות. לדרבי רבי עקיבא שלמד אזהרה
 לנשכב מ'זאת זכר לא תשכב', אינו חייב אלא אחת, משום שלא
 תשכב ולא תשכב חדא היא.
 הבל נוסף: הפא על הפהמה והביא בהמה עליו בשגגה בהעלם

62 במשנה בישראל הרובע בהמה, שסוקלים את הבהמה משום
 63 שבאה תקלה על ידה, ומשום שגורמת לו קלון, וְהָמָּא בעובד
 64 כוכבים שרבע בהמה, תְּקַלָּה אִיפָּא בכך שגרמה לו לעבור איסור,
 65 אבל קְלוֹן לִיפָּא - הבהמה לא גרמה לו קלון, כיון שדרכן בכך
 66 ואינם מתביישים בוזה, וכיון שכן לא תיסקל הבהמה. או דִּילְמָא
 67 שבהמה נסקלת במקום שיש תְּקַלָּה על ידה אָף עַל פִּי שְׂאֵין
 68 מחמתה קְלוֹן. פרשטת הגמרא: אָמַר רב שְׂשֵׁת, תְּנִיתוּהּ דִּין זה יש
 69 ללמוד מהברייתא (תורת כהנים קדושים פ"א ה"ו) שאמרה לגבי אילנות
 70 של אשירה. נאמר בתורה (דברים א' ב) וְאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרֹפֶן בְּאֵשׁ,
 71 כלומר אילן של עבודה זרה יש לשורפו, ושנינו על כך בברייתא,
 72 מֵה אֵילָנוֹת שְׂאֵין אֵילָן וְאֵין שׁוֹתֵין וְאֵין מְרִיחִין, אָמַרְה תוֹרָה הַשְּׁתָּה
 73 שְׂרוּף וְכַלָּה, הוֹאֵיל וְכֵּא לְאָמַר - לעובד כוכבים המזוהרים על
 74 עבודת כוכבים תְּקַלָּה עַל יְדוֹ, הַמְּתַעָּה אֶת הַכִּירוֹ מִפְּרִי חַיִּים לְדַרְבֵּי
 75 מִיתָה, עַל אַחַת בְּמָה וְכִפְּהָ שֶׁעֵיבְרִינוּ מִמָּקוֹם זה העולם. הרי
 76 שמחמת תקלה בלבד נאמר דין שריפה באילנות, אף על פי שאין
 77 קלון לפי שריגולת העובדי כוכבים לעבוד עבודה זרה או משום
 78 שלא חשש הכתוב לקלונם. ואם כן הוא הדין בעובד כוכבים
 79 הרובע בהמה, אפילו שאין קלון, הוֹאֵיל וישנה תקלה, סוקלים את
 80 הבהמה.
 81 מקשה הגמרא: אֵלָּא מְתַעָּה שֶׁעַל יְדֵי תְקֵלָה בְּלַבַּד הַבְּהֵמָה נַהֲרָגָה,
 82 עוֹבֵד בְּכֻכְבִּים מְשַׁתְּחָוִי לְבְּהֵמָתוֹ, הִתְפַּסַּר - תיארה הבהמה
 83 בהנאה כדן עבודה זרה האסורה בהנאה, וּמִקְפָּלָא - ונהרג את
 84 הבהמה משום שגרמה תקלה לעובד כוכבים לעבוד עבודה זרה,
 85 ונהרג הוא על ידה. מתרצת הגמרא: מִי אִיפָּא מִיָּד - האם יש כזה
 86 דבר דְּלִישְׂרָאֵל לֹא אָפַס הַכְּתוּב בהנאה את בהמתו כשהשתחוה
 87 לה, וְלְעוֹבֵד בְּכֻכְבִּים אָפַס וְתַהֲרַג, הלא אין דבר בתורה שלִישְׂרָאֵל
 88 מותר לעשותו ולגוי אסור לעשותו. שואלת הגמרא: בַּהֲמַת יִשְׂרָאֵל
 89 גוֹפִיָּה לִתְפַּסַּר - תיארה בהנאה ותהרג כשהשתחוה לה, כיון
 90 שמחמתה נגרמו לו תקלה וקלון, מִיָּד דְּהוּא אֲרִיבֵינָהּ, וכמו
 91 שמצינו ברובע בהמה שהורגים את הבהמה סיבות תקלה וקלון,
 92 מביאה הגמרא דעה אחרת בדין בהמה הנרבעת לעובד כוכבים:
 93 אָמַר אֲבִינִי, באמת אין הורגים את הבהמה אלא כאשר ישנם שתי
 94 סיבות להורגה, גם תקלה וגם קלון, והטעם שאין הורגים את
 95 הבהמה כשישראל עבדה, וכן אין הורגים אותה כשהעובד
 96 כוכבים רבעה, משום שזוה - כשישראל רבע בהמה, קְלוֹנוֹ מְרֻבָּה,
 97 שגם עבר על מצוות קונו וגם גינה את עצמו בדבר מגונה, ואילו זה
 98 - כשישראל עבד לבהמה או כשנכרי רבעה, קְלוֹנוֹ מְרֻבָּה וְאֵין עַל פִּי כֵּן
 99 הגמרא: הִרִי אֵילָנוֹת של אשירה דְּאֵין קְלוֹנוֹן מְרֻבָּה וְאֵין עַל פִּי כֵּן
 100 אָמַרְה הַתוֹרָה הַשְּׁתָּה שְׂרוּף וְכַלָּה, ואם כן גם בהמה שישראל
 101 עבדה או שגוי רבעה תהרג. מתרצת הגמרא: בְּכַעֲלֵי חַיִּים קְאָמְרִינֵן
 102 - מה שאמרנו שאין דין הריגה כשגורם הקלון עושה קלון מועט,
 103 היינו דווקא בבעלי חיים שלא נאסרים על ידי דבר מועט, וכפי
 104 שמצינו דְּחָס דְּחָסָא עֲלֵיהוּ בכך שאין הורגים בהמה שנרבעה
 105 אלא על ידי עדים ובבית דין של עשרים ושלושה. רָבָא אָמַר, באמת
 106 ההלכה כמו רב ששת, שעובד כוכבים שרבע בהמה הבהמה
 107 נהרגת, משום שדי בסיבה אחת כדי להורגה, והטעם שכאשר
 108 השתחוה לה אינה נהרגת, משום שדווקא ברביעה אָמַרְה תוֹרָה
 109 שְׂפָחָהּ שְׁנֵהֲנִית מְעַבְרִיהָ תִּהְרַג, אבל בהמה שהשתחוה לה, לֹא
 110 נהנתה מן העבירה, ולכן אין הורגים אותה. מקשה הגמרא: וְהִרִי
 111 אֵילָנוֹת של אשירה דְּאֵין נְהִינֵן מְעַבְרִיהָ, וְאָמַרְה תוֹרָה הַשְּׁתָּה שְׂרוּף
 112 וְכַלָּה. מתרצת הגמרא: בְּכַעֲלֵי חַיִּים קְאָמְרִינֵן, שבכדי להורגם צריך
 113 שיהנו מן העבירה, משום דְּחָס דְּחָסָא עֲלֵיהוּ.
 114 הגמרא מביאה ראייה ממשנתנו שעל ידי תקלה בלבד הורגים את
 115 הבהמה: תָּא שְׂמַע, שנינו בסיפא של המשנה, דְּכָר אַחַר - סיבה
 116 נוספת מפני מה הבהמה נהרגת, כִּדִּי שְׂלֵא תִּהְיֵה בְּחָמָה עוֹבְרַת בְּשׂוּק
 117 וְיִאמְרוּ זוּ הִיא שְׁנִסְקַל פְּלוּנִי עַל יְדֵיהָ. והנה בסיבה זו נכללים שני
 118 החסרונות: א. סיבת הקלון, במה שחוששים שתהא הבהמה עוברת
 119 ויאמרו זו הבהמה שנכשל בה פלוני, ויודע בזה קלונו ברבים. ב.
 120 סיבת התקלה, במה שחוששים שיאמרו זו היא שנסקל פלוני על
 121 ידה, כלומר שגרמה תקלה. מוכיחה הגמרא: מֵאֵי לָא - האם אין
 122 הכרח לומר

1 ממשיכה הברייתא: וכן זכר תְּקַלָּה עַל תְּקַלָּה בִּין פְּרָדָּה בִּין שְׂלֵא
 2 פְּרָדָּה, וְהָאֵשֶׁה הַמְּבִיָּא אֶת הַבְּהֵמָה עֲלֶיהָ בִּין פְּרָדָּה בִּין שְׂלֵא
 3 פְּרָדָּה (חייב) [תְּיָבִין], ואף שאין דרכם בכך, נחשב הדבר לרביעה
 4 שאסרה התורה.
 5 דְּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב תַּסְרָא, בְּאֵשֶׁה הַנִּרְבַּעַת לְבַהֲמָה, אַסְרָה הַתוֹרָה
 6 שְׁנֵי מְשַׁבְּבוֹת, אחת כדרכה ואחת שלא כדרכה, משום שנאמר
 7 'משכבי אשה, ואת חילוק בין ביאת אדם לרביעת בהמה, וּבְהַחֲמָה
 8 - ובזכר הרובע את הבהמה, אסרה התורה רק מְשַׁבֵּב אֶחָד, בביאה
 9 כדרכה, שלא נאמר בה 'משכבי' לרבות שתי משכבות. דעה
 10 החולקת: מְתַקֵּף לָהּ רַב פְּסָא, אֲדַרְבָּה, הַסְבֵּרָא צְרִיכָה לְהִיֵּת
 11 להיפך, אֵשֶׁה דְּאוֹרְחָה הִיא - אשה שרגילה להבעל לזכר כדרכה,
 12 לכן כשנרבעת לבהמה אֲמַשְׁבֵּב כְּדַרְכָּה מִתְּיָבִיב, לפי שיש לה בזה
 13 הנאה כמו שנבעלת לזכר, אֲמִידַעַם אַחֲרֵינָא - על משכב אחר לֹא
 14 מְתִיבִיב, לפי שאין הנאות מרובה, אבל בְּחָמָה דְּלֵאָו אֲרַחָא הִיא
 15 להבעל לזכר, מסתבר שאם אסרה התורה, יֵשׁ לְחֵיב עֲלֶיהָ עַל כָּל
 16 יָקָב וְיָקָב, בִּין כְּדַרְכָּה וּבִין שְׂלֵא כְּדַרְכָּה. מוכיחה הגמרא: תְּנִינָא
 17 (דְּלֵא פְתַרְוִינְהוּ), הַבָּא עַל (זכר) [הַזְכּוּר] בֵּין תַּשַּׁע שָׁנִים יוֹם אֶחָד
 18 חַיִּיב. וכן תְּקַלָּה עַל תְּקַלָּה בִּין פְּרָדָּה בִּין שְׂלֵא פְּרָדָּה, וְהָאֵשֶׁה
 19 הַמְּבִיָּא אֶת הַבְּהֵמָה עֲלֶיהָ בִּין פְּרָדָּה בִּין שְׂלֵא פְּרָדָּה חַיִּיב.
 20 ומפורש בברייתא לחייב על ביאה שלא כדרכה, בִּין בְּאֵשֶׁה
 21 הנרבעת לבהמה, בִּין בּוֹכֵר הַרְּבִיעַ הַבְּהֵמָה.
 22 אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרָבָא, הַמְעַרָה בְּבוֹר - זכר שלא גמר את ביאתו
 23 בבוֹר מְהוּ, הָאֵם חַיִּיב מִיתָה. תמחה הגמרא: וְכִי עַל הַמְעַרָה בְּבוֹר
 24 הַסְתַּפֵּק רַבִּינָא, וְהֵלָּא 'מְשַׁבְּבֵי אֵשֶׁה' תְּיָבִיב בִּיה בְּמִשְׁכַּב זְכוּר, וְהִרִי
 25 הדבר פשוט שהמערה חייב מיתה, כדן המערה באשה שהיא
 26 ערוה. מבארת הגמרא: אֵלָּא שְׂאֵלַת רַבִּינָא הִיֵּתָה עַל הַמְעַרָה
 27 בְּבַחֲמָה מְהוּ, הָאֵם חַיִּיב מִיתָה. אָמַר לִיה רַבָּא לְרַבִּינָא, אֵם אֵינִי עֵינִין
 28 - אם אין לנו צורך לְהַעֲרָא לְרַבִּינָא נְפִי אַחֲוֹת אֲבִיו וְאַחֲוֹת אִמּוֹ
 29 ללמדנו שהערה כגמר ביאה, דְּלֵא צְרִיכָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת, דְּהוּא
 30 אִתְּקַשׁ - שהרי הוקשו אחות אביו ואחות אמו לְהַעֲרָא דְּגֵדְהָ,
 31 תְּנִינָא עֵינִין ללמוד מכך לְהַעֲרָא דְּבַחֲמָה שֶׁנִּחְשַׁב כְּגַמְר בִּיאָה.
 32 מקשה הגמרא: לדברי רבא שלמדים את איסור הערה בבהמה
 33 מהערה שֶׁנִּאמְרָה בַּאֲחֻת אֲבִיו וַאֲחֻת אִמּוֹ, מְכַדִּי - הרי איסור
 34 מִשְׁכַּב בְּחָמָה, מְתִיבִיב מִיתוֹת בֵּית דִּין הִיא, ואם כן לָמָּה לִי דְּכַתִּיב
 35 מדוע כתבה התורה לְהַעֲרָא דִּיהָ - את דין הערה של בהמה
 36 נְפִי אַחֲוֹת אֲבִיו וַאֲחֻת אִמּוֹ שֶׁהֵם חַיִּיבֵי בְּרִיתוֹת, שאין בהם חיוב
 37 מִיתוֹת בֵּית דִּין, לְכַתְּבֵיהּ - היה לה לכתוב איסור הערה נְפִי אֲחִיד
 38 מִתְּיָבִיב מִיתוֹת בֵּית דִּין, כְּגוֹן בִּאֲמָא אוּ בַּחֲמוּתָה, וְלִינְמוֹר - ונלמד
 39 את משכב בהמה שהיא חַיִּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין מְתִיבִיב מִיתוֹת בֵּית
 40 דִּין, שאם אינו ענין לגופו שהרי כל העריות הוקשו לנדה, תניחו
 41 ענין למשכב בהמה. מתרצת הגמרא: הוֹאֵיל וְכֹלִיָּה קְרָא - מכיון
 42 שכל פסוק זה של אחות אביו ואחות אמו לְרַבִּישָׁא הוּא דְּאֵתִי -
 43 נכתב הוא לדרשה, בְּתִיבָא נְפִי מִילְתָּא דְּרַבִּישָׁא - לכך כתבה
 44 התורה אף ללמדנו איסור הערה במשכב בהמה בפסוק זה.
 45 מסתפקת הגמרא: בְּעָא מִינִיהָ רַב אַחֲדִינֵי בַר אֲמִי מְרַב שְׂשֵׁת,
 46 הַמְעַרָה בְּעַצְמוֹ מְהוּ, הָאֵם יְהָא דִּינֵי כְּדִין הַעוֹשָׂה שְׁנֵי מַעֲשִׂים, בֵּא
 47 עַל הַזְכוּר, וְהִבִּיא אֶת הַזְכוּר עֲלֵיו. אָמַר לִיה רַב שְׂשֵׁת, קְבַבְּתֵן -
 48 ציערתי בכך ששאלת אותי דבר שלא יתכן במציאות. אָמַר רַב
 49 אֲשֵׁי לְרַב אַחֲרָבִי, מֵאֵי תִּבְעִי לָךְ - מהו ספיקך, הלא בְּקוּשִׁי -
 50 כשהאבר בקישוי לֹא מְשַׁבְּחָת לָהּ - לא יתכן במציאות שיערה את
 51 עצמו, כי אינו יכול לכוף את אברו כלפי מטה. בִּי מְשַׁבְּחָת לָהּ -
 52 וכל האופן שבו יש לך להסתפק, הוּא בְּמִשְׁמַשׁ בִּאֲבַר מַת - שאינו
 53 קשה, שאז יכול לכוף כלפי מטה, ובאופן זה הדבר שנוי במחלוקת
 54 אמוראים, לְמֵאן דְּאָמַר הַמְשַׁמֵּשׁ בִּאֲבַר מַת בְּעֲרִיּוֹת פְּטוּר, תְּקָא גַם
 55 כֵּן פְּטוּר, וְלְמֵאן דְּאָמַר הַמְשַׁמֵּשׁ בִּאֲבַר מַת בְּעֲרִיּוֹת חַיִּיב, תְּקָא
 56 כְּשֶׁעִירָה בְּעַצְמוֹ מִתְּיָבִיב תְּרַתִּי - שתיים, מִתְּיָבִיב אֲשׁוּבֵב כְּדִין בֵּא עַל
 57 הַזְכוּר, וּמִתְּיָבִיב אֲשַׁבֵּב כְּדִין הַמְּבִיָּא אֶת הַזְכוּר עֲלָיו.
 58 מסתפקת הגמרא: בְּעוֹ מִינִיהָ מְרַב שְׂשֵׁת, עוֹבֵד בְּכֻכְבִּים הַמְּזוּהָר עַל
 59 העריות תְּקָא עַל הַחֲבָמָה, מְהוּ, הָאֵם נִסְקַלַּת הַבְּהֵמָה מִחַמַּת בִּיאוֹתוֹ.
 60 מבארת הגמרא את צדדי הספק, תְּקַלָּה וְקְלוֹן פְּעִינֵן - האם כדי
 61 לסוקל על צריך שתגרום שני דברים תקלה וקלון, וכפי שנינו

1 **הבא על הבהמה בין כדרבה בין שלא כדרבה.** מקרי רובע ומילי מילי קתני לה:
 2 **באשה שני משכבות.** כדכתיב בה משכביו: ובהמה משכב אחד. דהא לא כתיב בה
 3 משכביו ולענין רביעה קאמר דהאשה הנרבעת לבהמה מתחייבת אף שלא כדרבה
 4 כדרך שהיא מתחייבת בבעילת אדם דאילו בבעילת אדם לא איצטרך לרב נחמן

5 **למימר דקראי טובא ומתני איכא רוב פפא**
 6 **נמי לא מיצי למימר איכא:** מתקף לה רב
 7 **פפא אדרבה אשה דאורחא.** בבעילה
 8 אפידעם דאורחא היא מוכיב אמידעם
 9 אתרינא דהיינו טובא כדכרה לא אידעם
 10 אורחה דאין הנאתה מרובה: בהמה דלאו
 11 אורחא. לבא עליה ביאת שניהם שוין: (תניא)
 12 דלא כתריויהו: המערה. שלא נגזר ביאתו
 13 איכא למאן דאמר (ביבמות דף נה:) זו
 14 נשיקת אבר על הנקב ואיכא למיד העראה
 15 זו הכנסת עטרה דהוא דבר מועט אבל יותר
 16 הוא על נשיקה מידו גבי עריות קי"ל (שם)
 17 העראה כגמר ביאה דכתיב בנדה את
 18 מקורה הערה וילפינן (שם דף ח.) שאר
 19 עריות מנדה בהקישא דר' יונה כי את כל
 20 אשר יעשה מכל התועבות האל הוקשו כולן
 21 זה לזה הכא מצי: משכביו אכל כתב ביה.
 22 בזבז ומצי קא מבעיא ליה כל כדכרה.
 23 באשה מחייב נמי ביה: אם אינו ענין. לדיק
 24 העראה דכתיבא גבי אחות אמו ואחות אביו
 25 דכתיב בהו (ויקרא כ) כי את שארו הערה
 26 אם אינו ענין לגופיה דהא אחתא בהקש
 27 נדה ככל שאר עריות כדפרשיה תנחו עיני
 28 לבהמה: למאן לי למכתביה להעראה דיה
 29 גבי חייבי כריתות. אחות אב ואחות אם אין
 30 בהם מיתה: לכתבה גבי. חד מעריות של
 31 חיוב מיתה: אידי דבולי קרא. דעריות אחות
 32 אבך ואחות אבך כי את שארו הערה וגו'
 33 (שם): לדרשא אהא. ביבמות בפרק הבא על
 34 יבמתו (דף נד) דהא כתיבא בכל חד וחד
 35 באנפי נפשיה כדפרשת עריות באחריי מות
 36 והדר כתיב בקדושים תהיו: קבסתן. צערתי
 37 ששאלתני דבר שאי אפשר. בקושי. בקשיו
 38 של אבר: לא משכחת. שיוכל לכופו לעצמו:
 39 משמש מת. כאבר מת בלא קושי: למ"ד
 40 משמש מת בעריות וכו'. פלוגתא היא
 41 בשבועות בשלחי יזיעות הטומאה (דף יח.)
 42 מחייב אשוכב ואשכב. דתרווייהו איתנהו
 43 ביה: גוי הבא על הבהמה מהו. שתסקל
 44 הבהמה על ידו גבי ישראל פרשי ממתני
 45 תרי טעמי לפי שבאת לאדם תקלה על ידו
 46 ושלא תהא עוברת בשוק לאחר זמן ויאמרו
 47 וכו' דהיינו קלון וגבי גוי תקלה איכא דבני
 48 נח הוזהרו על העריות לקמן בפרקין (דף נו.)

1 **הבא על הבהמה בין כדרבה בין שלא כדרבה, והאשה**
 2 **המביאה את הבהמה עליה, בין כדרבה בין שלא**
 3 **כדרבה, [חייבין].** דרש רב נחמן בר רב חסדא, באשה
 4 שני משכבות, ובבהמה משכב אחד. מתקף לה רב
 5 פפא, אדרבה, אשה דאורחה היא, אמשכב מחייב,
 6 אפידעם אחרניא לא מחייב. בהמה דלאו אורחא היא,
 7 לחייב עליה על כל נקב ונקב. תניא (דלא פתרויהו),
 8 וקר בן תשע שנים ויום אחד, הבא על הבהמה בין
 9 כדרבה בין שלא כדרבה, והאשה המביאה את
 10 הבהמה עליה, בין כדרבה בין שלא כדרבה חייב. אמר
 11 ליה רבינא לרבא, המערה בזכור, מהו. המערה בזכור,
 12 'משכביו אשה' פתיב ביה. אלא, המערה בבהמה, מהו.
 13 אמר ליה, אם אינו ענין להערה דכתיבא גבי אחות
 14 אביו ואחות אמו, דלא צריכא, דהא איתקש להערה
 15 דנדה. תנייהו ענין, להערה דבהמה. מפרד בהמה,
 16 מחייבי מיתות בית דין היא, למאן לי דכתיב להערה
 17 דיה גבי חייבי כריתות, לכתביה גבי חייבי מיתות בית
 18 דין, ולגמור חייבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית
 19 דין. הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי, פתיבא נמי
 20 מילתא דדרשא. בעא מיניה רב אחאבוי בר אמי מרב

1 **אדרבה** אשה דאורחה כו'. הא פשיטא בכולה הש"ס דבאשה מתחייב אשני משכבות
 2 דמשכביו אשה כתיב אלא רב פפא ה"ק אם יש לחלק בין אשה לבהמה
 3 איכא הוה ליה למימר: וזו קלונה מרובה. פ"ה דס"ל לאבי דבעינן תקלה וקלון ולית
 4 ליה דרב ששת דמחייב בהמה הנרבעת לגוי אינה אלא דס"ל מתוך שקלונ
 5 מרובה איכא קלון לגוי ומאילנות לא נגזר ופי'
 6 דוחק דמשמע דלשונו מילתא דרב ששת בא
 7 דמחייב אע"ג דליכא קלון לגוי ועוד קשה היאך
 8 פשיט רב ששת מאילנות שטעונין שריפה משום
 9 תקלה לחודא הכי נמי לבהמה שריפה גוי הא
 10 דאי פשיטא דאיכא למימר משתוחה לבהמה
 11 תוכיח דאיכא תקלה לחודא ושריא כדמסיק
 12 משום דחס רחמנא אבעלי חיים וה"ה ברביעה
 13 דליכא למילף מאילנות וי"ל דהכי פשיט כי היכי
 14 דגבי אילנות השהה הכתוב של גוי לשל ישראל
 15 אע"ג דבישראל איכא תקלה וקלון ובשל גוי
 16 ליכא אלא תקלה לחוד ה"נ גבי בהמה יש
 17 להשוות נרבע דגוי לנרבע דישאל אע"ג
 18 דבישראל איכא תקלה וקלון ובגוי ליכא אלא
 19 תקלה לחודא ופריך גוי השתתחה לבהמתו
 20 תתסר וניקטלה משום תקלה לחודא ומשני ומי
 21 איכא מידו כו' הא לא אסרינן נרבעת לגוי אלא
 22 כדי להשוותה לנרבעת לישראל ופריך ישראל
 23 גופיה תיתסר מידי דהוה ארביעה וכיון דנאסור
 24 נעבד דישאל משום תקלה וקלון כמו ברביעה
 25 נאסור נמי נעבד לגוי אפילו משום תקלה
 26 לחודא ומשני זה קלונ מרובה אין ללמו נעבד
 27 דישאל מנרבע לישראל דרבע לישראל קלונ
 28 מרובה ועבד לישראל תקלה איכא וקלון
 29 מרובה ליכא:

והייבין

1 **ששת, המערה בעצמו, מהו. אמר ליה, קבסתן. אמר רב אשי, מאי תיפעי לך. בקושי, לא**
 2 **משפחת לה. כי משפחת לה, במשמש מת. למאן דאמר, משמש מת בעריות פטור, הבא פטור.**
 3 **ולמאן דאמר חייב, הבא מחייב תרמי, מחייב אשוכב, ומחייב אנשכב. בעו מיניה מרב ששת,**
 4 **עובד פוכבים הבא על הבהמה, מהו. תפלה וקלון בעינן, והבא, תפלה איכא, קלון ליכא. או**
 5 **דילמא, תפלה אף על פי שאין קלון. אמר רב ששת, תניתוה, מה אילנות שאין אופלין ואין**
 6 **שותין ואין מריחין, אמרה תורה השחת שרוף וכלה, הואיל ובא לאדם תפלה על ידו. תפתיעה**
 7 **את חיבורו מדרפי חיים לדרפי מיתה, על אחת פמה וכמה. אלא מעתה, עובד פוכבים**
 8 **המשפחתו לבהמתו, תיתסר ומקטלא. מי איכא מידי דלישראל לא אסר, ולעובד פוכבים אסר.**
 9 **ישראל גופיה ליתסר, מידי דהוה ארביעה. אמר אביי, זה קלונ מרובה, זה קלונ מועט. והרי**
 10 **אילנות דאין קלונ מרובה, ואמרה תורה השחת שרוף וכלה. כבעלי חיים קאמרין, דחס רחמנא**
 11 **עלייהו. רבא אמר, אמרה תורה, בהמה נהנית מעבירה תיהרג. והרי אילנות דאין נהנין מעבירה,**
 12 **ואמרה תורה, השחת שרוף וכלה. כבעלי חיים קאמרין, דחס רחמנא עלייהו. תא שמע, דבר**
 13 **אחר, שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה. מאי לאו,**
 14 **מדיספא**

1 **קלון ליכא.** דרכן בכך ואין מתביישין ועוד דאקלון דידהו לא חס רחמנא: אילנות. של אשירה דכתיב בהו (דברים יב) תשרפון באש אמרה תורה וכו' אלמא תקלה אע"פ
 2 שאין קלון דהא אשירה לגוי אינה קלון אלא תקלה שאף הם הוזהרו על עבודה זרה: אלא מעתה. דמשום תקלה לחודא נסקלת: גוי המשפחתו לבהמתו. דאיכא תקלה
 3 שהוא נהרג על ידה תתסר הבהמה לישראל בהנאה ונקטלה לבהמה: איכא מידי דלישראל לא מיתסר. בהמתו בהשתחוותו דקיימא לן (תמורה דף טז) בעלי חיים
 4 אין נאסרינן מפני עבודה זרה דמדיאצטרך קרא למיסר נעבד לקרבן גבוה מכלל דלהדיוט שרי: לישראל נמי תתסר מידי דהוה ארביעה. דאסרינן לה ומקטלא ובי
 5 איצטרך למיסר נעבד לגבוה כגון נעבד על פי עד אחד או ע"פ הבעלים דגברא לא מקטיל ואיהו נמי לא מקטלא דהא רובע ונרבע אסר להו קרא לגבוה וקושיא לן למא
 6 לי קרא ממשקא ישראל כתיב מן המותר לישראל ואוקים נרבע על פי אחד או על פי הבעלים דגברא לא מקטיל ואיהו נמי לא מקטלא בפרק שמי דתמורה (שם): אמר
 7 אביי זה קלונ מרובה. שיש כאן קלון שעבר על מצות קונו וקלון שגינה עצמו דבר מנוגה: וזה קלונ. דגוי מועט וסבירא ליה לאביי תקלה וקלון בעינן דלית ליה דרב
 8 ששת אי נמי סבירא ליה כותיה דמתוך שקלונ מרובה איכא קלון ואפילו מגוי ומיהו מאילנות לא גמר לה: כבעלי חיים קא אמרינן. דלא מתסרי במלתא וזוטרתי: דהא
 9 חס רחמנא. שהצריך להם ב"ד של עשרים ושלושה והעדאת עדים: רבא אמר. להכי לא ילפינן נעבד מנרבע משום דלא נהנית הבהמה מעבירה וגבי גוי הבא על הבהמה
 10 כרב ששת סבירא ליה דהא איתרניא מעבירה: תא שמע. דתקלה בלא קלון מקטיל מוקתני ממתני תרי בני דהוויא רישא משנה תירא דקתני סיפא דבר אחר וכו' ומתוך
 11 סיפא משמע דתרווייהו איכא דקתני ויאמרו זו היא היינו קלון ושנסקל היינו תקלת עבירה ומדתנא לרישא שמע מינה תקלה גרידתא דוקא נקט בלא קלון כגון גוי דהא
 12 ליכא למימר תנא רישא תקלה וסיפא קלון למימרא דתרווייהו בעינן דהא מדיספא שמוע מינה:

והייבין עליה משום א"א. פ"ה אם קיבל אביה קדושין וקשה מסיפא שמעי' לה דחני
בא עליה אחד מכל עריות דייקנין מינה אפילו בהמה ועוד בפ"ק דקידושין
(דף י. ושם) דבעו למפשט דביאה אירוסין עושה ולא נשואין עושה מודקתני מתקדשת
בביאה וברר הכי קתני נשאת וממאי דילמא נשאת אקדושי כסף קאי כמו והייבום עליה

וסיפא בישראל: בת שלש שנים ויום אחד.
קמו להו לרבנן דשבו אב תוליה חורין
וימא היא ארייה לביאה: מתקדשת בביתא.
ע"י אביה אם מסרה אביה לאחר לבא עליה
לשום קדושין דהאב זכאי בבתו בקדושה
דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה
אבל היא עצמה ואמה ואחיה כשהיא
יתומה אין בה קדושה תורה אלא רבנן הוא
דתקן ולא הצריכהו גט אלא מיאן בעלמא:
ואם בא עליה יבם קנאה. ויצאה ידי יבום
ומתגרשת דימנו בגט ומקבלו אביה ואינה
צריכה חליצה דהא בביתא יבם תלה רחמנא
דכיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר
משגרשה בגט וזה הרי בא (ועליה) אבל פחות
משלש שנים אינה ביאה ואינה קניית לו
ואם בא לגרשה בגט אינו יכול אלא ימתן
עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד ויבעול
או עד שתביא ב' שערות ותחלוץ: והייבין
עליה. אם קבל אביה קדושין ובא עליה
אחר חייב עליה משום אשת איש דביאה
היא אבל פחות מבת שלש נהי דקדושי כסף
שלש קדושין קן לחייב עליה לאחר שלש
אבל הבא עליה בתוך שלש לא נתחייב
אע"פ שהיא אשת איש דלאו ביאה היא:
ומשמטא את בעולה. בנדונה דקיי"ל (נדה
דף לב.) מרבויה דר"י ואשה כי תהיה ובה
לרבות תינתן בת יום א' משמטאה בנדתה
ומיזיה כי משמא' בנדה במגע ובמדרס נדה
דמשמטאה חטורות ואדם וכלים כבשר נדה
אבל בא עליה בתוך שלש אינה משמטאתו
טומאת שבעה כבועל נדה דכתיב ביה
(ויקרא טו) ותהי נדתה עליו אלא הרי הוא
כנוגע בעלמא לטומאת ערב משום דלאו
ביאה היא אבל בת שלש משמטאתו כדון
בוועל נדה: לפטא משכב התחתון בעליון.
שהבועל נדה משמא משכב התחתון משום
משכב אפי' לא נגע בו כעליון של זב הכי
מפורש במסכת נדה בפרק גנות כותים (דף
לב) שאין משכבו של בועל נדה חמור
כמשכב נדה וכמשכב זב שנעשים אב
הטומאה לטמא אדם וכלים דכתיב בהו וכל
אשר יגע במשכבא אלא הרי הוא כעליונו
של זב בגד שנישא על גבי הוב שאינו אלא
ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים
אלא אוכלין ומקראי ילפינן לה התם: נשאת

מִדְּסִיפָא תַּקְלָה וְקִלּוֹן, רִישָׁא תַּקְלָה בְּלֹא קִלּוֹן. וְהִיכִי
דְּמִי, עוֹבֵד פּוֹכְבִים הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה. לֹא, סִיפָא,
תַּקְלָה וְקִלּוֹן. רִישָׁא, הָא קָא מוֹשְׁמַע לָן, דְּאִפְּיֵלוּ קִלּוֹן
בְּלֹא תַּקְלָה, נְמִי מִיְחִיבֵי. וְהִיכִי דְּמִי, יִשְׂרָאֵל הֵבֵא
עַל הַבְּהֵמָה בְּשׁוּגֵג, וְכִדְבָּעֵי רַב הַמְּנוּנָא, דְּבָּעֵי רַב
הַמְּנוּנָא, יִשְׂרָאֵל הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה בְּשׁוּגֵג, מְהוּ. תַּקְלָה
וְקִלּוֹן בְּעֵינֵי, וְהֵבֵא, קִלּוֹן אִיפָא, תַּקְלָה לִיפָא. או
דִּלְמָא, קִלּוֹן אַף עַל פִּי שְׂאִין תַּקְלָה. אֲמַר רַב יוֹסֵף,
הָא שְׁמַע, בַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מִתְקַדְּשֶׁת
בְּבִיאתָ. וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבֵם, קְנָאָה. וְהִיבִין עָלֶיהָ
מִשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ. וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֵלָהּ, לְטַמְּא מִשְׁכָּב
תַּחְתּוֹן פְּעִלְיוֹן. נִיפֵת לְכַהֵן, אוֹכְלֵת בְּתַרוּמָה. בָּא
עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים, פְּסָלָה מִן הַבְּהוּנָה. וְאִם בָּא
עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֵרִוִת הָאֻמּוֹרוֹת בְּתוֹרָה, מוֹמְתִין
עַל יָדָהּ, וְהִיא פְּטוּרָה. אֶחָד מִכָּל עֵרִוִת וְאִפְּיֵלוּ
בְּהֵמָה, וְהָא הֵבֵא, דְּקִלּוֹן אִיפָא, תַּקְלָה לִיפָא, וְקִתְּנֵי
מוֹמְתִין עַל יָדָהּ. פִּינּוֹן דְּמִוּזְדָּה הִיא, תַּקְלָה נְמִי אִיפָא,
וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחָם עָלָהּ. עָלָה דִּידָהּ חָם, אֶבְהֵמָה
לֹא חָם. אֲמַר רַבָּא, תָּא שְׁמַע, בְּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם
אֶחָד, הֵבֵא עַל יְבֻמָּתוֹ, קְנָאָה, וְאִינוּ נֹתֵן גַּם עַד
שְׁנַיִדִיל. וּמְטַמְּא פְּנֵדָה, לְטַמְּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן פְּעִלְיוֹן.
פּוֹסֵל וְאִינוּ מְאֻכֵּל. וּפּוֹסֵל אֶת הַבְּהֵמָה מֵעַל גְּבִי
הַמְּזוּבָה, וְנִסְקַלֶּת עַל יָדוֹ. וְאִם בָּא עַל אֶחָת מִכָּל
הָעֵרִוִת הָאֻמּוֹרוֹת בְּתוֹרָה, מוֹמְתִים עַל יָדוֹ. וְהָא
הֵבֵא, קִלּוֹן אִיפָא, תַּקְלָה לִיפָא, וְקִתְּנֵי נִסְקַלֶּת עַל
יָדוֹ. פִּינּוֹן דְּמִוּוִיד הוּא, תַּקְלָה נְמִי אִיפָא, וְרַחֲמָנָא
הוּא דְּחָם עֵלְיוֹהֵי. עָלֶיהָ דִּידָהּ חָם רַחֲמָנָא, אֶבְהֵמָה
לֹא חָם רַחֲמָנָא. תָּא שְׁמַע, דְּבַר אַחַר, שְׁלֹא תֵּהֵא
בְּהֵמָה עוֹבֵרֶת בְּשׁוּק וְיֹאמְרוּ זוֹ הִיא שְׁנַסְקֵל פְּלוּנִי
עַל יָדָהּ. מָאִי לָאוּ, מִדְּסִיפָא תַּקְלָה וְקִלּוֹן, רִישָׁא קִלּוֹן
בְּלֹא תַּקְלָה, וְהִיכִי דְּמִי, יִשְׂרָאֵל הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה
בְּשׁוּגֵג. לֹא, סִיפָא תַּקְלָה וְקִלּוֹן, רִישָׁא תַּקְלָה בְּלֹא
קִלּוֹן, וְהִיכִי דְּמִי, עוֹבֵד פּוֹכְבִים הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה,
וְכִדְבָּעֵי מוֹנִיָּה מְרַב שֵׁשֶׁת: מוֹשְׁנָה הַמְּנַדָּךְ, אִינוּ
חַיִּיב עַד שִׁפְרָשׁ הַשֵּׁם. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה,
כֵּבֵל

משום א"א ו"ל דכולה אקדושי ביאה דרישא
קאי ומשום בא עליה יבם קנאה איצטריכא ליה
דלא תימא קנאה מדרבנן כמו בן תשע דיפא
דלא קני מאדורי' אלא כמאמר בעלמא
כדאימא בשיליה האשה רבה (יבמות דף צו.)
ומיהו קשה דלמקן בפ' בן סורר (דף טז.) דייק
מהבא הדולבין בדנינו נפשות אחר הרוב מודקתני
חייבין עליה משום א"א ואמאי דילמא
אילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש הא
אפילו הראשון ארתא דהכי קדיש הימ'
למפירך אמאי חייבין דאילונית לאו בת יבום
היא ומיבום לא פריך דה"ל דאדעתא דהכי לא
מיבום וי"ל דנקט אדעתא דהכי לא קדיש משום
דפריך עלה גם מסיפא דבא עליה אחד מכל
עריות ומאן דמשני וחיבין עליה בקרבן לא
אסקי אדעתיה מסיפא ובתרי הכי פריך ומדמי
דקבליה עלויה מכל מקום ההוא דאי'
כדשנינן חייבין עליה בקרבן א"נ דקבל עליה
היבם ולא ראשון דאם תמצא אילונית תתקדש
לו מימ' בביתו ורביא' פירש דנקט דחיבום
עליה משום אשת איש וה"ל לכל עריות כדי
לאשמועינן כחמת סיפא אפילו בהמה דמסיפא
גרידא לא הוה שמעינן בהמה דהוה אמרינן גבי
בהמה לא חשיב ביותו ביאה תרע דגבי ב' ט'
דקתני ואם בא על אחת מכל עריות אפ"ה קתני
בהמה בהדיא ופוסל את הבהמה ונסקלת על
ידו וניחא לפירושו דלא קתני גבי קטנה ופוסלת
את הבהמה ונסקלת על ידה:
נשאת. לכהן. אבל פחותה מבת ג' לא אבלה
אע"ג דליבא למיחש לדעולא ולא
לסמפון דהא נישאת כיון דלאו בת ביאה היא
חזרת לבית אביה ולא בדיק לה ועוד דכיון
דנשאת אמתקדשת בביתא קאי כדאמר בפ"ק
דקידושין (דף י.) אם בן פחות מב' ג' דקדושי
ביאה דידה לאו קדושי נישואין נמי לא מהני:
ואינו מאכיל. פ"י בקטנ' אם זיה כותן וכן
עליה לשם קידושין אינו מאכיל וקשה
דאין זה תלוי בביתא אלא משום קידושי קטן
לאו קידושין יש לפרש דאינו מאכיל ביבמתו
קאמר אע"פ שזקוקה ועומדת:
ואינו נותן גט עד שיגדיל. בהגדיל לחוד לא
סגי ליה בגט דביאת ב' ט' כמאמר
שויה רבנן וצריכה גט למאמרו וחליצה לזקתו
אלא לכשיגדיל יבעול ויתן גט הכי מפרש בפ'
יזצא דופן (נדה דף מה.).
אנינה

לכהן. ע"י קדושי אביה: אוכלת בתרומה. אבל פחות מבת שלש אע"פ שקדושה קידושין על ידי אביה הואיל ואין ביאתה ביאה אין חופתה חופה והיא לא בארסה
דאע"ג דקנין כספה הוא אמר רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה: בא עליה אחד מן הפסולין. כגון גוי או חלל או נתין וממור פסלה מן התרומה דהא
ביאתה ביאה וביבמות (דף סח.) ובקדושין בפרק בתרא (דף סט) ילפי לה מהאי קרא ובת כותן כי תהיה לאיש ז' וגו' כיון שבנבלה לפסול לה פסלה עולמית מהתם ליה
לה שפיר ולווייה וישראלית מרבו מרבויה דבת ובת: מומתין ע"י. אם מחייבי מיתות הן דהא ביאתה ביאה: והיא פטורה. דלאו בת עונשין היא: תקלה ליבא. דלאו בת
עונשין היא והרי היא בכלל שוגג. קנאה. ליורשה ושלא תפטר עוד בחליצה אלא בגט: ואינו נותן גט עד שיגדיל. שהרי ע"י קדושי אחיו גדול נאסרה וגירושין של זה
אינו חשובין להפקיע קדושי אחיו דקטן הוא ואינו בן דעת: ומטמא בנדה. כבועל נדה ולא כנוגע: לפטא משכב. שלו התחתון כעליונו של זב אבל פחות מבן ט' אינו
אלא כנוגע בנדה לטומאת ערב: ופוסל. את האשה בביתו מן התרומה אם הוא א' מן הפסולין: ואינו מאכיל. אם הוא כותן ובה עליה לשם קדושין אינו מאכיל בתרומה
דקטן אע"ג דביאתה ביאה אין קנינו קנין ולא קרינא ביה קנין כספה: ופוסל את הכהמה מעל המזבח. משום נרבע כגון על פי עד אחד או ע"פ הבעלים שאינה נסקלת
ואינה נאסרת להדיוט: ונסקלת על ידו. אם יש עדים דאין שור ובהמה נסקלין על ע"י עדים וסנהדרין כדאמר בפ"ק (דף ט) בלא תקלת בעל כך מיתת השור: מאי לאו
מדיסיפא תקלה וקלון. דהא קתני יאמרו זו היא היינו קלון וקתני שנסקל היינו תקלה עשה: יתרא דרישא איתיימי קלון בלא תקלת אדם ומאי תקלה דקתני בלא תקלת
קלון דאילו לאיתיימי תקלת עבירה בלא קלון כהכי לא מצית לאוקומא דבישראל תקלת עבירה בבהמה בלא קלון לא משכחת לן וקא טלקא דעתך דכולה בישראל קא
מיירי: מתני' עד שיפרש את השם. שיחזר את השם אבל אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפיו אחר וברכו פטור.

60 שְׁנֵים יוֹם אֶחָד הָבֵא עַל יְבָמְתוֹ, הוֹאִיל וּבִיאָתוֹ בִּיאָה גְּמִוּרָה, קָנְיָהּ
61 לַעֲנִין זֶה שְׂאִינָה צִרִיכָה חֲלִיצָה, וְאִם רָצָה לַגְּרָשָׁה צִרְיָן לִיתֵן לָהּ
62 גִּט, וְאָמְנָם אִינוּ נוֹתֵן עַד שְׂנֵי־דָיִל, לְפִי שְׂקִידוּשֵׁי אַחֲזוּ חֶלוּ מִן
63 הַתּוֹרָה וְאֶסְרָה עַל כָּל הָעוֹלָם, וְאִילוּ קִטְן זֶה, הוֹאִיל וְאִינוּ בֵּן דְעַת
64 גִּירוּשׁוֹ אֵינָם גִּירוּשֵׁין גְּמִוּרִים לְהַפְקִיעַ קִידוּשֵׁין גְּמִוּרִים מִן הַתּוֹרָה.
65 וְיִטְמָא בְּנֵיהָ – אִם בֵּא עַל נָדָה נְטֻמָּא בַּבַּב הַטּוּמְאָה שְׁבַע יָמִים
66 וּמִטְמָא אַדָּם וְכָלִים, שְׂהָרֵי בִּיאָתוֹ נֶחְשָׁב בִּיאָה וְדִינוּ כְּבוּעַל נְדָה,
67 וּבִבְחַ טוּמְאָתוֹ לְטַמָּא מִשְׁכָּב תַּחְתָּן שִׁישָׁב אוּ שִׁכָּב עֲלָיו אֶף שְׁלֹא
68 נִגַע בּוֹ, בְּדַרְגַת רֵאשֹׁן לְטוּמְאָה, שִׁיחָא אוֹתוֹ מִשְׁכָּב אוּ מוּשָׁב
69 מִטְמָא אוֹכְלִים וּמִשְׁקִים, כְּעִלּוּן שַׁל זֶב שְׁהוּא רֵאשֹׁן לְטוּמְאָה.
70 מוֹסֵל – אִם הִיֵּד הַקְטָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים, וּבֵא עַל בַּת כְּהֵן אוּ עַל
71 הַנְּשׂוּאָה לְכַהֵן, הוֹאִיל וּבִיאָתוֹ בִּיאָה, פּוֹסְלָה מֵאִכִּילַת תְּרוּמָה. וְאִם
72 הִיֵּד הַקְטָן כְּהֵן וְלִקַּח בַּת לְוִי אוּ בַת יִשְׂרָאֵל אִינוּ מֵאִכִּיל אוֹתָהּ
73 בְּתִרְמָה כָּכֵל כְּהֵן הַנְּשׂוּאָה אֲשֶׁה, לְפִי שְׂאִין לְקַטְן לְקַטְן אֵינָה
74 נֶחְשָׁבַת לְקַטְן כְּסַפּוֹ, וְכִשְׁרָבַע בַּהֲמָה, הִרִי הוּא מוֹסֵל אֵת הַבְּהֵמָה
75 לְהִקְרָבָה מְעַל גְּבֵי הַמּוֹבֵלָה, כַּדִּין בַּהֲמָה שְׁנִרְבַּעָה שְׁפִסּוּלָה לְהִקְרָבָה,
76 וּבִאֲפוֹן שִׁישׁ רַק עַד אֶחָד שְׂמַעִיד עַל כַּר, אוּ שִׁהַבְעֵלִים מַעִידִים עַל
77 כַּר, שְׂאִינָה נֶהְרַגְתָּ וּמוֹתֵרַת לַהֲדֵיטוּ. וְאִם הִיוּ שְׁנֵי עַדִּים שְׁנִרְבַּעָה
78 לְקַטְן, הִרִי הִיא נִכְסָלָתָּ עַל דָּוִד, וְאִם הַקְטָן בָּא עַל אַחַת מִכָּל הַעֲרִיֹת
79 הָאֵמוּרוֹת בְּתוֹרָה שְׁעוֹנָשׁם מִיתָה, הִרִי הֵן מוֹפְתִים עַל דָּוִד, אֲבָל הוּא
80 אֵינוּ נֶהְרַג לְפִי שְׂאִינוּ בְרַ עוֹנָשִׁים.

81 מְכַוֵּיָהּ הַגְּמָרָא מְדַבְרֵי מַשְׁנָה: וְהָא הָבֵא בְּקִטְן שְׂרַבַע בַּהֲמָה וְהִיא
82 נִסְכָּלְתָּ, קִלּוֹן אֵיכָּא, שְׂהָרֵי מִתְבַּחֵב בִּכְךָ, אוּלַם תַּקְּלָה לֵיכָּא, כִּיּוֹן
83 שְׂקִטְן אֵינוּ בְרַ דְעַת וְאֵינוּ בְרַ עוֹנָשִׁים, וְקִתְּנֵי – וּבִכֵּל זֹאת כּוֹתֵבַת
84 הַמַּשְׁנָה הִדִּין שִׁהֲבַהֲמָה נִכְסָלָתָּ עַל דָּוִד, הִרִי שְׂבִיבִית קִלּוֹן בִּלְבַד
85 הוֹרִגִים אַת הַבְּהֵמָה. דוּחָה הַגְּמָרָא: כִּיּוֹן דְּמִוּוִיד הוּא, שְׂהָרֵי רַבַּע
86 הַקְטָן מְרָצוֹן, תַּקְּלָה נְפִי אֵיכָּא, שְׂהָרֵי חֲטָא מַחְמַת הַבְּהֵמָה, וְזִמָּה
87 שְׂאִינוּ נֶהְרָג, רְחַמֵּינָא הוּא לְרַחֵם עֵלְיוֹהִי – הַתּוֹרָה חֲסָה עֲלָיו שְׁלֹא
88 לְהִעַנְשֵׁי לוֹ לַהּרֹגוֹ, וְיֵשׁ לוֹ לומֵר, אֶחָד עֵלְיוֹהִי דִידָה חֲסָה רְחַמֵּינָא – עַל
89 הַקְטָן עֲצַמָּה חֲסָה הַתּוֹרָה, אֲבָל אֲבַהֲמָתָּה אֵת חֲסָה רְחַמֵּינָא.
90 הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאִיָּה מְשַׁנְתֵּינוּ שְׂבִיבִית קִלּוֹן בִּלְבַד הוֹרִגִים אַת
91 הַבְּהֵמָה: תָּא שְׁמָעֵי, שְׂנִינוּ בְּסִיפָא שֵׁל מְשַׁנְתֵּינוּ, דְּכֵר אֶחָד – בִּיאור
92 אַחַר מְפָנֵי מַה הַבְּהֵמָה נֶהְרַגְתָּ, כַּדִּי שְׁלֹא תִהְיֵה בְּהֵמָה עוֹבְרַת בְּשׂוֹק
93 וְיֵאמְרוּ וּזֶה הִיא שְׁפִיכָה פְלוּנִי עַל יְדֵי. וְהֵנָּה בְּסִיבָה וּזְכָלִים שְׂנֵי
94 הַחַסְיוֹנוֹת, א. סִיבַת הַקְלוֹן, בְּמָה שְׂחוּשֵׁים שִׁתְּהָא הַבְּהֵמָה
95 עוֹבֵרַת וְיֵאמְרוּ וּזֶה הַבְּהֵמָה שְׁנַכְשֵׁל בַּהּ פְלוּנִי, וְיִוָּדַע קְלוּנָה בְּרִיבִים.
96 ב. סִיבַת הַתַּקְלָה, בְּמָה שְׂחוּשֵׁים שִׁיאמְרוּ וּזֶה הִיא שְׁנַסְקֵל פְלוּנִי עַל
97 יְדֵי, כְּלוּמֵר שְׂגַרְמָה תַקְלָה. מְדִיִיקַת הַגְּמָרָא: מָאִי לְאֻ – הֵאָם אֵין
98 הַכֵּרַח לומֵר מְדִיִיקַתָּ – שְׂמוּהָ שְׁנַקְטָה הַמַּשְׁנָה בְּסִיפָא שְׂתֵי סִיבוֹת
99 תַּקְּלָה וְקִלּוֹן, וּבְרִישָׁא רַק סִיבַת קִלּוֹן בִּלְבַד, מִשְׁמַע שֶׁהַמַּשְׁנָה
100 בְּרִישָׁא מְדַבֵּרַת בְּאֲפוֹן שִׁישְׁנָה סִיבַת קִלּוֹן בִּלְאֵי תַקְלָה, וְהִיבִי דְמֵי,
101 כַּגוֹן בִּישְׂרָאֵל הָבֵא עַל הַבְּהֵמָה בְּשׂוֹנֵג, שְׂהֵדַרְבַּר מְגוּנָה וְיֵשׁ בִּזְיוֹן, אֵין
102 כִּיּוֹן שֶׂהֵדַרְבַּר נַעֲשָׂה בְשׂוֹגֵג אֵינוּ נֶחְשָׁב תַקְלָה, וְאִם כַּן מוּכַח
103 מִהֲרִישָׁא שְׂכִישֵׂי שְׂרָאֵל בָּא עַל בְּהַמְתוֹ בְּשׂוֹגֵג הַבְּהֵמָה נֶהְרַגְתָּ.

104 דוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא, אָמְנָם הַסִּיפָא מְדַבֵּרַת בְּאֲפוֹן שִׁישׁ אַת שְׂתֵי
105 הַסִּיבוֹת, תַּקְלָה וְקִלּוֹן, אוּלַם בְּרִישָׁא מְדַבֵּרַת בְּאֲפוֹן שִׁישׁ רַק תַּקְלָה
106 בִּלְאֵי קִלּוֹן, וְהִיבִי דְמֵי תַקְלָה בִּלְאֵי קִלּוֹן, עוֹבְדַב פּוֹכְבִים הָבֵא עַל
107 הַבְּהֵמָה, שִׁישׁ תַקְלָה בְּמָה שְׂגַרְמָה לּוֹ לַעֲבוּר אִיסוּר, אֲבָל קִלּוֹן לֹא
108 גְרַמָּה לוֹ הַבְּהֵמָה, כִּיּוֹן שְׂרָדְכַן בְּכָר וְאֵינָם מַתְבִּישִׁים בּוּדָה. וְכִּרְבִּעָה
109 מִיַּנְיָה – וּכְפִי שְׁנַסְתַּפְקוּ בְּדִין זֶה שֵׁל עוּבַד כּוֹכְבִים הָבֵא עַל בְּהֵמָה
110 (לַעֲלֵי עֵינָא) וְשָׂאלוּ לְבִרַר דִּין זֶה מְרַב שִׁשְׁתָּה. נִמְצָא שְׂמִשְׁנַתֵּינוּ אֵי
111 אַפְשָׁר לְפִשּׁוּט, מַה הִדִּין כִּשְׂעוּבַד כּוֹכְבִים בָּא עַל בְּהַמְתוֹ, וְזִמָּה הִדִּין
112 כְּשִׁישֵׂי שְׂרָאֵל בָּא עַל בְּהַמְתוֹ בְּשׂוֹגֵג, הָאָם הַבְּהֵמָה נֶהְרַגְתָּ.

משנה

113 מְשַׁנְתֵּינוּ מְבִאָרַת אַת דִּינֵי הַמַּגְדָף הַמְגַנָּף – הַמְבָרַךְ אַת הַשֵּׁם, אֵינוּ
114 תֵּיבִי סְקִילָה עַד שְׂנֵי־פָרֵשׁ – שִׁיכּוּר בְּפִירוּשׁ בְּפִיו אַת הַשֵּׁם כְּשִׁמְנָהוּ.
115 הַמַּשְׁנָה מְבִאָרַת כִּיצַד מְתַקְבֵּלַת הַעֲדוֹת עַל בְּרַכַת הַשֵּׁם, בְּאֲפוֹן
116 שֵׁל אֵיפְרָשׁ הָעֵדִים אַת הַקִּלְלָה: אֶמֶר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְתָּה,

1 מִן־קִטְסָה הַמַּשְׁנָה בְּסִיפָא שְׂתֵי סִיבוֹת, תַּקְלָה וְקִלּוֹן, וּבְרִישָׁא רַק
2 סִיבַת תַקְלָה בִּלְבַד, מִשְׁמַע שְׂבִרִישָׁא מְדוּבַר בְּאֲפוֹן שִׁישׁ רַק סִיבַת
3 תַּקְלָה בִּלְבַד בִּלְאֵי קִלּוֹן, וְהִיבִי דְמֵי שִׁישׁ תַקְלָה בִּלְאֵי קִלּוֹן, כַּגוֹן
4 עוֹבְדַב פּוֹכְבִים הָבֵא עַל הַבְּהֵמָה, וְאִם כַּן מוּכַח מִהֲרִישָׁא שְׂגוּי הַבֵּא
5 עַל בְּהַמְתוֹ הַבְּהֵמָה נֶהְרַגְתָּ. דוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא, אָמְנָם הַסִּיפָא
6 מְדַבֵּרַת בְּאֲפוֹן שִׁישׁ תַּקְלָה וְקִלּוֹן, אֵין אֵין לְדִיִיק מִכְךָ שְׂהֲרִישָׁא
7 בֹאֵה לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׂנֵהְרַגְתָּ אֵף בְּסִיבַת תַקְלָה בִּלְאֵי קִלּוֹן, שְׂכֵן בְּרִישָׁא,
8 הָא קָא מִשְׁמַע לוֹ, וְדָאֵפִילוּ שִׁישׁ קִלּוֹן בִּלְאֵי תַקְלָה, נְפִי מִיִּהִיבִי
9 הַבְּהֵמָה מִיתָה. וְהִיבִי דְמֵי שִׁישׁ קִלּוֹן בִּלְאֵי תַקְלָה, בִּישְׂרָאֵל הָבֵא עַל
10 הַבְּהֵמָה בְּשׂוֹנֵג, שְׂסְבוּר הִיֵּד שְׂהֵדַרְבַר מוֹתַר, וּמֵאֲחַר וּנְכַשֵׁל בְּשׂוֹגֵג
11 אֵין זֶה נֶחְשָׁב לוֹ לְתַקְלָה, אֲבָל בִּזְיוֹן יֵשׁ לוֹ בּוּדָה. וְכִרְבִּעָה – וּבְדַבֵּר
12 זֶה עֲצַמָּה הַסְתַּפְק רַב הַמְנוּאַ, דְּכֵעֵי רַב הַמְנוּאַ, יִשְׂרָאֵל הָבֵא עַל
13 הַבְּהֵמָה בְּשׂוֹנֵג, מָהוּ, הָאָם הוֹרִגִים אַת הַבְּהֵמָה. וְצַדִּי הַסְתַּפְק הֵם,
14 הָאָם כַּדִּי לַהּרֹגָה תַקְלָה וְקִלּוֹן כְּעִינוֹ וְצִרְיָן, וְהָבֵא בְּאֲפוֹן זֶה שְׂכֵן
15 עַל הַבְּהֵמָה בְּשׂוֹגֵג, קִלּוֹן אֵיכָּא, שְׂכֵן דַּבַר מְבוּחָה הוּא, אֲבָל תַּקְלָה
16 לֵיכָּא, שְׂהָרֵי עֲשָׂה זֹאת בְּשׂוֹגֵג, אוּ דִילְמָא – שְׂמָא נֶאמֵר שְׂבִיבִית
17 קִלּוֹן בִּלְבַד הַבְּהֵמָה נֶהְרַגְתָּ אֵף עַל פִּי שְׂאִין תַּקְלָה.

18 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אִמוּרָאִים שֶׂהֲבִיאָו לְפִשּׁוּט אַת סְפִיקוֹ שֵׁל רַב
19 הַמְנוּנָא: אֶמֶר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַעֵי רֵאִיָּה מִמַּשְׁנָה שְׂהוֹרִגִים אַת
20 הַבְּהֵמָה בְּסִיבַת קִלּוֹן בִּלְבַד, שְׂכֵן שְׂנִינוּ (נְדָה מְדָה). קַטְנָה בַּת שְׁלֹשׁ
21 שְׁנֵים יוֹם אֶחָד, שִׁיעְרוּ חֲכָמִים שְׂהִיא רֵאִיָּה לְבִיאָה, מָשׁוּם שְׂאִין
22 בְּתוֹלִיָה חוֹזִרים, וְלְכֵן אִם מְסָרָה אַבִיָה לְאִישׁ אַחַר לְפִי קִידוּשֵׁין,
23 הִרִי הִיא מְתַקְּשֶׁת בְּבִיאָה מִן הַתּוֹרָה. וְאִם בָּא עֲלֵיהָ יָכֵם – קִידְשָׁה
24 אַבִיָה וּבַעֲדָה קַטְנָה מֵת בַּעֲלָה בִּלְאֵי בְנִים וּנְפִלָה לְפָנֵי אַחֲזוּ לְיָבוּם,
25 אִם בָּא עֲלֵיהָ אַחַד מִן הָאֲחִים קָנְיָהּ, שְׂמוּמָן זֶה רֵאִיָּה הִיא לְבִיאָה
26 וְנִתְקַיֵּם בַּהּ מִצּוֹת יָבוּם, וּמַעֲתָה הִרִי הִיא כְּאֲשֶׁתוֹ לְכָל דַּבַר וְאֵינָה
27 צִרִיכָה חֲלִיצָה, אֲלָא יוֹצֵאת מִמֵּנוּ בְּגַט כְּכָל אֲשֶׁה. וְאִם בָּאוּ עֲלֵיהָ
28 אַחֲרִים, תֵּיבִין עֲלֵיהָ מָשׁוּם אֲשֶׁת אִישׁ. וְיִטְמָמָה אַת בּוּעַלָה – אִם
29 הִיא הַקְטָנָה נְדָה, כָּל הָבֵא עֲלֵיהָ, נְטֻמָּא כְּמוּתָהּ וְהִרִי הוּא אַת
30 הַטּוּמְאָה שְׂבַעָה יָמִים, לְטַמְאוֹת אַדָּם וְכָלִים בְּהָן, וּטוּמְאָה וּזֵה
31 שְׁנַטְמָא הַבוּעַל, יֵשׁ בֵּה כַח לְטַמָּא אַת הַמִּשְׁכָּב [וְמַצַּע] הַתְּחִתָּן
32 שְׂשַׁכְּב אוּ שִׁישֵׁב עֲלָיו, אֵף שְׂשַׁכְּב עַל עֶשֶׂר מִצְעוֹת, וְלֹא נִגַע כִּי אִם
33 בְּרֵאשֹׁן, נְטֻמָּא תַחַתְּהוֹן בְּדַרְגַת רֵאשֹׁן לְטוּמְאָה, כְּעִלּוּן שֵׁל זֶב,
34 כְּלוּמֵר כְּפִי דַרְגַת הַטּוּמְאָה שְׁנַטְמָא בְּגַד הַנִּישָׂא עַל הָזֵב, שְׂהוּא
35 רֵאשֹׁן לְטוּמְאָה, וְאֵינוּ מִטְמָא אַדָּם וְכָלִים הַנוּגָעִים בּוֹ, אֲלָא רַק
36 אוֹכְלִים וּמִשְׁקִים. יָנִיֶּת לְבְּהָן – קַטְנָה בַת יִשְׂרָאֵל שְׂקִידְשָׁה אַבִיָה
37 לְכַהֵן, וְהֲכִסִּיָה לַחּוּפָה כְּשִׂהִיא בַת שֵׁנִים שְׂנֵים יוֹם אַחַד, אוּפְלְתָה
38 בְּתַרְיֻפָה כַּדִּין כָּל בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה לְכַהֵן, שְׂהָרֵי הִיא אַשְׁתוֹ לְכָל
39 דַּבַּר. תָּא עֲלֵיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים, כַּגוֹן עוּבַד כּוֹכְבִים, עַבַד, חֲלַל,
40 נְתִין וּמְזוֹר, כִּיּוֹן שְׂבִיאָתָהּ בִּיאָה פְסָלָה מִן הַתְּהוּנָה, שְׂאֶסְרָה
41 לְאַכּוֹל בְּתִרְמוּהָ וּלְהִנְשָׂא לְכַהֵן. וְאִם קִידְשָׁה אַבִיָה לְאַחַר וְכָא
42 עֲלֵיהָ אֶחָד מִכָּל הַעֲרִיֹת הָאֵמוּרוֹת בְּתוֹרָה, כַּגוֹן אַבִיָה אוּ חֲמִיָה,
43 מוֹפְתִין עַל יְדֵי, כְּכָל הָבֵא עַל עֶרְוָה, וְהִיא פְסוּרָה, מְפָנֵי שְׂהִיא
44 קַטְנָה וְאֵינָה בַת עוֹנָשִׁים.

45 מְדִיִיקַת הַגְּמָרָא: מְמַה שְׂשֵׁנִינוּ שְׂאָם בָּא עֲלֵיהָ אֶחָד מִכָּל עֲרִיֹת
46 מוּמַתִּין עַל יְדֵי, מִשְׁמַע וְדָאֵפִילוּ כְּשִׂרְבַעְתָּה בְּהֵמָה, הַבְּהֵמָה נֶהְרַגְתָּ
47 עַל יְדֵי, וְהָא הָבֵא כְּשִׂרְבַעְתָּה בְּהֵמָה דְקִלּוֹן אֵיכָּא מַצַּד עֲצַם
48 הַמַּעֲשָׂה הַמְּגוּנָה, אוּלַם תַּקְלָה לֵיכָּא, שְׂהָרֵי קַטְנָה אֵינָה בַת עוֹנָשִׁים
49 וּנֶחְשָׁבַת כְּשׂוֹגֵג, וְקִתְּנֵי – וּבִכֵּל זֹאת מְבוּאָר שִׂכָּל הַעֲרִיֹת וּבִכֵּלְלֵן
50 בְּהֵמָה מוֹפְתִין עַל יְדֵי, הִרִי שְׂבִיבִית קִלּוֹן בִּלְבַד הַבְּהֵמָה נֶהְרַגְתָּ.
51 וְאִם כַּן אֵין בִּישְׂרָאֵל שְׂרַבַע אַת בְּהַמְתוֹ בְּשׂוֹגֵג, יֵשׁ לַהּרֹג אַת
52 הַבְּהֵמָה מַחְמַת הַקְלוֹן בִּלְבַד. דוּחָה הַגְּמָרָא: כִּיּוֹן דִּהֲקִטְנָה מוּדְיָה
53 הִיא, שְׂהָרֵי נְרַבְעָה מְרָצוֹן, תַּקְלָה נְפִי אֵיכָּא, שְׂהָרֵי חֲטָאָה בְּדַבַּר
54 שְׂחִיבוֹ מִיתָה, וְזִמָּה שְׂאִינָה נֶהְרַגְתָּ, רְחַמֵּינָא הוּא דְחָס עֲלָהּ שְׁלֹא
55 לַהּרֹגָהּ, לְפִי שְׂקַטְנָה אֵינָה בַת עוֹנָשִׁים, וְאִזִּי יִתְּכֵן שְׂאִמְנָם עֲלָהּ
56 דְיָדָה – עַל הַקְטָנָה עֲצַמָּה חָס הַכְּתוּב שֵׁל לַהּרֹגָהּ, אֲבָל אַתְּהֵמָה
57 לֹא חָס הַכְּתוּב.
58 מְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאִיָּה מִמַּשְׁנָה אַחֲרַת שְׂהוֹרִגִים אַת הַבְּהֵמָה בְּסִיבַת
59 קִלּוֹן בִּלְבַד: אֶמֶר רַבָּא, תָּא שְׁמַעֵי, שְׂנִינוּ בְּמַשְׁנָה (נְדָה מְדָה) בֶּן תִּשְׁעַ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **כא.** מי שמוסיף מחול על הקדש הרבה אם מתר לומר למי שהבדיל שיבשל לו ויהא מתר לו לאכול
2 מיד מתבשיל זה, נתבאר בסימן רס"ג⁸²:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל טעף כא

ציונים והוספות

82) סעיף כה: מי שמאחר להתפלל ערבית במוצאי שבת או שממשיך סעודתו בלילה מותר לו לומר אפילו לישראל שכבר התפלל והבדיל בתפלה שיעשה לו מלאכה ומותר לו

ליהנות ולאכול ממלאכתו אף על פי שאח"כ יזכיר עדיין של שבת בברכת המזון. וראה לעיל על סעיף טו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

- 1 **יב** ביום טוב שני קורין חמשה גברי בפרשת כל הבכור
2 והמפטיר קורא בתורה וביום הבכורים כמו בראשון
3 ומפטיר בנביא תפלה לחבקוק עד למנצח בנגינותי ויש
4 מקומות שמתחילין מן זה' בהיכל קדשו:
- 5 **יג** נוהגין לקרות מגילת רות בשבועות שהוא זמן מתן
6 תורה כדי ללמוד שלא נתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני
7 כמו שהיה לרות כשנתגיירה ואין מברכין כלום על קריאת
8 מגילה זו כמו שנתבאר בסי' ת"צ:
- 9 ונוהגין לשטוח עשבים בבית הכנסת ובבתים בשבועות
10 זכר לשמחת מתן תורה ואף ביום טוב עצמו מותר
11 לשוטחן אפילו אם אינן ראויין למאכל ואין בהם איסור
12 מוקצה כיון שחשב עליהן מערב יום טוב לשוטחן ביום טוב
13 עיין סי' שח.
- 14 ומכל מקום אם חל שבועות אחר השבת לא ישטחם בשבת
15 אף שמותר לטלטלם מכל מקום כששוטחן בשבת לצורך
16 יום טוב הרי זה כמו מכין משבת ליו"ט ואסור להכין כלום
17 משבת ליו"ט אפילו בדבר שאין בו שום סרך מלאכה כמו
18 שיתבאר בסי' תק"ג:
- 19 **טו** נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים כדי
20 להזכיר שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו
21 עליהם:
- 22 **טז** נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב ביום א' של
23 שבועות ומנהג אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים
24 נאמרו עליו ולפי שמצוה לאכול בשר בכל יו"ט כמו
25 שיתבאר בסי' תקכ"ט לפיכך צריכין להזהר שלא יבואו לידי
26 איסור בשר בחלב ויעשו ככתוב ביורה דעה סי' פ"ח ופ"ט.
- 27 והנוהגים לאפות לחם נילוש בחלב או בחמאה יזהרו
28 כשמסיקין התנור קודם האפייה שיסיקוהו יפה בענין שיהיו
29 נצוצות ניתזין ממנו כדי להפליט ממנו את רוטב של בשר
30 שנשפך עליו לפעמים ונבלע בתוכו (ושיהיו הגחלים
31 מהלכים על פני כולו עיין סי' תס"א) וכן יזהרו ליקח מרדה
32 חדשה להוציא בה לחם זה מן התנור ולא יוציאוהו במרדה
- 33 שמוציאין בה שאר כל הלחמים שאינן של חלב אפילו אם
34 רוצים להפכה על צדה השני לפי שעכשיו יהא נבלע בה
35 טעם החלב בכל עוביה כשיוציאו בה לחם נילוש בחלב
36 ואחר כך כשיאפו לחם אחר לאכלו עם בשר ויוציאוהו
37 במרדה זו יהא נפלט ממנו טעם החלב ויבלע בלחם (כדי
38 קליפה כמ"ש בסימן תנ"א) ואף שאם עבר ועשה כן מותר
39 לאכול לחם ההוא עם בשר לפי שהוא נותן טעם בר נותן
40 טעם של היתר כמו שנתבאר ביורה דעה סימן צ"ד מכל
41 מקום הרי לכתחלה אסור לעשות נותן טעם בר נותן טעם
42 כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"ה.
- 43 (ודין החלב שנחלב ביו"ט יתבאר בסימן תק"ה ע"ש):
- 44 **יז** המחלק עשבי בשמים להציבור בבית הכנסת יזהר שלא
45 לחלק להם מברוך שאמר עד לאחר שמונה עשרה
46 שקודם ברוך שאמר או לאחר שמונה עשרה יכולין הן לברך
47 על הריח המגיע להם אבל מברוך שאמר עד לאחר שמונה
48 עשרה אסור להפסיק בדיבור ויהנה מהריח בלא ברכה
49 שאפילו בין פרק לפרק שמותר להפסיק אפילו בשביל כבוד
50 בשר ודם אף על פי כן אסור להפסיק לברך על הריח לפי
51 שברכה זו אינה חובה כלל שהרי אין צריך לברך על הריח
52 אלא כשמתכוין להריח אבל אם הריח מגיע לו מאליו והוא
53 אינו מתכוין אליו אף שבעל כרחו נהנה ממנו אינו מברך
54 עליו כמ"ש בסימן רי"ז א"כ זה שעומד במקום שאסור
55 להפסיק לא יתכוין להריח ולא יפסיק לברך על הריח:
- 56 **יח** אסור להתענות תענית חלום בחג השבועות לפי שהוא
57 יום שנתנה בו התורה וצריך לאכול ולשמוח בו
58 להראות שנוח ומקובל לישראל יום שנתנה בו התורה לפיכך
59 אינו דומה לשאר יו"ט ושבתות שמותר להתענות בהם
60 תענית חלום כמו שנתבאר בסי' רפ"ח:
- 61 **יט** במוצאי חג השבועות אסור להתענות מעיקר הדין לפי
62 שהיה יום טובו בזמן שבית המקדש קיים דהיינו שבו
63 ביום היו מקריבין עולות ראייה שלא היו יכולין להקריב

47 ההבערה הוא הוצאת האש או שמרבה האש וגוף האש זו
48 שהוציא או שהרבה היא המתקנת ומבשלת את האוכל הרי
49 גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש:

50 ג וקבלו חכמים שכל מלאכות אוכל נפש מתוך שהתירה
51 התורה לעשותן לצורך אכילת יו"ט הותרו לגמרי אפילו
52 שלא לצורך אכילת יו"ט ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט
53 אף על פי שאינו צורך אכילה אלא צורך הנאת הגוף או
54 צורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום שהיא ג"כ כהנאת הגוף
55 לענין זה והוא שתהא הנאת הגוף זו שוה לכל נפש אדם
56 מישראל כמו שיתבאר בס' תקי"א ותקי"ב:

57 ד כמה דברים אמורים כשגופו נהנה מגוף המלאכה עצמה
58 הנעשית לצורך יו"ט כגון שמוציא חפציו מרשות היחיד
59 לרשות הרבים שהוא צריך להשתמש בהן ברשות הרבים וכן
60 המדליק את הנר כדי להשתמש לאורו תשימישים הצריכים לו
61 בו ביום אף על פי שאין בהם צורך אכילה וכל כיוצא בזה.

62 אבל אם אין גופו נהנה ביו"ט מגוף המלאכה עצמה אלא
63 מדבר שנתקן ונתכשר להנאת האדם ע"י עשיית המלאכה
64 כגון שמתקן שפוד לצלות בו שאין גופו נהנה מגוף השפוד
65 אלא מהצלי שנצלה בו או שמבקע קורה לעצים דקים מאד
66 להצית בהם האור תחת קדירתו שאין גופו נהנה מגוף
67 העצים שנעשה בהם מלאכה אלא מהתבשיל שנתבשל על
68 ידי מלאכה זו כל אלו וכיוצא בהן אף על פי שעושה אותן
69 לצורך אכילת יום טוב מכל מקום כיון שאין המלאכה
70 נעשית בגוף האוכל נפש אלא בדבר המכשירו לאכילה הרי
71 הן נקראין מכשירי אוכל נפש שאסור לעשותן ביום טוב מן
72 התורה אפילו אם הוא בענין שאם לא כן יפסיד אכילתו
73 לגמרי ויתענה ביום טוב שנאמר הוא לבדו יעשה לכם הוא
74 ולא מכשיריו.

75 במה דברים אמורים במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום
76 טוב כגון לעשות שפוד חדש שהרי אפשר לו לעשות מערב
77 יום טוב (ואפילו היה אנוס בערב יו"ט ולא היה לו פנאי
78 לעשות השפוד מכל מקום היה אפשר לו לעשותו כמה ימים
79 קודם יו"ט) וכן כל כיוצא בזה אבל מכשירין שאי אפשר
80 לעשותן מערב יו"ט כגון לתקן השפוד שנשבר ביו"ט או
81 אפילו שנשבר בערב יו"ט אלא שלא היה אפשר לו לתקנו
82 בו ביום מחמת איזה אונס גדול מותר לתקנו ביו"ט שנאמר
83 יעשה לכם ודרשו חכמים לכם לכל צרכיכם לרבות מכשירין
84 שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט:

85 ה וכל זה במכשירין אבל מלאכות אוכל נפש עצמן אע"פ
86 שהיה אפשר לו לעשותן מערב יו"ט מותר לעשותן
87 ביו"ט מן התורה.

88 אבל מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה
89 מערב יו"ט ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה
90 נעשית מבעוד יום אפילו שכח ולא עשאה או שהיה טרוד
91 ולא היה לו פנאי לעשותה מכל מקום כיון שלא היה אנוס
92 בדבר אסור לעשותה ביו"ט אלא אם כן משנה קצת
93 בעשייתה מדרך החול.

1 ביו"ט עצמו לפי שאין בהם שום צורך אוכל נפש ואין
2 מחללין יום טוב בשבילם כיון שאפשר להקריבן אחר יו"ט
3 שהעצרת יש לה תשלומין כל שבעה ואע"פ שזה הוא לדברי
4 בית שמאי אבל לדברי בית הלל מותר להקריבן אף ביו"ט
5 עצמו מכל מקום כיון שבדבר זה עשו ב"ה כדבריהם והרבה
6 מישראל נהגו כמותם להקריבן אחר יו"ט ונעשה להם יום
7 זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט עצמו להאסר בו בהספד
8 ותענית א"כ אף עתה משחרב בית המקדש לא הותרה
9 ההספד והתענית בו ביום.

10 אבל במוצאי יו"ט האחרון של פסח ושל סוכות לא היה יום
11 טבוח אף לדברי ב"ש שכל עולות ראייה היו נקרות
12 במוצאי יו"ט הראשון שהוא חולו של מועד לפיכך אין בהם
13 איסור להתענות מעיקר הדין אלא מחמת מנהג בעלמא כמו
14 שנתבאר בס' תכ"ט:

15 כ ונהגין במדינות אלו שלא להתענות ושלא לומר תחנון
16 מר"ח עד ח' בו ועד בכלל דהיינו עד אחר מוצאי יו"ט
17 הנקרא אסרו חג לפי שמיד אחר ר"ח התחיל משה להתעסק
18 עמהם בענין קבלת התורה שבשני בשבת היה ר"ח ובשלישי
19 בשבת אמר להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' וברביעי
20 אמר להם מצות הגבלה השמרו לכם עלות בהר וגו'
21 ובחמישי אמר להם מצות פרישה שיפרשו מנשותיהן היום
22 ומחר ויהיו נכונים ליום השלישי שהוא שבת שבו נתנה
23 התורה:

24 סליק סימן תצ"ד וסליק כל הלכות פסח:

חלק ג סימן תצד סדר תפלת חג השבועות:

25 א ששת ימים אלו שהן ראשון ושביעי של פסח וחג
26 השבועות וראש השנה וראשון ושמיני של חג הסוכות
27 הן הנקראים ימים טובים. וכל העושה מלאכת עבודה באחד
28 מהן הרי זה לוקה מן התורה שנאמר כל מלאכת עבודה לא
29 תעשו. וכל השוכת בהן ממלאכת עבודה הרי זה קיים מצות
30 עשה שהרי נאמר בהן שבתון כלומר שבות:

31 ב ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל
32 או משקה ואין במלאכה זו צורך לאכילה ושתייה כגון
33 שכבה את הנר או שבנה או שחפר וכל כיוצא באלו אבל
34 כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה כגון הקצירה
35 והדישה והעימור והזרייה והביריה והטחינה וההרקדה
36 והלישה והאפייה והשחיטה והבישול והבצירה והסחיטה
37 והצידה וההוצאה מרשות לרשות כל אלו כיון שהן נעשין
38 בגוף האוכל ומשקה וכשאדם נהנה מהאוכל ומשקה הרי
39 נהנה מגוף המלאכה עצמה (הנעשית לצורך אכילה או
40 לשאר צורך יו"ט כמו שיתבאר) לפיכך נקראין כל מלאכות
41 אלו וכיוצא בהן מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה
42 לעשותה לצורך אכילת יו"ט שנאמר אך אשר יאכל לכל
43 נפש הוא לבדו יעשה לכם.

44 וכן ההבערה אף על פי שאינה נעשית בגוף האוכל אף אם
45 היא לצורך אכילה שהרי הוא מבעיר אש בעצים ומבשל
46 עליהם מכל מקום כיון שהיא מתקנת את האוכל שהרי ענין

49 לעשותו מערב יו"ט אסור לעשותו ביו"ט כי אם ע"י שינוי
50 כמו שיתבאר בסי' תק"ד ותק"ו:

51 י כל שאסור לעשותו ביו"ט אסור לומר לנכרי לעשותו
52 שהאמירה לנכרי היא שבות ביו"ט כמו בשבת:

53 יא אין מוציאין משא על הבהמה ביו"ט ואין הטעם משום
54 שביתת בהמתו שמוציאה המשא מרשות לרשות שהרי
55 אף האדם בעצמו מותר להוציא ביום טוב מרשות לרשות
56 אלא שחכמים אסרו להוציא משא על הבהמה ביום טוב
57 משום זלזול יו"ט שלא יעשה בו כדרך שהוא עושה בחול
58 ועוד שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר כמו שיתבאר:

59 יב כשם שאסור להשתמש בבעלי חיים ובמחובר לקרקע
60 בשבת כמו שנתבאר בסימן ש"ה ושל"ו כך אסור
61 ביו"ט:

62 יג כבר ביארנו בהלכות שבת דאין איסור מוקצה בשבת
63 אלא מוקצה מחמת חסרון כיס שנתבאר בסי' (ש"א)ח
64 או מוקצה מחמת איסור שנדחה בידי אדם בין השמשות
65 כגון נר שהדליקו בו בשבת או מוקצה כעין גרוגרות
66 וצמוקין שמעלין אותן לגג ליבשן ואדם מסיח דעתו מהם
67 מפני שאין ראויים לאכילה עד לאחר זמן מרובה אבל שאר
68 כל דבר שראוי להשתמש ממנו איזה תשיש מותר לטלטלו
69 בשבת אפילו מוקצה מחמת מיאוס או מחמת שעומד
70 לסחורה וכיוצא בזה מותר לטלטלו בשבת כמ"ש בסי' ש"י
71 ע"ש.

72 אבל ביו"ט נחלקו הפוסקים יש אומרים דכל שמותר
73 לטלטלו או לאכלו בשבת מותר לטלטלו וכן לאכלו ביו"ט
74 וכל שאסור לטלטלו או לאכלו בשבת אסור לאכלו ולטלטלו
75 ביו"ט אלא אם כן מטלטלו לצורך אכילת דבר היתר דאז
76 מותר לטלטלו כמו שהותרו כל המלאכות לצורך אכילה
77 עיין סי' תק"ל[ט].

78 ויש אומרים שבין מוקצה מחמת איסור שלא נדחה בידי
79 אדם בין השמשות בין מוקצה מחמת מיאוס או מחמת
80 שעומד לסחורה שנתבאר בסי' ש"י או דבר שהכניסו לאוצר
81 ואין דעתו להסתפק ממנו עד לאחר זמן מרובה אסור
82 לטלטלם ביו"ט אלא אם כן מטלטלם לצורך אכילת דבר
83 היתר מפני שיו"ט קל משבת לפיכך אסור בו המוקצה כדי
84 שלא יבואו לזלזל בו ולפי דבריהם בהמה העומדת לחלבה
85 ותרגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה אסור
86 לשוחטן ביו"ט עד שיכין אותן מערב יו"ט דהיינו שיחשוב
87 עליהן לאכילה כמו שיתבאר וכן כל כיוצא באלו.

88 ויש אומרים דכל מוקצה שמותר בשבת מותר ביו"ט אבל
89 כל נולד אסור בין בשבת בין ביו"ט ומהו נולד דבר שאינו
90 ראוי היום למה שהיה ראוי בבין השמשות כגון כלי שנשבר
91 בשבת או ביו"ט ואינו יכול להשתמש בשבר הכלי מה
92 שהיה יכול להשתמש כשהכלי היה שלם אלא תשיש אחר
93 כגון כלי משקין שנשברו או נקבו ביו"ט או בשבת ואינו
94 יכול להשתמש בשבריהם משקין כמקודם אלא אוכלין או
95 דברים אחרים אסור לטלטל השברים בשבת או ביו"ט
96 שנשברו בו מפני שתשיש זה נולד בשבת או ביו"ט

1 אבל מותר ללוש ולאפות ולשחוט ולבשל כדרכו בחול לפי
2 שאם עשה אחד מאלו מערב יו"ט יש בכך הפסד או חסרון
3 טעם שאין לחם שנילוש ונאפה היום כלחם שנילוש ונאפה
4 מאתמול ולא תבשיל שנתבשל היום כתבשיל שנתבשל
5 מאתמול ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאתמול
6 וכן מותר להבעיר אש אם רוצה להשתמש באש דבר שלא
7 היה אפשר לו לעשותו מערב יו"ט בלא הפסד וחסרון או
8 כדי להאיר או בשאר עניינים שיתבאר בסי' תקי"א ותקי"ד:

9 א אבל אסור לבשל ביו"ט דברים שאין בהם הפסד ולא
10 חסרון טעם אם היה מבשלין מערב יו"ט כגון פירות
11 היבשים שהם טובים יותר כשנתבשלו מאתמול וכן אסור
12 ללוש ביו"ט דבר שאין בו שום קלקול טעם אם היה נילוש
13 מערב יו"ט כגון מה שקורין בלשון אשכנז וורי"מזליין
14 ובארצינו לאקשיין שהישנים יותר טובים וכן כל כיוצא
15 בזה:

16 ז ולמה אסור דבר זה גזרה שמה ימנע אדם מלעשות כל
17 מלאכות אוכל נפש שאפשר לו לעשותן מערב יו"ט
18 ויניחן לעשות אותן ביו"ט שהוא יום בטל ונמצא יו"ט כולו
19 הולך בעשיית אותן מלאכות ויתבטל משמחת יו"ט:

20 ח ומה הטעם לא אסרו ההוצאה אף שהיה אפשר לו
21 לעשותה מערב יו"ט ולמה לא אסרוה כדי להרבות
22 בשמחת יו"ט ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו
23 ולא יהיה כמו שידיו אסורות:

24 ט וכן מזה הטעם שלא יתבטל משמחת יו"ט אסרו חכמים
25 הקצירה והדישה והעימור והזרייה וברירת מיני תבואה
26 שדרך לבור אותם הרבה ביחד והטחינה של כל מינים
27 הנטחנים ברחיים שדרך לטחון אותם הרבה ביחד וההקדקה
28 והתלישה מהמחובר שהיא תולדת הקצירה וסחיטת פירות
29 שהיא תולדת דישה שמפרק דבר מגידולו כל מלאכות אלו
30 ותולדותיהם וכל דבר הנאסר בשבילם בשבת מדברי סופרים
31 שמה יבא לעשות המלאכה עצמה אסור גם ביו"ט אפילו
32 ע"י שינוי ואפילו לא היה אפשר לעשותם מערב יו"ט לפי
33 שכל מלאכות הללו דרכן להעשות הרבה ביחד ביום אחד
34 לצורך אכילת ימים הרבה שהרי דרך האדם לקצור כל שדהו
35 ביחד ולבצור כל ענביו ביחד ולעמר ולדוש ולברור ולטחון
36 הרבה תבואות ביחד ולרקד קמה הרבה ולדרוך ענבים וזתים
37 הרבה ביחד חשו חכמים אם מלאכות אלו יהיו מותרין לו
38 יטרח ביו"ט גם לצורך החול כיון שדרך לעשותן לצורך
39 ימים רבים ולא יהיה לו פנאי להתעסק בשמחת יו"ט.

40 וכן אסרו הצידה לפי שעל הרוב אין דרך לעשותה לצורך
41 היום אלא לצורך מחר לפי שאין האדם סומך על הספק
42 שלא לתקן מאכלו עד שיצוד שהרי אינו יודע שמה תעלה
43 מצודתו ויקנית אלא עיקרה מיום לחבירו הוא וכן אסרו
44 חליבת הבהמה לפי שגם היא נעשית לצורך אכילת ימים
45 רבים שהרי אדם חולב כל צאנו ביחד.

46 אבל התירו שחיקת המלח ותבלין וברירת מיני קטניות לפי
47 שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה
48 שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד אלא שכל שאפשר

7 ולענין הלכה יש להחמיר בנולד ביו"ט כיון שיש אומרים
8 שאפילו מוקצה אסור בו אבל בשבת יש להתיר אפילו נולד
9 כי כן עיקר אבל במוקצה נוהגין להקל במדינות אלו אף
10 ביו"ט והמחמיר ביו"ט תבוא עליו ברכה:

חלק ד סימן תצה איזה מלאכות אסורים ביום טוב:

1 ואתמול לא היה הכלי עומד ומוכן לתשמיש זה וכן עצמות
2 שנתפרקו מן הבשר בשבת או ביו"ט אע"פ שהן ראויין
3 לכלב אסור לטלטלם בו ביום שנתפרקו שהרי אתמול היו
4 מחוברין לבשר ונחשבין כבשר עצמו שעומד לאכילת אדם
5 והיום שנתפרקו מהבשר עומדין לכלבים והרי זה נולד וכן
6 כל כיוצא בזה.

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת תְּבוּא – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל

25 שְׂיֻכַּל לְהִשְׁתַּלְשֵׁל לְמִטָּה עַד שְׂיֻכַּל לְהִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר
26 בְּפָנָי עֲצֻמוֹ. אֲלָא שִׁיחֵיהּ הַכֵּל בְּחִינַת י"ה, לְמִטָּה כְּמוֹ
27 לְמַעְלָה.⁴

28 אַף הִנֵּה כְּתִיב: "וַנִּרְגַן מִפְּרִיד אֱלוֹהִי"; (בְּמִשְׁלֵי סִימָן י"ו,
29 כ"ח)⁵. שְׁבִשְׂאָדָם מְשִׁים רְצוּנוֹתָיו בְּתַעֲנוּגֵי הָעוֹלָם, או
30 בְּנִצְחוֹנוֹת וּמִדּוֹת רְעוֹת חֲסִי־שְׁלוֹם, הוּא בְּחִינַת "נִפְרָד",
31 שְׁלֵא יוּכַל לְהִיּוֹת בְּבְחִינַת "ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד" הַנ"ל.

32 וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים סו, ב): "יָאֵר פְּנָיו אֶתְנוּ סֵלָה". פִּירוּשׁ
33 בְּחִינַת הָאֶרֶת־פְּנִים הוּא:

34 כְּמִשְׁלַל אֶדָם הַנוֹתֵן לְאוֹהֲבוֹ הָאֲמִיתִי אִיזָה דְבָר, הוּא
35 נוֹתֵן בְּעֵין יָפָה, וְרִצּוֹן הַטּוֹב. וְצִדְקָתוֹ פְּנִי מְרֻב אוֹרָה
36 וְשִׁמְחָה. מֵה שְׂאִין כֵּן לְשׁוֹנוֹ – נוֹתֵן "כְּמֵאֵן דְּשִׁדֵי בְּתַר
37 כְּתַפּוּז" – בְּעַל כְּרַחוּ. וְזֶהוּ "יָאֵר ה' פְּנָיו אֵלֶיךָ" (בְּמִדְבָר ו, כח),
38 שִׁישְׁפִיעַ הַחַיּוֹת מִבְּחִינַת הָאֶרֶת פְּנִים הַנ"ל. מֵה שְׂאִין כֵּן
39 גְּבִי כו.

40 אַף הָאֶרֶת פְּנִים הַנ"ל הוּא "אֶתְנִי" דְּוָקָא. פִּירוּשׁ –
41 כְּשִׂאֲנָחְנוּ גַם כֵּן בְּבְחִינַת הָאֶרֶת־פְּנִים. כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (מִשְׁלֵי
42 כו, ט): "כַּמִּים הַפְּנִים לְפָנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם כו".

פִּירוּשׁ:

44 הָאָדָם־הַתְּחַתּוֹן הוּא פְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב:
45 "וַיִּתְנֶה צֹאנִי", "צֹאן מְרֵעִיתִי, אָדָם אֲתָם" – "אֲתָם קְרוּיִם
46 אָדָם כו",

47 "לְאָדָם" – פִּירוּשׁ: לְאָדָם־הַעֲלִיּוֹן שֶׁ"עַל דְּמוֹת הַכֶּסֶּא
48 כו"⁷. וּבְחִינַת הָאֶרֶת־פְּנִים אֲצֵל יִשְׂרָאֵל, הוּא כְּמוֹ שְׁכַתּוּב

1 "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: אֲתָם
2 רֵאִיתֶם כו, הַמִּסּוֹת הַגְּדוֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵיךְ כו, וְלֹא נָתַן
3 ה' לְכֶם לֵב לְדַעַת, וְעֵינַיִם לְרִאוֹת וְגו'" (דְּבָרִים כט, א-ג);
4 וְהוּא תְּמוּדָה: דְּמִתְחַלָּה אָמַר: "אֲתָם רֵאִיתֶם כו", וְאַחֵר
5 כָּף אָמַר: "וְלֹא נָתַן כו וְעֵינַיִם לְרִאוֹת וכו"?

וְלִהְיֵין זֶה:

7 הִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית כא, לג): "וַיִּטַע אֲשֶׁל בְּבֵאֵר שְׁבַע,
8 וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֶל־עוֹלָם"¹. דִּהְנֵה כְּתִיב: "רָם עַל כָּל
9 כו" (תְּהִלִּים קיג, ד), "מִי לֹא יִרְאֶךָ וְגו'" (יְרֵמְיָה סִימָן י"ד, ז), דְּגַם
10 עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים? קְרוּ לִיה אֱלֹקָא־דְּאֵלְקָא, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב:
11 "מִמְזַרְח שְׁמֵשׁ עַד מְבוֹאוֹ גְּדוֹל שְׁמִי וְגו'". אַף הֵם בְּבְחִינַת
12 פִּירוּד, לְהִיּוֹת בְּחִינַת יֵשׁ וְדָבָר בְּפָנָי עֲצֻמוֹ.

13 וְאַבְרָהָם, הִנֵּה הָיָה עוֹמֵד וְצוּחַ: "בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם!"
14 פִּירוּשׁ: שֶׁהֵשֵׁם הָיִי"ה הוּא "אֶל־עוֹלָם" – כּוֹלָא קָדָה,
15 וְלֹא "אֵל הָעוֹלָם" שֶׁהָעוֹלָם הוּא יֵשׁ וְדָבָר בְּפָנָי עֲצֻמוֹ,
16 וְהוּא הַמְּחִיָּה אוֹתָם – אֵינוֹ כֵּן, אֲלָא כְּמוֹ שְׁשִׁמּוֹ שֶׁל אָדָם
17 אֵינוֹ מֵעֲצֻמֵי הָאָדָם, אֲלָא שֶׁהַחַיּוֹת שְׁלוֹ מְלוּבָשׁ
18 בְּאוֹתוֹת שְׁמוֹ, שֶׁהָיָה אָנוּ רוֹאִים שְׁכִשְׁקוֹרִין אוֹתוֹ בְּשִׁמּוֹ
19 הוּא מְתַעֲוֵר, כְּמוֹ כֵּן שֵׁם הָיִי"ה בְּרוּךְ הוּא מְתַלְבֵּשׁ
20 תוֹךְ כָּל עֲלָמִין, וְהֵם רַק לְבוּשִׁים וְטַפְלִים אֵלָיו יִתְבַּרַךְ,
21 וְכוֹלָא קָדָה מִמֶּשׁ.

22 וְזֶהוּ אֶל־עוֹלָם: כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (זְכַרְיָה יד, ט): "בַּיּוֹם הַהוּא
23 יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד" – "יִהְיֶה־ה'" – ב' פְּעָמִים י"ה,
24 שְׁלֵא יִהְיֶה בְּבְחִינַת ו"ה. כִּי הוּא־ו' הוּא בְּחִינַת הַמְּשֻׁכָּה

דבור המתחיל "ששים המה מלכות", גבי "תמת".

5. ועיין זהר חלק ג' (י"ו, א'). וברבות, בראשית, ריש פרשה כ': "למאנה - יבקש נפרד" (משלי יח, א).

6. (שלוש הפסוקים יחזקאל לד, יח: "ואתנה צאני", ושם, לא: "ואתן צאני, צאן מרעיתי, אדם אתם").

7. "דמוות כמראה אדם" (יחזקאל א, כו).

1. (נזכר ברבות: ויאר, סוף פרשה נ"ד. ויגש, פרשה צ"ד. זהר חלק א', ק"ב, ב'. חלק ג': כ"ב, ב'. נ"ב, ב').

2. [אמונת העולם].

3. (מלאכי א, יא. ושם: ועד).

4. ועיין ב"לקוטי תורה" ומהאריז"ל, בזכרה על פסוק זה. ומה שנתבאר מזה בביאור על פסוק "והיה מספר בני ישראל". ומה שנתבאר סוף

39 טמירין", שהי"ג מדות הרחמים הם נמשכים ממנו. ולכן
40 נקרא "יושב על פסא רחמים" שהוא "רעוא דכל רעוין".

41 והנה בחינה זו – "רעוא דכל רעוין", ישנו אצל כל
42 אחד ואחד מיישראל. והוא בחינת נקודת-הלב שלמעלה
43 מן הדעת, והיא נקראת יחידה.

44 וזהו שכתוב (תהלים כב, כא): "מיד כלב יחידתי": להוציא
45 בחינת חפצו ורצונו מעניני זה העולם, ולדבק בדביקה
46 וחשיקה, רצון של כל הרצונות לה' אחד לבדו.

47 ובשופר הוא מעורר בחינה זו, שהיתה בבחינת שינה,
48 שישנו אצל כל אחד ואחד מיישראל. ועל ידי בחינה זו
49 נמשך בכל יום מעשרת ימי תשובה בחינת "י"ג מדות
50 הרחמים", שהם נהרות הנ"ל שנמשכים ממקורם הנ"ל.
51 ודי למבין.

52 ונקראים "מים טהורים" – שמרחיצים את הריח הרע
53 וכו'.

54 "שופר מאריך"¹⁰ – אריכא-דאנפין – דרך כלל. ובדרך
55 פרט: בכל יום מעשרת ימי תשובה חוזר פנים-בפנים
56 אחד מן י' ספירות שבאדם, שהם חב"ד ומדותיו.

57 והנה אמרו רז"ל: "דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו
58 קרוב" (ישעיהו נה, ו) – "אלו עשרה ימים שבין ראש-השנה
59 ליום-הכפורים". פירוש "בהיותו קרוב", כשהוא בבחינת
60 הארת-פנים הנ"ל, אתערוותא-דלעילא, "שמאלו תחת
61 לראשי" פנ"ל, ואז בנקל יכול להיות אתערוותא-
62 דלתתא, כמו שכתוב: "באן ליחיד" – פירוש בחינת
63 יחידה הנ"ל.

64 והנה, בזמן שהוא מקבלים כל ניצוצות מיישראל
65 בחינת דחילו-ורחימו מלמעלה¹¹, והוא בחינת דחילו-
66 ורחימו עליונים מאד, שאי אפשר להשיג על ידי
67 אתערוותא דלתתא. וכמו שכתוב (תהלים נא, יב): "לב טהור
68 ברא לי אלקים", בחינת "בר לבב" (תהלים כד, ד), לא יוכל
69 להיות אצל בחינת נברא מצד עצמו באתערוותא דיליה,
70 כי אם מתנה שנותנים לו מלמעלה בעת בחינת הארת
71 פנים הנ"ל¹².

72 וצריך הכנה לזה על ידי עינוים וסיגופים. ולכן
73 בעשרת ימי תשובה מתענים ולא משלימין, שאין חשוב
74 תענית אלא עינוי, שלא יהיה ב"נפש שביעה"¹³ וכרס
75 מלאה, שלא יוכל לקבל בחינת "לב טהור" בשאובל
76 לשובע וכרס מלאה כו'.

1 (תהלים קמט, ב): "ישמח ישראל בעושיו". כמו שהוא יתברך
2 שש ושמה בנו, כמו שכתוב "ומשמחתך ששמחת-בו,
3 קראת כו". והיא חדות ה' מגדולתו שאין חקר.

4 כמשל האדם שצהבו פניו מרוב אורה ושמחה
5 בשוראה את אהבו האמיתי, בבחינת הארת פנים הנ"ל,
6 ושוכח לגמרי על עצמו ויגונו שיש לו, מחמת השמחה
7 ותענוג מראות פני אהבו.

8 כך בשיכור האדם על ה' – שהוא אהבו האמיתי,
9 בבחינת הארת-פנים הנ"ל, ויתבונן בגדולתו אשר
10 ממלא כל עלמין ויסובב כל עלמין, ו"כולא קמיה בלא
11 חשיב", ישבח על עצמו לגמרי, אפילו יש לו צער ממילי
12 דעלמא כו, וישבח הצער מפני השמחה בה' כו. כמו
13 שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי
14 בארץ", לבטל כל חפץ ותשוקה זולת התשוקה בה'
15 אחד.

16 והנה, זמן התעוררות הארת פנים הנ"ל הוא בראש-
17 השנה: "יושב על פסא רחמים" ואז כתיב (שיר השירים ב, ו):
18 "שמאלו תחת לראשי" – התחלת התקרבות, עד שביום
19 הכפורים, ושמחת-תורה הוא "וימינו תחבקני כו" (שם).

20 ובעשרת ימי תשובה צריך האדם להתבושש מפני ה',
21 אשר הוא יתברך מקרב אותנו בבחינת הארת-פנים
22 הנ"ל, ואנחנו בתכלית הריחוק ממנו מפני עונות
23 המבדילין, כמו שכתוב (עזרא ט, ו): "בושתי ונכלמתי
24 להרים אלהי פני אליך".

25 וכמו שכתוב בזהר סוף פרשת בחקתי, על פסוק (ויקרא
26 כו, מד): "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, לא
27 מאסתים ולא געלתים לבלותם".

28 "לבלותם" כתיב – למשל ככלה שהיא בשוקא
29 דבורסקי, ומחמת עוצם אהבתו אליה "דמי ליה כשוקא
30 דרוכלין בריחין טבין"⁸.

31 וזהו שאנו מבקשים "מחל לנו", שלא יריח ריח הרע
32 שבבורסקי, דהיינו על ידי שיזרוק עלינו "מים טהורים"⁹
33 להרחיץ את הריח הרע שבבורסקי וכו'.

34 וענין מים-טהורים הם "י"ג מדות הרחמים", "י"ג נהרי
35 דאפרסמונא דכיא". והם נמשכים ממקום הנקרא
36 "טמירא דכל טמירין", רעוא דכל רעוין. פירוש: למשל,
37 מקור המעין שאינו נראה ונגלה, רק נהרות הנמשכות
38 ממנו הם הנראים; כך הוא יתברך נקרא "טמירא דכל

8. ופרגוס: נדחה לו כשוק רוכלים בריחות טובים.

9. (חזקאל לו, כה): "ורחתי עליכם מים טהורים".

10. (משנה ראש השנה פרק ג, משנה ג): "שופר של ראש השנה... ונתי
חוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וחוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר".

11. (עין זהר חלק ג, ר"ד, ב').

12. (ועין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי תצא", בפירוש "יהבין ליה
ברתא דמלכא". וסוף דבור המתחיל "ונדעת הים", בענין "והנורא").

13. (משלי כו, ז).

כ"ו – שֶׁעַל יְדֵי הַמָּן, וְעַל יְדֵי עֵינֹוּיִם וְסִיגוּפִים זָכוּ
לְמַעַלְהָ עֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר, לְקַבֵּל בְּחִינַת לְבִיטָהוֹר¹⁴. וְכֵן הוּא
הַעֲנִין בְּעֶשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה. וְלָכֵן קוֹרִים פְּרָשָׁה זוֹ קוֹדֵם
רֵאשִׁי הַשָּׁנָה :

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "אַתֶּם כו'", פִּירוּשׁ: שְׁעַד הֵנָּה הֵייתֶם אַתֶּם
הָרוּאִים כו' עַל יְדֵי אַתְעָרוּתְא־דְלִתְתָּא, אָבֵל "וְלֹא נָתַן ה'
כו'", פִּירוּשׁ: בְּחִינַת לְבִיטָהוֹר שְׁנוֹתָנִים מִלְּמַעַלָּה – שְׁלֹא
יְכוֹל נִבְרָא לְהַשִּׁיג עַל יְדֵי אַתְעָרוּתָא דִּילֵיהּ.

וְזֶה הָיָה עֲנִין הַמָּן, דְּכָתִיב (דְּבָרִים ת, א): "וַיַּעֲנֵךְ וַיִּרְעִיבֶךָ

נָתַן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַדְּרוֹשִׁים בְּתוֹרַת־הַיְאֹוֹר וְלְקוּטִייתוֹרָה לְפָרְשַׁת הַשְּׁבוּעַ הַחֲסִידוּת
מְנַקְדִים, מְפַסְקִים וְעַם פְּתִיחוֹת רְאשֵׁי הַתִּיבוֹת בְּפִתּוּכָת: docs.com/LikutayTorah

14. (ועיין מה שנתבאר בפרשה עקב, על פסוק "ויאכילך את המן כו").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

נָתַן כָּל חֵיוֹתוֹ בְּסַפֵּק שְׁמַא יִפְסִיד הַקֶּרֶן שֶׁהוּצִיא אִם
יִפּוֹל מֵאֵד הַשַּׁעַר וְלֹא יוּצֵא הַקֶּרֶן אִפְי' פ"א עַד
שֶׁהֲצִלִּיחַ בְּעַסְקֵיו וּמְכַר בְּיוֹקֵר גְּדוֹל וְהוֹרִיחַ עַל הַקֶּרֶן
בְּכַפְלֵי כַפְלֵיִים כְּמוֹ בְּעִלּוֹי הַשַּׁעַר בְּיוֹתֵר וְכֵן כָּל עַסְקֵיו
בְּמַסְחוֹר אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אִם יִשְׁתַּכֵּר אִם יִפְסִיד וְהֵלֶךְ יִלֵּךְ
וּבִכָּה בְּמַסְתֵּרִים תְּבַכֶּה נַפְשׁוֹ אוֹלֵי אֲבָד חֵייו לְגַמְרֵי ע"כ
בְּהֲצִלִּיחַ ה' לוֹ הָרִי כְּמוֹ חֵיוֹת חָדָשׁ בְּנַפְשׁוֹ בַּקֶּרֶן שֶׁהִנִּיחַ
וְכ"ש בְּרִיחוֹ שִׁיבָא בְּרֵנָה וְתוֹדָה וַיֵּשׁ כֹּאן ב' דְּבָרִים
שֶׁתְּנוּחַ נַפְשׁוֹ מִן הִיגוֹן כְּמֵה שֶׁקֵּרְנוֹ קִיִּים וְעוֹד נוֹסֵף מֵה
שֶׁהוֹרִיחַ וְאִמְנָם לְזֹאת נִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ בְּסַפֵּק אִם יִפְסִיד
אוֹ יִרוּיחַ נִמְצָא שֶׁעַל הַרִיחוֹ הַזֶּה הִיָּה לוֹ כְּמוֹ מִס"נ
בְּהִנִּיחַ כָּל חֵייו עַל הַסַּפֵּק וּלְכַאוּרָה מִי הַכְּרִיחוֹ לֹזֵה אֵין
זֶה רַק שְׁתוּלָה הַבְּטָחוֹן לֵה' שִׁישְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂיו
וְא"כ ה"ז כְּמוֹ הַסַּפְנִין שְׂרוּבֵן חֲסִידִים מִפְּנֵי שְׁלֹבֵם
לְשָׁמַיִם תְּמִיד וְאִמְנָם מִי שֶׁאֵינּוּ עוֹסֵק בְּמו"מ אֵין לְבוֹ
לְשָׁמַיִם כִּי אֵינּוּ בְּסַפֵּק כְּמֵה שְׁבִידוֹ וְכֵן הֵנָּה יוֹבֵן שֵׁשׁ
מַעַלָּה גְּדוּלָּה בְּעֲנִין הַזְרִיעָה שֶׁהוּא בַּח' בְּרוּרִים
דְּנִשְׁמוֹת בְּגוּפִים מִלְּבַד שִׁיּוּכַל לְהִיּוֹת רִיחוֹ הַרְבֵּה
בְּצַמִּיחָה רְבֵה הֵנָּה מֵה שֶׁהֵלֶךְ יִלֵּךְ וּבִכָּה נוֹשֵׂא מִשְׁךְ
הַזְרֵעַ אַע"פ שֶׁהוּא מַצֵּד הַסַּפֵּק פֶּן יִרְקַב הַכֵּל וַיֵּאבֵד
הַקֶּרֶן כְּנ"ל מ"מ בְּכִי' זוֹ מוֹעֵלַת לְהַמְשִׁכַת שִׁפְעַ
הַעֲלִיּוֹנָה בְּאוֹר הַזְרֵעַ הַזֶּה לְהַצְמִיחַ בְּתוֹס' מְרוּבָה
כְּמִשְׁלַח בַּח' הַבִּיטוֹל וְהַמִּס"נ דָּאֵדָם לְמַטָּה לְהִנִּיחַ כָּל
חֵיוֹתוֹ בְּסַפֵּק לְהִיּוֹתוֹ שֶׁם עַל ה' מְבַטְחוֹ כו' וְזֶהוּ בֹא
יֵבֵא בְּרֵנָה מִשׁוּם דֵּהֶלֶךְ יִלֵּךְ וּבִכָּה דֵּהֵא בֵּהֵא תְּלִיא
מִטַּעַם הַנ"ל. וְאִמְנָם מְבוּאֵר לְמַעַלָּה דְּמִלְּבַד שֶׁתְּנוּחַ
נַפְשׁוֹ מִיגוֹנוֹ שְׁבַתְחָלָה עוֹד יֵבֵא בְּרֵנָה עַל אוֹדוֹת הַרִיחוֹ
כו' כֵּן יוֹבֵן לְמַעַלָּה בֹא יֵבֵא בְּרֵנָה עַל אוֹדוֹת הַהֲצִלְחָה
בְּבְרוּרִים כו' שֶׁהֲצִלִּיחַ וְעֵשָׂה פְּרִי לְמַעַלָּה הַרְבֵּה יוֹתֵר
מְכֻמוֹ שֶׁחֲשַׁב בְּשַׁעַת הַזְרִיעָה וְהֵנָּה בְּאִמְתַּת יֵשׁ לְהַבִּיֵן
מֵאֵין בֹּא בַּח' תוֹס' וְרִיבּוֹי גְּדוֹל הַזֶּה אִם מַצֵּד הַעַסֵּק

(וְעִיקָר הַהִפְרָשׁ הוּא שְׁבַקְלִיט' הַגִּשְׁמִית יוֹרְקֵב
וְהַרוּחָנִיּוֹת שֶׁהוּא כַח הַצּוּמַח שְׁבַחְטָה יוֹכֵלֵל
בְּרוּחָנִיּוֹת דְּכַח הַצּוּמַח שְׁבֵאֲרֵץ וְנִקְרָא בִּיטוֹל הִישׁ לְאֵין
אֲבֵל רְקִבּוֹן הַחֲטָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּגַסּוֹתָה הָרִי הַרוּחָנִית
שֶׁלֵּה כֹּלָה וְנַפְסָד וְהוּא בְּגִשְׁם הַעֲפֵר דּוֹקָא שֶׁנַּפְסָד שֶׁם
חֵיוֹת שֶׁלֵּה וְהַנְּמִשְׁלַח יוֹבֵן בְּמ"שׁ בְּזוּהָר שֶׁלַח הַפְּרָשׁ זֶה
בְּבִיטוּשִׁים בֵּין צָדִיק דְּכָל מֵה דְּמַבְטָשִׁין לִי' סְלִיק כו'
אֲבֵן בַּחֵן כו' וְבִרְשַׁע כֹּאשֶׁר מְבַטְשִׁין אוֹתוֹ הוּא לְהִיפּוֹךְ
נֵר רְשָׁעִים יַדְעֵךְ מִחֶרֶף כו' וְכֵן הַעֲנִין כֹּאן בְּאוֹר הַזְרֵעַ
(וְזֶה מִתּוֹרֵץ הַקּוּשִׁיא דְלַעִיל מֵה שְׁבֵאָה הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף
לְעוֹנָג עֲלִיּוֹן יוֹתֵר נִפְלֵא מְכֻמוֹ שֶׁהִיָּה בְּג"ע מִטַּעַם כָּל
הַנ"ל וְד"ל) וְהֵנָּה לְע"ל נֹא בַּחֲרִישׁ וּבַקְצִיר תְּשַׁבּוֹת.
דֵּהֵנָּה כָּל עֲנִין חֲרִישָׁה וְקְצִירָה בְּאוֹר הַזְרֵעַ דְּנִשְׁמוֹת
בְּגוּפִים עֲכָשׁוֹ שֶׁהוּא כְּדִי שֶׁתְּצַמִּיחַ הַרְבֵּה כְּנ"ל הָרִי ע"ז
נֹאמַר הֵלֶךְ יִלֵּךְ וּבִכָּה נוֹשֵׂא מִשְׁךְ הַזְרֵעַ שֶׁאֵע"פ שֶׁנוֹשֵׂא
מִשְׁךְ הַזְרֵעַ לְזֵרוּעַ יִהְיֶה אֵיךְ שִׁיְהִיָּה מ"מ הוּא בּוֹכֵה עַל
אוֹדוֹת הַסַּפֵּק פֶּן יִהְיֶה לְאֵיבּוֹד כָּל זֵרִיעָתוֹ שֶׁלֵּא יוֹקֵלֵט
כָּלֵל בְּאַרְץ עַד אַחַר שִׁיקְצוֹר אִזּוּ בֹא יֵבֵא בְּרֵנָה נוֹשֵׂא
אֲלוֹמוֹתָיו כְּשִׁרוּאָה בְּרַכָּה מְרוּבָה בּוֹרִיעָתוֹ שְׁצַמְחוֹ
בְּרִיבּוֹי ק' פְּעַמִּים וְכֵה"ג אִזּוּ יֵבֵא בְּרֵנָה וְשִׁמְחָה כו'
וְכִידוּעַ דֵּהֲרִינָה בֹאָה לְאַחַר שִׁיצָא מִן הַמְּבוּכָה וְהַבְּלוּב
שֶׁהִיו חֵייו תְּלוּיִים לוֹ מִנְּגֵד וְהִיָּה סְבוּר שִׁיאֲבֵד הַכֵּל
וְנִמְצָא לְהִיפֵךְ שְׁמִלְּבַד שֶׁלֵּא אֲבָד נַפְשׁוֹ אֲלֵא הֲצִלִּיחַ
לְהַבִּיא בְּרַכָּה מְרוּבָה ע"ז יִפּוֹל ל' רִינָה כְּמוֹ קוֹל רִינָה
בְּתוֹרַעַת מִלְּחַמָּה אַחַר נִיצוּחַ הַמִּלְחָמָה שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁהִי'
בְּסַפֵּק פֶּן יוּצֵחַ וַיֵּאבֵד נַפְשׁוֹ וְעַתָּה הִיָּה לְהִיפֵךְ שֶׁנִּצַּח
לְשׁוֹנָאוּ יוֹבֵאוּ בְּרֵנָה שֶׁהוּא קוֹל הַרְמָה לְמַעַלָּה כו'
(וְכַמ"שׁ בְּמ"א בְּעֲנִין שִׁמְח' בְּצַפְרָא רִנְנָה בְּרַמְשָׁא
וְכַמ"שׁ וְלַעַת עֵרַב יִהְיֶה אוֹר וְהוּא בְּאַלְפֵי הַשָּׁשִׁי לְעֵרַב
שִׁיוֹשְׁלֵם הַבְּרוּרִים דְּרַפ"ח) וְכֻמוֹ בְּמו"מ שִׁפְזוֹר מַעוֹתָיו
לְקִנּוֹת סַחוּרָה בּוּזוֹל הֵנָּה וְדָאֵי בַעַת שֶׁמִּפְזוֹר מְמוֹנוֹ הָרִי

1 עצמו הרי אין ידוע אם יפסיד או רויח וא"כ אין זה
2 רק ברכת ה' לבד ולמה צריך לעסק כלל ישלח ה'

3 ברכה זו בלי עסק זריעה או שאר מו"מ ולמה צריך
4 לפזרון הקרן אם אינו מעלה ומוריד בעצם כנ"ל.

ששים המה מלכות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

1 **כי** תשא את ראש בני' וכו', הנה כתי' בטח בה' ועשה
2 טוב ורעה אמונה והפי' ורעה אמונה לפרנס
3 האמונה, כי הנה ארוז"ל בא חבוקוק והעמידן על אחת
4 [שנאמר] וצדיק באמונתו יחי', ולכאורה הלא גם דוד
5 המע"ה העמידן על אחת וכמ"ש כל מצותיך אמונה, אך
6 דוד לא אמר יחי', והפי' שהצדיק מחי' את האמונה, אך
7 צ"ל הפי' של האמונה, כי הנה יש ב' בחי' ידיעה
8 ואמונה וכמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי'
9 הוא האלקי' וכמ"ש אתה הראת לדעת וכו' וכמ"ש דע
10 את אלקי אביך, ובחי' אמונה וכמ"ש ויאמינו בה', ופי'
11 דעת הוא ענין הרגשה שמרגיש הדבר ומכיר הדבר,
12 והמשל הוא מחיות הנפש בגוף הגם שמעולם לא ראו
13 את הנפש וא"א לראות אותו כי אין ראי' גשמי' תופס
14 את רוחני' וגם אין ידוע איכותו ומהותו ואיך הוא מחי'
15 את הגוף, אעפ"כ כאו"א מרגיש שהוא חי ויש לו חיות
16 בכל האברים מראשו ועד רגלו, ואין שייך לשון אמונה
17 שהוא מאמין שהוא חי רק לשון ידיעה שהוא יודע
18 שהוא חי, וזהו נק' נודע מציאותו ולא מהותו, וארוז"ל
19 מה הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את כל
20 העולם, כי כל העולם נק' גוף גדול וכמ"ש ואתה מחי'
21 את כולם שהחיות שהוא מחי' את העולמות אינו שייך
22 ע"ז לשון אמונה שהוא מאמין שהקב"ה מחי' את כל
23 העולמות רק שהוא מרגיש ורואה בעיניו איך שכל
24 העולמו' חיים וקיימים מהשי"ת בכל עת ובכל רגע וזהו
25 נק' בחי' ממכ"ע, אבל יש בחי' סוכ"ע ואינו כמו הנפש
26 מחי' את הגוף שהנפש מלוכב בגוף ומתפעל ממקרי
27 הגוף מעונג וצער ומכאב אפי' מציפורן הרגל ויש בו
28 שינוי והתפעלות, אבל למעלה בחי' סוכ"ע אני הוי' לא

29 שניתי שאין בו שום שינוי קודם שנברא העולם ולאחר
30 שנברא העולם וכולא קמי' כלא חשיבי' ממש וזהו נק'
31 מקור מים חיים ובזוהר מבוע דלא פסיק שנובע תמיד
32 מאין ליש וכמ"ש ובטובו מחדש בכל יום תמיד מע"ב
33 בלי שום שינוי וזהו נק' בחי' סוכ"ע, וע"ז שייך לומר
34 בחי' אמונה שזהו למעלה מהדעת והשגה, רק ישראל
35 הם מאמינים בני מאמינים ומאמינים בזה איך שהוא
36 ית' סוכ"ע ואני הוי' לא שניתי ומחדש בכל יום מע"ב
37 ובכל עת ובכל רגע, וזהו מצד שרש נשמתם כי נש"י
38 עלו במח', וכמו למשל באדם יש מח' ודיבור וכידוע
39 שהדיבור הוא נפרד לזולתו שההבל יוצא לחוץ וגם
40 אינו בתמידות כי עת לחשות ועת לדבר, אבל המח'
41 היא בתמידות שנובעת תמיד ומתאחדת עם עצם הנפש,
42 וכך הוא למעלה כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו
43 כל צבאם שזהו בחי' נפרדי' ואינם מרגישי' רק בחי'
44 ממלא כ"ע שזהו בחי' ידיעה והרגשה גמורה לעין כל
45 חי אבל בבחי' סוכ"ע אינם מאמינים שזהו למעלה
46 משרשם אבל נש"י עלו במח' ושרשם ממח' עילאה
47 מבוע דלא פסיק בחי' סוכ"ע ומצד שרש נשמתם הם
48 מאמינים בבחי' סוכ"ע איך שאני הוי' לא שניתי, אך
49 זהו אצלם בבחי' מקיף שזהו רק מצד שרשם ומחמת
50 זה נק' אמונה בספרים בשם עטרה שהיא בבחי' מקיף
51 ואינו מאיר בפנימי', אך להביא את האמונה בבחי' דעת
52 זהו לפרנס האמונה וכמ"ש ורעה אמונה, וכמו האדם
53 ע"י שרועין אותו ומפרנסין אותו בלחם הוא מחי' אותו
54 בבחי' פנימי' החיות ומרגיש החיות שיחי' אותו כך
55 כשמפרנסין האמונה אזי היא באה בבחי' פנימי'
56 והרגשה, וזהו להמשיך האמונה בבחי' דעת.

כי תשא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **והנה** כ"ז הוא בחי' שבת וחדש שאחר יומין דחול,
2 אבל לעתיד והי' מדי חדש בחדשו ומדי שבת

3 בשבתו דהיינו חדשו של חדש ושבתו של שבת, פי'
4 שהשבת דעכשיו נחשב כחול לגבי בחי' השבת

19 שהוא מקור המהוה ומח"י כו', אבל בחי' שם הוי' 19
 20 דלעילא הוא למעלה מגדר עלמין ולכן פסיק טעמא
 21 בגווייהו, אבל לעתיד יהי' הוי' אחד שלא יהי' פסיק
 22 טעמא, ושם הוי' דלתתא יהי' במדרגת ש' הוי' דלעילא
 23 כו', וזהו ה' אחד שההויות יהיו אחד, וזהו ואור החמה
 24 הוא בחי' שמש הוי' יהי' כאור שבעת הימים בחי' ז"ת
 25 דע", וזהו ענין שבתו של שבת. ועד"ז יהי' ענין חדשו
 26 של חדש, כי הנה י"ב חדשי' הם בחי' י"ב בקר
 27 דבריאה והים הוא מל' דאצי' עליהם מלמעלה ושרש
 28 קבלתם הוא מבחי' י"ב גבולי אלכסון דאצי', אבל
 29 לע"ל יקבלו בר"ח מבחי' יגמדה"ר דאריך, וזהו חדשו
 30 של חדש שי"ב ר"ח יקבלו מבחי' יגמדה"ר דא"א (ומה
 31 שבתדשי' הוא רק י"ב ומדה"ר דאריך הם י"ג מדות,
 32 אפ"ל כי בר"ח נמצא חדש העיבור, או כנגד י"ב בקר
 33 והים עליהם מלמעלה הרי הם י"ג, ולע"ל יקבלו מבחי' 33
 34 י"ג מדות כו'), ואז יבוא כל בשר להשתחוות, והיינו
 35 שכמו שהי' מצות ראי' ברגלים יהי' לעתיד כן ויותר
 36 מזה בכל חדש וחדש ובכל שבת ושבת.

ד"ה שלוש פעמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

1 שיתגלה לעתיד, ועד"ז הו"ע חדשו של חדש. ולהבין
 2 זה, הנה כתי' והי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה
 3 יהי' שבעתיים כאור שבעת הימים, פי' הפשוט שאור
 4 הלבנה יהי' כאור החמה דעכשיו, ואור החמה יהי' עוד
 5 יותר גדול, והיינו שבעתיים כאור שבעת הימים, נמצא
 6 שגם לע"ל יהי' בחי' שמש ולבנה, והלבנה דלעתיד
 7 תקבל הארה מהשמש דלעתיד. והענין הוא דהנה כתי'
 8 ביום ההוא יהי' הוי' אחד ושמו אחד וארז"ל אטו
 9 האינדא לאו אחד הוא, לא כמו שאני נכתב אני נקרא,
 10 נכתב בשם הוי' ונק' בשם אד', פי' הגם כי הכתיב הוא
 11 ש' הוי', אבל הגילוי למטה הוא רק שם אד' שמסתר
 12 ומעלים, ורק במקדש היו קורין את השם ככתבו, אבל
 13 במדינה בכנויו והיינו בשם אד', אבל לע"ל יהי' שמו
 14 אחד שיהי' נק' כמו שנכתב, והיינו כי אז יהי' הגילוי
 15 שם הוי'. וזהו שאור הלבנה שהיא בחי' שם אד' וש'
 16 אלקי' יהי' כאור החמה הוא בחי' ש' הוי', וזהו שמו
 17 אחד. והוי' אחד הוא, כי הנה כתי' ויקרא הוי' הוי'
 18 ופסיק טעמא בגווייהו שיש בחי' שם הוי' דלתתא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

20 שהוא מציאות אמיתית יכול לברוא מציאות. לכן, כל
 21 מי שהוא מציאות מחודשת, כיון שאינו יש אמיתי אלא
 22 תלוית, יכול להמשיך מעצמו רק באופן של השתלשלות
 23 עילה ועלול - היינו, הרחבת המציאות והיש של עצמו
 24 - אך לא יכול להוות מציאות חדשה ממש - יש מאין.
 25 הרי מסקנת הענין - דענין הבריאה וההתהוות מורה על
 26 קדמותו יתברך שמציאותו מעצמותו כו', שהרי רק
 27 לעצמותו יתברך יש את הכוח לברוא ולהוות יש מאין.
 28 ומאחר שמציאותו אינה מחודשת מציאות אחרת, אלא
 29 היא מעצמותו בלבד הרי מציאותו יתברך הוא בבלתי
 30 מציאות נמצא כו'. - מציאותו אינה כשאר המציאויות
 31 שתלויות בדבר אחר, אלא היא אינה תלויה בשום דבר.
 32 ולכן ההתהוות הנמשכת ממנו היא גם כן באופן כזה
 33 שנתהווה יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה
 34 וסיבה אחרת קודמת ליש הזה כמו שכתוב באגרת
 35 הקודש הנזכרת לעיל סימן כ',
 36 כלומר, כיון שמציאות היש היא מהעצמות ממש
 37 ש'מציאותו מעצמותו', גם התהוות היש היא באופן
 38 שלא נרגש בו האין שמהווה אותו. אם מציאות היש

1 בשורות שלפנינו מבאר הרבי נ"ע, מדוע רק העצמות
 2 ממש יכול להיות 'בורא' בשני צדדים, א. מצד הבורא,
 3 כיון שכוח ההתהוות הוא בעצמות ממש, ב. מצד היש
 4 הנברא, כיון שזה שנברא מרגיש יש' מוחלט הוא רק
 5 מכוח העצמות.
 6 וכמו שנתבאר לעיל פרק ס"ט בשם התניא באגרת
 7 הקודש סימן כ' דבח ההתהוות לברוא יש מאין הוא
 8 בעצמות דוקא ולא בספירה או בחינה מסוימת של אור
 9 וגילוי, משום דמציאותו של העצמות היא מעצמותו
 10 ובה היא יחודיותו. כל שאר האורות והגילויים הם
 11 מחודשים, שהרי לפני שהבורא החליט להאיר אותם
 12 ולהמשיכם היה ההעדר, ורק העצמות הוא לא מחודש
 13 ולא נמשך משום דבר אלא "מציאותו מעצמותו".
 14 על כן נבחו ויכולתו של העצמות להוות יש מאין כו',
 15 ואילו שאר הנמצאים, כיון שאין מציאותם מעצמותם
 16 אלא הם מחודשים, הם אינם יכולים לברוא יש מאין.
 17 וההסבר כזה, שאי אפשר ליצור כוח שלא קיים אצל
 18 היוצר, והתהוות יש מאין פירושה שמאין ואפס נעשה
 19 יש - היינו, לברוא מציאות מהעדר מציאות - ורק מי

29 אלא שהבורא הוא 'בלתי מציאות נמצא' מצד האמת,
 30 כיון שהוא קדמון אמיתי ואינו מחודש, ואילו היש
 31 הגשמי הוא רק דוגמא לזה, כיון שזה רק מצד הרגשתו
 32 - שמרגיש את ישותו באופן מוחלט וכלל לא מרגיש
 33 את מקורו - ולא באמת.
 34 והקדוש ברוך הוא עשה את היש' הגשמי כדוגמת
 35 היש' האמיתי, העצמות, כיון שרצה לתת לנו -
 36 הנבראים הנחותים והגשמיים - את היכולת להרגיש
 37 כמו ה"עצמות", כיון שתפקידו של היש הגשמי הוא
 38 לגלות את היש האמיתי.
 39 (וזה הוא אחד מפלאי (הדברים המופלאים) שעושה
 40 הקדוש ברוך הוא המכונה תמים דעים שהוא כל יכול
 41 יתברך להוות יש ודבר גשמי שזה פלא גדול ביותר, איך
 42 הקב"ה מחדש בכל רגע את היש - והוא חיותו
 43 האמיתית, שהרי מבלעדיו לא יהיה קיים כלל - ובכל
 44 זאת, מרגיש היש את מציאותו באופן מוחלט וכלל לא
 45 מרגיש את מקורו, שזה בדוגמת העצמות ש'מציאותו
 46 מעצמותו'),
 47 ואם בן הרי המסקנה היא, שההתהוות מורה על אמיתת
 48 עצמותו יתברך.
 49 וזהו ענין מה שכותב בברכת 'יוצר אור' את המילים
 50 אלקי עולם לפני שמונה את חמשת הדרגות כיון
 51 שפירוש מילים אלו הוא ענין בורא עולם דבשם זה אנו
 52 יכולים לבנותו והשם בורא הוא המורה על אמיתת
 53 העצמות בו'.
 54 עד כאן התבאר ענין העצמות, שקודם לחמשת הדרגות
 55 של האורות והגילויים הנמשכים ממנו.

1 היתה רק ממדריגת אור וגילוי, כיון שאור וגילוי עניינו
 2 הוא הכרה וגילוי במקור הממשיך ומהווה אותו, היתה
 3 צריכה להיות גם המשכת היש ממנו באופן שנוגש בו
 4 מקורו. והסיבה לכך שבמציאות היש נרגש שמציאותו
 5 מעצמותו ואין לו מקור, היא בגלל ששורשו בעצמות
 6 ממש ש'מציאותו מעצמותו'.
 7 וגם שהיש באמת אינו במציאות כלל, - כלומר, על פי
 8 תובנה זו, שהיש נתהווה ונתחדש מדבר אחר וקדמו
 9 ההערר, הרי מצד האמת הוא אינו במציאות כלל.
 10 כי מציאות היש הוא התחדשות ומציאות חדשה, וכל
 11 מציאות התחדשות הוא רק מהכח המחפש אותו ובלעדו
 12 לא יש ההתחדשות כלל וכמו שנתבאר במקום אחר³
 13 באורך, - ואם כן מציאותו האמיתית היא רק כוח
 14 העצמות המחודש בכל רגע.
 15 והרי מציאות היש הוא בדוגמא נמצא בבחינת בלתי
 16 מציאות נמצא - כלומר, דוקא היש הגשמי יכול להוות
 17 דוגמא לדבר שנמצא אך לא באמת, כיון שמצד אחד
 18 הוא מרגיש יש' ממש, הוא מרגיש את מציאותו באופן
 19 מוחלט ולא מרגיש את מקורו כלל, - לא כמו היש
 20 הרוחני (מלאך וכדומה) שמרגיש קצת את מקורו
 21 וממילא פחות מרגיש את עצמו - ומצד זה הוא 'נמצא',
 22 ומצד האמת, הוא כלל לא 'נמצא', שהרי בכל רגע הוא
 23 מתהווה מחדש ממקורו.
 24 ולכן, דוקא על היש הגשמי ניתן לומר שהוא דוגמת
 25 'נמצא בלתי מציאות נמצא', כיון שאינו מרגיש את
 26 מקורו ולא מרגיש תלות, לכן נקרא 'בלתי מציאות
 27 נמצא'. בשונה מכל הנמצלים והנבראים הרוחניים
 28 שמרגישים את התחדשותם ומרגישים שהם תלתיים.

אני לדודי ודודי לי הרננה בשושנים

בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

1 מהשגה בענין אלקי תהיה התפעלות שכלית מהטוב שבאלקות, ואחרי התבוננות ארוכה,
 2 כדי שתהיה התעוררות המדות שבלב, צ"ל ההשבה אל הלב
 3 (ג) וְהִנֵּה עִם הַיּוֹת שֶׁהַגְּלוּי וְהַמְשֻׁכָּה מִן הַמַּחֲזִין אֵל
 4 הַמְּדוּת הוּא בְּדִרְךְ עֲלֶה וְעֹלֵל שֶׁהוּא בְּדִרְךְ
 5 מִמִּילָא, מִכָּל מְקוֹם הַנֵּה זֶהוּ דְּוָקָא פְּשִׁישׁ הַכְּנֶה טוֹכָה
 6 לְהַגְּלוּי וְהַמְשֻׁכָּה שֶׁל הַמְּדוּת, וְהוּא עַל יְדֵי אַרְיכוּת
 7 הַהִתְבּוֹנְנוֹת וְהַשְׁכָּחָה אֶל הַלֵּב, וְהִינֵנו דְּלִבְד זֹאת מֵה

8 שְׁמֵתְבוֹנֵן בְּעֵינָי אֶלְקִי, וְלִבְד זֹאת מֵה שְׁמֵאֲרִיף
 9 בְּהַתְּבוֹנְנוֹת לִידַע כֹּל פְּרִטֵי עֵינָי הַשְּׁגָה בִּידִיעָה
 10 טוֹכָה בְּמִשְׁג, אִז עַר פְּאָרְשֻׁטֵיט דְּעֵם עֵינָי שְׁכָל רִוְחָנִי
 11 וּוָאס עַר טְרָאכְט אִין אִים אָט אִזוֹי וְוִי עַר פְּאָרְשֻׁטֵיט
 12 אַ עֵינָי גְּשְׁמִיב, שְׁזֵה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אַרְיכוּת הַהִתְבּוֹנְנוֹת

ב. שהוא מבין את ענין השכל הרוחני שחושב בו, כמו שהוא מבין ענין גשמי.

20 אָנוּשִׁי, שְׁזָהוּ עֲנִין הַעֲבוּדָה בְּלִמּוּד פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
 21 וְהַתְּבוּנָנוּת בְּעַת הַלְמוּד לְבָאָר וּלְהַסְבִּיר לְעֲצָמוֹ
 22 הַהִשְׁגָּה הָאֱלֹקִית שֶׁתְּהִיָּה מוֹכֵנֶת וּמְשַׁנֵּת אֲצִלוֹ בְּשִׁכְלֵי
 23 אָנוּשִׁי, שְׁזָהוּ כָּל עֲנִין הַמְּשַׁלֵּם וְהַדְּגֻמָּאוֹת מְעַנְיָנֵי עוֹלָם
 24 הַמְּוַחֲשֵׁי בַכְּדֵי שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם יוֹכֵן וַיִּשָּׂג אֲצִלוֹ הָעֲנִין
 25 בְּהִשְׁגָּה הָאֱלֹקִית שְׁעוֹסֵק בָּהּ בְּהִנָּחָה טוֹבָה, אִז עִם זֶאֱל
 26 זִיף בָּא אִים גּוֹט אֶפְלִיגֵן דְּעַר מְשַׁגֵּד בְּשִׁכְלוֹ הָאָנוּשִׁי,
 27 בְּכֹל זֶה הִנֵּה נִרְגַּשׁ הָאֱלֹקוֹת שֶׁבְּהִשְׁגָּה, עֵס פִּילֵט זִיף
 28 דֵי גַעֲטְלִיכְקֵיט פּוֹן דְּעֵס עֲנִין¹⁵, וְכִמּוֹ שְׁאָנוּ רוֹאִים
 29 בְּמוֹחַשׁ בְּהַפְּרָשׁ בֵּין הַשְּׁגָה גְּשָׁמִי[ת] לְהַשְּׁגָה רוּחָנִי[ת],
 30 דְּכֹל הַשְּׁגָה גְּשָׁמִי[ת] הִנֵּה גַם הַחֲכָמָה הַיּוֹתֵר גְּדוּלָּה
 31 וְעִמּוּקָה, הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהַחֲכָמָה הַהִיא יֵשׁ לָהּ אֲחִיזָּה
 32 וְקִשּׁוּר בְּעֲנִין גְּשָׁמִי אוֹ שְׁמַגְדֵּרֵת בְּהַגְדָּרָה גְּשָׁמִי[ת] עִם
 33 הַיּוֹתֵת חֲכָמָה עִמּוּקָה מִפֶּל מְקוּם נִרְגַּשׁ הַהֲגָשָׁמָה שְׁבָהּ,
 34 וְחֲכָמָה רוּחָנִית כְּמוֹ פְּרִיאָה יֵשׁ מֵאִין שֶׁהוּא רַק בְּחִיק
 35 הַבוּרָא, הִנֵּה גַם אִם מוֹכֵן וּמְשַׁגֵּד הֵיטֵב, בְּכֹל זֶה הִנֵּה
 36 הָעֵקֶר הַהֲרַגֵּשׁ הוּא הָאֱלֹקוֹת, דֵּי גַעֲטְלִיכְקֵיט וּוְאֵס אִין
 37 דְּעֵס¹⁶, וְאִינוּ שִׁיף עֲדִין לְמַדוֹת שְׁבָלֵב, וּבְכָדֵי שֶׁתְּהִיָּה
 38 הַתְּעוּרָרוֹת מַדוֹת שְׁבָלֵב הוּא עַל יְדֵי הַשְּׁבָה אֶל הַלֵּב.

ליל שלישי לפני ערב ראש השנה תש"א

1 בְּמָה שְׁמַשְׁגַּל לוֹ, וְהִינּוּ שְׁחוֹזֵר עַל הָעֲנִין בְּמַחְשַׁבְתּוֹ
 2 הַרְבֵּה פְּעָמִים בְּזֶה אַחַר זֶה, וּבְכֹל פְּעַם וּפְעַם נִתְוַסֵּף לוֹ
 3 אִיזָה בְּרוּר וְעִמּוּק בְּהִשְׁגָּה, אִ קְלֶאָרְקֵיט אִין א
 4 טִיפְקֵיט, שְׁעַל יְדֵי זֶה נִעֲשֶׂה דְּבִקוֹת שְׁכֹלוֹ בְּהִשְׁגָּה
 5 הַהִיא, וְהַהִשְׁגָּה הַהִיא נִתְפָּסֶת בְּשִׁכְלוֹ, וְכֹל מָה שְׁמַאָרִיף
 6 לְהַתְּבוּנָן וְלְהַתְּעַמֵּק בְּהִשְׁגָּה הָאֱלֹקִית שְׁעוֹסֵק בָּהּ, הִנֵּה
 7 יוֹתֵר מֵתֵאֱחָד שְׁכֹלוֹ עִם הַהִשְׁגָּה, אֲבָל בְּכֹל זֶה לֹא תְּהִיָּה
 8 מְזָה לְדַת הַמִּדָּה הַמִּתְאַיֶּמָה לְהַהִשְׁגָּה, אִם לֹא תְּהִיָּה
 9 הַהִשְׁבָּה אֶל הַלֵּב תְּחִלָּה, כִּי הַמִּדּוֹת מִן הַשְּׁכֹל אִינֵן בְּאוֹת
 10 בְּדִרְךָ מֵאִלּוֹ וּמֵמִילָא מְעַצְמָם מִן עֲצָמוֹת הַשְּׁכֹל כִּי אִם
 11 רַק לְאַחַר שֶׁהַמְּחִין מֵתְעַלְמִים, וּמֵאִירִים אַחַר כֵּף
 12 בְּעִצְמוֹם וּבְאִפֵּן מֵהוּת אַחַר מִמְהוּתָם הַקְּדוּם שֶׁהוּא עֲנִין
 13 הַכֵּן, אֲבָל מִן הַהִשְׁגָּה עֲצָמָה לֹא תְּהִיָּה עֲדִין מֵהוּת מִדָּה
 14 בְּלֵב כִּי אִם הַתְּפַעְלוֹת שְׁכֹלֵי לְבָד, וּוְאֵס עַר וּוְעַרְט
 15 נִתְפַּעֵל בְּמַחֲוֹ אוֹיף דְּעֵס גַּעֲשָׁמָאק פּוֹן דְּעַר הַשְּׁגָה¹⁷,
 16 וְאִמְתִּית עֲנִין הַהִתְּפַעְלוֹת שְׁכֹלֵי הִיא לֹא זוֹ בְּלֵבֵד מָה
 17 שֶׁנִּתְפַּעֵל מִנְעִימַת וְעִרְבַת הַשְּׁכֹל, כִּי אִם הַתְּפַעְלוֹת נִפְשׁוֹ
 18 הוּא מֵהַטּוֹב הָאֱלֹקִי שֶׁבְּהִשְׁגָּה. דְּהִנֵּה כָּל הַהִשְׁגָּה
 19 אֱלֹקִית, עִם הֵיּוֹת שְׁבָאָה בְּהִשְׁגָּה שְׁכֹלִית מוֹחֲשִׁית בְּשִׁכְלֵי

ג. שהוא מתפעל במוחו מהעריבות של ההשגה. ד. שהמושג יונח (יתקבל) אצלו בטוב. ה. נרגש האלקות שבענין. ו. האלקות שבזה.

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

16 הראשונים והנהגותיהם בימי השמחה של שמחת בית
 17 השואבה.
 18 באותו דור היו מבארים ומסבירים הענין של
 19 שמחת בית השואבה, על יסוד המאמר¹⁵ שיונה בן
 20 אמיתי קיבל נבואתו בשמחת בית השואבה, שאבו
 21 רוח הקודש בדליים, בסירים, בבקבוקים, בכוסות,
 22 בכוסיות - כל אחד לפי ערכו.
 23 היו שלשה עיקרים: א) כל אחד שאב מים חיים.
 24 ב) כל אחד גייס כוחות גדולים ביותר לנקות את
 25 הכלי. ג) ייקרו כל טיפת מים חיים, דבר שפיתח
 26 תשוקה לעוד, ופועל שגם אלה שמסביב מתחילים גם
 27 כן לרצות ומנענעים בשפתותיהם.
 28 כז. העיר הומיל היתה אחת מהערים הראשונות,
 29 אחרי העיר ליאזנא, שהיתה עיר של חסידות חב"ד.
 30 כל תושביה, מגדולי בני התורה עד לבעלי המלאכות

1 כה. תשעים שנות ליובאוויטש שינו את המציאות
 2 וגילו את המהות.
 3 פעם נסע הרב מצאריי לליובאוויטש. בבואו
 4 לתחנת הרכבת רודויה (הסמוכה לליובאוויטש), היה
 5 שם פסח בעל עגלה (שהיה רגיל בחסידים ובאורחים
 6 שנסעו לליובאוויטש אל האדמו"ר). נענה כלפי הרב
 7 ואמר: רעבל, קח חבילתך וטפס אל תוך הקרון.
 8 קריאה זו שינתה את המציאות. לאחר מכן הנה
 9 בליובאוויטש מגלה הרבי את המהות.
 10 בליובאוויטש לא היתה זרת על זרת שלא היתה
 11 רוויה בחסידות.
 12 כו. בשמחת בית השואבה תרמ"ח ישב הוד כ"ק
 13 אאמו"ר הרה"ק עם הרה"ח ר' הענדל ור' אבא¹⁴
 14 בסוכה - בבית כבוד אמו הרבנית נ"ע - והתוועד
 15 באחד הערבים, ודיבר על מעמד ומצב זקני החסידים

44 להחשיב את המלרע, שהוא ענין הכרמלית.
 45 כשהשי"ת נותן פרנסה בשפע - הרי טוב, זה ענינו
 46 הוא, אך לא צריכים להחשיב זאת.
 47 לד. שמחת תורה היא נצחית. השי"ת, התורה
 48 וישראל הם נצחיים. גם השנה נתן לנו השי"ת בודאי
 49 שנה טובה בגשמיות וברוחניות. יהי רצון שינצלו זאת
 50 בקביעות עתים לתורה, וגם בני התורה יתחילו
 51 לחשוב אודות יראת שמים.
 52 לה. בני הישיבות! לאו דוקא אחי התמימים, אני
 53 מתכוון לכל בני הישיבות ובני תורה בכלל, יש לדעת
 54 שזמן הגאולה קרוב, כבר ערב יום טוב ויש להתכונן
 55 לכבוד יום טוב. צריכים להתרחץ לכבוד יום טוב.
 56 רחצו הזכו!
 57 צריכים להתעדן במחשבה ודיבור. באשר למעשה
 58 הרי ישנו 'שולחן ערוך', ואילו מחשבה ודיבור...
 59 למרות שגם על דיבור יש 'שולחן ערוך', אך צריכים
 60 לעורר על כך.
 61 כעת הוא הזמן שאף אותם סוגים שבמשך מאות
 62 בשנים היו שקועים רק בעניני עולם ולא ידעו
 63 כלל מענין האלקות, ואף לא רצו לדעת - חשים
 64 ומרגישים בהשגחה האלקית.
 65 אך, החכם להרע - היצר הרע - אינו מרפה, הוא
 66 משתמש בכל אמצעי הצביעות והשקר למשוך את
 67 האדם ברשת החטא שלו.
 68 בזהר¹⁹ ישנה התבטאות: ווי לון לאינון אטומין
 69 אזנין וסתמינן עיינין דלא ידעין ומרגישינן ההוא רוחא
 70 דלעילא.
 71 כשרוח חזקה נושבת הרי היא מזיזה לפעמים גם
 72 אבן.
 73 רוח מלמעלה נושבת, ועליה להזיז אף את לב
 74 האבן, צריכים להתחיל להתעסק בתורה ויראת
 75 שמים.
 76 הקרח האמריקאי מוכרח להינמס על ידי להב
 77 השלהבת של תורה ויראת שמים.
 78 בני הישיבות! אתם אחראים לכך. עליכם מוטל
 79 החוב להודיע, להכריז ולפרסם זאת ברבים,
 80 ולהשתדל להרבות תלמידים בישיבות, לא משנה
 81 לאיזו ישיבות, מבלי להקדים אחת על השניה, אלא
 82 אם זה מקום תורה משה, שלומדים בו תורה, יש
 83 להשתדל למלאות בתלמידים, הן הישיבות הגדולות
 84 והן הישיבות הקטנות, לפתוח ישיבות חדשות בערים
 85 ובעיירות לאורך ולרוחב המדינה.
 86 לו. אני מציע לבני הישיבות להתאחד באיגוד

1 ורוכלי הכפרים הפשוטים ביותר, היו יהודים חסידי
 2 חב"ד.
 3 כח. ה"שמה מילתא היא"¹⁶ הורגש מאד בעדת
 4 החסידים בכלל ובחסידי חב"ד בדורות הראשונים
 5 בשני הענינים של קום ועשה ובלא-תעשה'. היתה זו
 6 אימרה רגילה גם אצל החסידים וגם אצל בני ביתם:
 7 כך צריך להתנהג בית חסידי, כך צריכים להתנהג
 8 ילדים חסידיים.
 9 כט. הישיש החסיד ר' יקותיאל מדוקשיץ מספר,
 10 כשהיה ילד ב"חדר", היה בדוקשיץ מלמד בשם ר'
 11 אליעזר מבעליצע. אביו של ר' אליעזר, ר' שמשון
 12 בער, היה זקן מופלג. כשאביו, ראש הישיבה הרב
 13 שמעון ברוך הזדקן, התפטר מרבנותו ואמר שעליו
 14 להכין עצמו לנסיעה, שתהיה מתוך ישוב הדעת ולא
 15 בפתאומיות.
 16 מסיפור זה יש הרבה מה ללמוד. מה יקרה היתה
 17 אימרה חסידית עבודתית, שהיו מדייקים בסדר
 18 השתלשלות מסירת האימרה מדור לדור.
 19 ל. לחסידים היתה נחת רוח גדולה מסיפור חסידי.
 20 החינוך שהעניקו האבות, האמהות, הסבים והסבתות
 21 החסידיים, הכניסו רוח חיים וגעגועים למנהגי
 22 חסידים.
 23 לא. חסידים הם בעלי דרך ארץ גדולים, הם
 24 מחבבים ומייקרים בן תורה. חיבת החסידים לבן
 25 תורה ויוקרו של בן תורה אצל מחונכים חסידיים, הם
 26 בדרך החסידות, חי, פנימי בחיות פנימית.
 27 לב. בהומיל היה יהודי חסיד-פנימי, את החיות
 28 שלו (פרנסתו) שאב מחלוקת מים. שמו היה ר' יצחק
 29 שאול שואב המים.
 30 ר' יצחק שאול היה חסיד מסור, התפלל כל
 31 התפילות בבית הכנסת של הרה"ח ר' אייזיק¹⁷,
 32 והשתתף בשיעורים שלמדו שם. בשבת היה אומר
 33 שיעור התהלים, לומד משניות ומתפלל באריכות,
 34 והיה אחד מאלה שהיו מבינים מאמרי החסידות
 35 העמוקים שהר' אייזיק היה אומר.
 36 פעם אחת, בשמחת תורה, אומר ר' יצחק שאול
 37 להר' אייזיק: רבי, החודש מילאתם דליים מלאים,
 38 ואני מילאתי כוסית קטנה, יעזור השי"ת שאתם, רבי,
 39 תנצלו הדליים שלכם ואני את הכוסית שלי.
 40 לג. ישנם רשות היחיד, רשות הרבים וכרמלית.
 41 רשות היחיד - אצילות¹⁸, רשות הרבים - טורי
 42 דפרודא, כרמלית - עניני הרשות. יש לייקר את
 43 רשות היחיד, כלומר את עניני אלקות, לא צריכים

(18) לקוטי הש"ס להארז"ל מס' שבת.

(19) ראה זח"ג רכב, א.

(16) ראה יומא פג, ב.

(17) ראה אודותו ספר השיחות קץ הש"ת עמוד מג.

8 לשלוח את ילדיהם לשיבות.
9 אני חוזר עוד הפעם, כדי שלא תהיינה שום
10 טעויות בכך, לא להתערב בתוכן הנהגת השיבות,
11 אלא לפעול בענין השגת תלמידים.
12 ובגלל הדבר הזה יגאל אותנו השי"ת בקרוב
13 וישלח לנו את משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

1 חברים תחת השם "איגוד תלמידי השיבות", את"ה
2 בחרתנו. המטרה צריכה להיות להרבות תלמידים
3 בישיבות. אל לכם להתערב בתוכן הנהגת השיבות
4 בנוגע לסדר הלימוד, דבר זה שייך לראשי השיבות,
5 אדרבה עליכם להיות סרים למשמעת המנהלים
6 וראשי השיבות. מטרת האיגוד צריכה להיות
7 להרבות תלמידים בישיבות, ולהשפיע על ההורים

שמחת תורה, בסעודת היום

אגרות קודש

11 רוי"כ נתקבל לידנו בתודה וברכה רבה. את שמחתנו
12 הגדולה, בהיות לאל ידנו לשכך את חמת הנושים
13 המציקים, אין לבאר. וברכת התמימים יחי ומיסד
14 המוסד, הנשיא שליטי"א, על ראש כה"ר תחול, כי הגדיל
15 לעשות, מעשים טובים מיוחדים במינם ולא רבים כערכם,
16 עשרו נאה לו והוא נאה לעשרו, כי יודע כה"ר להשתמש
17 בו במקום הראוי ובאנשים מהוגנים, תמימים וישרים
18 העוסקים בתורה ועבודת השי"ת תחת השגחתו של כ"ק
19 אדמו"ר שליטי"א, אשרי למי שזוכה להשתתף בזה, וכה"ר
20 וחבריו הנדיבים יחי נוטלים חלק בראש.
21 גם מלאכת בית החומה הולכת ונעשית ב"ה בהצלחה,
22 כפי אשר יכתוב לו ה' קאפלאן יחי.
23 ויקבל החוה"ש מאדה"ש וכה"ט כנפשו וכנפש דושו"ט
24 ומכבדו כערכו הרם, בשם בית-מסחר "תומכית-מימים",
25 מנהל פועל
26 **יוסף יצחק שניאורסאהן**
אג"ק מוהרי"צ כרך טז

בעזרת השם, יום ב' ח' לחודש חשון תערי"ב
ליובאוויטש
כ' הגביר המרומם והנכבד נדיב
מפורסם מופי ווח"ס יר"א כ' מהולל
ומפואר שמו מו"ה שמואל מיכל טריינין
יחי
1 אחדשה"ט!
2 אם בעיני כה"ר יפלא על אשר לא השיבנו עד כה,
3 בעינינו לא יפלא, כי בדעתנו את ערך כה"ר ואת ערך
4 פעולותיו ונדבות לבבו הטוב, אי אפשר הי' לנו לענות
5 מתוך השאון והרעש אשר לא חדל עד היום הזה, מרוב
6 האורחים יחי הבאים יום יום, ומרוב העניינים הדורשים
7 פתרון לשעה ולרגע, ואנחנו לא נדע מה נקדים ומה נאחר,
8 ונאמר עם לבבנו לחשך את דברינו אל כה"ר לעת אשר
9 ישקטו השאון וההמולה.
10 ועתה הננו מתכבדים להודיע לכה"ר כי הסך אלף

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אלול, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"נ וכו' הרב"ג שי

שלום וברכה!

מוסג"פ מכתב מהרה"ג וכו' רפאל ברוך טולידנו ממקנאס, שבו מתחנן אשר לרגלי ההירוס
שעושים החפשים במחנם וצידי הנשמות וכו' במצודת העלי' לאה"ק ת"ו, אשר מקום המעבר הוא
בצרפת, ולכן מבקש שנפתח מקום מקלט שם למאות ילדים שיתחננו שם על טהרת הקדש, ומבטיח
אשר מצדם מוכנים לעזור בכל האפשר וכו'.

ומטוב להודיעני מה דיבר כת"ר שי אתו ומה דעתו בהני"ל...

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

פרק ג משנה ו

רבי חלפתא בן דוסא איש גפר חנניה אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפלו חמשה, שנאמר: ואגדתו על ארץ יסדה. ומנין אפלו שלשה, שנאמר: בקרב אלהים ושמט. ומנין אפלו שנים, שנאמר: או נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'. ומנין אפלו אחד, שנאמר: בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך:

נקודות משיחות קודש

עסק, ש"עסק התורה הוא העמל והטורח"¹³. וכביאור הידוע¹⁴ שלימוד התורה צריך להיות כמו בעל עסק, היינו לא רק כפועל ושכיר שעבודתו היא בזמן מוגבל בלבד, כי אם כמו בעל העסק, שהעסק נוגע לו ביותר, וגם לאחריו גמר המלאכה, טרודה דעתו ומחשבתו בעניני העסק, ואפילו בעת השינה חולם מעניני העסק. ודוגמתו בנמשל: לימוד התורה הוא באופן של עסק, שמסור ונתון לזה בכל לבו ונפשו, ועד כדי כך, שגם בעת השינה חולם דברי תורה¹⁵.

בתורה - הישיבה וההתעסקות בלימוד התורה היא באופן שהוא וכל מציאות העשרה הם בתורה. והיינו, שלא שייכת אצלם דעה והנחה קדומה מצד מציאותם הם (שאו יש מקום לחשוש שתגרום לאיזו נטי), כי אם שכל מציאותם היא בתורה, להתייגע ולעמוד על אמיתתה של תורה.

ותכלית השלימות היא, שפועלים זאת אצל כל בני ישראל, הן לגבי כל עשרת הסוגים דבני ישראל¹⁶, הן לגבי תכלית הריבוי בכמות, הנכלל במספר עשרה, כמובן מפסק ההלכה¹⁷ שאחד עשרה ואחד עשרה רבוא מברכים ומזמנים בנוסח שוה.

והנה, לגבי יהודי המצוי במצב רוחני ירוד, הפירוש דמשנתנו הוא באופן דלימוד התורה סתם (עוד לפני שבאים לשלימות הלימוד). ויתירה מזה - עוד לפני שבאים ללימוד התורה בכלל, כי אם, ענין האחדות¹⁸.

עשרה - למרות שאין דיעותיהם שוות¹⁹, נעשים "עדה", מציאות אחת²⁰.

שיושבין - התיישבות וקביעות, היינו שאחדות זו אינה רק בעת מן העתים, כיום סגולה וכיוצא בזה, כי אם התיישבות וקביעות, בכל זמן ובכל מצב. ועוסקין - האחדות חודרת בעניני העסק שלו כפשוטו, מבלי לחשוש שעל ידי זה שיספר לחבירו מעניני העסק, עלול הדבר לפגוע בפרנסתו. בתורה - סוף סוף נעשית אצלם האחדות גם בתורה²¹.

לפי משנתנו יוצא שבפסוק "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט"¹ נרמזת השראת השכינה בעשרה ובשלשה שעוסקים בתורה. ויש לדקדק בזה: מדוע דילג הכתוב על הדרגה שביניהם - השראת השכינה בחמשה שיושבים ועוסקים בתורה?

ויש לומר, דהנה בפסוק זה מדובר אודות דרגת השראת השכינה השייכת למציאות העולם, ולכן הובאו בו רק המספרים עשרה ושלשה, הקשורים במיוחד לכללות מציאות העולם (כדלקמן).

עשרה - "בעשרה מאמרות נברא העולם"². וענין זה שייך לתורה, כמארז"ל³ "אסתכל באורייתא וברא עלמא". ומספר זה מתבטא בעבודת ישראל בלימוד התורה כשישנם "עשרה שיושבים ועוסקין בתורה", שעל זה נאמר "אלקים נצב בעדת אל".

שלשה - "על שלשה דברים העולם עומד"⁴. והשייכות לתורה על פי מאמר רז"ל⁵ על הפסוק⁶ "ארץ יראה ושקטה" שנתינת התורה גרמה והביאה לידי עמידת העולם. ובעבודת בני ישראל הוא שלשה שעוסקין בתורה, שעל זה נאמר "בקרב אלקים ישפוט".

(ואילו שאר המספרים שבמשנתנו (חמשה, שנים, ואחד) אינם שייכים כל כך לכללות מציאות העולם.

חמשה - הוא חצי דבר בלבד (ביחס לעשרה)⁷. שנים - מספר זה שייך בעיקר לעולם התהו, שבו יש שני קוין בלבד (בניגוד לעולם התיקון, שבו יש גם קו שלישי, קו האמצעי המחבר שני הקוין של חסד וגבורה)⁸ אחד - מספר זה נעלה ממציאות העולם, כמאמר רז"ל⁹ "יום אחד, שבו הי' הקב"ה יחידי בעולמו, שלא הי' בעולמו אלא הוא"¹⁰).

עשרה שיושבין ועוסקין בתורה

יש כאן תכלית השלימות דלימוד התורה:

עשרה - העילוי דתלמוד תורה דרביים¹¹. שיושבין - לימוד באופן של התיישבות. ובלשון המשנה¹² לגבי מ"ח הדברים שהתורה נקנית בהם: "בישוב". ועוסקין - לימוד באופן של

השומעים בלבד. 11. ראה אגה"ק סכ"ג. 12. פ"ו מ"ו. 13. ב"ח אור"ח סמ"ז (ד"ה ונוסחא). 14. ספה"מ קונטרסים ח"א עמ' רנח. 15. ראה ספה"מ ה'ש"ת עמ' א. 16. ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציץ עד שואב מימין (ר"פ נצבים). 17. רמב"ם הלכות ברכות פ"ה ח"ד. 18. כמו שלפני מ"ת היו ישראל כאיש אחד בלבד אחד (רש"י יתרו יט, ב). 19. ראה ברכות נח, א. 20. ראה ברכות כא, ב. 21. לקו"ש חכ"ח עמ' 271.

1. תהלים פב, א. 2. ריש פרק ה. 3. זח"ב קסא, ב. וראה זח"ג יא, ב: עשרה מאמרות למעשה בראשית. . עשרה מאמרות למתן תורה. 4. ריש פרק א. 5. שבת פח, א. 6. תהלים עו, ט. 7. ראה פרקי דר"א פ"ח: נטה מימנו וברא שמים, נטה שמאלו וברא ארץ. הרי שיד אחת (ה' אצבעות) היא חצי העולם בלבד. 8. ראה ספר הליקוטים (ד"א"ח להצ"צ) ערך תהו ותיקון (עמ' יב). 9. ב"ר פ"ג, ח. 10. משיחת ש"פ שלח תשמ"ג - על פי רשימת

פרשת כִּי־תבוא

כו « וְהָיָה כִּי־תבוא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נתן לְךָ נַחֲלָה וְיִרְשָׁתָהּ וַיֵּשְׁבָתָּ בָּהּ: וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרֻצֶּךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נתן לְךָ וְשָׂמַתָּ בַטֶּנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁפֵן שְׂמוֹ שֵׁם: ^ג וּבֵאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְהוָה בְּיָמֵינוּ הֵמָּה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגְדַּתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתְּנֵינוּ לָתֵת לָנוּ: ^ה וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדְךָ וְהִגִּידוּ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ה וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִי וַיֵּרֵד מִצְרַיִמָּה וַיַּגֵּר שָׁם בְּמֵתִי מֵעַט וַיְהִי־שָׁם לָנוּ גְדוֹל עֲצוּם וְרַב: ^ו וַיִּרְעוּ אַתְּנוּ הַמִּצְרַיִם וַעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָרָה קָשָׁה: ^ז וְנִצַּעְתָּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנִינוּ וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ: ^ח וַיּוֹצֵאֲנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזוֹרַע נְטוּיָה וּבְמָרָא גָדֹל וּבֵאתוֹת וּבְמִפְתָּיִם: ^ט וּבָאֲנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתְּנוּ לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתָּו לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^י וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נתן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתְךָ אֶתֶּה וְחֵלְוֵי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ^י »

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 178)

ח"י אלול - יום הַלְדַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאַדְמו"ר הִזְקָן יום לידת צדיק הוא יום שמחה, וכפי שִׁמְצִינוּ בִּצְחָק אַבִּינוּ (הַקַּמַת הַמִּשְׁכָּן נִדְחָתָה לְיוֹם לִידְתּוֹ, אַחַד בְּנִיָּסוֹן), וּכְמִשָּׁה רַבֵּנוּ (יוֹם לִידְתּוֹ בְּטַל אֶת גְּזֵרַת הַמֶּן). אַךְ לֹא מִצִּינוּ שְׂיוֹם זֶה יְהִיָּה יוֹם־טוֹב וְיוֹם שְׂמֵחָה, בְּגִלְוֵי וּבְכַפְרִיסוֹם בְּמִצְשָׁה בַּפֶּעַל, לְכָל יִשְׂרָאֵל. וְאֵלּוּ לְגַבֵּי ח"י אֶלּוּל קָבַע הַרְבֵּי הַרְשָׁ"ב שִׁזְהוּ יוֹם שְׂמֵחָה וְיוֹם־טוֹב; וּכ"ק מו"ח אַדְמו"ר גָּלָה זֹאת לְכָל יִשְׂרָאֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (9" לקוטי שיחות כרך ט עמ' 551 ואילך - מתוך 'לקראת שבת' -

טובתו של יהודי אחד נוגעת לכל ישראל

בתחילת פרשתנו נאמר "וְהָיָה כִּי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה". ומפרש רש"י "מגיד שלא נתחבבו בביכורים עד שִׁבְכְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וְחִילְקוּהָ". והגון, שאף אם היו יחידים שִׁקְבְּלוּ חֵלְקֵם בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִכָּל־מָקוֹם לֹא נִתְחַבְּבוּ בביכורים עד שִׁנְכַבְּשָׁה כָּל הָאָרֶץ, וְחִלְקוּהָ לְכָל יִשְׂרָאֵל.

ולכאורה אינו מובן, הרי הבאת ביכורים היא להודות להקב"ה על הפניסה לארץ ישראל, ועל ההנאה מפירותיה. ואם־כן, מפינון שגם קודם כבוש וחלוקת כל ארץ ישראל, כבר היו לכמה יחידים חלקם בארץ, וכבר נהגו הם מטוב הארץ, מדוע לא נתחבבו להודות להקב"ה על הטובה שנתן להם?

והבאור בזה:

כל ישראל קשורים הם זה לזה. וכל זמן שנשארו יהודי אחד, יהיה מי שיזהה, שאין לו חלק בארץ, חסר בטובתם והנאתם של כל שאר ישראל, ואינם יכולים ליהנות ולשמוח בשלמות, כל עוד שלא קיבל אותו יהודי חלקו בארץ. ומפינון שההודאה שבהבאת ביכורים היא על שלמות הטוב, ובפרט "מקרא ביכורים" שהיא רק "בזמן שמחה" (רש"י כו, יא), לכן אי־אפשר להביא ביכורים "עד שִׁבְכְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וְחִילְקוּהָ". דמפינון שאצל יהודי אחד אין "וירשתה וישבת בה", חסר בשמחתם וטובתם של כל שאר ישראל.

(ישראל) שני יב כי תכלה לעשר את־כל־מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה לְלוֹי לָגֵר לַיְתוֹם וְלְאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בְשַׂעֲרֶיךָ וּשְׂבָעוּ: ^ג וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִי הַקֶּדֶשׁ מִן־הַפִּיט וְגַם נִתְּנוּ לְלוֹי וְלָגֵר לַיְתוֹם וְלְאַלְמָנָה כְּכֹל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי: ^ד לֹא־אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִפְּנֵי וְלֹא־בְעֵרְתִי מִפְּנֵי בְטָמָא וְלֹא־נִתְּתִי מִפְּנֵי לְמַת שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי: ^ה הַשְּׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבְתְּנֵינוּ אֶרֶץ זָבַת

חֶלֶב וְדָבָשׁ: ^ו ׀

ע"כ במנחת
שבת ובהר"ו

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך כט עמ' 142)

ח"י אלול - יום ה'לדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן כבוד קדושת מורי ורבי אדמו"ר גלה את פאריז לידתו של הבעל-שם-טוב בשנת תשי"ג, ועד אז לא היה הדבר ידוע. והנה, לגבי מתן-תורה אִמרו רז"ל ש'ראוי היה אדם הראשון שתנתן תורה על ידו', אבל "את הכל עשה יפה בעתו", והתורה נתנה רק לאחריו כ"ו דורות. ואף בתורה עצמה נק' : מדור לדור מתגלים דברים חדשים שלא היו ידועים לפני זה.

שלישי ^{טו} היום הזה יהוה אלהיך מצוה לעשות את-החקים האלה ואת-המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל-לבבך ובכל-נפשך: ^ז את יהוה האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמור חקיו ומצותיו ומשפטיהם ולשמע בקולו: ^ח ויהוה האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר-לך ולשמור כל-מצותיו: ^ט ולתתך עליון על כל-הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם-קרש ליהוה אלהיך כאשר דבר: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 27)

ח"י אלול - יום ה'לדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן ישראל - תפארת, הספירה העקרית של 'זעיר-אנפין', המשכת אור מלמעלה למטה. שם - מלכות, זכוף המטה והעלאתו מלמטה למעלה. טוב - אור, כפיתוב 'זעיר אלקים את האור כי טוב'. כאשר 'זעיר-אנפין' הוא בעל המלכות, נפעלת העלאת המלכות מצד 'זעיר-אנפין' (לא מצד המלכות עצמה), היינו שגם במלכות ישנה מעלת האור והגלוי. והוא יחוד שני הקוין של המשכה והעלאה שיתחדש לעתיד לבוא, "ליהוי קדין וקדין".

רביעי ^{כו} ויצו משה וזקני ישראל את-העם לאמר שמור את-כל-המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום: ^ג והיה ביום אשר תעברו את-היַרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ וְהִקַּמְתָּ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשַׁדְתָּ אֹתָם בְּשִׁיר: ^ד וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבֶרךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֶה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה

אלהיך | נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר יהוה אלהי-אבותיך לך: ^ב והיה בעברכם את-היַרְדֵּן תִּקְיֹמוּ אֶת-הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצוֹה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבַל וְשַׁדְתָּ אֹתָם בְּשִׁיר: ^ה וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא־תִגַּף עֲלֵיהֶם בְּרוֹז: ^ו אֲבָנִים שְׁלֹמֹת תִּבְנֶה אֶת-מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהֵעַלִיתָ עָלָיו עֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ז וְכָתַבְתָּ שְׁלֹמִים וְאִכְלַתְּ שֵׁם וְשִׁמְחַתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ח וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת-כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיַּיִטֵּב: ^ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְפַּת | וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^י וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָיו וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצוֹה הַיּוֹם: ^{יא}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 152)

ח"י אלול - יום ה'לדת הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן הבעל-שם-טוב עורך וגלה את פת האמונה, בנראה מקד שחנף 'תינוקות של בית רבן' לומר 'אמן' זהא שמה רבא' וכדומה, וכן השתדל שאיש פשוט יאמר 'ברוך השם' וכדומה. ואלו אדמו"ר הזקן קבע שלא די באמונה בלבד, אלא כל אחד חייב להבין גדלות ה' כפי יכולתו.

חמישי ^{יב} ויצו משה את-העם ביום ההוא לאמר: ^א אלה יעמדו לברך את-העם על-הר גרזים בעברכם את-היַרְדֵּן שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן: ^ב ואלה יעמדו על-הקללה בְּהַר עֵיבַל ראובן גַּד ואֲשֶׁר וּזְבוּלָן דָּן וּנְפְתָלִי: ^ג וְעָנּוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם: ^ד אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה תּוֹעֵבַת יְהוָה מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׁם בִּפְתָר וְעָנּוּ כָּל־הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן: ^ה אָרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאָמוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ^ו אָרוּר מְסִיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ^ז אָרוּר מְשַׁנֵּה עוֹר בְּדֶרֶךְ

אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: ^ט יְקִימְךָ יְהוָה לֹא
לְעַם קְדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְךָ כִּי תִשְׁמְרֵם אֶת־
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו: וְרָאוּ
כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֶיךָ וּרְאוּ
מִמֶּךָ: ^י וְהוֹתִרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בְּפִרְי בְּמִנְחֶךָ
וּבְפִרְי בְּהַמְתֶּךָ וּבְפִרְי אֲדֻמְתֶּךָ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר: ^{יא} יִפְתַּח
יְהוָה לְךָ אֶת־אֲזָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לְתַת
מַטֶּר־אֲרָצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבַרְךָ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ
וְהַלְוִיתָ גֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: ^{יב} וּנְתַנֶּךָ
יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ רַק לְמַעַלָּה וְלֹא
תִהְיֶה לְמַטָּה כִּי־תִשְׁמָע אֱלֹהֵי־מִצְרַיִם יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶנְךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת:
^{יג} וְלֹא תִסּוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה
אִתְּכֶם הַיּוֹם יְמִין וּשְׂמֹאל לְלַכַּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אַחֲרִים לְעַבְדָּם: ^{יד} וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמָע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
מִצְוֹתָיו וְחִקְתָּו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶנְךָ הַיּוֹם וּבָאוּ
עֲלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁיִגְוֶנְךָ: ^{טו} אַרְוֹר
אֶתָּה בְּעִיר וְאֲרֹר אֶתָּה בַּשָּׂדֶה:
^{טז} אַרְוֹר טַנְאֶךָ וּמִשְׁאֲרֹתֶיךָ: ^{יז} אַרְוֹר פְּרִי־בְמִנְחֶךָ
וּפְרִי אֲדֻמְתֶּךָ שֹׁגֵר אֶלְפִיךָ וְעִשְׁתָּרֶת צֹאנֶיךָ:
^{יח} אַרְוֹר אֶתָּה בְּבֵאֵד וְאֲרֹר אֶתָּה בְּצֹאנֶיךָ:
^{יט} יִשְׁלַח יְהוָה אֶת־הַמַּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה
וְאֶת־הַמְּגֵעֹת בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
עַד הַשְּׂמֹדֶךָ וְעַד־אֲבֹדְךָ מִהוֹר מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֶיךָ
אֲשֶׁר עֹבְרָתָנִי: ^כ יִדְבֹּק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדְּבָר עַד
כִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אֶתָּה בְּא־שָׂמָה
לְרִשְׁתָּהּ: ^{כא} וְכִכְהָ יְהוָה בְּשַׁחֲפַת וּבְקִדְחַת
וּבְדִלְקַת וּבְחֲרָחֵל וּבְחֲרָב וּבְשֹׁדֶפֶן וּבְיִרְקוֹן
וּרְדָפוֹךָ עַד אֲבֹדְךָ: ^{כב} וְהָיוּ שְׂמוֹךְ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בְּרוּז:

וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ^{כג} אַרְוֹר מַטָּה מִשְׁפָּט
גִּרְיָתוֹם וְאֶלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ^{כד} אַרְוֹר
שֹׁכֵב עִם־אִשְׁתּוֹ אָבִיו כִּי גִלָּה בְּנַפְךָ אָבִיו וְאָמַר
כָּל־הָעַם אָמֵן: ^{כה} אַרְוֹר שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּהֵמָה
וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ^{כו} אַרְוֹר שֹׁכֵב עִם־
אֶחָתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ בַת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם
אָמֵן: ^{כז} אַרְוֹר שֹׁכֵב עִם־חֲתָנְתּוֹ וְאָמַר כָּל־
הָעַם אָמֵן: ^{כח} אַרְוֹר מִכָּה רַעְיוֹ בְּסִתְרָה וְאָמַר
כָּל־הָעַם אָמֵן: ^{כט} אַרְוֹר לֶקַח שֹׁחַד לְהַפּוֹת
נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ^ל אַרְוֹר
אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת
אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ^{לא} כַּח אֶת־הָיָה
אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶנְךָ הַיּוֹם
וּנְתַנֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל־גּוֹי הָאָרֶץ:
^{לב} וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁיִגְוֶנְךָ כִּי
תִשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{לד} בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר
וּבְרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: ^{לה} בְּרוּךְ פְּרִי־בְמִנְחֶךָ וּפְרִי
אֲדֻמְתֶּךָ וּפְרִי בְּהַמְתֶּךָ שֹׁגֵר אֶלְפִיךָ וְעִשְׁתָּרֹת
צֹאנֶיךָ: ^{לו} בְּרוּךְ טַנְאֶךָ וּמִשְׁאֲרֹתֶיךָ: ^{לז} בְּרוּךְ אֶתָּה
בְּבֵאֵד וּבְרוּךְ אֶתָּה בְּצֹאנֶיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 174)

ח"י אלול - יום הולדת הבעל-שם-טוב וְאֲדַמְו"ר הַזֶּקֶן
הבעל-שם-טוב גלה חסידות באפן של נקודות ובקצור,
על-דרך לשון המשנה. אדמו"ר הַזֶּקֶן באר חסידות בהרחבה,
בהבנה והשגה (חסידות חב"ד). ושני האופנים תלויים בשני
הטעמים לגלוי פנימיות התורה בדרות האחרונים וְקָא.
התגברות השופ הגלות - מצד זה די בגלוי באפן של נקודות.
הבנה לביאת המשיח - מצד זה יש צורך בהבנה והשגה,
שפן לעמיד-לבא תהיה השגה גמורה בידיעת ה'.

שישי ו' יתן יְהוָה אֶת־אִיבֶיךָ הַקְּמוּם עֲלֶיךָ נְגַפִּים
לְפָנֶיךָ בְּרֹדֶךָ אַחַד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׁבַעַה דְּרָכִים
יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ: ^א יֵצְאוּ יְהוָה אֶתְךָ אֶת־הַבְּרָכָה
בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבְרִכְךָ בְּאָרֶץ

יִשָּׁל וַיִּתֶּן: ^{מא} פָּנִים וּבְנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לְךָ
 כִּי יֵלְכוּ בַשָּׂבִי: ^{מב} כָּל־עֵצֶךָ וּפְרֵי אֲדָמָתְךָ יִירֹשׁ
 הַצִּלְצָל: ^{מג} הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עִלְיֶךָ
 מֵעֵלָה מֵעֵלָה וְאַתָּה תֵרַד מִטָּה מִטָּה: ^{מד} הוּא
 יִלְוֶךָ וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה
 תִּהְיֶה לְזָנָב: ^{מה} וּבָאוּ עִלְיֶךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה
 וּרְדֹפוֹת וְהַשִּׁיגוֹף עַד הַשְּׂמֹדָה כִּי־לֹא שָׁמַעַתְּ
 בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר
 צִוָּךָ: ^{מו} וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבִרְעָךָ עַד־
 עוֹלָם: ^{מז} תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עֲבַדְתָּ אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֵב כָּל־
^{מח} וְעֲבַדְתָּ אֶת־אֱיֹבֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה כְּךָ
 בְּרַעַב וּבְצָמָא וּבְעֵרִים וּבְחֶסֶד כָּל וְנָתַן עָלֶיךָ
 בְּרוּל עַל־צִוְאוֹתֶיךָ עַד הַשְּׂמִידוֹ אֲתָךְ: ^{מט} יִשָּׂא
 יְהוָה עִלְיֶךָ גְּוֵי מִרְחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ פֶּאֶרֶשׁ יִדְאֶה
 הַנָּשֵׂר גְּוֵי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשִׁנּוֹ: ^{נא} גְּוֵי עַן פָּנִים
 אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָּנִים לְזֹקֵן וְנֶעַר לֹא יַחֵן: ^{נב} וְאָכַל
 פְּרִי בְהִמָּתֶךָ וּפְרֵי־אֲדָמָתְךָ עַד הַשְּׂמֹדָה אֲשֶׁר
 לֹא־יִשָּׂאִיר לְךָ דָּגָן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהָר שָׁגַר אֶלְפִיד
 וְעִשְׂתָּרֶת צִאֲנֶךָ עַד הָאֲבִידוֹ אֲתָךְ: ^{נג} וְהֵצֵר לְךָ
 בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֵדַת חֲמַתֶיךָ הַגְּבֹהֹת וְהַבְּצֻרוֹת
 אֲשֶׁר אַתָּה בִּטַח בָּהֶן בְּכָל־אֲרָצְךָ וְהֵצֵר לְךָ
 בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אֲרָצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לְךָ: ^{נד} וְאָכַלְתָּ פְרִי־בִטְנֶךָ בְּשֵׂר בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ
 אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
 אֲשֶׁר־יִצִּיק לְךָ אֱיֹבֶיךָ: ^{נה} הָאִישׁ הָרַךְ כְּךָ וְהֶעֱנַג
 מְאֹד תִּרַע עֵינָיו בְּאֲחִיו וּבְאִשֶׁת חֵיקוֹ וּבִיתֵר בְּנָיו
 אֲשֶׁר יוֹתִיר: ^{נו} מִתַּת | לְאָחֶד מֵהֶם מִבֶּשֶׂר בְּנָיו
 אֲשֶׁר יֹאכַל מִבְּלֵי הַשָּׂאִיר־לוֹ כָּל בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
 אֲשֶׁר יִצִּיק לְךָ אֱיֹבֶיךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ: ^{נז} הִרְפָּה כְךָ
 וְהֶעֱנַגְתָּ אֲשֶׁר לֹא־נִסְתָּה כִּפְר־רַגְלָה הֵצַג עַל־
 הָאָרֶץ מִהַתְּעַנֵּג וּמִרַךְ תִּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חֵיקָה

כִּי יִתֵּן יְהוָה אֶת־מָטֵר אֲרָצְךָ אֲבָק וְעָפָר מִן־
 הַשָּׁמַיִם יֵרַד עִלְיֶךָ עַד הַשְּׂמֹדָה: ^{נח} יִתֶּנְךָ יְהוָה |
 גִּנְף לַפְּנֵי אֱיֹבֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד תִּצָּא אֵלָיו
 וּבִשְׂבַעַה דְרָכִים תָּנוּס לַפְּנֵיו וְהָיִיתָ לְעוֹהָה לְכָל
 מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ: ^{נח} וְהָיִיתָ נִבְלָתְךָ לְמֵאֲכָל
 לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבְּהֵמַת הָאָרֶץ וְאִין מַחְרִיד:
^נ וַיִּכְתֶּה יְהוָה בְּשַׁחֵן מִצְרַיִם כְּתִיב וּבַעֲפָלִים
 קָרִי וּבְמִתְחַיִּים וּבְגָרֵב וּבְחָרֶם אֲשֶׁר לֹא־תוֹכֵל
 לְהִרְפֹּא: ^{נא} וַיִּכְתֶּה יְהוָה בְּשַׁגְעוֹן וּבְעִוְרוֹן
 וּבְתַמְהוֹן לֵבָב: ^{נב} וְהָיִיתָ מְמֹשֵׁשׁ בְּצַחְרִים
 כְּאֲשֶׁר יִמְשֵׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה וְלֹא תִצְלַח
 אֶת־דְרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אֶךָ עֲשׂוֹק וְגִזּוּל כָּל־הַיָּמִים
 וְאִין מוֹשִׁיעַ: ^{נג} אֲשֶׁה תִאֲרֹשׁ וְאִישׁ אַחֵר
 כְּתִיב יִשְׁלַחַה קָרִי יִשְׁכַּבְנָה בֵּית תְּבִנָה וְלֹא־תִשָּׁב בּוֹ
 פֶּרֶם תִּטַּע וְלֹא תַחֲלִלְנוּ: ^{נד} שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ
 וְלֹא תֹאכַל מִפְּנֵי חֲמֶדְךָ גִּזּוּל מִלִּפְנֵיךָ וְלֹא יִשׁוּב
 לְךָ צִאֲנֶךָ נִתְּנוֹת לְאֱיֹבֶיךָ וְאִין לְךָ מוֹשִׁיעַ:
^{נז} בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נִתְּנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוּת
 וּכְלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאִין לְאֵל יְהוָה: ^{נח} פְּרִי
 אֲדָמָתְךָ וּכְלִיִּינֶיךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־יִרְעֶת
 וְהָיִיתָ רַק עֲשׂוֹק וְרִצּוּן כָּל־הַיָּמִים: ^{נח} וְהָיִיתָ
 מִשְׁגָּע מִפְּרֹאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^נ וַיִּכְתֶּה
 יְהוָה בְּשַׁחֵן רָע עַל־הַבְּרָפִים וְעַל־הַשְּׂקִים אֲשֶׁר
 לֹא־תוֹכֵל לְהִרְפֹּא מִכֶּף רַגְלֶךָ וְעַד קִדְמֶדְךָ:
^{נא} וַיִּלְךְ יְהוָה אֲתָךְ וְאֶת־מִלְכְּךָ אֲשֶׁר תִּקִּים עִלְיֶךָ
 אֶל־גְּוֵי אֲשֶׁר לֹא־יִרְעֶת אַתָּה וְאַבְתִּיךָ וְעֲבַדְתָּ
 שֵׁם אֱלֹהִים אַחֵרִים עֵץ וְאֶבֶן: ^{נב} וְהָיִיתָ לְשִׂמְחָה
 לְמִשָּׁל וּלְשִׁנְיָה כְּכֹל הַעַמִּים אֲשֶׁר־יִנְהַגְךָ יְהוָה
 שְׂמָה: ^{נג} יִרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעַט תִּאֶסֶף כִּי
 יַחֲסִלְנוּ הָאֲרָבָה: ^{נד} פְּרָמִים תִּטַּע וְעֲבַדְתָּ וַיִּין
 לֹא־תִשְׁתָּה וְלֹא תִאָּגֵר כִּי תֹאכְלְנוּ הַתַּלְעֵת:
^{נז} וַיִּתִּים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל־גְּבוּלְךָ וְשָׁמֹן לֹא תִסּוּף כִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 37)

ח"י אלול - יום הולדת הפעל-שם טוב ואדמו"ר הזקן שמו הראשון של אדמו"ר הזקן, שניאור, רומז לשני אור, וכפי שאמר עליו הפעל-שם טוב בהיותו בן שלש שנים, שעתיד להאיר את העולם בשני אורות, תורת הנגלה ותורת הנסתר. זהו גם הכוונה שלו, פעל התנאי והשלחן ערוך - שני האורות. והנגלה והנסתר מאחדים בתבה אחת (שניאור), כי שניהם התחברו אצלו לדבר אחד.

שביעי **כט** « ויקרא משה אל־כל־ישראל ויאמר אלהם אתם ראייתם את פל־אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל־עבדיו ולכל־ארצו: הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵיכֶם הָאֵתָת וְהַמַּפְתִּים הַגְּדֹלִים הָהֵם: וְלֹא־נִתְּן יְהוָה לָכֶם לִב לִדַּעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנִים לִשְׁמָע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא־בָלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעַלְיֶיכֶם וְנַעַלְךָ לֹא־בִלְתָּה מֵעַל רַגְלֶיךָ: הַלֶּחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וַיֵּינן וּשְׂכָר לֹא שְׁתִיתֶם לִמְעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מִלֶּדֶת־חֻשְׁבּוֹן וְעֹוג מִלֶּדֶת־הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָנוּ לְמַלְחָמָה וּנְכַסְתֶּם אֶת־אַרְצֵם וּנְתַנֶּה לְנַחֲלָה לְרֵאוּבֵנִי וּלְגָדִי וְלַחֲצִי שְׂבַט הַמְנַשִּׁי: הַיְשַׁמְרֹתֶם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אִתְּם לִמְעַן תִּשְׁפִּילוּ אֶת פַּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: פפפ

חצי קריש

ותגדל ויתקדש שמוה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמון: אמן יחא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יחא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתא ונתמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמון: אמן

ובכנה ובכתה: וּבְשַׁלְיֹתָהּ הַיּוֹצֵת | מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְכַנִּיהָ אֲשֶׁר תִּלְד כִּי־תֹאכְלֶם בַּחֶסֶד־כָּל בַּסֶּתֶר בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ אִיבֹךְ בַּשְּׁעָרִים: הַאִם־לֹא תִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַפְּתָיִם בַּסֶּפֶר הַזֶּה לִירְאָה אֶת־הַשָּׁם הַנִּכְבָּד וְהַגּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְהִפְלֵא יְהוָה אֶת־מִכְתָּךְ וְאֵת מִכּוֹת זְרַעְךָ מִכּוֹת גְּדֹלֹת וְנֹאמָנוֹת וְחֻלִּים רָעִים וְנֹאמָנִים: וְהִשִּׁיב בְּךָ אֶת כָּל־מִדּוֹה מִצְרִים אֲשֶׁר יִגְרַת מִפְּנֵיהֶם וּדְבַקוּ בָךְ: גַּם כָּל־חֲלִי וְכָל־מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כְתוּב בַּסֶּפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עָלֶיךָ עַד הַשְּׁמַדֶּךָ: וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת אֲשֶׁר הִייתֶם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעַתְּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׁשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יִשִּׁישׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וּנְסַחְתֶּם מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתֶּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְהִפִּיעַךְ יְהוָה בְּכָל־הַעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ וְעַבְדְּךָ שֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרַיִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעַת אֵתָה וְאַבְתִּיד עֵץ וְאַבֹּן: וְהַבְּגוּיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא־יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלֶךָ וְנִתְּן יְהוָה לָךְ שֵׁם לֵב רָגֹז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדֹאבוֹן נַפֶּשׁ: וְהָיוּ חֲטִיף תְּלָאִים לָךְ מִגִּגְד וּפְחַדְךָ לִילָה וַיּוֹמֶם וְלֹא תֵאֱמִין בַּחֲטִיף: וּבְבַקֵּר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עָרֵב וּבְעֶרֶב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בְּקֶר מִפְּחַד לְכַבֵּד אֲשֶׁר תִּפְחַד וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: וְהִשִּׁיבְךָ יְהוָה | מִצְרַיִם בְּאֵינֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לָךְ לֹא־תִסּוּף עוֹד לִרְאוֹתָהּ וְהַתְּמַרְתֶּם שֵׁם לְאִיבֹךְ לַעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין קְנָה: וְאֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ מוֹאָב מִלֶּבֶד הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּתַב אִתְּם בְּחָרֵב: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת א)

ח"י אָלוּל - יום הַלְדָת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאֶדְמוּר הַנֶּזֶן
מקור השם 'שניאור' הוא מתינוק שהיה לו סבא בשם
'אורי' וסבא בשם 'מאיר', ונקרא שניאור על שם שניהם.
והנה, שניאור הוא שני אור. ויש לרמז: אורי - אור שלי,
היינו נגלה. בלמוד זה עלולה התורה להשאיר תורת ה', שכן
הלומד והתורה הם שני דברים שונים. מאיר - לאחרים,
היינו נסתר. למוד זה פועל שהתורה מאירה בלומד, כך
שהיא הופכת להיות תורתו, כי היא מתאחד איתה.

מפטיר וּתְבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן
מִלְדֵי־חֶשְׁבֹן וְעֹוג מִלְדֵי־הַבְּשָׁן לְקִרְאָתָנוּ
לְמַלְחָמָה וּנְבָח אֶת־אַרְצָם וְנִתְנָה
לְנַחֲלָה לְרֵאוּבֵנִי וְלְגֵדִי וְלַחֲצִי שֶׁבַט הַמְנַשֵּׁי:
וּשְׁמֵרְתֶם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם
אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁכְּלוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

ח"י אָלוּל - יום הַלְדָת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאֶדְמוּר הַנֶּזֶן
הרבי הרש"ב קבע שח"י אלוול הוא יום־טוב. חסיד אהד
מצא רמז לכך בפסוק "ידו לה' חסדו ונפלאותיו לכני
אדם": ראשי תבות - ח"י אלוול. סופי תבות - בגימטריא
יו"ם טו"ב (73). כשפכת את הרמז לרבנו, קבל את המענה
הבא: "תורה רבה על הבאור הגפה. ועין גמרא פסחים (קח).

א: הני כ"ו הודו כנגד מי, כנגד כ"ו דורות שקרא הקב"ה
בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 161 ואילך -
מתוך 'לקראת שבת')

הגוים ררוב יחרבו

בהפטרות פרשתנו כתוב "הגוי והממלכה אשר לא
יעבדוך יאבדו והגוים הרוב יחרבו".

ולכאורה, ייעוד זה שיתקיים לעתיד־לבא תמוה ביותר
בהשקפה ראשונה, דבשלבם בנוגע לז' מצוות שנצטוו בהן
בגוי נח, הרי אם אין מקומים אותן, מתחייבים מיתה (כמבואר
ברמב"ם הלכות מלכים, סוף פרק ט). אף היכן מצינו שנצטוו בגוי
נח לשירת ולעבוד את בני ישראל, ואם־כן מדוע "הגוי
והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו"?

והבאור בזה:

ידוע מאמר חכמינו ז"ל (פרשי ר"פ בראשית. וראה ויק"ר
פלו"ו ד) "בראשית - בשביל ישראל שנקראו ראשית", שכל
העולם פולו עם אומות העולם נבראו רק בשביל עם ישראל.
והנה עכשיו בזמן הגלות אין רואים בגלוי שמטרת וסיבת
קיומם של אומות העולם היא בשביל ישראל. אף לעתיד־
לבא, שאז תתגשם סיבת ומטרת הבריאה, יראו בגלוי
שמציאותם של אומות העולם היא רק בשביל ישראל.

ולכן "הגוי אשר לא יעבדוך יאבדו", כי לעתיד־לבא, גוי
שאינו מראה בגלוי שכל מציאותו היא רק בשביל ישראל,
לא תהיה לו זכות קיום בעולמו של הקב"ה, ובמילא
"יאבדו" (דאין זה ענין של עונש, אלא משום שאין
למציאותם זכות קיום).

קכ"ב פסוקים, לעבר"ו סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטה במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲיִתִים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עֵשֶׂר וְכַבֹּד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הַעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁהָ עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א קומי אורי פי בא אורח, את ירושלים, קומי והאירי, פי בא אלך האור, כלומר המלכות ושפע הנבואה והשמחה והמוצה. ובכבוד ה' עליך זרת, כלומר, השכינה התגלה עליך ומשרה בך. **ב** החשך יכסה ארץ, כלומר, אפלו אם יתרחבו צרות בעולם. **וערפל לאמים**, וחשך של ערפל יכסה

עמים, והוא כפל לשון של "החשך יכסה

ארץ" במלים אחרות. **יזרח ה'**, יאיר

לך אור הישועה. **ובכבוד**, השקראת

השכינה. **ג** והלכו גוים לאורח,

כלומר, ממו יקמרו ריכי ה', ואת האיר

את עיניהם. והוא עליך פי שהוא

בשך, שרואה מיטב את הישבים

באור. **לנגה זרחך**, להפצת האור

שמתירי סביבך. **ד** כלם נקבצו,

כל בנך ובנותיך שנוקרים בהמשך

הפסוק. **על צד תאמנה**, על צד

המלכים והשרות ובחיקם התנה

מאמנות ונגדלות. "תאמנה" מלשון

"כאשר ישא האמן את הינק" (במדבר

יא:ב). **ה** אז תראי ונתהרת, אז

תראי את בנך באים אליך, ויאירו פנך

מרב שמחה. "ונתהרת" לשון הארה

ושמחה, כמו "הביטו אליו ונתרו"

(תהלים 177). **ופחד ורחב לבבך**,

כאדם הנבהל בבוא אליו טובה רבה

פתאום. וכמו שיצר הלב בגלל צרה

ואבל, ורחב הלב בגלל טובה ושמחה.

פי יהפך עליך המון ים, המון

העשר של הגוים השוקנים במערב,

והפך לבוא עליך. **חיל גוים**, עשר

ונכסים של העמים. **ו** שפעת גמלים תכסוך,

רבו שרות של גמלים יבואו אלך מתנות, ונראו כאילו מכסים את הארץ. **בכרי מדין ועיפה**, הגמלים המעורים

הבאים ממדין ועיפה. **כלם משבא יבואו**, כל בני שבא יבואו לירושלים. **זהב ולבונה ישאו**, והם יבואו עמהם זהב ולבונה למנהח לה. **ותתלות ח'**

עטרת מרים

א את ירושלים קומי אורי והאירי פי בא אורח אור הישועה הנפנית והנפשית ובכבוד יהוה אור הנבואה עליך זרח: **ב** פיהנה החשך צרות רבות **יכסה ארץ וערפל** עב הענו יחשוד **לאמים ועליך יזרח יהוה** ישנה השכינה עליך **ובכבוד עליך יראה יתגלה עליך בגלוי נבואי: ג** והלכו גוים **לאורח** מישראל יקמרו הגוים

דרכי ה' ומלכים ומלכותם ושריהם

ילכו לנגה זרחך שהוא אור ה':

ד את ירושלים שאי סביב עיניך

לארבע רוחות העולם וראי איד כלם

כל אנשך נקבצו באורחך ללמוד

תורה ודבר ה', בנך מרחוק יבאו

עמם ובגתיך כל אחת ואחת על-צד

המלכות והשרות ובחיקן תאמנה

תורה מגדלות: **ה** אז תראי בנך

שיבאו מכל צד ונתהרת ויאיר פנך

מרב השמחה ופחד כאדם הנבהל

בבא אליו טובה רבה פתאום ורחב

לבבך ויתרחב לבך בעבור רוב השובח

והשמחה פיה הפך עתה תהי בהפך

פי יבאו עליך המון ים השוכנים

בפאת המערב חיל עושר הגוים

יבאו לך: **ו** שפעת רבו גמלים

יבא לך למנהח תכסוך וכסו הארץ,

בכרי גמלים מעורים הבאים ממדין

ועיפה כלם כל האנשים משבא

יבאו זהב ולבונה מין בושם ישאו

מנהח לה, ובבואם לארצם ותתלות

הפטרת כי תבוא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישיעה פרק 8

8 **א** קומי אורי פי בא אורח ובכבוד

יהוה עליך זרח: ב פיהנה החשך

יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח

יהוה ובכבוד עליך יראה: ג והלכו גוים

לאורח ומלכים לנגה זרחך: ד שאי

סביב עיניך וראי כלם נקבצו באורחך

בנך מרחוק יבאו ובגתיך על-צד

תאמנה: ה אז תראי ונתהרת ופחד

ורחב לבבך פיה הפך עליך המון ים

חיל גוים יבאו לך: ו שפעת גמלים

תכסוך בכרי מדין ועיפה כלם משבא

יבאו זהב ולבונה ישאו ותתלות יהוה

ונכסים של העמים. **ו** שפעת גמלים תכסוך, רבו שרות של גמלים יבואו אלך מתנות, ונראו כאילו מכסים את הארץ. **בכרי מדין ועיפה**, הגמלים המעורים הבאים ממדין ועיפה. **כלם משבא יבואו**, כל בני שבא יבואו לירושלים. **זהב ולבונה ישאו**, והם יבואו עמהם זהב ולבונה למנהח לה. **ותתלות ח'**

שי למורא

עטרת מרים

יבשרו, וכבואם חזרה לארצם יבשרו ויסקרו תהלות ה'. **ז** כל צאן קדר יקבצו לה, כל הצאן של ארץ קדר ששם המבחרים שבצאן יאספו להביאם לירושלים. **אילי נביות ישראלונה**, האילים הבאים מנביות שהם המבחרים שבאילים, אותם יביאו הגוים באופן של שרות ומתנה לירושלים. **יעלו על רצון מנבחי**, כמו "יעלו על מנבחי לרצון".

ובית תפארתני אפאר, ואת בית מקדשי אפאר, בזה שאמתו בלב כל הגוים לפארו במנחות וקרבות. **ח** מי אלה העופינה וגו', הנביות ישאלו, מי אלה קהלות ישראל העולות מהגלות מכל מקומותיהם ומבחרים לטוס פענן על ידי הרים, וכמו היונים השבים אל חלונות השוקד, שאז הם מבחרים לעוף להאכיל את גוזליהם. **ט** כי לי איים יקוו, שוקני איי הים יקוו ורצפו שאמתו להם שכן טוב על זה שביאו את בני ישראל לארצם. **ואננות תרשיש בראשונה וגו'**, וכן אננות תרשיש יבואו לארץ ישראל כבראשונה בימי שלמה המלך שהביאו זהב הרבה לשלמה, והם יביאו את בני ישראל לארצם מפרתקים, עוד יביאו אתם גם את כסףם וזהבם לתתם לשם ה' וגו'. **כי פארה**, אשר נתן לה את הפאר והמבדד הנה. **י** ישראלונה, ושרתו אותך. **וברצוני**, וברצוני הטוב. **יא** ופתחו, יהיו פתוחים ועומדים. **יאמר בלשון הפעיל**, ולא אמר "ופתחו" בלשון קל, על שם שפתחתם פתיחת עולם. **חיל גוים**, עשר ונכפי הגוים ומלביהם נהוגים, ומלכי הגוים גהגו לבוא לפני מלך המשיח פעברים לפני אדוניהם. **פרוש אחר**, "נהגים" מובלים כשבוים קשורים בשלשלאות ברגל. **יב** והגוים חרב יחרבו, בלומר, תבטל ממשלת כל הגוים. **יג** כבוד הלכנו וגו', העצים הנכבדים שבער הלכנו יביאו אליה, והם ברוש תהדר ותאשור, כלם יתרו לפאר מקום מקדשי, לבנות בהם

את בית המקדש. **ומקום רגלי אכבד**, כי בית המקדש מקונו כנגד כפא הכבוד ונקרא "הרם רגליו" (תהלים צ.ט.ח). **יד** שחנת, בכפיפות והשפלה. **בני מענין**, הגוים ובני הגוים שהיו מענים את ישראל בגלות. **על כפות רגליה**, בלומר עד סמוך לארץ. **כל מנאצינה**, כל הגוים שהיו מבזים אותך. **עיר ה' עיר של ה'**, ציון קדוש ישראל, ציון של קדוש ישראל. **טו** ואין עובר, ואין מי שיעבר בארצה לשאל לשלום לה. **לגאון עולם**, שהתני ממשלת עד עולם.

יבשרו: ז כל צאן קדר יקבצו לה אילי נביות ישראלונה יעלו על רצון מנבחי ובית תפארתני אפאר: ח מי אלה העופינה וכיונים אל ארבותיהם חלונות השוקד שלהם: ט כי לי איים יקוו ויבאו אל אילי נביות ישראל העולות מהגלות מכל מקומותיהם ומבחרים לטוס פענן על ידי הרים, וכמו היונים השבים אל חלונות השוקד, שאז הם מבחרים לעוף להאכיל את גוזליהם. **ט** כי לי איים יקוו, שוקני איי הים יקוו ורצפו שאמתו להם שכן טוב על זה שביאו את בני ישראל לארצם. **ואננות תרשיש בראשונה וגו'**, וכן אננות תרשיש יבואו לארץ ישראל כבראשונה בימי שלמה המלך שהביאו זהב הרבה לשלמה, והם יביאו את בני ישראל לארצם מפרתקים, עוד יביאו אתם גם את כסףם וזהבם לתתם לשם ה' וגו'. **כי פארה**, אשר נתן לה את הפאר והמבדד הנה. **י** ישראלונה, ושרתו אותך. **וברצוני**, וברצוני הטוב. **יא** ופתחו, יהיו פתוחים ועומדים. **יאמר בלשון הפעיל**, ולא אמר "ופתחו" בלשון קל, על שם שפתחתם פתיחת עולם. **חיל גוים**, עשר ונכפי הגוים ומלביהם נהוגים, ומלכי הגוים גהגו לבוא לפני מלך המשיח פעברים לפני אדוניהם. **פרוש אחר**, "נהגים" מובלים כשבוים קשורים בשלשלאות ברגל. **יב** והגוים חרב יחרבו, בלומר, תבטל ממשלת כל הגוים. **יג** כבוד הלכנו וגו', העצים הנכבדים שבער הלכנו יביאו אליה, והם ברוש תהדר ותאשור, כלם יתרו לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד: יד והלכו אליה שחנת בני מענין והשתחוו על כפות רגליה כל מנאצינה וקראו לה עיר יהוה ציון קדוש ישראל: טו תחת היותך עזובה ושנואה

יהוה יבשרו: ז כל רוב צאן קדר שבארץ המבחרים יקבצו לה יאספו להביאם אלך אילי שבנביות שם מקום ישראלונה יהיו לה לרפד ועלו על רצון מנבחי יעלו על מנבחי לרצון ובית תפארתני בית המקדש אפאר על ידי קרבות מובחרים שבמנים כמו האילים המבחרים האלה: ח אילו הנביות ישאלו על בני הגולה מי אלה אשר מבחרים לשוב, פעב פענן העופינה וכיונים ומבחרים לעוף אל ארבותיהם חלונות השוקד שלהם: ט כי לי איים יקוו ויבאו אל אילי נביות ישראל העולות מהגלות מכל מקומותיהם ומבחרים לטוס פענן על ידי הרים, וכמו היונים השבים אל חלונות השוקד, שאז הם מבחרים לעוף להאכיל את גוזליהם. **ט** כי לי איים יקוו, שוקני איי הים יקוו ורצפו שאמתו להם שכן טוב על זה שביאו את בני ישראל לארצם. **ואננות תרשיש בראשונה וגו'**, וכן אננות תרשיש יבואו לארץ ישראל כבראשונה בימי שלמה המלך שהביאו זהב הרבה לשלמה, והם יביאו את בני ישראל לארצם מפרתקים, עוד יביאו אתם גם את כסףם וזהבם לתתם לשם ה' וגו'. **כי פארה**, אשר נתן לה את הפאר והמבדד הנה. **י** ישראלונה, ושרתו אותך. **וברצוני**, וברצוני הטוב. **יא** ופתחו, יהיו פתוחים ועומדים. **יאמר בלשון הפעיל**, ולא אמר "ופתחו" בלשון קל, על שם שפתחתם פתיחת עולם. **חיל גוים**, עשר ונכפי הגוים ומלביהם נהוגים, ומלכי הגוים גהגו לבוא לפני מלך המשיח פעברים לפני אדוניהם. **פרוש אחר**, "נהגים" מובלים כשבוים קשורים בשלשלאות ברגל. **יב** והגוים חרב יחרבו, בלומר, תבטל ממשלת כל הגוים. **יג** כבוד הלכנו וגו', העצים הנכבדים שבער הלכנו יביאו אליה, והם ברוש תהדר ותאשור, כלם יתרו לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד: יד והלכו אליה שחנת בני מענין והשתחוו על כפות רגליה כל מנאצינה וקראו לה עיר יהוה ציון קדוש ישראל: טו תחת היותך עזובה ושנואה

כפות רגליה עד סמוך לארץ מרוב חיבתך, כל מנאצינה שבצאן ובני אותך, וקראו לה עתה עיר יהוה ציון של קדוש ישראל: טו תחת במקום היותך עזובה מנעיד ושנואה מכל האמות ואין מי עובר בארצה עיר של ה' ציון קדוש ישראל, ציון של קדוש ישראל. **טו** ואין עובר, ואין מי שיעבר בארצה לשאל לשלום לה. **לגאון עולם**, שהתני ממשלת עד עולם.

מְשׁוֹשׁ דָּוָר וְדָוָר, וְלִהְיוֹת מְשׁוֹשׁ כָּל דָּוָר וְדָוָר, כְּלוֹמַר, שְׂלֵא יִפְסַק. (זו) וְיִנְקַת חֲלָב גּוֹיִם, הַאֲכִילִי אֶת טוֹב אֶרֶץ הַגּוֹיִם. כְּלוֹמַר, יִתְּנוּ מִסּ לְמִלְךָ הַמְּשִׁיחִית. וְשֵׁד מְלָכִים, לְשׁוֹן שְׂרָיִם. (יז) תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת וְגו', בְּמִקּוֹם הַנְּחֻשֶׁת שֶׁלְקָחוּ הַגּוֹיִם מִירוּשָׁלַיִם, אָבִיא זָהָב. כְּלוֹמַר, אֲתָן בְּלֶבֶס לְשֵׁלֶם לֶךְ בְּכַפְלֵי כְּפָלִים מִמֶּנּוּ שֶׁלְקָחוּ. וְשִׁמְתִי פְקֻדָתְךָ שְׁלוֹם, וְאֲשִׁים אֶת אֲנִשֵׁי פְקֻדָתְךָ, דְּהִנֵּי הַפְּקוּדִים שְׁהִיו נֹטְלִים מִכֶּם מִסִּים, וְהִיו לֶךְ לְשֵׁלוֹם וְלֹא יִדְחֶקוּךָ יוֹתֵר. וְנִגְשִׁיךָ צְדָקָה, וְהַנּוֹשִׁים שְׁהִיו נֹגְשִׁים עַל דְּבַר הַמִּסִּים, יִבְאוּ לַעֲשׂוֹת עִמָּךְ צְדָקָה וְחֶסֶד. (יח) וְקִרְאת יִשׁוּעָה חוֹמֹתֶיךָ, כְּלוֹמַר, לֹא תִצְטָרְכוּ עוֹד לַעֲלוֹת עַל הַחוֹמוֹת לְשֹׂמֵר אֶת הָעִיר מִכַּף אוֹיֵב, וְלִפְיָךְ תִּקְרָא לְהֵם "יִשׁוּעָה". וְשַׁעֲרֶיךָ תִּתְּלַח, וְאֵת שַׁעֲרֵי הַחוֹמוֹת תִּקְרָא "תְּהִלָּה", כִּי יִסְפְּרוּ בְּהֵם תְּהִלוֹת ה'. (יט) לֹא יִהְיֶה לֶךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגו', בֵּינון שֶׁהַשֶּׁשׁל אֶת הַיִּשׁוּעָה וְהַטּוֹבָה לְאוֹרֵךְ, לְפִיכָךְ אָמַר, שֶׁכֵּן כָּךְ יִהְיֶה אוֹרֵךְ גְּדוֹל, דְּהִנֵּי אוֹר ה' וְהַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִחְשָׁבִים אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ וְאוֹר הַיָּרֵחַ לְכֻלֵּים. וְהוּא דְרָךְ מִשְׁל. וְלִנְגַּה הַיָּרֵחַ, בְּלִילָה מִקְּבֻלַּת הָאֶרֶץ אֶת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַל יְדֵי נְגַה הַיָּרֵחַ. לְתַפְאֲרָתְךָ, תִּתְּפָאֵר כִּבְבוֹד ה'. (כ) לֹא יִבְאוּ עוֹד שְׂמֵשֶׁךְ וְגו', הוּא אוֹר ה' שְׁתִּירָה לֶךְ, לֹא יִשְׁקַע עוֹד. וְיִרְחֹךְ לֹא יֵאָסֵף, כְּלוֹמַר, לֹא תִבְטַל מְלֻכּוּתְךָ וּמְשִׁלְתְּךָ. וְשִׁלְמוֹ יִמִּי אֲבֻלָּה, יִתְּמוּ וְיִגְמְרוּ יְמֵי הַאֲבֵל וְהַגְּלוּת, כִּי לֹא תִלְכִי עוֹד בְּגִלוּת. (כא) וְעַמֶּךָ כָּלֶם צְדִיקִים, הָעַם הַנִּשְׁאָר כָּךְ וְהִיו כָּלֶם צְדִיקִים. נִצַּר מִטְּעֵי וְגו', הַעֲנֵה שְׂנֵמְעִיתִי הוּא מַעֲשֵׂה יְדִי, וְיֵשׁ מִה לְהַתְּפָאֵר בו. כְּלוֹמַר, הָעַם אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי, אֶתְּפָאֵר בו, כִּי יִהְיוּ צְדִיקִים וְחַמְדוּסִים.

לְשֵׁאוֹל לְשִׁלּוּמֶךָ, בְּמִקּוֹם זֶה וְשִׁמְתִיךָ לְגִנְאוֹן וְתַפְאֲרָתְךָ עוֹלָם וְתִהְיֶה עִתָּה מְשׁוֹשׁ יִשְׁמְחוּ בָּלֶם עַל הַצְּלָחָתְךָ דָּוָר וְדָוָר בְּכָל יְמֵי הַדּוֹרוֹת: זֶה דְרָךְ מִשְׁל, וְיִנְקַת חֲלָב גּוֹיִם וְשֵׁד מְלָכִים תִּינַקְוּ שֶׁתֵּאֲכִיל טוֹב הָאוֹמוֹת וְיִדְעֶתָ אֲזַ תְּפִירוֹ שְׂלֵא בְּמִקְרָה בֹּא הַדְּבָר רַק הוּא בְּעִבּוֹר כִּי־אֲנִי יִתְּוֹ מוֹשִׁיעֶךָ וְגֵאֲלֶךָ וְאֲבִיר יַעֲקֹב: יז תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת שְׂנֵמְלוּ הָאוֹמוֹת מִמָּךְ אָבִיא בְּמִקּוּמוֹ זָהָב וְתַחַת הַבְּרוֹל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֻשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרוֹל וְשִׁמְתִי בְּמִקּוֹם פְּקֻדָתְךָ שְׁהִיו הָאוֹמוֹת נֹתְנִים עַל יִשְׂרָאֵל לְבִזּוֹת מִמֶּנּוּ מִסּ אֲשִׁים לֶךְ שְׁלוֹם וְנִגְשִׁיךָ בְּמִקּוֹם הַנּוֹשִׁים אֶת הַכֶּסֶף יִבְאוּ לַעֲשׂוֹת עִמָּךְ צְדָקָה: יח מִן הַצַּד הַצּוֹרֵר לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֶמֶס עֵשֶׂק וְגוֹל בְּאַרְצֶךָ שֵׁד וְשֹׁבֵר בְּגִבּוֹלֶךָ כִּי לֹא יִהְיֶה עוֹד צוּר, אִז וְקִרְאת יִשׁוּעָה חוֹמֹתֶיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ וְלֹא תִקְרָא עֲלֵיהֶם עוֹד קוֹל מִלְחָמָה אֶלָּא יִסְפְּרוּ בְּהֵם רַק תְּהִלָּה תְּהִלוֹת ה': יט לֹא־יִהְיֶה לֶךְ עוֹד צוּרָךְ לְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְלִנְגַּה וְתִרְחַת הַיָּרֵחַ לְאוֹר לַיְלָה בְּלִילָה, אֶלָּא וְתִהְיֶה לֶךְ יִתְּוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר עוֹלָם בְּיוֹם וּבְלִילָה וְאַלְתֵיךָ לְתַפְאֲרָתְךָ תִּתְּפָאֵר כִּבְבוֹד ה': כ גַּם זֶה מִשְׁל לֹא־יִבְאוּ לֹא יִשְׁקַע עוֹד שְׂמֵשֶׁךְ וְיִרְחֹךְ לֹא יֵאָסֵף לֹא תִבְטַל עוֹד מְלֻכּוּתְךָ וּמְשִׁלְתְּךָ, הוּאִיל כִּי יִהְיֶה יִתְּוִהֶיךָ לְאוֹר עוֹלָם וּמִמֶּנּוּ בֹּא הַמְּשִׁלָּה וְהוּא לֹא תִבְטַל עוֹד, וְשִׁלְמוֹ יִתְּמוּ וְיִגְמְרוּ יְמֵי אֲבֻלָּה: כא וְעַמֶּךָ הַנִּשְׁאָר כָּךְ יִהְיוּ כָּלֶם צְדִיקִים כִּי הִרְשָׁעִים יִכְלוּ בְּתִבְלֵי הַמְּשִׁיחִית, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ הָאֶרֶץ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנּוּ, נִצַּר עֲנַף מִטְּעֵי אֲשֶׁר נִטְעַמְתִּי מַעֲשֵׂה יְדִי הוּא, וְאִבֵּל לְהַתְּפָאֵר בו כִּי כָּלֶם יִהְיוּ צְדִיקִים וְחַמְדוּסִים: כב כִּבְבוֹת הַקְּטָנוֹת בְּמִמּוֹת יִהְיֶה וְתִרְבֶּה לְאֵלֶיךָ פְּעֻמִּים וְהִצְעִיר בְּמַעֲלֵה לְגוֹי עֲצוּם בְּרַבְּוֵי הַאֲכִיבוֹת בְּכַח וְעֲצֻמָּה, אֲנִי יִהְיֶה אֲשֶׁר תִּיבֹלֵת בְּיָדֵי, בְּעִתָּהּ בְּכַח הַעֲת הַמִּיּוֹעֵד, אֲחִישֶׁנָּה אַעֲשֶׂה הַדְּבָר בְּרוּרוֹת וְאֶמְלֵא אֶת הַבְּטָחָתִי:

וְאִין עוֹבֵר וְשִׁמְתִיךָ לְגִנְאוֹן עוֹלָם מְשׁוֹשׁ דָּוָר וְדָוָר: טז וְיִנְקַת חֲלָב גּוֹיִם וְשֵׁד מְלָכִים תִּינַקְוּ וְיִדְעֶתָ כִּי־אֲנִי יִתְּוֹ מוֹשִׁיעֶךָ וְגֵאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: יז תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבְּרוֹל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֻשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרוֹל וְשִׁמְתִי פְקֻדָתְךָ שְׁלוֹם וְנִגְשִׁיךָ צְדָקָה: יח לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֶמֶס בְּאַרְצֶךָ שֵׁד וְשֹׁבֵר בְּגִבּוֹלֶיךָ וְקִרְאת יִשׁוּעָה חוֹמֹתֶיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ תְּהִלָּה: יט לֹא־יִהְיֶה לֶךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְלִנְגַּה הַיָּרֵחַ לְאוֹר לַיְלָה וְהִתְּוִהֶיךָ לֶךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְלִנְגַּה הַיָּרֵחַ לְאוֹר לַיְלָה וְאַלְתֵיךָ לְתַפְאֲרָתְךָ תִּתְּפָאֵר כִּבְבוֹד ה': כ לֹא יֵאָסֵף לֹא יִשְׁקַע עוֹד שְׂמֵשֶׁךְ וְיִרְחֹךְ לֹא יֵאָסֵף לֹא תִבְטַל עוֹד מְלֻכּוּתְךָ וּמְשִׁלְתְּךָ, הוּאִיל כִּי יִהְיֶה יִתְּוִהֶיךָ לְאוֹר עוֹלָם וּמִמֶּנּוּ בֹּא הַמְּשִׁלָּה וְהוּא לֹא תִבְטַל עוֹד, וְשִׁלְמוֹ יִתְּמוּ וְיִגְמְרוּ יְמֵי אֲבֻלָּה: כא וְעַמֶּךָ כָּלֶם צְדִיקִים כִּי הִרְשָׁעִים יִכְלוּ בְּתִבְלֵי הַמְּשִׁיחִית, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ הָאֶרֶץ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנּוּ, נִצַּר עֲנַף מִטְּעֵי אֲשֶׁר נִטְעַמְתִּי מַעֲשֵׂה יְדִי לְהַתְּפָאֵר: כב תִּקְטֹן יִהְיֶה לְאֵלֶיךָ וְהִצְעִיר לְגוֹי עֲצוּם אֲנִי יִהְיֶה בְּעִתָּה אֲחִישֶׁנָּה:

כב) תִּקְטֹן יִהְיֶה לְאֵלֶיךָ, תִּקְטֹן וְתִרְבֶּה לְאֵלֶיךָ פְּעֻמִּים כִּכָּה בְּרַבְּוֵי הַכְּפוּוֹת. לְגוֹי עֲצוּם, לְעַם גְּדוֹל בְּרַבְּוֵי הַאֲכִיבוֹת. אֲנִי ה', שְׁתִּיבֹלֵת בְּיָדֵי. בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה, בְּכּוֹא הַעֲת הַמִּיּוֹעֵד, אַעֲשֶׂה הַדְּבָר בְּרוּרוֹת, וְאֶמְלֵא אֶת הַבְּטָחָתִי.

לְאַחַר שִׁמְסִיִּים הַהַפְטָרָה יֵאֵמֵר הַמַּפְטִיר בְּרֻכּוֹת אֱלֹהֵינוּ מִלְךָ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּימָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּן דְּבָרֵינוּ אֶמֶת וְצָדִק: לְאַחַר שִׁמְסִיִּים הַהַפְטָרָה יֵאֵמֵר הַמַּפְטִיר בְּרֻכּוֹת אֱלֹהֵינוּ מִלְךָ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּימָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּן דְּבָרֵינוּ אֶמֶת וְצָדִק:

לְאַחַר שִׁמְסִיִּים הַהַפְטָרָה יֵאֵמֵר הַמַּפְטִיר בְּרֻכּוֹת אֱלֹהֵינוּ מִלְךָ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּימָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּן דְּבָרֵינוּ אֶמֶת וְצָדִק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. פְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. פְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָהּ:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכַבוֹד וְלִתְפָּאָרַת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

פְּנֵה הַיּוֹם מֵעַם יְהוּדָה אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לְעַבְדֹּךָ אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הַהֵם פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ פִּרְיָה רֹאשׁ וְלַעֲנֵנָה: ^ה וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהַתְּבַרַּךְ בְּלִבְבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בְּשִׁרְרוֹת לִבִּי אֶלְדָּ לְמַעַן סְפוֹת הָרוּחַ אֶת־הַצְּמָאָה: ^ו לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סֶלַח לוֹ כִּי אֲזַיַּעֲשֶׂן אִפִּי־יִהְיֶה וּקְנֵאתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבָצָה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בְּסִפְרֵי הַזֶּה וּמַחֲהֵי יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: ^ז וְהַבְדִּילוּ יְהוָה לְרַעְיָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֱלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסִפְרֵי הַתּוֹרָה הַזֶּה: ^ח וְאָמַר הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יִקְוִמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנְּכָרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאַרְצָי רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִפְּוֹת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ: ^ט גַּפְרִית וּמַלְחָ שְׂרָפָה כָּל־אַרְצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יַעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהֲפֹכֵת סֶדֶם וְעַמְרֹה אֲדָמָה כְּתִיב וְצַבִּיִּים קָרִי וְצַבִּוִּים אֲשֶׁר הִפְךָ יְהוָה בְּאִפּוֹ וּבְחַמְתּוֹ:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
^א אַתֶּם נְצַבִּים הַיּוֹם בְּלַכֵּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רֹאשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם וְזַנְיֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: ^ב טַפְכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבֵּי מַחֲנֶיךָ מִחֹטֵב עֵצִיךָ עַד שֹׂאֵב מִיַּיְדֶיךָ: ^ג לְעַבְדְּךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְכַלְתּוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּרְתָה עִמָּךְ הַיּוֹם: ^ד לְמַעַן הַקִּים־אֶת־ךָ הַיּוֹם | לֹא לְעַם וְהוּא יְהִי־לְךָ לְאֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְךָ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב: ^ה וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי כִּרְתָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: ^ו כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ עִמְדָה הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶת אֲשֶׁר אֵינָנו פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם: ^ז (יִשְׂרָאֵל) ^ח כִּי־אַתֶּם יַדְעֹתֶם אֶת אֲשֶׁר־יִשְׁכְּנוּ בְּאַרְצָי מִצְרַיִם וְאֶת אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ בְּקִרְבֵּי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם: ^ט וְתִרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם וְאֶת גְּלִלְיָהֶם עֵץ וְאֲבֹן כִּסֵּף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם: ^י פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שְׁבֵט אֲשֶׁר לְכַבּוֹ

בְּאֶרֶץ הַהוּא לְהָבִיא עֲלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה
הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה: כו וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל
אֲדָמָתָם בְּאֶף וּבַחֲמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְכֶם
אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה: כז הַנְּסֻתוֹת
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ (י"א נקודות) וַתִּגְּלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ
עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת: ס

סוף זמן קידוש לבנה:
יום שלישי בערב, י"ד אלול

כח וַאֲמָרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כִּכָּה
לְאֶרֶץ הַזֹּאת מָה חֲרֵי הָאֶף הַגָּדוֹל הַזֶּה:
כט וַאֲמָרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲנַתְּם אֲשֶׁר פָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כס וַיִּלְכְּדוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים
אַחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־
יָדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: כא וַיַּחֲרִיף יְהוָה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' א

מבאר הגמרא את דברי רבי אליעזר באופן אחר: אָלָא מה שאמר
'את אֲבִיחָה' כוונתו שזינתה בעודה בְּרִשׁוֹת אֲבִיחָה דהיינו כשהיא
ארוסה שאז דינה בשריפה, ומה שאמר 'את חֲמִיחָה' כוונתו שזינתה
בְּרִשׁוֹת חֲמִיחָה כשהיא נשואה שאז דינה בסקילה.
שואלת הגמרא: אם כן שיטת רבי אליעזר כִּמְאֵן היא, אִי כִּרְכָּנָן
הסוברים במשנתנו (לעיל מט) שסקילה חמורה משריפה, אי אפשר
לפרש כן, שהרי הָאֲמָרֵי רבנן לעיל (כ) להיפך שבת כהן שזינתה רק
נשואה יִצְאָת לְשָׂרִיפָה וְלֹא אֲרוּסָה, ואילו רבי אליעזר מחייב
בשריפה רק את הארוסה ולא את הנשואה, וְאִי רבי אליעזר סבר
כִּרְכָּבֵי שְׂמֻעוֹן הסובר במשנתנו ששריפה חמורה מסקילה, הָאֲמָר
לעיל (כ) שבת כהן אַחַת אֲרוּסָה וְאַחַת נְשׂוּאָה דינה בְּשָׂרִיפָה, ואילו
רבי אליעזר סובר שרק ארוסה בשריפה והנשואה בסקילה, וְאִי
נפרש שסבר כִּרְכָּבֵי שְׂמֻעָאֵל הסובר לקמן (כא) שפרשת בת כהן
מדברת בארוסה ולא בנשואה, אף זה לא מתיישב, שהרי הָאֲמָר
רבי ישמעאל שפרשת בת כהן מלמדת על אֲרוּסָה שִׁצְאָת מכלל
בתי ישראל מסקילה לְשָׂרִיפָה, וְלֹא על נשואה, ואם נשואה בת כהן
לא יצאה מכלל נשואה בת ישראל, נמצא שלשיטתו 'את חֲמִיחָה' –
עונש הנשואה חֲנָק הוא ולא סקילה, ואילו רבי אליעזר אמר 'את
חמיה' בסקילה. נמצא ששיטת רבי אליעזר אינה לא כשיטת רבנן
ולא כשיטת רבי שמעון ולא כרבי ישמעאל.
מביאה הגמרא ביאור אחר בדבריה: שָׁלַח רַבִּין מְשֻׁמֵי דְרַבִּי יוֹסִי
כִּרְכָּבֵי חֲנִינָא, כִּף הִיא הַצֵּעָה שֶׁל מְשֻׁנָה – כן הוא ביאור משנתו של
רבי אליעזר, לְעוֹלָם סבר רבי אליעזר כִּרְכָּנָן שבת כהן נשואה,
בשריפה וארוסה בסקילה, וְאִין צִרִיךְ להפוך את דבריו משום כך,
אלא הִכִּי קָאָמַר, 'את אביחָה' היינו כִּל שְׂוָאָה לְמַטָּה מִמִּיתַת אֲבִיחָה –
כל אחת שעונשה קל מחיוב מיתה האמור באביחָה ואב הבא על
בתו שהיא שריפה, וְכַמָּי נִיחָה – ומי הוא, זהו נְשׂוּאָה בַת יִשְׂרָאֵל,
דְּאִילוּ נְשׂוּאָה בַת יִשְׂרָאֵל שזינתה עונשה כְּחָנָק, ותנן לדעת כולם קל
משריפה. הִכָּא – גבי בת כהן שזינתה, החמירה תורה על אותה
נשואה שיהא עונשה כעונש האמור בְּמִיתַת אֲבִיחָה שְׂוָאָה בְּשָׂרִיפָה.
וְכַל אַחַת שְׂעוּשָׁה מִיתַתָּה הִיא לְמַעְלָה וְחַמּוּרָה מִמִּיתַת אֲבִיחָה, וְכַמָּי
נִיחָה – ואיזהו, זו אֲרוּסָה בַת יִשְׂרָאֵל, דְּאִילוּ אֲרוּסָה בַת יִשְׂרָאֵל כְּעַלְמָא
שזינתה מיתתה בְּסִקְלָה חַמּוּרָה לרבנן מן השריפה, הִכָּא – בבת
כהן שזינתה, אותה ארוסה תהא בְּמִיתַת חֲמִיחָה שהיא בְּסִקְלָה.
כלומר, דעת רבי אליעזר שרק בת כהן נשואה שזינתה מיתתה
בשריפה, אך בת כהן ארוסה מיתתה בסקילה, והיינו כרבנן.
מקשה הגמרא על ביאור זה: מִתְקַיֵּף לָהּ רַבִּי יוֹסִי, מִיִּדֵי לְמַעְלָה'
'לְמַטָּה' קִתְּנֵי – וכי בדברי רבי אליעזר כתוב 'למעלה מִמִּיתַת
אביחָה' לְמַטָּה מִמִּיתַת אביחָה, והיכן רמוזים דבריו של רבי יוסי
ברבי חנינא בדברי רבי אליעזר.
מביאה הגמרא ביאור אחר בדברי רבי אליעזר: אָלָא אָמַר רַבִּי

1 תהיה אלמנה וגרושה וְרַע אֵין לָהּ וְשָׂבָה אֶל בֵּית אֲבִיחָה כְּנַעֲוִיָּה
2 מְלֻחָם אֲבִיחָה תֹאכֵל, כלומר, כאשר מת בעלה הישראל והיא שבה
3 אל בית אביה תוכל לאכול, מְלֻחָה דְכִי אִתִּיחָה נְבִיחָה לֹא אֲכָלָה –
4 משמע שכל זמן שהיא תחת בעלה הישראל אינה אוכלת. אִימָא
5 הואיל וכבר נתחללה בנישואיה לֹא תִידוֹן בְּשָׂרִיפָה שהרי לא
6 נתחללה על ידי הזנות, קָא מְשַׁמְעֵ לָן מֵייתור תיבת 'איש' שגם זו
7 שנשאת לזר ונתחללה כבר מן הנישואין דינה בשריפה.
8 מבארת הגמרא: דִּין זה שהשמיענו ונידונת הברייתא שבת כהן הנשואה
9 לנתין וממור בקרושתה קיימת ונידונת בשריפה, זהו וְלֹא כִּרְכָּבֵי
10 מֵאִיר, (דתניא) [וְהַתָּנִין] במסכת תרומות (פ"ז מ"ב) בַּת כְּהֵן שִׁצְאָת
11 לְיִשְׂרָאֵל וְנֹאסְרָה בִּאכִילַת תְּרוּמָה כֹּל זְמַן שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לוֹ, וְאֲכָלָה
12 תְּרוּמָה בְּשׂוּגָה, מְשַׁלְּמַת לְכַהֲנִים אֶת הַתְּנִין – שווי התרומה
13 שאכלה, כדִּין הַגּוֹחַל אֶת חֲבִירוֹ, שהרי נאסרה באכילתה וגזל הוא
14 בידה, וְאִינָה מְשַׁלְּמַת אֶת הַחֻמֶּשׁ, הואיל וחייב חומש לא נאמר
15 אלא בזר שאכל תרומה, שנאמר (ויקרא כ"ב) 'וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ/
16 וְלֹאֲחֵר מִבֶּן נֹאמֵר (שם כ"ד) 'וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף
17 חֲמִשְׁתּוֹ עֲלָיו', אבל זו שאינה נחשבת לזרה, שכן אם תשוב לבית
18 אביה בלא זרע תוכל לאכול בתרומה, אינה משלמת חומש.
19 וּמִיתַתָּה בְּשָׂרִיפָה אם זינתה תחת בעלה, כדִּין בת כהן הנשואה
20 לכהן, אך הַנִּיטָה לְאַחַר מִן הַפְּסוּלִי, כגון חלל נתין וממור, אם
21 אכלה תרומה מְשַׁלְּמַת לשבט הכהנים כִּרְכָן וְחֻמֶּשׁ, כדִּין זר שאכל
22 תרומה, שהרי נתחללה מן הכהונה בביתו ושוב אינה ראויה
23 לאכול בתרומה לעולם. וְאִם זינתה מִיתַתָּה כְּחָנָק, שנאמר (ויקרא
24 כ"ט) 'וְבַת אִישׁ כְּהֵן כִּי תַחַל לְזִנּוֹת וְגו' בְּאֵשׁ תִּשְׂרַף', ודרשו חכמים
25 שרק מי שנתחללה מחמת הזנות דינה בשריפה, אך זו שכבר
26 נתחללה מן הנישואין דינה כחנן כדִּין נשואה בת ישראל, דְּבָרֵי רַבִּי
27 מֵאִיר. וְחֲכָמִים אֹמְרִים, זו וזו – בין הנישואת לישראל ובין הנישואת
28 לאחד מן הפסולים, מְשַׁלְּמַת כִּרְכָן וְלֹא חֻמֶּשׁ, כיון שרק מי שהיה
29 זר מתחילתו משלם את החומש, אבל זו הואיל ולא היתה זרה
30 מתחילתה אינה משלמת חומש. וְאִם זינו מִיתַתָּה בְּשָׂרִיפָה, שהרי
31 בפסוק נאמר 'וְבַת אִישׁ כְּהֵן' ומשמע על אף שהיא עתה אינה
32 כוונת. ולהלן בגמרא יתבאר כוונתו. נמצא שהתנא של הברייתא
33 סובר כחכמים שבמשנה בתרומות וחולק על רבי מאיר.
34 הגמרא מביאה את דברי רבי אליעזר שנשנו בסוף הברייתא לעיל,
35 ומבאר את אותם. שנינו בברייתא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרֵי, אֶת אֲבִיחָה
36 בְּשָׂרִיפָה וְאֶת חֲמִיחָה בְּסִקְלָה. מבררת הגמרא: מֵאִי כוונת רבי
37 אליעזר באומר 'את אֲבִיחָה וְאֶת חֲמִיחָה'. אֵילִמָּא שמה שאמר 'את
38 אֲבִיחָה' כוונתו באופן שזינתה מֵאֲבִיחָה שאז דינה בשריפה, ומה
39 שאמר 'את חֲמִיחָה' כוונתו שאם זינתה מִחֲמִיחָה דינה בסקילה. לא
40 יתכן לפרש כך, שאם כן יקשה מֵאִי אֲרוּסָה – מדוע דווקא נאמר
41 דִּין זה בַּת כְּהֵן, הלא אֲפִילוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נְמִי הִדִּין כן, שפתי
42 שזינתה עמו בְּשָׂרִיפָה וְכָלָתוּ שזינתה עמו בְּסִקְלָה.

לוח זמנים לשבת פרשת כי־תבוא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמוה"ז				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
19:31	18:36	19:20	19:28	18:54	19:02	10:32	10:33	09:28	09:27	08:53	08:52	06:21	06:18	באר שבע (ק)
19:31	18:29	19:21	19:29	18:57	19:05	10:31	10:31	09:26	09:26	08:52	08:50	06:20	06:16	חיפה (ק)
19:29	18:19	19:19	19:27	18:58	19:05	10:31	10:31	09:26	09:25	08:51	08:50	06:19	06:16	ירושלים (ק)
19:31	18:36	19:21	19:29	18:55	19:03	10:32	10:32	09:28	09:27	08:53	08:52	06:21	06:17	תל אביב (ק)
20:07	19:04	19:53	20:06	19:19	19:32	10:42	10:41	09:35	09:32	08:49	08:45	06:23	06:15	אוסטריה, וינה (ק)
18:44	17:48	18:33	18:29	18:07	18:02	10:22	10:26	09:22	09:27	08:45	08:51	06:30	06:39	אוסטרליה, מלבורן (ח)
20:06	19:05	19:53	20:05	19:21	19:32	10:45	10:44	09:39	09:36	08:54	08:51	06:27	06:20	אוקראינה, אודסה (ק)
19:41	18:38	19:27	19:40	18:54	19:06	10:16	10:15	09:10	09:07	08:24	08:20	05:58	05:49	אוקראינה, דונייצק (ק)
19:53	18:49	19:39	19:52	19:05	19:17	10:27	10:26	09:20	09:17	08:34	08:30	06:08	06:00	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
20:22	19:16	20:07	20:21	19:32	19:45	10:52	10:50	09:45	09:42	08:57	08:52	06:32	06:23	אוקראינה, זיטומיר (ק)
20:15	19:09	20:00	20:14	19:25	19:38	10:45	10:43	09:38	09:34	08:49	08:44	06:24	06:15	אוקראינה, קייב (ק)
20:30	19:32	20:18	20:29	19:48	19:59	11:12	11:10	10:05	10:03	09:22	09:19	06:54	06:47	איטליה, מילאנו (ק)
18:45	17:57	18:36	18:39	18:14	18:16	10:10	10:12	09:08	09:10	08:39	08:41	06:08	06:10	אקוודור, קיטו (ח)
19:18	18:23	19:08	19:04	18:42	18:38	10:55	10:59	09:54	09:59	09:19	09:24	07:01	07:09	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:10	19:10	19:59	19:53	19:29	19:23	11:47	11:52	10:47	10:53	10:09	10:15	07:56	08:06	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
20:04	19:08	19:53	20:03	19:24	19:34	10:56	10:56	09:51	09:49	09:12	09:10	06:42	06:37	ארה"ב, בולטימור (ק)
19:55	18:58	19:44	19:54	19:14	19:24	10:45	10:45	09:40	09:38	09:00	08:58	06:31	06:25	ארה"ב, ברוקלין (ק)
19:56	18:59	19:44	19:55	19:15	19:25	10:46	10:45	09:40	09:38	09:01	08:58	06:31	06:25	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
20:34	19:36	20:22	20:33	19:52	20:02	11:21	11:21	10:16	10:13	09:35	09:32	07:06	07:00	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:09	19:18	19:59	20:07	19:35	19:42	11:13	11:13	10:09	10:08	09:35	09:34	07:03	07:00	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:44	18:50	19:33	19:41	19:06	19:14	10:43	10:43	09:38	09:37	09:03	09:01	06:31	06:27	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:06	19:15	19:56	20:03	19:31	19:38	11:13	11:14	10:09	10:09	09:37	09:36	07:04	07:02	ארה"ב, מיאמי (ק)
19:52	18:54	19:40	19:51	19:11	19:21	10:41	10:40	09:35	09:33	08:56	08:53	06:26	06:20	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:19	19:22	20:08	20:18	19:38	19:48	11:10	11:09	10:04	10:02	09:25	09:22	06:55	06:49	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
19:52	18:54	19:40	19:50	19:10	19:20	10:40	10:39	09:34	09:32	08:54	08:51	06:25	06:19	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:59	18:09	18:50	18:50	18:27	18:27	10:31	10:34	09:29	09:33	08:59	09:03	06:32	06:37	בוליביה, לה-פס (ח)
21:01	19:54	20:46	21:00	20:10	20:24	11:29	11:27	10:22	10:18	09:32	09:27	07:08	06:59	בלגיה, אנטוורפן (ק)
21:00	19:54	20:46	21:00	20:10	20:23	11:29	11:27	10:22	10:18	09:33	09:28	07:09	06:59	בלגיה, בריסל (ק)
18:32	17:45	18:23	18:21	18:03	18:01	10:06	10:09	09:05	09:09	08:33	08:37	06:09	06:15	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:20	17:29	18:11	18:09	17:47	17:45	09:54	09:57	08:53	08:57	08:22	08:25	05:57	06:03	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
20:19	19:17	20:05	20:19	19:30	19:44	10:47	10:45	09:39	09:36	08:49	08:44	06:26	06:16	בריטניה, לונדון (ק)
20:32	19:26	20:17	20:32	19:39	19:54	10:54	10:52	09:47	09:43	08:54	08:48	06:32	06:22	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
20:28	19:21	20:13	20:27	19:37	19:51	10:52	10:50	09:45	09:41	08:54	08:48	06:31	06:21	גרמניה, ברלין (ק)
20:41	19:36	20:27	20:41	19:52	20:05	11:12	11:11	10:05	10:02	09:17	09:12	06:52	06:43	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:32	17:46	18:23	18:20	18:05	18:02	10:07	10:10	09:06	09:10	08:34	08:38	06:11	06:18	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:19	18:29	19:10	19:15	18:46	18:52	10:32	10:33	09:28	09:29	08:58	08:58	06:25	06:24	הודו, מומבאי (ח)
19:15	18:25	19:06	19:11	18:42	18:47	10:28	10:29	09:25	09:25	08:54	08:54	06:21	06:20	הודו, פונה (ח)
19:54	18:52	19:41	19:54	19:08	19:20	10:31	10:30	09:25	09:22	08:40	08:35	06:13	06:05	הונגריה, בודפשט (ק)
20:01	19:03	19:49	20:00	19:20	19:30	10:50	10:49	09:44	09:42	09:04	09:02	06:35	06:29	טורקיה, איסטנבול (ק)
20:22	19:26	20:11	20:20	19:42	19:52	11:15	11:15	10:10	10:08	09:32	09:30	07:02	06:57	יוון, אתונה (ק)
20:15	19:13	20:01	20:14	19:29	19:40	10:52	10:51	09:46	09:43	09:01	08:57	06:34	06:27	מולדובה, קישינב (ק)

לוח זמנים לשבת פרשת כיִתבוא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:22	06:21	08:55	08:55	09:26	09:26	10:30	10:29	18:43	18:49	19:07	18:26	19:16	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:44	06:55	08:52	08:59	09:34	09:40	10:38	10:33	18:10	18:03	18:42	17:51	18:54	
נפאל, קטמנדו (ח)	05:46	05:43	08:19	08:18	08:51	08:51	09:56	09:56	18:15	18:22	18:41	17:59	18:50	
סינגפור, סינגפור (ח)	06:58	07:00	09:30	09:31	10:00	09:58	11:03	11:01	19:06	19:08	19:28	18:48	19:36	
פולין, ורשא (ק)	06:01	05:51	08:24	08:18	09:15	09:11	10:20	10:22	19:05	19:19	19:42	18:49	19:57	
פרו, לימה (ח)	06:06	06:10	08:35	08:38	09:04	09:07	10:08	10:06	18:04	18:05	18:27	17:47	18:36	
צרפת, ליאון (ק)	07:12	07:04	09:39	09:35	10:20	10:23	11:28	11:29	20:03	20:15	20:36	19:47	20:48	
צרפת, פריז (ק)	07:19	07:10	09:44	09:40	10:28	10:31	11:36	11:38	20:18	20:30	20:50	20:02	21:04	
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:50	08:20	08:22	08:49	08:51	09:54	09:52	18:01	17:58	18:24	17:41	18:29	
קנדה, טורונטו (ק)	06:50	06:44	09:19	09:16	09:58	10:00	11:05	11:06	19:41	19:52	20:09	19:25	20:21	
קנדה, מונטריאול (ק)	06:26	06:18	08:53	08:50	09:36	09:34	10:41	10:43	19:17	19:29	19:48	19:01	20:01	
קפריסין, לרנקה (ק)	06:24	06:20	08:54	08:55	09:31	09:30	10:36	10:36	19:01	19:09	19:28	18:44	19:39	
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:18	06:07	08:38	08:31	09:29	09:33	10:39	10:41	19:28	19:43	20:08	19:13	20:23	
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:50	05:38	08:09	08:02	09:01	09:06	10:12	10:14	19:06	19:22	20:00	18:50	19:59	
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:51	05:43	08:13	08:17	08:59	09:02	10:08	10:09	18:45	18:57	19:18	18:29	19:32	
שווייץ, ציריך (ק)	06:55	06:47	09:22	09:18	10:04	10:07	11:12	11:14	20:06	19:54	20:36	19:38	20:36	
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:40	08:40	09:10	09:09	10:14	10:13	18:24	18:28	18:47	18:07	18:56	

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולהסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00594
03/09/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

